BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVII
1045

1193

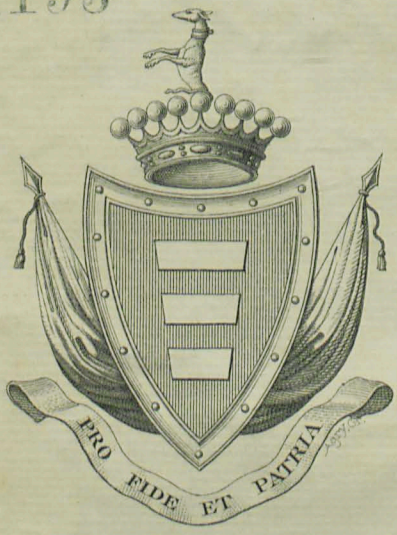

Ex Libris Com. Branicki
Sucha

1193

BIBLIOTEKA OSOLINEUM

XVII-1045/2

PRZEDMOWA SENIORO

Kośćiołow reformowánych w máłey Polßcze

Do pobożnych Mężow á Bráćiey miłey w Synu Bożym IEZUSIE KRYSTUSIE Ministrow/ ktorych Duch święty nád Zborem Powßechnym Apostolskim/ słowem Bożym reformowánym/ Pásterzmi y Dozorcámi przełożył.

Łáská wam y pokoy od Bogá Oycá náßego/ y Páná náßego Iezusá Krystusá/ wezwánym świętym/ ze wßytkimi ktorzy wzywáią Imięnia Iezu Krystá ná wßelkim mieyscu/ ták ich iáko y náßego Páná.

BRACIAW SYNV BOZYM vmiłowáni, iest to wam wiádomo, iáko w onym stárożytnym Kośćiele Krześćiáńskim rożne y rozmáite były Pieśni y Modlitwy czásu odpráwowánia Nabożeństwá Krześćiáńskiego, co zeznawa Augustyn Doktor mowiąc: O tey rz[illegible]zy, (to iest o śpiewániu Pieśni y Psálmow [illegible] potrzebney, d[illegible] rußenia pobożnie vmysłu, y do zápalenia chući ku świętemu czytániu, rozmáity zwyczay iest. Toż mowi Sozomenus *Historyk: Nie znaydźie się, áby wßyscy iednych y iednego*

Rożne śpiewánie było w pierwßym Kośćiele. Aug: ep: 119.

Sozom. l. 7. c. 19.

czásu modlitw, pieśni, y czytánia vżywál
Durandus też mowi: W pierwßym Kośćie
rozni podług swego vpodobánia, rozne pie
śni śpiewáli, bytylko to co śpiewáli, do chw
ły Bożey należáło. A tego wßytkiego przyczy
ną byli sámiż duchowni, ktorzy według po
trzeby y vpodobánia swego pieśni do Kośćio
łow swoich wnośili. Abowiẽ Socrates przy
pomniawßy, iáko w stárym Kośćiele były ro
zne formy vsługi Sákrámentámi, ceremoni
śpiewánia y modlitwy; mowi, Biskupi, ktorz
rozmáitych czásow byli nád Kośćiołem prze
łożonemi, przyczyną y autorámi tey roznic
byli. Czym, gdy sie zá czásem niektorzy iel
gorßyć y obrażáć; pobożni á wierni Pásterz
zábiegáiąc zgorßeniu, á dogadzáiąc budo
wániu, ná Synodách stánowili, áby w Kośćie
lech krześćiáńskich, Káznodźieie iednákich
pieśni, y modlitw, vżywáli z słucháczámi
swemi; á osobliwie tych ktore są od ludźi v
czonych y wiernych ná Synodźie revidowá
ne y ápprobowáne. Co sie pokázuie z tych Cõ
ciliy. CONCIL: M[illegible]táńskie mowi: Zdá
ło sie też nam y to, [illegible]ądź modlitwy, bądź
przedmowy, bądź [illegible]enia, bądź rąk wkłá
dánie, ktoreby były ná Synodźiech vchwalo
ne, od wßytkich były záchowáne. A żeby in
ßych zgołá nie mowiono we Zborze, iedno te

Durãd⁹ l. 5. ca 2 Ratiõal

Socrat. l:5.c:21.

Cõcilia dawne tych modlitew każą vżywáć w Kośćiele ktore są ná synodźie vchwálone.

Concil: Milevit Can: 12.

ktore

ktore mędrßym w vżywániu były: á ná Synodźie przyięte y vchwalone ſą: áby ſnadź co przećiwko wierze, bądź przez niewiádomość, bądź przez niepilność, nie było złożono. Toż mowi Conciliú Aphryk. A Conciliúm Carthag: iij. mowi: Iákiekolwiek ſobie kto modlitwy ſpiſuie, niechay ich nie vżywa, ázby ie pierwey znioſł z ludźmi vczeńßemi. To dla tego o tych rzeczách ná Conciliách ſtánowili, áby w modlitwách y w pieśniách poſpolitych Kośćielnych nie było nic tákowego, coby miáło ßkodźić wierze Krześćiáńſkiey: áboviem odſzczepieńcy ná on czás (iáko y dźiś czynią bátwochwálcy) modlitwy y pieśni wydawáli, z rozmáitego ćiernia vwite, ſłowy pięknemi ocukrowáne; á bátwochwálſtwá y bluźnierſtwá pełne, ktorych prośći rozeznáć nievmieli áni vmieią. Co widząc Auguſtyn, mowi, przeſtrzegáiąc, áby ſie ich ludźie ſtrzegli, y onych nie vżywáli: wiele ludźi nápada námodlitwy, ktore ſą złożone nietylko od nieukow wielomownych, ále też y od heretykow: á przez proſtotę nieumieietności nie mogąc ich rozeznáć, vżywáią ich, rozumieiąc że ſą dobre; ktorych ſie trzebá ſtrzedz. My też widząc w náßych Kośćielech wiele Kátechizmow rożnych w ſłowiech y w wierßách, ſkąd w ſpiewániu omyłká bywa, gdy ie

Concil: Aphric: Can: 70.

Concil: Carth: Can: 23.

Auguſt: l. 6. c. 25. de Bapt.

den z tego Kátechizmu, á drugi záś z inſze-
go śpiewa: z roſkazánia dwu Synodow Pro-
vinciálnych, Ozarowſkiego y Włodźiſłáw-
ſkiego w Rádzánowie, w Máietności Ie° M
P. Piotrá Gołuchowſkiego, wźiawſzy przed
ſie Kátechizm nowo wydány w roku 1594
brátá miłego X. Krzyſtofá Kraińſkiego, y
on conferuiąc z Kátechiſmem Krákowſkim,
Pieśni y Modlitw poprawiliſmy: to ieſt, co by
ło przydłużſzym, ſkrociliſmy, á gdźie było po-
trzebá ſłow y wierſzow, przydáliſmy, y one
związawſzy iákoby w ſnopeczek, ná iáwią
wypuſzczamy y do Kośćiołow wnośimy, in-
ſſych Kátech. w tym doktádáiąc ſie: podług o-
nego, co niekiedy mowił Gregorius Biſkup
Rzymſki, Auguſtinowi Biſkupowi Angiel-
ſkiemu: Z káżdego tedy zoſobná Kośćiołá, co
ieſt pobożnego, co nabożnego, co dobrego, to
wybierz: á to wſzytko iákoby w ieden ſnope-
czek związawſzy, v Angielczykow w zwy-
czay przywiedź. Nic ſie nie ogladáiąc ná o-
we Momuſe, ktorzy, iáko mowi Hieronym
Doktor: Wſzytko co piſzemy, rozumieią być
godno nágány. Ktorym wſzytko do nas wádźi,
ládá czym ſie do nas obrażáią, poprawą y nie
vſłáwicznoſćią iákąś nas zárzucáią. Tego
niechcąc widźieć, iż my złáſki Bożey nowych
nieſłychánych, nie zwyczáynych, y ſłowu Bo-

Greg: li 12. ca: 3. in regi: & habetur apud Gratian diſt: 12. Cā: Novit.

Hieron: Præf: in Eſdr:

żemu

żemu sprzećiwnych, pieśni y modlitw Kościołowi Bożemu nie podawamy, odrzucili wszy y zgániwszy stáre, z słowem Bożym zgodne, ktorych vżywáli wierni Pásterze z pobożnemi słuchácżámi w dobrym á spokoynym sumnieniu. Niechcemy być da P. Bog z liczby owych, o ktorych mowi Thucidides, ktorzy záwsze nowymi rzeczámi báwili się, y onych prágneli, á dawne y zwyczáyne odrzucáli y znieważáli: Tákowić byli dawni Arieáni, ktorzy, iáko pisze Athanasius, tákimi byli niestátkámi, iż co wczorá chwalili, to dźisia gánili: á co dźisia zálecáli, to názáiutrz odrzucáli. Tácyć są y dźiś, ktorzy co dźień wiáry swoiey poprávuią y one odmieniáią, nowinki sobie smákuiąc. A nie dźiw: ábowiem Vincentius o Kácerzách nápisał, Kácerze záwsze się w nowinkách kochaią. Ale my z łáski Bożey niechcemy być tákowemi niestátkámi, pámietamy ná one słowá mądre Hieronymowe: Nie ták nowe rzeczy stánowimy, ábysmy stáre pśowáli. Ale to, co widźimy być pożyteczne° do budowánia y dozáchowánia rządu y iednoty świętey w domu Bożym czynimy, przykładem Doktorow śś. iáko Bázyliuszá, Chryzostomá y Ambrożego, ktorzy śpiewánia y modlitw Kościelnych poprawowáli, y one w klubie swą w práwowáli, o co im,

Niestáteczność

Athã: in Meditat Syn: Nicœn: cõt hær: Ar.

Vincen: ad: hær.

Hieron: Præf: in Prov: Sa

Bas: epl 63 ad Nc. Chr: ap. Soz õen: li: 8. c. 6. Ambro: epist: 32.

iáko y nam teraz, ludźie nieſpokoyni, Momu
ſowie wichrowáći, zá złe mieli, onych zl
vdawáli, y iákąś nieuſtáwicznośćią zárzu
cáli, pokázuie ſię z ich xiąg. Ieśli to ieſt nie
ſtáteczność, y nieuſtáwiczność, popráwi
Pieśni, w rezę ie ſwoie wpráwić: tedyć ſá
mi w tey nieſtátecznośći y nieuſtáwiczno
śći muſzą ſię oſądźić, ábowiem y oni ſwych
Pieśni y Modlitw popráwuią, y one odmie
niáią, á nie raz to czynią. Grzegorz j. Bi
ſkup Rzymſki śpiewánia Kośćielnego popr
wił, ná iednym mieyſcu ſkroćiwſzy, ná dru
gim przydawſzy, zeznawa y Bellármin Ie
zuitá. Ná ktorey popráwie nie przeſtawſz
Grzegorz vij. Biſkup Rzymſki, znowu wſzy
tkiego popráwił, piſze Gratianus Mnich.
ná tey popráwie ieſzcze nie przeſtawſzy, Piu
v. Papież, wſzytko znowu odmienił, pierwſz
śpiewánia zgánił, y onych koniecznie vży
wáć zákazał, á ſwoie nowe, ſłowu Bożemu
ſprzećiwne wtrąćił, y onych pod winą vży
wáć kazał: co ſię pokázuie z iego Præfáciey
ná Mſzał, ná Agendy, ná Wiátyki, y ná Grá
duały: czego dotyka Bellármin ná mieyſcu
náznáczonym. A przetoż namilſzy Bráćia,
nie dbáiąc nic ná vrągánie y kſzykánie ná
ſzych nieprzyiaćioł, áni iáko mowi Hieronym
Nie prágnąc chwały ludzkiey, áni ſię ież

Rzymiá nie Mſzałow/ y Antifonarzow popráwuią.

Bellar: l 2. c. 19. de Miſſa Gratia: diſtin: 5. de Conſecr: Cā In die.

Hieron: præf: in Heſter.

nagány

nágány nie ſtrácháiąc, ábowiem ſtáráiąc ſię, iákobyſmy ſię Bogu podobáli, groźb ludzkich zgołá ſię nie boymy. Ten Kátechizm z Náukámi, z Pieśniámi, y z Modlitwámi w Imię Páńſkie podawamy wſzytkim práwowiernym Náuczyćielom, y ſłucháczom: ktorego Kátechizmu, prośimy vprzeymie, naprzod was Bráćia mili Miniſtrowie, vżywayćie, podług niego nabożeńſtwo odpráwuyćie, zániechawſzy niezwyczáynych Pioſnek, y Modlitw, dla omyłki w śpiewániu: dogadzayćie budowániu, y zábiegayćie zgorſzeniu: boć owo rzecz ieſt nie piekna, gdyby kto Pieśni y Modlitw nie śpiewał, áni mowił, ktore ſą opiſáne, revidowáne y ápprobowáne od ſtárſzych, á ná inſze ſię zdobywał, y one po kártách ſpiſował, y po formách rozdawał. Mamy z łáſki Bożey iedne wiárę prawdźiwą; mamy chwałá Bogu iedne formę vſługi Sákrámentámi, y innych obrzedow: ieſtechmy w iednym Kroleſtwie obywátelmi, y pod iednym naywyżſzym Biſkupem, y Páſterzem, owieczkámi krwią drogą kupionymi, Iezuſem Kryſtuſem: niechayże będźie y ieden Kátechizm z Káncionałem. Pomnimy ná ono Concilium Toletáńſkie iiij. ktore mowi: Zdáło ſię wſzytkiey xiężey Kátolickiey wiáry, ábyſmy nic coby było rożnego ábo niezgodnego w Kośćie-

Concilia dawne káżdey Prowinciey roſkazáły vżywáć iednák ieo śpiewánia y vſługi świątośćiámi.

Cō: Tolet: Cā: 2

lnych

lnych Sákrámeńciech, nie czynili, áby tá ná-
ſá roznicá, v nieukow ábo cielesnych, ni-
zdáłá ſie być przyczyną błędu odſzczepień-
com dáną, y áby niezgodá Kościołow, nie by-
łá zgorſzeniem wielom. Ieden tedy porządek
modlenia y ſpiewánia po wſzytkiey Hiſpáni
ey y Fráncyey niechay będzie záchowány: ie
den ſpoſób vſługi Wieczerzy Páńſkiey, ieden
wieczornego nabożeńſtwá, á niechay iuż dáw
ley miedzy námi Kościelny zwyczay rozn
nie będzie: dla tego, iż y w iedney wierze, j
w iednym Kroleſtwie zámknieni ieſteſmy.
To bowiem y dawne Kanony poſtánowiły, ábj
káżda provincia iednáki zwyczay ſpiewá-
nia y vſługowánia Swiątośćiámi miáłá. To
Concil: Venet. Can: 15. mowi Concilium Weneckie: Mamy to za
rzecz ſłuſzną, áby w Provincyey náſzey był ie
den zwyczay ſpiewánia: ábowiem iáko ie
dne wiáre z wyznániem Troyce świętej
trzymamy, ábyſmy też y iedne regute odprá
wowánia nabożeńſtwá trzymáli, ábyrożnym
obchodem nabożeńſtwá, obchod náſz w czym
Concil: Toler. Can: 3. nie zdałſie roznić. Anoż y Concilium Tole-
táńſkie xj mowi: Biſkupi y rządźićiele Ko-
ścielni ieden ſpoſób niechay máią ſpiewánia
w káżdey Provincyey. Prośimy y was wſzyt-
kich ſłuchácżow, ábyśćie ten Kátechizm no-
wo wydány ktory ieſt Summáriuswiáry Krześ-
ćiáń-

ercá ich, áby ie náuczył możnośći spraw swoich. Dał
ie im wiecznie chłubić cudámi swymi, áby rostropnie
powiedáli sppráwy iego, áby społu chwalili świeteimię
ego. A to á zaż máła godność, iż człowiek iest roznym
d źwierzęćiá, rozumem, mową, dowćipem, czym y A-
stoteles człowieká nád insze źwierzętá przekłádał, zo
ąc go Nobilissimum animal. A Cicero zwał go
nimal plenum rationis, consilii, dokłádáiąc y
go: Zadnego niemáß tákowe° źwierzęćiá oprocz czło-
ieká, ktoreby miáło mieć znáiomość nieiáką Bożą.

Lib: 1. de Anim.

Lib: 1. de Legi:

Piąta: Człowiekowi dał pod moc, pod rząd, wßytkie
eczy ktore iedno są ná świećie: nád tymi vczynił go
ánem: tych wßytkich kazał mu vżywáć vczćiwie, skro-
nie, ták iakoby się nie zdałbyć vtrátnikiem, márno-
awcą dobr, sobie od Bogá do czásu powierzonych. O
ym świádczy Dawid mowiąc: Coż iest człowiek, iż ták
ń pámiętaß? ábo syn człowieczy iż go náwiedzaß? A-
wiem máło mnieyßymeś go vczynił od Aniołow, y o-
ędożyłeś go chwałą y vczćiwośćią. Dałeś mu opáno-
áć wßytkie spráwy rąk twoich, á wßytkoś poddał pod
gi iego, owce y woły wßytkie, nád to y źwierzętá pol-
ptaki powietrzne, ryby morskie, ktore się przecha-
áią po śćießkách morskich.

Psal: 8. ℣ 5.

Náostátek: Pan Bog człowieká vczćił, vmiłował, y
k vraczył, że też dla niego niebo vbudował, áby po pra-
ch, frásunkách, boleśćiách, ktore tu ná świećie odno-
w nim wiecznymi czásy odpoczywał ráduiąc się, we-
ąc się, śpiewał z Aniołámi, Swięty, Swięty, Swięty
g zastępow. O wielka dobroći! O niewysłowiona mi-
śći Bogá náßego! ktory zßczerey łáski swoiey, z wiel-
ego miłośierdźia swego, bez vczynkow, krom zasług

Isa: 6. ℣ 3.

ludzkich dał, zgotował, odpoczynek rádoſny w kroleſtwie niebieſkim, dla zaſługi męki, śmierći, y przelania krwie ſyná ſwego miłego Iezuſá Kryſtuſá, nędznemu człowiekowi. O ktorey łáſce mowi Páweł ś. Gdy ſię okazáłá zbáwićielá náſzego dobroć y miłość, nie z vczynkow ſpráwiedliwych ktorebyſmy czynili, ále z miłośierdźia ſwego zbáwił nas. A tego zbáwienia y kroleſtwá niebieſkiego, człowiek doſtępuie wiárą: Ian ś. mowi, Te rzeczy ſą nápiſáne, ábyśćie wierzyli, że Iezus ieſt Kryſtus on ſyn Boży, á iżbyśćie wierząc, żywot mieli przez imię iego.

Tit: 3. ℣ 4.

Ioh: 20. ℣ 31.

Tu ſłyſzyſz Miłośćiwy Pánie, iákiey zacnośći człowiek ieſt przed Pánem Bogiem: nie dla vczynkow iego, nie dla zaſług iego, ktorych w nim niemáſz, dla zepſowáney, krewkiey y ſkáżoney nátury iego. Co ſię pokázuie z ſłow Páwła ś. ktory będąc odrodzony, mowi: Wiem że nie mieſzka we mnie, to ieſt w ćiele moim, nic dobrego. A Prorok Izáiaſz mowi: Wſzyſcy ieſteſmy iáko plugáſtwá, áwſzytkie náſze ſpráwiedliwośći, iáko ſzáty naplugáwſze: Ale zſzczyrey łáſki Bożey, ktory go ták vmiłowáć raczył w ſynu ſwoim miłym, ktory może rzec z Páwłem świętym: z łáſki Bożey ieſtem tym, czymem ieſt.

Bom: 7. ℣ 18.

Iſai: 64. ℣ 6.

1 Cor: 15 ℣ 10.

Poniewaź tedy Pan Bog wſzechmogący człowieká ták vmiłowáć y vczćić raczył: czegoż wżdy zá táką vczynność po nas chce? Niechce śrebrá, złotá, kleynotow doczeſnych, ofiar ſtározakonnych, kurzaw, ſłużby ręczney, áni chwały od ludźi wynáleźioney. Co ſię pokázuie z Pſálmu, gdźie Pan Bog mowi: Słuchayże ludu moy coć powiem, zrozumieyże Izráelu, gdy ſię przećiw tobie oświádczáć będę: ábowiemem ia ieſt Bog, á Bog twoy. Nie będę ćię karał z ofiar twoich, áni z ofiar palonych,

Zá dobrodźieyſtwá Bogczego chce.

Pſal: 50. ℣ 7.

iż ich przedemną záwżdy nie ſprávowano. Nie będę brał z domu twego cielcá, áni z obory twey kozłá. Co wiedząc Dawid, iż tych rzeczy niechce Pan Bog zá dobrodźieyſtwá, mowi: Aboviem nie żądaß ofiar, ktorebych ia tobie dał, áni ſię kochaß w palonych ofiárách. Tego chce, ábyſmy tey łáſkę y vczynności wdźięczni byli, zá nię mu dźiękowáli: onego ſámego chwalili, miłowáli, wzywáli, wolą iego czynili: tę łáſkę w ſobie Sákrámentámi pieczętowali, y vczynkámi áobrymi wyświádczáli. A iż tego chce, piſmo ś. świádczy. Mowi Moyżeß: Teraźże tedy Izráel, coż chce Pan Bog twoy mieć po tobie? Iedno ábyś ſię bał Páná Bogá twego, á chodźił we wßytkich drogách iego: ábyś go miłował, y ſłużył mu ſercem vprzeymym, y ze wßytkiey duße twoiey, iáko Pánu Bogu ſwemu: ſtrzegąc roſkazánia Páńſkiego, y vſtaw iego ktore ia dźiś roſkazałem tobie, ku twemu lepßemu. A w Pſálmie mowi Pan Bog, Ofiáruy Bogu chwałę, oddáy naywyßemu śluby twoie: wzyway mie czáſu vtrapienia twego, á wyrwę cię, y ták mię vcześćiß. A pomniąc ludźie świeći iż Pan Bog wßechmogący chwały chce, zá dobrodźieyſtwá święte oddáváli mu chwałę wewnętrzną. Co ſię pokázuie z ſłow Dawidowych gdy mowi: A coż wżdy mam oddáć Pánu zá wßytkie dobrodźieyſtwá iego przećiwko mnie? wezmę kubek zbáwienia, y będę wzywał imieniá Páńſkiego. A Micheaß mowi: Czymże ſię poſtáwię przed Pánem, á nákłonię ſię przed Bogiem naywyßym? Izali do niego poyde z ofiárámi, y z ćielcy rocznymi? Izali Pan potrzebowáć będźie tyſiącow báránow, ábo dźieśiąći tyſięcy potokow oliwy? Izali dam pierworodnego mego zá grzech moy, owoc żywotá mego zá grzech duße ſwo-

Pſal: 51. ℣ 18.

Dev: 10. ℣ 12.

Pſal. 50. ℣ 14.

Pſal: 116 ℣ 12.

Mich: 6. ℣ 6.

iey? O człowiecze, oznaymiłem ia tobie co iest dobrego: á co Bog od ćiebie potrzebuie: to iest, ábyś czynił sąd, á rozmiłował się miłośierdzia, á iżbyś z pokorą chodźił przed Bogiem twoim.

A wiedząc Ministrowie słowá Bożego z pismá świętego, iż śpiewánie Psálmow, y inszych Piosneczek duchownych, iest cząstką chwały Bożey: dla tegoż Kośćiołowi Bożemu, iákoby w snopeczek związawszy Piosneczki krotkie z pismá świętego wyięte podáli, áby się ich káżdy naprostszy náuczyć mogł, y onymi áby Páná Boga chwalił. Y iest to M. P. nadobny obyczay, piękny porządek, święty zwyczay, sanctam antiquitatem redolens, gdźie Piosneczki duchowne, z pismá ś. wźięte, w zgromádzeniu powszechnym Apostolskim bywáią śpiewáne. O ktorym zborowym śpiewániu, dwie rzeczy mamy vważyć.

Rozdźiał náuk.

Naprzod: Iesliże śpiewánie ma być záchowáne w Kośćiele Bożym. Druga: Iáki sposob y porządek śpiewánia ma być w Kośćiele Bożym: y cze° do śpiewánia potrzebá

Mniemánia o śpiewániu

Co się tknie pierwszey rzeczy. Znáydowáli się tákowi ludźie niebáczni M. P. ktorzy śpiewánia duchowne, z słowem Bożym zgodne z Kośćiołá wyrzucáli. Tákić był Hilarius Tribunitius, o ktorym pisze Doktor Augustin, mowiąc: Miedzy tymi rzeczámi, Hilarius niektory mąż, ktory bywał woyskim pospolstwá, Kátholik świecki, niewiem skąd przećiwko sługom Bożym, iáko to zwykło bywáć, záiątrzony, obyczay ktory był począł być w Kárthágínie, iż Pieśni przy Ołtarzu śpiewano z kśiąg Psálmow, bądź przed ofiárowániem, bądź przy rozdawániu ludowi co było ofiárowano, złorzecząca ohydą zewsząd niszczył, twierdząc że tego niepotrzebá czynić.

Lib: 2. Retra. cap: 11.

Tákić

Tákié był Paulus Samosatenus *Biskup Antyocheński, człowiek niezbożny y pyszny, iádem Ceryntowym y Ebionowym zárażony: ten áż przyimował śpiewánie, które sam składał ku czći sobie, według błędu swego: ále śpiewánie o Bogu w Troycy iedynym, z pismem ś. zgodne, z Kościołá Antyocheńskiego wyrzućił, zgánił, onego śpiewáć zákazał. O czym* pisze Eusebius *tymi słowy: Ale cóż wam mamy ná pamięć przywodzić, iáko Psálmy y śpiewánia, które się ku czći á ku chwale pánu nászemu Iezusowi Krystusowi zwykły śpiewáć, iákoby nowe y od mężow świeżey pámięći wydáne wyśmiał, y odrzućił: y iáko w poyrzod Kościołá w dzień zacny Wielkonocny niewiásty áby prozne pieśni (które gdyby kto vsłyszał, zdumiałby się) ku iego chwale śpiewáły, náprawił, &c. Támże: Lecz którzy pieśni o tym niezbożnym Pánie Mistrzu swym śpiewáli, y iáwnie go przed ludem wielce chwaląc wynosili, powiedáli go być Aniołem z niebá zesłánym. Czego czynić nie zábronił, ále ieszcze, gdy to o nim niewstydliwie mowiono, wszetecznie á mierzienie pycha nadety, przy tym był. Toż czynili dawni Ariani, pieśni swoie dosyć bluźnierskie śpiewáli: á te które są o Troycy świętey gánili, y tych którzy ie śpiewáli, mordowáli, chwalcom Bożym vragáiąc. O czym pisze* Socrates *tymi słowy: Aryani zá miastem, iákosmy powiedzieli, zchadzki czynili. A ták gdy się świętá każdego tegodniá trafiáły, to iest, dzień Sobotny y Niedzielny, w które dni zgromádzenia w Kościelech zwykły bywáć, oni w branách mieyskich około gankow zgromádziwszy się, pieśni składnie z Aryáńskim mnimánięm zgadzáiące się, które sámi złożyli, ná przemiány śpiewáią: á to przez wietsza część nocy czynią. O świ-*

Lib: 7. cap: 24. Hist.

Socrat: Lib: 6. cap: 8.

tániu tákie Pieśni ná przemiány śpiewáiąc, zbran wychodzą, y do mieysc gdźie zchadzki miewáią śpieszą się. Aprzećiwko obrońcom wiáry o społistnośći, słow vszczypliwych ktorymiby vmysły drażnili, mowić nieprzestawáią, ná nie tę Pieśń często śpiewáiąc, Gdźież są ći ktorzy powiedáią, trzech być iedne możność? Támże: A ták bez żadney odwłoki, nocy niektorey rozruch vczynili. Briso *Cesárzowey trzebieniec, ktory trzymał stronę śpiewáiących Pieśni ku záleceniu wiáry o społistnośći kámieniem w czoło vderzon: zginęli też z obu stron niektorzy z ludu. Czym będąc Cesarz wielce obrusżony, zákazał Aryianom, áby Pieśni táwnie nie śpiewali. Tákić był y on* Iulianus Apostata, *ktory w Kośćiele Krześćiáńskim bronił śpiewánia. Abowiem gdy* Publia *szláchetna niewiástá z pánienkámi Bogu ku czći y chwale, á ku pohánbieniu báłwánow Pogáńskich, śpiewáłá on Psalm 114. Báłwáni ich są śrebro y złoto, y robotá rąk ludzkich, &c. Tedy on niemogąc tego zćierpieć, iáko báłwochwálcá, zákazał śpiewánia, kazał im milczeć. Ná co ony nic niedbáiąc, tym więcey śpiewáły on Psalm 68. Niechayże powstánie Bog, á rozproszeni będą nieprzyiaćiele iego, y zvćiekáią przed nim ći, ktorzy go máią w nienawiśći, &c. Czego dowiedźiawszy się* Iulianus, *kazawszy Publią do śiebie przywieść, kazał ią bić. Ale oná przećię wroćiwszy się do domu swego, iáko zwykłá, przegárzáłá go Piosneczkámi Duchownymi. O czym* Theodoretus *przypomina. Ale co przypominā kácerze? Gdyż w Rzymskim Kośćiele długo śpiewánia nie vżywano: Co się pokázuie z słow Dámásá Biskupá Rzymskiego, ktore te są w liśćie do Hieronymá: Ták wielkiey prostoty v nas wyobráżenie iest, że tylko w dźień Niedźielny Apostolski list*

Lib: 3. cap: 17. & 19.

Dam: Epist: ad Hier: & hab:

bywa czytány ieden, á Ewánieliey ieden rozdźiał bywa przepowiedźian, Pſálmow śpiewánia obyczáiu niemáß, áni też Hymn żadnych nie śpiewáią. Aryani Siedmigrodczy, niechcąc ſię wyrodźić od przodkow ſwoich, śpiewánia do ceremoniy zakonnych przyrownywáią, y onegánią, Antykryſtowi ie przypiſuiąc. Polſcy záś Aryiani vżywáią śpiewánia. Ale coż potym? Takich vżywáią Pieśni, iákich vżywáli Sámoſáteni, Aryiani. A ieſli ktorą Pieśń włożyli z Kátechizmu Krákowſkiego, tedy to, co było im nie k myśli odmienili, wyrzućili, to co było przećiwnego ich náuce odćięli y odrzućili. To iuż obaczywßy: ßeśćią dowodow godźi ſię okazáć, iż śpiewánie w Kośćiele Bożym ſłußnie ma być záchowáne.

Tom: 1. Concil. W Rzymie Mßey nie bywáło. Lib. 2. cap. 1.

Naprzod: Mamy Mándat Boży, ktory nas do śpiewánia pobudza. Sam Pan Bog mowi przez Dawidá: Spiewayćie chwałę imieniowi Páńſkiemu, á czyńćie muczećć chwalebną. Tenże mowi, Chwalćież Páná ábowiemći ieſt dobry Pan: śpiewayćież imieniowi iego, boć ieſt wdźięczne. Toż mowi Pſal. 33. 68. 149. A Páweł ś. mowi: Bądźćie nápełnieni Duchá mowiąc między ſobą, przez Pſálmy y Pieśni, y śpiewánia Duchowne, śpiewáiąc y gráiąc w ſercu ſwoim Pánu, dźięki czyniąc zawße zá wßytko Bogu Oycu, w imię Páná náßego Iezu Kryſtá.

Mándat. Pſal: 66. ℣ 2. Pſal: 135. ℣ 3. Epheſ: 5. ℣ 19. Col: 3. ℣ 16.

Druga: Mamy przykłády ludźi świętych. Dawid Krol ſam, ku czći á ku chwale Bożey Pieśni ſkłádał: y Kośćiołowi podał, śpiewaki poſtánowił, żywność im náznáczywßy: á to wßytko vczynił, áby chwałá Boża kwitnęłá. A nie tylko śpiewaki poſtánowił, ále y ſam śpiewał, będąc Krolem tego ſię nie wſtydał: w Kośćiele nie śiedźiał iáko málowány. Co ſię pokázuie z iego ſłow, gdy mowi, Wyznawáć ćię Pánie będę między narody, á będę śpiewał

Przykłády. 1 Paral: 15. 2 Reg: 22. ℣ 50

imieniowi twemu. Temże mowi: Będę w Kościele iego sprawował ofiáry, á będę śpiewał y wykrzykał pánu. A nietylko sam śpiewał: ále wßytko pospolstwo do śpiewánia wiodł, mowiąc: Zaśpiewayćie Bánu obywátele wßey ziemie powiedáiąc ná każdy dzień zbáwienie iego, Y Solomon syn iego, wiele pieśni náskładał, śpiewaki chował, stánowił, áby páná Bogá pioßnetzkámi w zgromádzeniu chwalili. Czytamy też Exod: 15. kiedy pan Bog wybáwił lud Izráelski z niewoley, tedy mężowie pánu Bogu ku czći śpiewáli, dźiękuiąc mu zá wybáwienie. O czym mowi Duch ś. Moyżeß z Izráelity śpiewał te pieśń Pánu tymi ßłowy: Śpiewáć będę pánu, ktory zacznie wywyższon iest, á konie z ieźdźcem ich, &c. A nie tylko męszczyzny śpiewáły, ále y białegłowy, ktorym ßiostrá Aaronowá Márya záczynałá, mowiąc: Śpiewayćie pánu, &c. Izáiaß prorok y ten śpiewał pánu Bogu ku chwale, mowiąc: Teraz záśpiewam namiłßemu moiemu pioßnkę iego, o winnicy iego. Y inßych do śpiewánia wiodł, mowiąc: Záśpiewayćie Pánu pioßnkę nową: Chwałá iego niech będźie od końcá ziemie, od tych ktorzy wßtępuią ná morze.

Exod: 15. ℣ 1.

℣ 21.

Isa: 5. ℣ 1.

Isai: 42. ℣ 10.

Podźmyß do nowego Teßtámentu. Czytamy v Mátheußá świętego, kiedy pan Kryßtus iechał ná Oślicy do Ieruzálę, tedy vczniowie iego zinßą tłuszczą wołáli wielkim głosem, Hozánná synowi Dawidowemu: Błogoßáwiony ktory przyßedł w Imie páńskie, Hozánná ná wyßokości. Nuż y dźiatki máłe, w Kościele wielkim głosem mowiły, Hozánná synowi Dawidowemu: czego im pan nie zgánił, y owßem Fáryzeußе zgromił, gdy zá złe mieli dźiatkom, że głosem wielkim Páná wyznawáły. Tákże czytamy v Ewánielißtow świę:, kiedy Pan Kry-

Psal: 27. ℣ 6.

1 Paral: 16. ℣ 23. 2 Par: 5. ℣ 12.

Exod: 18 ℣ 1.

Mat: 21. ℣ 9.

℣ 15.

ßtus od-

ſtus odprawił one wieczerzą świętą, ná ktorey záczął ſprawę nową, tedy śpiewáli, bo ták mowią Ewánieliſtowie: Et Hymno dicto, Záśpiewawſzy Pioſnkę, wyſli ná gorę Oliwną. A Hymn nic inſzego nie ieſt, iedno śpiewánie: ktory Hymn ieſliby nie był śpiewány, Hymnem nie mogłby być názwany. A iż przez Hymn rozumie ſię śpiewanie, pokázuie ſię z ſłow Páwłá ś. ktory mowi: Loquentes vobis ipſis per Pſalmos & Hymnos, &c. A Doktor Auguſtyn mowi: Hymny ſą Pieśni zámykáiące w ſobie chwały Boſkie. Gdyby był chwałá, á nie byłáby Boża, nie ieſt Hymnem: choćby też był chwałá, y chwałá Boża, ánie byłáby śpiewána, nie ieſt Hymnem. Apoſtołowie święći Pioſneczkámi Páná Bogá chwalili, mowi Lukaſz ś. O pułnocy modlili ſię Páweł y Sylás, chwaląc Páná, y ſłucháli ich ći ktorzy też w więzieniu byli. A iż było ich ſłychać, znáć że tám było śpiewánie. Ktore mieyſce ták explicuie Eraſm.: Y chwalili Bogá, to ieſt śpiewali y Pieśniámi chwalili. A nie tylko ſámi śpiewáli Apoſtołowie, ále y ſłuchácże do śpiewánia więdli mowiąc: Gdy ſię zchodźićie, káżdy z was ma Pſalm

Mat: 26. ℣ 30.

Epheſ: 5. ℣ 19.

In Pſal: 72.

Act: 16. ℣ 25.

In Ann: Novi T.

Trzeći dowod: Nie tylko Kościoł boiuiący, ále y tryumfuiący Páná Bogá chwali Pioſneczkámi: Mowi Ian ś. Słyßałem głos wielki zgromádzenia wielkiego mowiącego w niebie, Alleluia, zbáwienie, y cześć, y chwałá, y moc pánu Bogu náßemu, &c. Wey iáko y w niebie ludźie święći Alleluia pieśń wdzięczną pánu Bogu śpiewáią vſtáwicznie. A niebáczny papież Alexánder 2. iáko piſze Nauclerus, Alleluia pewnych cząſow zákazał śpiewáć, to ieſt, pośćie. á przedtym też w Rzymie, iako piſze Sozomenus, Alleluia raz w rok śpiewano w dzień Wielkon. O czym był á niezgodá w ſtarym Kościele, iáko

1 Cor: 14. ℣ 26. Apoc: 19 ℣ 1.

Naucle. in vita Alex: 2. Sozom: Lib: 7. cap. 17.

August: Epist: 119. Luc. 2. ℣ 14. Isa: 6. ℣ 3. Dan: 7. ℣ 10. Lib: 6. cap: 8.

zeznawa y Augustinus.

Czwarty dowod. Aniołowie święći, y ći Piosneczkámi chwalą páná Bogá kiedy się pan Krystus národźił, Aniołowie weseląc się śpiewáli, á śpiewáiąc mowili. Chwałá Bogu náwysokośći. Y teraz vstáwicznie przed Pánem stoiąc śpiewáią, głosem mowiąc: Swięty, Swięty, Swięty Bog zastępow. O czym szeroko pisze Ezáiasz, y Dániel. To śpiewánie Anielskie przypomina Socrates mowiąc, Ignatius widźiał widzenie Aniołow, Troycę świętą chwalących, śpiewáiąc Pieśni ná przemiány.

Iust: Apol: 2. Dionysius de Eccl: Hierar: cap: 12. Chryso: in Mat: Hom: 56 Ad Antioc. Homil. 59. Socra: Lib: 6. cap: 8.

Piąty dowod. Kośćioł Krześćiáński po Apostolech będący Piosneczkámi páná Bogá chwalił. Iustinus mowi: A lud Amen przyśpiewuie. Tákże Dyonisius y Chrisostomus Kośćielne śpiewánie wspomináią. A nie tylko wspomina Chryzostom, ále sam śpiewánie Kośćielne ozdobił, y przyczynił go, Abowiem kiedy Aryani lud prosty śpiewániem zwodźili, tedy śpiewánie miedzy pospolitym człowiekiem, áby ich ták przy nabożeństwie zátrzymał, postánowił. Socrates mowi: Chryzostom obawiáiąc się, áby kto z ludźi prostych tákowym śpiewániem od Kośćiołá odwiedźion nie był, niektorych z ludu swego przećiw nim nápráwił, ktorzyby tákież śpiewánie Pieśni nocnych odpráwowáli, aby Aryiáńską w tey rzeczy vśilność tym sposobem zwątlili, á náostátek áby swych w ich wierze wielce vtwierdźili. Ale choć to Chryzostomowe postánowienie bárzo się pożyteczne zdáło, wszákoż iego koniec niebył bez rozruchu y niebeśpieczeństwá: To Socrates. Ten obyczay z teyże przyczyny wprowádźił był Ambroży do Kośćiołow w Europie, co przypomináiąc Augustyn mowi: Nie dawno począł był Kośćioł Medyoláński ten sposob poćiechy y nápominánia obchodźić, z

wielką chęćią Bráćiey śpiewáiących głosámy y sercy: Zwłaszczá rok był, ábo máło więcey, gdy Iustyná Wálentyniana Cesárzá dźiećięćiá mátká, człowieká twego Ambrożego prześládowáłá, dla swego odszczepieństwá, do ktorego byłá od Aryianow zwiedziona: Czuł pobożny lud w Kośćiele, gotow będąc vmrzeć z Biskupē swoim, sługą twym. Támże mátká moiá, służebnicá twa, przednieysza będąc w frásunku y wczuynośći, ná modlitwách trwáłá Mysmy ieszcze oźiębłymi byli, nie będąc zápaleni Duchem twoim: wszákże nieiákobylismy pobudzeni, widząc miásto zdumiáłe y zátrwożone: Tedy postánowiono, áby Pieśni y Psálmy według obyczáiu kráin Wschodowych były śpiewáne, áby lud prze teskliwość frásunku nie struchlał. Od onego czásu áż do dźiśieyszego, ten obyczay zátrzymano: gdyż go wiele, á niemal wszytko zgromádzenie twoie, y po wszytkich inszych częśćiách źiemie násládowáli. Tenże Augustyn mowi: A nawięcey to ma być czyniono: co się też z pismá obronić może, iáko z strony śpiewánia Pieśni y Psálmow: gdyż sámego Pá ná y Apostolskie mamy przykłády, náuki, y roskazánia z strony tey rzeczy ták potrzebney, do poruszenia pobożnie vmysłu, y ku zápaleniu chući do świętego czytánia, &c. Concilium Tholetanum 4. mowi: O śpiewániu iáwnie w Kośćiele Pieśni y Psálmow, y Zbáwićielowe y Apostolskie przykłády mamy.

August: lib. 9. cap: 7.

Epi: 119. cap: 18.

Can: 12.

Mat: 26. Ephes: 5.

Szosty dowod. Spiewánie Kośćielne iest pożyteczne człowiekowi káżdemu, ták ludźiom duchownym iáko y świeckim: z ktorego człowiek pospolity więcey się może náuczyć y zbudowáć: niżeli pátrząc ná tyśiąc obrázow rytych, málowánych, tkánych, &c.

Pożytki śpiewánia.

Pierwszy pożytek. Spiewánie Duchowne iest chwałą

I.

Boża

Psal: 147 ℣ 1.

Bożą: Bo kto śpiewaz śercá, ten páná Bogá chwali, y iest to wdzięczna rzecz pánu Bogu. Dawid mowi, Chwalćieś wiecznego, áboniemći iest dobrze śpiewáć panu Bogu náśemu: á wdzięczna to iest y ochędożna chwałá; Y dla tegoż ono mowią, Qui canit, bis orat.

II. Naziá: In Orat. Funeb. Basilii.

Drugi pożytek. Spiewánie duchowne człowieká pobudza do chwalenia páná Bogá: bo gdy człowiek vśłyszy śpiewánie, poruszy śię ná vmyśleku chwaleniu imienia Bożego. Czytamy Exod: 15. kiedy poczęłá śpiewáć Márya, tedy y inśze białegłowy z nią śpiewały P. Bogá chwaląc. Czytamy v Náziánzená o Cesárzu Valeńśie Aryánnie, ten gdy vśłyszał śpiewánie, do Kościołá wśedszy, w ktorym Basilius vczył, śpiewániem iákoby gromem ná vmyśle będąc przerázony, zdumiáły y zátrwożony olśnął y práwie oślał. A przećię Bogá w Troycy iedynego poznáć nie chćiał.

August: Lib: 9. Cońfeśś: cap: 6.

O tym pożytku mowi y Augustyn tymi słowy: O iákożem ia płákał w Pieśniách, y w śpiewániu twoim, wdzięcznie śpiewáiącego Kościołá twego głośem będąc wzrußony. Głośy one wćiekáły w vśy moie, á roztapiáłá śię prawdá twoiá w śercu moie, á zniey paláłá chuć pobożnośći, y łzy biegły, á dobrze mi z nimi było, &c. Tenże mowi: Gdy rozpominam łzy moie, ktorem wylał przy śpiewániu Kościołá twego, ná początku doſtąpioney wiáry mey, vznawambyć wielki pożytek tego poſtánowienia: A teraz nie ſámym śpiewániem bywam wzrußon, ále rzeczámi ktore wdzięcznym y zgodnym głośem śpiewáne bywáią.

Lib: 10. Confeśś cap: 33.

III. Iac: 5. ℣ 13. Lib: 6. cap: 21.

Trzeći pożytek. Spiewánie Duchowne człowieká w krzyżu weśela, ćieśży, zmacnia. Iákub ś. mowi: Bywa kto dobrey myśli, niechay śpiewa. A Lactantius: Ieśliż roskoś ſłuchać śpiewánia y Pieśni niechayżeć będźie miło

inus Epist: 119. cap: 18. *Ntete ktore ſą przećiwne iá*
iemu ſłowu Bożemu, iákowych wiele ieſt v Rzymian,
átwochwaſtwá pełnych, iáko SalveRegina. &c. *Bądź*
zdrowiona Krolewno, mátko miłośierdźia, &c. Má-
ya mátko łáski, mátko miłośierdźia, ty nas od nieprzy-
ácielá obroń, á godźiny śmierći przyimi, &c. Twoią
rwią Wincenty [a] *Męczenniku winy náße omyi, á day*
ią niebieſkie weſele, &c. [b] *Anno świeta zbaw nas, &c.*
O Siecsepanie Chorąży Krolá naywyżßego dobry, wyſłu-
chay nas: Modlitwá naświetßa twoiá, nas záwße nie-
chay potedna z Bogiē nášym, &c. Weyrzy ná nas Bár-
áro, ábyſmy przez ćię zpiekłá byli wybáwieni, &c. [c]
Zbaw nas Doroto Pánno, pierśtámi gorących tymi pałaß,
&c. [f] *O Floryánie ś przez ćię Bog chore vzdrawia, ydá-*
ie vpádłym odpuśćzenie grzechow: Obrálibmy ćieſo-
bie Pátronem, przed Bożym Tronem: Gniew vbłagay,
ktorychmy záſłużyli: ſtoy zá námi, &c. [g] *O Gwiazdo*
Polſka Męczenniku wielebny Stániſłáwie, ćiebie lud
twoy Polſki proſi, ábyś ſie weſpoł z Synem Bożym nád
nim zmiłował, &c. [h] *O Málgorzáto świeta, przez ćię ſą*
zbáwione y weſelą ſie tyśiące grzeßnych, &c. [i] *Proſi-*
my ćie Bártłomieiu, ábyś tu omył náße grzechy, &c. [k]
O Błogoſłáwiony Rochu, iáko wielkie ſą zaſługi twoie
v Bogá, przez ktore my wierzymy iż od powietrza wy-
báwieni będźiemy. Támże: Tobie pobożnemu ś: Ro-
cho wi, cześć y chwała niechay będźie, &c. [l] *Swiety Woy-*
ćieße bądź náßym rzecznikiem w niebie. Do tegoż: [m] *O*
Woyćieße Pátronie po wßytkim świećie rządź trzodę
Kryſtuſowe. Do tegoż: Przez zaſługi ś. Woyciechá Kry-
ſte wyſłuchay nas, &c. [n] *Day Pánie ábyſmy zaſługámi*
Apolloniey y prośbámi od boleśći zębow, y od wßelákie-

cap: 2. NOTA. *Mßał Krákow: Biſkupá Tomic:*

a Fo. 203
b 248.
c 13.
e 210.
f 223.
g 225.
h 243.
i 260.
k 287.
l 378.
m 219.
n 210.

go niebe-

go niebeſpieczeńſtwá ćieleſnego y duſznego, záſłużyli
o 198. być obronieni y wybáwieni, &c. o Swięta Otylia, bole-
śći oczu odeymi, zgładź grzechy, &c. Swięta á zacna
Iádwigo, záchoway nas od vpadku, &c. Marćinie świę-
Raydu- ſzny fol ty Biſkupie, bądź nędznym wſpomożeniem, &c. W ſtań-
ſzny fol ćie święći z mieſzkánia ſwego, mieyſcá poświącayćie
501. ludźiom błogoſławćie, á nas w pokoiu ſtrzeżćie, &c. In-
ſze opuſzczam błędy y bałwochwálſtwá, kto chce niech
czyta Mſzały, Antyphonarze, Kurſy, &c. O błędźie ludz-
ki z tákimi Pieśniámi! O nabożnikowie grubi, nie v-
ważáiący ſłow Bożych, y náuki Doktorow Krześćiáń-
ſkich! Do waśći Pan Bog mowi, do was, przez Proroká
Ierem: 2. Ieremiaſzá: Y coż zá niepráwość Oycowie wáſzy znále-
℣ 5. źli we mnie? iż odſtąpili odemnie, prożnośći náśládo-
℣ 13. wáli, y prożnemi ſię ſtáli. A niżey mowi: Lud moy dwo-
iáką złość popełnił, Opuśćił mię, ktorym ieſt ſtudnicą
wod żywych, á wykopał ſobie ſtudnie, á ſtudnie dźiurá-
we, co w ſobie wod zádźierżeć nie mogą. Waśći Dokto-
rowie odwodzą od ſtworzenia, á prowádzą do ſtworzy-
Apolo. ćielá. Słowá ſą Tertullianowe: O wy nabożni ktorzy zbá-
cap: 30. wienia ſzukaćie gdźie go niemáſz, prośićie tych ktorzy
dáć nie mogą, opuśćiwſzy y minąwſzy tego, w ktorego
mocy wſzytko ieſt, &c. A więc to świętych wzywaćie iá-
ko przyczyńcow? y owſzem iáko dawcow: to im przywła-
ſzczaćie, o to ich prośićie, co ſámemu Bogu należy, co
ſam pan Bog w mocy ma, o co oni ſámi zá żywota Bogá
prośili, czego oni nikomu vżyczyć nie mogą, áni dáć: ze-
Cyrill: znawa Cyrillus. Kto o tákowych Pieśniách ſłowu Bo-
Lib. 4. Theſau. żemu przećiwnych w ſtárym Kośćiele ſłychał? Ktoż ie
śpiewał? Nikt. Dopiero ich nowi Náuczyćiele Mniſzy
Bellar: náſkłádáli, á oſobliwie, Salve Regina, &c. y Alma

redempto-

redemptoris, &c. Hermanus Contractus *złożył, iáko piße* Bellarminus. *Nie pomnią iáko Doktorowie dawni te Pieśni śpiewáć kazáli, ktore są z pismá ś. bráne, pismu ś. nie przećiwne.* Dionysius *mowi: Hymn niektory, ktory w pismiech Boskich znáyduie się, Biskup ze wßytkim Duchowieństwem śpiewa.* Origenes *Doktor nápisał znácznie: Człowiek vfność ma ku Bogu, nie dla słow modlitwy ábo Pieśni, choć się zdádzą być dobrze złożone, y z pismá wybráne; ále iż ołtarz sercá swego dobrże zbudował. Augustyn mowi: Nie śpiewaycie iedno co czytaćie że ma być śpiewano, á co nie ták nápisano áby śpiewano, to nie ma być śpiewano. Toż mowi* Gregorius Magnus. *Subdyákonowie niech śpiewáią w Kośćiele Psálmy.*

Lib: 1. cap: 15. de bonis operib. Dyoni: Lib: de Eccles. Hierar. cap: 4. Origen: Tract: 25 in Mat: August. Epi: 109.

Grego: Dist: 92. Can: In Sancta.

Druga. Spiewánie ma być w Kośćiele zrozumiánym ięzykiem. Pod stárym zakonem ięzykiem własnym, przyrodzonym, Zydźi w Kośćiele Solomonowym Páná Boga chwalili: o czym mieyscá wyżßey miánowáne świádczą. Do czego służą y one słowá Duchá ś. Niechayże wßelka dußá chwali Páná. W Kośćiele Krześćiáńskim zá Apostołow ięzykiem rozumnym, własnym, káżdemu narodowi zwyczáynym, wyrozumiálnym, Pana Boga chwalono: Páweł ś. mowi: Będę się modlił Duchem, będę się modlił y wyrozumieniem: będę śpiewał Duchem, będę też y wyrozumieniem. A gdy niektorzy zá Apostołow wnośili do Kośćiołá śpiewánie, czytánie pismá ś. modlitwy obcym ięzykiem, gánił to Páweł ś, mowiąc: Ktory mowi obcymi ięzyki, nie ludźiom mowi, ále Bogu: bo go żaden nie słyßy. Támże: Ktory ięzykiem obcym mowi, sámego śiebie buduie, &c. A iż w tym Kápitulum Páweł ś. mowi, że we Zborze śpiewánia, modlitwy, czytánia pismá, vsłu

Ięzykiē rozumnym.

Psal: 150. ℣ 6.

1 Cor: 14. ℣ 15.

1 Cor: 14. ℣ 2.

gi Sákrámentámi, máią być ięzykiem wyrozumiáłym, własnym, przyrodzonym, ktoremukolwiek narodowi odpráwowáne, świádczą o tym Doktorowie święći, ná to caput *pisząc: iáko* Chrysostomus, Theophilactus, Ambrosius, Haymo, Lyra, Carthusianus, Anselmus, Erasmus, *ktorych sententie niżey położą się. Ták to mieysce wykłádał* Basilius *Doktor, mowiąc: To o tych rzeczono, ktorzy przy słucháiących, ięzykiem obcym nierozumnym, modlitwy odpráwuią. Ták to mieysce rozumiały* Iustinian⁹ *Cesarz, y táki Dekret vczynił: Roskázuiemy, áby wszyscy Biskupi, rownie y Presbyterowie, nie poszeptem, ále głosem, ktoryby mogł być od wiernego ludu słyszány, świętą ofiárę, y modlitwy zwyczáyne przy Krzćie świętym odpráwowáli, áby stąd do więtszey gorliwośći w chwaleniu Bogá słucháiących vmysły pobudzone były. Abowiem ták y Páweł ś vczy w liśćie pierwszym do Koryntczykow. Nie trzebá Doktorow y Cesárzow przywodźić, sámi to przećiwnicy znáią. Mowi* Bellarminus: *Abowiem w tych słowiech zda się, że rzecz iest nie o nápominániu, ále o Modlitwách y Pieśniách. Támże: o piosnkách Duchownych, ktore Krześćiánie skłádáli ku chwaleniu Bogá, y ku dźiękow czynieniu iemu mowi, &c. Krotko mowiąc, wiele tám mowi o tym* Bellarminus, *y Doktory te námienione, ktorzy po nas są, przywodźi: y zámyka, Apostoł mowi o Modlitwie, ábo o chwale Bożey, y o dźiękczynieniu, ktore pod czás obcym ięzykiem niektorzy przy spolnych rozmowách onych śpiewáli, &c. Tákże w onym Kośćiele Krześćiáńskim rychło po Apostolech, ięzykow obcych nie znano, ále káżdy narod ięzykiem swoim páná Bogá chwalił: Łáćinnicy do Łáćinie, Grekowie po Grecku, Słowacy po*

Basil. in Definit. seu Regulis. Quæst: 278. Iustin. In Novel Cōst 123.

Bellar: Lib: 2. cap: 16. de verbo Dei.

Słowień-

Słowieńſku, Syrowie po Syriyſku, Ægyptczyánie po Ægyptſku, Arábowie po Arábſku: krotko mowiąc, káżdy narod ięzykiem ſwoim páná Bogá chwalił. Origenes *mowi: Grekowie po Grecku á po Łáćinie Rzymiánie, y wßyſcy zoſobná przyrodzonym y własnym ięzykiem Bogu ſie modlą, y káżdy go według ſiebie wychwala. A on iż ieſt wßytkich ięzykow Pánem wyſłuchawa modlące ſie káżdym ięzykiem: á to nie ináczey iedno iákoby ten den głos przyimował z rozmáitych ięzykow wyćiśniony. Bo Bog gdyż pánuie wßytkiey máchinie, nie ieſt iákoten, ktoryby ięzyká, bądź Greckiego, bądź inßego grubego wyuczywßy ſie, inßych nieumiał.* Hieronimus *piſąc* ad Marcellam, *mowi: Głoſći w prawdźie nieszgodny, ale iedno nabożeńſtwo. Tyle niemal ſpiewáiących Chorow, ile narodow rożności. I wſpomina tám, Frántczy, Brytany, Ormiány, Indy, Perſy, Ægyptczyány, Murzyny, Mezopotány, ktorzy wßyſcy ſwoim ięzykiem nabożeńſtwo odprawowáli y ſpiewáli, &c. Tenże mowi o pogrzebie Paulæ. Wßytek gmin ludu miaſt Paleſtińſkich, ná iey pogrzeb zßedł ſie, Zydowſkim, Greckim, Łáćińſkim, tákże Syryiſkim ięzykiem, Pſálmy porządnie ſłyßáne były.* Baſilius *mowi: Dla tych rzeczy, ieſli ſie nas chronićie, będźiećie ſie chronić Ægiptczykow, y obudwu Libiyczykow, y Thebáńczykow, y Paleſtinow, y Arábczykow, y Phaniyczykow, y Syriyczykow, y tych ktorzy przy Eufráćie mieſzkáią, y wßytkich wobec, ktorzy w wielkiey wześćiwości máią* Wigilie, Modlitwy, *y ſpolne Pieśni, &c. Toż ſie pokázuie z Ambrożego, Chryzoſtomá, Grzegorzá, Theodoretá. A gdy do Kośćiołá Bożego ná on czás wnoßono nabożeńſtwo ięzykiem obcym, gdy ludźie máło báczni ná ſwym ięzyku nieprzeſtawáiąc, oblecta*

Origen: Lib: 8. cōt: Celſum.

Vel Paula nomine Hieronimi.

In Epitha: Paulæ.

Baſilius Epiſt: ad Næoc. Ambro: & Chri: ini. Cor 14. Gregor: præfat: in Ezech Theod: lib: 4. c. 27.

Ambro: Ini. Cor 14. Balæus in vita Vitalia. Durand. lib: 5. cap: 2. Ration: Gre. vii. lib: 7. Epistol. Plat: & Sigeb: in vit: Agat.

ti sono verborum, *iáko mowi* Ambrosius, *ieli do kośćiołá Bożego wnośić ięzyki obce: Zydowie Grecki, Syryiski, Grekowie Zydowski, Łáćinnicy Grecki: nie podobáło się to ludziom zacnym, gánili to,* incommodą *vkázuiąc, iako Ambrożemu, Chryzostomowi, Lyránowi, Iustiniánowi, &c. o czym vsłyszymy. Y gdy się ten błąd między ludźmi záwźiął, mocno go Rzymscy Biskupi bronili,* Vitalianus, Adrianus, Gregori⁹ 7. *y* Agatho: *zá tego Biskup Portueński w Konstantynopolu napierwey śpiewał Mszą ięzykiem Łáćinskim. A nie tylko tego błędu mocno bronili, ále gwałtem roskázowáli pod vtráceniem Duchowieństwá, ábywszyscy ięzykiem Łáćinskim nabożeństwo odpráwowáli: á vczynili to przykłádem swoich Antecessorow. Abowiem dawni Rzymiánie, kiedy mocą dostali iakiey Provinciey, tedy onym obywátelō koniecznie kazáli ięzyká swego zápomnieć, á Rzymskiego Łáćińskiego się vczyć, y mowić: co się zdáło zá rzecz niesłuszną y trudną niektorym, y dla tegoż Krol* Hetruscorum Tyrrhenus, *iako czytamy* in Originibus Catonis, *podawáiąc im swoie Krolestwo, to sobie wymowił, áby ięzykiem Oyczystym, á nie Rzymskim, mowił. Ciż Rzymiánie w onychże Provincyách, Sądy kazáli odpráwowáć y Dekretá pisáć ięzykiem Łáćinskim. Co się z tych słow pokazuie:* Decreta à Prætoribus Latina debent interponi. *Iednak Papieżow w tym niesłuchá li Grekowie, Ormiánie, Syrowie, Egyptczyánie, Murzynowie, Moskwá, Bulgárowie, Indowie, Zydzi, świádczy* Durandus *y* Eccius, *ktorzy ięzykiem swym nabożeństwo odpráwowáli, oprocz Łáćinnikow: áley ći potym widząc niepożytek tego śpiewánia, prośili Papieżá áby im było wolno po stáremu ięzykiem włásnym w Kośćiele*

De re iudicata &c. Decreta. Durand: lib: 4. cap: 1. Ecci. in Locis cōmun:

Páná

páná Bogá chwalić. Czytamy w Hiſtoryey Czeſkiey, ktorą pisał Æneas Sylvius: Prosił Cyrillus Biſkupá Rzymſkiego, aby Morawiánom y Słężakom dopuścił ięzykiem ſwym chwałę Bożą odprawować: czego gdy zbraniał Papież, głos z niebá był słyſzány: wſzelki Duch niech chwali Páná. O toż prosił poſławſzy poſły ná Conciliũ Trydentſkie Cesarz Máximilian, iáko pisze Natalis: ktorego tá była petitia miedzy inſzymi, Aby niekiedy ná niektorym mieyſcu z Łáćińſkimi Pieśniami, niektore modlitwy, ná Oyczyſty ięzyk przełożone godziło ſie mieſáć. O toż prosił Krol Fráncuſki Carolus 9. tenże Hiſtoryk świádczy. O dałby to pan Bog M. P. áby ſie obyczáie Apoſtolſkie do Kościołá wrocity, áby káżdy narod ięzykiem ſwym Bogá w Troycy iedynego chwalił, wzywał, wyznawał śpiewáiąc, z ięzyká ſie ſwego przyrodzonego ćieſąc. Co gdyby było, ludźie w nabożeńſtwie záwiedźionym obaczyliby ſie. Co wiedząc Xięża, bronią tego. Y ſłuſznie ono mowi Chryzoſtom, Heretycy Xięża zámykáią drzwi prawdy: Abowiem wiedzą, gdyby była obiáwiona prawdá, że Kościoł ich muśiałby być opuſzczony, á oni z doſtoieńſtwá ſwego będą złożeni, byliby z proſtym ludem porownáni. Nád to, byłoby budowánie w ludźiách niewiernych. Páweł ś. mowi: Ktory Prorokuie, Zbor buduie. Tenże Wzgromádzeniu wolę pięć ſłow moim wyrozumieniem powiedźieć, ábych też y drugich náuczył, niżeli dźieśięć tyśięcy ſłow ięzykiem obcym. Náte ſłowá piſząc Cajetanus mowi: Z tey náuki Páwłowey pokázuie ſie, iż lepiey dla zbudowánia Kościelnego, modlitwy iáwne, ktore przy poſpolſtwie bywáią mowione, ięzykiem Duchowieńſtwu y poſpolſtwu poſpolitym, mowić, niżeli po Łáćinie. Chryſoſtomus mowi: Dla cze

Cap:13.

Lib:14. Petit.12.

Petit:17

Pożytek ięzyká zrozumiałego.

I. Inopere Imper: Hom.44

II. 1 Cor:14 ℣ 4.19.

Cajetanus in 1. Cor: 14. Chriſo: in 1 Cor 14.

Chryſo:

in cap:4 Galat: goż to mowiß Pawle? Abym też powiada y inßych náuczył, to bowiem tylko okazáłość ma, á to wielki pożytek. Tenże ießcze mowi: Słowá Boże, ktore znáiome są wiernym, te przy krzćie przez Xiędzá wyrzeczone, iákoby w żywoćie nieiákim tworzą, y odradzáią tego, ktory bywa okrzczon. Mamy tego przykład w onym heretyku, o ktorym piße Euſebius, ktory ſłyßąc modlitwy w zgromádzeniu przy krzćie, zbudował ſię, y zinßymi ná nie mowił Amen. Toć tám ięzykiem rozumnym odprawowano krzeſt, ponieważ ná modlitwy Amen mowiono, czegoby byli nie czynili ludzie prośći, gdyby byli nie rozumieli śpiewánia y modlitw przy krzćie. Auguſtinus mowi: Ieſli ſą dźiatki nievmieiętne, ktore náuki nie rozumieią, niechayże zá nie odpowiedáią ktorzy ie przynieśli według zwyczáiu krztu, &c. Ieśliże zá dźiatki odpowiedano, toć ięzykiem zrozumiáłym Krzeſt odpráwowano.

Euſeb: lib: 7. cap: 8.

Aug: de Eccleſ: dogmat: cap:52.

III. Do tego. Miałby P. Bog chwałę y ſłużbę z ſług ſwoich goretßą: co ſię pokazáło wyżßey z Auguſtyná y z Iuſtiniáná. Nákoniec. Ieſt to ozdobna rzecz, gdy narod ięzykiem ſwym páná Bogá chwali. Y widźimy to, iż w Papieſtwie Xięża nie mogą lepiey ozdobić ſwoich wymyſłow, iedno czáſem Pioſneczkámi Polſkimi. Abowiem nabożenſtwo wßelákie ktore bywa odpráwowáne ięzykiem obcym niezrozumiáłym, nie przyrodzonym, żadnego pożytku y budowánia nie przynośi: y owßem zá ſobą ćiągnie te niepożytki.

IV.

Niepożytki ięzyká obcego.

I. Naprzod: z tákowego nabożeńſtwá ludzie ſię gorßą: Páweł ś. mowi: Gdyby ſię tedy wßytko zgromádzenie weſpołzeßło, y wßyſcy ięzyki mowili, á weßliby nienáuczeni ábo niewierni, izali nie rzeką że ßáleiećie? Toż mowi Ambroży: Ieſli ſię zchadzaćie ku budowániu Ko-

1 Cor: 14. ℣ 23.

In 1 Cor 14.

śćiołá

ściołá Bożego, te rzeczy máią być mowione, ktoreby zrozumieli słucháiący. Aboż iem coż iest to pożyteczno, áby kto ięzykiem mowił, ktory tylko sam rozumie? Aby ten ktory słucha, nic się nie pomnożył? Dla tego ma milczeć w Kościele, áby ći mowili, ktorzyby byli pożyteczni słucháiącym. Dotego może przywieść y one słowa Ciceronowe, ktory mowi: W ięzykoch ktorych nie rozumiemy ktore są nie pámiętne, głuchámi záiście iesteśmy. In Tusc: Quæsti: lib. 5.

Drugi niepożytek: Z modlitw, z śpiewánia, z czytánia, z nabożeństwá nierozumnego, żadenśię człowiek nie cuduie, żadnego pożytku duchownego nie bierze, gdy ięzykiem nie zrozumiáłym, nie przyrodzonym, bywa odprawowána chwałá Boża. Páweł ś. mowi: Ktory mowi ięzyki obcymi, nie ludźiom mowi, ale Bogu: bo go żaden nie słyszy, á on Duchem mowi táiemnice. A ktory prorokuie, opowieda ludźiom zbudowánie, y nápominanie y pocieszenie. Ktory ięzykiem obcym mowi, sámego siebie buduie: á ktory prorokuie, Zbor buduie. A teraz Brácia, gdybych przyszedł do was ięzyki mowiąc, coż wam pomoge, ieśliż wam nie bede mowił, ábo przez Obiáwienie, á bo przez wiádomość, ábo przez proroctwo, ábo przez náuke? Y wyięzykiem ieślibyśćie nie dáli mowy znáczney, iákoż będźie rozumiano co się powieda? bo będźiećie náwiátr mowić. Ieślibych się modlił ięzykiem, modlić się Duch moy, ále wyrozumienie moie nie iest pożyteczne. Támże tego ieszcze dokłáda: A gdyby wszyscy prorokowáli, á wszedł kto niewierny ábo nienáuczony, bywać od wszytkich strofowan, y od wszytkich bywa rozsądzon, tak, że skrytości sercá iego bywáią obiáwione: A ták vpadszy ná oblicze da chwałę Bogu, opowiedáiąc, że Bog w was iest prawdziwie. Toż mowią wszyscy Doktorowie. Ori

1 Cor: 14. ỹ 2. ỹ 3. 4. 6. 9. 14. 24.

Origen: in Levi: cap: 7. Chri: in 1. Cor: Epist: Homil: 35.

genes *mowi: Co gdyby ináczey było, nie byłáby rzecz potrzebna czytáć to w Kośćiele, gdyby z tego iákie budowánie słucháczom się nie podawáło.* Chryzostom: *Cz Páweł ś. mowi, rozumie się tym sposobem: Ieślibych nie rzekł, coby od was łatwie y iáśnie poięto być mogło, ále bym się tylko okázował być obdárzonym dárem iezykow, wierzę że odeydźiećie, żadnego pożytku z tych rzeczy ktorych nie rozumiećie nie czyniąc: Abowiem coż zá pożytek może być głosu nie wyrozumiánego? Apostoł nieukiem zowie człowieká pospolitego, á Bárbárzynem ktory mowi iezykiem nierozumnym, obcym. Támże śpiewáć niekiedy, táki to był dar, iáko y vczyć, á wszytkie rzeczy do tego się iednego śćiągáły, áby się bliźni zlepszył. Augustyn: Gdyby mi mowił Moyzesz Hebreyskim iezykiem, dáremnoby mowił, ániby stąd myśli mey namniey nie tknął. Tenże Doktor Augustyn będąc Biskupem w Africe, gdźie Łáćińskim iezykiem pospolity człowiek mowił, Nabożeństwo onym iezykiem odprawował y wiele słow áccommoduiąc się pospolstwu, przećiwnych Grámmatice mowił: á to wszytko dla tego czynił, áby człowiek pospolity molitwy y śpiewánia rozumiał, y nánie Amen mowił. Słowá iego są: Często vżywam słow niewłaśnie Łáćińskich, ábyśćie ie rozumieli. A indźiey mowi:* Ego dicam ossum, sic enim potius loquamur, Melius est ut nos reprehendant Grammatici, quàm non intelligant populi. *Tenże:* Multi fratres imperitiores latinitatis loquuntur sic, ut dicant dolus illum torquet, pro eo quod est dolor. *Tenże: Coż iest zá pożytek doskonáłey mowy, zá ktorą nie idźie wyrozumienie słucháiącego? gdyż iuż nie potrzebá mowić, ieśliż ći, dla ktorych mowiemy, tego nie rozumieią co mowimy.*

Id. Homil: 36. Aug: lib confess: 11. cap: 3

In Psal: 123. In Psal: 36.

Tract: 7. in Ioh.

Libr: 4. cap: 10. de Doct. Christ.

powimy. Tenże Doktor Augustyn onemu pospolstwu ná
ich ięzyk łáćinski ktorego vżywáli, Psálmy przełożył. Sło
wá iego są: A chcąc żeby spráwá Donátystow przyszłá do
wiádomośći napodleyszego gminu, á zgołá do naprostsze
go człowieká, y áby się, ile być może, w ich pámięć wpiła
zá nászym stárániem, Psalm, ktorybyim był śpiewány po
Łáćinie, przełożyłē. A gdy niektorzy przy nabożeństwie
vżywáli słow grubych niezgodnych z Grámmátiką, y ow
szem przećiwnych: tedy vczonych nápominał, ábysię tym
nie gorszyli, áni z tego szydzili. A wszakoż nápominał Mi
nistry, aby modlitwy, śpiewánia, wyráźnie, rozumnie y
rozdźielnie odpráwowáli, dawáiąc tego przyczynę, ut
populꝰ ad id, quod planè intelligit, dicat Amen.
Słowá iego są: Nie iżeby się tego nie godźiło popráwić,
áby ludná to, co práwie rozumie, mowił Amen. Zámknę
Belletem, ktory mowi, W stárym Kośćiele zákazano było
áby żaden ięzyki nie mowił, wyiąwszy, żeby był, ktoryby
tłumáczył. Bo cożby zá pożytek tego był mowić, iesliż nie
będie zrozumiáno? Záprawdę żaden. Ztądże pochwa
ły godny vrosł obyczay w niektorych Kośćielech, iż prze
czytawszy według litery Ewanielią, potym pospolstwu
bywa wykłádána. Coż teráźnieyszych czásow nászych czy
nić, gdźie żaden, ábo záledwo ktory znáyduie się, ktoryby
czytáiąc, ábo słucháiąc rozumiał. Zda mi się tedy, iż le-
piey iest milczeć niż śpiewáć, ponieważ ná tákie czásy
nieszczęśliwe przyszlichmy. Toż rádźi Theodoretus co
y Ian Beleth.

Lib: 1. Retract: cap: 20.

De Cathech: Rud: capit: 9.

Belet: in Rational. divinor. officiorū in próèmio. Theo: in 1 Cor: 14

III.

Trzeći niepożytek śpiewánia nierozumnego płynie.
Człowiek prosty ná nabożeństwo Krześćiáńskie, ná śpie
wánie, námodlitwy, nie może rzec Amen. Páweł ś. mo
wi: bo ieslibyś błogosłáwił Duchem, ten ktory iest zpo-

1 Cor: 14. ℣ 16.

spolstwá,

ſpolſtwá, á iákoż rzecze Amen nátwoie dźiękowánie, gdyż nie nie co ty mowiſz? Toż mowią Doktorowie świeći. In 1 Cor 14. Ambroſius mowi: Nieukſłyßąc czego nierozumie, nie wie końcá Modlitwy, y nie odpowieda Amen. to ieſt, niech to prawdá będzie, áby ſię vtwierdźiło błogoſłáwieńſtwo. Abowiẽ przez tych bywáwypełnione vtwierdzenie modlitwy, ktorzy odpowiedáią Amen: áby wßytkie powieśći, świádectwem rzeczy prawdźiwey nvmyślech ſłucháiących potwierdzone były. In 1 Cor 14. ℣16. Lyranus: Gdyby poſpolity człowiek rozumiał modlitwę, ktorą Xiądz mowi, ſnádnieyby ſię ściągáłá ku Bogu, y nabożnieyby odpowiedał lud Amen. Dla tegoż mowi Páweł ś: Gdybyś ty Xiąże błogoſłáwił Duchem, á poſpolityby człowiek nie rozumiał, czegoż ſtąd doſtępuie lud proſty y nierozumieiący? Przetoż w ſtárożytnym Kośćiele błogoſłáwieńſtwá y wßytkie inße ſprávy poſpolitym ięzykiem dźiały ſię, &c. Długo ten trwał obyczay święty w Kośćiele, iż wßyſcy, ták vczeni, iáko y proſći, ná modlitwy y śpiewánia Zborowe, one ápprobuiąc mowili Amen: czegoby byli nie czynili, gdyby było odprávowáne nabożeńſtwo ięzykiem nierozumnym. Iuſtinus Apol: 2. Iuſtinus mowi: Tedy przełożony, ile może, modlitwy ofiáruie y dźiękczynienia, á lud Am. przyśpiewuie. Hieronim: W Kośćielech miáſtá Rzymu, iákoby niebieſki grom ſłyßałem lud poſpolity odśpiewuiący Amen. Hiero: Præf: in Epi. ad Galat: Aug: ad Oroſium quæſt: 49. Auguſtinus, Dionyſius, Epiphanius, Chryſoſtomus, Baſilius, &c. w ſwoiey Liturgiey wſpominái Amen, ktore mowił poſpolity człowiek ná śpiewánia y ná modlitwy Zborowe. A nie tylko ná śpiewánia, ále też y ná modlitwy te, ktore Miniſter przy vſługowániu Sákrámentámi mowił, Amen odpowiedáli. Lib: de iis qui initiantur ca: 9. O modlitwách przy krzćie czytay ná kárćie 12. O modli

twach

zwach przy Wieczerzy Páńskiey czytay ná kárćie 10. O śpiewániu rozumnym przy pogrzebie czytay ná kárćie 11. Nie trzebá wiele mowić, pisze Augustinus, Ambrosius, Leo, Clemens, gdy Minister w stárym Kościele dawał chleb poświęcony ludźiom, mowił: To iest ciáło Krystusowe; A oni mowili, Amen. Także gdy Minister z słowá Bożego mowił do ludu, Sursum corda, wzgorę sercá, Lud odpowiedał, pisze Cyprianus y Augustinus: Habemus ad Dominũ, Mamy ku Pánu. Grzegorz dokłada, Modlitwá Páńska v Grekow od wszytkiego ludu bywa mowiona przy poświęceniu Sákramentu. Skad sie pokazuie, iż w stárym Kościele ięzykiem własnym nabożeństwo odprávowano: co gdyby máczey było, ludźieby prośći námodlitwy y ná śpiewánie Amen nie odpowiedáli. Co zeznawa y sam Bellármin, mowiąc: Apostoł w liście Ephezyány y Kollosseńczyki napomina, áby przez Psálmy, Hymny, y Pieśni Duchowne nápominali sámych siebie: Ktore mieysce Háymo rozumie o Pieśniach ktore sámi składáli. Ponieważ tedy te Pieśni dzieia sie ku poćieše pospolitego ludu, chce Apostoł, áby sie działy ięzykiem, ktoryby mogł być wyrozumiány, áby prostacy, ktorzy nieumieią podobnych tym składáć, tylko mogli one potwierdzić, mowiąc Amen, &c.

Et lib: 4 cap: 5. de Sacra: Leo Ser: 6. de Ieiunio 7. mensis. Clem: li. 8. Cõstitut. Apost. cap: 20. Cypri: Serm. de Ora: Dominic: August. de Bon. perfev. cap: 31. Grego: Lib: 7. Epi: 63 Bellar: Lib: 2. cap: 16 de verbo Dei.

Czwarty niepożytek z śpiewánia y z modlitw nierozumnych ten iest. Nie tylko áby sie kto miał zbudowáć z nich, ále owßem iest tákich wiele w Papieſtwie Xiężey nieumieietney, ktorzy ięzyká Łácińskiego y Greckiego nie rozumieiąc, ledá co mowią, słowá wywracáią gdy śpiewáią, bądź sie modlą, bądź krzczą, bądź mßą. A ieśliże Xiężą nie rozumieią co mowią, coż prosty człowiek ma rozumieć? Czytamy v Grátianá, v Lombárdá, czegonie

IV.

Gratia: de Cõse: Dist: 4. C. Rtu

przy Bel-

lerunt. Lomba: lib: 4. Dist: 6. Bellar. lib:1.ca: 21.deSacram. in genere.

przy Bellármin, Był ieden Xiądz zá Biskupá Zácharyaßá, ktory nieumieiąc ięzyká Łáćińskiego krzćił, mowiąc: Ego te Baptizo, in nomine Patria, & Filia, & Spiritua Sancta. *Skąd byłá vrosłá quæstia ná on czás między Biskupy. Dobrzeli krzćił on Bean dźieći, czyli nie? Y byli niektorzy Biskupi, ktorzy tę Formę gániąc, chćieli áby znowu one dźiatki były krzczone: co potym Papież Zácháryaß zagáśił, powiedáiąc, że to vczynił z nieumieiętnośći, nie z heresiey. A czemuż tákie nieuki święćićie? Autor xiąg, ktore zową* Liber ceremoniarum Romanæ Ecclesiæ lib: 3. cap: 7. *przypomina, iáko w Rzymie, gdy Papież mą Mßą, ábo gdy go koronuią, tedy Ewánielią y Epistołę po Grecku Mnißy niektorzy czytáią dosyć zle,* barbarizando, solecizando. *Y dokłáda tego: Co słyßąc niektorzy vczeni, ßydzą z náßego nabożeństwá. Lepiey tákowego nabożeństwá zániecháć, á niżeli do niego nieuki przypußczáć, &c. A co dźiwnieyßego, we Włoßech chłopom, niewiástom po Łáćinie każą się modlić. Y dawa tego rátią Bellármin dosyć głupią, (ále nie dźiw, bo Iezuitá) mowiąc: Nie potrzebá áby lud rozumiał, żeby mu byłá pożyteczna modlitwá, ále dosyć ná tym gdy Bog rozumie. Vważże tu M.P. co tám iest zá nabożeństwo: są właśnie by Pápugi, Krucy, Káwki, ábo inße ptástwá nierozumne. Bo y te mowią, iáko mowi* Chrisostomus, *gdy ich náuczą, ále nie rozumieią. Piße* Plinius *o iednym Kruku, ktory mowił,* Ave Cæsar Imperator. *A drugi mowił,* Salve victor Antoni. *Piße też* Celius *o iednym Kárdynale Askániuśie, ktory miał mieć Pápugę co mowiłá Kredo, gdy iey kazał. Y v nas w Polßcze wiele iest Pánow ktorzy máią Pápugi, ktore mowią czego ich náuczą, nie rozu-*

Li:2.ca: 31.deEffect: Sac Et lib:2. cap: 16. deverbo Dei.

Chriso: Homil: 9. in Acta Apost: Cel:lib. 3.cap:32

mieiąc.

mieiąc. A ták iáko Xięża prośći, ták y ludźie pospolići, tym Pápugom, Krukom, w swym nabożeństwie są podobni. Tym sposobem, iáko mowi Bellármin, mogliby ludźie vczeni Paćierz ládá iáko mowić, gdyż pan Bog wszytko rozumie. Ale boię się áby tym nabożnikom onego nie rzeczono: Nescitis quid petatis, Niewiećie o co prośićie. Przećiwko tákiemu nabożeństwu Augustyn mowi: Bogu się vniżenie modlmy, áby nas od táiemnych grzechow oczyśćił, á od inszych áby przepuśćił sługom swoim. A coby to było, mamy rozumieć, ábysmy ludzkim sposobem, nie iáko ptászym głosem śpiewáli, ábowiem, y Drozdowie, y Pápugi, y Krucy, y Sroki, y insze tákie ptástwá, często od ludźi bywáią wyuczone śpiewánia, ktorego nie rozumieią. Lecz vmieiętnie śpiewáć, ludzkiemu przyrodzeniu z woli Bożey pozwolono iest. Támże do pospolstwá czyni rzecz. A ták namileyszy, cosmy zgodnym głosem śpiewáli, to też wesołym sercem rozumieć, y widźieć mamy. Támże: Z wyrozumieniem śpiewaymy, á śpiewáiąc modlmy się. Tenże mowi, czemu Minister głośno ma śpiewáć y modlić się: Nie potrzebá wielomownośći, to iest wrzasku, gdy się modlimy: chybá iáko Xięża czynią dla oznáymienia myśli swoiey, nie áby Bog, ále żeby ludźie słyszeli, y zezwoleniem nieiákim przez przypomnienie záwisneli ku Bogu. Tenże: Iákoż ten powinnie może śpiewáć Bogu, ktory nie wie co śpiewa?

Mat: 20. ℣ 22. August: In Psal: 18.

Lib: de Magist. cap: 1.

Præfa: in Psal.

Piąty niepożytek. Narod ktory nie chwali Páná Bogá ięzykiem swoim, zá Grubianá iest poczytány. Páweł święty mowi: Będę v tego co mowi grubym człowiekiē, á ten co mowi będźie też v mnie zá grubego. Ná co pátrząc Bedá, mowi: Gruby ten iest iezyk, ktory Bogá chwalić nie może. A Chrisostom mowi: Ten v mnie iest

V. 1 Cor: 14 ℣ 11. Beda. Chriso: Hieron. in 1 Cor 14.

zá grube-

zá grubego, á ia v niego, (gdy ſię nie rozumieiwa) nie dla przyrodzenia głosu; ále dla nieumieiętnośći. Hieronim vczy: káżda mowá ktorey nie rozumieią, zá gruba bywa oſądzona. Ovidius y ten toż twierdźi ták piſząc o ſobie: będąc w Ponćie. Iam tu ieſt grubym człowiekiem, ábowiem mię nie rozumie żaden.

Ovid. lib: 5. Eleg: 11. Triſtiũ.

Náoſtátek. Ieſt to Káźń Boża, gdy Bog z ludem ſwym obcym iezykiem mowi. Iáko czytamy v Ezáiaſa: Iezykiem obcym z ludem tym vmawiáć ſię będę. Coż rozumiemy, ieſli to nie ieſt wielkie ſkaránie Boże, ktore przychodźi dla niedowiárſtwá y niepoſłuſzeńſtwá ſłowá Bożego, gdy ludźie máią związány iezyk od Antykryſtá, ábyſmy páná Bogá nie chwalili, ceremoniy od niego roſkazánych nie odpráwowáli iezykiem przyrodzonym? Páweł ś. mowi: Iezyki ſą ná znak, nie tym ktorzy wierzą, ále tym ktorzy nie wierzą, &c. Tu iuż doſtátecznie pokazáło ſię M. P. iż ſpiewánie ma być w Kośćiele Bożym iezykiem wyrozumiáłym: y ták było w ſtárym Kośćiele, z ktorego ſię wyrodźili dźiśia ludźie nabożeńſtwá záwiedźionego Rzymſkiego. O ktorym mowi Lyranus, y Thomas de Aquino: W ſtárym Kośćiele nabożeńſtwo poſpolitym iezykiem odpráwowano.

1 Cor: 14 v 22.

In 1 Cor 14.

Trzećia. W Kośćiele Bożym wßytek lud powinien ſpiewáć, nie tylko Duchowni, áleż świeccy: iáko Pánowie Krześćiáńſcy ták y vbodzy, ſtárzy y młodźi, męszczyzny y białegłowy, Pánie, Pánienki, młodźieńcy, dźiatki: bo to ieſt powinność wßytkich, Duch ś. to roſkazuie, mię Kálwin. Mowi Dawid: Młodźieńcy y też Panienki, ſtárßy y z młodßymi chwalćie imię Páńſkie. Tenże: Niechay wßelka dußá chwali Páná. Páweł ś. mowi: Gdy ſię zchodźićie, káżdy z was ma Pſalm. O tym poſpolitym ſpiewá-

W ßyſcy máią ſpieváć.

Pſal: 148 v 12. Pſal: 150 v 6. 1 Cor: 14

niu mowią Doktorowie święci: Chryzostom mowi, Spo łeczne modlitwy, y od ludu pospolitego, y od Xiędzá dzie ią się, y wszyscy mowią iedne modlitwę. Támże: Dobrze winszuie Xiądz ludowi, dobrze też winszuie lud Xiędzo wi: Abowiem, y z Duchem twoim, nic inszego nie iest, iedno to że te rzeczy, ktore są Eucharistiey, (to iest Wieczerzy Pańskiey) społeczne są wszytkim. Abowiem nie sá tylko Xiądz dzięki czyni, ále wszytek lud. A coż się dziwuiesz, iesliż z Xiędzem lud mowi, &c. Isidorus: Potrzebá áby gdy się śpiewa, od wszytkich było śpiewano: y kiedy się modli, áby się wszyscy modlili: tákże gdy się lekcya czyta, vczyniwszy pomilczenie, áby od wszytkich iednáko słuchána byłá. A Márek Biskup Rzymski, iáko pisze Platiná, kazał śpiewáć głosem w dni vroczyste zaraz po Ewánieley, Kredo, Duchowieństwu y ludowi pospolitemu. Mamy tego wiele przykładow świętych, iako káżdy człowiek w Kośćiele świętym, w iákimkolwiek powołániu będąc, śpiewániem Páná Bogá chwalił. Dawid będąc Krolem, nie wstydał się śpiewániem Páná Bogá chwalić. Moyzesz y z ludem pospolitym śpiewániem páná Bogá chwalił. Márya śiostrá Aaronowá y z inszymi białymi głowámi śpiewániem Bogu chwałę oddawáłá, a nievkázowano im do kądźiele: o czym wyższey mieysca naznáczone są. Podźmysz do nowego Testámentu. Czytamy iáko dźiatki maluczeńkie, y inszy lud pospolity, śpiewániem Syná Bożego chwalili. Márya Pánná chwaląc Bogá śpiewáłá. Tenże obyczay záchowywáli ludźie Krześćiańscy zá Apostołow, pisze Paweł ś. o czym wyższey było. Podźmysz y do onego Kośćiołá, w ktorym byli Doktorowie Krześćiáńscy, tám obaczymy iáko lud pospolity od śpiewánia nie był oddalony, ále pospołu z Duchownymi

℣ 26. In 2 Corint: Homil: 18.

Isidorus De Offic cap: 10.

Platina in vita illius.

Mat: 21. ℣ 15. 9. Luc: 1. ℣ 42. 1 Cor: 14 Col: 3.

Plinius Epi: ad Traian: Basilius Epist: 36 ad Neocletia: wßyscy śpiewáli, świádczy o tym Plinius: o czym wyżßey było. Swiádczą o tym Doktorowie. Mowi Basilius: W nocy v nas wstáie lud przededniem, y do domu modlitwy śpießy się, y Bogu się w pracey, w vtrapieniu, y w vstáwicznych łzách spowiedáiąc: ná koniec powstawa od modlitw, y śpiewánie stánowi, á w ten czás ná dwie częśći rozdźieliwßy się, ná przemiány sobie wespoł śpiewa. Y ten zwyczay wßytkim inßym Kośćiołom przystoyny był. Tenże mowi: Mężow, białych głow, y dźiatek do Bogá modlitwy wylewáiących, trzask, iákoby nawálnośći w brzegi bijące, słyßány był? Tenże: Iákoby z iednych vst, y z iednego sercá wyznánia Psalm Bogu ofiáruią. &c. Z tych słow pokázuie się, że zá Basiliusá wßytek lud śpiewał, y co śpiewał rozumiał. Hilarius mowi: Niech słucha głosu modlącego się ludu, ten ktory iest przed Kośćiołem: niech pátrzy ná zacne głosy Hymnow. Hieronymus: W Kośćielech miástá Rzymu, iákoby grom niebieski słyßałem lud odśpiewuiący Amen. Tertullianus: Coż iey małżonek, ábo co oná małżonkowi śpiewáłá? Athanasius mowi: Mieyże Psałterz, á Psálmow się náucz. Ambroży do Kośćiołow occidentálnych śpiewánie pospolitego człowieká wprowádźił był: o czym pißе Augustyn. Tákże Chryzostom vczynił zá Aryanow w Kośćielech Orientálnych, ktorych sententie wyżßey są położone. Czytamy v Theodoretá, iáko Publia Páni świętá z inßymi Pánienkami Psalm Dawidow 68. y 112. ku záwstydzeniu Pogánow, y ku poháńbieniu báłwánow śpiewáłá choć im tego bronił Apostátá Iulianus, choć ich kazał bić, ony ná to nic nie dbáły, przećię śpiewáły. A Ruffinus mowi: Wßytek Kośćioł zßedßy się, Mężowie, niewiasty y Pánny, tákże młodźieńcy podpasa-

Hexam: Hom: 4. Epi: ad Neocæsar. Hilari⁹ In Psal: 65. Hieron: In Epist: Galat: Tertul: Lib: 2. ad uxor. Athana. De virginit. Ambr: Lib: 9. cap: 7. Cōfess: Theod: Lib: 3. cap: 17. Ruffinus Lib: 1. cap: 35. Hist:

i ciągnęli wielkim tłumem trunne męczennika Bá
tle, śpiewaiąc wielkim głosem, á z rádośćia mowiąc:
Niech będą pohańbieni wßyscy, ktorzy chwalą obrázy,
ktorzy vfáią w bálwánách swoich. To w vßách nie-
bośnego Xięcia przez sześćdźśięcy Krokow, ták wiel- Cap: 36.
im weselem wßytek lud śpiewał, że pod niebiosy głos
był słyßány: Tenże Psalm śpiewał Theodorus będąc w
nękách, tenże Ruffinus pißе. Bellar: Lib: 2. cap: 16. de verb. Dei. Et lib: 1. cap: 16. de Bon. operib.

Nie trzebá wiele dowodow o tym przywodźić, gdyż y
Bellármin to przyznawa. Swiádkiem tego ieſt y śpie-
wanie owych Rybałtow, kiedy dom od domu chodząc
śpiewáią na ś. Marćin, na ś. Kátárzynę, ná ś. Mikołay,
na Nowe láto: ktore śpiewánie to w sobie ma, coby lu-
dźie wßyscy mieli śpiewáć, to iakom płáca áby zá nich
śpiewáli. Co przypominaiąc Polydorus mowi: Skąd do Lib: 6. cap. 6.
tego przyßło że wßytek niemal sposob chwały Bożey w lu-
du pospolitego zda śię być poległy ná śpiewákách: kto-
rych áby wielka część ludu słyßeć mogłá, do domu świę
tego, iakoby do iákiego Theatrum, zbiega śię, y onych
zapłáta náymuie, opátruie, y náostátek rozumie ie być
sámych ozdobą domu Bożego, &c. A przetoż M. P. z tych
mieyſc przywiedźionych káżdy ſtan manáuke. Máia náu
kę Pátronowie w Dawidźie, áby śpiewániem páná Bo
gá chwálili: áby przy Zborzech Szkoły mieli dla chwały
Bożey, dla ozdoby Kośćielney: żeby Miniſter nie ſam śpie
wał. Gniewáią śię dźiśia niektorzy, iż w Kośćielech, nie
máß porządku w śpiewániu: á tego niewidzą, iż porzą-
dek z ſtrony śpiewánia nie może być, ieśli ßkoł y mło-
dźieńcow nie będźie. Nie żáłuią Pánowie ná śpiewaki
domowe, ktorzy im, by morßkie Syreny vßy głaßiła, cá
ſemy wßeteczne Pieśni śpiewáiąc: á ná śpiewaki Ko

ścielne czemu maią żáłowáć kosztu? Máią też tu náukę Pánie Krześćiáńskie, z tych Pań námienionych, áby śpiewániem nie wstydały się páná Bogá chwalić: máią niektore ten obyczay zły, gdy we Zborze śpiewáią, ony się modlą, czytáią, á drugie śpią, ábo szepcą. Nie pomnią ná on wierszyk: Kto śpiewa dwá rázy się modli. Maią też tu náukę nietylko młodźieniaszkowie, ále y pánienki, áby y te we Zborze gdy śpiewáią śpiewáły, Papieskich obyczáiow nie násláduiąc. bo tám pánny śiedzą iáko cyfry, ábo szepcą, ábo wárgámi y Páćierzmi kołácą, á drugie oczymá po śćiánách málowánych, żywych, rzucáią, czásem też wzorki z ludźi wybieráiąc, &c.

Bellar: Lib: 1. cap: 19. de Bon: Oper:

Tego się też tu nie godźi opuśćić: Powieda Bellármin, iż w Kośćiele nie lud pospolity, ále Xięża máią śpiewáć. Ale to iest przećiw świádectwom wyższey przywiedźionym: y owszem w stárym Kośćiele vrząd był śpiewánia, nie Xiężey, ále pospolitego człeká: co się pokázuie z tych świádectw. Pisze Hieronymus: Lecz od vrzędu śpiewánia náyduią się Dyakonowie wyięći, áby vcząc się śpiewáć, nie zániedbáli táiemnic ołtarzá Gregorius mowi: W świętym Kośćiele Rzymskī, dawno się wszczął zwyczay wielce nágány godny, że niektorzy náusługę ołtarzá ś: postánowieni, zá śpiewaki bywáią obieráni, y ktorzy są w porządku Dyakońſtwá, śpiewánia pilnuią, ktorzy áby byli wolni ku vrzędowi przepowiedánia, y pilnowánia iáłmużn godźiło się. Skąd się dźieie, że gdy w służbie świętey łágodny głos bywa szukány, żywot przystoyny bywa zániedbány. Y śpiewak Minister Bogá obyczáymi obraża, gdy lud głosem swym vćiesza y zábáwia. O ktorey rzeczy ninieyszym dekretem postánawiam, że przy tey stolicy słudzy ołtarza ś. śpiewáć nie máią.

Hier: apud Gratianum dist: 9. 2. Can: Cãtantes. Gregor: Ibid. Can: in Sancta.

Czwarta.

Czwarta. Ludźie Krześćiáńſcy, nie tylko vſty, ále więcey ſercem máią śpiewáć: Abowiem pan Bog patrzy nie ná vſtá, ále ná ſerce. Y dla tegoż Kryſtus pan mowi: Gdy ſię modliſz, wnidź do pokoiu ſwego, á záwárſzy drzwi ſwoie, proś Oycá twego, ktory ieſt w ſkrytości: á Oćiec twoy ktory obacza w ſkrytości, odda tobie iáwnie. Ktore ſłowá vważaiąc Gregorius, mowi: Abowiem prawdźiwa modlitwá, nie należy w ſłowiech vſt, ále w myślach ſerdecznych. Bo ważnieyßych głoſow v świętych vßu Boſkich, nie czynią ſłowá náße, ále żądości. Ztądże w Ewanieliey mowi Pan Wnidź do pokoiu ſwego. Do tákowego ſerdecznego śpiewánia wiodą nas Apoſtołowie świeći. Páweł ś. mowi: Mowćie miedzy ſobą przez Pſálmy y Pieśni, y śpiewánia duchowne, śpiewáiąc y gráiąc w ſercu ſwoim Pánu. Ná ktore ſłowá piſząc Hieronym Doktor, mowi: Spiewáiąc y gráiąc w ſercách wáßych Panu, niech tego ſłuchaią młodźieniaßkowie, niechay ſłuchaią ći, ktorzy máią vrząd w Kośćiele śpiewánia, iż Pánu Bogu nie głoſem ále ſercem powinni śpiewáć: áni ná kßtałt Trágedyey gárdło y vſtá wdźięcznym śpiewániē nie máią być proſtowáne y głaſkáne, áby w Kośćiele śpiewánia y Pieśni ſkładne, iákie zwykły bywáć przy dźiwowniſkách, były ſłuchane: Ale w boiáźni, w vczynku, y w vmieiętnośći Piſm. Y ſam Páweł ś. ſercem śpiewał więcey: ſłowá iego ſą, Będę śpiewał Duchem, &c.

Doktorowie dawni lud Krześćiáńſki nápominaią, áby nie tylko vſty y ięzykiem: ále ſercem, myślą, vmyſłem, y żądzą ſerdeczną śpiewáli: vkázuiąc to być rzeczą wdźięczną Bogu, y pożyteczną ludźiom. Chryſoſtomus, ták mowi. Nie geſtámi ćiáłá, áni wołániem głoſu, ále vmyſłem dobrey woli, modlitw śluby oddawamy. Baſilius:

Sercem trzebá śpiewáć.

Mat: 6. ℣ 6.

Grego: in Moral: lib: 22. cap: 13.

Epheſ: 5. ℣ 19. Coloſ: 3. ℣ 16. Hiero: In Epiſt: ad Eph: & hab. Diſt: 92. Can: Cantantes.

1 Cor: 14. ℣ 15.

Chriſo: Hom: 19 in Mat.

In Psal: 29. 32. August: Epist. 109.

Nie tenktory vsty mowi słowá Psálmu, śpiewa Pánu, ále ktory z czystego sercá wynośi Piosnkę: Tenże: Słuchayćie roskazánia Bożego, Dobrze śpiewayćie, to iest, myślą nie błąkáiącą y co czyniącą: ále szczerym áffektem y pilnym vmysłem śpiewayćie. Augustinus. Gdy się modlićie Bogu Psalmámi y Pieśniámi, to niechay będźie w sercu wászym, co wynaszaćie głosem swym. Hieronymus: Y śpiewáć y grać, y chwalić Bogá, więcey vmysłem, á niż głosem mamy. Támże: Ták niech śpiewa sługá Krystusow, áby nie głos śpiewáiącego; ále słowá ktore czytáne bywáią, podobáły się. Concilium Carthágineńskie 4. mowi. Co vsty śpiewasz, sercē wierz: á co sercem wierzysz vczynkámi wyświádczay. Glozá vczy więcey serdecznym nabożeństwem, á niż głosu wykrzykániem, śpiewać potrzebá: Y ztądże przedtym mowiono:

Hiero. Super. Epist: Ephes: cap: 5.

Concil. Cartha. Can: 10. Gloss: dist: 92. in Can: Cantantes.

Non vox, sed votum; non chordula musica, sed cor;
Non clamans, sed amans, cantat in aure Dei.
Fallitur & fallit, qui non de pectore psallit:

A ták my, M. P. śpiewáiąc Psálmy, śpiewáć mamy gorącym sercem, poważnie, nabożnie, odłożywszy ná stronę myśli. A to dla tego iż śpiewánie iest chwałą Bożą, wzywániem imienia Bożego: iako się wyższey pokazáło. Ktemu ábychmy to snádniey y lepiey mogli vważáć co śpiewamy: Basilius: mowi: Ięzyk niechay śpiewa, á myśl się niechay báda zmysłu tych rzeczy ktore mowisz, ábyś śpiewał Duchem, ábyś też śpiewał y myślą. Do tego, Aby ći ktorzy nieumieia śpiewáć, śpiewánie násze rozumieiąc, nánie Amen mowili. Augustyn mowi: Aby lud ná to, co práwie rozumie, mowił Amen. Náostátek niechay się zgadza serce z vsty. Concilium Aquisgra: mowi Myśl śpiewáiących w Kośćiele Pánu ma się zgadzáć z głosem, áby się one słowá spełniły Apostolskie: Będę śpie-

In Psal: 28.

De Catech: Rud: cap: 9.

Concil: Aquis. 8 Can: 132

wał Duchem, będę śpiewał y myślą. O záprawdę ieśli kto vsty tylko śpiewa, tedy Rzymskiego nabożeństwá ludźie, Xięża, Mnißy, Rybałći, Zacy: tam nic inßego niemáß, iedno bez rzeczy á skutku, bez nabożeństwa y vważania tego co bywa śpiewano głos gładki, dźwięk wysławny, brzmiek, wrzask, krzyk, pisk, ryk, bek, mruczenie niedźwiedźe, zębámi tylko kołácą: wyią by Baalitowie oni: oczymá, sercem, myślą, po śćiánách rzucáią, &c. inße myślą, inße śpiewáią. Lud też prosty do Kośćioła idźie, nie iżeby się czego náuczyli, bo też niemáß czego, ále áby tylko oczy obraskámi, vßy śpiewániem y grániem nápaśli. O tychći mowi Pan: Ten lud przystępuie się ku mnie tylko vsty swoiemi, y chwali mię iedno wárgami swemi, a serce ich dáleko iest odemnie, a boiaźń ich przećiwko mnie z roskazánia ludzkiego: Tákowe śpiewánia gánią Doktorowie święći y onego zákázuią. Chryzostom mowi: Abowiem y oni zaiste co mowią nie wiedzą, wárgi się tylko rucháią, á myśl bez pożytku iest, y vßy iego głuche są. Ty nie słyßyß modlitwy swey, á chceß żeby Pan słuchał prośb twoich? Vpadłem (mowi) ná koláná. Vpadłeś wprawdźie ná koláná, ále twoiá myśl indźiey się tuła: ćiáło twoie wewnątrz, ále myśl ná dworze, vstáć wprawdźie mowiły, ále myśl myśliłá o lichwách, dochody z dźierżaw ráchowáłá. Tenże: Ieśliby myśl, gdy ćiáło ná źiemi leży, á vstá poprożnicy báią, wßytek dom y rynek obchodźiłá: Iákoż táki może rzec, że się modlił przed oblicznośćią Bożą? Isidorus: Modlitwá bez nabożnego vważánia, iest iáko ryk wołu. Coż iest pożyteczny wrzask vst, gdźie serce iest nieme? Augustyn ten grzech przed Pánem Bogiem wyznawał, iż więcey słuchał głosu śpiewánia, á niżeli rzecz sámę vważał. Słowá iego są: Wßákże

3. Reg: 18. ℣ 26.

Isa: 29. ℣ 13.

Chri: ex variis in Matt. locis Homil. 16.

Homil: 79. de Oratione.

Isidorus apud Discipulũ Dom Rogati ser: 64.

August:

lib: 10. Confess: cap: 33.

gdy mi się tráfia, że mię więcey śpiewánie, á niż rzecz ktora śpiewánabywa porußa, wyznawam żem tym grzechem karánie zásłużył, á tedy wolałbym nie słyßeć śpiewaiącego. A iżby nie rzekli przećiwnicy że to fałß: tedy to nie tylko sámá rzecz vkázuie, ále sámiż scribentowie Rzymscy to zeznawáią, iáko Hugo de S. victore, ktorego słowá te przypomina Mnich w swoiey postylli Carthusianus Dyonisius: Są niektorzy nabożnicy, ktorych myśl tuła się, obyczáie rozpustne, po śćiánách oczymá rzucáią, inße śpiewáią, inße myślą. ćiáłem są w poczćie śpiewáiącyh, á myślą ná rynku: raz wewnątrz, drugi raz ná dworze biegáią; słowá Piosnki mowią, lecz ich sensu nie rozumieią. Są y drudzy w głośie prożni, ktorzy się chełpią w śpiewániu gládkim głosem, á inßymi gárdzą: ktorzy wyniosłośćią nádęći inße śpiewáią, á niż co w xięgách iest: á iáka iest lekkość głosu, ták snadź y niestáteczność myśli. śpiewáią snadź więcey áby się podobáli ludowi, á niż Bogu. A Gregorius dokłáda: Spiewak sługá obyczáymi Bogá obraża, gdy lud głosem swym vwesela y zábáwia.

Hugo Domin. 10. post Trinit.

Serm: 4. ad religiosos.

Grego: Apud Gratia. Dist: 92. Can. Cantantes.

Iednym głosem śpiewáć trzebá.

Piąta. Iednym głosem w Kośćiele mabyć odpráwowáne śpiewánie: nie figuruiąc, nie fráktuiąc, nie pißcząc, nie łamiąc iezykiem ßtuk: przebieránia nie potrzebá, ktore wymyślił ßatan y do Kośćiołá wprowádźił, áby ludźi proste ná śpiewániu pięknym záwieśił, á od tego co im iest pożytecznieyße° odwiodł. Tákowe śpiewánie zostáwuiemy Syrenō morskim, y ono dáruiemy Rzymiánom.

W Kośćiele Izráelskim iednym głosem wßyscy Páná Bogá chwalili. Mowi Duch ś: A gdy ták pospołu trąbili, y głosem śpiewáli, ták iż práwie iednáki głos wydawáli chwaląc y sławiąc Páná. Zá Apostołow iednym głosem

2 Par: 5. ℣ 13.

Páná

páná Bogá chwalac śpiewano: o czym wyższey przypomniáło śie. Nuż w onym Kościele zá Doktorow świetych, iednym głosem wßyscy śpiewáli. Mowi Hieronymus: W Kościelech miáśtá Rzymu, iákoby niebieski grom, ßyßałem lud odśpiewuiący Amen. Basilius: iákoby od iednych vśt, wyznánia Psalm ofiáruia Pánu Tenże iednym głosem wiedney miłośći śpiewayćie. Clemens Alexandrinus: ieden głos máia spolny wßyscy w modlitwách. Chryśostomus: Potrzebá w Kościele iednego głosu, iákoiednego ćiałá. Liturg: Chriśostomi, Basil. Clement: Epiph: &c: świádczy, iáko w śtárym Kościele iednym głosem śpiewano; á śpiewano Korałem, nie frákтem. Ktore śpiewánie łamáne ludźiō pobożnym nigdy śie nie podobáło. Gánił ie Bernardus mowiąc: Nie przekeśuiąc połowice słow, nie prześkákuiąc zupełnych, nie łamánymi y ćichymi głośy, iákoby nie wiáśtá mámotliwa sobie pod nośem becząc, ále meśkim, (iáko śłuśa) y głośem y áffektem, głośy Duchá ś wydawaymy, á ż rzetelnie: ábyśćie nic inßego śpiewaiąc, tylko co śpiewaćie, niemyślili. Chryśostomus śpiewánie frákтowe zwał śpiewániem wßetecznic. á Polydorus: Ale dźiśia ráwna rzecz ieśt, iż ztąd żádnego pożytku nie mamy, gdy náßy śpiewacy w Kościelech ták wespoł brzmią, że nic oprocz głośu nie ślyßeć: á ći ktorzy przy tym śa, prześtawßy ná zgodnē śpiewániu tákich głośow ktorym ich vßy páłáią, o skutek słow nic nie dbáią. Skąd do tego przyßło, iż pospolśtwu zda śie, iż wßytek niemal śpośob chwały Bożey ná tych śpiewakách záwiśt. Ktorych wietßa cześć ludu aby śłuchálá, do domu świętego, iákoby do nieiákiego dźiwowiśká zbiegáią śie, onych náymuie y opátruie, rozumieiąc, iż oni sámi śa ozdobá domu

Præf: 2. in Epiśt: Galat. Basilius ad Neocæśar: & In Psal: 32. Clem: Lib: 7. Strom. Chriśo: in 1. Cor 14. Hom 36.

Bernar: in Cantic: Ser: 47.

Homi. 2 In Mat Polyd: Libr: 6. cap: 2.

Bożego: w gládßym y pießczotliwßym śpiewánia ſpußczániu, á w głoſách zmyślonych, więcey ſię poſpolſtwo kocha, á niż w pewnych y zupełnych: y wdźięcznieyßy mu głos, ktory z gárłá drżącego bywa wypußczány, á niżeli ten ktory z powagą bywa wydawány: &c. Navarr. piße, iż ći nie czynią doſyć powinnośći, ktory w śpiewániu ięzyki łamią. Gentianus Kánonik ná to śpiewánie fráktowe nárzekáiąc mowi: Ach nieſtetyß, tych czáſow zepſowánych, ták bárzo pánuią w kośćielech náßych śpiewánia fraktowe y zniewieśćiáłe, iż częſto człowieká pobudzáią raczey do wßytkiego złego, á niżli do chwały Bożey. My też M. P. nie wyradzáiąc ſię z ſtárego kośćiołá, we Zborze Bożym iednym głoſem śpiewamy, á to dla lepßego zrozumienia, aby nas naproſtßy rozumiał, á zrozumiawßy, ná náße śpiewánie Amen mowił, y z niego ſię budował. Przy tey piątey náuce, zdáło mi ſię M. P. powiedźieć o śpiewániu Korałowym, ktore wßędźie niemal, miáło mieyſce w Kośćielech Krześćiáńſkich: y zwano ie Cantus Gregorianus, Muſica choralis. A tá ieſt: Quæ in ſuis notulis æqualem ſervat menſuram, abſque incremento vel decremento prolationis. Hæc plana, & Gregoriana, & vetus Muſica dicitur. Y Biſkupi Rzymſcy to Korałowe śpiewánie wßędy chćieli mieć, wyrzućiwßy fráktowe. Piße Iacobus de Voragine: Tegoż czáſu, iáko czytamy wżywoćie ś. Eugeniuſá, gdy ießcze Ambrożego śpiewánie, więcey niż Grzegorzowo od Kośćiołow było záchowywáne. Rzymſki Bikup imieniem Adryan, Concilium zwołał, ná ktorym poſtánowiono aby Grzegorzowe śpiewánie powßechnie záchowywáne było. Ktorey rzeczy Carolus Ceſarz będąc dogledáczem, po

Navar: In Enchirid: cap. 25. Num. 98.

Gentiā in lib: 2. Cap: 4. prædag. Clem.

Spiewánie Korałowe.

In Legēda S. Gregorii. y Duran. Lib: 3. Cap: 2. Ratio.

rozmái-

rozmáitych Provinctách ieżdżąc, grożbámy karaniem wßytkoduchowieńſtwo do tego przymuſzał, yżiegi śpiewánia Ambrożego wßędy palił, y wiele Duchownych od pornych wſadzał do więżienia, &c. Był też ießcze wſtárym Kośćiele táki obyczay: gdy śpiewano, tedy ták śpiewano, iákoby właśnie mowiono poſpolitą mową, żeby káżdy rozumiał co śpiewano. Mowi Rabanus: Primitiva Eccleſia ita pſallebat, ut modico flexu vocis faceret reſonare pſallentem? ita ut pronuntianti vicinior eſſet, quam canenti. Rabanus Lib: Inſtit: Cleric: 2. cap: 48.

Takowe śpiewánie poſtánowił był w Kośćiele Alexándryiſkim Athanaſius, co pochwala Auguſtyn, mowiąc: A niekiedy tey ſámey zdrády niezmiernie ſie ſtrzegąc, błądzę zbytnią oſtrożćią, ále bárzo pod czás, iż wolałbym áby wßytko wdzięczne śpiewánie miłych Pieśni, ktorymi ſie Pſałterz Dawidow powtarza, od vßu moich y od ſámego Kośćioła odięte było. I beſpiecznieyßa mi ſie rzecz zda, ktora mi częſtokroć powiedano o Athánázyuſie Biſkupie Alexándryiſkim, ktory czytelniká Pſálmu wprávił w śpiewánie ták ſkłonionym głoſem, że on głos zdał ſie być rácżey mowiącego, niż śpiewáiącego. To śpiewánie wſpomina Polydorus, zálecáiąc ie tymi ſłowy: A przetoż bez wątpienia, byłoby to z pożytkiem nabożeńſtwá ták poſtánowić, áby śpiewáiący Hymny, rozdzielnie, obyczáiem niemal czytaiących wymawiáli tákim głoſem, iákim teraz v nas w Kánonie Prefátie y Páciers śpiewáią. Co też niekiedy vczynił ś. Athanaſius Alexándryiſki Biſkup w ſwoiey Diocezyey, iáko Auguſtyn w xięgách nánáczonych świádczy y to wielce pochwala. A chor z głoſow wielu złożony ieſt, ták, że z wielu ieden ſie czyni, y ſtawa ſie zrożnych iedno śpiewánie.

Auguſt: Lib: 10. Confeſ: cap: 33.

Polid: Lib: 6. cap: 2.

Pieśni kárczemne y kuglarſkie nie máią

Szoſta.

być śpiewáne.

Ephes: 5. ℣ 19. Hiero: in cap: 5. Ephes: Can. 123

Polyd. Lib: 6. cap: 2.

Ierem: 10. ℣ 2. Rom: 10. ℣ 3. Polyd. Lib: 5. cap: 1. Annot: in lib: Tertul: de Cor: Militis. Lomb: Serm: de Purific: Cabil: Can: 19. Basil: Sess: 21. Mogun: Can: 48

Ogodźinach.

Szosta. Spiewánie Kośćielne ma być vczćiwe, poważne, nabożne, nie ßyderskie: ktoreby człowieká pobudzáło, nie do śmiechow, nie do żártow, ále do chwalenia y wzywánia imienia Páńskiego. Páweł ś. mowi, Mowćie między sobą przez Psalmy. Hieronym Doktor mowi, ná te słowá pißąc: Bogu nie głosem, ále sercem trzebá śpiewáć, &c. Concilium Aquisgranense *o tym táki dekret vczyniło: Aby budowánia, nie pochlebstwá ludźie ßukáli, gdy święte lekcye y Psálmy, tákże Hymny, skłádnymi, gładkimi głosy śpiewáią.* Polydorus *mowi: Z początku v náßych był táki obyczay, śpiewáć o rzeczách świętych. Ná to dźiś nie pomnią Rzymiánie: ábowiem do swego nabożeństwá nánieśli Pieśni ßkárádnych, Rotuł brzydkich, not kárczemnych, ceremoniy pogáńskich y Zydowskich: trzebá się bać, áby nabożeństwá Pogáńskiego nie wprowádźili: iákoż iuż z ich Kośćiołow śmierdźi pogáństwo y Zydowstwo. Idź tám Pogáninie, naydźieß swoie báłwány, świętá, &c. Idź ty Zydźie, obaczyß tám swoie ceremonie, vbiory, świece, kádzenia, wody, mázánia, &c. Y słußnie ono mowi* Polydorus: *Wiele od Zydow, á nie máło od Rzymian y inßych Pogan, do nas rzeczy postánowionych poßło, &c. Toż mowi* Beatus Rhenanus, *y* Lombardica Historia. *Pieśni ßkárádych świeckich* Concilium *Kábiloneńskie w Kośćiele śpiewáć zákazáło: á ktorzyby ie śpiewáli, karáć, y excommunikowáć dopußcza. Toż czynić roskázuie* Concilium Basiliense *y* Moguntinum.

Siodma. Ná godźiny nie mamy pátrzyć: primy, tertiey, sexty, nony, nie mamy czekáć: ále ná káżdy czás mamy się Pánu Bogu modlić, iemu ku czći śpiewáć, robiąc, iádąc, w domu śiedząc. Syn Boży, Apostołowie święći,

godźin

godźin nam nie præscribowáli, ále záwße kazáli Páná Bogá chwalić ná káżdyczás, ná káżdą godźinę. Słowá są Syna Bożego: Potrzebá się záwße modlić, á nie vstáwáć. Słowá Apostolskie są: Bez przestánku się modlćie. Theophilactus też nápisał: Nie pewnych áni náznáczonych godźin, ále na káżdy czás w duchu mamy się modlić. Mamy tego wiele przykłádow w pismie świętym, iáko ludźie święći vstáwicznie się Pánu Bogu modlili, śpiewáli, nieprzywięzuiąc się tákdálece do godźin, ktore godźiny, postánowione są od ludźi, świádczy Cassianus. Od ktorychże? Iedni mowią, że ie postánowił Doktor Hieronim Słowá są Polydorowe: Godźiny Hieronim pierwßy postánowił ktore Oycowie potym przyięli. Drudzy, że Fabianꝰ Papież: piße Platiná w żywoćie iego. Trzeći, że Damasus. Czwarći, że Pelagius. Piąći, że Clemens. Szośći, że Cyprianus Doktor. Siodmi, że Concilium Agathense: O czym czytamy Decret: lib: 3. Tit: 40. Niemáß nic pewnego, kto iest authorem tych godźin: atoli pewna iż nie Krystus áni Apostołowie. Valafridus Opát dokłáda, iż nierychło po Apostolech wnieśione są do Kośćioła te godźiny. A choć te godźiny ludźie byli postánowili, iednák były wolne, nie wßyscy ich przestrzegáli, do nich nikogo nieprzymußano: dopiero Xiężą do godźin iął przymußáć Pelagius Papa, y Eleuterius, iáko czytamy Dist: 91. tákże Gregorius 7. y Concilium Náneteńskie. A dla kogoż te godźiny postánowiono było? Dla zakonnikow, dla pustelnikow, ktorzy ná on czás niczym się nie báwili, będąc w prześládowániu, iedno nabożeństwem, co się pokázuie z Dokrorow tych: z Athánásyusá lib: de virginit: z Hieronymá ad Eustochium: z Básiliusá in Ascet: Quæst. 37 z

Luc: 18. ℣ 1. 1 Thes: 5. ℣ 17. Theoph in cap: 6 Ephes: Cassia. Lib: 3. cap: 6. de Canē

Pol. lib: Marti: Polonus in vita Damasi. Volater. in vita Pelagi.

De Eccl: offic: ca: 25.

Can: Eleuterius. Dist: 5. de Cons. Can. In die.

Distin. 91. Can: præsbiter. Lib: 8.

Augusty-

Augustyná z Reguły iego. z Chrysostomá Homil: 59. ad Antioch: O ktorych godźinách nie zgadzaią się sámi Doktorowie, Clemens godźin ptć wspomina: iutrznia, tertię, sextę, nonę, Nieśpor. Augustyn cztery godźiny: Iutrznia, primę tertię sextę, wspomina. Drudzy siedm. Trzećie ieszcze wiecey: iako Hieronymus Epist. ad Eustoch: Thomas Valden. Tom. 3. de Sacram: cap: 24. Iestten obyczay w nabożeństwie Rzymskim, iż Biskup Rzymski obowięzuie pod sumnieniem w Bułách swych Mnichy do tych godźin: obowięzuie y Xięża świeckà, obowiązuią ich y prebendy y dochody. Z ktorych cztery rzeczy wrosły.

Constit Apost. cap: 34. August: Serm: 55. de Tẽpo.

O czym czytay Can: 9. Concil. Laterã. y Dist: 5. de Cõsecr. Cã In omnibus. Discip: Dom: 14. Post Trinit: Mat: 6. V 5. Illic trepidaverunt timore ubi non erat timor. Psal: 13. Timuerunt me mandato & doctrinis hominũ.

I. Superstitia, zabobon: bo ći ktorzy ie odprávuią, rozumieią że dla tego dostąpią zbáwienia: á nie pátrzą náto, iż zá to biorą zapłáte náziemi, to iuż wniebie nie będą im zá to płácić: bo iedney roboty dwá rázy nie płácą. Krystus Pan mowi: Wzieli zapłáte swoię.

II. Z tych godźin wrosłá oźiębłość y lekkość: bo ći ktorzy ie odprávuią, nie pátrzą náchwałę Bożą, ále áby tylko dosyć vczynili obowiązániu swemu.

III. Nie odprávuią ich schęći, ále z musu boiąc się Papieskiey klątwy, ktorą są obowięzáni. Nie pomnią co mowi Dawid: Dobrowolne śluby vśl moich przyimi proszę za wdźięczne Pánie, Psal: 119. v. 108.

IV. Odprávuią godźiny nie sercem, ále mruczeniem, gadániem ledá iáko, á máło nie záwsze podpiwszy sobie. nie z nabożeństwá, ále boiąc się vtráćić dochodow Bo Concilium Láteráneńskie, każe odiąć tym dochody, ktorzy godźin nie odprávuią, Can: 9. y Carthaginense 4. Can: 49. Nie pomnią co mowi święty Páwel Rationabile sit obsequium vestrum. Rom: 12. V 1.

Narze-

Nárzekáią dźiś Rzymianie na Ministry, y vrągáią im, iákoby nie mieli być nabożnymi, iż godźin nie odprá wuią: powiedáiąc iż to włożono zdawną ná te, ktorzy sa Duchownymi: y przywodzą ono pismo, O pułnocy wstawałem ku wyznawániu tobie, y ono, Siedmkroć przez dźień opowiedałem tobie chwałę. Tákże przywodzą Pſ: 56. Dan: 6. &c. *y te Pismá przywodzą, w ktorych iest wzmiánká prymy, tertiey, sexty, nony. Ná co im ták odpowiedamy:*

Pſal: 119. ỽ 62. ỽ 164.

I. *Ieśli idźie o dawność czemuż dawności sámi nie przestrzegaią? bo przedtym trzykroć przez noc wstawano ná nabożeństwo: co* Hieronymus *przypomináiąc mowi, wnocy y dwákroć y trzykroć powstać potrzebá, &c. A drudzy ná káżdą godźinę wstawáli: o czym* Thomas Valden: *pisze A iż v nich teraz tego nieprzestrzegáią, ztąd sie pokázuie, iż nie wszytko ma być zachowáno, co zdawná vstánowiono.*

Hiero. Epist: ad Eustochium: Thomas Tom: 3. de Sacrã cap: 24.

II. *Duch ś nie tylko osoby Duchowne, ále y ludźi świeckie do vstáwicznego nabożeństwá wiedźie, náká żdego człowieká te powinność kłádąc, áby imie Boże chwalił we dnie y wnocy, y ták czynili ludźie świeći, iáko czytamy* Pſal: 5. v. 7. 55. v. 18 119. v. 62. 2. Ezdr. 9 v 3. Dan: 6. v. 10. *A mieli to z roskazánia Bożego, iáko czytamy* Tren: 2. v. 19. *Do tey powinności, nie tylko Pismo ś. ále y Doktorowie ś, káżdego człowieká wiodą. Cypryan mowi, Bráćia namileyszy, y poránu trzebá sie modlić, áby zmartwychwstánie Páńskie poránna modlitwá było stánowione: tákże gdy słońce záchodźi á dźień vstawa, modlić sie záśie potrzebá, &c. Y tego sie nie godźi opuścić M. P. Ieśli te Pismá od nich przywiedźione należą do godźin dźiśieyszych, tedyć do nich máią być o*

Cipria: serm: de Orat:

bowiąz ani,

bowiązáni, (według nich mowię) nie Duchowni, ále świeccy: bo ći ktorzy to nabożeńſtwo odprawowali, byli świeckimi. Co widząc Bellarminus, ſamie mowi: A bowiem ono piſmo świádectwo ma w ſobie nie roſkazánie, ale przykład, á przykład Krolá, nie Káplana. Zá tym gdyby ważyło ku podparćiu godzin Kánonicznych, Kroleby obowięzywáło, nie Xięża, &c. To Bellarmin w brew ſwoim Sektarzom.

Bellar: Lib: 1. cap: 19. de Bonis operib.

Co ſię też tycze tych mieyſc, w ktorych ieſt wzmiánká primy, tertiey, ſexty, nony: cożná tym ſię zdáli iuż koniecznie znabożeńſtwem do tych godzin mamy ſię przywięzowáć? W ſpominać też Duch Ś. cáłe trzy godziny w ktore ſię Pánu Bogu modlili w ſyſcy domownicy Tobiaſowi. Tákżeksięgá Iudit wſpomina, wiele godzin w ktore do Páná Bogá woláli iednym głoſem Izráelitowie. Godzine obiednią, Dan: 13 v. 13. W ieczorną, Luc: 14. v. 17. Godzine oſtátnią, Ioan: 2. v. 18. W ſpomina náoſtátek godzinę ſzoſtą, Ioan: 4. v. 52. dziewiątą, Ioan: 1. v. 39. iedenaſtą, Mat: 20. v. 9. dwánaſtą, Ioan. 11. v. 9. Nie dla tego iednák abychmy ſię do tych godzin przywięzowáli z nabożeńſtwem, te wſzytki godziny wſpomina, ále dla tego, dawáiąc znáć, y przypominaiąc co ſię działo w one godziny. Słuſzna tedy rzecz ieſt, żebyſmy godziny nád godzinę nie przekładaiąc, ná każdą godzinę Pánu Bogu ſię modlili, do niego widychali, o nim rozmyśláli, iáko czynilá oná ſtrapiona białagłowá ktora v Ezdraſá mowi: Przez lat trzydzieſći Naywyżſzemum ſię modliła we dnie y w nocy.

Tob. 12. ℣ 22. Iudit: 7. ℣ 18.

4 Ezdr: 9. ℣ 44.

III. Vrągáią Miniſtrom, iż godzin nie odprawuią: Papieżom, Kárdynałom, Patryárchom, Arcybiſkupom, Biſkupom, Opátom, Archipresbyterom, Archidyá-

konom,

konom, Officiałom, Dźiekanom, Generałom, Prouinciałom, Suffrágánom, Kánonikom, Proboßczom, Plebanō ſtuſtym, Iezuitom bogátym, Kántorom, Kuſtoſom, Scholáſtykom ſłownym, &c. (á ktoby wyliczył te nazwiſká y tytuły ktore od Pogan wźięli, świádczy Lombardus) co rzeką ktorzy o tych godźinách nie myślą, onych nie śpiewáią, nie mowią: á ieſli mowią, tedy poßeptem, w zobki, przeplátuiąc ieden z drugim co wſkok, ábo przez ſubſtitutá one odprávuią, czáſem przez ledá chłopcá. Nie pomnią, co mowi Concilium Konſtántynopolſkie VIII. Ieſliby kto odprávował vrzad ſwoy przez kogo inßego, nie przez ſie, niech będźie karan, y z vrzędu złożon. Nie vważáią onego, áni ſie boią co nápiſał ich Doktor Damianus o Biſkupie Kolonieńſkim Sewerynie ktory iż godźin tych nieodprávował, w iedney rzece męki Czyśćowe ćierpiał, y ogniem pałał ſrogim. Dźiwna rzecz, w rzece ćierpiał męki ognione: mogłći ſie woda chłodźić, ogień ságáśić. A ktemu, toć według tey bayki tám ieſt czyśćiec, y tám ſie duſſá czyśći gdźie zgrzeſy. Ná czym ſie bárzo kręci Bellármin przywodząc ſábułę o tym to Sewerynie.

Lib: 4. Diſt: 24.

Concil: Cōſtan: VIII. Canone 24. Dami: Epiſt. ad Deſid.

Bellarm lib: 2. cap 6. de purgat.

IV. Iákoż oni wiedzą, że Miniſtrowie nie nabożni? Ktoż im to powiedał? z ſiebie chcą ludźi dobrych ſá cowáć: ále ieſt wielka rożnicá z łáſki Bożey miedźy nami. Miniſtrowie náßy ná nabożeńſtwo prywátne nie trąbią y nie dźwonią, álew Duchu ćichym według náuki Bożey Páná Bogá chwalą, zá Kośćioł, zá dobrodźieie imienia Bożego wźywáią, pánu Bogu ſie modlą zá nieprzyiáćioły Kośćiołá krześćiáńſkiego. A gdy nabożeńſtwo poſpolite odprávuią, z ludem poſpolitym páná Bogá chwalą, idąc trybem Kośćiołá dawnego krześćiáńſkiego, ktory

Mat: 6. ℣ 6.

August: Epi: 119.

ták czynił. O czym mowi Augustyn: A kiedyż nie maß czásu, gdy ſie do Kościołá Brácia zgromadzáią, świętych rzeczy śpiewáć, iedno gdy bywa czytano ábo dyſputowano, ábo gdy ſie ſtárßy głoſem modla, ábo gdy poſpolita modlitwá przez Dyakoná zápowieda ſie? Nie obrócili Mi niſtrowie ſłowá Bożego ná śpiewánie, ná Pioſneczki, ále ná przepowiedánie ku náuczániu: ſkąd odnoſi lud poſpolity pożytki zbáwienne. A oni Pſálmy, Proroki, Apoſtoły obrócili ná śpiewánie iezykiem nierozumnym: ſkądy oni ſámi, y lud poſpolity pożytku nie odnoßą. Náte śpiewáki nárzeka Pan Bog przez Proroká Ezechielá, mowiąc: Mowią ták iedenku drugiemu, y káżdy bliźniemu ſwe[u]: Zeydźćie ſie teraz, á ſłuchayćie ktore to wżdy ieſt ſłowo co wyßło od Páná. Przychodząc do ćiebie, iáko gdy lud hurmem wchodźi, á lud moy śiedźi przed tobą y ſłucha ſłow twoich: ácż potym, gdy im doſyć nie czynią? Abowiem ná Pioſneczki vſtne obrócili ie, á ſerce ich idźie zá łakomſtwemi ich. A oto tyś im ieſt iáko Pieśń błazeńſka, cudnego głoſu, y wdźięcznie brzmiąca: ábowiem ácż twoich ſłow ſłuchaią, wßákże im doſyć nie czynią, &c.

Ezech: 33. V. 30.

Spiewánie krotkie.

Oſma. Spiewániem długim, á máło nabożnym, nie ma być lud Boży zábáwian. Bo lepiey záśpiewáć trzy Pioſneczki nabożnym ſercem, á niżeli wiele Pſálmow, y Pieśni, z teſkliwośćią ſercá y ſmutkiem. Vczy nas tego Krystus Pan, mowiąc: Modląc ſie nie bądźćie wielomowni, iáko Pogáni: ábowiem ći oni mniemáią, iż będą wyſłuchani dla oney ſwey wielomowności. Vczą nas tego Doktorowie Krześćiáńſcy. Mowi Chryſoſtom: Niektorzy wßedßy do Kościołá, ná tyśiąc wierßow wyćiągáią modlitwę ſwoie, iakoby v Páná wiela ſłow potrzeba było, by v tego, ktory nie wie czego proſiß, ktory, nim pomyśli

Matt: 6. V. 7. Chriſo: exvariis locis in Matth. Hom 16 Idem Hom: 79 de Orat.

wie.

wie. Abowiem, oni czaiste co mowią, nie wiedzą, vstáśie tylko rucháią, á myśl bez pożytku iest: Tenże: Krotkie á częste modlitwy roskazali czynić Krystus y Páweł święty. Augustyn mowi: Niechay nie będźie przy modlitwie wielomowność, ále niech nie vstawa długa modlitwá, iesliż gorąca trwa chuć y vmysł. Abowiem nie toć iest modlić się w wielomowności gdyby się długo modliło, iáko niektorzy rozumieią: inßać iest długa modlitwa, á inßa długo trwáiąca chuć. Powiedáią że Bráćia w Egipćie często wprawdźie miewáią modlitwy, ále bárzo krotkie, y ná pretce nieiákim sposobem mowione áby snadź oná czuyna chęć y pilność, ktora modlącemu iest bárzo potrzebna, przez dłuzße zábáwy y odwłoki, nie znißczáłá, y nie ztępiáła. Toż mowi Hieronym: Czyli wielką liczbą słow, Bog skłoniony iáko człowiek, może być? Abowiē nie tylko słowy ále sercem Pánu Bogu się trzeba modlić: przetoż lepße iest piąći Psálmow prześpiewánie z serdeczną czystośćią, z powagą y z Duchownym weselem, á niż cáłego Psałterzá śpiewánie z teskliwośćią sercá y smętkiem, Y dokłáda. Bog iest słucháczem, nie słow, ale sercá. Toż mowi y Thomas de Aquino. Y tak niektorzy nabożeństwo odpráwowáli, miásto wiela Psalmow, y godźin, tylko trzy Psalmy śpiewali, co przypomina Gregorius. A Bernardus nápisał. Nie potrzebá, ani to iest rzecz pożyteczna wielą Psálmow, rozumienie zátłumiáć y duchá gáśić odpráwuiąc nabożeństwo. Nie pomnią ná to dźiś Mnißy Rzymscy, Zołnierze Antikristowi, nowa Szarańcza, ktorzy nabożeństwo swe położyli, tylko w śpiewániu nie rozumnym, w mruczeniu niedźwiedźim, w ryku bydlęcym. Do tego nabożeństwo ich przyßło v ludźi, y v onych sámych, iż ná Godźinách, ná lutrzni, ná Nießpo

August: Epi: 121. ad Probam.

Hieron: Dist: 5. Cā: Nō mediocriter.

In cap: 6. Matt. Thomas quæst: 83 Gregor: Dist: 5. Can: In die.

Bern: ad fratres de monte Dei.

rách, ledwo dwie bábie będą: śćianom, murom, obrázom rytym, malowánym, tkánym, sowom, wroblom, nietoperzom śpiewáią: Nie dźiw: wßak y ich Fránćißek Mnich Iáskołkom kazał. O czym sámiß pißą tymi słowy: Iáskołki śiestrzyczki moie, iuż czás iest ábych ya mowił, gdyżeśćiwy áż do tąd dosyć mowiły: słuchayćie słowá trzymáią pomilczenie, áż się wypełni mowá Páńska. Y ná tych miast vmilknęły, á nie rußyły się z mieyscá, áż się skończyło przepowiedánie. Iákowi byli słuchácze, táki y káznodźieiá. On to był podobno Orpheus, ktory kiedy grał, gory, drzewá táńcowáły. O plotki nád plotkámi. Ale nie dźiw, bo Mniße.

Lib: Cõformit: fol: 112.

To opuśćiwßy my, M. P. we Zborze wolimy záśpiewáć trzy Pieśni Duchowne nabożnie, serdecznie, z vważeniem tego co śpiewamy, á niżeli wiele Psálmow vsty, bez nabożeństwá serdecznego: ábowiem nas tego vczy Duch ś. y Doktorowie Krześćiáńscy. Nákoniec, wielom ludźi pobożnych to wielomowne nabożeństwo, długie śpiewánie, nie podobáło się. Piße Comes Natalis, iako Máximilian Cesarz z tąpetitią posłał ná Concilium Trydentskie, áby przykre Psálmow y modlitw rozwleczenie iákim vczćiwym sposobem skrocone było. A vprośiłże co Cesarz? Nie vprośił: y owßem do Mßałow, Dyurnałow, Antiphonarzow, Grádałow, Agend, nákłádźiono wiele śpiewánia, y co Papież, przyczyniáią go.

Lib: 14. Hist:

Spiewánie ná przemiány Choru rozdwoionego.

Dźiewiąta. Co się tknie śpiewánia alternatim, gdy owo Spiewáią ná przemiány po rázu ieden po drugim, pierwey ieden Chor, potym drugi: iedni śpiewáią ieden wierß, á drudzy drugi: tedy tákowego śpiewánia dobrym vżywániem nie gánimy, y może być záchowáne

wáne gdźie ieſt ßkołá: ále gdźie Szkoły niemáß, lepiey áby wßyſcy ſpołem iednym głoſem śpiewáli: A ktemu, choć ieſt gdźie ßkołá, á tego nie było ſpoſobu przedtym śpiewánia, nie trzebá go wnośić. Tákowy ſpoſob śpiewánia mieli Grekowie, á wźięli go byli od Ignátiuſá Doktorá, iáko piße Socrates. *A gdy był zá czáſem on obyczay vſtał, znowu go reſtaurowali,* Flavianus *y* Diodorus. *Tákowy ſpoſob śpiewánia mieli, y Łáćinnikowie. á ktoby go v Łáćinnikow poſtánowił, rozmáićie pißą. Iedni mowią że* Cæleſtinus Papa, *iáko piße Bellármin: drudzy że* Damaſus: *trzeći: że* Ambroſius, *iáko* Iſidorus *piße. Tákowy ſpoſob śpiewánia záchowywáli y dawni Aryáni, iáko wſpomina* Sozomenus. *Krotko mowiąc, tákowy ſpoſob śpiewánia wźięty ieſt z podánia ludzkiego, ktory y dźiś Mnißy záchowuią, á to dla vlżenia: ále od początku nie było tak.*

Dźieśiąta. A iż vżywamy we Zborze Pſálmow, Pieśni wierßem Polſkim y rytmem: tedy to czynimy dla ſpoſobnieyßego y ſnádnieyßego, y wdźięcznieyßego śpiewánia. Co może być potwierdzono Piſmem świętym y Doktorámi, Dawid Pſálmy, Ieremiaß Threny wierßem piſáli: tákże y Iob. O ktorym piße Hieronym: Iob exemplar patientiæ, quæ non myſteria ſuo ſermone complectitur? proſa incipit, verſu labitur, pedeſtri ſermone finitur. Apolinarius, *iáko piße* Sozomenus, *wierßem przełożył Pſálmy, ktorych ſię dźiatki vczyły w Szkole, y one mężowie robiąc, á niewiáſty płotno tkáiąc śpiewáły.* Baſilius *dawa rátią, dla czego Duch ś. chćiał, áby wierßem piſáli Prorocy chwały Boſkie: Zeby bez teſkliwośći, y owßem też z roſkoßą y z vćiechą vczone y powtarzáne były.*

Baſilius Epiſt ad Næocęſ: Socrat: Lib: 6. cap: 8.

Theodoret⁹ lib: 2. cap: 24.

Bellarm Lib: 1. cap: 14. de bonis operib.

Iſidorus lib: 1. de Offic: divin: c. 7.

Sozom: Lib: 8. cap: 8.

Rytmy.

Hieron: Epiſ: ad Paulinũ Et Præf: in Iobũ.

Sozom: Lib: 6. cap: 25.

Baſil: Præf: in Pſal.

Spiewánie wedle czásu.

Iedennasta, Pieśni máią być śpiewáne wedle czásu poránu, poránne: w wieczor, wieczorne: ná Wielką noc, Wielkonocne: ná Boże narodzenie, o Bożym národzeniu: ná Swiątki, o Duchu świętym: w Post, o Pokućie: w Quádrágesimę, o męce Krystusowey: ná dźień Troyce świętey, o Troycy świętey: przy vżywániu świątośći, o świątośćiách: w Adwent, o przyśćiu Páńskim, &c. Boby to iuż było nie krzeczy, poránu śpiewáć, Iuż się zmierzka nádchodźi noc: áno dopiero świta. W wieczor, przed Południem, Ráno wstawszy ze snu swego; áno Południe, ábo wieczor: Ná wielki Piątek, Krystus Pan zmartwychwstał: Ná Wielką noc, Iezus Krystus Bog człowiek: Na Boże wstąpienie, Chwalmyż wszyscy z weselem Páná Bogá z tego: Ná świątki, Krystus zmartwychwstał iest, &c. Opákby to było wszytko, á nie według porządku. o ktorym mowi Duch ś: Wszytkie rzeczy máią zámierzony czás swoy czás płáczu, y czás wesela. Tákić był nieiáki Cynesias, ktory wszytko opák czynił kiedy Athenienses obchodźili świętá wesołe, tedy on smutne: á kiedy oni smutne, to on wesołe. Pisze też Kemnitius o iednym Kaznodźiei, ktory w wielki Piątek wykłádał Ewanielią o weselu ktore było w Kánie Gálileyskiey: w dźień zmartwychwstania, wykłádał Historyą o národzeniu Páńskim: w dźien w niebo wstąpienia, o męce Krystusowey náukę dawał, &c. Nie iżeby to był grzech w te czásy te rzeczy przypomináć, nie iżeby się też y nie godźiło, iáko to y Hieronym Doktor zeznawa, że się godźi ále iż w Kośćiele ma być porządek dla zbudowánia ludźi prostych. Ktemu, niech czásom náuki. śpiewánia modlitwy responduią, Páweł ś. mowi: Wszytkie rzeczy niechay będą vczćiwe

Eccl: 3. 1. 4.

Chem: In Exā: de dieb. festis.

Hieron: in cap: 4 Gal

1 Cor: 14 ult.

y porzą-

y porządnie spráwowáne. Y słusznie ono mowi Karánzá Mnich: Zadna rzecz więcey kárności obyczáiow od Kośćiołá nie odegnáłá, iáko nieporządna rożność nabożeństwá. Piękna to iest rzecz iáko ieden nápisał, y porządkowi dobremu służąca, gdy ná czásy pewne Pieśni będą rozłożone czásowi służące ktemu, gdy do náuk słowá Bożego, śpiewánie będźie się stosowáło, áby śpiewánie mogło być ku zbudowániu, ku pozyskániu tych, ktorzy ieszcze są nie známi, y ku zátkániu vst tych, ktorzy więc zwykli zárzucáć Zbor niezgodnym śpiewániem, modleniem, nie w rzeczy, ále w porządku.

Carran: In summa Concil: fol: 185.

Damianus epi: ad Desi:

Obrażáią się też niektorzy M. P. z nászych Pátronow (ále muśi być ći, ktorym Ewánielia śmierdźi, á bałwochwálstwo pachnie) iż się to czásem przytrafi, że w iednym Zborze śpiewáią, Wieczny Boże, &c. á w drugim Stworzyćielu wszechmogący, &c. á w trzećim, Krzyczym ktobie wieczny miły Pánie, &c. To nie ma nikogo obráżáć: Bo iáko Wieczny Boże, iest słowo Boże, ták y Stworzyćielu wszechmogący. W onym dawnym Kośćiele było rożne śpiewánie: w iednym Zborze tę Pieśń śpiewano, á w drugim tę: á wżdy to nikogo nie obrażáło, nikomu nie wádźiło. O czym Augustyn mowi: O tey rzeczy, (to iest, o śpiewániu Pieśni y Psálmow) ták potrzebney do poruszenia pobożnie vmysłu, y do zapalenia chući ku świętemu czytániu, rozmáity zwyczay iest. To rożne śpiewánie wspomina Sozomenus, mowiąc: Nie naydźie się to, áby wszyscy iednych, y iednego czásu modlitw, Pieśni y czytánia vżywali. Toż wspomina Socrates, mowiąc: Ná krotce, miedzy wszytkiemi Formámi nabożeństw, nigdźiey y dwu nie naydźiesz, ktoreby się w obyczáiu modlenia miedzy

2. Cor: 2. 16.

August: Epistol: 119.

Sozom: Lib: 7. cap: 19.

Socrat: Lib: 5. cap: 21.

ſobą zgadzały. Ieśli w ktorym nabożeńſtwie ieſt rożne śpiewánie y modlenie, tedy v Rzymiánow: á wżdy tego ludźie ślepi, tákich ßátan zmamił, iż v nas máłe rzeczy widzą, á tám nic nie widzą. Inße máią śpiewánia, modlitwy, noty, ceremonie Mnißy ßárzy, inße biali, inße czarni, inße Iezuitowie, inße Xiężá świetcy, inße Mnißki Brigidźine, inße Klarzyne, &c. Choćby tego záprzeć chćieli, ſámá rzecz świádczy. Zeznawa to y Bellarminus mowiąc: Nabożeńſtwo, iákie w ſobie ieſt, w ten czás bywa záchowywáne, gdy Xiężа ſwoich Kośćiołow, á Mnißy ſwoich Reguł, Form náśláduią. Abowiem iáwna rzecz ieſt, że inßa ieſt formá Rzymſkiego Breviarzá, inßa Leodieńſkiego, inßa Salisburgeńſkiego, inßa Mediolánſkiego, inßa inßych niektorych miaſt: y záś inßa Mnichow ś. Benedyktá, inßa Dominikanow, &c. Niechayże nam nie vrągáią przećiwnicy niezgodą, ſámi iey nie máiąc. Niechayże ſię y náßy rożnym śpiewániem nie gorßa. bo we Zborách Krześćiáńſkich śpiewánie iednákie, iuż z łáſki Bożey po wielkiey części ieſt: czego Miniſtrowie przeſtrzegáią, według onego co mowi Concilium Toletáńſkie 2. Dozorcy y ſprawcy Kośćiołow, ieden w śpiewániu niechay záchowáią ſpoſob. Toż roſkázuie Concilium Toletanum 4. mowiąc: W ßytkiemu Duchowieńſtwu podobáło ſię, áby ieden ſpoſob modlenia ſię y śpiewánia od nas po wßytkiey Hißpánicy y Fráncyey był záchowány. Támże: Niech rożny wiecey między nami nie będźie zwyczay ponieważ iedney wiáry y w iednym Kroleſtwie ieſteſmy.

Bellar: Lib: 1. cap: 18. de bonis operib. Zgodá Papieſká.

Concil. Tolet: 2. Can: 3. Concil: Tol: 4. Can: 2.

Ceremonia

Dwánaſta. Są też Pſálmy M. P. y Pieśni w tym Kátechizmie, ledne, ktore ſą właſne modlitwy: Drugie,

ktorymi

ktorymi wyznawamy dobrodźieystwo Boże tylko: Trzećie, w ktorych się zámyka náuká y nápominánie Krześćiáńskie. Te Psalmy, Pieśni, ktore są własną modlitwą, gdy śpiewamy, klęczymy ábo stoimy: tak iáko nas vczy Pan Krystus, Gdy stániećie modląc się, &c. Vczą nas y przykłády. Mowi Lukasz ś. Páweł kleknął ná kolána swe, y modlił się. A gdy záś śpiewamy te Pieśni, ktore nie są modlitwą, śiedźimy: tylko wstawamy na końcu Pieśni, ktora się zámyka prośbą, gdźie naznáczono gwiazdeczką táką*.

Wśpiewaniu

Mar: 11. ℣ 25. Act: 20. ℣ 36.

Náostátek. Y tego tu godźi się dołożyć: Gránia ná rozmáitych Instrumentách, iáko na Orgániech, Regalech, Lutniách, Cythárách, Arfach, Skrzypicách, Szálámáiách, Kornetách, Bębniech, Surmách, Dudách, nie potrzebá w nabożeństwie Krześćiáńskim: dosyć nam przestawáć ná Muzyce serdeczney, to iest, náśpiewaniu: Tákowa Muzyká Pánu Bogu się podoba: w tákowey się on kocha: tá mu iest wdźieczna iuż w nowym Zakonie. O teyći Muzyce mowi Dawid: Ofiáry Boże są duch skrußony, á sercá vniżonego y pokornego nie wzgárdźiß o Boże. Tákoweyći po nas Muzyki chce Bog. Mowi Syn Boży: Przyidźie czás, y teraz iest, gdy prawdźiwi chwalcy będą chwalić Oycá Duchem á prawdą: bo y Oćiec takowych ßuka, ktorzyby go chwalili. Bog iestći Duch á tak ći ktorzy go chwalą, potrzebá áby go chwalili w Duchu y w prawdźie. To nie ná Organách. Teyći nas Muzyki náucza Apostoł Páweł święty, mowiąc: Mowćie miedzy sobą przez Psálmy, y Pieśni, y śpiewánia Duchowne, śpiewáiąc y gráiąc w sercu swoim Pánu, &c. A iż przećiwnicy dowodzą Muzyki Instrumentalney z Zakonu stárego. Prawdáć to iest, że w stárym Ko-

O muzyce Kośćielney

Psal: 51. ℣ 19.

Ioh: 4. ℣ 23.

Ephes: 5. ℣ 19. Colos: 3. ℣ 16.

ściele Izráelskim grano ná rozmáitych Instrumentach, á tę Muzykę postánowił był Dawid Krol: iáko czytamy 2. Reg. 6. 1 Paral: 15. y onże gráć kazał, Psal: 150. ále oná Muzyká do nas Krześćan namniey nie należy. Co iż ták, okażę krotko.

I. Oná Muzyká należáłá do zakonnych Ceremoniy, y do Ofiar: y ták długo trwáłá poki y zakon. Vstał zakon, znieśione są y ofiáry, vstáłá y muzyká. A ktoby chćiał vżywáć Muzyki zakonney, potrzebá áby wszytkiego zakonu przestrzegał. Páweł święty mowi: winien iest wypełnienia cáłego zakonu. A Theophilactus nápisał. Iesliże obrzędy Zydowskie záchowuiemy, potrzebá ábyśmy y zakonu przestrzegáli.

Gal: 5. ℣ 2. Theoph in cap. 2 Col. 5.

II. Ceremonie zakonne, ofiáry, kurzáwy, świętá, &c. Pánu Bogu się nie podobały, gárdził nimi Pan Bog: bo ták mowił: Nie ofiáruyćie iuż dáley ofiáry prożney, kádzenie iest v mnie obrzydzeniem, &c. Aiż też gránie iest cząstką ceremoniy Zakonnych, tedyć iuż gránie mu się nie podoba, gárdzi nim. Y wyráźnie mowi o gániu przez Proroká Amosá: Odeymi odemnie wrzask Pieśni twoich, gdyż ia śpiewánia Organ twoich słucháć nie będę. Támże: Ktorzy misternie graćie ná Orgániech, mniemaćie iż ták iáko Dawid vmiećie gráć ná Instrumenćiech muzyki.

Esa. 1. ℣ 13. Ier. 6. ℣ 20. Amos 5. ℣ 23. Cap: 6. ℣ 5.

III. Muzyká oná ręczna Zakonna, figurą byłá, znákiem, ćieniem muzyki Krześćiáńskiey serdeczney: á ták vstáły figury, nástąpiłá rzecz. Co przedtym ná rozmáitych Instrumentách grano, to teraz rozmáitymi głosy, po Polsku Polacy, po Niemiecku Niemcy, po Angelsku Angelczycy, po Szotsku Szotowie, &c. ná sercu gráią Pánu Bogu, wszytkimi członkami chwaląc Páná. Chryzostom

Chriso

mowi:

mowi: Zydom było roſkazano wßelákim dźwiękiem Inſtrumentálnym chwalić Páná: ták my wßytkim ciáłem chwalić śpießmy ſie: oczymá, ieżykiem, rękomá, vßymá to mamy wykonywáć. Dla tegoż y Páweł ś. mowił, Stawćie ciáła wáße, &c. In Pſal. 150.

IV. Káplánſtwo Aaronowe vſtáło y z ceremoniámi ſwymi, á Melchiſedekowe náſtąpiło, y z ceremoniámi Duchownymi. Páweł ś mowi: Gdy ſie odmienia Káplánſtwo, muſi ſie też ſtáć y odmiáná Zakonu. Skąd każdy widźi, iż do Káplánſtwá nowego zakonu, nie należą ceremonie zakonne: bo ſmy nie pod Káplánſtwem Aaronowym, ále Melchiſekowym. A ták próżno nam mátáwtrącáć przećiwnicy dudy ſwe, ktorych też y pogáni vżywali przed przyśćiem Páńſkim przy ſwoim bálwoch wálſtwie, iáko czytamy Dan: 3. Apulei: lib: 11. de Aſino. Heb. 7. ỹ 12.

V. Gdyby muzyká zakonna náleżáłá do nowgo Przymierza, vżywaliby iey Apoſtołowie. Y onego wieku złotego wprowádźiłby ią był Conſtantinus Ceſarz do kośćiołá: boiuż ná on czás nie trzebá ſie było bać Pogánow, záleciáliby ią byli Doktorowie Krześćiáńſcy. Ale o wßem nie było iey zá Apoſtołow, zá Conſtántiná: á co więtßa, Doktorowie gánili ią, przećiwko niey piſáli, powiedáiąc że nie należy do nabożeńſtwá Krześćiáńſkiego. Auguſtinus mowi: Zaden niech nie obráca ſercá do Organ. Tenże. Máią orgány Mießczánie Hierozolimſcy Piſmá świętego. Tenże ieſzcze: Pſalm o dźieſiąći ſtrunách, znaczy dźieſięćioro przykázánia Zakonnego, ná ktorym potrzebá śpiewáć, nie ono nośić. Iuſtinus męczennik powiedźiawßy iż muzyká inſtrumentálna wprowádźona byłá do Kośćiołá Solomonowego dla proſtoty y Auguſt: In Pſal: 32. In Pſal. 136. In Pſal. 91. & 143 Iuſtinus Quæſt: 107.

niedoſkonałośći Zydowſkiey, dokłada: Aták w Kośćiele Krześćiáńſkim wyrzucone ieſt z Pieśni vżywánie tákowych inſtrumentow, y innych rzeczy dźiećiom należących: y zoſtáwiony ieſt obyczay po proſtu śpiewáć. Abowiem śpiewánie vmyſł do wſzytkiego dobrego y do nabożeńſtwá pobudza, á wſzytkie złe rzeczy vśmierza, &c. Clemens też Alexandrinus przećiwko Muzyce Kośćielney tákmowi: Piſzczałká niechay będźie oddána páſtuchom, a kornet zabobonnikom, ktorzy do chwalenia báłwánow vbiegáią ſię. Ciáło náſze ieſt orgánámi, zęby ſtronmi, vſtá cythárą, ięzyk cymbałem, á człowiek Inſtrumentem. Potrzebá nam to wſzytko odiąć, co woczu, y wvſzu nieiáką lubość á zniewieśćiáłość przynośić zwykło, roſkoſzy ſię przeſtrzegáiąc: iakowe ſą śpiewánia łamáne, y rozmáite ſpoſoby muzyk: bo niepomierną y nieſłuſzną muzyką obyczáie bywáią pſowáne. Muzyká ku chćiwośći zapala: ku nierządowi pobudza: vmyſł ku gniewu poduſzcza. My iednego inſtrumentu vżywamy, á zwłaſzcza ſłowá ſpokoynego, ktorym Bogá czćimy, á iuż więcey trąb, bębnow, piſzczałek nie vżywamy, &c. Chryſoſtomus mowi: Te rzeczy ktore bywáią gráne ná piſzczałkách, y ná muzykách inſtrumentalnych, nic inſzego nie ſą iedno Dyabelſkie Pieśni. Y po dźiśieyſzy dźień nie vżywáią muzyki tey w Kośćielech ſwych Grekowie, Ormiánie, Bulgárowie, Słowacy, Moſkwá, Ruś, &c. Co ſię pokázuie nie tyko z rzeczy oczywiſtey, ále też y z Kroniki Bielſkiego. Ktory piſze, iáko Helená corká Kniáźia Moſkiewſkiego Iwáná, á żoná Alexándrá Krolá Polſkiego, vćiekáła przed Orgány z kośćiołá, zowąc ie dudámi. Skądże to miáłá? z Confeſzyey Greckiey: bo Grekowie muzyki inſtrumentálney nie vżywáią, przeſtawáią ná

Lib: 2. cap: 4. Pædag.

Chriſo. In cap: 1 Coloſ. Hom: 1.

Fol: 285.

śpiewá-

śpiewániu vſtnym. Ale co przypominam Doktory y zwyczáie Greckie? gdyż niektorym Rzymſkim Doktorom y pochlebcom Papieſkim, muzyká inſtrumentálna z śpiewániem fraktowym nie podobáłá ſię. O ktorey ták mowi Cornelius Agrippa: Ale dźiśia tákie dozwolenie muzyki, ieſt w Kośćielech, że też weſpoł z Kánonem ſámey Mßey, ſproſne wßelákie Pioſnki zá tym zá rowno gránę bywáią: y ſámo nabożeńſtwo, tákże święte modlitwy, náiąwßy zá wielkie pieniądze łágodne muzyki, nie do wyrozumienia ſłucháiących, nie ku wywyżßeniu duchá, ále ku pobudzeniu do nierządu: nie ludzkim głoſem, ále beſtyálſkiem rykiem, śpiewáne bywáią: gdy chłopiętá rżżą Dißkánt, drudzy beczą Tenor, trzeći ßczekáią Wágánt, czwarći wyią Alt, piąći ryczą Báß. Y do tego przychodźi, że wiele głoſow ſłyßeć, ále ſłow y modlitwy nic nie rozumieć, &c.

Agrip. Lib: de Vanit. ſcientiarũ cap: 17.

VI. Tę muzykę inſtrumentálną nie rychło do kośćiołá wprowádźił papież Vitalianus Signin⁹, iáko świádczy Platina. Tákże y Mantuanus, mowiąc:

Signinus adiunxit molli conflata metallo
Organa, quæ feſtis reſonant ad ſacra diebus, &c.

Plat: in vita Vitaliani. Mant: li 4. Faſt: Aimoi. l. 4. c. 14 de Geſtis Frãco.

Drudzy piſzą, iáko Aimoinus, iż muzykę wnieśiono do Kośćiołá roku D. CCC. XX. zá Ludowiká Piuſá. Do tych Autorow zna ſię y Bellarminus: A ták ſtąd ſię pokázuie, iż muzyká inſtrumentálna nie należy do nowego zakonu, gdyż o niey długo ſtáry Kośćioł niewiedźiał. Dawáią rátie Rzymiánie, dla czego oni muzyk inſtrumentálnych vżywáią. Piße Bellarminus: Iż do tákich ceremoniy należą inſtrumentá muzyczne: ſtąd może być wyrozumiano, że Zydowie nie vżywáli tákich inſtrumentow ku przenáznáczeniu tákiey táiemnice, ále

Bellar: l. 1. c. 17. de bonis operib.

Lib: 1. cap: 16. de bonis operib.

ku pobudzániu vmysłow mdłych ku chwale Bożey, y ku odięćiu teskliwośći, ktora zwykłá bywáć z przedłużenia Psalmow y Pieśni. Ktora rátia ma też mieysce w Kośćiele nowego Testámentu: ábowiem tákże w Kośćiele do-
Ibid. syć iest mdłych y nieukow, ktorzy tákimi Plastrámi má-
Lib: 1. ią być leczeni, y przywabieni ku słuchániu chwały Bożey.
cap: 17. Tenże: Orgány, iáko dla mdłych w Kośćielech máią być,
NOTA. ták też insze muzyki nie máią być wprowádzone. Słu-
sznali to rátia, rozsądź w. m. M. P. Iesli dla tego w Kośćie-
le ma być muzyká á czēuż iey, nie było zá Apostołow gdźie
Rom: 6. było wiele mdłych, nieukow, prostych? co się pokázuie z
℣ 19. listow Páwłáświętego, á wżdy ś. Páweł dla nich nie ka-
8. ℣ 26. zał vżywáć Instrumentow tylko pieśni. Czemuż P. Bog
14. ℣ 1. onych czásow zániedbywał táką muzyką teskliwośći o-
1 Cor: 3. deymowáć? ktemu, czemuż iey niemáß ná wielu miey-
℣ 2. ścách? Toć tám pewnie według nich Bogá nie chwalą,
Col: 3. y ludźie są bárzo w nabożeństwie teskliwi, oźiębli: y nie-
℣ 16. dbáli. Do tego. Nie tylko áby muzyká miáłá kogo pobu-
dźić do nabożeństwá, do pobożnośći, ále ráczey iáko mo-
wi Clemens, y Corneliꝰ Agrippa, pobudza do mi-
łośći świátá, do tańcá, do nierządu, myśl pobożną rozry-
wa: bo gdy zágráią skoczno, pomyśli tám nie ieden, nie
iedná o tańcu, poyźrzą po sobie. Nie ledá nabożeństwo.
Nád to: Iako ma Orgánistá, Muzyk kogo do nabożeństwá
przywieść grániem, gdyż czásem y taniec wczoráyßy zá-
gra? Kogoż nienabożny do nabożeństwá pobudźi, Anti-
NOTA. stenes słyßąc iż Izmenias Muzyká swego zálecał, od-
powiedział. Zły człowiek iest, ábowiē gdyby był dobrym,
nie byłby Muzykiem, gdyż tá náuká nie iest męża trze-
źwego y cnotliwego, ále prożnuiącego y ßyderzá. Náostá-
tek: Máią Duchowni złáski Bożey, czym y ludźi do nabo-

żeństwá

żeństwá pobudzáć, máią się czym y z ludźmi zábáwiáć w Kośćiele: máią im czym teskliwość wybiiáć. A czymże? Piosneczkami Duchownymi, przepowiedániem słowá Bożego, modlitwami nabożnymi vsługowániem świątośći. Tęć nam muzykę, te zabáwki Pan niebieski zostáwił nie orgány, sáłámáie, pißczałki, skrzypki, trąby, bębny, dudy, surmy, &c. Ktorymi rzeczami w kárczmie ludźi zábawiáią. Co mi zá nabożeństwo, gránie, piskánie, kołatánie, dudánie? Iest to omamienie ßátáńskie. Coby mieli xięża ludźi zábáwiáć przepowiedániem słowá Bożego, &c. iáko czynił dawny Kośćioł Apostolski, skądby brał lud prosty, mdły, poćiechę y náukę, skądby się y budował: to oni ludźi zábawiáią słuchániem muzyki. To dla tego, częśćią áby sobie folgę vczynili wśpiewániu częśćią áby ludźi dla ofiar do śiebie przyłudźili. Y czynią to chytrze, przykładem Káczmarzá, ktory gdy ma złe piwo, á nie możego wydáć, wystawi wiechę nową, vmái dom, grać każe, áby ták rychley ludźi przywiodł do śiebie: tákże y oni czynią, iż máią nabożeństwo fałßywe, á iż by ie mogli vdáć, zdobią ie rozmáićie, to ceremoniámi, to świecámi, to graniem, á ießcze iákim gránie m? kárczemnym. Bo gdy chodzą ná dźień, iáko zową Bożego ćiáłá z Monstráncią, tedy wygániáią gracze w miásteczkách Oprawcy y śiepácze z kárczmy z dudámi, z multánkámi, z surmámi, z pißczałkami z skrzypkámi, z gęślami, &c. ná processyą, y ták przygrawáiąc onemu Bogu swemu, właśnie by oni Pogáni báłwánowi Nábucho donozorowemu, śpiewáią: nie iest to chleb, ále Bog. NOTA.

O sanctas gentes quibus hæc nascuntur in agris
Numina! mowi Iuvenalis. Iuven. Satyr: 15

A Cicero: Sed ecquem tam amentem putas, Cicer.

qui il-

Lib. 3. de natur Deotum Ambr. Epist: 31. Et Serm. 90.

qui illud, quo vescatur, Deum credat esse? *Ktorym odpowiedáiąc* Ambrosius *mowi*, *Wy chwalićie robotę rąk wáßych, á my mamy to ſobie za krzywde, áby to miáło być rozumiáno zá Bogá, co może być rękámi vrobiono. Nie chce Bog ábychmy go w kámieniách chwalili: bo Boſtwo nie mießka w kámieniách ále w niebie. Tum iuż doſtátecznie pokazał M. P. iż śpiewánie, ma bydź w Kościele Bożym ſłußnie záchowáne. Ktemu. Vkazałem ſpoſob śpiewánia, á to wßytko z Piſmáś. y z Doktorow Krześciáńſkich: Nápiſałem y Kátechizm, ktory ieſt ſummarius wiáry Apoſtolſkiey krotko, dla dźiatek Krześciáńſkich, ktora praca ácz máła ále pożyteczna, w. m. ſwemu M. Pánu y Pátronowi ofiaruię y przypiſuię.*

Luc: 1. ℣ 3. Act: 1. ℣ 1. Przfat: ad Conſtant.

Do czego mię przywiodły trzy rzeczy. Iedná. Przykłády. Obyczay ten bywał, y teraz ieſt, iż robotnicy winnice Páńſkiey, ſcriptá ſwoie zacnym oſobom, á miłośnikom chwały Bożey dedikowáli y przypiſowáli. Lukaß ś. Ewánielią Synā Bożego przypiſał mężowi zacnemu, pobożnemu, vczonemu y wiernemu, Theophilowi. Lactantius Doktor, Konſtántinowi Ceſárzowi świętemu, y pomnożyćielowi chwały Bożey, y obrońcy wiáry Krześciáńſkiey, xięgi ſwoie przypiſał. Inße przykłády o pußczam. A czynili to, ku więtßemu záleceniu onych xiąg, ku pobudce goretßey, ku pomnożeniu chwały Bożey, y dla obrony. Tożem y ia vczynił, pracą ſwoię w. m. przypiſałem, wiedząc o pobożności y miłości ku Bogu, y Kościołowi tego świętemu w. m. iż w. m. Pan B. dał nie poſlednim Pátronē Kościołowi ſwoiemu, ktory nie żáluteß pracey y nakłádow, dla pomnożenia chwały Bożey. Ktory ſię záſtáwiaß, gdźie tegoieſt potrzebá, o chwa-

łę Bożą,

te Boża, nie dogadzáiąc nikomu, tylko Bogu á sumnieniu swemu. Druga. Wioda mię do tego iezyki ludzkie. Wiē to pewnie M. P. iż ná te moię pracą niektorzy rzucą się słowy, á ile ći ktorzy sámi niechcąc prácować, inszym pracey zayrzą. O ktorych ono mowił Hieronim: Strzeżćie się tych pychy y nádętości, ktorzy tylko sądzić o inszych vmieią, á sami nic czynić niechcą áni mogą. Czemu się ták dálece dziwować nie potrzebá: niemáss nic nowego pod słońcem mowi pismo. Kiedy Basili⁹ Doktor Grecki wydał sposob śpiewánia w Kościele Bożym: tedy mu niektorzy to zádawali iakoby on miał odmienić śpiewánie dawne á swoie wtrącić, co sam w spomina, á on tylko Pieśni ná niektorych mieyscách poprawił, y iákoby w snopeczek rożne położone związawszy, Kościołowi podał. Toż potkáło Chrizostoma od ludzi zazdrośćiwych, ktorzy go winowáli iákoby on miał być authorem nowych rzeczy w Kościele, y iákoby on miał zwyczáie y postánowienia stárodawne odmienić. A on tylko rzeczy skázone nápráwił, w klubę swą wprawił, á to co należáło do budowánia Kościołá Bożego postánowił y przydał. Toż zádawáli dawni Ariáni Ambrożemu Doktorowi, iakoby on miał nowych Pieśni słowu Bożemu przećiwnych náśkładáć: z czego on purguiąc się, onych Piosneczek o Troycy ś. ktorych używał Kościoł, słowem Bożym dowodził: co się pokázuie z tego xiąg. Tákże gdy Hieronim Doktor, wydał Biblią ieżykiem Łáćińskim, byli tákowi ktorzy mu zázłe mieli, pracą iego źle vdawáli, y ſczypáli. O co się w kázdey Prefátiey vſkarżał, mowiąc: Do tego przychodzą stárania ludzi zazdrośćiwych ktorzy wſzytko co piſemy rozumieią być godno nágány. Toż y mnie wiem potka, y iuż potyka: o co ia máło dbam,

Hiero. Præf: in Ezdr.

Eccle: 1. V 9.

Basilius Epiſt 63. ad Neocæſar.

Sozomenus o tym piſze li: 8. cap: 6.

Ambro: lib: 5. epiſtolar Epiſt: 32

Præf: in Eſdr.

ponie-

ponieważ Bráćia Seniorowie tę pracą moię rewidowáli, ápprobowáli, á gdźie było potrzebá popráwili, y przydáli: gdźie też czego było nie potrzebá, dla długośći y zwyczáiu, odćięli. Czym przećiwko religiey prawdźiwey nie wystąpili: bo toż czynili Doktorowie miánowáni: y sam Kośćioł Rzymski często swego śpiewánia poprawiał y popráwuie, co zeznawa Bellármin. Mowię tędy z Hieronymem: A ták choćia żmiiá kßyka, choćiaż sie też zwyćięzcá y zdraycá Synon zápaleniem miast chełpi, iednák zá wspomożeniem Krystá Páná vstá me nigdy w chwale iego nie vstáną: nawet y nárzniony ię yk będźie iemu blekotał. Niech czytáią, ktorzy chcą, ktorzy niechcą, niech odrzucą. Niech iáko chcą wártuią y powtarzáią moie pismá, więcey mię wáßá chęć do pilnośći w pisániu pobudźi, niż ich obmowiská y nienawiść od niey odstráßą. Trzećia. Miłość, życzliwość, y dobrodźieystwo niewypowiedźiáne w. m. ktore przećiwko mnie osobie lichey, podłey, y nieznaczney pokázowáć raczyß, vstáwicznie moy Miłośćiwy Pánie, to ná mnie wyćiąga, ábym tę pracą moię w. m. memu M. P. przypisał, nie maiąc nic zacnieyßego, dla tępego dowćipu mego, czymbym mogł wdźięczność mą zá dobrodźieystwá nie zliczone w. m. oświádczyć. Te tedy przyczyny do tego mię przywiodły, ábym tę pracą pod imieniem w. m. dla obrony iey wydał. Acz sam Pan Bog iest obrońcą rzeczy świętych, wßakoż to raczy spráwowáć przez śrzodki. A przetoż tę pracą moię M. P. zá wdźięczne proßę przyimi. A Pan Bog wßechmogący w nabożeństwie prawdźiwym, w cnotách Krześćiáńskich, wpomnażániu chwały swey, niechay w. m. vtwierdza, zmacnia, pomnaża, y do onego żywotá wiecznego, ktory zá

Bellar: li:2.c.19 de Miss. Hieron: Præfat: in Ezdr.

służył

ſłużył wiernym Krześćiánom Pan Iezus Kryſtus wylaniem ſwoiey krwie, po wieku niemáłym, w dobrym zdrowiu, y w błogosłáwieńſtwie iego, á w poćiechách wßelákich, przeżytym, niechay ćie ze wßytkimi wiernymi doprowadźi, Amen. Dan z Łaßczowá,

W. M. wßego dobrá życzliwy,
y ſługá w Kryſtuśie.

KATE-

KATECHIZM:

To iest/

Náuká krotká Wiáry Krześćiáńskiey.

Ioh: 5. v: 24.

ZAprawdę/ záprawdę wam powiedam: Kto słowá mego słucha/ á wierzy onemu ktory mię posłał/ ma żywot wieczny/ áni przyidźie w potępienie; owszem z śmierći przeszedł do żywotá wiecznego.

Rom: 1. 16.

Nie wstydam się Ewánieliey Krystusowey: gdyż iest mocą Bożą ku zbáwieniu káżdemu wierzącemu.

AUGUS: apud Pomer: Ser: 2. post Trin: 20. Dom.

Niewiem iáko się ten śmie zwáć Krześćiáninem/ ktory trochy słow w wyznániu Wiáry/ w Modlitwie Páńskiey/ y w Dźieśięćiorgu przykazániu Bożym niechce się náuczyć.

CHRYSOS: ad popul: Antioch: Homil: 21. & LOMBAR: lib: 4. Dist: 6.

Kátechizm iest ćwiczenie.

Łaski w Formie / fol: 90. 98.

Dwa Kátechizmy w nászym Kośćiele mamy/ Ieden máły/ drugi wielki/ etc.

PIUS II. PAPA Epist: ad Morbis: Turc: Principem.

Wie my że żaden zbáwienia nie dostąpi/ ktory krom Ewánieliey żywie/ y od Krystusá Páná iest odłączony/ á ná brzegu położono Extra Christum & Evangeliũ, non est salus. Oprocz Krystusá y Ewánieliey nie mász zbáwienia.

BELLARM: lib: 4. cap: 18. de Rom: Pontifice.

Człowiek Krześćiáński może być zbáwion/ choćby tylko vmiał máły Kátechizm.

Kátechizm

ODP: Mowił Pan Bog wszytkie te słowá: Jam iest Pan Bog twoy/ ktorym wywiodł ćiebie z ziemie Egiptskiey/ z domu niewoley. Exod:20

I. Nie miey Bogow cudzych przedemną.

II. Nie czyń sobie obrázu/ áni wszelkiego podobieństwá/ ktore iest ná niebie wzgorę/ y ktore ná ziemi nisko/ áni tych/ ktore są w wodźie pod źiemią. Nie będźiesz się im kłániał/ áni ich chwalił. Jam iest Pan Bog twoy mocny/ zawisny w miłośći/ mszcząc się nieprawośći Oycowskiey w syniech/ w trzećim y w czwartym pokoleniu/ tych ktorzy mnie nienawidzą. A czynię miłośierdźie nád tyśiącmi/ tych ktorzy mnie miłuią/ y strzegą przykazánia mego.

III. Nie bierz imieniá Páná Bogá twego ná dáremno: bo się mśćić Pan będźie nád tym ktory imię iego ná dáremno bierze.

IIII. Pámiętay ábyś dźień niedźielny święćił. Przez sześć dni będźiesz robił/ y wykonasz roboty twoie; ále śiodmego dniá dźień święty Páná Bogá twego: nie czyń vczynku żadnego weń/ ty/ y syn twoy/ y corká twoiá/ sługá twoy/ y służebnicá twoiá/ bydło twoie/ y gość/ ktory iest w domu twoim. Abowiem w sześći dniách stworzył Pan Bog niebo y źiemię/ morze/ y co w nich iest/ y odpoczynął dniá śiodmego: przetoż błogosłáwił dźień święty Pan/ y poświęćił go.

V. Cźći Oycá twego/ y mátkę twoie: ábyś długo żyw był ná źiemi/ ktorą Pan Bog twoy (da tobie.

VI. Nie będźiesz zábiiał.

VII. Nie będźieß cudzołożył.
IIX. Nie będźieß krádł.
IX. Nie mow przećiw bliźniemu twemu fałßywego świádectwá.
X. Nie pożądáy domu bliźniego twego/ áni pożądáy żony iego/ áni ſługi/ áni dźiewki/ áni wołu/ áni oſłá/ áni wßytkich rzeczy ktore ſą iego. Mowił pan Bog wßytkie te ſłowá.

PYT: To przykázánie Boże iáko ſie dźieli?

Mat:22. 37. ODP: Má dwie cześći. Má pierwßey tablicy/ ſą czworo/ ktore należą ku ſámemu pánu Bogu; á P. Krystus ie w tych ſłowiech zámknął: Będźieß miłował P. Bogá twe^o/ ze wßytkiego ſercá twego/ ze wßytkiey duße twoiey/ ze wßytkiego zmyſłu twego/ y ze wßytkich śił twoich. Má drugiey tablicy ſą ßeśćioro/ ktore należą ku bliźnie^u náßemu; á P. Krystus one w tych ſłowiech zámknął: Będźieß miłował bliźniego twego/ iáko ſiebie ſámego.

PYT: Możeßli ty to przykázánie Boże wypełnić/ y przez nie zbáwion być?

Ioh: 7.19 Rom:7. 15. ODP: Nie mogę.

PYT: Dla czegoß potrzebá wiedźieć o Zakonie Bożym: gdyż áni go wypełnić/ áni przez eń zbáwion być nie możeß?

Galat: 3. 24. ODP: Abych vznał ſkáżę nátury ſwoiey/ y ſkłonność ku złemu: á ták odpußczenia grzechow/ y vſpráwiedliwienia ßukał w pánu náßym Jezuśie Krystuśie: á potym wźiąwßy Duchá świętego/ w nowości żywotá/ y w poſłußeńſtwie zakonu w ſercu moie nápiſánego/ żył pánu Bogu.

Ioh:3.16. Rō:3. 25, 28 PYT: Jáko ß tedy maß być zbáwion?

ODP: Przez wiárę.

PYT:

PYT: Wyznayże te wiárę.

ODP: Wierzę w iednego Bogá Oycá wßechmogącego/ ſtworzyćielá niebá y ziemie. I.

Wierzę w Jezuſá Krystuſá Synà iego iedynego/ Páná náßego. II.

Ktory ſię począł Duchem świętym / národźił ſię z Máryey dźiewice. III.

Vmęczon pod Pontſkim Piłatem / vkrzyżowan vmárł y pogrzebion: Sſtąpił do pieklow. IV.

Trzećiego dniá zmartwychwſtał. V.

Wſtąpił ná niebioſá: śiedźi ná práwicy v Bogá Oycá wßechmogącego. VI.

Ztámtąd przyźdźie ſądźić żywe y zmárłe. VII.

Wierzę w Duchá świętego. IIX.

Swięty Kościoł Krześćiáńſki / świętych obcowánie. IX.

Grzechow odpuſczenie. X.

Ciáłá zmartwychwſtánie. XI.

Żywot wieczny/ Amen. XII.

PYT: To wyznánie wiáry iáko ſię dźieli?

ODP: Ná cztery częśći. Pierwßa część należy ku Bogu Oycu/á vczy o ſtworzeniu: á tá teſt: Wierzę w Bogá Oycá wßechmogącego / ſtworzyćielá niebá y ziemie. Druga należy ku Synowi Bożemu/ á vczy o odkupieniu y vſpráwiedliwieniu náßym: á tá teſt: Wierzę w Jezu Krystá/ Synà iego iedynego/ Páná náße: ktory ſię począł Duchem świętym/ národźił ſię z Máryey dźiewice. Vmęczon pod Pontſkim Piłatem/ vkrzyżowan/ vmárł y pogrzebion: ſtąpił do pieklow. Trzećiego dniá zmartwychwſtał. Wſtąpił ná niebioſá: śiedźi ná práwicy Bogá Oycá wßechmogące. Ztámtąd przyźdźie ſądźić żywe y zmárłe. Trzećia część należy

ku Duchowi świętemu: á tá iest: Wierzę w Du-
há świętego. Czwarta vczy o Kościele świę-
tym/y o dobrodźieystwách/ktoremi Pan Bog Ko-
ściol swoy obdárzyć y ochędożyć raczył: á tá iest:
Wierzę święty Kościoł Krześćiáński: świętych
obcowánie: grzechow odpuszczenie: ciáłá zmar-
twychwstánie: y żywot wieczny/Amen.

PYT: Czuieszli ty w sercu swoim/iż maß dosko-
Luc:17. 5. ODP: Czuię iż nie mam. (nálą wiár-

PYT: Jákoż tedy k'niey przyść maß/á iey po-
mnożenie mieć?

Rom:10. 17. Luc:17.5 1.Cor:11 26. ODP: Przez słuchánie słowá Bożego/przez mo-
dlitwę ku Pánu Bogu/y przez vżywánie święto-
ści od Páná Krystusá vstáwionych.

PYT: Jákoż się modliß Pánu Bogu?

Matt:6.9 Luc.11.2 ODP: Ták iáko nas Pan Krystus náuczył
Oyczę náß ktoryś iest w niebieśiech.
Swięć się imię twoie.
Przydź krolestwo twoie.
Bądź wola twoiá/iáko w niebie ták y ná ziem
Chlebá náßego powßedniego day nam dźiśia
I odpuść nam náße winy/iáko y my odpuszcz
my náßym winowáycom.
I nie wwodź nas ná pokuszenie: Ale nas zbá
ode zlego. Abowiem twoie iest krolestwo/y moc
chwałá ná wieki wiekow/Amen. (dźiel

PYT: Tá modlitwá páńska ná wiele się cz

ODP: Ná dwie częśći: Abowiem sześć pro
w sobie zámyka. Pierwsze trzy właśnie należ
chwale Bożey; á ty są: Swięć się imię two
Przydź krolestwo twoie: Bądź wola twoiá/iá
w niebie/ták y ná ziemi. A drugie trzy należ

pożyt

pożytkom Kośćiołá Bożego; á te są: Chlebá ná
szego powszedniego day nam dźiśia: Y odpuść
nam násze winy/iáko y my odpuszczamy nászym wi
nowáycom: Y nie wwodź nas ná pokuszenie/ ále
nas zbaw ode złego: Abowiem twoie iest krolest-
wo/ y moc/y chwałá/ná wieki wiekom/Amen.

PYT: Czemu Bogá Oycem zowiesz?

ODP: Iż nas wźiął zá dźiatki swe w P. nászym
Jezusie Krystusie/dawszy nam Duchá sposobienia Rom: 8. 15.

PYT: Ktore są te świątośći/ przez ktorych vży- Gal: 4. 5.
wánie wiáre násze potwierdzamy?

ODP: Krzest ś. y święta Wieczerza Páńska. Mat: 26. 28.

PYT: Co iest Krzest?

ODP: Iest omyćie odrodzenia y odnowienia Tit: 3. 5.
we krwi Syná Bożego/ przyięćie od Bogá Oycá 1. Cor: 1. 9.
społeczność Syná iego miłego; á to przez Du- 1. Ioan: 1. 3.
chá świętego: czego iest znákiem/ świádectwem
pieczęćią/ wodá krztowa.

PYT: Kto iest vstawcą Krztu świętego?

ODP: Pan nász Jezus Krystus/ iáko o tym
świádczy Mátthеusz święty w ostátniey kápitule Mat: 28. 19. 20.
mówiąc: Mowił Jezus zwolennikom swoim: Dá-
ną mi iest moc wszytká ná niebie y ná źiemi: Idąc
y vczćie wszytkie narody/ krzcząc ie/ w imię Oy-
cá/ y Syná/ y Duchá świętego: vcząc ie strzedz
wszytkiego/ com wam przykazał.

PYT: Dźiatki ludźi Krześćiáńskich/ máiąli być
krzczone: gdyż z opowiedánia Ewángeliey wiáry
máią?

ODP: Máią być krzczone. Bo nie tylko nas v-
mie/ále y dźiatki máłe przyiął P. Bog do Krole-
stwá swe°/według oney obietnice: Będę Bogiem Gen: 17. 7.

twoim/ y plemieniowi twoiemu. Ná te obietnice dźiatki ludźi Krześćiáńskich máią być krzczone.

PYT: Co też iest Wieczerza páńska?

1 Cor:10 16. 1 Cor.10 3.

ODP: Jest społeczne vżywánie ćiáłá y krwie páná náßego Jezusá Krystusá duchownie przez wiárę: czego iest znákiem chleb y wino:

Ioh: 6.35 Matt: 26 26. Mar: 14. 22. Luc: 22. 19. 1. Cor. 11 24.

PYT: Ktoż iest vstawcą Wieczerzy páńskiey?

ODP: Pan náß Jezus Krystus / iáko o tym świádczą Ewángelistowie święći/y Páweł św. ty/mowiąc/ Iż Pan Jezus Krystus/tey nocy ktorey był wydan/ wźiął chleb / y czynił dźięki Bogu Oycu/y łamał/y dawał zwolennikom swoim/ mowiąc: Bierzćie/iedzćie; to iest ćiáło moie/ktore za was będźie wydáne: to czyńćie ná pámiątkę moią. Tymże obyczáiem gdy było po wieczerzy/ wźiął też y kubek/ y czynił dźięki / y dawał zwolennikom swym/ mowiąc: Piyćie z tego wßyscy; Ten Kubek iest nowy Testáment w moiey krwi / ktora za was / y zá wiele innych będźie wylaná / ná odpuszczenie grzechow. To czyńćie/ ilekroć będźiećie pić ná pámiątkę moię.

PYT: Ktory iest pożytek wieczerzy páńskiey?

ODP: Ten / iż ná krzćie w Krystusá wßczepieni y w nim znowu zrodzeni będąc / vżywániem Wieczerzy páńskiey / społeczność tę Krystusową wznawiamy y zstwierdzamy/wyznawáiąc y dźiękuiąc mu zá te dobrá Testámentu nowego/iż nas odkupione śmiercią swoią/żywotem wiecznym obdawia w ćiele swoim zá nas wydánym / y we krwi swoiey zá nas wylaney/

AMEN.

Jam iest Bog wszechmogący. Moyżesz mowi: Bog iest sam waleczny/imię iego iest wszechmogący. Exo: 15. 3.

Pyt: Gdźie Pismo zowie Bogá Oycá/ Bogiem miłośiernym/ ćierpliwym y łáskáwym? Miłośierny. Ioel: 2. 13.

Odp: Joel Prorok mowi: Náwroććie śie do Páná Bogá wászego: ábowiem łaskáwy y miłośierny iest: nierychły ku gniewu/ á hoyny w miłośći: ktory iest żáłośćiw z káżdego vtrapienia/ ić. A miłośierdźie swoie w tym nam okazał/ co nas miał kárać dla grzechow/ y ná wieczne potępienie dáć: tu on zesłał ná świát Synà swego dla zbáwienia nászego/ ktore ináczey nie mogło być náprawione iedno przezeń: y wydał go ná okrutną męke/ dogadzáiąc swoiey spráwiedliwośći/ áby ni w czym nie byłá náruszona: o czym sam Syn Boży świádczy v Janá świętego: Bog ták vmiłował świát/ iż Synà swego iednorodzonego dał/ áby wszelki ktory wierzy weń/ nie zginął/ lecz áby miał żywot wieczny. Gdyż nie posłał Bog Synà swego ná świát/ ády miał potępić świát: ále iżby świát wybáwion był przezeń. Toż mowi Páwel ś. do Rzymiánow pisząc: Bog własnemu Synowi nie zfolgował/ ále go zá wszytkich wydał ná śmierć. Ioh: 3. 16. Rō: 8. 32.

Pyt: Gdźie Bogá Oycá pismo zowie Oycem Páná Krystusowym? Oćiec P. Krystusowy. Ioh: 20. 17.

Odp: Sam Syn Boży o tym mowi v Janá ś. Wstępuię do Oycá moiego/ y do Oycá wászego. Tenże mowi v Janá ś. Oćiec moy iest ten/ ktorego wy powiádácie być Bogiem wászym. A dla tego Krystus Pan iest Synem Bogá Oycá/ iż śię z istności Boskiey iego vrodził przed wszytkiemi Ioh: 8. 54. Psal: 2. 7.

wieki. o czym

wieki. o czym świádczy sam Bog Oćiec / mowiąc
Psal:110 3. przez Dawidá: Syneś ty moy / iam ćiebie dźiś vrodźił. A ná inßym mieyscu mowi: Jam ćiebie
Ioh: 16. 28. dźiś vrodźił przed Jutrzenką z żywotá. Toż mowi y Syn Boży v Janá ś. Wyßedłem od Oycá / y przyßedłem ná świát. Tu vrodzenie ono wiecznе / názywa Syn Boży Wyßćiem. Tenże mowi v
Ioh: 3.16 Janá ś. Bog ták vmiłował świát / iż Synа swego iednorodzonego dał. Synem iednorodzonym zowie ßię sam / nie dla tego tylko / iż ßię Duchem ś. począł: ále y dla tego / iż ßię z iſtności Oycowßkiey
Ioh:1.38. vrodźił: ták iáko mowi Arzćićiel v Janá ś. Żaden ći nigdy Bogá nie widźiał: Syn ktory ieſt w łonie Oycowßkim / ten nam opowiedźiał. A Páweł ś. mowi do Żydow: Bog przez Synа świát
Hebr: 1. 2, 3. ſtworzył / ktory ieſt iáśnośćią chwały / y wyráżonym obrázem iſtności iego.

Oćiec náß. Pyt: Gdźie Bogá Oycá zowie piſmo Oycem náßym?

Iſa:63.16 Matt: 6. 9. Odp: Izaiaß Prorok mowi: Ty Pánie ieſteś Oćiec náß / to ieſt imię twoie od wieku. A v Máthеußá zowiemy go Oycem / mowiąc: Oycze náß / ktoryś ieſt w niebieśćech. A dla tego ieſt Oycem náßym / á my ſynámi iego / iż nas grzeßne y ſyny gniewu / zá ſyny ſobie ſpoſobił y przyiął w Ary-
Eph.1.5. ſtußie. Páweł ś. mowi pißąc do Ephezow: Bog Oćiec przeznáczył nas / áby nas ſpoſobił zá ſyny przez Jezuſá Arystuſá w ſobie / wedle dobrowolnego vpodobánia woley ſwey. A temu: Dla tego ieſt Oycem náßym / á my ſynámi iego / iż nas ſo-
Iac:1.18. bie vrodźił przez ſłowo ſwoie. Jákub ś. mowi: Bog Oćiec porodźił nas ſłowem prawdy / áby

śmy byli iáko niektore pierworodztwá stworzenia iego. A kto chce być synem Bożym / niechay vwierzy w Syná iego. Jan ś. mowi: Dał im tę godność / áby się sstáli Synámi Bożymi / tym ktorzyby wierzyli w imię iego. Ioh:1.12

PYTANIE.

Co iest IEZUS KRYSTUS?

Pytánie o Krystusie.

ODPOVVIEDZ.

Jest Synem Bożym własnym / iednorodzonym / iedynym / vmiłowánym: Bogiem Jzráelskim / Bogiem zastępow / Bogiem wielkim / Bogiem błogosłáwionym / Bogiem prawdźiwym / Bogiem mocnym: Stworzyćielem niebá y źiemie: Przedwiecznym: Pánem y dźiedźicem niebá y źiemie: Bogiem y człowiekiem: według nátury Boskiey iest rowny w Bostwie Bogu Oycu / według nátury człowieczey iest mnieyszy od Bogá Oycá. Tenże według Bostwá iest záwżdy z námi / á według człowieczeństwá w niebie iest / niemász go tu ćieleśnie. Jest wszechmogącym / wszytko wiedzącym / grzechy odpuszczáiącym / Aniołem nie stworzonym / Obrázem Bożym / Doktorem / Krolem / Pásterzem / Hetmánem / Głową / fundámentem / Biskupem naywyższym Kośćiołá Krześćiáńskiego / Zbáwićielem y odkupićielem prawdźiwym: Kápłanem wiecznym / ktory nie potrzebuie namiestniká: Ofiárą doskonáłą / iedyną / vbłagáiną: Dosyć vczynieniem / y vbłagániem zá grzechy násze: Vspráwiedliwieniem: Słowem Bożym: Poyśrzednikiem iedynym / ták odkupienia iáko y przyczyniánia. y Sędźią spráwiedliwym. W ktorego mamy wierzyć / y onego chwalić y wzywáć

iáko y

BIBLIOTEKA OSOLINEUM

iáko y Bogá Oycá.

Syn Boży. PYT: Gdźie Pismo zowie Jezusá Krystusá Synem Bożym?

Mat. 16. 16. ODP: Krystus Pan rzekł do vczniow swoich v Mátthеuszá ś. Wy kim mię być powiedaćie? Y rzekł Piotr imieniem wszytkich (*iáko mowi Augustyn Doktor*) Tyś iest Krystus/ on Syn Bogá żywiącego.

August: de verbis Domini. Serm: 13. PYT: Gdźie Pismo zowie Jezusá Krystusá Synem Bożym własnym?

Własny. ODP: Páweł ś. pisząc do Rzymian/ mowi Bog własnemu Synowi nie zfolgował/ ále go za wszytkich wydał ná śmierć.

Rom: 8 32. PYT: Gdźie Pismo zowie Jezusá Krystusá Synem Bożym iednorodzonym?

Iednorodzony ODP: Jan ś. mowi w liśćie swoim. W tym się okazáłá miłość Boża w nas/ iż Syná swego iednorodzonego zesłał Bog ná świát/ ábyśmy żyli przezeń. A sam Syn Boży mowi v Janá ś. Ten iest potępion/ ktory nie vwierzył w imię iednorodzonego Syná Bożego.

1 Ioh: 4. 9. Ioh: 3. 18

Iedyny. PYT: Gdźie Pismo zowie Jezusá Krystusá Synem Bożym iedynym?

Vmiłowány. ODP: W Kredźie Apostolskim mowimy: Wierzę w Jezu Krystá Syná iego iedynego.

Mat: 3. 17. 17. 5. PYT: Gdźie pismo zowie Jezusá Krystusá Synem Bożym vmiłowánym?

ODP: Bog Oćiec mowi v Mátthеuszá ś. Ten iest Syn moy vmiłowány/ ná ktorym ia przestawam/ tego słuchayćie. Z tych tytułow/ ktore Pismo Synowi Bożemu sámemu przywłaszcza/ to się iáśnie pokázuie/ Iż Pan Jezus Krystus iest vrodzon

istotn

istotnie z istnośći Oycowskiey: bo záprawdę nie mogłby być Synem iednorodzonym/ iedynym/ własnym / ále przysposobionym / gdyby się z istnośći Oycowskiey nie vrodził.

PYT: Gdźie Pismo zowie Jezusá Krystusá Bogiem Jzráelskim? *Bog Izraelski.*

ODP: Dawid mowi w Psálmie / Stolicá twoiá Boże ná wieki wiekow: sceptrum spráwiedliwośći / sceptrum Krolestwá twego. Vmiłowałeś spráwiedliwość / á nienawidziałeś niepráwośći: dla tegoż pomázał ćię Boże / Bog twoy / oleykiem rádośći/nád towárzysze twoie. To mieysce wykłáda Páweł ś. pisząc do Zydow / o Synu Bożym mowiąc: Ale ku Synowi rzekł / Stolicá twoiá Boże / ꝛć. Jeremiasz Prorok mowi: A to iest imię iego / ktorym będźie zwan / Bog spráwiedliwość nászá. Báruch Prorok mowi / Tenći iest Bog nász / ktoremu żaden inny przyrownan być nie może: Onći iest ktory wynálazł wszytkę drogę vmieiętnośći / y podał ią Jákobowi słudze swemu/ y Jzráelowi namileyszemu swemu: ktory się potym okazał ná źiemi / y mieszkał miedzy ludźmi. To mieysce wykłáda ś. Páweł o Krystuśie/ pisząc do Tymoteuszá w liśćie pierwszym: A bez wątpienia wielkać iest táiemnicá pobożnośći / iż BOG sstał się widomym w ćiele / vspráwiedliwiony w duchu/ widźian iest od Aniołow/ przepowiedźian iest Pogánom / vwierzono mu ná świećie / y iest wzgorę wźięt do chwały. Anioł Boży v Łukaszá ś. do Zácháryaszá o Janie mowi: Náwroći wiele synow Jzráelskich ku Pánu Bogu ich: bo on poydźie wprzod przed oblicznośćią ie-

Psal. 45. 7.
Heb: 1. 8.
Ier: 23. 6.
Bar: 3. 35
1 Ti: 3. 16
Lu: 1. 12.
Mal: 3. 1.

go, A

go. A komuż Jan s. drogę gotował: przed kimże szedł: do kogoż lud náwracał: Do Syná Bożego. Toć Syn Boży iest Bogiem Izráelskim.

Bog zastępow.

Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Bogiem zastępow?

Isai: 8. 13.

Odp: Izáiaß mowi káp: 8. Páná zástępow sámego poświęććie. Oném iest strachem wáßym/ on boiáźnią wáßą y będzie wam ku poświęceniu: á kámieniem obrażenia y opoką zgorßenia dwiemá domom Izráelskim/ ić. To proroctwo Izáiaßowe w nowym Testámencie o Krystusie pánu Duch ś. wykłáda. Symeon mowi v Łukaßá świętego piástuiąc ná łokćiách Páná Jezusá: Oto ten położon iest ná vpad y ná powstánie wielu ich w Izráelu/y ná znák ktoremu się sprzećiwiáć będą. Apáwel święty mowi w liśćie do Rzymian: Nápisano iest. Oto kładam ná Syonie kámień obrażenia: á wßelki ktory weń wierzy/ záwstydzon nie będzie. Toż mowi ś. Piotr w liśćie pierwßym. Tedyć Syn Boży iest Bogiem zastępow.

Luc: 2. 34.

Rom: 9. 32.

1 Petr: 2. 6.

Bog Wielki.

Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Bogiem wielkim?

Tit: 2. 13.

Odp: Páwel ś. mowi pißąc do Tytusá: Oczekáwamy oney nádźiei błogosłáwioney/ y záchnego przyßćia chwały wielkiego Bogá y zbáwićielá náßego Jezusá Krystusá.

Bog błogosłáwiony.

Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Bogiem błogosłáwionym?

Rom: 9. 5.

Odp: Páwel święty mowi do Rzymian pißąc: Krystus poßedł z oycow według ćiáłá / ktory iest nád wßytkimi/Bog/błogosłáwiony ná wieki/ A.

Bog prawdziwy.

Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Bo-

giem

giem prawdźiwym? Wy.

ODP: Jan ś. mowi w liśćie swoim: Jesteśmy w onym prawdźiwym / to iest / w Synie iego Jezuśie Krystuśie / tenći iest prawdźiwy Bog / y żywot wieczny. ꝛc. 1. Ioh: 5. 20.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Bogiem mocnym? *Bogmocny.*

ODP: Izáiasz Prorok mowi: Dźiećię się nam národźiło / á syn iest nam dány / á pánowánie w ramieniu iego: á będźie názwáne imię ieo / dźiwny / rádny / Bog mocny / Oćiec przyszłego wieku / xiążę pokoiu. Z tych świádectw pokázuie się / iż Syn Boży nie iest Bogiem vczynionym / stworzonym / zbożonym / dánym: ále owym o ktorym pisze Moyżesz w Xięgách swoich: Słuchayże Izráelu / Pan Bog nász / sam iest Bog iedyny. czemu zábiegáiąc Pan Bog mowił v Izáiaszá Proroká: Przedemną nie był Bog vczyniony / y po mnie nie będźie. Ktory ieśliby nie miał być Bogiem własnym / nie godźiłoby się go chwalić / w nim vfáć / áni mu służyć. Páweł ś. mowi pisząc do Gálátow / gániąc ie / iż służyli Bogom vczynionym: Gdyśćie Bogá nie máli / służyliśćie tym / ktorzy z przyrodzenia nie są Bogowie. A Jeremiasz Prorok mowi: Przeklęty ktory vfa w stworzeniu. Isa: 9. 5. Devt: 6. 4. Isai: 43. 10. Gala: 4. ℣ 8. Iere. 17. 5.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego stworzyćielem niebá y źiemie? *Stworzyćiel.*

ODP: Jan ś. mowi w Ewángeliey: Ná początku było Słowo / á Słowo ono było v Bogá / á było ono Słowo Bog. To Słowo było ná początku v Bogá. wszytkoć się przez to Słowo sstáło / á oprocz niego nic się nie sstáło cokolwiek było v- Ioh: 1. 1.

℣ 10. Colos:1. 15. 16. czyniono. Támże mowi Jan ś: Ná świećie był / prze zeń świát vczynion iest: A Páweł ś. mowi pi ſząc do Kolossenczykow. Syn Boży iest wyobrá żeniem Bogá niewidomego/ pierworodnym prze wſzytkim stworzeniem: ábowiem prze zeń ſą wſzyt kie rzeczy stworzone/ ná niebie y ná ziemi/ widom y niewidome: choć máiestaty/ choć Páństwá/ cho przełożeństwá/choć zwierzchnośći/ wſzytkie rzecz prze zeń / y względem iego ſą stworzone / á on ie przed wſzytkimi rzeczámi/á wſzytkie rzeczy prze ze

Hebr:1. 1. stoią. Tenże mowi ś. Páweł do Zydow: Bog O ćiec mowił nam przez Syná / ktorego postánow dziedźicem wſzytkich rzeczy/przez ktorego też świ

Psal:102 10. stworzył. Y támże záraz Psalm 102. o Synu B żym wykłáda/mowiąc: Y/ Tyś Pánie ná począ ku vgruntował źiemię / á niebioſá ſą ſpráwy r twoich. Tenże mowi piſząc w liśćie do Koryntow

1 Cor: 8. 6. Jeden iest Pan Krystus / przez ktorego wſzytk rzeczy / á my przezeń. Nie tylko tedy iest stworz

2 Petr:3. 13. ćielem nowych rzeczy/ ktore ſię ieſzcze nie sstáł ktorych czekamy/ ále y stárych: bo mowi Ewáni listá/ Wſzytko/ ꝛć.

Przed-Wie-czny. PYT: Gdźie piſmo zowie Syná Bożego prze wiecznym y od wieku będącym?

Mich:5. 2. ODP: Bog Oćiec mowi przez Proroká Mich á: Betlehem z ćiebie mi wynidźie/ ktory będ

1 Cor:1. 24. Pánem w Izráelu / á wyſźćie iego od początk

Prov:8. 22. od dni wiecznych. A ſam Syn Boży mowi / M drość Boża w Przypowieśćiách Sálomonowy pan miał mię z ſobą ná początku drog ſwoich / ieſzcze od wieká nim co ſpráwił; od wieku byłá postánowiona / y od początku niżli byłá źiem gdy ieſzcze nie były przepáśći / á iam iuż národ

na byłá. Támże: Z nimem byłá wßytko spráwuiąc.
Táż Mądrość mowi v Syráchá káp: 24. Jam zvst
nawyżßego wyßłá pierworodna przed wßytkim
stworzeniem. Tenże Syn Boży mowi/ v Janá ś.
Pierwey niżeli Abráhám był / ia iestem. V tegoż
Janá świętego mowi: Vwielb mię ty Oycze v
siebie sámego tą chwałą / ktoram v ciebie miał/
pierwey niż ten świát był. Tenże mowi w Obiá-
wieniu Janowym: Jam iest Alphá y Omegá; to
iest/ początek y koniec/ mowi Pan/ ktory iest/ y kto-
ry był/ y ktory przyidźie/ to iest on wßechmogący.
Támże: Jam iest pierwßy y ostátni/ y ktory żywę/
choćiam był vmárł/ á oto żywę ná wieki wiekow.
Jan ś. Ewánielistá mowi: Ná początku było
Słowo/ á Słowo ono było v Bogá. Páweł świę-
ty mowi pißąc do Kolossensow: Syn boży iest wy-
obráżeniem Bogá niewidźiánego/ pierworodnym
przed wßytkim stworzeniem. Tenże mowi pißąc
do Zydow: Melchisedek bez oycá/ bez mátki/ bez
rodu; áni początku dniow / áni końcá żywotá má-
iąc/ ále przypodobány Synowi Bożemu. W tymże
liśćie mowi: Jezus Krystus wczorá y dźiś / tenże
też iest ná wieki. Tego Syná Bożego Prorocy wi-
dźieli/ gdy go Aniołowie w niebie chwalili. Wi-
dźiał go Ezáiaß / świádczy Jan święty mowiąc:
Toć powiedał Ezáiaß gdy widźiał chwałę Kry-
stusowę/ y mowił o nim. Widźiał go Dániel: bo
ták sam mowi: Widźiałem w widzeniu nocnym/ á
oto iáko Syn człowieczy przychodźił ná obłokách
niebieskich/ á przyßedł áż do Stárodawnego. Wi-
dźiał go y Ezdraß: bo ták sam mowi w xięgách
swoich: Ja Ezdraß widźiałem ná Gorze nieskoń-
czony tłum ludźi/ ktorzy wßyscy śpiewáiąc/ chwa-

V 30. Eccles. 24. 3. Ioh. 8. 58. Ioh: 17. 5. Apoc: 1. 5. V 17. Ioh: 1. 1. Colos: 1. 15. Hebr: 7. 3. Hebr: 13. 8. Ioh: 12. 41. Dan: 7. 13. 4 Esdr: 2 41, 42.

ili Páná/á w poyśrzodku ich był młodzieniec/wyższy wzrostem nád wszytki inne/co kładł korony ná głowę káżdemu/zć. Tedym pytał Anioła mowiąc: Ten młodzieniec co zacz iest/ ktory ná nie wkłáda korony/y dáwa im pálmy w ręce? Tedy mi on odpowiedźiał: Ten iest Syn Boży: zć. Dokłáda dáley: Tenći iest/ ktorego nawyższy chowa od wielkich czásow/ á ktory sam przez się wybáwi stworzenie swoie. Tenći Syn Boży Sodomę zátrácił: bo tám mowi Moyżesz: Pan spuścił z niebá ná Sodomę y Gomorę śiárkę y ogień od Páná. Tego Syna Bożego ná puszczy kusili Zydowie. Páwel ś. mowi do Koryntow: Nie kuśmy Krystusá/iáko niektorzy z nich kusili. Tego Synа Bożego Duchem przez prorokowáli Prorocy/ świádczy Piotr święty. O tym Synu Bożym nas/ przedtym niż był założony świát/Bog wybrał do żywotá wiecznego: zezwa Páwel ś. w liście do Efezow. Ten Syn Boży z Oycá wyszedł/ z niebá ná świát zstąpił/ przyszedł/wprowádzon iest. Sam Syn Boży mowi: Janá świętego: Jam iest on chleb żywy/ ktory z niebá zstąpił. Y tegoż Ewángelisty mowi: Wyszedłem od Oycá/á przyszedłem ná świát: y powtore opuszczam świát/ á idę do Oycá. Jan Krzciciel mowi v Janá Ewángelisty: Ktory z nieba przyszedł iestći nádewszytkie. Páwel ś. mowi do Efezow: A to co wstąpił/coż iest iedno iż pierwéj zstąpił do namniższych stron ziemie? Tenże Apostoł mowi w liście do Zydow: A zásię gdy wwodzi pierworodnego ná świát/powieda: Niech się kłániáią wszyscy Anyołowie Boży. A do Korynthow w liście pierwszym dokładnie mowi: Pierwszy człowiek z ziemie ziemski/ wtory człowiek

4. Esdr. 13. 26.

Gen: 19. 24.

1. Cor: 10 9.

1. Petr: 1 10.

Ephes: 1. 4.

Ioh: 6. 41

Ioh: 16 28.

Ioh: 3. 31.

Ephes: 4 9.

Hebr: 1. 6.

1. Cor. 15 47.

Pan z nie

Pan z niebá iest. Z tych pism pokázuie sie / iż Syn Boży był w niebie z Oycem rzeczą sámą / według Bostwá / nim sie z P. Máryey národził / według człowieczeństwá. Bo iákoby był miał być od Prorokow widźiány / chwalony / od Zydow kuszony. Iákoby był Sodomę miał zátrácić / przez Proroki mowić / z Oycá wymść / z niebá ná świát zstąpić / gdyby był istotnie z Oycem w niebie od wiekow początku nie máiących nie miał być; y owszem z tych y z tákowych świádectw / to sie pokázuie / że Syn Boży przedtym był w niebie y Oycá / á miłił sie ná ziemi świátu pokazał. Do ktorych świádectw y one Páná Krystusowe słowá ieszcze mogą być przywiedźione / ktore mowi v Łukaszá świętego: Widźiałem gdy ßátan tákó błyskáwicá z niebá spadał. A kiedyż z niebá spadał ßátan / iedno przed stworzeniem człowieká? Tedyć Pan Krystus był nim sie z Pánny Máryey národził / ponieważ widźiał ßátaná z niebá spadáiącego. Luc: 10. 18. Teophil: in hunc locum.

Pyt: Gdźie pismo zowie Synà Bożego Pánem y dźiedźicem niebá y ziemie? *Dźiedźic y pan niebá y źiemie.*

Odp: Sam Syn Boży mowi v Máttheußá ś. o sobie. Ale robotnicy vźrzawßy Synà / rzekli sámi w sobie: Tenći iest dźiedźic: podźćie / zábijmy go / y pośiądźmy dźiedźictwo iego. A v Janá ś. mowi: Wy mnie názywácie Mistrzem y Pánem / á dobrze mowićie / bom nim iest. Páwel świety pisząc do Zydow / mowi: Bog w te dni ostátecznie mowił nam przez Synà / ktorego postánowił dźiedźicem wßytkich rzeczy / przez ktorego też świát stworzył. Tenże Apostoł mowi w liśćie do Korynthow pierwßym káp: 8. My iednego Bogá mamy / Oycá onego / od ktorego wßytkie rzeczy są / á my w nim. Matt: 21. 38. Ioan: 13. 13. Hebr: 1. 2. 1. Cor: 8. 6.

my w nim: y iednego Páná Jezu Krystá / prze
ktorego wszytkie rzeczy są / á my przezeń. Tu ś. Pá
weł złącza w iedno / Bostwo z Pánowániem / á
miedzy nimi żadney rożnośći nie czyni; bo to pe
wna iest / że áni Bostwo bez Pánowánia / áni Pá
nowánie bez Bostwá / żadną miárą być nie może
właśnie iáko słońce bez promieniá / promień be
słońcá / nigdy nie iest: według onych słow: Słu
chay Jzráelu / Pan Bog twoy / Bog ieden iest. A
gdyby tu Apostoł / dawáiąc ten tytuł Oycu / Jede
Bog / wydźielał Syná od iedynego Bostwá; tedy
by też zowiąc Syná Jedynym Pánem / wydźiela
Oycá od iedynego pánowánia: zá czym toby szło
iż iákoby był Syn bez bostwá / tákby Oćiec był b
pánowánia. Ale te tytuły nic sobie nie derogują
Ioan:10. 30. bo Oćiec z Synem są iedynym Pánem Bogiem
według onych słow; Ja y Oćiec iedno iesteśmy.

Bog y człowiek. PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego B
giem y człowiekiem?

Isai:7.14 Matt:1. 23. ODP: Jzáiaß Prorok mowi: Oto niekto
Pánná będźie brzemienna / y porodźi syná / y ná
wieß imię iego Emmánuel / co ieslibyś wykłáda
Ioh:1.14 znáczy Bog z námi. Jan ś. mowi w Ewángeli
swoiey. A słowo ćiáłem się sstáło / y przemieszk
wáło miedzy námi: y widźielichmy chwałę ie
Rom:9.5 chwałę iáko iednorodzonego od Oycá. Páweł
mowi pisząc do Rzymian: Krystus poszedł z O
cow według ćiáłá / ktory iest nád wszytkimi B
1.Tim:3. 16. błogosłáwiony ná wieki. Tenże mowi Apost
Páweł ś. pisząc do Tymoteuszá: Bog sstał się w
domym w ćiele. A w Dźieiách Apostolskich mo
Act.8.37 Etyopczyk: Wierzę iż Syn Boży iest Jezus Kr
Luc:2.10 stus. Anyoł też pásterzom v Lukaszá ś. dwie

turze w

turze w Synu Bożym vkázuie/mowiąc: Nie boyćie się: ábowiem oto oznáymuię wam wesele wielkie/ ktore będźie wszytkiemu ludowi: to iest/ národził się wam dźiś Zbáwićiel/ ktory iest Krystus Pan w mieśćie Dawidowym. A ták ponieważ iest Bogiem y człowiekiem Syn Boży/toć w nim są dwie náturze/ Boska/ y Człowiecza: A zátym iest Bogiem y człowiekiem.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego rownym Bogu Oycu w máiestaćie Boskim? *Rowny Bogu Oycu.*

ODP: Syn Boży mowi v Janá ś. Oćiec moy ieszcze áż do tąd prácuie y ia prácuię. Jan ś. dokłáda: Y dla tegoż tym więcey Zydowie szukáli go zámordowáć/iż nie tylko gwałćił Szábát/ ále też y Bogá powiedał być Oycem swym/ czyniąc się rownym Bogu. Tenże Pan mowi v Janá ś. Ja y Oćiec iedno iesteśmy. A ná inszym mieyscu mowi: Wszytkie rzeczy ktore ma Oćiec/ moie są. V tegoż Ewángelisty mowi: Wszytko moie iest twoie/ á twoie moie iest. A Páweł ś. mowi pisząc do Filipensow: Niech tá chuć będźie w was/ktora byłá y w Krystuśie Jezuśie: ktory będąc w kształćie Bożym/ nie miał sobie tego zá drápiestwo/ rownym być Bogu/ ále wyniszczył sámego śiebie/ wźiąwszy kształt służebniczy/sstawszy się podobny ludźiom/ y osobą náleźiony iáko człowiek. Ioh: 5. 17 Ioh: 10. 30. Ioh: 16. 15. Ioh: 17. 10. Philip: 2 5. *Mnieyszy od Oycá względem człowieczenstwá.*

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego mnieyszym od Bogá Oycá według nátury człowieczey?

ODP: Sam Syn Boży mowi v Janá ś. Idę do Oycá/boć Oćiec więtszy niżlim ia iest. Tenże mowi v Janá ś. Oćiec podał Synowi zwierzchność czynić sąd/ ILE iest Synem człowieczym Ioan: 14. 28. Ioan: 5. 27.

według Bostwá iest wszędźie.

Pyt: Gdźie pismo święte vkázuie/ iż Syn Boży według bostwá iest wszędźie/ w niebie y ná źiemi?

Matt: 28. 20.

Odp: Sam Syn Boży mowi v Máttheuszá świętego: A oto ia iestem z wámi po wszytkie dn áż do skończenia świátá.

VVedle człowieczenstwá tylko w niebie iest.

Pyt: Gdźie pismo święte vkázuie/ iż Syn Bo ży według człowieczeństwá iest w niebie/ á iż go tu niemász ná źiemi?

Mat: 26 11. Ioan. 16 28. Ioan: 17. 11. Marc: 16 19. Luc: 24. 51. 2. Cor: 5. 16. 1. Cor: 11 26. Act: 3. 21.

Odp: Sam Syn Boży mowi v Máttheuszá ś Vbogie záwsze z sobą mieć będźiećie/ mnie nie zá wsze. A v Janá ś. mowi: Opuszczam świát/ á id do Oycá. V tegoż Ewángelisty mowi: Już nie ie stem ná świećie. Márek ś. mowi: Pan wźięt ies do niebá wzgorę/ y śiadł ná práwicy Bożey. Lu kasz ś. dokłáda mowiąc: Rozstał się Krystus Apostołámi/ y był nieśion wzgorę do niebá. Pá weł święty mowi pisząc do Koryntczykow w li śćie wtorym: Zadnego nie znamy według ćiáłá choć też vználismy Krystusá według ćiáłá/ wszák że teraz więcey nie znamy. Tenże mowi w liść pierwszym do Koryntow: Smierć Páńską opo wiádáć będźiećie/ áż przyidźie. Piotr ś. mowi v Dźieiách Apostolskich: Jezusowi Krystusowi po trzebá być w niebie/ áż do czásow nápráwieni wszech rzeczy. A w Kredźie Apostolskim mowimy Wstąpił ná niebiosá/ śiedźi ná práwicy v Bog Oycá/ z támtąd przyidźie sądźić żywe y vmárłe A iż ták iest/ toć owym náuczyćielom nie mamy wierzyć/ ktorzy go nam tu ćieleśnie vkázuią. W czym nas y sam Syn Boży przestrzega/ mowiąc v Máttheuszá ś. Abowiem powstáną fałszywi Kry stusowie/ y fałszywi Prorocy/ y czynić będą zná

Matt: 24 24.

mioná wiel

mioná wielkie y cudá/ ták iżby zwiedli/ (by mogło być) y sáme wybráne. Otomći wam powiedźiał. Jesliby tedy wam rzekli: Oto ná puszczy iest: Nie wychodźćie. Oto w mieyscách skrytych iest: Nie wierzćie.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego wszechmogącym? *Wszechmogacy*

ODP: Jzáiasz mowi: Dźiećię się nam národźiło/ á syn iest nam dány / ktorego pánowánie będźie w rámieniu iego / y będźie názwáne imię iego Bog mocny. Tenże mowi: Oto Pan Bog przyidźie w mocy/y rámię iego pánowáć będźie. Oto zapłátá iego z nim / á nagrodá iego przed nim: Páść będźie trzodę/iáko pásterz/ pozbiera báránki rámieniem swoim. Syn Boży mowi v Janá ś. Oćiec moy ieszczeć áż do tąd prácuie/y ia prácuię. Támże: Cokolwiek Oćiec czyni / to też tákże y Syn czyni. Támże: Jáko Oćiec wzbudza vmárłe y ożywia/ták y Syn ktore chce ozywia. A ná inszym mieyscu mowi: Mam moc położyć żywot / y mam moc záśię wźiąć go. W Obiáw: też v Janá ś. mowi: Jam iest Alfá y Omegá/to iest/początek y koniec/ mowi Pan / ktory iest / y ktory był / y ktory przyidźie/to iest/on wszechmogący. A v Máttheuszá ś. mowi káp: 28. Dáná mi iest wszytká zwierzchność ná niebie y ná źiemi. Támże: Oto ia iestem z wámi po wszytki dni/áż do skończenia świátá. Páweł ś. w liśćie do Koryntow / y Piotr ś. w liśćie swoim/ mowią: Krystus vmartwiony ćiáłem / áleć ożywiony Duchem.

Isa: 9.5.
Isa: 40. 10.
Ioh: 5.17
℣ 19.
℣ 21.
Ioh: 10. 18.
Apoc: 1. 8.
Matt: 28. 18.
℣ 20.
2. Cor: 13 4.
1. Petr: 3. 18.

PYT: Gdźie pismo święte świádczy / że Syn Boży wszytko wie y widźi? *Wszytko wie.*

Matt: 9. 4. Marc: 2. 8. 25. Ioan: 2. 24. Ioan: 16. 30. Colo: 2. 3. 1. Cor: 1. 24. Ioan: 1. 47. Apoc: 2. 23. Marc: 13. 32. Ioan: 14. 10. Act: 1. 7

ODP: Máttheuß święty/ y Márek ś. mowią: A poznawßy wnet Jezus Duchem swym / iż ták v śiebie myślili/rzekł do nich: Y czemuż to rozmyśla ćie w sercách wáßych? V tegoż Máttheußá Duch święty mowi: A Jezus widząc myśli ich. Jan ś. mowi: Ale sam Jezus nie zwierzał się im/dla tego iż znał wßytkie: A nie było mu potrzebá / áby był kto miał dáć świádectwo iemu o człowieku. Apostołowie v Janá ś. mowią: Teraz poználiśmy/że wßytko wieß. Páweł ś. w liśćie do Kolossensow mowi: W Krystuśie skryte są wßytkie skárby mądrośći y vmieiętnośći. Tenże mowi Apostoł w liśćie do Koryntow: Krystus iest moc Boża/y mądrość Boża. A sam Syn Boży mowi v Janá świętego Nátánáelowi: Tenći iest záprawdę Irráelitá/ w ktorym niemáß zdrády. Y rzekł mu Náthánáel: skądże mię znaß? A Jezus odpowiedźiawßy rzekł mu: Jeßcze pierwey niż ćię tu Filip wezwał/ gdyś pod Figowym drzewem był / widźiałem ćię. A w Obiáwieniu v Janá ś. mowi: Ja iestem ten/ ktory się bádam nerek y serc. Co się dotycze onych słow Páńskich: O dniu / y o godźinie sądu żaden niewie/áni Anyeli ktorzy są w niebie/áni syn/tylko sam Oćiec: tedy to mowi Syn Boży nie względem Bostwá: boć on iáko Bog wßytko wie; co się pokázuie nie tylko z tych mieysc / ále y stąd/że on iest w Oycu / á Oćiec w nim: Ale częśćią względem człowieczeństwá / częśćią względem nas / nie śiebie/ábyśmy się o tym nie pytáli / niechcąc ábyśmy o tym wiedźieli. Y dla tegoż ono mowi w Dźieiách Apostolskich káp: 1. Nie wáßáć rzecz znáć czásy y chwile/ ktore Oćiec w swey własney mocy położył.

PYT: Gdźie o tym nápisano/iż Syn Boży grze-

chy odpu-

chy odpuszcza?

ODP: Sam Syn Boży mowi w Obiáwieniu: To mowi święty y prawdźiwy on/ ktory ma klucz Dawidow: ktory otwiera/ á żaden nie zámyka: zámyka/ á żaden nie otwiera. Ten Pan odpuśćił grzechy Mágdálenie mowiąc/ iáko nápisał Lukasz święty: Odpuszczone tobie są grzechy. A powietrzem ruszonemu rzekł/ iáko czytamy v Mátthеuszá ś. Odpuszczone są grzechy twoie. Co słysząc Pháryzeuszowie/ rzekli sámi w sobie: Ten bluźni. Y ktoż grzechy odpuśćić może iedno sam Bog? A widząc myśli ich P. Jezus/ rzekł do nich: Abyśćie wiedźieli że moc ma Syn człowieczy ná źiemi odpuszczáć grzechy. Páweł ś. mowi w liśćie do Kolossensow: Jáko Krystus odpuśćił wam/ ták też y wy odpuszczayćie. Piotr ś. mowi w Dźieiách Apostolskich káp: 10. Wszyscy Prorocy świádectwo przynaszáią/ iż kázdy weźmie grzechow odpuszczenie przez imię Krystusowe/ ktożkolwiek weń vwierzy. Jan Krzćićiel mowi: Oto Báránek Boży/ ktory gládźi grzechy świátá.

Apoc: 3. 7.
Luc: 7. 48.
Matt: 9. 2.
Colos: 3. 13
Acto: 10. 43.
Ioh: 1. 29

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Anyołem niestworzonym?

Anyoł niestworzony.

ODP: Izáiasz mowi: Dźiećiątko się národźiło/ syn iest dány nam/ y wzową imię iego Anyoł porády. Tenże Ezáiasz mowi: Anyoł oblicza Bożego zbáwił ie/ onże sam odkupił ie vmiłowániem y miłośierdźiem swoim/ á nośił ie y piástował iákoż od wieku. Máláchiasz mowi: Rychło wnidźie do Kośćiołá swego Pan/ ktorego wy szukaćie/ y Anyoł Przymierza ktorego wy żądaćie. Z tymći Anyołem niestworzonym Jákub Pátryárchá pásował się/ y názywał go Bogiem. Tego Anyołá Jákob

Isa: 9. 5.
Isa: 63. 9.
Malac: 3. 1.
Gen: 32. 30.
Gen: 45. 16.

Iosu: 5. 14. Exod: 3. 2. 23.23. Tertul: adu: Praxeam: Athana: Serm: 4. con: Arian. Euseb: li: 1. ca: 2 Aug. Q 3 in Exod Iustinus Dialog cum Triphone. Colos: 1. 15. Ioh: 14. 9. *Doktor.* Luc: 4. 18.

Pátryárchá wzywał. Tego Anyołá Jozue chwalił. Z tymći Anyołem Moyzeß rozmawiał: tenći Anyoł z ziemie Egiptskiey lud Jzráelski prowádził ták iáko Doktorowie Krześćiáńscy zeznawáią przez onego Anyołá Syná Bożego rozumieiąc/ iáko Tertull: Athanas: Euseb: August: y Iustinus.

Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego obrázem Bożym?

Odp: Páweł ś. mowi pisząc do Kolossensow: Syn Boży iest wyobráżeniem Bogá niewidźiánego. A dla tego się zowie Krystus Pan obrázem Bogá Oycá/ iż my znáiąc Syná/ znamy Oycá/ widząc Syná/ widźiemy Oycá: według onych słow Krystusá Páná/ ktore mowił do Filippá v Janá świętego: Kto mnie widźiał/ widźiał Oycá/ iż ia w Oycu/ á Oćiec we mnie.

Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Doktorem?

Odp: Sam Syn Boży mowi v Lukaßá świętego: Duch Páński nádemną/ dla tego iż mię pomázał/ ábym opowiedał Ewángelią vbogim: posłał mię ábym vzdrowił skrußone ná sercu/ ábych powiedźiał więźniow wyzwolenie/ á ślepym náprawienie wzroku/ á żebych złamáne wypuśćił ná wolność. Abych opowiedźiał rok Páński wdźięczny. A v Janá ś. mowi: Wy mnie názywaćie Mistrzem y Pánem/ á dobrze mowićie/ bom nim iest. Tego Doktorá z potrzeby zbáwienney mamy słucháć/ y wolą iego czynić/ ták iáko nam to roskázuie Bog Oćiec/ sam syn Boży/ Moyzeß/ Márya Pánná/ Piotr Apostoł; iáko o tym w pismie świętym czytamy. Bog Oćiec mowi v Mattheußá świętego; Tenći

Ioh: 13. 13. Matt: 17. 5.

go: Tenći iest Syn moy miły ná którym ia przestawam/tego słuchayćie. Syn Boży mowi v Janá ś wtego: Owce moie głosu mego słuchaią. Moyżeß mowi w Xięgách swych: Kto nie będzie słuchał Proroká tego/będzie wykorzenion z ludu. Márya Pánná mowi v Janá ś. Cokolwiek wam rzecze Syn moy/czyńćie. Piotr ś. mowi z inßemi Apostołámi: Więcey nam potrzebá być posłußnemi Bogu/niż ludźiom.

Ioh: 10. 27. Devt: 18. 19. Ioh: 2.5. Act: 5.29

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożeº Krolem?

Krol.

ODP: Zácháryaß mowi: Wesel śie corko Syońska/oto Krol twoy idźie do ćiebie práwiedliwy/zbáwićiel/ćichy/siedząc ná ośliey. Jan ś więty mowi w Objáwieniu: Báránek zwyćięzy nieprzyiaćioły swe: przeto iż iest Pánem pánow/y Krolem krolow. A sam o sobie w Psálmie wtorym mowi: Jam iest postánowiony Krolem nád Syonem. To nie Papież.

Zach: 9. 9. Apoc: 17 14. Psa: 2.6.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Páśterzem?

Páśterz

ODP: Dawid mowi w Psálmie: Pan iest Páśterzem moim/á żadnego niedostátku nie vznam. A sam Syn Boży mowi v Janá ś. Jam iest on dobry Páśterz. Jeremiaß y Ezechiel/Syná Bożego Páśterzem názywáią.

Psal: 23. 1. Ioh: 10. 11. Iere: 23. Ezec: 34.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożeº Hetmánem/y sprawcą y autorem/ábo powodem wiáry?

Hetmã.

ODP: Páwel ś. mowi piszęc do Żydow: Oglądayćieß śie ná Jezusá Hetmáná y skończyćiela wiáry: ktory miásto wesela iemu vstáwionego/podiął krzyż/wzgárdziwßy sromotą/y vśiadł ná práwicy stolice Bożey. A Piotr ś więty mowi w Dźiełách

Hebr: 12 2. Act: 3.15.

Apostolskich

Apostolskich Zydom: Zámordowáliście spráwę żywotá. Tenże Bog wywyższył práwicą swą Krystusá/áby był Xiążęćiem y zbáwićielem.

Act. 13. 11.

Głowá.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Głową Kośćiołá?

Ephes: 1. 22. Colos: 1. 18.

ODP: Páweł święty mowi pisząc do Ephesow y do Kolossensow: Bog Oćiec postánowił Krystusá głową nád wszytkie rzeczy Kośćiołowi. Tenże Papieżá. Ten tytuł/ należy sámemu Synowi Bożemu: y dla tegoż sam syn Boży mowi v Mátthеuszá świętego: Nie dayćie się zwáć Mistrzámi/ ábowiem/ ieden iest Mistrz wász/ to iest/ Krystus/ á wy wszyscy iesteśćie Bráćią. Y święći Apostołowie/ áni Piotr/nie zwáli się Głowámi/ ále sługámi tey głowy/ mowiąc: Niech człowiek tá o nas rozumie/iáko o sługách Krystusowych/y száfárzách táiemnic Bożych.

Matth: 23. 8.

1 Cor: 4. 1.

Fundáment.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego fundámentem Kośćiołá?

Isai: 28. 16.

ODP: Sam Pan mowi v Izáiaszá: Oto záłożę w Syonie kámień mocny węgielny/ á kosztowny/ zá gruntowny fundáment: ten ktory vwierzyweń/ nie będźie záwstydzon. Páweł święty mowi pisząc do Koryntow w liśćie pierwszym: Gruntu innego nie może nikt záłożyć/ oprocz tego co iest záłożon/ ktory iest Jezus Krystus.

1 Cor: 3. 11.

Biskup nawyższy.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego nawyższym Biskupem?

ODP: Piotr święty mowi w liśćie pierwszym: Byliśćie iáko owce błąkáiące się; ále teraz iesteśćie náwroceni do Biskupá y do Pásterzá dusz wászych. Tenże mowi: Gdy się okaże ono Xiąże pá-

1 Petr: 2 25.

1 Petr: 5 4.

sterzow/

sterzow / odnieśiećie onę koronę chwały / ktora nie wiednieie. A Páweł ś. mowi w liśćie do Zydow: Mamy Biskupá wielkiego / ktory przeniknął niebiosá / Jezusá Syná Bożego: trzymaymyß to wyznánie. Tenże: Obaczćie nawyżßego Biskupá wyznánia náßego Jezusá Krystusá. Hebr: 4. 14. Hebr: 3. 1.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Zbáćielem? *Zbáwićiel.*

ODP: Sam syn Boży mowi v Izáiaßá Proroká: Ja sam Pan iestem / á oprocz mnie żadnego zbáwićielá niemáß. Anioł mowi Jozefowi v Mátthеußá ś. Jozefie Synu Dawidow / nie boy się przyiąć Máryey zá małżonkę twą: ábowiem co się w niey poczęło / iest z Duchá świętego. A oná porodźi syná / ktorego názowieß Jezus: ábowiem on wybáwi lud swoy od grzechow ich. Páweł ś. mowi pißąc do Timotheußá w liśćie pierwßym: Krystus Jezus przyßedł ná świát / áby grzeßniki zbáwił. Jan też święty vczy: Mysmy widźieli y świádczymy / iż Oćiec posłał Syná áby był zbáwićielem świátá. Ná tym iednym zbáwićielu káżdy powinien przestáć / zbáwienia w stworzeniu / w vczynkách / y w wymysłách ludzkich / nie ßukáiąc: bo go tám niemáß. Piotr ś. mowi w Dźieiách Apostolskich: Niemáß w żadnym innym zbáwienia / áni iest żádne imię pod niebem / ktoreby było podáne między ludźi / w ktorym potrzebá ábysmy byli zbáwieni / tylko to imię Jezus. Isai: 43. 11. Matth: 1 20. 1 Tim: 1 15. 1 Joh: 4. 14. Act: 4: 12.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Odkupićielem? *Odkupićiel.*

ODP: Sam Syn Boży mowi v Mátthеußá ś. Syn człowieczy nie przyßedł áby mu służono / ále Matth: 20. 28.

áby służył y dał żywot swoy ná okup zá wiele ich
1. Petr: 1. 18. Piotr ś. mowi w liśćie swoim: Wiedząc iż nie ska-
żonemi rzeczámi / srebrem ábo złotem / iesteśćie
wybáwieni od proznego obcowánia wáßego/ kto-
reśćie podáne wźięli od Oycow: ále drogą krwią
iáko Báránká niepomázánego y niepokalánego
to iest/ Krystusá. Páweł święty mowi w liśćie do
Ephes: 1. 7. Ephezow: W Krystuśie mamy odkupienie prze-
Colos: 1. 14. krew iego/ y odpußczenie grzechow z obfitey łáski
iego. Toż mowi do Kołossensow pißąc.

Kápłá. PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Ká-
płanem wiecznym?

Psal. 110 4. ODP: Bog Oćiec mowi w Psálmie: Ty iesteś
Hebr: 7. 24. Kápłan ná wieki według porządku Melchisede-
chowego. Páweł ś. mowi do Zydow. Krystus
ná wieki trwa/ wieczne ma kápłáństwo. A dla te-
go iest Kápłanem / iż sam ofiárował ćiáło swoie
Bogu Oycu zá grzechy náße / ták iáko mowi Pá-
Ephes: 5. 2. weł ś. w liśćie do Ephezow: Krystus vmiłował
nas/ y wydał sámego śiebie zá nas/ ná ofiárę y ná
zábićie Bogu/ ku wonnośći dobrey woniey.

Ofiárá. PYT: Gdźie pismo zowie Jezusá Krystusá
ofiárą iedyną/ doskonáłą/ vbłagálną?

1. Cor: 5. 7. ODP: Páweł ś. mowi pißąc do Koryntow w
liśćie swoim: Ofiárá náßá Wielkonocna iest z
Hebr: 9. 28. nas ofiárowána/ to iest/ Krystus. Do Zydow mo-
wi káp: 9. Krystus raz iest ofiárowan / áby zgłá-
Hebr: 10 :0. dźił grzechy wiela ludźi. Tenże mowi w tymże li-
Hebr. 10 18. śćie: Jestesmy poświęceni przez ofiárę ćiáłá Je-
zusá Krystusá raz vczynioną. Tenże Apostoł mo-
wi támże: Gdźie iest odpußczenie grzechow / nie-
máß ofiáry zá grzech. A iż mamy odpußczenie

grzechow w

grzechow w zasłudze y śmierći Krystusowey; tedy Mssa wymyśl ludzki / nie iest ofiárą vblagáliącą zá grzechy ludzkie.

PYT: Gdźie pismo zowie SynáBożego vblagánim/y doyśćiem z vczynieniem zá grzechy nášze / y poiednániem z Bogiem?

ODP: Páwel ś. mowi pišąc do Rzymiánow: Będąc vspráwiedliwieni krwią Krystusową/dáleko teraz więcey będźiemy przezeń od gniewu záchowáni: bo ieśli będąc nieprzyiaćielmi / iesteśmy poiednáni z Bogiem przez śmierć Synáiego; dáleko więcey będąc ziednáni/będźiemy przez żywot iego zbáwieni. W tymże liśćie mowi: Jezusá Krystusá postánowił Bog/áby był vblagániem przez wiárę / wylawszy krew swoie / ku okázániu spráwiedliwośći swoiey dla odpuszczenia grzechow przeszłych. Tenże mowi w liśćie do Korynkow: Krystus od Bogá stał śie nam mądrośćią/spráwiedliwośćią/poświęceniem y odkupieniem. Tenże mowi w liśćie do Kolossensow: przez Krystusá Oćiec poiednał sobie wszytkie rzeczy/ vspokoiwszy przez krew krzyżá iego. Jan ś. mowi w liśćie swoim: Krew Jezusá Krystusá Synáiego oczyśćia nas od wszelkiego grzechu. Tenże mowi w tymże liśćie: Bog vmiłował nas/ y posłał Synáswego / áby był vblagániem zá grzechy nášze. Jan Krzćićiel v Janá Ewángelisty mowi: Oto Báránek Boży / ktory gładźi grzechy świátá tego. Izáiaš Prorok w Xięgách swoich tákże też o Krystusie mowi: Zránion y iest dla złośći nášzych/ á vbit dla grzechow nášzych: karan iest dla pokoiu nášzego / á zsiniáłemi rázy iego vzdrowieliśmy

Dosyć-vczynienie.

1. Ioh. 2.

Rom. 5. 9.

Rom. 3. 25.

1. Cor. 1. 30

Coloss. 1. 20.

1. Ioh. 1. 7.

1. Ioh. 4. 10.

Ioh. 1. 29

Isa. 53. 5.

2. Cor: 5. 21. ſą. Páweł ś. mowi ieſzcze w liśćie do Koryntow
Ten ktory grzechu nie vczynił / sſtał ſię grzechem
zá nas / ábyſmy ſię sſtáli ſpráwiedliwośćią Boż
1. Tim: 2. 6. w nim. Tenże mowi w liśćie do Tymotheuſzá: Kr
ſtus ſámego śiebie wydał zapłátą odkupienia z
Mar: 10. 45. wſzytkie. Toż mowi ſamże Kryſtus Pan v Márk
Hebr: 7. 22. świętego. Tenże Apoſtoł piſząc do Zydow / mow
Przymierza sſtał ſię rękoymią Jezus. Tenże m
Coloſ: 1. 20. wi w liśćie do Koloſſenſow: Oćiec przez Kryſtu
ſobie poiednał wſzytkie rzeczy / vſpokoiwſzy prz
Coloſ. 2 14. krew krzyżá iego. W tymże liśćie mowi: Kryſtu
wymázał cyrográph vſtaw / ktory był przećiwk
nam / y był nam przećiwny / á on go precz odią
pośrzodku / przybiwſzy ku krzyżowi. Tenże wow
Galat 3. 13. w liśćie do Gálátow: Kryſtus nas odkupił o
przeklęctwá zakonu / gdyż zá nas sſtał ſię przekl
Gala: 4. 5. ctwem. W tymże liśćie mowi: Kryſtus wykup
tych / ktorzy byli pod zakonem / żebyſmy otrzymá
Hebr: 2. 9. ſpoſobienie ſynow. A w liśćie do Zydow mow
Kryſtus z łáſki Bożey zá wſzytkie śmierći ſkoſzt
wał: ꝛć. Co wſzytko dla tego Syn Boży vczynił /
gradzáiąc / doſyć czyniąc / záſtępuiąc / płácąc
grzechy ludzkie ſpráwiedliwośći Bożey: sſtaw
ſię zá narod ludzki poſłuſznym Bogu / poddány
zakonowi / grzechem / przeklęciwem / śmiertel
śćią / ꝛć. Z tych mieyſc iáśnie ſię to pokázuie: P
nieważ Syn Boży ieſt poiednániem náſzym z B
giem Oycem / vbłagániem gniewu iego / vſpráwi
dliwieniem / odkupieniem / oczyśćieniem / zgłádz
niem grzechow / zránieniem / vbićiem / karánie
dla grzechow náſzych: A temu / Ponieważ ieſt i
ſzcze nagrodą y zapłátą zá grzechy náſze Bog
Oycu / zaſtępcą ábo rękoymią przed ſądem Bo

żym / vſpok

żym/vspokoieniem/zmázániem cyrográfu/znieśieniem przeklęctwá/ wybáwieniem od Zakonu/ skosztowániem śmierći zá przestępstwo ; Tedyć iest dosyć vczynieniem zá grzechy násze spráwiedliwemu sądowi Bożemu: bo te rzeczy społem z sobą chodzą. A też to iest rzecz pewna: Kto kogo odkupuie/ vspráwiedliwia/ zástępuie/ winę nágradza: ꝛc. Ten zá tego dosyć czyni sądowi. A iż to wszytko vczynić raczył Pan Jezus Krystus/ iáko te pismá świádczą: Tedyć iest on doskonáłym y skutecznym dosyć vczynieniem zá grzechy násze przed Trybunałem Bożym. Ktore dosyć vczynienie / stározakonne ofiáry krwáwe / y oná Arká vbłagálna/ figurowáły: świádczy Páweł święty pisząc do Zydow szeroko. Hebr: 7, 8, 9, 10.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego vspráwiedliwieniem nászym? *Vspráwiedliwienie*

ODP: Páweł ś. mowi pisząc do Rzymian: Krystus vmárł dla grzech o w nászych / á wstał zmartwych dla vspráwiedliwienia. Tenże mowi Apostoł do Koryntow w liśćie swoim: Krystus ktory nie vznał grzechu / sstał się grzechem zá nas / ábyśmy się sstáli spráwiedliwośćią Bożą w nim. A tey spráwiedliwośći sstawamy się vczestnikámi wiárą. Páweł ś. mowi pisząc do Rzymian: Będąc tedy vspráwiedliwieni przez wiárę / pokoy v Bogá mamy przez Páná nászego Jezusá Krystusá: przez ktoregośmy też wiárą otrzymáli przystęp ku tey łásce. Rom: 4. 25. 2. Cor. 5. 21. Rom: 5. 1.

PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Słowem Bożym? *Słowo Boże.*

ODP: Bog Oćiec mowi v Proroká Aggeusá: Agge: 2. 6.

Ioh: 1.1. Ja z wámi iestem/Słowo moie/y Duch moy. Ja
ś. mowi w Ewángeliey: Ná początku było Sło
wo/ á Słowo ono było v Bogá/ á było ono Sło
wo Bog: wszytkoć się przez to Słowo sstáło.
Apoc:19 13. Słowoć ono ćiáłem się sstáło. A w Obiáwieni
nápisano: A imię iego rzeczone iest Słowo Boż
A dla tego iest Syn Boży názwány słowem Bo
żym: Częśćią/ iż z Bogá Oycá wyszedł przed wi
Eccl:24. 3. ki; iáko o sobie mowi v Syráchá tá mądrość Bo
ża: Jam z vst naywyższego wyszłá/ pierworodn
przed wszytkim stworzeniem. Częśćią / iż przez
Słowo wszytko się sstáło: Dawid mowi w Psá
Psal:33. 6. mie: Słowem Páńskim niebiosá vgruntowáne
Częśćią też/iż iest tłumáczem Bożym do nas. P
Hebr: 1. 2. weł ś. mowi do Zydow: W te dni ostáteczne m
wił nam przez Syná.

Przyczyncá. PYT: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Prz
czyńcą iedynym / ták odkupienia iáko y przyc
niánia?

Ioh: 14. 6. ODP: Sam Syn Boży mowi v Janá ś. Ja
iest drogá/ prawdá/żywot: żaden nie przyidźie
Ioh: 16. 23. Oycá iedno przez mię. Tenże mowi v Janá św
tego: O cokolwiek prośić będźiećie Oycá w i
1.Tim:2. 5. moie/ dać wam. Páweł ś. mowi pisząc do Tym
theuszá w liśćie swoim: Jeden iest Bog/ieden
Poyśrzednik Bogá y ludźi / człowiek Jezus Ki
stus / ktory sámego śiebie dał zapłátą odkupie
Hebr:7. 25. zá wszytki. Tenże Páweł ś. mowi pisząc do Zyd
Jezus może dostátecznie tych záchowáć / kto
przezeń przystępuią do Bogá záwsze żywiąc / á
Hebr:9. 24. się przyczyniał zá námi. W tymże liśćie mowi: Ki
stus wszedł do sámego niebá / áby się teraz oká

wał prz

wał przed oblicznośćią Bożą zá námi. Tenże do Rzymian pisząc mowi káp: 8. Krystus ktory iest ná práwicy Bożey/ ktory też prośi zá námi. A Jan ś. mowi w liśćie swoim: Jesliby kto zgrzeszył/ przyczyńcę mamy v Oycá Jezusá Krystusá spráwiedliwego: A on iest vbłagániem zá grzechy násze/á nie tylko zá grzechy násze / ále też zá wszytkiego świátá. Stąd się pokázuie / że nie Swięći wedle ćiáłá zmárli / są przyczyńccámi nászymi w niebie: ále sam Jezus Krystus. Dla tegoż ono mowił Jan Krzćićiel: Nie iestem ia Krystusem / to iest Kápłanem / Przyczyńcą nie iestem ia. Y vkázował ná Krystusá mowiąc: Oto Báránek Boży.

1 Ioh: 2. 1.

Ioh:3.28

Ioh:1.36.

PYT: Gdźie pismo zowie syná Bożego Sędźią spráwiedliwym?

Sędźia.

ODP: Sam syn Boży mowi v Mátthеuszá ś. Gdy przyidźie syn człowieczy w chwale swoiey / y wszyscy święći Aniołowie z nim / tedy śiędźie ná stolicy chwały swey: Y będą zgromádzone przedeń wszytkie narody / y odłączy iedne od drugich/ iáko Pásterz odłącza owce od kozłow; á postáwi owce po práwey ręce swoiey / á kozły po lewey. Tedy rzecze Krol tym / ktorzy będą po práwicy iego: Podźćie błogosłáwieni Oycá me°/Pośiądźćie dźiedźicznie krolestwo wam zgotowáne od záłożenia świátá. A tym ktorzy po lewicy będą / rzecze: Idźćie odemnie przeklęći w ogień wieczny/ ktory zgotowány iest Dyabłu y Aniołom iego. A Páweł ś. mowi pisząc do Koryntow w liśćie swoim: Mamy stánąć iáwnie wszyscy przed stolicą Krystusową / áby káżdy odniosł / coby ná ćiele wźiął słusznie wedle tego / co vczynił ábo dobrego / ábo

Matth. 25.31.

2 Cor:5. 10.

złego. A w Kredzie Apostolskim mowimy: Z tám
tąd przydźie sądźić żywe y zmárłe. Dawid mow
Psal: 96. 13. w Psálmie: Pan będźie sądźił okrąg świátá w
spráwiedliwośći.

VViárá w syna Bożego. PYT: Gdźie w słowie Bożym nápisano/ w syn
Bożego wierzyć?

Ioh: 6. 35. ODP: Sam Syn Boży mowi v Janá ś. Ja i
stem chleb żywotá/ ktory przyidźie do mnie/ nie b
dźie łáknął/ á ktory w mię wierzy nie będźie pr
y 40. gnął. Támże: Tá iest wola Oycá moie°/ ktory m
posłał/ áby wszelki ktory widźi syná y wierzy we
Ioh: 3. 36. miał żywot wieczny. Jan Krzćiciel v Janá Ewá
ielisty mowi: Kto wierzy w syná Bożego/ ma ż
wot wieczny/ á kto nie wierzy w syná/ nie vyżrzy ż
wotá/ ále gniew Boży trwa ná nim. Páweł ś. m
Act: 16. 31. wi strożowi/ w Dźieiách Apostolskich: Wierz
Páná Jezusá/ á będźiesz zbáwion/ ty y dom two
Isai. 8. 14 Sam też Bog Oćiec mowi v Proroká Izáiasz
Isai: 28. 16. Oto kłádę ná Syonie kámień obráżenia/ y ská
zgorszenia/ kámień doświádczony/ kosztowny/ dr
gi/ zá fundáment: wszelki ktory weń wierzy nie b
dźie záwstydzon. A tą wiárą/ y ták mamy wierz
Ephes: 4. 5. w Páná Krystusá/ ktorą wierzymy/ y iáko wier
my w Bogá Oycá: á tá iest iedná według Páw
Ioh: 14. 1. świętego. Syn Boży mowi v Janá ś. Wierzy
w Bogá/ y w mię wierzćie. V tegoż Ewánieli
Ioh: 12. 44. mowi. Kto w mię wierzy/ nie w mię wierzy: ále
onego/ ktory mię posłał. Ktorymi słowy dawa
znáć syn Boży/ iż ma z Bogiem Oycem spolny M
iestat/ chwałę/ bostwo/ wieczność: bo iáko wierzy
my/ iż Oćiec iest Bogiem/ stworzyćielem/ wiecz
nym: ták też syn Boży iest Bogiem/ stworzyćielem

wiecznym

wiecznym/ ꝛć. O czym wyżßey było.

Syn Boży ma być chwalō

PYT: Gdźie w słowie Bożym nápiſano/ iż ma być chwalon Jezus Kryſtus.

Ioh: 5. 23

ODP: Syn Boży mowi v Janá świętego: Oćiec nikogo nie ſądzi/ lecz wßytek ſąd dał ſynowi/ áby wßyſcy cześć dawáli ſynowi/ iáko cześć dawáią Oycu. Kto nie czći ſyná/ nie czći Oycá/ ktory go poſłał. Páweł ś. mowi w liśćie do Filipenſow: Aby w imię Jezuſowe wßelkie koláno ſkłoniło ſię/ niebieſkich/ źiemſkich/ y tych ktore ſą pod źiemią. Tenże Apoſtoł mowi w liśćie do Koryntow: Gdyby byli poználi ludźie/ nie vkrzyżowáliby byli Páná chwały. Tegoć Syná Bożego Apoſtołowie/ gdy w niebo wſtępował chwalili. Tego chwalił Setnik/ Krolik/ Sámárytan/ y inßy. Tegoć y teraz Kośćioł tryumfuiący chwali/ mowiąc/ iáko czytamy w Obiáwieniu Janá świętego: Godźien ieſt Báránek on zábity wźiąć moc/ bogáctwá/ y mądrość/ y śiłę/ y cześć/ y chwałę/ y błogosłáwieńſtwo. Tego chwalą y Aniołowie wßyſcy. Páweł ś. mowi: Gdy w wodzi pierworodnego ná świát/ powieda: Niech mu ſię kłániáią wßyſcy Aniołowie Boży. Jan ś. widzenie Izáiaßowe o Kryſtuſie wykłáda mowiąc: Toć powiedał Izáiaß/ gdy widźiał chwałę Kryſtuſowę/ y mowił o nim. Ktorego y my nierozdźieláiąc z odßczepieńcámi/ chwalimy bez przeſtánku/ mowiąc: Swięty/ Swięty/ Swięty/ Bog záſtępow/ ktory nas vczynił krolmi y kápłany Bogu Oycu/ temu niech będźie chwałá wieczna. Amen.

Phil. 2. 10.

1 Cor: 2. 8.

Luc: 24. Matth. 8 Ioh: 4. Luc. 17.

Apoc: 5. 12.

Heb: 1. 6.

Ioh: 12. 41.

Apoc: 1. 5.

Syn Boży ma być wzywan.

PYT: Gdźie w słowie Bożym nápiſano/ iż Syn Boży ma być wzywány?

Luc: 17 5. ODP: Apostołowie święći/iáko czytamy v Lu-
kaszá ś. Syná Bożego wzywáli / mowiąc: Pánie
przymnoż anm wiáry. Szczepan ś. Syná Bożego
wzywał / mowiąc: Pánie Jezusie przyimi duchá
Acto: 7. 59. mego. Jan ś. wzywał páná Jezusá mowiąc: Przyd
Apoc: 22 20. Pánie Jezu. Páweł ś. syná Bożego społem z Oy-
ćem w listách swoich wzywał / mowiąc: Láská y
Rom: 1. 7. pokoy niech wam będźie od Bogá Oycá nászego
2. Cor: 1. 2. y od Páná Jezusá Krystusá. Anániasz w Dźieiách
Apostolskich mowi: Pánie/ słyszałem od wiela lu-
Galat: 1. 3. dźi o Saulu/iáko wiele złego czynił świętym twym
2. Tim: 1 2. w Jeruzálem / y ma moc też ná tym mieyscu od
Xiążąt Kápłáńskich / wiązáć wszytkie ktorzy wzy-
1. Cor: 1. 3. wáią imieniá twego. Páweł ś. pisząc do Koryn-
Acto: 9. 14. tow w liśćie swoim/ mowi: Kośćiołowi Bożemu
ktory iest w Koryńćie / poświęconym w Jezuśie
1. Cor: 1. 2. Krystuśie / wezwánym świętym / ze wszytkimi
ktorzy wzywáią imieniá Páná nászego Jezusá
Krystusá ná wszelkim mieyscu. A sam Syn Boży
Ioh: 14. 13. mowi v Janá ś. O cokolwiek będźiećie prośić w
imię moie/to vczynię. Izáiasz Prorok o Messyaszu
Isa: 11. 10. mowi: Y będą go wzywáć Pogáni. A ták y my go
wzywaymy iáko Bogá: Przezeń się záś Bogu mo-
dlmy / iáko przez przyczyńcę y Poyśrzedniká iedy-
nego: bo iest Bog y człowiek / iáko pismá świád-
czą. W imię iego modlimy się: to iest/ w nádźieię
męki / śmierći/ y zasługi iego.

PYTANIE.

CO iest DUCH święty?

ODPOVVIEDZ.

Pytánie o Duchu ś. Dach ś. iest osobą istotną/rozeznáną od Oycá y
od Syná przez się będącą/ trwáiącą/ vczącą/ czy-

niącą/ rozsą

mięcą/ rozsądek y wolą máiącą/ żywiącą/ rządzącą/ posyłáiącą náuczyćiele do Kośćiołá Bożego: Jest Bogiem prawdźiwym/ Stworzyćielem niebá y źiemie/ Pochodźi od Oycá y od Synā. Jest wszechmogącym/ Wszytkowiedzącym/ Wiecznym/ grzechy odpuszczáiącym: iest Poćieszyćielem/ Náuczyćielem/ Poświęceniem/ Ożywieniem/ Pomázániem/ Wodą/ Ogniem/ Mocą y Pálcem Bożym/ Pieczęćią y zadátkiem nászego zbáwienia. W ktorego mamy wierzyć/ onego chwalić/ y wzywáć/ iáko tego ktory iest wszytko mocen dáć/ według woli swoiey.

PYT: Gdźie pismo zowie Duchá świętego osobą istotną/ rozeznáną od Oycá y od Synā/ przez ſię będącą/ trwáiącą/ żywiącą/ vczącą/ czyniącą/ rządzącą/ posyłáiącą/ rozsądek y wolą máiącą?

Duch ś. iest osoba.

ODP: Moyżeſz mowi w kięgách swoich: Duch Páński vnaſzał ſię nád wodámi: iż ſię vnaſzał/ toć iest osobą przez ſię będącą y żywiącą. Syn Boży mowi v Janá ś. Będę ia prośił Oycá/ á inszego Poćieszyćielá da wam/ áby z wámi mieſzkał ná wieki. Támże mowi: Poćieszyćiel on Duch święty/ ktorego pośle Oćiec w imię moie/ náuczy was wszytkie. A ná inszym mieyscu/ mowi: Gdy przyidźie Poćieszyćiel/ ktorego ia wam przyśle od Oycá. Lukaſz ś. w Ewánielicy swey mowi: Jezus był ochrzczon/ y modlił ſię: tedy ſię niebo otworzyło á ſtąpił nań Duch ś. w osobie ćielesney/ iáko gołębicá. Tenże Lukaſz ś. w Dźiełách Apoſtolſkich mowi: Stał ſię z prętká z niebá ſzum/ iákoby przypadáiącego gwałtownego wiátru/ ktory nápełnił wſzytek dom/ kędy ſiedźieli/ y vkázały ſię im

Geneſ: 1. 2.

Ioh: 14. 16. ℣ 36.

Ioh: 15. 26.

Luc: 3. 21.

Act: 2. 2.

rozdzielone ięzyki ná kształt ogniá / ktory stánął nád káżdym z nich. A ták nápełnieni są wszyscy Duchem ś. á poczęli mowić obcymi ięzykámi / iáko im Duch on dawał wymawiáć. Tenże Lukasz ś. mowi w Dźieiách Apost: Gdy tedy służyli Pánu / y pośćili / rzekł Duch ś. Wyłączćie mi Bárnábásá y Saulá ku tey spráwie / do ktoreiem wezwał ich. Támże tego dokłáda: Oni tedy odesłáni od Duchá ś°. Páweł ś. w Dźieiách Apostolskich mowi ták: Mieyćie się sámi ná pilney pieczy / y trzodę nád ktorą was Duch ś. postánowił Biskupy / ábyśćie páśli Kośćioł Boży / ktorego on nábył sobie oną krwią swoią. Tenże Apostoł w liśćie do Koryntow mowi / wyliczywszy dáry Duchá świętego / ktorymi száfuie: Ale te wszytkie rzeczy spráwuie ieden y tenże Duch / vdzieláiąc ich zosobna káżdemu iáko chce. Z tych mieysc iáśnie się pokázuie / iż Duch ś. iest osobą istotną / rozeznáną od osoby Oycowskiey y Synowskiey: ktory gdyby nie był osobą żywiącą / przez się trwáiącą / tych y tákowych rzeczy nie mogłby czynić / ániby go rozeznawał Syn Boży od śiebie y od Oycá.

Act: 13. 8.

4.

Act: 20. 28.

1 Cor: 12 11.

Duch i. Bog.

PYT: Gdźie pismo zowie Duchá świętego Bogiem?

Stosowánie pismá.

ODP: Mowi Moyzesz w xięgách swych: Wspomnićie / á nie zápámiętywayćie / iżeśćie wy ná puszczy gniewáli Páná Bogá wászego. To mieysce Izáiasz wykłáda o Duchu świętym mowiąc: Zydowie odporni byli / y wzruszáli ku gniewu Duchá ś. iego. Izáiasz mowi: Widźiałem Páná śiedzącego ná stolicy wysokiey / y rzekł do mnie: Idź á mow ludowi temu / Słuchayćie á nie rozumieyćie.

Deut: 9. 7.

Isa: 63. 10

Isa: 6. 1.

To mieysce wykłáda ś. Páweł w Dźieiách Apostolskich o Duchu ś. mowiąc: Záisteć dobrze Duch ś. powiedźiał przez Proroká Ezáiaszá do Oycow nászych/mowiąc: Idź do ludu tego/á powiedz: Vszymá vsłyszyćie á nie zrozumiećie. Dawid mowi: Duch święty mowił przez mię / ktorego Duchá w tymże wierszu zowie Bogiem/mowiąc: Bog Izráelski mowił mi/ꝛć. Podobne słowá mowi Ezechiel w xięgách swoich. Syn Boży mowi v Máttheuszá ś. Krzćićie w imię Oycá/ Syná/y Duchá ś. Tu się pokázuie iáśnie bostwo Duchá ś. bo żaden się nie krzći w imię stworzenia/ ále w imię Boże. Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow: Izali w imię Páwłowe pokrzczeni iesteśćie? A iż się krzćimy w imię Duchá ś. tedyć Duch iest Bogiem. Piotr ś. mowi w Dźieiách Apostolskich: Anániaszu/przeczże szátan nápełnił serce twe/ iżeś skłámał Duchowi ś.? Nie ludźmiś skłámał/ ále Bogiem. Piotr ś. tymi słowy Duchá ś. zowie Bogiem: Abowiem powiedźiawszy Anániaszowi iż skłámał Duchowi ś. onego Duchá ś. zowie Bogiem. Páweł ś. w liśćie do Koryntow mowi: Niewiećie iż iesteśćie Kośćiołem Bożym / á Duch ś. mieszka w was? A w kápitule szostey mowi: Ciáło wásze iestći Przybytkiem Duchá ś. ktory w was iest. A powiedźiawszy/ iż Duch ś. w ćiele wiernych mieszka/tymi słowy zámyka/Duchá ś. zowiąc Bogiem: Chwalćiesz tedy Bogá w ćielech wászych. Tenże Apostoł mowi pisząc do Thessálonicensow. Pan niechay spráwuie sercá wásze/ ku miłośći Bogá Oycá / y ku oczekawániu Jezusá Krystusá. Tu wspomina miánowićie Oycá y Syná: przez Páná rozumie Duchá ś. Co się pokázuie z tegoż Apostołá / ktory pi-

Act: 28. 25. *VVyráżne pismo.*
2 Reg. 23 2.
Ezech. 2 2. 11. 5.
Matth: 28. 19.
1 Cor: 1. 13.
Act: 5. 3.
1 Cor: 3. 16.
1 Cor: 6. 19.
2 Thes: 3 5. 3.

1 Cor:12 4. ſzące do Koryntow / mowi: Aczći ſą rożnośći dá-
row / ále Duch tenże: y ſą rożnośći poſług / ále Pa-
tenże: tákże rożnośći ſpraw / ále Bog tenże. A wy-
liczywſzy dáry Duchá ś. mowi: Ale te wſzytkie rze-
czy ſpráwuie / ieden y tenże Duch / vdźieláiąc ich
Spráwy y Własnośći Boſkie. oſobná káżdemu iáko chce. Spráwy y własnośći
Boſkie / ktore piſmo ś. Duchowi ś. przywłaſzcza
świádczą iż ieſt Bogiem Izráelſkim Duch ś. Já-
ko / Być Niezmierzonym / Stworzyćielem / wſzyt-
ko wiedzącym / Dobrym / Vſpráwiedliwiáiącym
Cudá czynić mocą ſwą / wiárę dawáć / wſzytk
ſpráwowáć / Kośćioł z ludźi mieć / y onym rzą-
dźić / ꝛć. O czym świádectwá piſmá ś. ſą położon
ná ſwych mieyſcách.

DVCH ś. ſtworzyćiel. PYT: Gdźie Duchá ś. piſmo zowie ſtworzy-
ćielem?

Iob.26. 13. Iob:33. 4. Pſal:33. 6. Pſal.104 30. Pſal:95. 6. Hebr:3. 7. Matth:1. 20. ODP: Job mowi: Duch ś. ochędożył niebá. A
przyiaćiel Jobow Elihu mowi: Duch Páńſk
ſtworzył mię. Dawid mowi: Słowem Páńſkim
niebioſá vmocnione ſą / á Duchem vſt iego wſzyt-
ká moc ich sſtáłá ſię. Tenże mowi: Wypuśćiſz Du-
chá twego / á będą ſtworzone. Tenże mowi Da-
wid: Podźmy / chwalmy / y vpádnimy / y płáczmy
przed Bogiem / ktory nas ſtworzył. Tego Bogá
ktorego tu ſtworzyćielem zowie Dawid / Páwe
ś. Duchá ś. być pokázuie w liśćie do Zydow mo-
wiąc. Duch ś. mowi / Dźiśia ieſli głoſu iego ſłu-
cháć będźiećie / ꝛć. A v Mátthеuſzá ś. mowił An-
ioł Jozefowi: To co ſię w Máryey poczęło ieſt z
Duchá ś. Iż Duch ś. ieſt ſtworzyćielem nátury
człowieczey / ktorą ná ſię wźiął Syn Boży: á ktoż
będźie śmiał mowić / iż inſzych rzeczy nie ſtworzył?

Gdyby Duch ś. niemiał być ſtworzyćielem/byłby Bogiem przeſłetym y zginiony: Abowiem Jeremiaſz Prorok mowi: Bogowie ktorzy nie ſtworzyli niebá y ziemie/ niech zginą z ziemie pod niebem. A temu byłby ſtworzeniem/z Bogá Oycáby nie pochodził/ nie byłby wiecznym/ proznośćiam byłby poddány/ nie miałby z nas Kośćiołá. Co o Duchu świętym nie może być rzeczono/ gdyż ináczey piſmo zeznawa.

Ier: 10. 11.

Hebr: 9. 14.

Rom: 8. 20.

PYT: Gdźie nápiſano/ iż Duch ś. iſtotnie pochodźi od Oycá y od Synáſ?

Pochodzenie Duchá ś.

ODP: Sam Syn Boży mowi v Janá ś. Jeſli odeydę/poſle do was Duchá ś. Iż poſyła Duchá ś. Syn Boży/toć y zniego pochodźi. Tenże mowi Syn Boży w tymże kápitule: Onći mię vwielbi/bowiem z mego weźmie co wam opowiádáć będźie. A cożmiał wźiąć? iedno ták Doktorowie wykłádáią/ Auguſtyn y Chryzoſtom/vmieiętność. Bo też tám że wyżſzey mowi: Nie ſam od ſiebie mowić będźie. ále co vſłyſzy to powie. Ktorey vmieiętności nie mogłby wźiąć od Synáboże°/gdyby z niego iſtotnie nie pochodził. Jan ś. mowi: A to powiedziawſzy Kryſtus/tchnął ná nie/ y rzekł im: Weźmićie Duchá świętego. Temi ſłowy dał znáć Syn Boży/ ták o świádczy *Auguſtinus* y *Cyrillus*, iż Duch ś. ták ſo od Oycá/ ták y od niego pochodźi. Y dla tegoż Apoſtołowie zowią Duchá ś. Duchem Kryſtuſowym. Páwel ś. piſząc do Rzymian/ mowi: Jeſli kto Duchá Kryſtuſowego nie ma/ten nie ieſt iego: ktorego Duchá ś. ták o Syn Boży poſyła od Oycá/ ták go też záś poſyła Oćiec od Synáz: ábowiem od obudwu pochodźi. O czym ták mowi ś. Páwel w

Ioh: 16. 7 ℣ 14.

In Comment. ℣ 13.

Ioh: 20. 22.

In Cap: 20. Ioh.

Rom: 8. 9. Philip. 19. 1. Pet: 1. 11.

liśćie do Gá

Galat:4. 6. liście do Gálátow: Iż wy iesteście Synowie Bo-
ży/posłał Bog Duchá Syná swego w sercá wáſze/
wołáiącego Abbá/to iest/Oycze. Gdyby Duch ś.
nie pochodził od Syná / tylko od Oycá / byłby i-
stnośći inſzey/ nie tey ktorey Syn Boży : nie byłby
rowny w Bostwie Synowi Bożemu/ rozrywáłá-
by sie istność y iedność Bostwá trzech person. A
iesli skąd snádniey pokázuie sie iedność Bostwá
trzech person/iáko ztąd gdy wierzymy / iż Duch ś.
pochodzi od Oycá y od Syná.

VVſzech mogący PYT: Gdźie pismo zowie Duchá ś. wſzechmo-
gącym?

Isa:11.2. ODP: Izáiaſz mowi: Y odpoczynie nád nim
Duch Páńſki / duch mądrośći y rozumienia / duch
rády y mocy/duch vmieiętnośći y mocy Páńſkiey.
Mich:3.8 Micheaſz mowi: Ale ia nápełniony iestem mocą
Sap: 1.7. duchá Páńſkiego. Solomon mowi w Xięgách Mą-
drośći: Duch Páńſki nápełnia okrąg ziemie. Ten-
Sap: 7.3. że mowi: Duch Páńſki iest wſzechmogący/ y wſzy-
Rom:25. 19. tko przepátruiący: Páweł ś. piſząc do Rzymian
mowi: Mocą Duchá Bożego/ ták iż do Ieruzá-
lem/y około przyległych kráin/ áż do Słowakow
iam wypełnił vrząd przepowiádánia Ewángeli-
ey. Tenże mowi Apostoł w liśćie do Koryntow:
1. Cor:12 8. Iáko Duch ś. dawa obiáwienie/mowę/mądrość/
vmieiętność / wiárę / dáry vzdrowienia / moc cu-
dow czynienia/proroctwá/rozeznánia duchow/ro-
zmáitośći ięzykow. Y tym zámyka: Te wſzytkie
rzeczy spráwuie ieden y tenże Duch / vdzieláiąc ich
z osobná káżdemu iáko chce.

VVſzytko wiedzący. PYT: Gdźie pismo zowie Duchá świętego wſzy-
tko wiedzącym?

ODP.

Odp: Syn Boży mowi v Janá ś. Lecz Pocieszyćiel on Duch ś. ktorego pośle Oćiec w imię moie/onć was náuczy wszytkiego/y przywiedzie wam tu pámięći wszytko / com wam powiedział. Páwel ś. mowi w liśćie do Ephezow: Oćiec on chwálebny dał wam Duchá mądrośći y obiáwienia. Tenże mowi w liśćie do Koryntow: Duch ś. wszytkich sie rzeczy wywiádnie / też y głębokośći Bożych. Támże: Rzeczy Bożych nikt niewie iedno Duch Boży. Ioh: 14. 26. Ephes: 1. 17. 1. Cor: 2. 10.

Pyt: Gdźie pismo zowie Duchá świętego Wiecznym? *Wieczny.*

Odp: Moyżesz mowi w Xięgách swoich. Duch Páński vnaszał sie nád wodámi; Toć był przed stworzeniem? Páwel ś. mowi w liśćie do Zydow: Krystus przez Duchá wiecznego sámego śiebie ofiárował Bogu nienágánionym. Genes: 1. 2. Hebr: 9. 14.

Pyt: Gdźie pismo ś. świádczy/iż Duch święty grzechy odpuszcza? *Grzechy odpuszcza.*

Odp: Sam Syn Boży mowi v Janá ś. Gdy Pocieszyćiel przydzie/będzie karał świát z grzechu/ z spráwiedliwośći/z sądu. Jeśli karze świát z grzechu Duch ś. á iákoż nie ma mocy grzechow odpuszczáć? Páwel ś. mowi w liśćie do Koryntow: Jesteśćie omyći/iesteśćie poświęceni/iesteśćie vspráwiedliwieni w imię Páná Jezusowo / y przez Duchá Bogá nászego. Ioh: 16. 8. 1. Cor: 6. 11.

Pyt: Gdźie pismo zowie Duchá ś. Pocieszyćielem? *Pocieszyćiel.*

Odp: Syn Boży mowi v Janá ś. Gdy przydzie Pocieszyćiel/ktorego ia wam pośle od Oycá/ duch on prawdy / ktory od Oycá pochodźi / on o Ioh: 15. 26.

mnie da

Ioan.14. 6. Ioan:16 7.

mnie da świádectwo. Tenże mowi: Będę ia prosił Oyca / á innego Pocieszyciela da wam / áby wámi mieszkał ná wiekí. Tenże mowi: Jesliby nie odszedł/Pocieszyciel on nie przydzie do was.

Náuczyciel. Ioan:14. 26.

PYT: Gdźie pismo zowie Duchá ś. náuczyciel?

ODP: Syn Boży mowi v Janá ś. Pocieszyciel náuczy was wszytkiego/y przywiedzie wam ná pámięć wszytko com wam powiedział. Tenże mowi:

Ioan:16. 13.

Gdy przydzie on duch prawdy / tedyć was wprowádzi we wszelką prawdę: bo nie sam od siebie mowić będzie/ ále co vsłyszy/ to powie: co będą przyść miało obiáwi wam. Piotr ś. mowi w liście swoim: Swięci ludzie Boży/ pobudzeni od Ducha

2 petr:1. 21. 1. Ioh:2 27.

ś. mowili. Jan ś. mowi w liście swoim: Pomázánie ono wszytkich rzeczách.

Poświęcenie náše. 1. Cor:6. 11. Rom: 1. 4.

PYT: Gdźie pismo zowie Duchá ś. poświęceniem nászym?

ODP: Páwel ś. mowi w liście do Korynt. Poświęceni iesteście przez Duchá Bogá nászego. Tenże mowi w liście do Rzymian: Krystus iest ukázan Synem Bożym mocnie wedle Duchá świętości.

Obżywienie Rom: 8. 11.

PYT: Gdźie pismo zowie Duchá ś. obżywieniem nászym?

ODP: Páwel ś. mowi pisząc do Rzymian: Ale jesli Duch onego / ktory Krystusá wzbudził z martwych/ w was mieszká/ ten ktory wzbudził Krystusá z martwych/ ożywi y ciáłá wászé śmiertelne przez Duchá swoiego ktory w was mieszká.

Pomázánie. Act: 10.

PYT: Gdźie pismo zowie Duchá świętego pomázániem?

ODP: Piotr ś. mowi w Dźiełách Apostolskich

Jezusá Názáráńskiego pomázał Bog Duchem ś. y mocą. Jan ś. mowi w liśćie swoim: Pomázánie ktoreśćie wźięli od niego trwa w was. 1. Ioh: 2. 27.

PYT: Gdźie pismo zowie Duchá ś. wodą? *VVodá.*

ODP: Bog mowi v Proroká Izáiaszá/y v Proroká Ezechielá/y v Proroká Joelá/y v Proroká Zácháryaszá. Wyleię wody ná prágnące/wyleię Duchá mego ná nasienie twoie. A Krystus Pan mowi v Janá świętego: Jeśli kto prágnie/niechay ku mnie przyidźie á pije: Kto wierzy w mię/iáko powiáda pismo/rzeki wody żywey poplyną z żywotá iego. Dokłáda Jan ś. A toć mowił o Duchu/ktorego mieli wźiąć wierzący weń. Isa: 44. 3. Ezec. 36. 25. Ioel. 2. 28. Zach: 12 10. Ioh: 7. 37

PYT: Gdźie pismo zowie Duchá świętego Ogniem? *Ogien.*

ODP: Jan Krzćićiel mowi v Máttheuszá ś°. y v Lukaszá ś. o Krystusie: Tenći was krzći Duchem świętym y ogniem. Lukasz ś. mowi w Dźiełách Apostolskich: Pokázały śie Apostołom rozdźielone ięzyki/ná kształt ogniá/ktory stánął nád kázdym z nich: á ták nápełnieni są wszyscy Duchem świętym. Páweł ś. mowi w liśćie do Zydow: Bog nász iest ogniem trawiącym. Math: 3. 11. Luc: 3. 16 Act: 2. 3. Heb: 12. 29.

PYT: Gdźie pismo zowie Duchá ś. mocą y pálcem Bożym? *Pálec.*

ODP: Syn Boży mowi v Lukaszá ś. Oto ia posłę obietnicę Oycá mego ná was/ mieszkayćie wy tedy w Jeruzálem/ áż będźiećie obleczeni mocą z wysokości. A w Dźiełách Apostolskich mowi: Weźmiećie moc Duchá świętego/ gdy przyidźie ná was. Tenże mowi v Lukaszá ś. Ja pálcem Bożym wyrzucam dyabelstwá. A czárownicy Pháráonowi Luc: 24. 49. Act: 1. 8. Luc: 11. 20.

Exod: 8. 19. Matt: 12. 28.

widząc cudá ktore czynił Moyzeß/mowili/ w Xię-
gách Moyzeßowych: Pálec Boży to iest. Ten Pá-
lec Syn Boży vkázuie być Duchá ś. v Máttheu-
ßá ś. mowiąc: Ja Duchem Bożym wymiátam
dyabelstwá.

Pieczęć zbáwienia.

PYT: Gdźie pismo zowie Duchá świętego pie-
częćią y zadátkiem náßego zbáwienia?

2. Cor: 1. 22. 1. Cor: 5. 5. Ephes: 1. 13. Ephe: 4. 30.

ODP: Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow
Bog zápieczętował nas / y dał zadátek Duchá w
sercách náßych. Tenże Apostoł w liśćie do Eph
zow mowi: Vwierzywßy iesteśćie zápieczętowán
Duchem świętym obietnice / ktory iest zadátkie
dźiedźictwá náßego. Tenże mowi: Nie zásmucay
ćie Duchá onego ś°. Bożego / przez ktorego iest
śćie zápieczętowáni ná dźień odkupienia. Ten

Nazwiská Duchá ś.

Duch ś. zowie się duchem modlitw y łáski / Zách
12. w 10. Duchem dobrym/2. Ezdr: 9. w 20. Psál: 14
w 10. Duchem przednim / Psál: 51. w 14. Duche
prawdy/Jan 16. w. 13. Duchem Bożym/ 1. Kor:
w 11. Duchem Oycowskim/Mát: 10. w 20. Duch
Krystusowym/ Rom: 8. w 9. Duchem Synowski
Gál: 4. w 6. Swiádkiem Krystusowym/Jan 15
26. Mießkániem w wiernych/1 Kor: 3. w 16. W
dzem y rządźićielem/ Rom: 8. w 14. Swiádkiem
sumnieniách náßych/ Rom: 8. w 16. Duchem mi
śći y zdrowego rozumu/2. Tim: 1. w 7. Duchem o
nowienia y odrodzenia/Tit: 3. w 5. Pobudką do m
dlitw/y podpárćiem krewkośći náßych / Rom
w 26. Przećiwko ktoremu Duchowi świętemu k
by zgrzeßył / nie będźie mu ná wieki grzech odp
ßczony / y owßem będźie potępion. O czym t
mowi Syn Boży v Márká ś. Powiedamći w

Grzech przećiw Duchowi ś.

Mar: 3. 28

O tym grzechu ácz. ro-

záprawd

zápráwdę/ że wſzytki grzechy będą odpuſzczone ſy-
nom ludzkim / y bluźnierſtwá ktorembykolwiek
bluźnili. Ale ktoby bluźnił przećiwko Duchowi ś.
niema odpuſzczenia ná wieki / owſzem ieſt winien
potępienia wiecznego A ten grzeſzy przećiwko Du-
chowi ś^u / ktory od prawdy vznáney y iáwney / v
pórnie / dobrowolnie / ku woli świátu / przećiwko
ſumnieniu / odſtępuie do bálwochwálſtwá / do za-
bobonow / do wymyſłow / y do bluźnierſtw z tákow
wi ſą wſzyſcy Apoſtátowie / Abnegántowie. Tá
kowi ludzie opłákáni / chorują ná wrzod nieuleczo-
ny / ktory zową Apoſtema. A iż to ieſt grzech przeći-
wko Duchowi świętemu / Páwel ś. zeznawa / mo-
wiąc: w liśćie do Żydow: Abowiem być nie może /
áby ći / ktorzyby raz byli oświeceni / y ſkoſztowáli
dáru niebieſkiego / y vczeſtnikámi ſię ſtáli Duchá
ś^ego / y ſkoſztowáli dobrego ſłowá Bożego / y mocy
przyſzłego wieku / ieſliby vpádli / áby powtore by-
li odnowieni przez pokutę: przeto iż znowu krzyżu-
ią ſámym ſobie Synà Bożego / y táwnie go ſromo-
cą. Tenże mowi: Jeſlibyſmy dobrowolnie z grze-
ſzyli po wźięciu vznánia prawdy / iużći dáley nie
zoſtáwa ofiárá zá grzech / ále ſtráſzliwe mieniánie o-
czekiwánie ſądu y zápalenia ognia / ktory pożrze
przećiwniki. Ktoby odrzućił zákon Moyżeſzow /
bez miłoſierdzia ná świádectwo dwu ábo trzech
vmiera: Jákoż mniemáćie / iż dáleko ſroższe kará
nie záſłuży ten / ktoryby Synà Bożego podeptał / y
krew przymierza / przez ktorą był poświęcony / po-
ſpolitą być rozumiał / y duchá łáſki zelżył? Piotr ś.
mowi w liśćie ſwoim: A lepiey im było nie vznáć
drogi ſprawiedliwośći / niżli poznawſzy cofnąć ſię
názad od świętey náuki im podáney. Ale ſię im

*znie mo
ſtia Do
ktoro-
ſtie.*

Origen: Auguſt. *tákże* Lombard^a: Thomas. *Ale to nape
nieyſzy ieſt
dy klad prze
ſzy ktorym ſło
ia*, Hieronym^o, Hilari^o, Chryſoſtomus, Baſili^o, &c.

Hebr: 6. 4.

Hebr: 10 26.

2. Petr: 2 21.

przydáło / co prawdźiwą przypowieśćią pospoli
ćie mawiáią: Pies wroćił się do zmieciská swego/
świniá vmyta do káłuże błotá. Zá tákowemi lu
dźmi/ ktorzy przećiwko sumnieniu grzeszą/ nie ma
my się modlić: ábowiem zá tákowe nie ważna ies
1.Ioh: 5. 16. modlitwá. Jan ś. mowi w liśćie swoim: Jeslib
kto widźiał brátá swego / á on grzeszy grzechem
ktory nie iest ná śmierć/prośić będźie/y da mu ży
wot; grzeszącym (mowię) nie ná śmierć: iest
grzech ná śmierć/nie mowię ábyś zań prośił. To
1.Reg:2. 25. mowi y Eli kápłan w xięgách Krolewskich. Jesli
żeby zgrzeszył człowiek przećiw człowiekowi/ mo
że mu Pan Bog odpuśćić: á iesliby człowiek zgrze
szył przećiwko Bogu / ktoż się będźie zań modlił
Mamy tego przykład w Jeremiaszu Proroku
ktory gdy się modlił zá onemi Apostátámi / ktor
odstąpiwszy Bogá / y słowá iego prawdźiwego
Ierem: 7 16. stworzenin służyli; rzekł mu Pan Bog: Nie mo
się zá tym ludem/bo ćię nie wysłucham: ázaż niew
Heb::12. 2.Mach: 9. dźisz co czynią? Opuszczam Ezau/y Antyochá/kto
rzy miłośierdźia y łáski ználeść nie mogli / iáko ć
ktorzy byli iuż od Bogá opuszczeni y zátwárdzeni

VViárá w Duchá ś.

PYT: W Duchá świętego godźili się wierzyć

ODP: Godźi. Vczy nas tego sam Syn Boży:
Matt:28. 19. bowiem powiedźiawszy v Mártheuszá ś. Vczę
wszytki narody/krzcząc ie w imię Oycá/y Syná
Mar:16. 16. Duchá ś°. dokłáda v Márká świętego: Kto
wierzy á ochrzći się / zbáwion będźie. Komuż y w
kogo vwierzyć? W tego/w ktorego się imię krzći
my. A iż się krzćimy y w Duchá ś°/ iákoż weń nie
wierzyć? vczy nas iego y Kredo Apostolskie. Abo
wiem w Kredźie mowimy: Wierzę w Duchá ś. nie

Duchá, ále w Duchá Acz nowokrzczeńcy mowią/ iż tę præpositią In W, to iest/ w Duchá/ ná Concilium Niceńskim Doktorowie przydáli: á drudzy mowią/ że to po Concilium Niceńskim włożono: ná czym się bárzo mylą. Irenæus Doktor/ ktory znał Polykárpá vczniá Janá ś. wwyznániu wiáry położył w Duchá/ nie Duchá. Vczy nas tego y Máiestat wszechmocny Duchá ś°: ponieważ iest Bogiem/ stworzyćielem/ y wiárę dawa/ iáko ś. Páweł świádczy w liśćie do Koryntow/ y dla tegoż tenże Apostoł zowie go Duchem wiáry. Godźi się weń wierzyć: ktoby nie wierzył w Duchá ś°/ nie wierzyłby y w Oycá y w Syná: bo Duch ś. iest iedney istnośći z Oycem y z Synem; á zátym byłby potępion.

Iren: li: 1. cap: 2

1. Cor 12 9.

2. Cor: 4 13.

vt supra

PYT: Duch święty iesli ma być chwalon?

Chwałá Duchá ś.

ODP: Ma być chwalon. Izáiasz Prorok mowi: Widźiałem Páná śiedzącego ná stolicy wysokiey/ y Seráphinowie wołáli/ mowiąc/ Swięty/ Swięty/ Swięty Bog zastępow: Pełná iest wszytká źiemiá chwały iego. Y słyszałem głos Páná mowiącego: Kogo pośle? kto poydźie nam? Y rzekłem: Otom ia iest/ pośli mię. Y rzekł: Idź/ y będźiesz mowił temu ludowi/ słuchayćie słucháiąc/ á nie rozumieyćie: ꝛć. To mieysce wykłáda Páweł ś. w Dźieiách Apostolskich o Duchu ś. mowiąc: Záiste dobrze Duch ś. powiedział przez Izáiaszá Proroká do Oycow nászych/ mowiąc: Idź do ludu tego: ꝛć. Dawid mowi w Psálmie: Podźmy/ chwalmy go/ y vpadnimy/ y płáczmy przed Pánem. Ten Psalm wykłáda Páweł ś. o Duchu ś. w liśćie do Zydow. Páweł ś. w liśćie do Koryntow mowi:

Isa: 6. 1.

℣ 8.

Act: 28. 25.

Psal: 95. 6.

Hebr: 3. 7.

tow mowi: Ciáło wáße ieſt przybytkiem Duchá
1. Cor:6. 19. świętego/ktory w was ieſt. A powiedźiawßy iż Duch
święty w ćiáłách wiernych mießka/dokłáda tám
że: Chwalćieß tedy Bogá w ćiele wáßym. Nie
trzebá wiele dowodow: Iż Duch święty ieſt Bo
giem / ſłußna ieſt rzecz áby go lud Krześćiáńſk
chwalił iáko Bogá: ktorego poſługá ieſt chwale
2. Cor:3. 8. bna/ Páweł ś. świádczy.

VVzywánie Duchá ś.

PYT: Duch święty mali być wzywány?

ODP: Y owßem. Apoſtołowie święći Duch
ś. wzywáli. Czytamy w Dzieiách Apoſtolſkich
Act:13.2. kiedy mieli Apoſtołowie poſłáć ná vrząd Mini
ſtrowſki Páwłá y Bárnábáſá / tedy w te czás
pánu Bogu ſłużyli/ modlili ſię/ y pośćili. Y rzek
Duch ś. Wyłączćie mi Bárnábáſá y Páwłá ku t
ſpráwie/ku ktoreiem ich wezwał. Skąd ſię pok
zuie/ iż Duchá ś. wzywáli: bo ſię im ozwał ná t
czás gdy ſię modlili. Wzywał go Páweł ś. piſzą
1. Theſ:3. 12. do Theſſálonicenſow: A Pan niechay was pomn
ży / y obfitemi vczyni ſpołeczną miłośćią / miedz
wámi y przećiw wßytkim / iáko y my przećiwko
wam: áby ſercá wáße nienágánione vtwierdził w
świątobliwośći przed Bogiem y Oycem náßym
ná przyßćie Páná náßego Jezuſá Kryſtuſá ze w
ßytkimi ś. iego. Tenże Páweł ś. w liśćie do Ko
ryntow / wyliczywßy rozmáite dáry Duchá świę
2 Cor:12 11. tego/mowi: Ale te wßytkie rzeczy ſpráwuie ieden y
tenże Duch / vdźieláiąc ich zoſobná káżdemu iáko
chce. Ponieważ Duch ś. w mocy ma wßytkie rze
czy / y onemi ßáfuie iáko chce / á iákoż go nie wzy
Rom.10. 14. wáć? Tenże Páweł ś. mowi w liśćie do Rzymian:
Jákoż tedy będą wzywáli w ktorego nie vwierzy

lić A iż w

li? A iż w Duchá ś. wierzymy / y Bogiem go według pismá ś. znamy / w imię iego się krzćimy / słusznie go tedy mamy wzywáć. Jan ś. w Obiáwieniu wzywał go mowiąc: Láská y pokoy niech wam będźie od śiedmi Duchow. Przez śiedm Duchow / rozumie Duchá ś. ktory iest dawcą śiedmi dárow / iáko Izáiasz wykłáda. To iest rozmáitych dárow: iáko Páweł ś. dokłáda 1 Kor: 12.

Apoc. 1. 4.

Isai: 11. 2.

PYT: Gdźie pismo święte trzy osoby rozeznáne / w iednym á nierozdźielnym Bostwie wspomina?

Pytánie o trzy osoby rozeznáne.

ODP: Bog Oćiec trzy osoby wspomina v Proroká Aggeuszá mowiąc: Ja iestem z wámi / mowi Bog zastępow / Słowo moie y Duch moy będźie między wámi / nie boyćieß się. Tu wspomina Bog Oćiec / śiebie sámego / gdy mowi / Bog zastępow: Wspomina Duchá ś. wyráźnie / y syná / ktorego zowie słowem swoim: według onego co mowi Jan ś. w Obiáwieniu / Imię iego rzeczone iest słowo Boże. Syn Boży trzy osoby rozeznáne wspomina v Proroká Izáiaszá / mowiąc: Duch Páński nádemną: ábowiem pomázał mię Pan y posłał mię. A v Janá ś. mowi: Będę ia prośił Oycá / á innego Poćieszyćielá da wam. Tenże mowi: Gdy przydźie poćieszyćiel / ktorego ia wam poślę od Oycá / Duch on prawdy / ktory od Oycá pochodźi / onći o mnie da świádectwo. A v Mátthеuszá ś. iáśnie trzy osoby rozeznáne / iednego bostwá będące / wspomina mowiąc: Krzćićie w Imię Oycá / Syná / y Duchá ś. Anioł trzy osoby wspomina v Lukaszá ś. gdy mowi do Pánny Márycy: Duch ś. przyidźie w ćię / á moc nawyższego záćmi ćię: á dla tegoż też /

Agg: 2. 6.

Apoc: 19 13.

Isai: 48. 16.

Isai. 61. 1.

Ioh: 14. 16.

Ioh: 15. 26.

Mat: 28. 16.

Luc. 1 31.

co się z ćiebie národzi święte / będzie názwáne syn Boży. Páweł ś. trzy osoby wspomina w liśćie do Gálátow: Iż wy iesteśćie Synowie/posłał Bog Duchá syná swego w sercá wásze/wołáiącego Abbá/to iest/ Oćiec. Tenże wowi w liśćie do Ephezow: Przez Krystusá mamy przystęp w iednym Duchu do Oycá. Tenże mowi: Vklękam ná kolá ná moie / ku Oycu Páná nászego Jezusá Krystusá / áby wam dał z obfitey łáski swoiey / żebyśćie byli mocnie vtwierdzeni przez Duchá iego. Jan ś. trzy osoby wspomina w liśćie swoim: Z Duchá ś. nam dał: á mysmy widźieli y świádczymy/iż Oćiec posłał Syná/áby był zbáwićielem świátá. Piotr ś. trzy osoby wspomina w liśćie swym: Wybránym z przeyźrzenia Bogá Oycá/ ku świątobliwośći Duchá/przez posłuszeństwo y pokropienie krwie Jezusá Krystusá: Łáská niech wam będźie / y pokoy rozmnożony. Z tych świádectw pismá ś°. pokázuie się rozeznánie Person / w Bostwie nie rozdźielnym: Abowiem miánowićie wspomina pismo Oycá / Syná / y Duchá ś. vkázuiąc iż Oćiec nie iest Synem / áni Duchem ś. Syn nie iest Oycem / áni Duchem ś. Duch święty nie iest Oycem áni Synem: ále káżdy z tych trzech iest sam w sobie istotnie będący / y osobą rozeznány: istny iest Oćiec/istny Syn/ istny Duch święty.

Galat: 4 6. Ephes: 2 18. Ephes: 3. 14. 1. Ioan: 4 13. 1. Pet: 1. 2.

PYTA- *nie o trzech osobách w iednym Bostwie*

PYT: Ponieważ pismo ś. wspomina trzy osoby/ y zowie Oycá Bogiem y stwotzyćielem: Syná Bożego Bogiem y stworzyćielem: Duchá ś. Bogiem y stworzyćielem: To są trzey Bogowie / y trzey Stworzyćielowie? A wszák mowią Moyżesz y Prorocy/iż ieden iest Bog y ieden stworzyćiel?

Odp: Jeden iest Bog / y ieden stworzyćiel: á ten iest/Ććiec/ Syn/ y Duch ś. Acz sá trzy persony rozeznáne/ ále iedno bostwo nie rozdźielne / ieden máiestat/iedná chwalá/cześć/náturá/istność: táki Ććiec/ táki Syn/ táki y Duch ś: Bog Ććiec/ Bog Syn/Bog Duch ś: Stworzyćiel Ććiec/ Stworzyćiel Syn / Stworzyćiel Duch ś. A przećię nie trzey Bogowie/ále ieden Bog: nie trzey Stworzyćielowie/ále ieden Stworzyćiel. Ten ieden Bog w nowym Zakonie / á osobliwie przy Krzćie Krystusowym we trzech personách/źrzetelnie/táwnie/widomie/obiáwił się świátu wßytkiemu: Lukaß święty/Márek/Jan/Máttheuß świádczą/táko v Jordanu głos Oycowski był słyßány / Krystus Pan krzczony / Duch ś. w osobie ćielesney táko gołębicą iest widźiány. Słowá sá Lukaßá ś. Jezus był okrzczon/ y modlił się: tedy się niebo otworzyło/ y zstąpił nań Duch ś. w osobie ćielesney táko gołębicá/ y sstał się głosz niebá mowiąc: Ty iesteś on namileyßy Syn moy / w tobiećz przezemawam. W imię tych trzech Person krzćimy się / według roskázánia synà Bożego / krory mowi v Mátthenßá ś. Krzćićie w imię Oycá y Synà/ y Duchá ś. A imię tych trzech iest Bog / podług onego co mowi v Izáiaßá Pan Bog: Jam iest Pan/ to iest imię moie. A Amos mowi: Pan Bog zastępow imię iego. W tych trzech wierzymy / táko w Kredźie wyznawamy mowiąc/Wierzę w iednego Bogá/ tu punkt: y vkázuiemy w ktorego Bogá wierzymy/ w Oycá / w Synà / y w Duchá ś. Ci trzey sá przyczyną náßego zbáwienia. Páwel ś. mowi w liśćie do Koryntow: Jesteśćie omyći/ poświęceni/ vsprá-

Athanasius in Symbolo.

Cap:3. 22.
Cap:1. 10.
Cap:1. 32.
Cap.3. 16.

Matth: 28. 19.

Isai: 42. 8.
Amos 4. 13.
Psal:68. 5.

1 Cor. 6. 11.

2 Cor: 13 11. 2 Cor: 13 13. chá Bogá náſzego. Tych trzech ſpołem wzywa Páweł ś. w liśćie do Koryntow. Abowiem po wiedziawſzy / Bog miłośći y pokoiu będźie zwá mi / dokłáda / Láſká páná Jezuſá Kryſtuſá y mi łość Bogá / y ſpołeczność Duchá ś. niechay będźie z wámi wſzytkimi. Jan też ś. w Obiáwieniu tego Bogá we trzech perſonách będącego wzywał mowiąc: Láſká y pokoy niech wam będźie od te go / ktory ieſt / y ktory był / y ktory przyidźie / y o śiedmi Duchow / ktorzy ſą przed oblicznośćią ſto lice iego y od Jezuſá Kryſtuſá. Przez śiedm Du chow / rozumieią ſię śiedm dárow Duchá ś. iák czytamy v Proroká Jzáiaſzá. Ci trzey / Oćiec Syn / y Duch ś. názwáni ſą v Janá ś. iednym Bo giem: bo ták mowi Jan ś. w liśćie ſwoim: Trze ſą / ktorzy świádczą ná niebie / Oćiec / Słowo / Duch ś. á ći trzey iedno ſą. Y dokłáda: Jeſliż świ dectwo ludzkie przyimuiemy / świádectwo Bo więtſze ieſt. Tu trzech świádectwo / Oycá / Syn y Duchá ś. názywa świádectwem Bożym: vk zuiąc / iż Oćiec / Syn / y Duch ś. ieſt iednym Bo giem A iż nie rzekł Jan ś. A ći trzey ieden ieſt, ále iedno ſą: To dla tego vczynił / zábiegáiąc odſzcz pieńſtwu Sábelliuſowemu / ktory trzy oſoby roz znáne / w iednę oſobę o trzech imionách mieſzał / trzech oſob iednę czyniąc: Nie pomniąc ná to / iedno ſą / nie oſobą / ále boſtwem. Co też y Naſian zenus wyznawa.

Apoc: 1. 4.

Iſai: 11. 2. 1 Ioh: 5. 7. *Te ſłowa ma dawny Doktor* Cyprianus lib: de unit: Eccl: & Codex Britanicus & Editio Cõplutenſis Auguſtinus & Epiphanius lib: de Hæreſ: Sabelli. Nazianzenus Orat: 1. de pace.

PYT: Godźili ſię tych ſłow Oſobá, Iſtność, Społ iſtny, Troycá, vżywáć?

ODP: Tymi ſłowy brzydźili ſię dawni Káce rze / powiedáiąc iż ich w piśmie niemáſz: á nie tá

dáleć

dáiece słowy się brzydźili: bo im nie o słowá szło/ iáko sámą rzeczą: áby ohydźwszy słowá ludźiom/ y sámę rzecz mogli zágubić: o ktorych Kácerzách szeroko pisze *Sozomenus* Historyk: Ktorych słow Doktorowie krześćiáńscy częstovżywáli/walcząc z Heretykámi/ y drugie wynáydowáli dla nowych odszczepieństw / áby byli rozeznáni práwowierni Krześćiánie od odszczepieńcow / świádczą o tym Doktorowie / *Augustinus*, *Hilarius*, *Nazianzenus*. Godźi się tych słow vżywáć. Bo ácz tymi słowy wyrážonemi w pismie ś. nie są wypisáne: ále rzecz sámá/ istotá pewna / sens y známionowánie tych słow iest: z okolicznośći pismá ś. wywiodą y pokażą się / iáko te/ ktore máią fundáment w słowie Bożym/y ták to iest rzecz ważna/iákoby były właśnie wyráźne w słowie Bożym: ponieważ w rzeczy táią się y zámykáią. *Augustinus*, *Epiphanius*, *Ambrosius*, *Athanasius*, mowią: Choć nie nápisano tego słowká Spolistny/ iednák rzecz sámá/ktora się w słowie tái/ prawdźiwa iest. A iż nieprzyiaćiele vpornie ná práwowiernych Krześćiánách te słowá wyćiągáią / rozumieiąc że y słow y rzeczy niemász w piśmie ś. niechayże weyźrzą w pismo święte á znaydą ie. Sam Pan Bog mowi w Xięgách Moyzeszowych: Ja iestem/ktory iestem. Syn Boży mowi v Janá ś°: Nie słyszeliśćie nigdy głosu Oycowego / ániśćie soby iego widźieli. Páweł ś mowi w liśćie do Zydow: Syn Boży iest iásnośćią chwały y wyrážonym obrázem istnośći iego. Piotr ś. mowi w liśćie swoim: Abyśćie się sstáli vczestniki Boskiego przyrodzenia. Co się tycze tego słowká zacnego/świętego/táiemnego/Troycá/ w pismie ś. ma rzecz y fundáment: z okolicznośći pismá ś. po-

Sozom: li: 4. ca: 16 18. 21. 22.

August: Tract: 93. in Ioan. Hil: lib: ad Constant. Nazian: in laudē Athana.

August: Epi: 174 178. Epipha: hære: 73. Amb: li: 3. de Fide cap: 7 Atha: de Decr: Synod. Nicœn. cō: Hæres. Arian. Exod: 3. 14. Ioh. 5. 37. Hebr: 1. 3 2 Pet. 1. 4

1. Ioh: 5. 7. Nazian: lib: 5. de Theolo.

ſmá ś. pokaże ſię. Jan ś. mowi w liśćie: A ći trze
iedno ſą. Trzey iedno/coż ieſt/tylko trzech iedność
co gdy będziem chćieć nazwáć iednym ſłowem/b
dźie Troycá. A ták z tych ſłow czerpamy ſłow
Troycá/to ieſt/trzech iedność. Opuſzczam Form
krztu ś°. z ktorey ſię iáśnie wywodźi táiemnic
Troyce ś. Doktorowie Krześćiáńſcy ſtárożytn
bliſcy czáſow Apoſtolſkich/ tego ſłowká vżywáli
onym ſię nie brzydźili/gránic miedzy Oycem á S
nem y Duchem ś. nie ſypáli: iáko Clemens vcz
piotrá ś. Iuſtinus, Tertullianus, Cyprianus, &c. T
go ſłowká y my vżywamy iáko iákiey broniey/c
chy/y háſłá przećiwko nowowiernikom/ ktore d
wni Krześćiánie krwią oblali. Ktorego ktoby n
chćiał vżywáć/ mamy go zá podeyźrzánego / y
wierze nie vgruntowánego/ według ś. Synod
Toruńſkiego. O tákowych rozumiemy/iáko vczy
Calvinus: że táią w ſobie iad ſkryty: y trzebá ſię i
ſtrzedz/ áby nie długoż y rzeczy ſámey nievtráćil
bo kto ſobie da ſłowko zgánić/wnet y rze cz vtrá
y porzući. To ſłowko Troycá/śćiąga ſię nie do ná
tury Jſtnośći Boſkiey/ále do perſon. Y ieſt to ſło
wko/ liczby/ wźięte od Krześćian/ ktorym ſobi
znáczą tych trzech miánowánych/ Oycá/ Syná/
Duchá ś. Nadobnie powiedźiał Doktor Fulgenti
us: Troycá do perſon śćiąga ſię/ iedność/do nátu
ry: toż mowi Nazianzen9, y inſzy. Krotko mowiąc
wiáry náſzey pobożność/nie w ſłowiech/ ále w rze
czách/ záwiſłá: tenże Nazianzenus ná tymże miey
ſcu mowi.

Clem: in itiner. Iuſti: in Expoſ. Fidei. Tert: cō: Praxe. Cypr: in orat. Dominic. Torun: Synod. Can: 7. Calvin: li: 1 cap: 13. Sect: 5. Inſtit: Sozom: li: 4. ca: 22. Hiſt. Fulg: li. de fide cap: 1. Orat: ad 150. Epi Iſidorus li: 7 ca: 4. Ætymol. Concil: Tolet: 2. Can: 1.

PYTA-*nie o Sákrámēćie.*

PYT: Iużeś mi powiedźiał o Bogu Oycu/Sy
nu/y Duchu ś. powiedzże mi też o Sákrámenćiech
świętych/ ktoremi pieczętuieſz wiárę/ ktora ieſt w

Bogá w Troycy iedyne°. Co ieſt SAKRAMENT?

ODP: Sákrám ent ieſt rzecz widoma/ćieleſna/ ziemſka / od ſámego Páná Bogá poſtánowiona y poświęcona/ ktora ieſt znákiem widomym/niewidomey łáſki Bożey / znákiem rzeczy świętey / vpominkiem rzeczy świętych przez rzeczy pozwierzchne/pieczęć wiáry y vſprawiedliwienia. Co ſię z onych ſłow pokázuie: Podawáiąc chleb y wino/ mowi Pán v Łukaſzá ś. To czyńćie ná pámiątkę moię. Páwel ś. mowi w liśćie do Rzymian/Abrahám wźiął znák obrzezánia/táko pieczęć ſprawiedliwośći y wiáry. Z piſmem ś. zgadzáią ſię Doktorowie/ *Auguſtinus* mowi: Ofiárá widoma/niewidomey ofiáry ieſt Sákrám ent/to ieſt/znák świętey. Tenże mowi: Abowiem te Sákramentá/w ktorych nie coby było / ále coby pokázowáły / záwżdy zważáć potrzebá: gdyż ſą znákámi tákowemi/ktore inſzą rzeczą ſą/ á inſzą znáczą. Tenże: Sákramentá ſą pieczęći widome rzeczy Boſkich. *Bernardus* mowi: Sákrám ent ieſt znák święty ábo świętá táiemnicá. *Lombardus* mowi: Sákrám ent ieſt niewidomey łáſki widomy znák.

PYT: Wiele ieſt Sákramentow?

ODP: Dwá tylko. Krzeſt ś. y Wieczerzá Páńſka. Te dwá Sákramenty wyſzły ná krzyżu z boku Páná Krystuſowego. Jan ś. mowi w Ewángelij ey ſwoiey: Niektory z żołnierzow oſzczepem przebodł bok Krystuſow/ y nátychmiaſt wyſzłá krew y wodá. Przez krew Wieczerzą Páńſką/ przez wodę Krzeſt / rozumieli Doktorowie Krześćiáńſcy. Te dwá Sákramenty Krześćiáńſkie/ znáczyły one ſákramentá Żydowſkie/zeznawa *Auguſtinus*. Te dwá

Luc: 22. 19. Rom: 4. 11. Auguſt: li: 10. ca: 5. de Civ Dei. Li: 3. ca: 22. con: Maxim. Lib: de Catech: Rud: ca: 26. Ber: Ser: de Cœn. Lom: li. 4. Diſt: 1 Ioh: 19. 34.

Auguſt: Tract: 9. in Ioan: Chryſo: in cap: 19. Ioan. Auguſt: Tract: 26 in Ioan.

Bell: li: 1. cap. 2. de Confirm.

sákrámenty máią trzy rzeczy / ktore właśnie należą Sákrámentom/bez ktorych nie mogą być Sákrámentá: co y Bellármin przyznawa. I. Máią mándat sákrámentálny / od sámego Páná roskázány y postánowiony: o czym wnet mieć będziemy. II. Máią widomy Sákrámentálny Element/ od sámego Krystusá Páná podány/to iest/wodę/chleb y wino. III. Máią obietnicę sákrámentálną łáski y odpuszczenia grzechow we krwi Krystusowey: o czym ná swych mieyscách obaczym. A iż tych rzeczy nie ma Pokutá/ Małżeństwo/ Duchowieństwo: tedyć choć są rzeczą dobrą/świętą/od Bogá postánowioną / wżdyż nie są tákim sákrámentem/tákim iest Krzest y Wieczerza Páńska. W stárożytnym Kościele Doktorowie Krześćiáńscy nie wiedźieli iedno o tych dwu własnych Sákrámentách. Augustyn mowi: Niewiele(to iest sákrámentow) zá wiele/ (to iest ceremony) ku czynieniu łáskawych/ ku wyrozumieniu wysokich / ku záchowániu świętych sam pan podał/ y náuká Apostolska/ to iest Sákrament Krztu/ y obchod ciáłá y krwie páńskiey. Tenże mowi: Jeden z żołnierzow bok Páńskiemu otworzył / y nátychmiast wyszłá krew y woda: ktore są mátki Kościołá dwá sákrámenty. Beatus Rhenanus mowi: Krzest y Wieczerza Páńska / te dwá sákrámenty stárego Kościołá. Bessárion Kárdynał nie wstydał się tego wyznáć / iż te dwá sákrámentá w Ewánielicy są táwnie podáne.

Auguſt: Li:3.c 9. de Doct: Chriſt: Lib: 119. Lib: de Cathac. cap: 4. Li:2.c 6. de Sym. Beatus in lib. Tertull. de Corō Milit. Beſſar: Lib: de Euchar.

Pytánie o Krzćie

PYTANIE.

CO iest KRZEST?

ODPOWIEDZ.

Jest omyćie odrodzenia y odnowienia przez Du-

chá ś. od grzechow / przyobleczenie ná śię Jezusá Krystusá / Przyięćie / wszczepienie y przyłączenie do społeczności kośćiołá Krystusowego zá syny y corki Boże. Anániasz mowił do Páwłá ś. iáko czytamy w Dźieiách Apostolskich: Wstań / á okrzći śię / y omiy grzechy twe wzywáiąc imieniá Páńskiego. Páweł ś. mowi pisząc do Tytusá: Bog zbáwił nas / nie z vczynkow spráwiedliwych ktorebyśmy czynili / ále z miłośierdźia swego przez omyćie odrodzenia y odnowienia duchá ś. Tenże mowi w liśćie do Gálátow: Ktorzykolwiek iesteśćie okrzczeni w Krystuśie / oblekliśćie Krystusá. Tenże mowi w liśćie do Efezow: Krystus kośćioł swoy poświęćił / oczyśćiáiąc go omyćiem wody przez słowo. A Lukasz ś. w Dźieiách Apostolskich mowi: Ktorzy wdźięcznie przyięli słowo Boże / okrzćili śię: y przystáło dniá onego do społeczności około trzech tyśięcy osob. Ztąd śię pokázuie / iż okrzćić śię nic inszego nie iest / iedno być omytym od grzechow / odrodzonym / do kośćiołá Bożego przyiętym / Krystusem przyobleczonym; á to wszytko zá spráwą Duchá świętego: czego iest znákiem / świádectwem y pieczęćią / krzest ś. ktory w nas pozwierzchnie tę łáskę niewidźiáną pieczętuie / y práwie ią ná ćielech nászych / iáko piątnem widomie wyraża / wyświádcza y cechuie.

Acto: 22 16.
Tit: 3. 5.
Gal 3. 27.
Eph: 5 26.
Act: 2. 41

PYT: Kto iest vstawcą Krztu świętego?

ODP: Sam Jezus Krystus / iáko o tym świádczy Máttheusz święty / mowiąc: Rzekł Jezus Apostołom: Idąc vczćie wszytkie narody / krzcząc ie w imię Oycá / y Syná / y Duchá ś° / vcząc ich chowáć wszytkie rzeczy / com wam przykazał A iż Syn

Matt: 28 19.
Luc: 7. 30
Matt: 15.
Przyczy

Boży iest

ny postá nowienia ś. krztu.

Boży iest vstawcą Krztu ś°/ dla tegoż samże ná zywa go v Ewángelistow Rádą y spráwiedliwo ścią Bożą/ áby nim nikt nie gárdził.

PYT: Syn Boży dla czego Krzest święiy w ko ściele postánowił?

ODP: Dla te°/áby był znákiem/świádectwem y pieczęćią wiáry/ ktora iest w Jezusá Krystusá tákże zbáwienia y odpuszczenia grzechow/ ktor nam spráwił zasługą/ śmierćią/krwią swą Jezu Krystus: nákoniec przyięćia do przymierza Boże go/ y złączenia z Jezusem Krystusem. Piotr świę ty mowi w liśćie swym: Korabiowi krzest rowná iąc się/ záchowywa nas też/ nie zdeymuiąc z ná plugáwośći ćiáłá/ ále spráwuiąc to/ iż dobre su mnienie wzywa Bogá przez zmartwychwstán Jezusá Krystusá. Jan ś. mowi w liśćie swoim Trzey są ktorzy świádczą ná ziemi/ Duch/wodá krew. Páweł ś. mowi w liśćie do Rzymian: Abr hám wźiął znák obrzezánia/ iáko pieczęć spráwi dliwośći y wiáry. A iż Krzest ś. iest ná mieyscu brzeski/iáko vczy tenże Apostoł w liśćie do Kolo sensow/ tedyć też iest znákiem y pieczęćią spráwi dliwośći y wiáry. Y stądże Tertullian y Chryzo stom mowią: Krzest iest zápieczętowániē wiáry.

1 petr: 3. 21.

1. Ioh: 5. 8.

Rom: 4. 11.

Colos: 2. 11, 12.

Tert: lib de Pœnit Chryso: Hom: 5. in Matt: operib. imper.

PYT: Dźiatki ludźi Krześćiáńskich máiąli by krzczone?

ODP: Máią być krzczone. Vczą nas tego Pro roctwá/figury zakonn e/ obrzeská Abráhámowá Mándat Boży/ przykłády Apostolskie/ zacnoś dźiatek Krześćiáńskich/ktorą ich Pan Bog vczći z łáski swey.

Pytanie Ieśli dźiatki máłe máią

PYT: Gdźie o tym proroctwo było/ że dźiatki

ludźi Krz

ludźi Krześćiáńskich miáły być krzczone? *być krzczone.*

ODP: Mowi Izáiasz: Ták mowi Pan Bog: Oto podniosę rękę moię ku Pogánom / á podniosę chorągiew moię w narodźiech: á przyniosą syny twe ná łokćiách swoich / á dźiewki twe ná rámionách swoich. To ináczey nie może się rozumieć ieno o krzćie/do ktorego przynosząc dźiatki máłe rodźicy/ ofiáruią ie Pánu przezeń. *Proroctwo.* Isai: 49. 22.

PYT: Ktore były figury w zakonie o krzćie dźiećińskim? *Figury zakonne.*

ODP: Krzczenie w morzu wszytkich Izráelitow idących z Egiptu: Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow: Wszyscy byli okrzczeni w Moyzeszu w obłoku y w morzu. Tám były y dźiatki máłe: bo ták mowił Moyzesz do ludu Izráelskiego w Xięgách swoich: Z dźiatkámi nászemi y z stárszemi / z synmi y z corkámi poydźiemy; Tedyć też tám y dźiatki máłe z rodźicámi były krzczone. A iesli ná on czás dźiatki máłe były krzczone / á teraz w nowym przymierzu czemu im ma być broniony Krzest? 1 Cor: 10 2. Exod: 10 9.

PYT: Gdźie Abráhámowi roskazał Pan Bog dźiatki máłe obrzezowáć? *Obrzeská.*

ODP: Moyzesz o tym nápisał w Xięgách swych gdźie ták Pan Bog mowił do Abráhámá: Niemowiątko osmego dniá miedzy wámi niechay będźie obrzezáne. Ná mieysce obrzeski nástąpił krzest / iáko vczy Páweł ś. iáśnie w liśćie do Kolossensow/ mowiąc: Przez Krystusá obrzezáni iesteśćie/obrzezániem nie ręką vczynionym/pogrzebieni z nim przez krzest. Jáko tedy w stárym zakonie/choć dla młodych lat/ nie mogły od śiebie mowić dźiatki / y wiáry nie mogły wyznáć/ áni táie- Gen: 17. 12. Colos: 2. 1.

mnice obrzeſki nie rozumiáły / á wzdy ie Pan Bo
kazał obrzezowáć w onę wiárę ktorą ich rodzi
wyznawáli / y w ktorey miáły być wychowáne
Tákże też y dźiatki Krześćiáńſkie w nowym zak
nie máią być krzczone/choć dla młodych lat nie m
gą od śiebie mowić/ wiáry wyznáć/áni táiemni
krztu nie rozumieią : ále potym będą rozumieć d
rozſzy/y w niey ſię wychowawſzy. Nie rozumiał
Ioh. 13. 7. też y Piotr ś. oney táiemnice omyćia / á przećię
Pan vmywał/mowiąc mu:Co ia czynię ty niewi
teraz/ ále potym będźieſz wiedźiał.

Mándat Boży. Pyt: Gdźie Syn Boży roſkazał dźiatki m
krzćić?

Mat: 19. 14. Odp: V Máttheuſzá ś.mowiąc:Vczćie wſz
kie narody/krzcząc ich w imię Oycá/y Syná/y
chá ś°. Dźiatki máłe iż ſą narodem ludzkim/ n
zy do nich krzeſt : roſkázuie ich tedy Pan krzćić
ſię pokázuie y z onych ſłow ktore mowił do v
niow/iáko czytamy v Máttheuſzá ś. Zániechay
dźiatek áni im zábraniayćie przychodźić do mn
ábowiem tákowych ieſt kroleſtwo niebieſkie. A
ieſt dźiatki do Kryſtuſá przynośić / iedno ie pr
krzeſt Kryſtuſowi Pánu ofiárowáć / y w kośćio
iego wſzczepić?

Pyt: Gdźie nápiſano/iż dźiatki máłe Apoſtol
wie krzćili?

Act: 16. 15. 33. 1. Cor: 1. 16. Gen: 46. 5. 6. 27. Gen: 17. 23. Odp: Lukaſz ś.mowi w Dźieiách Apoſtolſkich
Lidya okrzćiłá ſię/y dom iey. Támże ieſzcze mow
Lukaſz ś. Okrzćił ſię ſtroż / y wſzyſcy domownie
iego záraz. Páweł ś. mowi w liśćie do Korynto
Okrzćiłem dom Stephánin. A iż dom złożony ie
z doroſłych y z máłych dźiatek y z niemowiątek/ c

ſię z piſm

śię z pismá ś. pokázuie: Tedyć święći Apostołowie/ iáko dorosłe / ták y niemowiątká krzćili / y z tądże Doktorowie dawni / *Origenes* y *Augustinus*, krzest dźiećiński zowią náuką Apostolską.

Psal: 115. 13. Orig. in cap: 6. Rom. August: li: 10. ca: 23. de Genes.

PYTANIE. Dźiatki máłe iákiey są zacnośći przed Bogiem z łáski iego?

Zacność dźiatek máłych

ODPOVVIEDZ. Dźiatki ludźi Krześćiáńskich w żywoćie máćierzyńskim są poświęcone/ są święte/ máią Duchá ś°/ znáią Páná Bogá/ chwalą Páná Bogá/ wzywáią Páná Bogá/ y wysłuchywa ie Pan Bog/ máią łáskę Bożą/ należą do przymierza Bożego / wierzą w Páná Bogá przez nátchnienie Duchá ś°/ są przeyźrzáne y obráne z szczerey łáski Bożey przed wieki do żywotá wiecznego: nákoniec zbáwienie pewne máią/ choćby też bez krztu prędką śmierćią z świátá zeszły: ábowiem P. Bog ieszcze w żywoćie/ y od żywotá záraz/ Bogiem ich iest

Poświęcone są.

PYT: Gdźie o tym mowi pismo / iż dźiatki ludźi Krześćiáńskich są w żywoćie máćierzyńskim poświęcone?

Ierem: 1. 5.

ODP: Sam Pan Bog mowi do Jeremiaszá: Pierwey niżlim ćię w żywoćie stworzył / poznałem ćię: á pierwey niżliś wyszedł z żywotá poświęćiłem ćię: Co tu mowi Duch ś. o Jeremiaszu / to śię y o dźiatkách wiernych słusznie ma rozumieć: Bo iáko Jákob y Ezau znáczyli dwá narody/ narod wierny y niewierny/ obrány y odrzucony/ szczyry y obłudny; o czym Moyzesz nápisał w Xięgách swoich: Ták też Jeremiaszowe poświęcenie znáć dawa/ iż dźiatki wierne/ bywáią poświęcone w żywoćie máćierzyńskim.

Gen: 25. 23.

Święte są.

PYT: Gdźie pismo zowie dźiatki ludźi Krześći-

áńskich świętemi?

1. Cor: 7. 14. ODP: Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow Poświęcon bywa mąż niewierny przez żonę wier ną / y żoná niewierna bywa poświęconá prz wiernego mężá/bo ináczey byłyby dźieći wáße n czystemi/ á teraz świętemi są.

Duchá ś. maią. PYT: Gdźie pismo mowi / iż dźiatki máłe má Duchá świętego?

Ioel 2. 28 Luc: 1. 11 ODP: Sam Pan Bog mowi v Joelá Prorok Wyleię Duchá mego ná wßelkie ćiáło. O Jan Krzćićielu Anyoł mowi v Łukaßá ś. Będźie wi ki przed Pánem/á nie będźie pił winá áni sekár będźie nápełnion Duchem świętym ießcze z żyw tá mátki swey.

Znáią P. Bogá 1. Ioh: 2. 14. Luc: 1. 40 PYT: Gdźie pismo mowi / iż niemowiątká P ná Bogá znáią?

ODP: Jan ś. mowi w liśćie swoim: Pißę w niemowiątká / iż znaćie Oycá: Pißę wam Oy wie/ iż znaćie tego ktory iest od początku: pisał wam młodźieńcy/iż iesteśćie mocni/á słowo B mießka w was. Mamy tego iásny dowod w J nie Krzćićielu / ktory będąc ießcze w żywoćie m ćierzyńskim / poznał Páná Krystusá / ábowie z weselem skoczył w żywoćie iey/ v słyßawßy gło gdy Pánná Márya witáłá Elżbietę.

Chwałą P. Bogá. PYT: Gdźie pismo mowi/iż dźiatki máłe chw łą Páná Bogá?

Psal. 8. 3 ODP: Dawid wowi w Psálmie: Z vst niemow tek/y ießcze zsących dźiatek/wykonałeś chwałę.

Vzywáią P. Bogá PYT: Gdźie o tym pismo mowi/ iż dźiatki má wzywáią Páná/y wysłuchywa ie Pan Bog?

ODP: Moyzeß mowi w Xięgách swych: Bog

słyßał gł

słyszał głos dźiecęcy/ y záwołał Anioł Bozy z nie- Gen: 21.
bá ná Agár: Coć się dźieie Agár? Nie boy się: vsły- 17.
szałći Bog dźięćięćiá tego głos z mieyscá ná kto-
rym iest.

PYT: Gdźie pismo mowi/ iż dźiatki máłe máią *Máią łaskę Bożą.*
łáskę Bożą?

ODP: Márek ś. mowi: Przywiedźiono do Je- Mar: 10.
zusá dźiateczki/ áby się ich dotykał: ále zwolennicy 13.
fukáli ná onych ktorzy ie przywodźili. Co gdy oba-
czył Jezus/ gniewał się/ mowiąc do nich: Dopuść-
ćie dźiateczkom iść do mnie/ á nie zákázuyćie im/
ábowiemći tákowych/ iest krolestwo Boże.

PYT: Gdźie pismo mowi/ iż dźiatki máłe należą *Należą do Przymierza*
do przymierza Bożego?

ODP: Sam P. Bog mowi w ręgách Moyze- Gen: 17.
szowych: Będę Bogiem twoim/ y potomstwá 7.
twego po tobie.

PYT: Gdźie pismo mowi/ iż dźiatki máłe wierzą *VV syná Bożego wierzą.*
w syná Bożego?

ODP: Lukasz ś. mowi: Przynoszono do Jezusá Luc: 18.
dźiateczki/ áby się ich dotykał. Márek ś. dokłáda: 15.
Biorąc ie ná ręce/ á wkłádáiąc ná nie ręce błogo- Mar: 10.
sławił im/ y mowił/ iáko pisze Mátthеusz święty/ 16.
do vczniow o onych dźiatkách: ktoby przyiął iedno Matth:
dźięćiątko tákowe w imię moie/ mnie przyimuie. 18. 5.
Ktoby záś obráźił iedno z tych to máłych ktorzy
w mię wierzą/ lepieyby mu było/ áby záwieszono
kámień młyński v szyie iego/ y zátopiono go w głę-
bokośći morskiey. Anoż Páweł ś. mowi/ pisząc do
Zydow: Bez wiáry nie może być/ áby się Bogu kto Heb: 11.
podobał. A iż dźiatki máłe podobáią się Pánu 6.
Bogu/ iáko sam Pan mowi: Tákowych iest krole- Mar: 10.
14.

ſtwo niebieſkie; Tedyć dźiatki máłe máią wiárę ktorey iednák wyznáć nie mogą dla młodych lat. A máią wiárę nátchnioną przez Duchá ś°. ktorą on w nich ſpráwuie.

Przeyźrzáne ſą do zbáwienia.

PYT: Gdźie piſmo mowi/ iż dźiatki wierne przez wieki ieſzcze ſą przeyźrzáne/ obráne/ y náznáczone do żywotá wiecznego?

Ephes. 1. 4. 2 Tim: 1. 5.

ODP: Páweł ś. w liśćie do Efezow/ y w liśćie do Tymo. mowi: Bog wybrał nas w Kryſtuśie przed tym niż był záłożon świát/ ábyſmy byli świętymi y nienágánionymi przed nim/ przez miłość: ktory przeyźrzał nas/ áby nas ſpoſobił zá ſyny przez Jezuſá Kryſtuſá w ſobie/ wedle dobrowolnego vpodobánia woley ſwoiey. Tenże mowi

Rom. 9. 11.

piſząc do Rzymian: Gdy ſię były ieſzcze nie náwidźiły dźiatki/ áni co dobrego ábo złego vczyniły/ áby mocne zoſtáło náznáczenie Boże/ ktore iest według wybránia iego/ to ieſt nie z vczynkow/ á

Mal: 1. 2.

z tego ktory wzywa: iáko nápiſano/ Jákobám miłował/ á Ezáum nienawidźiał.

Máią żywot wieczny.

PYT: Gdźie piſmo mowi/ iż dźiatki máłe máią żywot wieczny? y choćby też z świátá zeſzły przez prętką śmierć bez krztu/ nie ſą potępione?

Matth. 18. 3.

ODP: Syn Boży mowi v Mártheuſzá świętego/ do vczniow: Záprawdę powiedam wam/ ieſli ſię nie náwroćićie/ y nie ſtániećie ſię iáko dźiatki/ nie wnidźiećie do kroleſtwá niebieſkiego. Tám mowi: Nie ieſt wola Oycá wáſzego/ ktory ieſt w niebie/ áby zginął ieden z tych máłych. A v Márku

Mar: 10. 14.

świętego mowi o dźiatkách máłych/ Tákowych ieſt kroleſtwo niebieſkie. Mamy tego przykład w ſynu Dawidowym/ ktory przed obrzeſką dniá ś

dmeg

onego po narodzeniu choć vmárł / á przecie iest zbáwion: o czym nápisano w xięgách Krolewskich: y w onych dziatkách / ktore ná puszczy bez obrzeszk vmieráły / o ktorych nápisano w xięgách Jozuego. Tákże y w onych ktore pomordował Herod / miedzy ktorymi wiele było nie obrzezánych / zeznawa y sam Bellármin. Y w onych ktore niedoczekawszy dniá ośmego vmieráły: ktore ieśliby miáły być poczęte / byłby im sam Pan Bog przyczyną poteplenta / bo ich nie kazał obrzezowáć / á dniá ośmego / czego y pomyślić sie niegodzi / bo Bog wszytkich zbáwić chce: á kremu nie dla ich grzechu potepiał by ie / ále dla grzechu rodźicow / iż ich omieszkáły zániedbáli obrzezáć / co iest przeciwko onemu pismu ś. co mowi Bog v Ezechiela: Syn nie poniesie złości Oycowskiey. A też Pan Bog nie ná dziatki sie gniewa gdy Sákrámenty nie przyimuią / ále ná rodźice: czego mamy przykład w Moyżeszu / o czym sam pisze w xięgách swoich / ktorego zábić chciał w drodze / iż był syná nie obrzezał: á nie syná nie obrzezánego. Co y sámi sprzećiwnicy zeznawáią: A co sie mowi o obrzesce / to sie rozumie y o Krzeście bo krzest iest ná mieyscu obrzeszki / świádczy Páweł ś. w liśćie do Kolossensow.

2 Reg. 12 18, 23. Iosu: 5. 6. Matth 2 16. Bellar: Li. 1. ca: 6. de Ba. 1 Tim: 2. 4. Ezech: 18. 20. Exod 4. 24. Wuick in c. 4 Exod. Colos: 2. 11.

Pyt: Gdźie nápisano / iż Pan Bog dźiatkom máłym / ieszcze od żywotá / iest Bogiem?

Bogdźiatek małych Bogiem. Isa 44. 2. Psal: 22. 10, 11, 12.

Odp. Sam Pan Bog mowi v proroká Izáiaszá. Jeszcze skoro od żywotá / iestem twym wspomożycielem Izráelu: Dawid też mowi sam o sobie w Psálmie: Ty iestes Pánie / ktoryś mie wywiodł z żywotá: nádzieią moią iestes ieszcze z żywotá mátki moiey. Jeszcze od żywotá mátki mey /

ieſteś Bogiem moim. Toż mowi ś. Páweł o ſobie
Gal:1.15. piſząc do Gálátow: Bog mię był odłączył z żywo-
tá mátki mey/y wezwał z łáſki ſwey/ obiáwiáć ſy-
ná ſwego we mnie. A iż tákiey zacnośći ſą dźiatki
máłe/ z dáru Bożego / godźi ſię te dáry niebieſkie
w nich krztem ś. zápieczętowáć: Bo ieſli im Pan
nie odmawia áni broni więtſzey rzeczy/to ieſt łáſki
ſwey: coż rozumiemy/ áby im mnieyſzey rzeczy/ to
ieſt pieczęći krztu ś. znáku widomego niewidomey
łáſki ſwey/miał zákázowáć?

PYTANIE.

Co ieſt VVieczerza P.

CO ieſt WIECZERZA PANSKA?

ODPOVVIEDZ.

Jeſt ſpráwá święta / ná ktorey nas Pan Kry-
ſtus prawdźiwie á iſtotnie/karmi ćiáłem ſwym/
nápawa krwią ſwoią: ná ktorey ſtawamy ſię vczeſ-
tnikámi wſzytkich dobr/ ktore nam záſłużył Jezus
Kryſtus / śmierćią y wylaniem krwie ſwoiey: á to
przez wiárę duchownie: czego ieſt pewnym wyś-
wiádczeniem chleb y wino żywioły Sákrámentál-
Matth. 26. 26, 27,28,29 ne. O czym ták mowi Mátthеuſz święty: Wźiął
Jezus chleb / á podźiękowawſzy łamał y dał vcz-
niom/y rzekł: Bierzćie/ iedzćie/toć ieſt ćiáło moie.
A wźiąwſzy kielich/ podźiękował/ y dał im rzekąc:
Piyćie z tego wſzyſcy. Abowiem toć ieſt krew mo-
iá nowego Teſtámentu / ktora dla wiela ich bywa
rozlana ná odpuſzczenie grzechow. A powiedam
wam / iż nie będę pił od tąd z tego to owocu win-
nice/ áż w on dźień/ gdy go będę pił z wámi nowy
w kroleſtwie Oycá mego. Páweł ś. mowi w liśćie
1 Cor:10. 16, 17. do Koryntow: Kubek błogoſłáwienia ktory bło-
goſłáwimy / izali ſpołecznośćią krwie Kryſtuſo-

wey nie

wey nie iest? A chleb ktory łamiemy/ izali nie iest społecznośćią ćiáłá Krystusowego? Abowiem wiele nas iest iednym chlebem/ y iednym ćiáłem: gdyż wszyscy iednegoż chlebá/ y iednegoż kielichá iesteśmy vczestniki. Tenże mowi w tymże liśćie. Ktoby iadł chleb ten/ ábo pił ten kubek Páński niegodnie/ będźie winien ćiáłá y krwie Páńskiey. A káżdy niech się doświádczy/ á tákże niechay ie on chleb/ y z kubká onego piie. Tu dwie rzeczy wspomina Duch ś. chleb y ćiáło/ wino y krew: Chleb ś. y wino ś. bierzemy od száfárzá widomego/ ręką ćielesną/ y pożywamy go vsty ćielesnymi. A Ciáło y krew bierzemy od syná Bożego/ ktory iest obecny przy oney spráwie mocą bostwá swego/ ręką serdeczną/ to iest wiárą: á pożywamy go duchownie/ to iest/ táiemnie/ niewidomie/ zá spráwą Duchá ś. to iest/ inszą rzecz widząc/ á inszą wierząc. O ktorym tákowym pożywániu sam syn Boży mowi v Janá ś. Jamći iest on chleb żywotá: ten ktoryć do mnie przychodźi żadnym sposobem łáczen nie będźie/ á kto wierzy w mię nigdy nie vprágnie. Támże v tegoż Ewánielisty powiedziawszy: Chleb ktory ia dam/ iestći moie ćiáło/ ktore ia dam zá żywot świátá: dokłáda/ Duchći iest ktory ożywia/ ćiáłoć nic nie iest pożyteczne: słowá ktore ia wam powiedam/ Duch są y żywot. Toż mowi ś. Páweł w liśćie do Koryntow: Oycowie nászy wszyscy tegoż pokármu duchownego vżywáli/ y wszyscy pili tenże napoy duchowny: ábowiem pili z skáły duchowney ktora zá nimi szłá/ á tá skáłá byłá Krystus. Tákowy sposob pożywánia y Doktorowie krześćiáńscy pokázuią y zálecáią/ iáko Augustyn/ Emißen. y inszy ktorych słowá położone są w Trán-

1 Cor: 11 27, 28.

Sposob pożywánia.

Mat: 28. 20.

Ioh: 6. 35.

℣ 51.

℣ 63.

1 Cor: 10 3.

ſubſtántiátiey.

Vſtawcá VVieczerzy Pán.

PYT: Kto ieſt vſtawcą Wieczerzy Páńſkiey? ktorym ieſt ſpoſobem poſtánowiona?

1 Cor. 11 25.

ODP: Sam ſyn Boży: O czym ták mowi ś. Páweł w liśćie do Koryntow/ Jam wźiął od Pánácom też wam podał/ iż Pan Jezus tey nocy/ ktorey był wydan/ wźiął chleb/ y podźiękowawſzy złamał/ y rzekł: Bierzćie/ iedźćie/ toć ieſt ćiáło moie ktore zá was bywa łamáne: To czyńćie ná pámiątkę moię. Tákże y kubek po wieczerzy/ mowiąc: Ten kubek ieſt nowy Teſtáment przez krew moię: To czyńćie ilekroć będźiećie pić ná pámiątkę moię. Przećiwko temu poſtánowieniu Páńſkiemu grzeſzą: Naprzod/ ći ktorzy nie máiąc żadney ſłuſznéy przyczyny/ gárdzą vżywániem Wieczerzy Páńſkiey/ y ſámi ſię od niey wyłączáiąc przez wzgárdę y nieposłuſzeńſtwo roſkazánia Kryſtuſowego: bo tu Pan iáśnie mowi do wſzytkich/ roſkázuiąc/ To czyńćie ná pámiątkę moię. A temu/ grzeſzą y ći ktorzy tę vſtáwę świętą rozpołowiczyli/ rozdźielili/ odiąwſzy iednę cząſtkę Sákrámentu świętego ludźiom świeckim/ nie vważáiąc tych ſłow/ ktore mowi Pan o kielichu z dokłádem: Piyćie z tego wſzyſcy. Do tego/ grzeſzą y ći przećiwko tey vſtáwie Páńſkiey/ ktorzy ten Sákráment chwalą/ chowáią/ noſzą/ przed nim klękáią/ vpadaią/ śpiewáiąc/ Nie ieſt to chleb/ ále Bog: bo pan Kryſtus vſtáwuiąc Sákráment ś. nie kazał go chwalić/ nośić/ chowáć/ przed nim klękáć: ále kazał bráć/ ieść/ pić/ mowiąc: Bierzćie/ iedźćie/ toć ieſt ćiáło moie. Bierzćie/ piyćie/ toć ieſt krew moiá. Náoſtátek grzeſzą y ći/ ktorzy z tego Sákrámentu ofiárę v-

I.

II.

III.

IV.

błagálną

błagálną zá żywe y vmárłe vczynił: czego nie dopuszczáią słowá Páńskie / To czyńćie ná pámiątkę moię. Iż pámiątká iest ofiáry vbłagálney / to nie sámą ofiárą / bo inßa iest ofiárá / inßa pámiątká ofiáry.

Przyczyny ustáwy Wieczerzy P.

PYT: Dla czego syn Boży postánowił Sákrámént Wieczerzy swey świętey?

ODP: Dla tego / 1. Aby był pámiątką śmierći iego / z ktorey mamy odpuszczenie grzechow / y żywot wieczny. O czym ták mowi sam syn Boży y Páwek w liśćie do Koryntow: Ilekroć będźiećie ieść ten chleb / y ten kubek będźiećie pić / śmierć Pánską opowiedáć będźiećie áż przyidźie. 1 Cor: 11 26. 2. Aby był vpewnieniem y zápieczętowániem zbáwienia / y odpuszczenia grzechow / wybránych Bożych: ápowiem gdy tego Sákrámentu vżywamy / vpewniamy śie o tym / iż mamy w Krystuśie odpuszczenie grzechow / y zbáwienie wieczne / podług tych słow / ktore mowi Pan v Máttheuśá ś. To iest krew moiá nowego Testámentu / ktora dla wielu ich bywa rozlana / ná odpuszczenie grzechow. Matth. 26.28. 3. Aby był znákiem / świádectwem / y háślem ludu Bożego / ktorymby mogli być rozeznáni od ludu niewiernego. Jáko też y Żydźi bywáli rozeznáni vżywániem bránką od niewiernych Pogan. 4. Aby nas ten Sákrámént świety vpominał do powinności náßey Krześćiáńskiey / ktora iest opisána w słowie Bożym: iáko do miłości Bogá y bliźniego / do pokoiu y zgody w iednym Duchu / y do pobożnego żywotá. Z tądże Doktor Augustyn tę świętość zowie Sákrámentem pobożności / znákiem iedności / związku miłości: á Chryśostom tá- August: Tra: 26. in Ioh: Chryś.

iemnicę

Hom:51. in Matth *Ieśli śię chleb ćiáło, wino krew przemienia.*

iemnicą pokoiu názywa ią.

PYT: Ná wieczerzy Páńskiey/ ieśliże śię chleb w ćiáło / wino w krew / istotnie / ćieleśnie / właśnie przemienia y przeistacza?

ODP: Nie przemienia. Nie dopuszczáią tego słowá sámego syná Bożego. Abowiem syn Boży názwawszy wino krwią swoią / po błogosłáwieniu/ rozdawániu / iedzeniu y pićiu/ názywa wino winem/mowiąc v Máttheuszá ś. Nie będę pił od tąd z tego owocu winnice. Tenże mowi v Janá ś. Słowá / ktore ia wam powiedam / Duch są y żywot. Nie dopuszcza tego náuká Páwłá ś. ktory názywa po poświęceniu chleb chlebem / wino winem/mowiąc w liśćie do Koryntow: Káżdy niech śię doświádczy/ á tákże niechay ie on chleb/y zkubká onego piie. Tenże mowi w tymże liśćie swoim: Chleb ktory łamiemy / izali nie iest społecznośćią ćiáłá Krystusowego? Mowi/ łamiemy: co o ćiele własnym nie może być rzeczono/ áby miáło być łamáne. Nie mowi: Ciáło łamiemy/ále chleb łamiemy: k temu/ nie mowi / iest ćiáłem Krystusowym/ ále iest społecznośćią ćiáłá Krystusowego: to dla tego / iż chleb y wino po poświęceniu nie vtraca własnośći/y nátury swey/ ále iest chleb chlebem/ y wino winem sákrámentálnym/ świętym/ poświęconym/ od chlebow/ win inszych/ ná spráwę świętą wyłączonym/ktory nam prawdziwie wyświádcza ćiáło y krew páńską. Nie dopuszcza pámiątká/ odeszćie y áż ná sąd przyszćie Páńskie: o czym mowi święty Páweł w liśćie do Koryntow / przywodząc słowá Páńskie / To czyńćie ná moię pámiątkę: gdźieć iest pámiątká / niemász sámey rzeczy.

Mat: 26. 29. Ioh: 6. 63.

1 Cor. 11. 28. 1 Cor: 10 16.

1 Cor: 11. 24.

Támże mowi: Smierc Páńską będźiećie opowiádáć/ áż przyidźie: toć go tu niemáß ćieleśnie/ á záthym chleb w ćiáło nie odmienia śię. Nie dopußcza tego Kredo Apostolskie/ w ktorym wyznawamy/ iż tu ná ziemi niemáß ćiáłá Krystusowego/ále tylko w niebie mowiąc: Wstąpił ná niebiosá/ śiedzi ná práwicy v Bogá Oycá wßechmogącego: Z támtąd przyidźie sądźić żywych y zmárłych. Nie dopußczáią tego Doktorowie Krześćiáńścy/ áby śię miał chleb w ćiáło/ wino w krew istotnie przemienić. Doktor Láćiński Augustyn mowi: Nie wątpił Pan rzec/ To iest ćiáło moie/ gdy dawał znák ćiáłá swego. Doktor Grecki Theodoretus toż mowi: Znáki widome/ ćiáłá y krwie swoiey nazwiśćiem vczćił: nie przemieniáiąc záiśte przyrodzenia ále przydawáiąc łáskę przyrodzeniu. Támże: Zbáwićiel náß imioná odmienił/ á ćiáłu imię znáku dał/ á znákowi też nazwisko ćiáłá dał. Nie dopußcza tákowego przemienienia wzrok/ zapách/ śmák chlebá y winá. Y ztądże ono mowi y Augustyn: Co widźićie chlebći iest/ co też y oczy wáße zeznawáią. A iż mowi Syn Boży/ To iest ćiáło moie/ To iest krew moią; nie idźie záthym/ áby śię miał przemieniáć chleb w ćiáło/ wino w krew: bo też báránek Wielkonocny zowie śię przeßćiem Páńskim/ obrzeską przymierzem/ śiedm kłosow śiedmio lat/ naśienie słowem Bożym/ Kielich Testámentem/ Krystus Pan zowie śię opoką/ chlebem/ świátłością/ drogą/ drzwiámi: ić. á przedśię te rzeczy nie przemieniáią śię w to: ále są znákiem/ wyświádczeniem tych rzeczy y podobieństwem/ ktorych sobie nazwiská biorą. Dla tegoż Doktor Augustyn nazwiská tákowych rzeczy vważáiąc/ mowi: Zwy-

Augusti: lib: cõt: Adim: cap: 12. Theod: Dialo: 1.

Augusti: Serm: ad Infan: & hab. Di: 2. Can: Qui. Exod: 12 11. Gen: 17. 10, 16. Gen. 41. 27. Luc: 8. 12. 22. 20. 1. Co: 10. 4. Ioh: 6. 35.

kłá rzecz/

14.6. kłá rzecz / ktora co znáczy / oney rzeczy imieniem ktorą znáczy / názywáć się; y dowodźi tego temi mieyscámi położonemi. Y dokłáda: Jesliby Sákrámentá iákowego podobieństwá tych rzeczy ktorych są Sákrámentámi/nie miáły: nie byłyby Sákrámentámi: z tego tedy podobieństwá / często też biorą imioná sámychże rzeczy. Jáko tedy nieiákim obyczáiem/Sákráment ćiáłá Páná Krystusowego(to iest chleb)iest ćiáłem Krystusowym Sákráment krwie Krystusowey (to iest wino) iest krwią Krystusową: ták Sákráment wiáry(to iest krzest) iest wiárą.

August: Epi:102. Et in Levit. Quę 57. Epist:23.

Drogá do niebá.

PYT: Ponieważ iesteś pewien żywotá wiecznego: á ktorąż drogą człowiek Krześćiáński może przyść do żywotá wiecznego?

ODP: Przez wiárę/ktora iest w Jezusá Krystusá. o czym mowi Syn Boży v Janá ś. Abowiem Bog ták vmiłował świát/iż Syná swego iednorodzonego dał: áby wszelki / kto wierzy weń nie zginął/lecz áby miał żywot wieczny. Tenże mowi Syn Boży w Dźieiách Apostolskich Páwłowi ś. Posyłam ćię do Pogan/ábyś otworzył oczy ich/iżby się náwroćili z ćiemnośći doświátłośći/ á z mocy szátáńskiey do Bogá: áby wźięli odpuszczenie grzechow y dźiał miedzy świętemi / przez wiárę ktora iest w mię. Pisze Lukasz ś. w Dźieiách Apostolskich: Kiedy się stroż pytał Páwłá ś. coby miał czynić / żeby był zbáwion; Páweł ś. drogę do żywotá wiecznego vkazał mu/mowiąc: Wierz w Páná Jezusá Krystusá/á będźiesz zbáwion z domem twoim. Tenże mowi ś. Páweł w liśćie do Efezow: Łáską Bożą iesteśćie zbáwieni przez wiárę; y to

Ioh:3.16 Act:26 17. Act:16. 31. Ephes:2 8.

nie z was/

mię z was/ dar to Boży iest: mię z vczynkow/ áby się mękt nie chlubił:

Co iest wierzyć w Krystusa.

PYT: Ktoraż to wiárá w Krystusá/ ktorą bywamy zbáwieni: y co to iest Wierzyć w Krystusá?

ODP: Wiárá w Krystusá tá iest/ y to iest wierzyć w Krystusá. I. Znáć y wierzyc go być Bogiem Izráelskim/ Zbáwicielem doskonálym/ Káplanem wiecznym/ przezyścą iedynym/ Głową Kościołá Krześćiáńskiego. 2. O czym wyższey świádectwá z pismá ś. są położone. II. W nim sámym vfáć/ nádzieię zbáwienia pokłádáć/ krom męki/ zasługi iego/ indziey zbáwienia nie szukáć/ onego że wszytkie° sercá miłowáć: co się z wyższych świádectw pismá ś. pokázuie. III. Náuce iego wierzyć/ według niey się rządzić/ nád nię się więcey nie dopytáć/ ná niey cále przestáwáć/ opuściwszy vstáwy ludzkie/ náuce iego sprzećiwne. Syn Boży sam mowi v Janá ś. Wy iesteśćie przyiaćiele moi/ ieśli czynić będźiećie/ to cokolwiek ia wam roskázuię: Tenże mowi v tegoż Ewángelisty: Kto słowá mego słucha/ á wierzy onemu ktory mię posłał/ ma żywot wieczny. O tym wszytkim mowi *Augustinus* z pismem się zgadzáiąc: Inszá rzecz iest wierzyć Jemu: Inszá wierzyć Go: Inszá wierzyć Weń. Wierzyć mu/ iest wierzyć/ że te są rzeczy prawdźiwe/ ktore mowi: Wierzyć Go/ iest wierzyć iż iest Bogiem: Wierzyć weń/ iest miłowáć go. Pierwsze dwie rzeczy mogą vczynić y dyabli: ále wierzyć weń/ Sámi tylko mogą krorzy go miłuią. Tenże teższe mowi: Ten wierzy w Krystusá/ ktory y nádzieię pokłáda w Krystusie/ y miłuie Krystusá. Abowiem iesli kto wiárę ma bez nádzieie y bez miłości/ Kry-

Ioan: 15. 14.

Ioh: 5. 24

August: Ser: 181. de Tem.

Serm: 61 de ver-

bis Domini Cypri: lib: de publici mar. Chriso: Hom: 19 in Matt: oper: imperfecto

łośći / Krystusá wierzy / nie w Krystusá wierzy. Kto tedy wierzy w Krystusá / wierząc w Krystusá / przyidźie weń Krystus. Cypryan nápisał: Nie wierzy ten w Bogá / ktory w nim sámym nádźieie wszytkiego szczęśćia swego nie pokłáda. Chryzostom y ten ták vczy: Wierzyć Krystusowi coż iest iedno być posłusznym Krystusowi. A ktory ábo nie wyznawa / ábo nie żyie według słowá iego / ten nie iest posłuszny Krystusá áni mu wierzy.

Vczynki dobre ludźie krześćiánscy máią czynić.

PYT: Iż człowiek przychodźi do żywotá wiecznego / przez wiárę / to iuż nie potrzebá dobrych vczynkow?

Ephes. 2. 10.

ODP: Potrzebá. Abowiem o tákowey wierze mowimy / ktora z śiebie rodźi dobre vczynki / ktore sam Pan Bog roskazał / y są w słowie Bożym opisáne. Páweł ś. mowi do Efezow: Iesteśmy spráwą Bożą stworzeni w Krystusie Iezusie / ku vczynkom dobrym / ktore przedtym Bog nágotowáł ábyśmy w nich chodźili. Tenże mowi do Tytusá: Niech się vczą y nászy dobrych vczynkow záchowáć / ná pilne potrzeby / iżby nie byli nieużytecznemi. Piotr ś. mowi w liśćie swoim. Krystus grzechy násze nośił w ćiele swoim ná drzewie / ábyśmy będąc vmárłemi grzechowi / spráwiedliwośći żyli.

Tit: 3. 14

1. Pet: 2. 24

Cel dobrych uczynkow.

PYT: Dla czego człowiek Krześćiáński ma czynić vczynki dobre?

ODP: Nie dla tego / áby sobie vczynkámi dobremi mogł zásłużyć grzechow odpuszczenie y żywot wieczny: bo to iest dar Boży / iáko mowi święty Páweł do Rzymiánow: Dar Boży iestći żywot wieczny przez Krystusá Iezusá Páná nászego. A temu: Nie z vczynkow mamy zbáwienie / ále z mi-

Rom: 6. 22.

łośierdźia

łośierdzia Bożego/ ktore nam okazał w Synu swoim. Páweł święty mowi do Tytusá: Nie z vczynkow spráwiedliwych/ ktorebysmy vczynili/ ále z miłośierdzia swego zbáwił nas Bog przez omyćie odrodzenia y odnowienia Duchá świętego/ ktorego wylał ná nas hoynie/ przez Jezusá Krystusá zbáwićielá nászego/ ábysmy vspráwiedliwieni łáską iego/ sstáli się dźiedźicmi według nádźieie żywotá wiecznego. Nád to/ Syn Boży mowi v Łukaszá ś. Gdy vczynićie wszytko co wam iest roskazano/ mowćie/ Słudzy nievżyteczni iesteśmy: bo to cośmy byli winni/ vczyniliśmy. Do tego/ Jeslibysmy vczynkámi dobremi zásługowáli sobie odpuszczenie grzechow y zbáwienie wieczne/ to Krystus Pan prożno vmárł: to nie z łáski iego bylibysmy zbáwieni/ ále z vczynkow nászych. Páweł ś. mowi w liśćie do Gálátow: Nie obrácamći wniwecz łáski Bozey: bo iesli przez Zakon iest spráwiedliwość/ tedyć Krystus prożno vmárł. Tenże mowi w liśćie do Rzymian: A iesli z łáski/ iużći nie z vczynkow: bo ináczey łáská/ iuż nie iest łáską. A iesli z vczynkow/ iuż nie iest łáská: bo ináczey vczynek iuż nie iest vczynkiem. Náostátek/ vczynki násze nie są ták doskonáłe/ żebychmy sobie nimi mogli v Bogá co zásłużyć. Co wiedząc ludźie święći/ choć ie czynili/ w nich nie vfáli/ ále od nich do miłośierdźia Bożego áppellowáli. Dawid mowi w Psálmie: Pánie nie wchodź z sługą twoim w sąd: boć nie będźie vspráwiedliwione przed tobą wszelkie ćiáło. Izáiasz mowi: Sstáliśmy się wszyscy nieczystemi/ wszytki spráwiedliwośći násze/ są iáko szmátá plugáwey niewiásty. Dániel mowi: Nie wspráwiedliwośćiách nászych przed oblicznośćią twoią

Tit. 3. 5, 6, 7.
Luc: 17. 10.
Gal: 2. 21.
Rom: 11. 6.
Psal: 14. 2.
Isai: 64. 6.
Daniel: 18.

wylewamy modlitw / ále w miłośierdziu twoim
1. Cor: 4. wielkim. Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow
4. Nie czuię się ni w czym winnym / á wżdy nie prze
to iestem vspráwiedliwion: ále Pańći iest / ktor
NOTA. mię rozsądza. Mamy tedy vczynki dobre czynić
Częśćią: ábyśmy wdźięczność nimi Pánu Bogu o
kazáli zá tego dobrodźieystwá. Páweł ś. mowi d
Rom: 12. Rzymian: Proszę was tedy bráćia / przez litość
1. Boże / ábyśćie stáwili ćiáłá wásze / ná ofiárę żyw
świętą / przyiemną Bogu. Częśćią: Abyśmy bl
żnie swoie vczynkámi dobremi Pánu Bogu po
skawáli / y z nich áby Pan Bog chwałę miał y wi
Matt: 5. bion był. Sam Syn Boży mowi v Mátthеuszá
16. Ták niechay świeći świátłość wászá przed lud
mi / áby obaczyli wásze vczynki dobre / y chwal
1. Petr: 2 Oycá wászego / ktory iest ná niebie. Piotr też św
12. ty mowi w liśćie swoim: Niech będźie obcowá
wásze poczćiwe miedzy pogány / áby w tym co m
wią przećiwko wam / iáko złoczyńcom / z dobry
vczynkow / ktoreby obaczyli / chwalili Bogá
dźień náwiedzenia swego. Częśćią: ábyśmy się
kazáli być drzewem dobrym / owoc dobry rod
Matth: 7 cym / á nie sprochniáłym. Syn Boży mowi v Má
17. theuszá ś. Wszelkie drzewo dobre / owoce dob
rodźi: ále spruchniáłe drzewo owoce złe rodźi. N
koniec: Dla tego vczynki dobre mamy czynić /
2. Pet. 1 bychmy nimi wyświádczyli wiárę nászę. Piotr
10. mowi w liśćie swym: Bráćia stáraycie się / ábyśćie
przez dobre vczynki mocne czynili wezwánie y wy
bránie wásze: bo ieślibyśćie te rzeczy czynili / nigd
Iacob: 2. się nie powálićie. Anoż y Jákub święty mowi:
18. każ mi wiárę z vczynkow twoich. Toż mowią
Ambro. Doktorowie Krześćiáńscy. Ambrosius: Ktory śm

vczyć / iż

vczyć / iż łáská Boża według vczynkow bywa dawána: ten przeciwko wierze Kátolickiey vczy. Augustinus záś: Ponieważ vczynki twe są dáry Bożemi/koronuie te Bog/ nie iáko zasługi twoie/ ále/ iáko dáry swoie. Bernardus nápisał: Wiárę vczynki wyświadczáią. Chrysostomus też powieda Homil: 5. ad Antioch. Jeśliś iest Krześćiánínem/ wierz Krystusowi: á ieśli wierzyłś Krystusowi/ przez vczynki pokaż mi wiárę.

Li: 2. de vocat. gēt. c. 8. August: De Gra. &lib. Arbit: c. 7. & Epist: 105. Bernar: Ser: 2. de Resur.

PYTANIE. Powiedzże mi y to/ ieślize dźieśięcioro Bożego przykázánia/ należy do ludźi Krześćiáńskich?

Przykázánie Boże należy do Krześćian.

ODPOVVIEDZ. Nowszem należy. Abowiem iák mowi Krystus Pan v Mátthéussá 6. iednemu młodźieńcowi: Jeśli do żywotá chcesz wnijść/ záchoway przykázánia. V tegoż Ewángelisty/ vczniom swoim roskázuie pilnie y záchowywáć przykázánie Boże/ nie tylko zwierzchownie/ ále y zewnętrznie. Páwel też 6. pisząc do Rzymian/ ludźi Krześćiáńskich vczy pilnie y záchowywáć to przykázánie Boże.

Mat: 19. 17. Matt: 5. 22. Rom: 13. 9.

PYT: Mowże przykázánie Boże.

Bożego przykázánia dźieśięcioro księdze. Exo: 34. 28.

ODP: Mowił P. Bog wszytkie te słowá: Jam iest Pan Bog twoy/ ktorym wywiodł ćiebie z ziemie Egipskiey/ z domu niewoley: 2ć. Fol: 3.

To przykázánie Boże Pan Krystus temi słowy záwárł v Mátthéussá 6°: Będźieś miłował Páná Bogá twego/ ze wszytkiego serćá twego/ y ze wszytkiey duszę twey/ y ze wszytkiey myśli twey. Toć iest pierwsze roskázánie: A wtore podobne iest temu: Będźieś miłował bliźniego swego/ iáko ściebie sámego. Má tym dwoygu roskázániu/ wszytek

Zakon y Prorocy záwiſnęli.

Zakonu żaden człowiek nie może wypełnić doſkonále.

PYT: Możeli człowiek Krześćiáńſki odrodzony przykazánie wypełnić doſkonále?

ODP. Nie może/ dla ſkáżoney á krewkiey nátury ſwey. Bo iż zakon ieſt Duchowny / á człowiek ćieleſny ieſt/y záprzedány pod grzech/iáko świádczy Páweł ś. w liśćie do Rzymian; tedyć zakonu Bożego/ ktorego ieſt ſummá w Bożym przykazániu/nie może ſkutecznie/doſkonále/zewnętrznie wypełnić. Bog Oćiec mowi w xięgách Moyżeſzowych: Myśli ſercá ludzkie° przewrotne ſą od młodośći iego. A v Proroká Izáiaſza mowi: Przywiedź mi ná pámięć/ á rozſądźmy ſię weſpoł: powiedz ieſli co maſz w czymbyś był v ſpráwiedliwion. Oćiec twoy pierwſzy zgrzeſzył/ á náuczyćiele twoi wyſtąpili przećiwko mnie. Syn Boży mowi v Janá ś. Izali wam Moyżeſz nie dał Zakonu: á wżdy żaden z was nie czyni doſyć Zakonowi? Dawid mowi w Pſálmie: Wſzyſcy odſtąpili/ y ſpołu ſtáli ſię niepożytecznymi/ niemáſz ktoby dobrze czynił/niemáſz áż do iednego. Piotr ś. mowi w Dźieiách Apoſtolſkich: Przeczże kuśićie Bogá/kłádąc iárzmo ná ſzyie zwolennikow / ktorego áni Oycowie náſzy/áni my znośićieſmy nie mogli? Ale przez łáſkę Páná náſzego Jezuſá Kryſtuſá/ wierzymy iż będźiemy zbáwieni/iáko y oni. Jan ś. mowi w liś: ſwoim: Jeſlibyſmy rzekli iż grzechu nie mamy/ ſámi ſię oſzukiwamy/ á prawdy w nas niemáſz. Páweł ś. mowi w liśćie do Gálátow: Jle ich ieſt z vczynkow Zakonu / pod przeklęctwem ſą. Bo nápiſano ieſt / Przeklęty káżdy ktoryby nie trwał we wſzytkich rzeczách/ ktore nápiſáne ſą w xięgách Za-

Rom:7. 14. Gen:8. 20. Iſa.43. 26. Ioh:7. 19. Pſal:14. 4. Act: 15. 10. 1 Ioh: 1. 8. Gal 3 10

konu/ áby ie czynił. Tenże mowi Apostoł w liśćie do Rzymian: Ciáło nie bywa poddawáne Zakonowi Bożemu/ gdyż też ám być może. Tenże mowi: Abowiem co czynię/ nie chwalę: gdyż nie czynię teo co chcę/ ále czego mienawidzę/ to czynię. A ieśli czego niechcę to czynię/ przyzwalamći Zakonowi że dobry iest. Teraz tedy iuż nie ia to czynię/ ále grzech ktory we mnie mieszka. Gdyż wiem/ iż nie mieszka we mnie/ to iest/ w ćiele moim/ nic dobrego: Abowiem mamći wolą/ ále ábym to czynił co iest dobrego/ nie náydnię: bo nie czynię dobrego/ ktorego chcę/ ále czego niechcę złego/ to czynię. A ieśli to czynię/ czego niechcę/ iuż nie ia to czynię/ ále grzech/ ktory we mnie mieszka. Rom:8. 7. Rom:7. 15.

PYT: Dla czego iest dány zakon Boży/ gdyż go człowiek żaden doskonále wypełnić nie może?

Cel zakonu Bożego.

ODP: Naprzod/ Aby nam grzechy pokázował/ iż śiły nászę są grzechem zepsowáne: dla ktorych nie mogąc dosyć czynić Zakonowi Bożemu/ y zstawamy się przestępcámi Zakonu. Páweł ś. mowi w liśćie do Rzymian: Żadne ćiáło nie będźiesprá wiedliwione przed obliczności Bożą z vczynkow zakonnych: gdyż przez Zakon bywa poznánie grzechu. Tenże mowi: Cwßemem grzechu nie poznał/ iedno przez Zakon: bo bych też y pożądliwośći nie poznał/ by był Zakon nie rzekł/ Nie będźieß pożądał. Druga/ Abyśmy się przed máiestatem Bożym vmiżáli/ z vczynkow się nie wynoßąc/ áni w nich vfáiąc/ widząc nie potężność śił y skáze przyrodzenia z ktorey vpadamy. Páwel ś. mowi/ w liśćie do Rzymian: Cokolwiek Zakon mowi/ tym/ ktorzy w zakonie są/ mowi/ áby wßelkie vstá były zátu- Rom:3. 21. & 7. 7.

Toż mowi S. Augustyn. Lib: 3. contr. Pelag.

Rom:3. 20.

lone / y áby był winien wßytek świát sądu Bożego. A w liśćie do Gálátow mowi / y w liśćie do Rzymian: Zámknął Bog wßytkich w nieposłußeństwo / áby się nád wßtkiemi zmiłował. Trzećia: Aby był wodzem do Krystusá / v ktorego żebyśmy tego wßytkiego ßukáli / y bráli / to iest / w zasłudze y w męce iego / czego nie możemy mieć z Zakonu / iáko v tego / ktory iest wypełnieniem Zakonu zá nas. Páweł ś. pißąc do Gálátow / mowi: Zakon náuczyćielem náßym był ku Krystusowi ábychmy byli z wiáry vspráwiedliwieni: Ale gdy przyßłá wiárá / iuż pod náuczyćielem nie iesteśmy ábowiem wßyscy synámi Bożymi iesteśmy przez wiárę w Krystuśie Jezuśie A w liśćie do Rzymian mowi: Mdłość zakonu / gdy nie mogłá nic w ćiele / Bog posławßy własnego Syná swego w podobieństwie grzeßnego ćiáłá / á to dla grzechu potępił grzech w ćiele / áby ono práwo zakonne było wypełnione w nas. Y dla tegoż w liśćie do Rzymian / názwány iest Krystus końcem zakonu. Náostátek: Abyśmy wiedźieli o co mamy prośić y modlić się Pánu: to iest o odpußczenie grzechow y o żywot wieczny. Do czego służą one słowá Apostolskie nápisáne w liśćie do Rzymian: Wßyscy zgrzeßyli / y niedostawa im chwały Bożey: ále vspráwiedliwieni są dármo / to iest z łáski ie° / przez odkupienie spráwione przez Jezusá Krystusá / ktorego Bog postánowił / áby był vbłagániem przez wiárę / wylawßy krew swoie / ku okazániu spráwiedliwośći swoiey dla odpußczenia grzechow.

Cal:3.22 Rom:11. 22.32. *Toż mowi* Bernard⁹ Serm: 50. in Cantic. Gal:3.24 Rom:8.3 Rom:10 4. *Toż mowi* Theoph in Cap:3 Galat. Rom:3. 24. *Toż mowi* August: lib de Gratia & liber: arbitr: ca: 16 & lib. de nat: & Grat. c 43.

pytánie o Modlitwie P.

PYTANIE. A iákoż się ty Pánu Bogu modlisz y onego wzywaß?

ODPO-

ODPOVVIEDZ. Ták się modlę/iáko nas náuczył Jezus Krystus v Mátthеuszá ś. mowiąc: Wy tedy ták się modlćie: Matth: 6 9.

Oycze nász/ ktoryś iest w niebieśiech: ꝛć. Fol: 6.

PYT: Pánnę Máryą w niebie będącą mamyli pozdráwiáć/ iáko ią raz Anyoł pozdrowił gdy byłá ná źiemi? *Pytanie o pozdrowieniu Panny Már.*

ODP: Nie mamy. I. Nie roskázuie nam tego słowo Boże. II. Nie náuczył nas tego Krystus Pan: Náuczył nas modlitwy/pozdrowienia tego nie wspomniał. III. Nie pozdrawiáli iey święci Apostołowie/y nam pozdráwiáć nie roskazáli: czegoby byli nie zámilczeli/ gdyby to pozdrowienie należáło do modlitwy. Złożyli Kredo/iáko świádczą Doktorowie: á o pozdrowieniu żadney wzmiánki nie vczynili. IV. Doktorowie dawni Krześćiáńscy / nie náuczáli ludu Bożego tego pozdrowienia/ áni go vmieć nie roskázowáli. Co się ztąd pokázuie. Doktor Augustyn powiáda: Ten nie godźien się zwáć Krześćiáninem/ktory nieumie Przykazánia Bożego/ Modlitwy Páńskiey / y Wyznánia wiáry. Pozdrowienia zámilczał. Y owszem tych Heretykámi / Odszczepieńcámi osądzáli/ ktorzy Pánnę Máryą chwalili / y oney ofiáry ofiárowáli. Co się pokázuie z Xiąg Epiphániuszowych. V. Vrząd to był Anyelski/ z roskazánia Bożego ná on czás potrzebny / áby Anyoł Pánnę Máryą pozdrowił / oznáymuiąc iey poczęćie y porodzenie Zbáwićielá świátá: w ktory vrząd nie trzebá się nam wdźieráć imo roskazánie Boże. Pozdrawiałći też Anyoł Gedeoná/ iáko pismo świádczy. Pozdrawiał Dánielá/ iáko czytamy w Xięgách iego. August: apud Pomerium Dom: 20 post Trinit. Iud: 6. 12. Dan: 10. 19.

Pozdrawiał Tobiaszá / o czym czytamy w xięgách Tobiaszowych. A wżdy Gedeoná / Dánielá / Tobiaszá nikt nie pozdrawiał po śmierći. VI. Jeśliby kto chćiał náśládowáć przykłádu Anielskiego / żeby pánnę Máryą pozdrawiał / w niebie mieszkáiącą / niechayże ták vczyni (co być nie może) iáko Anioł: nie pozdrawiał iey z niebá tu ná źiemi będącey / ále z niebá tu przyszedł / y tu ią pozdrawiał / tákże też y ći niechay iey z źiemie nie pozdrawiáią w niebie / ále niechay wstąpią / y tám ią niechay pozdrawiáią. Widząc to y sámi Rzymiánie / że to pozdrowienie do Modlitwy áni do Kredá nie należy. VII. Nie dosyć ná tym záwiedźionym Krześćiánom / że się w cudzy vrząd wdźieráią / że odległą pozdrawiáią / ktora tego niesłyszy: Ale z tego pozdrowienia modlitwę vczynili / do Paćierzá ią przyszyli / zá Paćierz ią máiąc. Abowiem gdy dzwonią ná Paćierze / onę pozdrawiáią / nie Bogu się sámemu modlą. Słowá są Stápletonowe: To pozdrowienie iest nieiáką modlitwą; A przetoż modli się lud wierny / y wzywa Pánny Máryey / gdy to pozdrowienie Anyelskie powtarza. Ná pokutę ią obroćili: bo ią ná spowiedźiách zá pokutę mowić każą. Y gdy co máią záczynáć / by naygorszego / tedy ią mowią. Czego mamy przykłádow wiele w Lombárdice y v Discipułá; iáko Pánná Márya broniłá Mnichow wszetecznych / y nierządnic / ktorych Dyabli chćieli bráć zástawszy ich ná nierządźie / dla tego iż ią pierwey pozdrawiáli niż ná nierząd szli. VIII. Anielskie pozdrowienie z Helbiećinym zmieszáli / przydawszy swoie to báłwochwalskie: Swięta Márya mátko Boża / modl się zá námi / ꝛć. Nie pomnią iż pan Jezus iest w niebie ná-

Tob: 12. 17. Tob: 5. 11.

Stapl: in die Annunt Beat. Mar.

Lombardic: in Festo Assump. Bea Vir. Mariæ. Discip. Miracul 47, 71, 73. 1 Ioh. 2. 1

szym przy-

ßym przyczyńicą. Nie vważáią y tego/ choć niektorzy Doktorowie do tego pozdrowienia nieco przydáli/ iednák nic nie przydáli przećiwnego vrzędowi Páná Krystusowemu: tylko to ná końcu położyli/ iáko *Chrisostomus*, Abowiemeś zbáwićielá porodźiłá duß náßych. IX. To słowo Zdrowáś/ Bądź pozdrowioná/ toż znáczy/ co y owo Pokoy wam: ktore ściągáiąsię do winßowánia szczęścia/ błogosłáwieństwá/ pokoiu/ weselá/ zdrowia/ łáski/ &c. od Páná Bogá wßechmogącego: zá czym pozdrowienie y winßowánie pokoiu/ nic inßego nie iest/ iedno krotka modlitwá do Páná Bogá zá tym/ ktorego pozdrawiamy. Abo winßowánie tego wßytkiego od Páná Bogá temu/ ktorego pozdrawiamy. Czego mamy przykład w Krystusie Pánu/ ktory mowił onym niewiástom: Bądźćie pozdrowione. A vczniom mowił: Pokoy wam. Gdy Pan stał vcznie swe z náuką/ mowił im/ iáko piße Łukaß ś: Do ktorego domu wnidźiećie/ naprzod mowćie/ Pokoy temu domowi: A ieśliby tám był syn pokoiu/ zostánie nád nim pokoy wáß/ &c. Gdy tedy Anioł do Pánny przyßedł/ rzekł iey: Zdrowáś z łáski vmiłowána. Abo ráczey rzekł iey/ iáko Ianſenius mowi/ Pokoy tobie/ według zwyczáiu Zydowskiego: tedyć iey winßował y życzył łáski Bożey/ pokoiu/ weſela/ od páná Bogá: proßąc go/ áby ią obdárzył pokoiem/ zdrowiem/ y weſelem: bo Pozdrowienie od winßowánia zdrowia wźięło názwiſko/ mowi Augustyn. A ták/ ktorzy ią też y teraz chcą pozdrawiáć przykładem Anielſkim/ dawáią znáć/ że ießcze nie doſtąpiłá onego weſela y pokoiu niebieſkiego: zá nią páná Bogá proßą/ według Stápletoná/ ktory to pozdrowie-

Heb: 9. 24.

Chriſo. in Litu. Ave, Pax vobis.

Mat: 28. 9. Ioh. 20. 19. Luc. 10. 5. Cõmen. in Cõco. Evã: cas. *To ſłowo Zdrowáś, nie podoba ſię Hárfie, fol: 17. zpowie niegrzecznym, każe owemu przykáć, Bądź pozdro-*

Wiona: Co iest przećiwko nim Więcey

August: Serm: 6. ex 17. Sermō: Parisiē. Serm. 17 de verb. Apost. Innocē: Cā. cum Marthæ de celeb Missæ.

nie názywa modlitwą / od niego tego iey winszu-
iąc / áby iey dał zdrowie / pokoy / błogosłáwień-
stwo / wesele / ꝛć. Choć iuż w weselu odpoczywa. Zá
czym czynią krzywdę pánnie Máryey / y czći iey v-
właczáią: prozno iey y wzywáią / gdyż oná sámá
ich potrzebuie przyczyny. Nie pomnią co mow-
Augustyn: Jest to krzywdá modlić się zá Męczen-
niká *Innocentius* Papież dokłáda: Krzywdę czyn-
męczennikowi / ktory się modli zá męczenniká. Gl-
zá támże dokłáda: To iest / po prożnicy się modli
A iż ták / tedyć więtszą czynią krzywdę y zelżywość
Pánnie Máryey / iuż według ćiáłá / (iáko oni vczą
do niebá wźiętey y vwielbioney / pozdrawiáiąc ią
á niżeli ktoremu świętemu: ábowiem częśćiey się
zá nią modlą / od Bogá iey winszuiąc pokoiu y we-
sela / niżli zá ktorym inszym świętym. Zá święt-
się modlą tylko przy Mszey / mowiąc: Pámiętaj
Pánie ná sługi y służebnice twoie / ktorzy nas v-
przedźili z znákiem wiáry / y śpią snem pokoiu: o-
nym pánie / y wszytkim w Krystuśie odpoczywáią-
cym / mieyscá ochłody / świátłośći y pokoiu / áby
vżyczył prośiemy ćię: ꝛć. A zá Pánnę Máryą mo-
dla się trzy rázy: Ráno / w południe / y w wieczor /
gdy ná paćierze dzwonią ku czći iey: ktore dzwonie-
nie Papieżowie wymyślili. Grzegorz 9. ráno kazał
dzwonić ná pozdrowienie P. Máryey / przećiwko
Cesárzowi Fryderykowi 2. ktory mu niechciał być
posłuszny / świádczy *Cranzius*, áby ták był zniszczo-
ny y w niwecz obrocony. Kálixty 3. w południe ka-
zał dzwonić ná pozdrowienie pánny Máryey / prze-
ćiwko Turkom / áby ludźie oną modlitwą / tych / co
są w niewoley Tureckiey / rátowáli / á Turká sáme-
go ná głowę poráźili / zeznawa *Genebrardus*. Jan

In Canone Missæ.

Dzwonienie ná Paćierze.

Cranzi: li: 8. ca: 10.

Genebrardus

22. w wieczor

22. w wieczor kazał dzwonić po trzykroć / ná pozdrowienie Pánny Máryey / roskázuiąc żeby káżdy / dzwon vsłyszawszy / poklęknął / y trzy zdrowe Márye mowił: nádawszy tákowym odpustu dwádźieśćiá dni / piszą o tym *Polydorus*, Hárfá y *Discipulus*: y ták z pozdrowienia modlitwę vczynił. A vczynił to przećiwko Cesárzowi Ludwikowi 4. iż go niechćiał być posłusznym; áby ták zá onym pozdrowieniem y modlitwą w niwecz się obroćił. Tákći czczą zwierzchność od Páná Bogá im dáną. Pan Bog się zá nie modlić kazał / á oni przećiwko iey modlić się każą. A ták nie máią się czego domágáć chwalcy Boży / dzwonienia trzykrotnego ná Paćierze / vpátruiąc przyczynę iego postánowienia / y modlenia się stworzeniu. X. Nie trzebá o tym wiele mowić / gdyż *Bellarminus* Jezuitá nápisał te słowá / Ktorzy Pánny Máryey nie pozdrawiáią / nie grzeszą.

in Chronolog.

Pol: lib: 6. ca: 12. Arpha fol: 31. 74 Discip: Serm: de Sanct. 25

1 Tim: 2. *O tym dzwonieniu czytay.* Hospin: fol: 82. de Orig. Templ. Bellar: Libr: 4. Cap: 18. de Rom: Pontif.

PYT: Godźili się świętych / według ćiáłá zmárłych / wzywáć / y o przyczynę prośić?

ODP: Nie godźi. Co się z tych przyczyn pokázuie. I. Sam Pan Bog ma być wzywány / w imię y przez iedyneo przyczyńcę Jezusá Krystusá: o czym ták mowi Bog Oćiec / w Psálmie: Wzyway mię czásu vtrapienia / y wyrwę ćię / á ty mię tym vczćisz. Syn Boży mowi v Janá ś. Jam iest drogá / prawdá / y żywot / żaden nie przyidźie do Oycá / tylko przez mię. Tenże mowi: Oczkolwiek prośić będźiećie Oycá w imię moie / da wam. Páweł ś. mowi w liśćie do Rzymian: Pokoy mamy z Bogiem przez Páná nászego Jezusá Krystusá / przez ktorego mamy y przystęp przez wiárę. II. Nie mamy

Psal: 50. 15. Ioh: 14. 6. Ioh: 16. 23. Rom: 5. 1

Exod:20 3. Isai:42.8 Eccl⁹ in Enchir. VVuiek VVPostylli f.458 Censura Coloni. fol.230. Bellar. lib:1.ca: 20.de Beat. Sāct. Psal:34. 18.

roskazánia Bożego / ábyśmy mieli wzywáć świę-
tych według ćiáłá zmárłych: co zeznawáią y prze-
ćiwnicy Ewánieliey Bożey. Y owszem iest záka-
zánie. Sam pan Bog mowi w xięgách Moyzeszo-
wych: Nie będźiesz miał innych Bogow przede-
mną. A v proroká Ezáiaszá mowi: Chwały mey
nikomu nie dam. III. Nie mamy przykłádu w pi-
śmie ś. áby kto kiedy po śmierći wzywał dusz lu-
dźi świętych czásu potrzeby y vtrapienia/ tylko sá-
mego Páná Bogá. Co się pokázuie z onych słow
Dawidowych/gdy mowi w Psálmie: Wołáli sprá-
wiedliwi/ á pan ich wysłuchał/ y ze wszytkie° vtra-
pienia ich wybáwił. IV. Nie mamy obietnice w
piśmie ś. áby ludźie zmárli mieli obiecáć tych kto-
rzyby ich wzywáli / wysłucháć y rátowáć. V. Lu-
dźie święći zá żywotá ludźi wszytkich do iedynego
przyczyńce Jezusá Krystusá odsyłáli / y sámi go
kłádąc się wpoczet grzesznikow/ zá iedynego przy-
czyńcę swego vznawáli.co się pokázuie z Janá ś°
ktory mowi w liśćie swoim: Jesliby kto zgrzeszył
przyczyńcę mamy v Oycá/ Jezusá Krystusá sprá-
wiedliwego. A onći iest vbłagániem zá grzechy
násze: á nie tylko zá násze / ále też zá grzechy wszyt-
kiego świátá. Y z Páwłá ś. ktory wowi w liśćie
do Zydow: Krystus záchowáć dostátecznie może
tych / ktorzy przezeń przystępuią do Bogá/ záwsze
żywiąc/áby się przyczyniał zá nimi. A do Rzymian
pisząc mowi: Krystus iest ná práwicy Bożey/kto-
ry też prośi zá námi. VI. Ten ma być wzywány y
proszony / ktory wszytko wie / widzi y słyszy. A iż
święći/według ćiáłá zmárli/ nie wiedzą/ nie słyszą
co się tu ná źiemi z ludźmi dźieie: á iákoż ich wzy-
wáć? Izáiasz Prorok mowi: Abráhám o nas nie-

1 Ioh: 2. 1.

Hebr: 7. 25.

Rom: 8. 34.

3 Reg: 8. 39.

Isa: 63. 16.

wie J-

wie/ Izráel nas nie zna: Tyś pánie iest Oćiec náß/ odkupićiel náß. Solomon mowi w xięgách/ ktore zową Ecclesiastes: Zywi wiedzą że máią pomrzeć/ ale vmárli nic wiecey niewiedzą. Sam Pan Bog mowi do Krolá Jozyaßá/ w xięgách Krolewskich: Dla tego iżeś płákał przedemną/ przyłączę cię do oycow twoich/ y będźieß włożon do grobu twego w pokoiu/ áby nie widźiáły oczy twoie wßytkich złych rzeczy złych/ ktore ia wprowádzę ná to mieysce. Jan ś. mowi w Objáwieniu: Błogosłáwieni ktorzy vmieráią w Pánu: od tych miast/ mowi Duch/ odpoczywáią od prac swoich. Augustyn Doktor przywodźy te mieyscá pismá ś. mowi: Gdyby sie dußie wdawáły w spráwy ludźi żywych/ wzdyćby z nimi przez sen/ gdy te widamy/ rozmawiáły/ zć. Támże: Jeśliż nas opuścili rodźicy náßy/ iákoż sie w spráwy náße inßy wdawáć máią? iákoż to co my czynimy y co nas dolega/ wiedźieć máią. Támże: Tám są duchowie ludźi zmárłych/ gdźie niewiedzą co sie tu dźieie y przypada w tym żywocie człowieczym. Te słowá powtarza Eucherius Lugduńßki Biskup. Toż zeznawa Gregorius Neocæsarienßis, Hieronymus, Gratianus. VII. Ten ma być wzywány/ ktory iest záwßze/ wßędźie/ ná káżdym mieyscu. A iż świeći są ná iednym mieyscu/ nie są wßędźie/ niebá y ziemie nie nápełniáią: á iákoż ich wzywáć? Ten ktoryby ich wzywał/ muśi im wprzod przyznáć wßechmocność Boską: co iest przećiwko onemu pismu/ ktorzyby zowod chćieli przyść do was/ nie mogą. VIII. Ten ma być wzywány/ w ktorego wierzymy. A iż w świętę nie wierzymy/ iákoż ich wzywáć? Páwel ś. mowi w liśćie do Rzymian:

Eccles. 9. 5. 4 Reg: 22 20.

Apoc: 14 13.

August: Lib. de cura pro mort. c. 13.

Euche. Lib: 4. Cõment in Reg: Gregor. & Hiero in cap. 9. Eccl. Grat. Cauſ. 13. quæ: 7. Can. Fatẽdum. ler: 23. 24. Luc: 16. 26. Ioh: 14. 1 Rõ: 10. 14.

Iákoż

Jákoż tedy będą wzywáli tego w ktorego nie v
wierzyli? IX. Náostátek/ Kośćioł dawny Krze
śćiáński/ś więtych zmárłych nie wzywał: y owszem
tych/ ktorzy ich wzywáli / one chwalili/ zá heretyk
osądzał: Co się z tych dwu Doktorow pokázuie
Augustynus Doktor mowi: Swięći ácz ná swym
mieyscu od Xiędzá bywáią miánowáni / wszákże
nie bywáią wzywáni. Tenże Doktor powiedźia
wszy/iż Syn Boży iest przyczyńcą/ dokłáda: Kto
ták wierzy/ odszczepieństwá nie czyni. Theodoretu
szyroko opisuie/ iáko Concilium Láodiceńskie tych
wszytkich potępiło / zá heretyki y zá bálwochwál
ce osądziło/ ktorzy mimo stworzyćielá/ wzywáią y
chwalą stworzenie.

August: Lib: 22. de Civi. Dei c. 10 Tract: 1. in Ioh. Theod: in ca: 2. Epist: ad Colos. Concil: Laodic: Can: 35.

Zá umárłe modlić się nie potrzebá.

PYTANIE: Potrzebnali iest rzecz modlić się zá
vmárłe?

ODP: Nie potrzebna. Nie roskazał nam tego
Pan Bog / áni w stárym áni w nowym zakonie
Nápisał Moyzesz w xięgách swoich/iáko P. Bog
roskazał czynić ofiáry y modły zá rozmáite rzeczy
zá grzechy rozmáitych ludźi: zá vmárłe ofiar áni
modlitw nie roskazał czynić. Tenże Moyzesz pisze
w Xięgách swoich/ o vmárłych z roskazánia Bożego/iáko się mieli żywi záchowáć przy pogrzebiech
ofiar y modlitw nie wspomina zá nie/ czegoby był
Pan Bog nie zámilczał/gdyby było potrzebá modlić się zá vmárłe. Bo iesli mnieyszych rzeczy nie
zápomniał/ pogotowiu modlitw y ofiar zá vmárłe nie zápomniałby był roskázáć czynić. Páweł ś.
w liśćie do Thessálonicensow pisze / vcząc iáko się
máią záchowáć Krześćiánie po zmárłych: oznáymuiąc im y to/áby ich zbytnie nie płákáli/iáko tych

Levit: 4. Levit: 21 Num: 19

1. Thes: 4 13.

ktorzy zyią z Pánem; ofiar/modlitw zá nie spráwowáć nie roſkazał: czegoby był nie zániechał/ á ile czyniąc wzmiánkę o vmárłych/gdyby ſię było potrzebá modlić zá vmárłe. Ano y Syrách mowi: Gdy iuż odpoczywa vmárły/ ñiechże też vſtánie y pámiątká o nim: á w wyſzćiu duchá iego ćieſz ſię nád nim. Nie każe ſię zań modlić. Y nie pokaże ſię z piſmá ś°. áby Prorocy y Apoſtołowie mieli ſię modlić zá vmárłe: co ieſt wielkim dowodem przećiwko modlitwom zá vmárłe.

Eccl: 38. 24.

Czemu ſię modlić zá umárłe nie potrzebá.

PYT: Dla czego ſię Pan Bog nie roſkazał modlić zá vmárłe/áni Prorocy/áni Apoſtołowie?

ODP: Dla tego Pan Bog nie kazał ſię modlić zá vmárłe. I. Iż ſobie zoſtáwił ſtáránie o ludźiách zmárłych/nie nam go poruczył. Solomon mowi w xięgách mądrośći: Duſze ſpráwiedliwych ſą w rękách Bożych/y nie dotknie ſię ich vtrapienie śmierći. A wiedząc to ludźie/ iż ſobie Bog zoſtáwił ſtáránie o duſzách ludźi zmárłych/ vmieráiąc/ ćiáłá ludźiom poruczáli/ á duchá ſwego Bogu w ręce oddawáli. Szczepan ś. iáko czytamy w Dźieiách Apoſtolſkich mowił vmieráiąc: Pánie Jezu przyimi duchá moiego. Toż vczynił Dawid/ Symeon/ y on łotr ná krzyżu wiſzący: o czym Piſmo święte świádczy. II. Iż ieſt rzecz niepotrzebna. Dla tegoż ludźie święći w ſtárym y w nowym zakonie/ grzebiąc vmárłych/ zá nich ſię áni modlili/ áni ofiar czynili/ áni rocznic ſpráwowáli/ tylko żáłuiąc płákáli. Pogrzebł Abráhám Sarę/ Jákob Ráchel/ Izáák Abráámá/ Jozef Jákobá: poſpolſtwo Aaroná/ Jozuego/ Sámuelá: vczniowie Janá: Martá Lázárzá: Apoſtołowie Szczepaná:

Sap: 3. 1.

Gen: 49. 29.
Tob: 4. 6.
Act: 7. 59
Luc: 2. 29.
23. 42.

Gen: 23. 35.
25. 50.
Num: 20
Iosue 24.

chwalcy Bo-

1 Reg:25 Mat:14. Ioh: 11. Act 7. Euse: li. 4.ca: 14. Hist. Act: 15. 11. Isai. 53. *VVierni po śmierći do niebá idą.* Apoc:14 13. Luc: 16. 23. *Niewierni po śmierći do piekłá idą.* Ioh:3.18. Ioh.9.4. Eccles. 11.3.

chwalcy Bozy/Polykárpá ꝛc. oczym świádczą Pi-
smá: Jednák zá nie się nie modlili/ z odchłániy
Czyśćow zmyślonych onych nie wybawiáli/nie wy-
kupowáli/ áni wypraszáli/ iż wiedźieli iż tego Bog
nie roskazał: pámiętáli iż sobie Bog zostáwił stá-
ránie o vmárłych/ rozumieli/że to iest rzecz nie po-
trzebna / wierzyli iż byli zbáwieni łáską y śmierćią
páná Jezusá Krystusá / o czym świádczy święty
Piotr y Prorok Izáiasz. III. Iż tego wiárá w Je-
zusá Krystusá / y niedowiárstwo / niebo y piekło
nie dopuszcza. Abowiem ći/ktorzy wierzą w Jezu-
sá Krystusá/ y podług Ewánieliey żywą/ záraz po
śmierći idą do żywotá wiecznego: o czym ták mo-
wi pan Krystus v Janá ś. Záprawdę/ záprawdę
wam powiedam/ kto słowá mego słucha/ á wierzy
onemu ktory mię posłał / ma żywot wieczny / áni
przyidźie w potępienie/ owszem przeszedł z śmierći
do żywotá. A głos Boży mowi w Obiáwieniu
Błogosłáwieni vmárli/ktorzy vmieráią w pánu
od tych czásow/mowi Duch/odpoczywáią od prá-
swoich. Mamy tego przykład w Lázárzu y w Lo-
trze/ ktorzy záraz po śmierći szli do odpoczynku
wiecznego. Ci zásię ktorzy są niewierni y Ewánie-
liey nieposłuszni/idą ná potępienie: Syn Boży mo-
wi v Janá ś°. Kto nie wierzy w syná Bożego/ iuż
potępiony iest: czego mamy przykład w Bogá-
czu. Zá tymi tedy ktorzy są w żywoćie wiecznym
nie potrzebá się modlić / bo iuż są w odpoczynku
Zá tymi też ktorzy są potępieni prożna iest modli-
twá / ponieważ iuż nie mogą być rátowáni. Syn
Boży mowi v Janá ś°. Przyidźie noc / gdy żaden
nie będźie mogł nic spráwowáć. Ecclesiastes do-
kłáda: Jesli drzewo vpádnie/ábo ku południowi

ábo k

ábo ku południocy/ná którą się strona obáli/ tám zo-
stánie. Mamy tego przykład w Bogaczu / y w o-
nych pámiętnych ćhyżách/y w inszych/ktorzy po śmier-
ći ni od kogo nie mogli być rátowáni. Kroże przy-
kłády wważáiąc Doktorowie Krześćiáńscy / ták
mowią: Doktor Iustinus nápisał: Tá powieść o
Łázárzu y o Bogaczu / iest tásne y źrzetelne świá-
dectwo ku pokázániu tego / iż po wyśćiu duśze lu-
dzkiey z tego ćiáłá / nie mogą ludźie / żadną opá-
trznością ani stárániem dostąpić żadnego rátun-
ku. Nilus Arcybiskup Thessálonicenśki lib. de Purga-
torio, wykłádáiąc tę przypowieść/ták powieda:
Krystus przez łono Abrahámowo znáczy nawyż-
szy on stan w błogosłáwionym odpoczynku wier-
nych: á przez piekło męki y ostátnie potępienie y
karánie wieczne: żadnego miedzy temi śrzednie-
go mieyscá nie zostáwił w którymby miáło być ká-
ránie doczesne. Toż mowi y Chrisostom: Gdy z tąd
wyndźiemy/ choćbysmy też tysiąc kroć chćieli/ nic
nie spráwiemy. Swiádkiem nam są tey rzeczy / y
pánny one / które chociaż miáły gotową wolą; á
potákoż nie były odeszły / nie máiąc z sobą obfitey
ałmużny/wyrzucone są z łożnice Oblubieńcowey
Swiádkiem iest y on Bogacz / ktory Łázárzem
gárdził: Ktory iż nie miał tey pomocy/ á płácząc
y bárzo prosząc; áni od pátryárchy áni od żadne-
go nie mogł miłośierdźia vprosić. IV. Iż tylko
są dwie mieyscá po śmierći/ Niebo y Piekło / trze-
ciego śrzednego niemáś. Co się pokázuie nie ty-
ko z sámego Krystusá Páná/ktory mowi: Szero-
ka iest brámá y przestrona drogá / ktora záwodzi
wiá stráceńe: A ćiásna iest brámá y wąska drogá
ktora prowádzi do żywotá; Nie tylko z przykładu

Luc: 16. Matt: 25

Iustinus li: quæst quæst: 60

Chryso: in Cap: 6. Gal:

Mat: 7. 13

Luc: 16.

Lázárzowego / ktory choć nie był bez grzechu / á
przedśię záraz po śmierći ßedł do odpoczynku : y
Bogaczowe° / ktory też prosto po śmierći poßedł
do piekłá / iáko sam Pan świádczy: Ale y z Dokto-
row Krześćiáńskich dawnych. *Iustinus* nápisał: po-
bożnych ludźi duße / ná mieyscu nieiákim dobrym
mießkáią : á niespráwiedliwych y złych / ná złym
gdźie czekáią czásu sądnego. *Cyprian*: Ná ochłod
spráwiedliwi bywáią wezwáni / á ná męki nie
spráwiedliwi bywáią porwáni. *Hieronymus*: Du-
ßá / gdy będźie rozwiązána z ćiáłem / idźie kędy
chce / ábo gdźie iść muśi ; ábo do piekłá będźie do-
prowádzona / ábo do niebá będźie podnieśiona
Cyrillus: wierzyć mamy / gdy duße świętych od ćia
odeydą / iákoby w ręce łáskáwego Oycá / dobroć
Boskiey / bywáią zálecone / á nie błąkáią się t
ná źiemi do tąd áż będą pogrzebione / iáko niewie-
ni wierzą ; áni też ná mieysce niezmiernych mąk / t
iest / do piekłá / bywáią zánieśione / iáko duße grze-
ßnych. *Augustinus* Doktor / y ten tylko dwoie mie-
sce po śmierći vkázuie / słowá iego są : Pierw
mieysce / wiárá powßechnych Krześćian / z świ
dectwá Bożego / wierzy być Krolestwo niebieski
Skąd / iákom rzekł / nie krzczony / bywa wyrzuco-
ny: Drugie / piekło / gdźie wßelki odßczepieniec / á
bo od wiáry Krystusowey dáleki / wieczne mę
vznawa. Trzećiego práwie niewiemy / áni go w
piśmie świętym náydujemy. Tenże : Niechay / ie-
dno sobie obierze / ktory tákim iest / gdźieby żądał
mießkáć / poki czás iest / áby się mogł odmienić
Boć iednák dwoie mießkánia iest: Jedno w ogniu
wiecznym / Drugie w Krolestwie Niebieskim. Ten-
że : W odpoczynku są duße pobożnych od ćiał ro-

Iustin. in Coll cum Triphon.
Cipr: li: de Mortal. c. 11.
Hier: in Cap: 9. Amos.
Cyrill: li. 12. ca: 36. in Iohan.
Aug: li: 5. Hypognost. con: Pelag.
Serm: 18 de verb. Apost.
Lib: 13. ca: 8 de Civ: Dei

złączone

złączone / á niepobożnych męki ćierpią; áż tych do żywotá wiecznego / á tych ná wieczną śmierć / ktorą zową wtorą / ćiáłá ożyią. Tenże: Żaden się niechay nie oszukiwa / boć dwie są mieyscá / á trzećiego niemász żadnego: kto z Krystusem nie dostąpi krolowáć / ze dyabłem bez wszelákiego wątpienia zginie. Tenże: Niemász żadnego mieyscá żadnemu śrzedniego / áby mogł być iedno ze dyabłem / kto nie iest z Krystusem. Tenże: Żadne nie iest zostáwione śrzednie mieysce. Jesli iest práwicá y lewicá / tedyć żadne° śrzedniego mieyscá w Ewánieliey nie znamy. Tenże: Wiedzćie / gdy duszá z ćiáłá wynidźie / záraz / ábo w Ráiu bywa posádzona dla vczynkow dobrych / ábo záprawdę dla grzechow do piekłá bywa strącona: Obieraycież sobie co chcećie. Należą tu y one słowá Ferusá sławnego Káznodźieie Papieskiego / ktory ták pisze: Wszelki człowiek / ábo spráwiedliwośći / ábo grzechu sługą iest á nie mász żadnego śrzodku przećiw tym ktorzy śrzodkuią: Bo / ábo z Zydámi / Noem / Lothem: ꝛć. bywamy zbáwieni; ábo z Egiptczykámi y Sodomczykámi giniemy. Abo czyńćie drzewo dobre / ábo złe. Támże: Kto nie iest zemną / przećiwko mnie iest. Jáko Jeremiasz widźiał figę dobrą bárzo dobrą / á złą bárzo złą. Zá czym to idźie / że też vczynki násze wszytkie ábo złe / ábo dobre są; á żadnych nie mász śrzednich / ábo tákich owákich. Skąd się iáśniey słońcá pokázuie / żeć prożne są modlitwy zá vmárłe; bo wierni y dobrzy / iż w niebie są / tedyć nie potrzebuią ich: á niewierni y źli / iż też w piekle są: tedyć im nic nie pomogą. A iż niektorzy kłádą trzy rodzáie ludźi z tego świátá zchodzących / Dobrych / złych / y śrzednie złych / á zátym chcą wpro-

Ser. 232. de Tēp. Li: 1. ca: 28. de pec: mer & Remission. Serm: 14 de verb. Apost. li. de Vanit. Seculi cap: 8.

Ferus in Epist: ad Rom: pagi: 172. cap: 6.

Matt: 12. Luc: 11: Ierem: 24.

wádźić trzy mieyscá/Niebo/Piekło/Czyśćiec: Te
dy tego y náuká Páná Krystusowá nie dopuszcza
y przykład Lázárzow z Bogaczem/ y wyznáni
Innocēt. Doktorow. Y niewiem co odpowiedzą Innocen
Decret: tiusowi Papieżowi III. Ktory cztery rodzáie lud
lib: 3. de kłádźie/ mowiąc: Jedni są bárzo dobrzy/ drud
Celebr: bárzo źli/ trzeći śrzednie dobrzy/ czwarći śrzedn
Mis: cap źli: Toć tedy muszą być cztery mieyscá po śmierć
3. á nie trzy. Czytay sobie náukę przećiwko Czyśc
wi przed pieśniámi o śmiertelnośći. V. Iż to b
obyczay Pogáński/ ktorzy niewiedząc y wątpią
duszách powinnych swoich/ kędy się obroćiły/
się z nimi dźiało/ więc też/ iesliby były w iákim
trzymániu/ w iákich mękách/ zá nimi się modli
zá nie rozmáite ofiáry ofiárowáli/ nie tylko p
pogrzebie ćiał/ ále to ná káżdy rok powtarzáli:
O Pláto dla te°/ áby się im mąk vlżyło/ y áby mogły przy
niepisze do wesela wiecznego. Plato, Virgilius, Homerus, O
Euseb: vidius Pogáni/ o tym szeroko piszą: y o mękách k
de Præ- re ćierpią w ogniu/ w wodách czyśćiąc się: y o
par: E- rádźili rátowáć modlitwámi y ofiárámi/ áby
vangel. czystymi będąc/ mogły snádniey przyść ná o
lib: 1 ca: polá Eliziyskie. Co też y Historya Lombárdi
ult. Vir- przypomina/ ten błąd pogáński zmyślony poch
gil: Ae- láiąc/ ktorym się Pan Bog brzydźił/ y onego v
nead: 6. wáć y náśládowáć zákazał w Xięgách Moyzes
Homer: wych piątych/ y v Proroká Jeremiaszá: Nie vcz
odyss: 11 się drog Pogáńskich: Nie náśláduyćie obrzyd
12. wośći ich. A gdy Izráelitowie nie przestrzegá
Ovid: 2. roskazánia Bożego/ ieli się z Pogany mieszáć/
Fastor. byczáiow ich báłwochwálskich náśládowáć/ of
Lōbardi ry zá vmárłe spráwowáne ieść/ Pan Bog ich/ r
ca serm: gniewawszy się ná nie o to/ pokarał: o czym
de Purif
Deut: 18. 9.
Ierem. 10. 2.

mowi Dan

mowi Dawid/ on obyczay Pogáńſki przypominá-
iąc w Pſálmie: Przyſtáli potym do Báálfegor/ y
iedli ofiáty vmárłym ſpráwowáne/ y wzruſzyli ku
gniewu Bogá ſpráwámi ſwymi. Teć ſą przyczy-
ny dla ktorych ſię Pan Bog modlić nie kazał zá v-
márłe.

Pſal:106 28. Notate Sacrificuli.

PYTANIE. Náuczywſzy mię iuż/ iáko ſię mam
modlić/ komu/ y zá kogo/ Ponieważ też do modli-
twy poſt należy/ według onego co powiedźiał An-
ioł Tobiaſzowi: Dobra ieſt modlitwá z poſtem/ y
ziáłmużną. Powiedzże mi/ Co ieſt poſt?

Tob:12. 7. *Co ieſt Poſt.*

ODPOVVIEDZ. Powśćiągnienie y wſtrzyma-
wánie ſię od wſzytkich pokármow y napoiow/ we-
dle czáſu y potrzeby: áby ták człowiek/ viąwſzy
ciáłu obroku/ y ono Duchowi pod poſłuſzeńſtwo
podbiwſzy/ mogł być ſpoſobnieyſzy y chutliwſzy do
nabożeńſtwá/ nic nie iedząc áni piiąc. Tákći po-
śćił Moyzeſz/ iáko ſam mowi w xięgách ſwoich:
Trwałem ná gorze czterdźieśći dni/ y czterdźieśći
nocy/ nie iedząc chlebá/ áni piiąc wody. Tákći po-
śćili Izráelczycy/ o ktorych mowi xięgá Sędziow:
Synowie Izráelſcy/ y wſzytek lud ſzli do domu
Bożego/ á płácząc trwáli przed Pánem/ y pośćili
dniá onego áż do wieczorá. Tákći pośćił Krol
Saul z woyſkiem/ nie iedząc chlebá áni piiąc wo-
dy áż do wieczorá. A gdy ſyn iego Jonátán ſko-
ſztował tylko miodu/ zgrzeſzył iż poſt zgwałćił: o
czym czytamy w xięgách Krolewſkich. Ták Heſter
ze wſzytkim poſpolſtwem/ iáko świádczy xięgá
Heſter pośćiłá. Ták Sará pośćiłá/ o czym czyta-
my w xięgách Tobiaſzowych. Tákći też pośćił Da-
wid z ludem ſwoim/ nic nie iedząc áni piiąc do wie-

Tákowy poſt pochwáláHárfáIezuitſka. fol: 167. Deut:9. 9 Iud: 20. 26. 1Reg:14 Eſter:4. 16. Tob:3. 10.

czorá: o czym nápisano w Xięgách Krolewskich
2. Reg: 1 11. Dawid rozdárł ná sobie odźienie swoie/ y wszys
mężowie ktorzy z nim byli/ y żáłowáli/ y płákáli/
pośćili áż do wieczorá. Tákić post zápowiedźia
1. Esdr: 8. 21, 28. Ezdrasz ludowi / iáko sam mowi w Xięgách swo
ich: Zápowiedźiałem post v rzeki Aháwy/ ábyśmy
się trapili przed Pánem Bogiem nászym / á szuk
li sobie od niego drogi prostey: y pośćiliśmy/ y pr
śili o to Páná Bogá nászego / áby nam był mił
Luc: 4. 2. śćiw. Tákći pośćił Syn Boży: o ktorym pisze Lu
kasz ś. Jezus był przez czterdźieśći dni kuszon o
dyabłá / á nie iadł nic przez one dni. Tákći pośći
Act. 9. 9. Páweł ś. o ktorym mowi Lukasz ś. w Dźieiá
Apostolskich: Saul przez trzy dni áni iadł áni pi
A nie tylko Páweł ś. ták pośćił/ nic nie iedząc á
pijąc: ále też y inszy Krześćiánie z nim w okręć
ták pośćili / nic nie iedząc áni pijąc: o czym pi
Act: 27. 33. Lukasz ś. w Dźieiách Apostolskich. Náostátek
Kośćioł on dawny Krześćiáński/ rządzony słowe
Bożym/ inákszego postu nie znał/ iedno ten/ kto
ma grunt / y roskazánie w słowie Bożym/ to ies
nic nie ieść áni pić/ tylko się modlić Pánu Bogu
Amb: in Psal: 118. Serm: 8. vniżonym sercu. Ambroży Doktor mowi: Záp
wiedźiano post/ nie zániedbywayże go. A iesli ći
łáknienie do zwyczáynego iadłá ćiągnie / áby ni
Basil: Orat: 1. de Ieiun. Chriso: Hom: 6. in Gen. Hom in Mat. 36. August: libr: de pomierność post zgwałćiłá / wżdy się więcey cho
way ná gody niebieskie: poczekay trochę/ nie dále
ko iest wieczor. *Basilius* mowi: Czekasz wieczor
ábyś iadł/ á dźień wszytek trawisz v sądu y ná ryn
ku: ꝛć. *Chrysostomus* też o tákowym pośćie mowi
Coż iest zá pożytek tákowego postu / powiedz m
proszę ćię? Przez cáły dźień nic nie iesz/ á grasz/ kłá
masz/ krzywo przyśięgasz/ bluźnisz? Postu tákowe

go sposob

go sposob szeroko opisuie Doktor Augustinus y Hieronymus. Morib. Ecc: cap 33. Hier: E pist: ad Eustoc.

PYT: Ludzie Krześciáńscy kiedy się máią pościć?

ODP: W ten czás się máią pościć/ gdy tego widzą być potrzebę/ Pan Bog w stárym zakonie do pewnych czásow/ dni/ postu nie przywiązał/ oprocz iedne° dniá raz w rok: ktory dzień figurował dzień śmierci Páná Krystusowey: y owszem w te czásy pościć kazał/ gdyby ludzie widzieli táko plagę nád sobą wiszącą. O czym czytamy v proroká Joelá/ gdzie ták Pan Bog mowi do ludu vtrapionego: Poświęćcie post/ zwołayćie zgromádzenie/ zbierzćie stárze/ y wszytki mieszkáiące ná ziemi/ do domu páná Bogá wászego/ á wołayćie do Pána: zć. Syn Boży postu do czásu pewnego nie przywiązał/ co się pokázuie z tych słow v Máttheusza ś. nápisánych: Gdy pościćie/ nie bądźćie ták pokryci ludzie. Nie mowi: w piątek przed wielką nocą zć. pościć będźiećie: ále mowi: Gdy się pościćie: czásu pewnego postowi nie zámierza/ ále sposob prawdziwy postu vkázuie. Apostołowie świeci post wspominaiąc/ iednák go ná pewne dni nie rozłożyli/ ále to ná wolą káżdemu puścili; do potrzeby post przywiązáli. O czym ták mowi Augustinus Doktor: Ja w pismie Ewángelistow świętych y Apostołow/ y we wszytkim/ ták zowią/ nowym Testámencie/ pilnie vważaiąc/ widzę iż iest roskázány post/ ále w ktoreby dni potrzebá pościć/ á w ktore nie pościć/ nigdźiey opisánia nie náydu-ię: zć. Socrates Historyk wspominaiąc rożnice postu w stárym Kościele/ tym zámyka: Iż żaden o

Czás postu. Iev: 23. 29. Zach: 13 1. Ioel: 1. 14.

Matt: 6. 16.

August: Epi: 86. ad Casul

Socr: li: 5. ca: 21. Histor.

tym nic z pismá ś. pokázáć nie może: iáwna rzecz
iest/ że Apostołowie wolność w tey mierze káżde
mu zostáwili/ áby żaden nie będąc przymuszon
áni boiáźnią áni przymuszeniem to czynił/ cob
widźiał być dobrego ꝛc. Ludźie oni święći/ post
do pewnego czásu nie przywięzowáli: ále w te
czás tylko pośćili/ gdy iáką plagę miłego Bog
nád sobą záwieszoną widźieli; iáko [a] Niniwitowi
Josáphát/ Hester/ y Judit. Abo gdy iákim spro
snym grzechem páná Bogá obráźili/ tedy on grze
przed pánem Bogiem wyznawáiąc/ on opłáku
iąc/ pokutuiąc/ pośćili/ iáko [b] Izráelitowie y A
cháb. Abo będąc żáłośni z iákiego nieszczęśliw
go przypadku/ iáko [c] ćiż Izráelitowie y Dawi
Abo chcąc co vprośić v Páná Bogá: iáko [d] E
zdrasz/ Dániel/ Sará. Abo w ten czás pośćili g
mieli co zacnego/ wielkiego/ potrzebnego y świ
tego záczą́ć: iáko [e] Moyzesz/ Eliasz/ Judyt/ Kry
stus Pan/ Apostołowie ś. A tákowe posty pospol
te zápowiedáli. Abo zwierzchność/ iáko czytam
w Xięgách Kroyniki/ y w inszych. Abo Duchown
o czym czytamy v Ezdraszá y v inszych. Abo też ká
żdy zosobná z dobrey woli/ bez przymuszenia/ po
sobie kiedy chćiał złożył: iáko czytamy o Dánielu
o Sarze/ o Annie świętey/ o Judyćie/ y o inszych
Náostátek stárożytny Kośćioł Krześćiáński/ su
mnieniem/ grzechem/ piekłem/ nikogoy do posto
ná pewne czásy rozłożonych/ nie przymuszał: ále t
ná wolą káżdemu puszczał/ post do potrzeby przy
więzuiąc. co się pokázuie z onego Kośćiołá Káto
lickiego/ ktory mowił/ iáko zeznawa Tertullian
Pośćić káżdemu potrzebá iáko y kiedy chce/ nie w
dług vstáwy nowey Kárnośći/ ále według czásu

a Ion: 3. 2. Paral 20. Hest: 4. Iud: 4. b 2. Esd: 9. 1. Reg: 7. 3 Reg: 25. c Iud: 20 2. Reg: 1. 3. 2. Reg: 12. d 2. Esd: 1. & 8. Dan: 9. Tob: 3. e Deut: 9. 3. Reg: 19. Iud: 8. Luc: 4. Acto: 13. 14. 2. Par 20 Ioh: 3. Ester 4. 1 Esdr: 8. 1. Reg. 7. Act: 13. Dan: 9. 10. Tob: 3.

y przyczyn

y przyczyn káżdego: tákći się w tey rzeczy y Apostołowie záchowáli / nie wkłádáiąc żadnego iárzmá pewnych á wszytkim wobec Krześćiánom vstáwionych postow / ꝛć. Słowá godne pámięći onego stárożytnego Kośćiołá: Y dla tegoż Doktorowie Krześćiáńscy Montaná / ktory ná pewne czásy posty rozłożył / y do nich ludźi przymuszał / zá Heretyká osądźili / y potępili: o czym pisze *Eusebius*, vcząc / iż post do potrzeby przykłádem ludźi świętych ma być przywięzowány. Abowiem Cypryan Doktor mowi: Jlekolwiek mężow rozmáitych cnot poználichmy / nie czytamy áby bez postu do czego wielkiego bráć się mieli: Jlekroć vśiłowáli co v Bogá otrzymáć / w pośćie y w płáczu trwáiąc ná modlitwách / vniżenie dobrodźieystw żądáli / ꝛć. Jan ś. z Duchowieństwem zápowiedźieli post / gdy miał pisáć Ewánielią przećiwko kácerzom: świádczy *Hieronymus*. *Mamertus* Biskup we Fráncyey widząc strászne źiemie trzęśienie / bićie piorunow / niepogody / mnostwo wilkow / ktorzy w mieśćie Wiennie wielką szkodę w ludźiách czynili / post zápowiedźiał: świádczy *Sidonius*, y Grzegorz Turoneński. *Tertullianus* mowi / Biskupi wszytkiemu ludowi zwykli posty zápowiedáć z iákiey przyczyny stáránia Kośćielnego.

Luc: 2. Iudit: 8 1 Cor: 7. Tertul. lib: cont Psythicos.

Euseb. Li. 5. ca. 17. Hist. Eccl. Cipri- Ser: de Ieju: Domini.

Hiero. Præfat. in Mat.

Sido. Epist. 1. lib: 7. Greg. Tur li. 2. cap: 34. Tertul. Lib. de ieiun.

PYT: Powiedźże mi co rozumiesz / o owym pośćie przed wielkonocnym / Srzednim / Piątkowym / Sobotnim / Suchedniowym / Adventowym / o Vigiliách / ꝛć. kto te posty postánowił?

ODP: Nie Krystus Pan / áni Apostołowie święći: ále ludźie. Post przedwielkonocny ktoby miał postánowić nie mogą się Doktorowie zgodźić. Je-

Post przed Wielkocny.

dni mowią / iáko *Irenæus*, o czym pisze *Eusebius*, niektorzy ludzie będąc w wiedzieniu prostego. Drudzy mowią / iáko *Cassianus*, iż Kościoł widząc zánie dbánie postow. Trzeći / iáko *Eusebius*, twierdzą / Biskup Rzymski *Telesphorus*, ten post miał postánowić. Ten post przedwielkonocny / ácz ludzie byli postánowili / iednák wolnie y rożnie go obchodzili: nie zgadzáli się w dniách y w pokármiech / drudzy go nie pościli: o czym świádczą / Irenæus y Eusebiuszá Historyká / Chryzostomus / Augustinus / Socrates / Sozomenus: záć. To dla tego / iż áni Krystus roskazał / áni Apostołowie postánowili / iáko Augustinus / Socrates y Chryzostomus zeznawáią. Post we Srzodę y w Piątek postánowiono było w te dni / iż w te dni sákramentu vżywano / świádczy Epiphánius: vstáło vżywánie / vstał y post. A poczęto w te dni tylko do południá / wspomina Tertullianus / ktory iednák post był wolny / nikogoy do niego sumnieniem y grzechem nie przymuszano; kto chćiał pośćił / kto nie chćiał nie pośćił: iáko Augustinus / Ambrosius / Isidorus świádczą. W te dni y teraz Papieżnicy nie pożczą / we Srzodę mięso / á w Piątek táycá / ser / mleko / másło iedzą / iáko w Rzymie / w Hiszpánicy / y indźie. Czego nie gáni áni zákázuie *Innocentius* III. Papież / ábowiem ták mowi / iáko czytamy *in Summa Angelica cap. Ieiunium, fol:* 133. Dla niedostátku ryb vżywamy mleczná y w inśe posty / oprocz postu przedwielkonocnego. Y dokłáda *Summa Angelica* támże: Jest mniemánie pospoli-

Euseb: Lib:5 ca 24. Cassian. Collat: 21 ca:30 Euseb. in Chronico. Euse: li: 5.ca: 24: Chriso: Hom:11. in Gen. & Hom: 47 in Matth. August: cō: Faustū lib:3. cap: 5. Et Epist: 86. Socr:li:5 Cap.21. Sozom: lib:1.ca: 11.

Post Srzodowy y Piątkowy. Apud Tert:libcō:Psychi.Pol. lib :6. cap: 4. Epiph: *in* compē.doct.

te/ iż iáycá y mleczno mogą ludźie ieść we wszytki Posty gdźie iest zwyczay/ oprocz postu przedwielkonocnego: ále gdźie niemász zwyczáiu/ nie godźi się. Ja iednák nie śmiem mowić/ áby ten miał łamáć post / ktory ie iáycá y mleczno / oprocz Postu przedwielkonocne° / choć gdźie zwyczáiu niemász. Post w Sobotę postánowił nie Krystus Pan/ále Innocentius Papież I. Potwierdźił tego Grzegorz VII. Ktory zákazał ieść mięsá w Sobotę; co vczynili przećiwko stárożytnemu Kośćiołowi/ktory w Sobotę nie pośćił / y miał sobie tego zá mężoboycę Krystusowego/ ktoryby był w Sobotę pośćił; świádczy Ignatius Doktor: A Canon Apostolski 65 y Concilium Constántinopolskie 6. Can: 55. Xiędzá z vrzędu złożyć/ á świeckiego człowieká od społeczności Sákrámentu wyłączyć każe / ktoryby w Sobotę pośćił. To dla tego/áby się práwowierni Krześćiánie nie zgadzáli z onemi Kácerzámi Márcionitámi/ktorzy w Sobotę záwsze pośćili. pisze o tym Epiphánius. A gdy się brákowánie pokármámi w Sobotę / ięło miedzy ludźmi zámagáć/ tedy nie wszyscy Krześćiánie tego przestrzegáli; iedni iedli mięso w sobotę ktorzy chćieli/ á drudzy nie iedli/káżdy ná swey wolnośći przestawał. Ambroży ś. iadał mięso w Sobotę/zeznawa Augustinus. A Hieronymus Doktor ná wolność to káżdemu puszczał. Leo 4. y Apolonius / wspomniawszy post piątkowy/ śrzodowy / sobotniego zámilczeli / pisze Grátianus: skąd się pokázuie/ że sobotá byłá wolna. w Hiszpániey w Sobotę nie iedzą mięsá / ále tylko wnętrznośći/ podrobki mięśne.

Post suchodniowy wźięty iest od Zydow / zeznawa Bellárminus/ ktory postánowili nie Apostołowie

Tertull: lib: con: Psychic. August: Epist: 86 Amb: in cap: 14. Rom. Isidorus li: de divin: offi. cap: 42. Innocen Distin: 3 de Consecr. Cā Sabbato Ib: Greg Dist: 5. Cā Quia Ignat. Epist: ad Philald.

Epi: Hæres: 42.

August: Epist: 86 Hieron: Epist: ad Luciniū Distin: 3 de cōse: Can. De esu. Cā. Ieiunia.

Suchedniowy post.

li: 2. cap 19. de Bō: oper Dist. 76. Can: cō-stituim⁹ Cā. Statuimus. Li. 6. c. 3. Conc. Mag. Can: 34. *VVigilie.* Rō: 10. 2 August. Serm: 25 ad fratres in Eremo. Hier: li. Cō: vigi Basil. in Psal: 114. Conc. Eli. Can 35. Polyd. li. 6. c. 4. Mant. lib. 1. Fastor. Bell. li. 3 cap: 17. de Cultu Sanct. *Adwētowy post.* Sūm. ca. Ieiuniū. Bellar. lib: 2.

święći/ ále Biskupi Rzymscy/ Cálistus y Vrbánus świádczy Grátiánus y Polydorus: w ktory po nic nie iedziono/ tylko go ná słuchániu słowá Bożego/ y ná modlitwách trawiono: potym Concilium Moguntiacum dopuśćiło ieść wszytko w such dni/ oprocz sámego mięsá.

Vigilie też z tąd vrosły. Ludźie niektorzy/ ácz nabożeństwá/ ále nie według vmieiętnośći/ w vigilią ktorego świętá/ cáły dźień y cáłą noc nic nie iedli áni pili/ áni spáli/ ále wszytek dźień y noc nabożeństwie trawili/ dniową y nocną straż trzymáiąc: o czym pisze Augustinus Hieronimus Básilius/ ꝛc. A gdy ná onym nocnym nabożeństwie/ iáko to więc bywa/ niektorzy dopuszczáli się wszeteczeństwá/ ono nabożeństwo/ one vigilie zniesiono/ onych zákazano/ świádczy Concilium Elibertinum: A ná mieysce onych vigiliy posty postánowiono tylko/ zá czym vigilie w posty obrocono. W iákież posty? w brákowánie pokármámi/ przećiwko náuce Apostolskiey y własnośći postu. O tym odmienieniu vigiliy w post/ y przyczynie odmiány/ pisze Polydorus/ Mántuanus/ y Bellárminus.

Post Adwentowy wynáleźli/ nie Apostołowie/ ále/ iáko mowi *Summa Angelica*, Kośćioł go postánowił. do ktorego nikogoy grzechem y sumnieniem nie obowięzuie/ ále ná wolą puszcza: nie przy tego Bellárminus/ y Hárfá *fol: 534.*

Post dni Krzyżowych nowy iest/ y stáremu Kośćiołowi niesłychány: co się z tąd pokázuie. W stárym Kośćiele od Wielkiey nocy áż do Swiątek nie poszczono/ świádczy Hieronymus/ Ambrosius/ Epiphanius. W te dni przed tym w Rzymie nie ia-

dano ie-

dano iedno z oliwą/piße Bellármínus/teraz iedzą
z máſłem/ bá y mięſu ſię doſtánię.

A ták z tych świádectw pokázuie ſię/ iż te poſty
há pewne dni rozłożone/ ſą vſtáwą/ nie Bożą/ nie
Apoſtolſką/ álę ludzką/ á wßákoż iednák wolną/
nie przymuſzoną. Bo ći ktorzy te poſty poſtánowi-
li/ wiedźieli że Bog nie kocha ſię w pomiewolnym
nábożeńſtwie/álę ſię kocha w tym/ ktore pochodźi
z chęći: y dla tegoż żadnego człowieká do poſtow
tych przymuſzáli. A dla tego te poſty
poſtánowili/iż widźieli że niektorzy nie rádźi pościli/
poſtow zániedbywáli: o czym świádczy Hieronymus. W ktore poſty poſtánowione/ do Zboru ſię
zchadzáli/Pánu Bogu ſię modlili/grzechy wyznawáli/ſłowá Bożego ſłuchali/ śpiewáli/ robotámi
práwy/ tázdámi/ przechadzkámi/ proznowánięm
ſię nie báwili: o czym Hieronymus/ Chryſoſtomus/
Báſilius zeznawáią. A w te dni poſtánowione
poßczęć/pokármámi nie bráknięć/ mię nie ſędli ámi
pili przez cáły dźień/ áż w wieczor/ pokázuie ſię z
mieyſc wyżßey przywiedźionych. A poßczono/ nie
ku czći świętym/álę ku czći ſámemu Bogu: ſłowá
ſą Chryſoſtomowe: Sámemu Bogu pościmy. A
Juſtinowe: poſt prawdźiwy Bogu pościć trzebá.
Pámiętáli ná one ſłowá Apoſtolſkie: Ktory mię te/
Pánu mię te: To mię świętym.

Pyt: Ludźie Arześcińſcy dla czego ſię máią
pościć?

Odp: Nie dla tego/áby ſobie poſtem mogli zá-
ſłużyć zbáwienie/ y zá grzechy doſyć vczynić: bo to
tylko ſpráwnie/śmierć/zaſługá Páná nászego Je-
zuſá Chryſtuſá; á my tego oſtawamy ſię vczeſtni-

Cap: 20. de bonis operib. *Dni krzyżowe.*

Hier: Epiſt: ad Luciniũ Ambro: Ser: 61 Epiph: in Compẽ. doct. Bellar: libr: 2. Cap: 21. de bonis operib. NOTA. Hier: in Cap: 4. Galat. Hier: ib. Chryſo: Hom. 10 in Gene. Baſil: Hom: de Ieiunio. Chryſo: Hom: 9. exvariis locis in Matth. Iuſtin: Dialog: cũ Triph Kó14.6.

Cel poſtu pra-
wdźi-

kámi wiáry

Wego. kámi wiárą: iáko o tym pismá ś. świádczą. Pá-
Ioh 3.16 weł ś. mowi w liśćie do Rzymian: Krolestwo B-
Act: 4.12 że nie iest pokarm áni napoy. Tenże mowi w liśćie
26.18. do Koryntow: Pokarm nas nie záleca Bogu: b-
Rom: 14 choćbyśmy iedli/ nic nam nie przybywa; á choćby-
17. śmy nie iedli/ nic nam nie vbywa. Mamy tego prz-
1. Cor: 8 kład w Izráelitách: w Dawidźie/ w Dánielu: kto-
8. rzy choć pośćili/ iednák w pośćie nie vfáli/ grze-
vt supra chow odpuszczenia/ zbáwienia wiecznego w nim
fol: 82. nie szukáli/ áni pokłádáli/ y owszem od niego d-
miłośierdźia Bożego áppellowáli: wiedźieli ż-
post przed Bogiem tákiey wagi nie iest/ żeby mia-
człowiekowi v Bogá co zásłużyć/ ziednáć/ y zá grz-
chy dosyć vczynić. Mędrszy byli niżeli on Pháryz-
Luc: 18 usz/ ktory miedzy inszemi vczynkámi wyliczonemi
ktoremi sobie chćiał Bogá dłużnikiem vczynić/
nimi się przysłużyć/ post wspomina; zá czym był
a Levit. modlitwą odrzucony. Máią tedy ludźie Krześć-
31. áńscy pośćić: Częśćią/ [a] áby ćiáłu swemu obrok-
1. Cor: 9 vymowáli/ wędźidł záwśćiągáli/ ono trapili/ há-
27. mowáli/ vskramiáli/ vmartwiáli od złych pożądli-
1. Ezd: 8. wośći/ áby nie wierzgáło/ áni buiáło/ podbijáią-
21. ie pod posłuszeństwo duchowi. Częśćią/ áby [b] mo-
b 1. Cor: gli być chutliwszy/ sposobnieyszy/ goretszy do Mo-
5. dlitw: Częśćią/ [c] áby pokory/ pokuty á vniżenia
Psal: 35. swego iáwny znák okazáli. Częśćią [d] też/ áby żal
14. swoy/ ktory zá grzechy swoie w sercu máią/ przed
Hest: 4. Bogiem zewnętrznie/ á przed ludźmi pozwierz-
2. chnie wyświádczáli. Ktore przyczyny postu z pi-
d 3. Reg: smá świętego iáśnie á źrzetelnie pokázuią się/ y z
21.27. Doktorow. Doktor Augustin mowi: Niemász sprá-
Aug: lib wiedliwośći áni w iedzeniu áni w pośćie. Tenże
2. quæst: ieszcze mowi: Przez to rozumiem/ że post nie iest
Evang Cap: 11. Lib: de Salut. docum.

dány ku

ány ku otrzymániu spráwiedliwośći / ktorą o- Cap: 55.
rzymawa wiárá; ále ku wyznáczeniu odpoczynie- Epist: 86
nia wiecznego. Tenże mowi: Jáko wędźidłá ná Chriso:
oniá kłádą / ták ćiáłá nászę postámi / czuynośćiá- Hom: 8.
mi y modlitwámi máią być ochełznáne. A Chry- in Gen.
zostomus mowi: Wstrzymawánie się od pokár-
mow / dla tego iest przyięte / áby rospustność ćiáłá
powśćiągnęło.

Przećiwko brákowániu pokármámi.

Pyt: Brákowánie pokármámi czásu postu /
bądź też w pewne dni / należyli do ludźi Krześći-
áńskich?

Odp: Nie należy / tylko Pogánom / żydom / od-
szczepieńcom / bálwochwálcom / y Apostátom. Zá- Matt: 15.
kazał tego syn Boży / mowiąc v Máttheuszá świę- 17.
tego: Wszelka rzecz ktora wchodzi w vstá / człowie- Luc: 10.
ká nie pokala. A v Lukaszá ś. mowi: Cokolwiek 7.
przed was położą / iedźćie. A do Piotrá ś. mowił /
iáko nápisano w Dźieiách Apostolskich: Co Bog Acto: 10.
oczyśćił / tedy ty nie miey sobie zá nieczyste. Bro- 15.
nią tego brákowánia pokármámi Apostołowie /
názywáiąc ie náuką dyabelską. Páweł ś. mowi w
liśćie do Rzymian. Wiem y pewienem tego przez Rom. 14.
Páná Jezusá / iż niemász nic coby przez się było 14.
nieczystego / iedno temu / ktory mniema co być nie-
czystym / to iemu nieczystym iest. Támże: Krole- 17.
stwo Boże nie iest pokarm áni napoy. Tenże Apo-
stoł mowi w liśćie do Koryntow: Pokármy są dla 1. Cor: 6.
brzuchá. Tenże mowi: Pokarm nas nie záleca Bo- 13.
gu: bo choćby my iedli / nic nam nie vbywa. Tenże 1. Cor: 8.
mowi: Cokolwiek w iátce przedawáią / iedźćie / nic 8.
się nie pytáiąc dla sumnienia. Támże: Jesli ktory 1. Co: 10.
z niewiernych was prośi / á chcećie ieść / cokolwiek 25.
27.

przed was

30. przed was położą/to iedźcie/nic nie pytáiąc dla sumnienia. Támże: Jeśli z łáski pożywam/ czemu dla tego bywam sądzon niepobożnym/ zá co dźiękuię? Tenże Apostoł mowi w liśćie do Kolo. Coloss:2. 16. sensow: Niechay was nikt nie osądza dla pokármu ábo napoiu/ábo względem świętá. A w liśćie Tit:1.15. do Tituśá mowi: Wszytkieć rzeczy czyste są czystym: lecz y pokalánym y niewiernym nic nie iest czystego/ále pokalány iest ich vmysł y sumnienie. Hebr:13. 9. Do Zydow też piszące mowi: Náukom rozmáitym y cudzym nie dayćie się vwodzić: ábowiem dobra rzecz iest/ áby serce było vtwierdzone łáską/ nie pokármy/ktore nie pomogły tym/ co się imi báwili. Tenże Apostoł w tymże liśćie vkázuie/ iż on Hebr: 9. 10. zakonne brákowánie pokármámi/do czásu Mesiaszowego tylko miało trwáć: skąd się pokázuie/ że krześćiánom prawdźiwym nie należy brákowáć pokármámi. A w liśćie do Tymoteuśá tenże Apo- 1. Tim: 4 1. stoł przećiwko brákowániu pokármámi ták mowi: A Duch ſáwnie opowiáda/ iż ostátecznych czásow odstąpią niektorzy od wiáry/ słuchaiąc duchow zdrádliwych y náuk czártowskich/przez obłudność kłamcow/ ktorych sumnienie gorącym żelázem iest odćięte/ktorzy zákázuią małżeństwá/ każąc się powśtrzymáć od pokármow/ ktore Bog stworzył ku vżywániu wiernym z dźiękowániem/ y tym ktorzy prawdę poználi. Ábowiem cokolwiek Bog stworzył/ dobre iest/ á nic nie ma być odrzucone/ ieśliby z dźiękowániem przyimowano było: gdyż poświęcono bywa przez słowo Boże y modlitwę. On też Kościoł stárożytny/ o brákowániu pokármámi nic nie wiedźiał/y owszem tych ktorzy pokármámi brákowáli y onych zákázowáli/ zá herezyki

osądzał

osądzał y potępiał: co się pokázuie z Doktorow y z Concyliy. Jákowi byli Heretycy Montánistowie/ Mánicheuszowie/ Márcionitowie/ Táciánowie/ Eustáchiuszowie/ Priscilliánistowie/ powiedáiąc/ że to nie iest post/ ále brák: nie ćiáłá vskromienie/ ále przyczyńcá nowey y odmienney roskoszy: nie powśćiągliwość: ále dwoiáki zbytek: nie nabożeństwo/ ále zabobon: vkázuiąc y to/ że powśćiągnienie ćielesne/ nie należy w iákośći pokármow/ to iest/ iesli mięso/ ábo ryby/ śledźie/ iárzyny/ żur/ rzodkiew ieß: ále w mierze; to iest/ iesli miernie/ skromnie vżywaß iákichkolwiek pokármow/ ná vżywánie człowiekowi od Bogá dánych. Co iż ták iest/ słuchaymyß dowodow *Ignatius* vczeń Apostolski ták vczy: Postámi y modlitwámi/ zábawiay się/ ále miernie/ nie psuy się: od winá y od mięsá zgołá nie wstrzymáway się/ boć koniecznie nie są złe. Bog powiedźiał: Dobr źiemie będźiećie pożywáć/ mięsá y iárzyny będźiećie ieść. Ale y wino vwesela serce człowiecze. *Clemens Alexandrinus* piße: Nie mamy się koniecznie wstrzymáwáć od rozmáitych pokármow/ iednák dla nich pracey zbytniey nie mamy podeymowáć: ále ktore kłádą przed nas/ máią być bráne/ iáko należy ná Krześćiány. Y iesliby ich kto vżywał/ nie grzeßy/ byle iedno ich miernie y skromnie vżywał: ábowiem Bog ktory stworzył człowieká/ powiedźiał: wßytkie rzeczy będą wam ná pokarm. A przetoż vżywánie pokármow iest wolne; ábowiem/ nie to co wchodźi w vstá/ pokala człowieká; ále prożna nie pomierność. *Origenes* powiáda: Wstrzymáwáć się od pokármow/ ktore Bog stworzył/ dla vżywánia z dźiękowániem wiernym/ y czynić to z temi/ ktorzy

Ignat: Epist: ad Heronē

Clemēs Alex: l. 2. Cap: 1 Pædag.

Origen: Hom: 10 in Levit

Krystusá vkrzyżowáli: y nie może to być rzecz
Bogu przyiemną. *Cyrillus* vczy: Pogáni w tym po
kłádáią być naprzednieyszą cnotę / y tego być ro
zumieią pobożnym / ktory się od niektorych pokár
mow wstrzymawa: Ale my się żadnego pokárm
iákoby nieczystego nie strzeżemy / y roskoszy ćieles
miernośćią vskramiamy / pámiętamy ná ono co
Páweł nápisał: Pokarm nas nie záleca Bogu: k
żdy pokarm iest dobry. Słuchaymy y Krystusá z
konu dawce / ktory mowi: Nie to co w vstá wch
dźi / człowieká pokala; ále co zvst wychodźi to cz
wieká pokala. Ambroży pisze: Vfność / czytánia n
wątpi / iż wszytkie rzeczy máią być iedzone / ktore
dáne ku vżywániu człowieczemu: Czyta bowie
iż wszytkie rzeczy dobre są / ktore Bog stworzył
dla tegoż nie ma być nic odrzucono: ábowiem á
Enoch / ktory się napierwey Bogu podobał / á
Noe ktory czásu potopu sam spráwiedliwym zn
leźion iest / áni Abráhám przyiaćiel Boży / ábo J
ák / ábo Jákob spráwiedliwi y przyiáćiele Bo
między ktoremi był y Loth / ábo y inszy spráw
dliwi / nie czytamy áby się od nich mieli wstrzym
wáć. Hieronim powieda: Niektorzy prágnący
wotá wstydliwego w poł drogi vpadáią / gdy
zumieią / iż to tylko iest powśćiągliwośćią /
wśćiągáć się od mięsá / á iárzynámi obćiążáią
łądek / ktore mięsá skromnie y miernie bráne /
nie szkodzą. Chrysostom vczy: Jzali pokárm
żywáć zła rzecz iest? Boże tego nie day: Ale obż
stwo szkodliwe iest / wiecey się nátkáć niż trzeb
Tenże: Wszytkie rzeczy z rynku wolnie bez brá
godźi się ieść. *Augustinus* pisze: Wierzyć iż są
kármy złe: ábo vżywáiącym złorzeczyć / nie nal

Cyril. lib: 2. & 7. Con. Iulian.

Amb: in cap: 14. Rom.

Hier. Epist: ad Furiam.

Chrys. Hom: 10. in Genes. 1. Et in Cor: 10. Hom: 25. Aug: li:

to Krześćiánom/ále właśnie heretykom. Tenże: Nie dla słoniny / ále dla iábłká pierwszy człowiek śmierć ználazł: y Esau / pierworoctwo swoie/ nie dla kokoszy / ále dla szocewice vtráćił. Tenże powieda: Pokármy roskoszne/ktore bez obetkánia ieśli będą bráne / nic nie szkodzą; á pokármy podłe/ ieśli będą nád miárę vżywáne / powśćiągliwośći ná przekázie są. Dawid onę wodę ktorey chćiwie prágnął/ wylał/á Eliasz mięsá vżywał. Y dokłáda ná inszym mieyscu: Nie w vżywániu rzeczy wszelákich / winá bywa znáydowána: ále w zbytku. Dokłáda ieszcze: A przetoż nie pytam ćię od ktorego się pokármu wstrzymawasz: ále w ktorym się kochasz. Grzegorz Papież vczy: Nie w pokármie/ ále w pożądliwośći występek iest. Y ztądże częstokroć bez winy kosztownych pokármow vżywamy; á podłych / nie bez obrázy sumnienia kosztuiemy. Eleutherius Papież pisze: Bráćia/ pokármow nie odrzucayćie / wiećie iáko vczy zakonu dawcá/ mowiąc: Wszytkie rzeczy ktore Bog stworzył/ były bárzo dobre. Y sámá prawdá przez się mowi: Nie to co wchodźi w vstá człowieká pokala / ále co wychodźi z vst. Zkąd się pokázuie / iż nie máią być pokármy poczytáne zá nie czyste / ktore Bog dał dla vżywánia wiernym. Marćin Papież powieda: Jeśli kto nie dla powśćiągliwośći/ále brzydząc się pokármámi/ od mięsá się powśćiąga/podobáło się świętemu Synodowi / áby skosztował. Concilium Gángreńskie táki dekret vczyniło: Jeśliby kto potępiał teo ktory mięso ie/z nabożeństwem y z wiárą niechay będźie przeklęty. A Brákáreńskie Concilium mowi: Jeśli kto rozumie że są pokármy mięśne nieczyste / ktore Bog dla vżywánia

dedogm Eccl ca: 67. in Ioh: Tract. 73 Apud Gratiã. dist: 41. Can Delitiæ. Et Can. Quisquis lib. de utilitate ieiunii.

Greg li 30 Cap: 13. Moral. Eleut. Epist: Et hab. Tom: 1. Con.

Martin. apud Grat. dist: 30. Can: Si quis Cõcil. Gangren Can: 2. Concil Braca 1 Can 14

człowieczego dał/ niechay będzie przeklęty.

O Spowiedzi

PYT: Komu się czásu postu/ y záwsze mamy spowiedáć grzechow nászych?

ODP: Temu/ ktorego obrażamy/ gniewamy myśleniem/ słowy y vczynkámi. A iż Páná Bogá wszechmogącego vstáwicznie obrażamy y gniewamy myśleniem/ słowy y vczynkámi: Jemu się tedy grzechow nászych spowiedáć mamy. Jeslibysmy też przećiw Kośćiołowi iáwnie zgrzeszyli/ iáwnie też przed nim on grzech mamy wyznáć. Gdybysmy też bliźniego nászego obráźili/ przećiwko nimu wystąpili/ powinnismy on grzech przed nim wyznáć. Tákowa spowiedź troiáka/ ma grunt w słowie Bożym/ náucza nas iey Duch święty/ y on podał nam w pismie świętym.

PYTANIE. Ponieważ mi powiádasz o spowiedźi troiákiey Krześćiáńskiey/ proszę ćię wywiedźmi ią z pismá świętego?

Boska Spowiedź.

Psal: 32. 5.

Psal: 51. 6.

Dwoiáka Boska Spowiedź.

Pospolita.

ODPOWIEDZ: PIERWSZA Spowiedź iest Boska; o ktorey ono mowi Dawid w Psálmie: Grzech moy obiáwiłem tobie/ á niepráwośći moiey nie zákryłem: rzekłem/ Spowiedáć się będę przećiw sobie niepráwośći moiey Pánu. Temu mowi w Psálmie: Tobiem sámemu Boże zgrzeszył/ y złość przed tobą czyniłem. Tá Spowiedź Boska iestći dwoiáka: Jedná pospolita/ druga osobna. Pospolita Spowiedź iest: Gdy lud Boży widząc nád sobą iáwną kaźń Bożą/ zgromádźiwszy się do Zboru społecznie przed Pánem Bogiem w pokorze/ w pośćie/ iáwnie wyznawáią grzechy swoie/ łáski/ miłośierdźia/ y odpuszczenia grzechow mocną wiárą v Páná Bogá prosząc. Tákowa

Spowiedź sam P. Bog roskazał/w xięgách Moyżeßowych. Tákowey Spowiedźi mamy przykład w Izráelitách/ ktorzy zgromádźiwßy sie ná mieyce modlitwom náznáczone / społecznie / táwnie przed Bogiem złości swoie wyznawáli: o czym czytamy w xięgách Ezdráßowych/ w xięgách Bárußchowych. Tákową Spowiedź we Zborách Krześćiáńskich/w Niedźiele miewamy/ gdźie społecznie táwnie przed pánem Bogiem grzechy wyznawámy/ y onego sámego o odpuśczenie onych prośimy. Ktorą tákową Spowiedź w nabożeństwie Rzymskim odmieniono: bo co przed tym samemu Stworzyćielowi bywáłá/to teraz y stworzeniu. Nie pomnią iż w stárym Zakonie Ablowi/ Noemu/ Abráhámowi/ Moyżeßowi/ ludźiom zmárłym nie spowiedáli sie Izráelitowie/ y Dawidz ktorzy nic niewiedzą áni słyßą co sie tu ná ziemi dźieie / táko pisimo zeznawa: ále sámemu Pánu Bogu/ ktory wßytko wie y słyßy. Osobna Spowiedź iest/ Gdy ktowiek będź we Zborze/ będź w domu/ będź też w drodze / sercem potáiemnie grzechy przed Pánem Bogiem wyznawa / opłákuie / odpuśczenia dla zasługi Krystusowey mocno wierząc prośi. Tákową Spowiedź roskázuie pan Bog przez Solomoná/w przypowieśćiách mowiąc: Objaw pánu spráwy twoie. Tákowey Spowiedźi mamy przykład w Dánielu / w Dawidźie / w Mágdálenie/w Jáwnogrześnику/ Ci wßyscy sercem/ potáiemnie/ w osobności/ przed Pánem Bogiem grzechy wyznawáli. Tę Spowiedź Bogu należącą/ gdy bywa z wiárą złączona/á ná miłośierdźiu Bożym polega / zálecáią Prorocy: iáko Solomon w przypowieśćiách mowiąc: Ktory tái złości swo-

Levit: 16 21.

2 Esd. 9. Bar. 1. 2.

Isa: 63. Eccl: 9. 4. Reg: 22.

Osobna

Prov: 16. 3. Dan: 9. Psal: 6. Luc: 7. Luc: 18.

Prov: 28 13.

ch/ nie poszczęśći mu się; á ktory ie wyzna/ y opu-
śći ie/ dostąpi miłośierdźia. Zálecáią Apostoło-
wie/ iáko Jan ś. w liśćie swoim/ mowiąc: Jeśli
1. Ioh: 1. 9. bysmy wyználi grzechy násze/ wiernyć iest y spráw-
wiedliwy/ áby nam odpuśćił grzechy násze/ y oczy-
śćił nas od wszelákiey niepráwośći. Zálecáią
Doktorowie: *Theodorus* mowi: Spowiedź/ ktora
Dist: 1. Cā: Quidam de Pænit. bywa sámemu Bogu/ ktora iest spráwiedliwych
oczyśćia grzechy. Tá Spowiedź Bogu należą-
nie ma być przywiązána do czásu/ y do mieyscá/
do Postu: ꝛc. bo iż záwsze grzeszymy/ záwsze
grzechow P. Bogu spowiádáć się mamy. Ná-
czył nas tego Krystus Pan w Modlitwie powsze-
In Psal: 135. chney mowić: Odpuść nam násze winy. Vczy nas
In Psal: 125. tego y *Hilarius* Doktor/ mowiąc: Záwsze się m-
my spowiádáć. Vczy nas Duch ś. gdy mowi prz-
Proroká: Spráwiedliwy sam się oskárżywa
początku mowy swoiey: ꝛc. Y dokłáda indźiey:
bowiem gdźie iest wyznánie grzechu/ tám iest y
spráwiedliwienie od Bogá.

Kośćielna Spowiedź. WTORA Spowiedź iest Kośćielna: á
iest/ kiedy kto iáwnie zgrzeszy/ iáwnie Kośćioł B-
ży zgorszy iákim znácznym występkiem/ o ktory
2. Cor: 2 6. wszyscy wiedzą: potrzebá też áby on występek
a Ios: 7. wny/ wszytkim wiádomy przed wszytkimi był w-
b 2. Reg: 12. znány w zgromádzeniu. Tákowey iáwney Sp-
c Mat: 3 wiedźi Kośćielney/ vczy nas Apostoł Páweł
d Act: 19 w liśćie do Koryntow. Tákowey Spowiedźi m-
e 1. Tim: 1. my przykład w a Achánie/ w b Dawidźie/ w c Phár-
f Euseb: li: 6. ca: 27. zeuszách/ w d Efezánách/ w e Páwle świętym/ f
Cesárzu Philippie y w g Theodosiuśie: h w Syd-
niuśie/ Máximie/ Vrbanie/ Celerynie: ꝛc. Ci wszy-
g Theo: scy iáwny występek y vczynek/ ktorym Bogá

brázili/

bráźili/y Kośćioł iego zgorßyli/ iáwnie też wyznawáli. Nie wstydáli się grzeßyć iáwnie / nie wstydźili się też iáwnie pokutowáć. Tákowa Spowiedź w Kośćiele Bożym słußnie ma być záchowána / dla tych przyczyn. 1. Dla pohámowánia złośći: Ten ktory zgrzeßył/áby się przed Bogiem y przed ludźmi wstydał / á ná potym tego się nie dopußczał: á drudzy áby się bali. Páwel ś. mowi w liśćie do Tymotheußá: Tych ktorzy grzeßą karz przed wßytkiemi/áby się y drudzy bali. 2. Aby się zá onego iáwnie pokutuiącego wßyscy Pánu Bogu modlili/ áby mu Pan Bog on grzech odpuśćił: Jákub ś. mowi w liśćie swoim: Wyznawayćie ieden drugiemu przestępstwá / á modlćie się ieden zá drugiego/ábyśćie byli zbáwieni: ábowiem wiele waży skuteczna modlitwá spráwiedliwego. Mamy tego przykład w Janie ś. ktory się Pánu Bogu modlił zá iednym młodźieńcem grzech wyznawáiącym / áby mu go Pan Bog odpuśćił. 3. Aby się sstáło dosyć: nie Bogu/ bo dosyć vczynienie zá grzechy náße przed Pánem Bogiem iest zasługá y śmierć Páná Krystusowá / pismo święte zeznawa/y *Scotus*: ále Kośćiołowi. Doktor Augustyn mowi: Słußnie postánowione są czásy pokuty od tych / ktorzy są przełożonemi w Kośćiele/ áby się też dosyć sstáło Kośćiołowi. A Dekretá dawne mowią: Grzeßnik niechay dosyć vczyni Kośćiołowi/ktory obráźił/ áby y on sam/y drudzy byli ostrożnieyßy: Ktore dosyć vczynienie zowią tám że/ Znákiē skruch y serdeczney. Do tákowey iáwney Spowiedźi / Káznodźieie powinni iáwnie występne/przykłádem Páwłá ś: y stáreo Kośćiołá/ klątwą/ wyłączániem / przymußáć y przywodźić.

li:5 cap: 17.
h Euseb: li: 6. cap 35.
Przyczyny Spowiedźi Kośćielney.
1. Tim: 5. 20.
Iacob: 5. 16.
Euse: lib 3. ca: 17.
Esa: 53. 5.
Scot. in li: 4. dist 15.
August: in Ench: cap: 65.
In Can. Vtrum. Dist: 1. de pæn.

Spowiedź Bráterska.

TRZECIA Spowiedź iest Bráterska / ktora bywa bliźniemu obráżonemu. A tá iest: Gdy ktory obráźi brátá/ bliźniego / słowem/ vczynkiem/ powinien przed nim grzech swoy wyznáć / y onego odpuszczenie prośić. Tákową Spowiedź roskázuie y oney náucza sam Syn Boży v Mátthеuszá ś. mowiąc: Gdy ofiáruiesz dar twoy do Ołtarzá: 2c. dokłáda: Idź pierwey z brátem się twoim poiednay. A v Łukaszá świętego mowi: Jesliby zgrzeszył przećiwko tobie Brát twoy / karz go słowy / iesliby się vznał/ odpuść mu. Jákub ś. mowi: Wyznawayćie ieden drugiemu grzechy wásze/á modlićie się ieden zá drugiego. To mieysce Jákubá ś. *Augustinus*, *Scotus*, wykłádáią / nie o Spowiedź zaußney / ktora bywa poszeptem Xiędzu sámemu zá vchem / bo tego y sam text nie dopuszcza: ále Spowiedźi / ktora bywa bliźniemu obráżonemu. Tá Spowiedź pochodźi z miłośći serdeczney przećiwko bliźniemu vkrzywdzonemu: Ktora zginęła Jáko w tych ktorzy niechcą do śiebie znáć występkow / ktorych się dopuszczáią przećiw bliźniemu: á choć znáią/ ábo ie ochyláią/ ábo ich wyznáć niechcą: zá czym wpadáią w gniew Bozy/ nie będąc posłußni iego roskazániu. Nie pomnią co mowi Syrách: Niechay ćię nie będźie wstyd wyznáć grzechow twoich. Ták też y w tych zginęłá tá Spowiedź bráterska/ ktorzy się spowiádáią grzechow nie temu/ ktorego obráźili/ ktoremu co skorzyśćili ále temu/ ktorego áni znáią / áni przećiwko niemu słowem y vczynkiem nie wystąpili / áni go kiedy obráźili. A syn Boży mowi v Mátthеuszá świętego: Wspomniałbyś sobie/iż Brát twoy ma co przećiwko tobie / poiednay się z nim pierwey: 2c. Brát

Matth: 5. 23. Luc: 17. 3. Iacob: 5. 16. August: li: Hom: Hom: 12 Lib: 4. Dist: 17. Quæst: 1. Eccle: 4. 29. Matt: 5.

twoy/ mowi/ to iest/ bądź Xiądz/bądź towárzysz/ bądź sąśiad:ꝛc. iest od ćiebie obrážony/ tego przeiednay temu się spowieday : nágrodź/ iesliś mu co skorzyśćił/przykłádem Sámuelá y Záchcuszá/ ktorzy gotowi byli bliźniego przeprośić y temu szkodę nágrodźić.

1. Sam: 12.3. Luc: 9. 8.

PYT: O Spowiedźi Zaußney/ktora bywa sámemu Xiędzu zá vchem poszeptem/z wyliczániem wszytkich grzechow/okolicznośći/czásu/osob/mieysc rázow/vczynkow: ꝛc: co rozumieß?

O Spowiedźi záußney. Raydußny fol: 616.

ODP: To rozumiem. I. Nie ma gruntu w słowie Bożym pisánym / Nie wiedźieli o niey Prorocy: Nie roskazał iey Krystus: Nie vczyli o niey Apostołowie/ áni zá vchem iey słucháli poszeptem/á przećię grzechy odpußczáli. Co się z onych słow pokázuie Apostolskich: Niechayże doświádczy sámego śiebie człowiek. Ktoremi słowy dawa znáć/ iż doświádczenie y sprobowánie przed vżywániem wieczerzy Páńskiey/ należy/ nie w Spowiedźi zaußney Xiężey / ále w doświádczeniu sámego śiebie Gratianus Dekretálistá / przypátrzywßy się pismu świętemu y Doktorom pisze: Mowią niektorzy/że tá spowiedź iest postánowiona w Ráiu: drudzy mowią że iest postánowiona pod Zakonem: trzeći/ iż się poczęłá w nowym Zakonie od Jákubá ś°. y dokłáda sam co o tym rozumie. To iest rzecz prawdźiwßa / że tá spowiedź zaußna postánowiona iest z podánia niektorego Kośćiołá powßechnego/ráczey á niżeli z poważnośći stárego ábo nowego Testámentu. Támże mowi: V nas Láćinnikow iest potrzebna/v Grekow nie potrzebna: ábowiem do nich tá vstáwá nie przyßłá. Panormitanus Kár-

1. Cor: 11 28.

Distin: 5. de Pæniten: in Can: In Pœnitentia.

Panor: in cap:

Omnis. Cō: Lat Can. 21. dynał świádczy/ iż Spowiedź zaußna iest vstáwą nie Boską/ále ludzką/ *Innocentius* onę postánowił ná Concilium Láteráneńskim.

II. Niechćieli o niey wiedźieć Doktorowie Krześćiáńscy/y owßemkiedy ią niektorzy chćieli wnieść do Kośćiołá/gánili ią y odrzućili. Doktor Augustyn mowi: Coż ia mam zá spráwę z ludźmi/ áby słucháli spowiedźi moich/ iákoby oni vzdrowić mogli rány moie? Dworny to narod ku poznániu żywotá cudzego/á gnuśny ku popráwieniu swego. Coż odemnie wiedźieć chcą/ iákim iest/ ktorzy nie chcą słucháć Bogá iákowi oni są? A iáko poznáią/ gdy mię słucháią/ iesli ia prawdę mowię: gdy nikt niewie co iest w człowieku/ iedno duch człowieczy ktory w nim iest? Chryzostom mowi: Grzechy twoie wypowiedź ábyś ie zgłádzone miał; iesli się ich wstydźiß komu powiedźieć/iżeś zgrzeßył powiedayże ie záwżdy w dußy twoiey. Nie roskázuięć/ ábyś się ich spowiádał towárzyßowi twemu/ ábyć ie ná oczy wyrzucał: powiedz ie Bogu ktory ie vlecza. Támże: Nie wstydałeś się grzeßyć: á spowiedáć się wstydaß? w tym żywoćie spowieday się/ ábyś miał w onym żywoćie odpoczynek/á wyznaway ie wzdycháiąc y płácząc. Tenże mowi: Nie roskázuięć ábyś wyßedł ná iáśnią/ iżbyś się przed inßemi oskarżał: ále chcę ábyś był posłußen Prorokowi mowiącemu: Obiaw Pánu spráwy twoie. A przetoż przed Bogiem wyznay grzechy twoie/ przed prawdźiwym sędźią/ á z modlitwą/ złośći twoie wypowieday; nie ięzykiem ále pámięćią sumnienia twego/ á potym spodźieway się że możeß dostąpić miłośierdźia. Tenże ießcze mowi: Nie potrzebá przy obecnośći świádkow spowie-

August Lib: 10. Confes. cap: 3.

Chrys: in Psal: 50.

In Epist ad Hebr Hom: 31

Ser: de Pænit.

kow spowiedáć się: myśleniem niechay będźie bá- & Conf.
dánie złośći / bez świádká niechay będźie ten sąd/
sam Pan Bog niechay ćię widźi spowiedáiącego
się/ Bog ktory nie wyrzuca ná oczy grzechow two-
ich / ále rozwięzuie grzechy. Te sententie Chryzo- Lomb:
stomowe/ nie o spowiedźi iáwney/ále o spowiedźi li:4. di-
zaußney / rozumiał y wykłádał *Lombardus* y *Rhe-* stin: 17.
nanus. Grzegorz wielki powieda: Kto prágnie áby Rhenan
grzechy iego były zákryte/niechayże ie pokaże Bo- in librũ
gu przez spowiedź. Tertul.
de Pæni
tent.

III. Nie iest potrzebna: Pan Bog bowiem przez Greg in
niey odpußczał/y odpußcza grzechy/ co y Dekretá Psalm:2
dawne Rzymskie zeznawáią / *Canon. Conuertimini* Pænitẽ.
mowi: Zkąd się dáie znáć/ iż pierwey/ á niżli vstá
Xiężey otworzymy / to iest / grzechow się spowie-
dáć będźiemy / od trądu grzechu oczyśćieni bywa-
my / vsty milcząc odpußczenia dostąpić możemy Apud
Nie rozsądkiem Xiężym/ále zá ßczodrobliwośćią Gratia-
łáski Bożey grzeßnik bywa oczyśćiony. Drugi Ca- num di-
non, *Qui natus*, mowi: Jáśnie się pokázuie/iż sámą stini. de
skruchą serdeczną/bez vstney spowiedźi/grzech by- Pænit.
wa odpußczony. Trzeći *Canon*, *Omnis*, mowi: Ná
spowiedźi nie bywa grzech odpußczony / ktory iuż
iest odpußczon: á ták spowiedź ktora bywa Xię-
dzu/ku okazániu pokuty/ nie ku dostąpieniu odpu-
ßczenia grzechu / bywa. Czwarty *Canon*, *Facilius*,
mowi: Ktoreykolwiek godźiny/powiáda Prorok/
náwroći się grzeßny/ y westchnie/żyw będźie: Nie
mowi: Gdy się wyspowiáda/ále tylko mowi: Gdy
się náwroći y westchnie/żywotem żyć będźie / á nie
vmrze. O teyże spowiedźi mowią ießcze też Cano-
ny/á osobliwie/ *Canon*, *Quis aliquando*: Grzechow Ibid.
táiemnych / nie potrzebá się Xiędzu spowiedáć / y

nie potrzebá

nie potrzebá/áby miáły być iego rozsądkiem zgłá-
dzone: Abowiem bez wyznánia vstnego / mogą
być grzechy zgłádzone. Canon też/Quidam, mowi:
Niektorzy mowią iż sámemu Bogu máią być wy-
znawáne grzechy/iáko Grecy: á drudzy mowią/ że
y Xiężey. A Canon, Quamvis, o tey rożnicy mowi: A
ktoregoby się rozumienia trzymáć / záchowuie się
to rozsądkowi Czytelnikowemu: ábowiem oboie
rozumienie / ma mądre fautory y nabożne męże.
Lomb: Lib. 4 distinct. 17. cap: Iam. Lombardus y ten toż przypomina / gdy ták mowi:
Niektorym zdáło się/iż dosyć ná tym/gdy sámemu
Bogu bywa spowiedź/bez Xiężeo rozsądku/y spo-
wiedźi Kośćielney. Abowiem Dawid mowi: Rze-
kłem/wyznam Pánu/nie mowi Xiędzu: á przećię
mowi/że mu są odpuszczone grzechy. Glossator też
nápisał in Canonem, Petrus, Przedtym/ nie było tá-
kiey spowiedźi iáko teraz. K temu/o teyże spowie-
Apud Grat: distin: 6 de Pænit. dźi / mowią ieszcze Kanony/ iáko Canon, Qui vult.
Kto chce spowiedáć się áby ználazł łáskę/ niechay
że szuka Xiędzá / ktoryby vmiał záwięzowáć y ro-
zwięzowáć. A iesli niemász Xiędzá/ więc się godź
Lōb: lib 4 dist: 17 cap: Nūc Rhen: in lib: Tertull: de Pænit. bliźniemu spowiedáć. Toż mowi y Lombardus, o
teyże ieszcze spowiedźi zaußney niepotrzebney / po-
wieda Beatus Rhenanus: Spowiedź táiemna vro-
słá y początek wźięłá z oney iáwney. IV. Spo-
wiedź zaußna/ iest w Kośćiele Bożym szkodliwa/
nierzkąc áby miáłá być zbáwieniu potrzebna. Co
Annot: 1 Spowiedź zaußna iest szkodliwa. się ztąd pokázuie: I. W nádźieię iey ludźie beśpie-
cznie y swowolnie grzeszą; ábowiem / iáko mowi
Arnobius Doktor: Mnoży się wielkość grzeszących
gdy bywa dána nádźieiá odkupienia grzechu / y
łatwiey się do grzechow idźie gdźie iest przedáyne
odpuszczenie. II. Máiętnośći ludzi pozbawia á

Xiężą bogáći. Nie trzebá dowodow / sámá rzecz woła. Czymże Xięża máiętnośći názbierali/iedno spowiedźią? Ktore máiętnośći ná rodźicách wyłudzone/każe wracáć dźiatkom *Concil*: Cábiloneńskie II. mowiąc: Máiętnośći ktore Xięża łákomi wźięli/á ráczey wydárli/podszedszy ludźi do śiebie przywabione / dźiedźicom niechay będą wrocone. III. Vszy niewinne y pobożne obraża/ pytáiąc się o rzeczy nieprzystoyne/ Pánien/Wdow y Mężátek/ o ktorych ony/ á ile cnotliwe á wstydliwe/ áni myślą. Ktore pytánia wszeteczne / nie godne áni odpowiedźi/ ále ráczey plunąwszy/ odeszćia. Bo ták mowi *Summa Angelica*: Wyznánie grzechu/ieśli ma być czynione ná pytánie Xięże: Jeśliże nie iest vczynek wiádomy y złey sławy nie ma o sobie/tedy/ nie powinien odpowiádáć/ y nie mamy być w tym posłusznemi Xiędzu/ bo to iest przećiwko miłośći/ ábowiem/ táiemne grzechy / nie máią być wyiáwiáne/ále sámemu Bogu zostáwione. IV.. Táiemnice obiáwia. Jest bowiem wiele tákowey Xiężey/ktorzy w kárczmie opiwszy się / bá y w domku przed kimśi / ábo też y rozgniewawszy się/ powiedzą y wywołáią/co im kto powie. Y słusznie mowi Chryzostom Doktor: Strzeż się żebyś człowiekowi grzechow nie powiedźiał/ áby ćię nie zásromał / áni też społsłużebnikowi spowiáday się/áby ich nie wyiáwiał/ ále temu ktory iest Pánem/ temu ktory się o ćię stára/ temu ktory iest łáskáwy/temu/ ktory iest lekárzem pokaż rány. V. Spráwiedliwośći przeszkadza: bo temu się człowiek spowieda ktorego nie obráźił / y ktoremu nic nie skorzyśćił / á ten ktory iest obráżony y vszkodzony nagrody nie ma. A Doktor Augustyn nápisał: Grzech odpuszczon nie by-

Arnob: li:7 con. Gentes.

Con: Cabilonen Can: 7.

Sum: Angel: de Casibus Consci. tit: 1. Confes:

Chryso: Conciō. 4. de Lazaro.

Aug: Epist: 54.

wa/áż rzecz wźięta będzie wrocona. VI. Ludźi zá-
wodźi y oßukiwa. Jest tákowych wiele/ktorzy ná
tę miłą spowiedź ták bárzo każą/ że też rozumieią/
iż wßytkiego pozbędą gdy się iedno wyspowiedá-
ią y od xiędzá rozgrzeßeni będą; á Lombardus ná-
pisał: Bog nie idźie zá rozsądkiem kośćielnym/
ktory zá nieumieiętnośćią czásem sądźi/ á Bog
wedle prawdy záwße sądźi. Pámiętał Lombardus
ná one słowá/ktore mowi Cyprian: Nie może się
rozumieć o Máiestaćie Boskim / áby ná tychmiast
miáło być pozwolono / co było z ludzkiey obietni-
ce obiecano: ábowiem y Moyzeß zá grzechy ludz-
kie prośił/ iednák grzeßącym odpußczenia nie v-
prośił. VII. Tyráństwo do Kośćiołá wnośi/ á-
bowiem ten / ktory wie co ná kogo z wybádánia
pánuie nád nim / lekce go sobie waży/ y ná deń się
wynośi/ á ow záwße się przed nim vniża/ boiąc się
áby nań nie wywołał. Co widząc y Beatus Rhena-
nus mowi: Niechay się przez zaußną spowiedź ty-
ráństwo y káto vniasumnienia nie wzmaga. VIII.
W desperátią ludźi wpráwia / co się przytráfiło
iednemu Mnichowi Kárthuzianowi / ktory o zbá-
wieniu zwątpił dla tey spowiedźi ktora mu się zá-
wße zdáłá być nie podobna do wybádánia y wy-
powiedzenia okolicznośśi grzechow/iáko o tym pi-
ße Rhenanus. IX. Zdradza y zábiia. Doznał tego
Krol Fráncuski Henrik III. Ktory vćiekł z Polski
tego Mnich Dominikan/ pod záſłoną iey/ nożem/
by rzeźnik wołu/ przekłoł/ powiedźiawßy/ że mu
miał nie co powiedzieć táiemnego / ná mieyscu o-
sobnym / czego mu się miał zwierzyć ná spowiedźi
ieden Pan zacny z więźniow iego. X. Pogáństwo
ożywia. Kápłani Pogáńscy zá vchem poßeptem

Lombar lib: 4 dist: 18. cap: Nō

Cypr: Serm: de lapsis. Cap: 16.

Rhenan in lib: Tertul. de Pœn.

Rhena. Ibidem.

spowiedźi

spowiedźi słuchywáli: A wszákoż niektorzy mądrzy Pogáni zbrániáli się iey. Piszą o Xiążęćiu Lácedemońskim ktorego zwano *Antalcidas*, Temu kiedy Kápłan roskazał/ áby się wszytkich rzeczy y nagorszych spowiedał/ ktoreby iedno vczynił. On tego niechćiał vczynić / powiedáiąc / Nie potrzebá tego, ponieważ wszytko Pan Bog wie / y nie iest mu nic skrytego. Toż vczynił y Lizánder/ktorego/ gdy też Kápłan Pogáński vpomniał / áby się spowiedał/powiedźiał: Jesli z Bożego/ czyli z twoiego pytánia mam to vczynić. Odpowiedźiał Kápłan; z Bożego. Y rzekł Lizánder: Odeydźże ty precz/á ia Bogu powiem/ ponieważ to iest wola y roskazánie iego. Náostátek pod zasłoną spowiedźi zaussney / wiele złego y wszetecznego dopuszczáią się xięża. Czego nie przy y *Clichtovæus* Doktor Papieski/ ták pisząc: Xięża ná spowiedźi / dopuszczáią się porubstwá/ cudzołostwá/ y nieczystoty. Y dla tegoż Biskup *Nectarius*, gdy się byłá do Kośćiołá wśliznęłá/ zátrąćił ią był: á to dla tego/ iż iedná białagłowá / w osobie iáwnie pokutuiącey/ w kośćiele z iednym duchownym szkáráde porozumienie miewáłá / świádczy *Sozomenus* y *Nicephorus*. Mądrze y słusznie vczynił ten święty Biskup/ że tę kátownią/ sumnienia ludzkiego szpiegierkę/ y iárzmo / ktorego nie nośili Oycowie nászy / z Kośćiołá Bożego zniosł y wyrzućił.

Erasmus in Lingua.

Clicht. Ser:3 in Synodo Parrisiensi. part:3. Homil.

Sozom. lib:7. Cap:16. Niceph. lib:12. Cap:28.

PYT: To się nie godźi/ y nie iest rzecz potrzebna/ idąc do stołu Bożego / Pásterzowi opowiedźieć/ z nim się rozmowić / náuki / poćiechy / lekárstwá v niego szukáć / choć człowiek iest grzechámi związány / w ktorych sobie sam nie może áni vmie rádźić;

Rádá. Calvin9 li:3 cap. 4. Sectio 13. Instit: Martyr. In Locis communis de pœnitēt. cap: 8. *Laſki.* In Forma fol: 190.245. Conſenſus Polō fol: 13.

ODP: Nowſzem godźi ſię / czego y náſzy Theologowie náucżáią / y teſt rzecz potrzebna / áby o wieczki ſtáwiły ſię páſterzowi ſwoiemu / przed wżywániem świętym. Ztąd bowiem mogą odnieść wielki pożytek: táko pocżiechę w ſumnieniu / rádę náukę / przeſtrogę y lekárſtwo duſzne z ſłowá Bożego / od ſzáſárzá vczonego y pobożnego. Záprawdę wſzytkim tego potrzebá / á nawięcey tym / ktorzy ſumnienie máiąc związáne grzechámi / ábo tákiemi wątpliwośćiámi / y pokuſámi vmotáni bydą / á nie mogą rádźić ſobie / ſumnienie ich gryzie / y niewiedzą tákoby onego grzechu proznemi być / ſumnienie vſpokoić y vleczyć: áby oſobną rozmowę z páſterzem mieli / á iemu ſumnienie otworzyſzy / pocżiechę / rádę / náukę / przeſtrogę z ſłowá Bożego gruntownie wźiąć mogli. A ſą to rzeczy nie nowe / ále ſtárożytne / y Kośćiołowi Bożemu zwyczáyne: Bywał ten bowiem obyczay w Kośćiele ſtárożytnym / wſzákoż dobrowolny / nie przymuſzony: Jeſli kto w táki grzech wpadł / á nie mogł ſobie / dla nieumieiętności / z ſłowá Bożego rády / pocżiechy / pomocy y lekárſtwá dáć / nieumiał onego molá / ktory go gryzł / pozbyć y vleczyć / wolno mu było ſzukáć tákowego náuczyćielá / przed ktorymby vpadek ſwoy wyznał / náuki / pocżiechy y lekárſtwá ſumnieniu vtrapionemu ſzukał / ktoryby też vmiał ſumnienie trwożliwe vſpokoić / y ſtáwem Bożym vleczyć: Y przetoż wyſadzano do ludźi tákowych / páſterzá vczonego / pobożnego / ſtátecznego / táiemnice chowáiącego / z poſrzodku duchowieńſtwá iednego / ktorego też zwano Pœnitentiarzem. Ktory obyczay opiſuie Origines mowiąc: Vpátrz z pilnośćią / komu ſię ma

Orig: in Pſal: 37 Hom: 2.

ſpowiedá

ſpowiedáć grzechu twego / ſprobuy pierwey lekárzá/ ktoremubyś miał przyczynę choroby oznaymić/ ktoryby vmiał chorowáć z choruiącym/ płákáć z płáczącym / ktory weſpołek boleć y żáłowáć vmie. Náoſtátek/ ieſliby co powiedźiał / ten ktory ſię wprzod y vczonym lekárzem pokazał y miłośiernym/ieſliby co porádźił/czyń y náśláduy. A ieſliby zrozumiał y widźiał tákową być chorobę twoię / ktoraby w zgromádzeniu wſzytkiego Kośćiołá miáłá być oznaymiona y leczona/ z ktoreyby ſię y drudzy mogli budowáć / y ty ſam tym rychley vleczyć / zá wielkim to rozmyśleniem / y dobrze vmieiętną rádą lekárzá onego trzebá opátrzyć. Auguſtyn mowi: Ktory ſię chce ſpowiedáć grzechow/ áby ználazł łáſkę/ niechayże ſzuka tákiego xiędzá/ktoryby vmiał záwięzowáć y rozwięzowáć. Támże: A ieſli grzech ieſt táiemny/doſyć ieſt oznáymić go xiędzu. *Bernardus* mowi: Wſzytko/co iedno ſumnienie gryźie/vniżenie wyznay/ wiernie y ſzczyrze. *Sozomenus* mowi/ przypomináiąc obyczay ſtárego Kośćiołá: Do tey rzeczy xiędzá dobrego żywotá/ táiemnice záchowuiącego y vczonego męża/ wyſtáwiáli/ do ktorego przychodząc ći/ ktorzy zgrzeſzyli/ złośći właſne wyznawáli: A on według káżdego wyſtępku/ vkázował y winę/ ꝛć. Choć w mieśćie wielkim Konſtántinopolu było wiele xiężey/ a przećię tylko iednego z nich ná to wyſadzano/człowieká vczonego y ſtátecznego. A dźiśia w Papieſtwie ledá kto ſpowiedźi ſłucha / ktory y nie vmie nic/y wywoła co przed nim kto powiezná co zdawná nárzekał *Beatus Rhenanus* Doktor Papieſki/ták mowiąc: Dźiś ná ten vrząd przekłádáią nie ſpoſobne y głupie / á podczás złe y roſpuſtne/

Auguſt. Lib: de vera & falſa pœnit: cap: 10 11. Bern: in Cant: Sermon. 16. Sozom. Lib: 9. cap: 35. Hiſt. Tripart.

Beat: in Lib: Tert: de pœnitēt

ktorzy wczorá / ábo dźiś trzeći dźień z Szkoły wy-
leźli / ktorzy ieſzcze nie ſą wyćwiczeni w piſmie
świętym / y nie máią biegłośći w rzeczách. A ták
tákowego obyczáiu nie gániemy áni odrzucamy /
gdyż go widźimy być według náuki Apoſtolſkiey
Kośćiołowi Bożemu pożytecznym. Y owſzem v-
czymy / ieſliby między wiernemi táki był / áby ſię
do náuczyćielá ſwego iść nie lenił / wrzodu ſię ſwe-
go odkryć nie wſtydźił / á rády y náuki ſzukał / y u-
mieniem Páná Jezuſowym / opowiedánia odpu-
ſzczenia grzechow / to ieſt / rozgrzeſzenia z vſt iego
ſłuchał. A to my zowiemy nie ſpowiedźią zauſzną
ále Rádą y náuką ; ktorey według potrzeby vży-
wamy: Tyráńſtwo / zabobony / niewolą / przymu-
ſzánie y wyliczánie zewſzytkiemi okolicznośćiámi
poſzeptem zá vchem káżdego z oſobná do namniey-
ſzego grzechu / odrzućiwſzy. Abowiem to ſą rzeczy
nie podobne y nie potrzebne / więcey ſumnienia
trwożące / y o deſperácyą przypráwuiące / á niżey
ćieſzące. Kto bowiem będąc ſercá niewybádáne-
go y złego / niepráwośći ſwoie pámiętáć y wyli-
Pſal:19. 13. Ier:17.9 czyć może? Dawid ſługá Boży mowi: Y ktoż ieſt
coby znał wyſtępki ſwe? A ták mię oczyść od mo-
ich táiemnych grzechow: A Jeremiaſz dokłáda:
Serce ieſt zdrádne y niewybádáne: nád wſzytkie
inne rzeczy / á kto ie poznáć może?

Kto odpuſzcza grzechy

PYTANIE. Poniewaź zá ſpowiedźią náſtępu-
ie odpuſzczenie grzechow / powiedzże mi / kto odpu-
ſzcza grzechy?

ODPOVVIEDZ. Nikt inſzy / iedno ſam Pan
Bog wſzechmogący / iáko Pan / mocą ſwą nie zá-
mierzoną / komu iedno chce. O czym ácz ſię doſtá-

tecznie wywiodło wyzſzey/ iednák y tu kilká świá-
dectw przywiodę z piſmá ś°. y z Doktorow Krze-
ściáńſkich. Sam Pan Bog mowi v Proroká Izái-
aſzá: Ja ieſtem/ ia ieſtem ſam/ ktory gládzę nie-
práwośći twoie dla mnie/ á grzechow twoich nie
będę pámiętał. Tenże Pan Bog mowi v tegoż
Proroká: Zgládziłem iáko obłok niepráwośći
twoie. Dawid mowi w Pſálmie: Tyś odpuśćił
niepráwość grzechu moiego. Z piſmem świętym
zgadzáiąc ſię Doktorowie święći mowią: Cypria-
nus mowi: Zaden ſię niechay nie zdradza/ áni oſzu-
kiwa/ ſam Pan może ſię zmiłowáć; odpuſzczenie
grzechow/ ktorych ſię przećiwko niemu dopuſzcza-
my/ ſam może dáć/ ktory grzechy náſze nośił/ ktory
zá grzechy ćierpiał/ będąc od Oycá zá nie wydány.
Człowiek nie może być więtſzy nád Bogá: áni od-
puśćić áni dárowáć mocą ſwą ſługá nie może/ cze-
go ſię kto ćiężkim grzechem dopuśćił przećiw Pá-
nu. Toż mowi Bernardus: Sámemu Bogu należy
zmiłowáć ſię y przepuśćić záwſze. Auguſtyn: Za-
den nie gládzi grzechow/ iedno ſam Kryſtus/ ktory
ieſt Báránkiem gládzącym grzechy świátá. A
gládzi ie/ y odpuſzczáiąc grzechy popełnione/ y
wſpomagáiąc áby nie były czynione/ y wprowa-
dzáiąc do żywotá/ gdźie iuż zgołá żadne być nie
mogą. Tertullianus: Nikt nie może grzechu odpu-
śćić/ áni Duchá świętego dáć/ iedno ſam Bog. Cy-
rillus: Zápewne ſámemu prawdźiwemu Bogu ná-
leży/ z grzechow ludźi rozwięzowáć: bo ktoż inſzy
może przeſtępcę zakonu od grzechu wybáwić/ ie-
dno dawcá zakonu? Ambroſius: Ten ſam odpuſzcza
grzechy/ ktory ſam zá grzechy náſze vmárł: Theo-
philactus: Grzechy odpuſzczáć/ ſámemu Bogu ná-

Iſai: 43. 25.
Iſai 44. 22.
Pſal: 32. 5.
Cyp: ſer de lapſ. cap: 14.
Bernar: Serm: 16 in Can.
Aug: apud Lō. Diſt: 18. li: 4. ca: Sed quęritur.
Tert: li: de Bapt
Cyr: li: 2. cap: 16. in Iohan
Ambr: Apud

Lomba: Dist:18. lib:4. Theoph in cap.8 Ioh. In cap: 1 Lucæ. Lomb: Lib:4. Dist: 18. cap: Sed quæritur.

leży. Xięża/ ponieważ y sámi są sługámi/ nie máią tey mocy inszym odpuszczáć grzechy. Tenże: Abowiem ináczey Krystus Bogiem niebyłby vznány: ieśliby grzechow nie odpuszczał ludźiom: gdyż grzechy odpuszczáć Bogu należy. Lombardus: Drudzy mowią/ że sam Bog/ nie Xiądz/ winę wieczney śmierći odpuszcza.

Pyt: A wszák Pan Krystus dał moc sługom swoim/ káznodźieiom słowá swe°/ grzechy ludźiom odpuszczáć/ mowiąc v Janá ś°. Komu odpuśćićie będźie mu odpuszczono: To nie sam tylko Bog grzechy odpuszcza?

Káznodźieie grzechy odpuszczáią, iáko.

Odp: Prawdá: Dał Pan tę moc y zwierzchność sługom swoim/ áby grzechy odpuszczáli/ záwięzowáli w osobie iego: iednák nawyższą sobie w tym zwierzchność zostáwił: y ináczey odpuszcza Pan/ á ináczey słudzy iego. On odpuszcza iáko Pan/ mocą swą własną/ wolną y niezámierzoną/ komu chce/ iáko chce/ y kiedy chce/ grzech z serca wypądzáiąc/ á łáskę wlewáiąc. Káznodźieie zá-

Lomb: Lib: 4. dist:18: Can. Nec.

się odpuszczáią obyczáiem swoim/ iáko mowi Lombardus, To iest/ iáko słudzy/ ábo klucznicy/ mocą y imieniem iego/ komu on/ y iáko on roskázuie odpuszczáć: máią bowiem moc zámierzoną/ To iest/ ludźiom pokutuiącym y wierzącym słowom Bożym w zasłudze/ w śmierći/ we krwi nadroższey Krystusowey opowiedáią odpuszczenie grzechow/ ludźi o grzechow odpuszczeniu vpewniáiąc y vtwierdzáiąc. A toć to iest odpuszczáć grzechy: co y sam Pan Krystus wykłáda ná inszym mieyscu/ Abowiem

Luc:24. 46, 47.

powiedźiawszy v Janá ś°: Komu odpuśćićie grzechy/ ꝛć. to v Lukaszá ś°. mowi: Ták było potrzebá

Kryſtuſowi ćierpieć/ y wſtáć od vmárłych dniá trzećiego: áby w imię iego było opowiedáne vznánie y odpuſzczenie grzechow v wſzytkich narodow. A ták odpuſzczáć grzechy/ nic inſzego nie ieſt/ ieno/ opowiedáć odpuſzczenie grzechow. Tákći odpuſzczáli grzechy Apoſtołowie ludźiom wierzącym y pokutuiącym/ to ieſt/ opowiedáli im odpuſzczenie grzechow. Piotr ś. mowi: Vznayćie ſię/ á okrzći ſię káżdy z was w imię Jezuſá Kryſtuſá ná odpuſzczenie grzechow. Páweł ś. mowi w tychże Dźieiách Apoſtolſkich: Niech wam będźie iáwno Bráćia/ iż przez Kryſtuſá opowieda ſię wam odpuſzczenie grzechow. Jan ś. mowi w liśćie ſwoim: Piſzę wam dźiatki/ iż grzechy wam ſą odpuſzczone dla imienia Kryſtuſowego. Grzechy záſię záwięzuią ſłudzy Boży/ gdy niewiernym y niepokutuiącym gniew Boży y potępienie opowiedáią/ ze zboru wyłączáiąc. Tákći záwięzowáli grzechy Apoſtołowie niewiernym y niepobożnym. Czego mamy przykład w Páwle ś. ktory onego w Koryntćie wſzetecznika kazał z ſpołeczności wyłączyć/ y dyabłu oddáć. Anoſz y Jan Krzćićiel záwięzuiąc grzechy niewiernym/ mowi v Janá Ewánieliſty: Kto nie ieſt poſłuſzny Synowi/ nie ogląda żywotá/ ále gniew Boży zoſtawa nád nim. Z temi piſmy świętemi zgadzáią ſię Doktorowie Krześćiáńſcy. Ambroſius mowi: Bywáią odpuſzczone grzechy przez ſłowo Boże/ ktorego xiądz ieſt tłumáczem y executorem; bywáią też odpuſzczone przez vrząd Káznodźieyſki/ y prez święte poſługowánie/ y bywáią karáne przez ludźi iáko przez ſędźie/ ktorzy do czáſu mocy vżywáią. Tenże: ſłowo Boże grzechy odpuſzcza/ Xiądz ieſt ſędźią/ ktory vrząd ſwoy ſprá

Act: 2. 38

1 Ioh: 2. 12.

Iáko zá Więzuią.

1 Cor: 5.

Ioh: 3. 36.

Amb: Li: 2. de Abel & Cain cap: 4.

Apud Gratia-

nū Dist. 1 de Pœniten. Cano. Verbum Glos. Ibid: Levi: 13 14.

wuie; ále żadnego práwá zwierzchnośći nie wyko-
nywa. A iest sędzią/to iest/Ministrem/posługą/n
powagą. W stárym zakonie kápłani mieli mo
nie tylko oględowáć y rozsądzáć trędowáte/ á
też nieczyste czynić y oczyśćáć: Co się pokázuie
Pismá świętego: á przećię ináczey Bog oczyśćiał
ináczey oni. Bog splugáwione trądem czynił y o
czyśćiał mocą swą Boską: kápłani záś oczyśćiáli
to iest czystemi ie być opowiedáli. Augustyn mo-
wi: Oczyśći go kapłan/ znák to iest bowiem:
iest oznaymi go być oczyśćionym/ ꝛć. Nieczyste
záś czynieli/to iest/nieczystemi ie być osądzáli. Au-
gustyn mowi: Rzeczono iest/Nieczystym go vczy-
ni kápłan: to iest/oznaymi go być nieczystym. I
ko tedy w stárym zakonie oczyśćiáć/ nieczysty
czynić/ nic inszego nie było/ iedno opowiedáć oczy-
śćienie y splugáwienie: ták w nowym zakonie o
puszczáć grzechy y záwięzowáć/nic inszego nie ie
iedno opowiedáć odpuszczenie grzechow imieni
Krystusowym/ oznáymowáć záwięzowánie grze-
chow słowem Bożym/ według woli y roskazáni
Bożego/á nie vporu/dumy/y myśli swey. O czy
ták mowi Hieronymus: Tego mieyscá Biskupi
Xięża nie rozumieiąc/ przywłaszczáią sobie nie
nádętośćią Fárizáyską/ ábo niewinne potępiáią
ábo rozumieiąc że mogą winne rozwiązáć: á v Bo-
gá záśię nie zdánie xiężey/ ále ludźi winnych żywo
waży. Czytamy w xięgách trzećich/ Moyzeszowych
o trędowátych/gdźie im roskazano/áby się vkazá-
li kápłanom: á ieśliby trąd mieli/tedy od kápłan
niech się stáną nieczystemi: Nie iżeby kápłani trę-
dowátemi czynili y nieczystemi: ále żeby mieli zná-
iomość trędowátego/ y nietrędowátego/ y mogli

August: in Levi: quæst 44

Quæst: 42.

Co iest Doktorom odpuszczáć grzechy.

Hier: in cap. 16. Mat:

rozeznáć kto ieſt czyſtym y nieczyſtym. Jáko tedy tám kápłan w zakonie czyſtego/ ábo nieczyſtego czyni; ták y tu Biſkup ábo xiądz záwięzuie ábo rozwięzuie / nie tych ktorzy ſą niewinnymi / ábo winnemi/ ále podług vrzędu ſwoiego/ gdy vſłyſzy rozność grzechow/ wie kogo záwiązáć/ y kogo też rozwiązáć. *Lombardus* Doktor Papieſki y ten ták vczył: To ſłuſznie możemy mowić y rozumieć/ iż ſam Bog grzechy odpuſzcza y zátrzymawa; á iednák dał moc kośćiołowi záwięzowánia y rozwięzowánia; ále ináczey on rozwięzuie ábo záwięzuie / á ináczey kośćioł. On bowiem ſam przez ſię tylko grzech odpuſzcza / ábowiem y duſze oczyśćia od zmázy zewnętrzney / y od winy wieczney śmierći rozwięzuie. Tenże: Pan dał moc xiężey rozwięzowáć/ y záwięzowáć/ to ieſt/ pokázowáć ludźi związáne y rozwiązáne. W rozwiązániu tedy grzechow y záwiązániu/ ták czyni xiądz Ewánielicki y ſądźi/ iáko przed tym y zakonny. Tęż moc máią xieża Ewánieliccy / ktorą mieli przed tym kápłani zakonni. A przetoż grzechy odpuſzczáią ábo zátrzymawáią / gdy odpuſzczone ábo zátrzymáne od Bogá oſądzáią y vkázuią. To też mowi y *Ægidius*: Jáko xiądz zakonny trądu nie oczyśćiał / ále między czyſtemi y nieczyſtemi rozeznawał; ták xiądz Ewánielicki grzechow nie odpuſzcza: ále / ieſli ſą odpuſzczone/ ſądźi y vkázuie. Tenże: Gdy xiądz w rozſądku błądźi/ tedy ten ktory bywa związány/ v Bogá nie ieſt związány.

Lomb: lib: 4. diſt: 18. Cap. Nec.

& cap: Non.

In lib: 4 Diſt: 18. Lomba:

PYT: Dla czegoż Pan Kryſtus táką mocą y zwierzchnośćią obdárzyć raczył ſługi ſwoie/ iákiey nie dał Ceſárzom/ Krolom/ Xiążętom?

Dla czego máią táką mocKá znodźieie.

ODP: Nie dla tego / áby iuż sam tey mocy ni
miał/ y grzechow więcey nie odpuszczał / y áby on
wedle dumy y woli swey / co chćieli to czynili/ iák
chćieli/y komu chćieli odpuszczáli/nád ludźi się wy
nosząc / y władzą swą według pychy swey rośćią
gáiąc; bo oni máią kres zámierzony y moc ográ
niczoną. Ale dla tego/ áby vrząd ich zálećił/ ktor
będąc tákową poważnośćią ośláchćiony/ od lud
áby nie był lekce ważon y pokłádan/ y áby káżd
w ich osobie y w posługowániu Krystusá pán
widząc / y przez nie mowiącego y grzechy odpu
szczáiącego słyszą c / tym się więcey o łásce Bożey
o grzechow swych odpuszczeniu vpewniáli/nie iná
czey iedno iákoby Krystusá Páná sámego do sie
bie mowiącego słyszeli / Odpuszczone są grzech
twoie. Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow
Bog położył w nas mowę ziednánia/á ták w im
Krystusowe iesteśmy posły/ iákoby Bog w as pro
śił przez nas/ ꝛć. *Cyrillus* mowi: Gdy słudzy Bo
grzechy odpuszczáią/ábo zátrzymawáią / Duch ś
ktory w nich mieszka / przez nie odpuszcza y zátrzy
mawa. Toż mowi y Augustyn: Aby dowodnie po
kazał Pan / iż przez Duchá ś°. ktorego dárowa
wiernym swoim / bywáią odpuszczone grzechy ni
zasługámi ludzkimi/ ná niektorym mieyscu ták m
wi: Weźmićie Duchá świętego : y záraz dokłáda
Jesli komu odpuśćićie grzechy / będą odpuszczon
iemu/to iest/Duch święty odpuszcza/ nie wy. Ten
że mowi : Kto nie wierzy w kośćiele odpuszczeni
grzechow / pogárdza tákową szczodrobliwośćią
Boskiego dáru / y iesli w tym zátwárdzeniu vmy
słu vmrze/ winien iest onego grzechu nieodpuszczo
nego przećiwko Duchowi świętemu / w ktorym

I.

2 Cor:5. 19.
Cyril. in cap: 20. Ioh.

August. Causa 1. Quæ: 1. Can. Vt evid: & li:2.cat: 11. cont. Parmen.

In Euch. Cap:83.

Kryſtus grzechy odpuſzcza. *Hyſichius* vczy: Kryſtuſowym głoſem xięża grzechy odpuſzczáią / ktorym w oſobie Apoſtolſkiey rzekł: Komu odpuśćićie ꝛć. Zli záſię á niewierni áby ſię lękáli / á vpominánia y groźb ich / áby ſobie nie lekce pokłádáli. A ták koniec y cel tey zwierzchnośći y vrzędu Káznodźieyſkiego ten ieſt / chwałá miłego Bogá / á poćiechá zbáwienia ludźi Krześćiáńſkich wierzących y pokutuiących / á przeſtráſzenie niewiernych y niepokutuiących. Mamy tego iáſny dowod y przykład w onym Theodoſiuſie Ceſárzu / ktory ſobie lekce nie poważał klątwy Ambrożego Biſkupá: ábowiem kiedy go záklął / wyſzedł z kośćiołá płácząc / pomniąc ná ono: Cokolwiek záwiążeſz ná źiemi ꝛć. y nie wchodźił do niego / áż go záſię rozgrzeſzył: piſze o tym ſzeroko *Theodoretus* Hiſtoryk.

Hiſyc. lib: 1. Cap: 4. Levit.

II.

Theod. lib. 7. Cap: 17.

PYT: Odpuśćiwſzy Pan Bog grzech / ieſliże też odpuſzcza záraz y karánie ábo kaźń zań powiedz mi?

Odpuśćiwſzy P. Bog grzech, odpuſzcza káźn grzechē záſłużona.

ODP: Nowſzem zápewne odpuſzcza záraz tu ná świećie winę y karánie grzechámi záſłużoną z grzechem y z długiem. Bo gdyby nam tylko odpuſzczał grzech / ábo winę / á karánia ábo káźni nic / tedyćby ich nie okrywał / oneby ná bácznośći miał y widźiał / w tyłby ich nie zárzućił / áni w przepáśćiách morſkich nie vtopił. A piſmo święte mowi / iż Pan Bog odpuśćiwſzy grzechy / onych zápámiętywa / w tył zárzuca / w morzu pogrąża / ná bácznośći nie ma / one okrywa / z nimi y karánie ſkończywa: toć tedy odpuśćiwſzy grzech / odpuſzcza y karánie. Dawid mowi w Pſálmie: Błogoſłáwiem

Pſal. 32. 1.

ſą / ktorych niepráwośći ſą odpuſzczone / á ktorych
zákryte ſą grzechy: Błogoſłáwiony ten ktoremu
Isa: 38. Pan Bog grzechow nie poczyta. Ezechiaſz mowi
17. Pánie zárzućiłeś w tył wſzytkie grzechy moie. Sam
Ierem: 31 Pan Bog mowi v Jeremiaſzá: Będę miłośćiw
34. niepráwośćiom ich / á grzechow ich więcey pámię
Coloſ: 3. táć nie będę. Micheaſz Prorok mowi: Wrzući Pa
13 w głębokość morſką wſzytki grzechy náſze. Pá
Ezech: 18. 30, 22. weł święty mowi w liśćie do Koloſſenſow: Odpu
Oze. 14. ſzczayćie ſobie / ieſliby kto miał ſkárgę przećiw ko
3. mu: iáko też Kryſtus odpuśćił wam / tákże y wy
Ier: 50. Inſze piſmá święte opuſzczam. Mamy tego przy
20. kład w Mágdálenie / w Pietrze / w Jáwnogrze
Isa: 1. 18. ſzniku / w człowieku powietrzem ruſzonym / y w o
Pſal: 103 nym drugim / tym wſzytkim odpuśćiwſzy Pa
9. 12. grzech / odpuśćił y kaźń grzechem záſłużoną / z grze
Luc: 7. chem ſkończyło ſię záraz y karánie w nich / ktore dl
Luc: 22. niego dopuſzczone było. Anoſz mamy ieſzcze y w o
Luc: 28. nym dłużniku / świádectwo: co go ſłuſznie karáć
Ioh: 5. dług wyćiągáć miano / to mu oboie odpuſzczono
Matt: 9. A narod wſzytek ludzki ieſt tym dłużnikiem páń
Mat: 18. ſkim / iáko świádczą Doktorowie. Ktemu: Gdyby
Origenes. Auguſtin. pan Bog grzech tylko ábo winę odpuſzczał / á ka
Chriſo: ránia nic / y kaźńby ſobie y pomſtę grzechem záſłu
Hilari⁹ in ca: 18. żoną zoſtáwił: tedyby / gdy mowimy w Paćierzu
Matth: Odpuść nam náſze winy / iáko y my odpuſzczamy
náſzym winowáycom / znáćbychmy dawáli / że y my
bliźnim nie powinni odpuſzczáć pomſty zá ich prze
winienie / ále tylko gniew á wyſtępek; co ieſt blu
źnierſtwo. Do tego / Cożby nam vczynił Kryſtus
Pan / ponieważby ieſzcze zá grzechy karánie z nas
wyćiągáne było / á wſzák on karan ieſt dla poko
Isa: 53. 5. u náſzego / mowi Izaiáſz. Náoſtátek Doktorowie

krześciáńſcy świádczą / iż Pan Bog odpuśćiwſzy grzech/ dług/ winę/ odpuſzcza karánie y kaźń záraz grzechem záſłużoną: ktorych Sententie czytay w wykłádźie Paćierzá przed Pieśniámi o modlitwie Páńſkiey.

PYT: Dla czegoż Pan Bog karał niektorych y karze czáſem odpuśćiwſzy im grzechy: czyli zá grzech karánie wyćiągáiąc y onym ſobie doſyć czyniąc?

Dla czego Bog wierne w tym żywoćie karze, odpuśćiwſzy im grzechy

ODP: Nie dla tego / áby grzech raz odpuśćiwſzy miał zań człowieká káráć / zá grzech karánie wyćiągáć mſzcząc ſię / y onym ſobie przewinienie nágradzáć y doſyć czynić ſwoiey ſpráwiedliwośći: boćby to nie było odpuſzczenie áni zápámiętánie grzechu. Ale czáſem karze/ nie zgniewu ku zátráceniu / ále z miłośći ku napráwie/ dla grzechow/ nie zá grzechy; to ieſt / nie tylko dla doświádczenia y ćwiczenia / ále też dla nápráwienia żywotá / á obrzydzenia ná potym grzechu / y nápomnienia ku przeſtrodze: Co ſię pokázuie nie tylko z piſm świętych/ ále y z Doktorow. Dawid mowi w Pſálmie: Dobrze mnie to żeś mię vniżył / ábym ſię vczył ſpráwiedliwośći twoich. Job ś. mowi: Pan wie drogę moię / ſprobuie mię by złotá/ ktore przez ogień przepłáwiáią. Solomon mowi w Przypowieśćiách: Kárnośći Páńſkiey ſynu moy nie odmiátay / áni ſtyſkuy ſobie gdy od niego bywaſz karan: bo wiedz/ żeć kogo miłuie Pan/ tego karze/ á nie ináczey iáko Oćiec/ w ſynie kocha ſię. Ktore ſłowá Solomonowe przywiodſzy Páweł ś. w liśćie do Zydow/ dokłáda: Ofiáruieć ſię wam Bog/ iáko ſynom. Bo ktory ieſt ſyn/ ktoregoby nie karał

Pſal: 119. 71.
Iob: 23. 10.
Prov: 3. 12.
Heb: 12. 7.

oćiec? Jesliż więc bez karánia iesteśćie / ktorego
się wszyscy inni sstáli vczestnikámi / tedyśćie się z
cudzołostwá rodźili / á nie iesteśćie práwi syno-
wie. Tenże mowi w liśćie do Koryntow: Gdy by-
1 Cor 11. 32. wamy sądzeni / od Páná bywamy karáni / ábyśmy
Iacob: 1. 12. z tym świátem nie byli potępieni. Jákub ś. mowi
w liśćie swym: Błogosłáwiony to mąż ktory skro-
mnie znośi pokusy: bo gdy będzie doświádczony
weźmie koronę żywotá / ktorą obiecał Bog tym
Apoc: 3. 19. ktorzy go miłuią. A syn Boży w xięgách Obiáwie-
nia mowi: Ja te / ktore miłuię / karzę y strofuię.
tych mieysc pismá ś. iáśniey słońcá pokázuie się / i
Pan Bog / gdy karze w tym żywoćie wybráne swo-
ie / grzech im odpuśćiwszy / nie nieśie ná sobie oso-
by sędźiego surowego / zá grzechy spráwiedliwi
pomstę y kaźń dopuszczáiącego / ále nieść racz
osobę Oycá łáskáwego / ktory miłuiąc wybrán
iáko synaczki / one w tym żywoćie karze / ćwiczy ro-
zmáićie / grzech im w obrzydzenie przywodząc / áby
z tym złym świátem nie zginęli. Ná ktorą senten-
tią / z pismá świętego źrzodeł wyczerpnioną / pod-
pisuią się Doktorowie celnieyszy kośćiołá Krze-
Chriso: Homil: de Pœn. & Cõfes. Lib: 3. de provident. śćiáńskiego. *Chrysostomus* mowi: Bog / dla tego
nas karze / nie áby dopuszczał kaźń zá grzechy, ále
náprawuiąc nas ku przyszłym rzeczom. Tenże: Je-
sliż Pan Bog dla tego ná nas káránie dopuszcza
áby we złośćiách trwáiące do pokuty przywodźił
tedyć pokazawszy pokutę / nie będźie nic po kará-
niu. Tenże: A wszákże Pan Bog nie bywa ruszon
nigdy iáką chćiwośćią pomsty / ále ráczey / karząc
nas dawa znáć / iáką przećiwko nam ma miłość y
Epist: ad Theodo. stáránie. Támże: Záś / iesliżeś się nie polepszył / tedy
ná ćię dopuszcza karánie: á to czyni / nie iáko pom-

śćićiel

ścićiel; ále áby przyſłe złe odćiął y oſtátek złośći powśćiągnął. Támże: Bywa bity ſyn/ bywa też y ſługá: ále ten bywa karan táko niewolnik/ á on táko wolny y ſyn potrzebuiący kárności. Synowi ſie kárność obráca ku doświádczeniu y poprá-wie: á ſłudze ku bićiu y káźni. Támże: Nie ieſt Bog mśćićielem przeſłego złego vczynku/ ále ka-rze áby chorobę záhámował. Támże: Dla tego nam Bog grozi karániem/ y pod czás ie przywo-dźi/ nie áby ſie mśćił/ ále áby nas do śiebie przy-ćiągnął. Tenże: Gdy nas Pan karze: to karánie ráczey ieſt vpomnienia/ niż potępienia: ráczey le-kárſtwá/ niż pomſty: ráczey poprawy/ niż karánia. Tenże: To karánie ná nas Pan Bog dopuśćił dla vpomnienia: ábowiem gdyby wiedźiał/ że my ſie gorßymi nie ſtawamy zgrzeßywßy/ á karánia nie odniożßy/ żadnym ſpoſobem dáleyby nie karał: á-le áby náß poſtępek do rzeczy gorßych záhámo-wał/ y żeby odćiął złość náßę dáley co raz poſtę-puiąc/ / záchowuiąc ſwe miłośierdźie karze nas. Támże: Ten ieſt obyczay Páná náßego/ iż ták nas karząc/ táko nam też dobrze czyniąc/ opátrzność ſwoię z ſtrony nas nam okázuie. *Cyprianus* mowi: Kogo Bog karze/ tego miłuie; á kiedy karze/ dla te-go karze/ áby człowieká náprawił/ á dla tego ná-prawuie/ áby zbáwił. *Auguſtinus* zacny Doktor ták piße: A krorzy ták mowią/ Jeſtliże dla grze-chow śmierć ćieleſna przyßłá/ tedyćbychmy po od-puśczeniu grzechow/ krore nam odkupićiel dawa/ nie vmieráli. Nie rozumieią/ táko tym rzeczom/ krorych winę Bog rozwiązał/ áby po tym żywoćie nie ßkodźiły/ dopuścza im iednák trwáć/ dla ćwi-czenia wiáry: áby przez te rzeczy byli ćwiczeni y v-

Ins. Cor 11. Hom. 28. In Gen. Hom: 18.

Cypr. Epiſt: 8.

Auguſt. Li: 2. ca: 33. de pec cat. merit: & re miſſio.

Cap: 34. Et hab: Dist: 1. de Pœn. Can: Sicut.

czem / ktorzy wielki postępek biorą / ćwiczą się na pláću sprawiedliwości: Támże: Prorok gdy był posłány do Dawidá / y temu dla grzechu ktorego się był dopuścił / przyszłym karániem dla gniewu Bożego groził / wyznániem grzechu / dostąpił odpuszczenia / ták mu odpowiedźiał prorok / że mu on grzech odpuszczony iest: iednák przecię przyszłe náń czym mu Pan Bog groził / áby się ták vniżył. Dla czego y tu się nie mowi: Jeśliże Bog dla grzechu tym pogroził Dawidowi / czemuż odpuściwszy iemu grzech / czym mu groził / wypełnić? Ná to gdy by się ták powiedźiáło / słusznaby się odpowiedáłá: Ono grzechow odpuszczenie stáło się / áby mu nie były ná przeszkodzie ku otrzymániu żywotá wiecznego: á záś skutek groźby oney dla tego nástąpił / áby był ćwiczony y doświádczony w pobożności. Ták też y śmierć cielesną dopuścił Bog ná człowieká dla grzechu tego / y po odpuszczeniu grzechow / dla czynienia sprawiedliwości nie odiętey. Grzegorz Papież z tego przykładu Dawidowego vkázuie / iż cieleśnie tu ná ziemi karánie zá grzechy odnosiemy. Toć nie w Czyścu po śmierći ná duszy.

Grego: Dist: 1. de Pœn. Can: Si peccatũ

Przeciwko dosyćuczynieniu ludzkiemu za grzechy y karaniu Bogu.

PYTANIE. O dosyćuczynieniu Bogu zá grzechy co rozumieß: mozeli też człowiek sprawiedliwości Bożey vczynkámi swymi dosyć vczynić zá grzechy / y ony wypłácić / áby go doczesnym y wiecznym karániem kárać nie raczył?

ODPOVVIEDZ. Nie może: áni to iest rzecz podobna / żeby zá namnieyszy występek swoy / y zá namnieyszą cząstkę gniewu Bożego / sprawiedliwości Bożey miał kto y naysprawiedliwszy wypłá-

ćić / y dosyć

ćić / y dosyć vczynić. Sztuká to iest ßátáńska / pychá y nádętość Pháryzáyska / y wymysł łákomych báłwochwálcow / ktorym miłośierdźie Boże y łáskę iego dáremną / á zasługę Krystusowę zbáwienną záćimiáią / znieważáią / y bluźnią: vczyć / iż człowiek zá docześne karánie może Bogu vczynkámi swymi wypłáćić się y dosyć vczynić. Ktorey fałßywey náuki nie ćierpi słowo iásne y ßczyre miłego Bogá / y iednostáyny consens stárożytnych Doktorow Krześćiáńskich w náuce o dáremnym náßym w sámey zasłudze Krystusá Páná vspráwiedliwieniu. I. Sam Syn Boży mowi v Mátthеußá świętego: Coż da człowiek czymby odkupił dußę swoię. A Piotr święty mowi w liśćie swym: Wiedząc iż nieskáżonemi rzeczámi śrebrem ábo złotem iesteśćie wykupieni / ále drogą krwią Krystusową. Dawid też mowi: Zaden brátá nie okupi / ánmoże dáć Bogu okupu zań: ábowiem iest drogi okup duße / á nigdy być nie może. Job mowi: Zgrzeßyłem o strożu ludzki / y iákożći zá to dosyć vczynić mam? II. Dłużnik / ktory ná káżdy dźień / á práwie ná káżdą godźinę co raz to więcey długu przybiera / niepodobna rzecz / áby sam przez się / iesliż go kto w tym nie zástąpi / wypráwić się z długu y wypłáćić mogł: A iż káżdy człowiek y naspráwiedliwßy tákim iest dłużnikiem / co dźień więcey przybiera / piiąc grzech vstáwicznie iáko wodę; tedyć sam przez się spráwiedliwośći Bożey wypłáćić y dosyć vczynić nie może. Co się obiáśnia z słowá miłego Bogá. Ano mowi Krystus Pan v Mátthеußá świętego / o onym dłużniku / przez ktorego narod ludzki rozumie: Iż Kredytorowi swemu nie miał czym zápłáćić. Tenże mowi w Obiáwieniu:

Mat:16. 26.
1.Pet.1. 18.
Psal:49. 8.
Iob 7. 20.
Iob 15. 16.
Mat:18. 25.
Apoc:3. 13.

Niewieß/ iżeś nędzny/ mizerny y vbogi/ ślepy y n
NOTA. gi. Jesliby się człowiek chcąc Bogu zá grzechy do
syć vczynić oglądał ná vczynki swoie/ iedy ma si
też záraz w tym ná dwie rzeczy obeyźrzeć. Pier
wßa/ iż czyniąc vczynki dobre iest iednák sług
niepożytecznym/ czyniącym co powinien/ nie z
Luc: 17. grzechy płáczącym według onych słow Krystus
10. Páná v Lukaßá świętego: Gdy vczynićie wßyt
ko co wam iest roskazano/ mowćie słudzy nie vży
teczni iesteśmy: bochmy to cochmy byli winni/ vczy
nilichmy. Druga/ ma vważyć/ czyiemi śiłámi c
dobrego czyni: nie swoimi własnymi/ bo/ iáko mo
2 Cor: 3 wi ś. Páweł w liśćie do Koryntow: Z nas sámy
5. nie możemy náwet myślić coby było dobrego/ ál
Philip: iáko tenże w liśćie do Filipeńczykow mowi: Sa
2. 13. Bog spráwuie w nas/ żebyśmy chćieli/ y żebyśm
wykonywáli to co iest według vpodobánia ieg
Vczynki tedy káżdego człowieká wiernego/ rácz
Bogu więtßym dłużnikiem czynią/ będąc dáre
Bożym/ nierzkąc áby miáły być zá grzechy dos
vczynieniem przed Bogiem. Vważáli to Doktor
wie Krześćiáńscy. Augustyn mowi/ vważáiąc o
August. słowá Dáwidowe/ Coż oddam Pánu zá wßytk
Serm: de co mi dáć raczył? mowi/ Myśliß Bogu oddáć/ i
Tép: 151. ßcze bráć więcey chceß. A iesliż przybieráć dáro
Bożych chceß/ dłużnikiem co raz więtßym iesteś
In Psal. kiedyż będźieß płatnikiem? Tenże: Nie zálecam v
137. czynkow rąk moich; boię się/ áby gdy ná nie poy
źrzyß/ ználazłbyś więcey grzechow/ á niżeli vczyn
kow. O to ćię tylko proßę/ o to mowię/ to vprośi
prágnę/ vczynkow rąk twoich nie wzgardzay/ v
czynek twoy we mnie widź/ á nie moy: ábowiem
moy iesli obaczyß potępiaß/ á twoy gdy obaczyß

koronuieß. Abowiem ktorekolwiek vczynki dobre mam/ od ćiebie ie o Boże mam / y dla tegoż ráczey są twoie niż moie. *Bernardus* wyráźnie mowi : Nie są tákowe ludzkie zasługi/áby zá nie/práwem iákim/winien Bog dáwáć żywot wieczny/ ábo żeby miał komu krzywdę czynić / gdyby go nie dał. Abowiem iż tego zámilczę / że vczynki wßytkie są dárem Bożym / dla ktorych ráczey człowiek iest dłużnikiem Bogu / niż Bog człowiekowi / coż są wßytkie náße zasługi przećiwko ták wielkieychwale. III. Jesliby ludźie po częśći zá grzechy mieli dosyć czynić Bogu:tedyć Krystus Pan nie iest dostátecznym dosyćvczynieniem/zá grzechy náße : nie iest doskonáłym przed Bogiem Oycem zastępcą/ Zbáwićielem y Odkupićżelem náßym. Bo z tych dwu rzeczy muśi się iedná tylko ostać / á druga vstąpić: Abo/Krystus nie wßytkiego zá nas zápłáćił / nie we wßytkim nas zástąpił / nie zá wßytko skutecznie dosyć vczynił / y ták sámi / áby się zupełnie dosyć sstáło spráwiedliwośći Bożey/ ostátká dopłácáć muśimy : Abo to / Jesli Krystus zupełnie wßytko zá nas zápłáćił / y dosyć doskonále vczynił ; tedyć my Bogu dosyć czynić po częśći nie mamy/ áni możemy/ y ná nas/dosyć vczynienie iákie Bogu/nie ma być wyćiągáne. A iż wyzßey wywiodło się to z pismá świętego gruntownymi dowody / iż Krystus Pan iest doskonáłym dosyć vczynieniem zá grzechy náße przed Bogiem Oycem : tedyć tá náuká o dosyć vczynieniu ludzkim/ Bogu zá grzechy / iáko nißcząca doskonále dosyć vczynienie w zasłudze Krystusá Páná / ostać się nie może. Cierpiec iey nie mogą słowá Apostolskie w liśćie do Gálátow one: Nie obrácam w niwecz

Bernar: Serm:in Annunciat. B. Mariæ.

Gal:2 21

łáski Krystusowey: bo ieśliż przez zakon spráwie-
dliwość/ tedyć Krystus Pan dármo vmárł. Ni-
Greg. in Ezec Hom: 7. ćierpią iey náwet słowá Grzegorzá Papieżá/ kto-
ry mowi: Spráwiedliwy nász Orędownik Jezu-
Krystus zástąpi nas przed sądem Bożym. A tá-
w nászym płáczu/ w nászych vczynkách nie vfay-
my/ ále w przesłánym do Oycá nászym przyczyń-
IV. Jesliby ludzie zá grzechy po częśći iákiey mie-
Bogu dosyć czynić; tedyćby odpuszczenie grz-
chow nie było dáremne z łáski szczyrey Bożey/
miałby się człowiek przed Bogiem czym pochlu-
bić: bo zá co dłużnik Kredytorowi dosyć czyni
płáći/ tego nie ma z łáski Kredytorá. Ale iż grz-
chow nászych odpuszczenie iest dáremne z szczyr-
go miłośierdźia Bożego/ ktorego się my sámą ty-
ko wiárą vczestnikámi sstawamy/ według sło-
Ephes 2 8. Apostolskich w liśćie do Ephezow: Łáską iest-
śćie zbáwieni przez wiárę/ y tá nie z was/ darći
Boży: nie z vczynkow/ áby się kto nie chlubił. T-
dyć my zá grzechy Bogu po częśći iákiey/ do-
czynić nie możemy/ áni mamy. Co vważywszy Ch-
Chriso: in cap: 1 Epist ad Rō. Hō. 2. zostom mowi: Nie twymi pracámi/ áni ćięszk-
potem możesz sobie spráwić spráwiedliwość/ á-
potrzebá ábyś ią wźiął z dáru łáski Bożey/ ktor-
wysoká iest/ iednę tylko rzecz przynosząc/ to iest-
Serm: 2: byś wierzył. V. Jesliż Pan Bog przestawszy
dosyć vczynieniu syná swego ták nam odpusz-
grzech/ iż go zápámiętywa/ on miłośierdźiem swy-
okrywa/ żadnego ná nas karánia/ áni dosyć vc-
nienia/ nie wyćiągáiąc: tedyć my Bogu zá grze-
po częśći dosyć czynić nie mamy. A iż Bog t-
nam grzechy odpuszczáć raczy: tedyć tá náuk-
dosyć vczynieniu ludzkim Bogu zá grzechy/ iá-

tá ktora náruſza doſkonáłego miłośierdzia y do-
ſkonáłey ſpráwiedliwośći Bożey / ná plácu oſtáć
ſię nie może. Bo ieſliż Bog ná ludźiách wyćiąga
dosyć vczynienie / tedy ie wyćiąga ábo zá grzech
odpuſzczony / ábo zá nie odpuſzczony. Jeſliż zá od-
puſzczony / toćby był nieſpráwiedliwy: (co y z grze-
chem pomyślić) bo nie ieſt rzecz ſpráwiedliwa / zá
dług odpuſzczony wiecznie / zapłáte y dosyć vczy-
nienie wyćiągáć. Jeſliżby też wyćiągał dosyć vczy-
nienie ná ludźiách zá grzech nie odpuſzczony: toć
nie przeſtawa ná Synaczku ſwym iednorodzo-
nym / áni w nim ieſt namvbłagánym. Ale iż on był 2 Cor:5. 19.
w Synie ſwym świát ſobie iednáiąc / y ná nim ſá- Mat: 33. 17.5.
mym przeſtawa / y wnim nam ieſt vbłagány y v-
ſpokoiony: tedyć on zá grzech ná ludźiách żadnego
dosyć vczynienia ſobie nie wyćiąga. Y dla tegoż
nie czytamy w piſmie ś. áby Pan Bog odpuśćiw-
ſzy komu grzech / miał iákie dosyć vczynienie wy-
ćiągáć; ále to tylko wyćiąga / áby ten / komu grze-
chy odpuſzczone ſą / do grzechu ſię nie wrácał / wię-
cey nie grzeſzył / ále żywotá zlepſzył / y pobożnie żył:
co nie ieſt dosyć vczynieniem zá grzechy przeſzłe /
ále ráczey vſtrzeżeniem ſię y wárowániem vtrá-
cenia łáſki Bogá przeiednánego / y odpuſzczenia
grzechow raz z łáſki doſtąpionego. Mamy tego Luc:7. Luc:18.
przykład w Mágdálenie / w Jáwnogrzeſzniku / w Luc:15.
Márnotrátnym ſynie / w Pietrze świętym / w Ko- Ioh:20.
ryntczyku: Tym odpuśćiwſzy grzech / żadnego ka- 2 Cor:2.
tánia y dosyć vczynienia ná nich nie wyćiągał. Z
tądże Ambroſius o tym nadobnie ták nápiſał / Piotr Amb.
żáłował y płákał / iż błądźił iáko człowiek: nie In Lucā
znáyduię co mowił / znáyduię że płákał: o łzách ie- lib:10.
go czytam / o dosyć vczynieniu nie czytam. Chryzo- cap:22. Et Serm: 46.

Chryſo: rat: de S Philog. ſtom mowi: Nie rzekł Pan Piotrowi: Porzuć pie-
niądze/pość/trap ſię pracámi: ále tylko: Páś ow-
ce moie. Czytamy v Janá świętego/gdy Pan Kry-
ſtus vzdrowił onego człowieká páráliżem záráżo-
Ioh: 5. 14 ne°/rzekł mu: Otożeś ſię sſtał zdrowym/nie grzeſz-
że więcey / áby ćię potym co gorſzego nie potkáło.
Gdźie záraz widźimy dwie rzeczy: Jedná/ Odpu-
śćiwſzy grzech / záraz też odpuśćił y karánie zań.
Druga: Nie mowi mu/ſuſz/pielgrzymuy zá grzech
ꝛć. ále mu tylko mowi: Nie grzeſz więcey. Tákąż
rádę dał oney niewieśćie cudzołożnicy / mowiąc /
Ioh: 8. 11 iáko Jan ś. piſze: Idźże / á więcey nie grzeſz. Nie
mowi iey Pan: Idźże / á vczyń doſyć zá karánie/
śiedm lat pokutuy/ná Kośćioł day/ná kolánkách
około Kośćiołá chodź/święte mieyſcá o ſwey ábo
cudzey ſtráwie náwiedzay: ále iey rzekł: Idźże/á
więcey nie grzeſz. To tedy tylko/ miáſto iákiego
náſzey ſtrony doſyć vczynienia/ Bog/grzechy nam
odpuśćiwſzy/ ná nas wyćiąga / ábyſmy raz Bogá
vbłagánego / grzechámi záśię nie gniewáli; ále
więcey niegrzeſzyli/żywotá zlepſzyli: á będąc wdźię-
czni zbáwienney łáſki Bożey/ ná świećie trzeźwie/
Tit: 2. ſpráwiedliwie y pobożnie żyli. Co też Doktorowie
Krześćiáńſcy (ácz nie właśnie/ wſzákże znośniey)
doſyć vczynieniem zwáli / y do niego ludźi wiedli.
Chryſo: Hō: 44. in Gen. Chryzoſtom mowi: Jedney rzeczy chcę/ mowi Pan
Bog/ to ieſt/ áby ludźie wyznawáli grzechy / y od
nich ſię wſtrzymawáli / á ia daley nie karzę ich zá
In 1. Cor 11. Hom: 28. grzech. Tenże/ vważáiąc ſłowá Apoſtolſkie/ Gdy-
byſmy ſię ſámi rozſądzáli/ mowi Páweł święty:
nie rzekł: Gdy śiebie ſámi ſkarzemy / nád ſobą ſię
pomśćiemy: ále mowi: Gdybyſmy ſię ſámi rozſą-
dzáli; to ieſt/gdybyſmy tylko chcieli grzech vznáć.

Tenże:

Tenże: Odstąp od złego/ bądź cnotliwy / przestań niepráwośći / obiecuy że się tego ná potym nie dopuśćisz/ á dosyć ná tym będźie do wymowki. Ja świádczę y ręczę/ iesliby kto z nas ludźi / grzechom podległych / odstępuiąc od dawnych złych spraw/ szczyrze y prawdźiwie obiecował Bogu/ ná potym nigdy się do nich nie wrácáć/ tedyć Bog nic inszego niechce do dosyć vczynienia dálszego. Támże: Te rzeczy nie potrzebuią áni wiela dni/ áni lat/ ále tylko przedśię wźiętego vmysłu/iednym dniem bywáią wypełnione. Augustyn: Dosyć vczynienie pokuty iest/ przyczyny grzechow wykorzenić / áni się ich więcey dopuszczáć. A iż Doktorowie czásem iáłmużnę/ płácz/ post ꝛć. zwáli zá grzech dosyć vczynieniem: tedy to czynili/ nie dla tego/ áby mieli być tego mniemánia/że temi rzeczámi ludźie Bogu mogą grzechy y karánie docześne y wieczne nágrodźić/zá nie dosyć vczynić / onego vbłagáć/ y sobie odpuszczenie y żywot wieczny / zásłużyć. Bo oni wiedźieli z náuki słowá Bożego/iż sam Jezus Krystus iest dosyć vczynieniem zá grzechy y karánie ludzkie / iáko się z nich pokázuie. *Hilarius* mowi: Przystoyne to iest ludzkiego wstydu wyznánie/ áby swoie wprowádzenie przez Duchá świętego do źiemie dobrey (żywot wieczny przez dobrą źiemie rozumie) nie swoiey zasłudze hárdźie przypisował/ áni przez dosyć vczynienie pobożney posługi tego sobie żądał : ále tego wszytkiego czekał ku obiáśnieniu w sobie imienia Bożeᵒ/áby rozumiał/ iż dla czći imienia Bożego iest w źiemi dobrey. *Ambrosius*: Przyszedł pan Jezus/ ktory násze karánie do krzyżá przybił/ grzechy nam dárował. W ktorego śmierći vspráwiedliwieni iesteśmy / áby

Orat: de Philogō

Lib: de Dogmat Eccl: ca. 54.

Hilariꝰ in Psal: 142.

Amb: De Iaco & vita beata li: 1. c. 5.

wßytek świát oczyścion był iego krwią. Jeśliże te-
dy w iego śmierći odpußczone nam są grzechy / te-
dyć męki y karánie grzechow náßych w śmierći ie-
go / vmárło / y gwoździámi krzyżá iego przybite
Bern. In Cant. Serm: 38. iest. *Bernardus* mowi: Grzechy twoie wielkie są / y
názbyt wielkie / żadnym sposobem zá ták wiele
grzechow / y zá ták wielkie złośći / choćbyś się z sko-
Epist: 190. ry obłupił / dosyć nie vczyniß. Tenże: Dosyć vczy-
nienie iednego (to iest Krystusá) wßytkim iest po-
czytáne / iáko tego / ktory sam ieden wßytkich grze-
chy nośił; á inßy nie iest ználeźiony / ktoryby dosyć
vczynił. Abowiem głowá y ćiáło ieden iest Kry-
stus: dosyć tedy vczyniłá głowá zá członki. Ná-
wet y Scholástikowie / nie tylko *Patres*, ná to ze-
zwaláią / iż sam Jezus Krystus iest skutecznym do-
syć vczynieniem zá grzechy náße. *Bonaventura* mo-
Bonav. In lib: 4. Sēt: Dist 15. q. 1. wi: Ponieważ człowiek nie mogł zá ták wielką o-
brázę dosyć vczynić / przetoß dał Bog zbáwićielá
y poyśrzedniká / ktoryby dosyć vczynił zá obrázę
ztądże w sámey wierze męki Krystusowey bywa
odpußczona wßelka winá / á bez wiáry iego żaden
Scot: In lib: 4 Senten. Dist: 15. Et Hofmeister in cap: 24. Luc. Euseb: lib: 5. c. 27 & lib 6. ca. 27. 35. Sozom: lib: 7. cap: 16. nie bywa vspráwiedliwion. *Scotus*: Nie może się
dosyć sstáć zá grzech / iedno w mocy męki Krystu-
sowey. Ale dla tego iáłmużnę / płácz / post / ꝛć. (ácz
niewłáśnie) zwáli dosyć vczynieniem: iż te rzeczy
zwierzchowne / iáko iáłmużná / post / wyłączenie od
społecznośći / płácz / iáwne pokutowánie / były zná-
kiem / wyświádczeniem wstydu y żalu serdeczne-
go / ktory mieli iáwnie pokutuiący zá iáwne grze-
chy / y poniekąd były dosyć vczynieniem Kośćioło-
wi. Abowiem stárzy Krześćiánie to byli postáno-
wili / świádczy *Eusebius*, *Sozomenus*, *Tertullianus*,
Origenes, *Cyprianus*, *Augustinus*, y inßy: áby ći /

ktorzy

Ktorzy iáwnie zgrzeſzyli / iáwnie też y pokutowáli y karám byli: y zwáli one pokuty y wyłączánie Doſyć vczynieniem/ Dla tych przyczyn/ to poſtánowiwſzy. I. Aby ſię dowiedźieli / ieſli ſzczyrze y ſerdecznie zá grzechy żáłuią y pokutuią. II. Aby ſię y drudzy bali/ nimi ſię karáli / grzechow ſię ſtrzegli. III. Aby to było iáwno niewiernym / że Kośćioł Krześćiáńſki nie vczy ſwey woley/áni w grzechách ſłośmkom nie pobłaża. IV. Aby ſię obrázonemu Kośćiołowi Bozemu doſyć ſtáło. V. Aby zá iáwny grzech/ pokazáli też iáwny żal y wſtyd: y dla tegoż powinni byli pokázowáć iáwne znáki pokuty względem grzechu / zá vznániem kośćielnym. VI. Aby wſzytkim iáwno y wiádomo było o ich pokućie / ábo wyłączeniu. Ꝙ czym wſzytkim Doktorowie świádczą/ſámi ſię wykłádáiąc. Auguſt: mowi: Kto pokutuie/ koniecznie niechay pokutuie/ á żáłość niechay tżámi pokázuie. Támże: Ktory wiele ich obráził/grzeſząc: potrzebá áby ich też wiele vbłagał doſyć im czyniąc. Tenże: Jáko żáłość eſt pokućie towárzyſzką / ták łzy/ świádkámi ſą żłośći. Glozá mowi: Pozwierzchne doſyć vczynienie / eſt znákiem ſkruchy ſerdeczney. Táż Glozá mowi: Dla tego bywa záłożona pokutá zá grzech/ áby ſię doſyć ſtáło Kośćiołowi / ktory eſt zgorſzon. Czego y ſám Bellármin nie przy (ácz ná innym mieyſcu przećiwnym eſt ſobie) mowiąc: Jżali płácz/ krzyk/ nie ſą iáwnemi znáki żáłośći? prawdźiwa pokutá/ znáki ma przydáne pozwierzchne. Co ſię tycze onego mieyſcá / gdźie mowi Dániel/ według przetłumáczenia z Vulgaty / Nábuchodonozorowi: Rády moiey poſłuchay Krolu/á grzechy twoie iálmużnámi odkupuy / y niepráwośći twe

Tertul. lib: de Pœnit. Orig: in Pſal: 37. Cypr. lib: 3. Epiſt: 16 & Ser. de Lapſis. Auguſt. lib. 1. Cap: 6. de Symbol. ad Catechum.

Aug: lib de vera & falſa. Pœnit. Cap: 10. & 11. Lib. Homiliar. Hom: 50 Gloſa. Diſt: 1. de Pœnit. in Canon. Vtrum. Et Sicut Bell lib 1 cap: 8. 17. 20. de Pœnit. Dani: 4. 24.

miłośierdźiem nád vbogimi/á za snadź Bog prze-
baczy złośći twoich: tedy to mieysce po zabobon-
nikách/wymyślne dosyć vczynienie ludzkie zá grze-
chy forytuiących / nie iest / z tych ráciy. I. Dánie-
1 Pet: 1. 18. máiąc tegoż Duchá ś° ktorego Piotr ś./ wiedźia-
to/ że skáźitelnemi rzeczámi śrebrem ábo złotem
odkupieni być nie możemy / iedno krwią niepoka-
lánego Báránká Jezusá Krystusá / ktory iest v-
błagániem y dosyć vczynieniem zá grzechy násze.
Dan:9. 24. ktorym Mesyaszu samże Dániel prorokował/ iáko
miał grzechy zgłádźić / y spráwiedliwość wieczną
przywieść / y dla tegoż sam nie tylko od złotá/ śre-
brá/ ále też od postow/ iáłmużn / y wszelákich do-
brych vczynkow/áppellował do miłośierdźia Bo-
Dan:9: 18. żego / iáko czytamy támże. Nie mogł tedy rádźić
Krolowi / áby v Bogá grzechy odkupował/ y z
nieiáłmużnámi y pieniądzmi dosyć czynił. II. To
mieysce z gruntu wáli dosyć vczynienie ludzkie. By
temi słowy Dániel Krolowi/ zá pokutą prawdźi-
wą/ktorey znákiem pozwierzchnim miáłá być iáł-
mużná/ obiecuie z łáski y miłośierdźia Bożego/ nie
zá żadną zapłátę y o kup / grzechow odpuszczenie
mowiąc / A za snadź pan Bog przeyźrzy / przeba-
czy/ábo odpuśći/złośći twoich. Co Bog miał kro-
lowi z łáski przeyźrzeć y odpuśćić/ zá to iemu Kro-
áni mogł áni miał pieniądzmi dosyć czynić: y/ co
Krol mogł pieniądzmi odkupić/w tym mu nie po-
trzebá było miłośierdźia y odpuszczenia Bożego.
Bellar: li:4. ca. 3. 4. de pœnit. III. Jesli Nábuchodonozor miał odkupowáć
grzech; tedy / według Rzymiánow / ábo miał od-
kupić winę/ ábo docześne karánie. winy nie mogł
odkupić: bo sámi wyznáwáią Rzymiánie / że winy
nie może krom Krystusá nikt odkupić. Karánia

też doczesnego nie mogł odkupowáć: á to dla tego/ iż/ według náuki sámychże Rzymian / ći tylko mogą odkupić docześne karánie / ktorym winá w Krystusie iest odpuszczona/ ktorzy z Bogiem poiednáni są; á iż tákim nie był Krol pogánin; tedyć nie mogł grzechow odkupowáć: á zá tym/według nichże sámych/nie mogł mu Dániel do tego rádźić.

IV. Tłumácze Bibliey świętey/ z Zydowskiego ięzyká ná insze/ináczey niż Vulgatá/to mieysce przełożyli. *Pagninus* w Láćińskiey versiey temi słowy: Grzechy twoie / Krolu / spráwiedliwośćią odkupuy/á niepráwośći miłośierdźiem vbogich/(*si forte sit prolongatio paci tuæ*) iesli snadź będźie przedłużenie pokoiu twoiego. Według ktorey versiey Págninowey / Dániel Krolowi zá czynieniem iáłmużn/ nie odpuszczenie grzechow/ ále przedłużenie pokoiu y krolowánia obiecuie. Inszy záśię tłumácze ták przekłádáią: Grzechy twoie/o Krolu/spráwiedliwośćią (*abrumpe*) oderwi / á niepráwośći twe łáską przećiwko vtrapionym/iesli snadź będźie iákie przedłużenie pokoiowi twemu. Przy ktoreykolwiek versiey zostániemy / z okolicznośći textu ten być zmysł słow Dánielá Proroká obaczymy: Poniewasz Krolu przez to widzenie we śnie / Bog zá twoie báłwochwálstwo y spráwy tyráńskie á pychę pod niebo wyniosłą / groźi tobie rozerwániem krolestwá/ ćiebie stłumieniem z krolewskiego Máiestatu/przetosz ia tobie rádzę/ chćiałlibyś tego vyść/ grzechy y niepráwośći twe od śiebie odetni/ odrzuć/ á sąd Boży strászny vprzedź prawdźiwą pokutą / do spráwiedliwośći się vday / czego znákiem będźie / gdy ty z ludem Bożym y z inszemi poddánemi/ twoim tyráństwem strapionemi przez

Tremellius & Iunius.

ten czás/ będzieß się łáskáwie obchodził / gdy ná
grodźiß/ oddaß/ wroćiß / coś poddánym niespra
wiedliwie wydárł/y ták względem ludźi ktorych
też drapiestwem obráźił/grzechy odkupiß. Dokto
rowie krześćiáńscy/rádę Dánielowę y pokutę Ná
buchodonozorowę iáwną przypodobywáią /
przyrownywáią/ do oney pokuty iáwney / ktor
czynili iáwnie grzeßący/czyniąc dosyć kośćiołow
znáć że tych słow nie rozumieli / o nagrodźie y o
kupieniu grzechow Bogu: ále o nagrodźie krzyw
ludźiom zubożonym y vkrzywdzonym. Gwałt t
dy wielki czynią Pismu świętemu ktorzy tych sło
Dánielowych / przećiwko iego náuce / ku podpá
ćiu zmyślonego od ludźi dosyć vczynienia zá gr
chy przed Bogiem/náćiągáią. Lecz my tę náuk
skutecznym á doskonáłym dosyć vczynieniu náßy
w zasłudze Krystusá Páná / y o dáremnym z łá
Bożey grzechow odpußczeniu / Doktorem B
nárdem zámknę/ktorego słowá godne są pámię
á teć są : Swiádectwo / ktore świádczy Duch
duchowi náßemu / wierzę iż w tych trzech rzeczá
należy : Naprzod bowiem to potrzebá wierzyć /
grzechow odpußczenia mieć nie możeß/iedno pr
miłośierdźie Boże. Druga/ że nie możeß mieć zg
łá żadnego dobrego vczynku / ieslić y tego nie d
Pan Bog. Trzećia/ że żywotá wiecznego/nie m
żeß żadnemi vczynkámi zásłużyć / ieslić z łáski n
będźie dány.

Tertul. de Pœn.

Serm: 1 in Annun. B. Mariæ.

Ożegnániu.

August: Apud Gratia. distin: 11 Cá. Ec

PYTANIE. Jesliże żegnánie ręką wßytką/ áb
iednym/ bądź też dwiemá pálcy/ bydłá/ ludźi/cz
łá / pierśi/ rámion / y inßych rzeczy ꝛc. należy vży
wáć Krześćiánom / ná obronę przećiwko ßátá
nom/ czárom/ błyskániom / chmurow / trućiznom

chorobom

chorobom/ nieprzyiaćielom / ꝛć. y záczynáiąc cokolwiek/bądź iedząc/ piiąc/obłocząc się/ w drogę ládąc/przy świetle/kłádąc się/ꝛć.bądź też element pospolity do spráwy Sákrámentney odłączáiąc/ poświącáiąc?

ODPOVVIEDZ. Nie należy / y nie iest to rzecz potrzebna. Co się pokázuie z tych przyczyn. I. Zegnánie nie ma gruntu w słowie Bożym / áni dowodu z pismá ś°. *Augustinus*, *Tertullianus*, *Basilius*, mowią: Ktoreż pismo znákiem krzyżá zbáwienie przynoszącego/ náuczyło wierne znáczyć się? Glozá dokłáda: Pismo stárego y nowego Zakonu/ nie vczy żegnánia znákiem krzyżá. Toż mowi *Bellarminus*: Wodá święcona/znák krzyżá/ Exorcizmy/ y insze ceremonie krzest vprzedzáiące / w piśmie świętym nie znáyduią się. Ponieważ ták: tedyć ono ná plácu zostáć się nie może/ co niektorzy żegnánie wywodzą z Figur zakonnych: Bo oná krew Bátánkowá/znáczyłá/nie żegnánie/ále krew Krystusowę/iáko wyznawa Grzegorz wielki. Ono TAV, wykłáda się Zakon/iáko pisze Hieronim/ktory iest ná sercu wiernych wybity. II. Syn Boży/ludzi Sákrámentow/chlebow/ꝛć. nie żegnał/ále im błogosłáwił. Czytamy v Mátthеu: świętego/y v Janá świętego/ iáko Pan chleb y ryby błogosłáwił/ nie żegnał. Tákże; żegnániem z chlebá Sákrámentu nie czynił / tylko on chleb błogosłáwił / to iest/ dzięki nád nimi czynił / iáko piszą Ewánielistowie. Wegá Jezuitá toż zeznawa mowiąc: Zadentego nie przy/ iż poświącáć nic inszego nie iest/ iedno błogosłáwić / gdyż ták Páweł ś. iáko y inszy trzey Ewánielistowie piszą / iż błogosłáwieństwem Krystusá mowiącego / To iest ciáło moie/

clesiast: Tertul. lib. de Corona militis. Basil. li. de Spi. Sancto. Cap:27. Glosa in Canon. Eccles. dist: 11. Bellar: lib. 2. Cap:24: de Effect Sacram.

Exod:12 Greg. Hom:22 1 Cor: 5 7. Ezech:9 Hier: in Cap:9. Ezech. Hiere. 31. 33. Mat: 15. 36. Ioh:6. 11. Vega Lib: de Euchar. fol:10. Thes:16.

chleb był poświęcony. Abowiem nie iest to błogosławić/ znák vczynić/ iáko głupi rozumieią. Gdyby ináczey było/ tedy miał rzec Ewánielista: Znák vczynił mowiąc. Ale/ rzeczy iákieykolwiek dobrze życzyć/ którym sposobem Bog Abráhámowi błogosławił/ mowiąc: W nasieniu twoim będą vbłogosławione wszytkie narody. Czytamy
Luc: 24. 50. Łukaßá świętego/ kiedy Apostołom błogosławił/ miał/ręce podniosł/ słowá są iego: Podniożßy ręce błogosławił im. Tenże: Syn Bozy nie podał nam broni ná ßátáná/ ná czáry/ ná chmury/ ná choroby/ ná trucizny/ ná błyskáwice/ żegnánia: ále imie swe modlitwę do páná Bogá/ post prawdziwy: bo
Mar: 16. 17. mowi v Márká świętego/ Przez imie moie dyabelstwá wyrzucáć będą: á v Mátthewßá 6°.
Mat: 17. 21. wi/ Ten rodzay dyabelski nie wychodźi iedno przez modlitwę y post. Żegnánia nie wspomina/ znák to kreślánie ßátaná nie odpędźi. III. Apostołowie świeci ludźi nie żegnáli/ áni żegnáć vczyli/ żadnych krzyżá ná dyabły/ ná choroby/ ná trucizny/ nie vkázowáli: tylko modlitwy/ słowo Boże/ wiárę/ pobożność/ imię Krystusowe/ w imię którego wßytko záczynáli/ y którym dyabły wyganiáli/ choroby vzdrawiáli/ záś. Oczym czytamy w liście
1 Tim: 4. 5. do Tymotheußá. Pokármy poświęcone bywáią przez słowo Boże y modlitwę. A do Kolossenßów
Coloß: 3. 17. mowi tenże Apostoł: Cokolwiek vczynićie mową/ ábo skutkiem/ czyńćie w imię Jezusowo/ dziękuiąc
Phil: 2. 10. Bogu y Oycu przezeń. A do Filipenßow mowi: W imię Jezusowe wßelkie kolano vpada/ niebieskich y ziemskich. Tenże Apostoł/ gdy wygániał dyabła
Act: 16. 18. z iedney pánny/ nie kropił iey/ áni żegnał/ ále tylko mowił/ iáko czytamy w Dźieiách Apostolskich.

Roskáz

Roskázuięć przez imię Páná Jezusá Krystusá / á-
yśod niey wyszedł. Wkłádániem rąk chore vzdra-
wiáli/podług roskazánia Páńskiego. Tenże Apo-
stoł Páweł ś. broń ná szátáná/ná czáry: ꝛć. szero-
wypisuie w liście do Efezow / tákże ś. Piotr w
liście pierwszym / y święty Jan w liście swoim:
żegnánia zámilczeli/czegoby nie czynili/ gdyby by-
rozumieli / że żegnániem może człowiek szátáná
wyćiężyć/y od śiebie odegnáć. Pámiętáli ná Kry-
stusá Páná/ktory nie żegnániem/ále pismem świę-
tym szátáná poráźił / ktore názywa *Chrisostomus*
broią przećiwko szátánowi. A iż niektorzy mo-
wią / żeby zegnánie miáło być vstáwą nie pisáną
Apostolską: mylą się ná tym bárzo. Abowiem świę-
ci Apostołowie / czego vstnie vczyli / to potym ná
piśmie świętym zostáwili: o czym świádczy świę-
ty Páweł w liśćie do Koryntow/y Doktor *Irenæ-*
us. Zwálić też Apostolską vstáwą Doktorowie/
iáko *Epiphanius*, tydźień przed wielką nocą pośćić/
tylko chleb iedząc á wodę piiąc. *Augustinus* dawá-
nie Sákrámentu dźiatkom máłym názywał vstá-
wą Apostolską: á przedśię przećiwnicy onych nie
przestrzegáią: bo nie máią gruntu w słowie Bo-
żym. Niechayże nam też zá złe niemáią / że my też
tey vstáwy zmyśloney nie przestrzegamy. IV. Do-
ktorowie niektorzy po czáśiech Apostolskich to że-
gnánie postánowili tym vmysłem / áby było zná-
kiem Krześćiáństwá / rozeznániem Krześćian od
Pogan/ y áby tym znákiem dawáli znáć/ iż nie tyl-
ko się nie wstydáli zá vkrzyżowánego Krystusá/
ále też w nim wszytkę nádźieię zbáwienia pokłá-
dáli. *Iustinus* mowi: Cechy y znáki/ ktore v nas są/
tey rzeczy(to iest męki/śmierći Krystá Páná krzy-

Act.28.8
Mar:16.
17.
Eph:5.12
1 Petr:5.
8.
1.Ioh. 5.
5.
Matt:4.
10.
Chriso:
Hom: 2.
in Mat.
2. Cor:1.
13.
2 Cor:10
10.11.
Iren:li:3
cap: 1.
Epip: in
Compē.
doctr.
August:
lib:1.de
remissi:
peccat:
Et Merit
cap: 24.
Iustin:
Apolog
2.

żowey) moc

August: Serm:8. de verb: Apost.

żowey(moc pokázuią. *Augustinus* mowi: Mędrk
wie tego świátá (to iest Pogáni) ßydzą z nas d
krzyżá Krystusowego/y mowią: Jákież serce m
ćie/ktorzy Krystusá vkrzyżowánego chwalićie?
kie mamy/y owßem nie wáße. Támże: Aby się cz
wiek zá krzyż nie wstydał/ ná czele go czyni/ gd
iest wstydu mieysce. Oney iednák ceremoniey t
ko ná czele vżywáli: pokázuie się z Doktorow/
rzy mowili/iáko Tertullian/Cypryan/y August
Czoło znákiem krzyżá trzemy: á Rzymiánie
czyli od czołá do pásá. A wßákoż tá ceremon
wolna byłá: co się pokázuie z onych słow dawne
Kośćiołá/ktory mowił v Minutiusá: My krzyż
nie chwalimy/áni o nie dbamy. W niey nie vfa
nádźieie/ mocy/ skutku nie pokłádano/ áni zán
kano: ále w sámym Krystuśie vkrzyżowánym.
nie onemu znákowi odegnánie ßátáná/czar/vz
wienie chorob przypisowano: ále wierze w K
stusá vkrzyżowánego / ono tylko zá cechę y z
mocy máiąc. Co się pokázuie nie tylko z Justy
ále y z Konstántiná Cesárzá / ktory choć kazał
chorągwiách málowáć krzyże: iednák w nich
vfał/ onym nic nie przypisował/ ále sámemu K
stusowi. y dla tegoż iáko piße *Nicephorus*, n
krzyżámi te słowá kazał pisáć Jezus Krystus z
ćięża. A iesliby niektorzy Doktorowie żegná
iáką moc przypisowáli ná ßátány y ná czáry: t
to nie ma nikogo obchodźić. Abowiem też y d
dzy/iáko *Augustinus*, co o nim zeznawa y *Bellar*
nus, żegnánie Sákrámentem názywáli: Czemu
wierzą Rzymiánie/ boiąc się ośmi/ miásto śied
Sákrámentow. Tęż wolność y my mamy to prz
mowáć z Doktorow/co się z pismem świętym z

Lib: de coro: Milit: Lib: 4. Epist: 6. In Psal: 141. Minutius in Octavio.

Niceph. Lib: 8. cap:32. Hist: August. Serm:19 de Sãctis Et in Psal:141 lib:2. cap:24. de Effec. Sacram.

dza. V. Jeśli się dźiały iákie cudá przy żegnániu/ tedy się to sstáło nie żegnániem / áni kreślániem/ nie chárákterámi / áni syllábámi/ áni dźwiękiem słow: ále słowem Bożym / modlitwámi nabożnymi/ wiárą w Krystusá vkrzyżowánego. Abowiem szátan / czáry / trućizny y chmury / żegnánia się namniey nie boią/áni ich tym vstrászy:(A ieśli się czárem rzekomo boi szátan / tedy to czyni chytrze / sztucznie/ zmyśláiąc iákoby się znáku krzyżá bał / áby onym zmyślonym baniem ludźi w zabobonieсh vtwierdźił/od rzeczy/skutku y mocy/odwiodszy/ktora się nam ziáwiłá w śmierći krzyżowey Krystusá Páná) mamy tego wiele przykłádow. Hiláryon czásu pokus w srogich wrzaskách / rykách / y piskách / widząc á ono szátáni nań náćieráli konno/ choć się żegnał/nic mu to nie pomogło: áż kiedy iął wzywáć Jezusá Krystusá/ vćichnęło dyabelstwo/ świádczy *Hieronymus*: Coż pomogło Wiktorowi III. Papieżowi żegnánie przy Mszey winá w kielichu/ ktore oney trućizny nie odmieniło / ktorą mu nágotowáli iego nieprzyiaćiele:bo wypiwszy z kielichá/vmrzeć muśiał:pisze *Martinus Polonus* y *Nauclerus*. Toż się przydáło Cesárzowi Henrykowi 7. ktorego Mnich otruł w Sákrámenćie żegnánym/ pisze *Nauclerus* y *Cromerus*. Izaż owych piorun nie zábiia / ktorzy żegnániem chcą rozpędźić chmury? Izaż onych nie imuie się kulá/ strzałá/ ktorzy chárákter y krzyżyki przy sobie miewáią? Jeśli się szátan żegnánia boi/ á czemuż czárownice / ktore ze dyabły nárabiáią/namnieyszego czáru nie vczynią bez żegnánia y wody święconey? VI. Iż w żegnániu pożytki/nie tylko potoczne/ ále y duchowne pokázuią: á miedzy inszymi/ w żegnániu od czołá do

To sam August: rádźi. Epist: 48 111. 112. *Wiedząc że błądźili*

Hier. in vit: Hilar.

In vita Victo. 3.

Naucl. Volum. 2 Gener. 44. Crom. Lib: 11. Rer: polonic.

páſá / od páſá do rámion / wywodzą liczbę trzec
Boſkich oſob: tym dowodem więcey Aryany w bł
dźie vtwierdzáią / niżeli ſámych śiebie w wier
zmacniáią: bo gdyby ſię godźiło tákowymi wywo
dy nárábiáć / rychleybytym y tákowym żegnánie
pokazáło ſię Aryiáńſtwo : Abowiem gdy rękę n
czoło kłádą / mowią / w imię Oycá / gdy rękę o
czołá do páſá zniżą / mowią y Syná : gdy záś rę
od páſá do rámion podnoſzą / mowią y Duchá ś
tedyć tym żegnániem vkázuią / iż Oćiec ieſt wię
ſzy / Syn mnieyſzy / Duch święty śrzedni. A nie ty
koby ſię Aryiáńſtwo pokazáło / ále y Neſtoryá
ſtwo / ktore miáſto trzech oſob wnośi cztery: co t
y to żegnánie w ſobie mieć muśi: Bo Oycá ná c
le znáczy / Syná ná pierśiách : Duchá ná rámien
lewym: á ná práwym świętego : To cztery per
ny będą. A ieſli kłádźie nie rozdźieláiąc tych ſło
Duchá świętego ná rámieniu lewym / toć będ
krzyż nie zupełny / ále ná kſztałt litery t. opák w
wroconey. VII. Rzymiánie żegnániu pálcy pr
piſuią y przywłaſzczáią odegnánie ſzátáná / zep
wánie czar / odpędzenie chmur / odbićie kul y ſtrz
vzdrowtenie chorob / poświęcenie Sákrámen
iadłá / ſzat / domow / moc nád bydłē y wilki / twie
dząc y rozumieiąc / że przez tego żegnánia nic
ſtáć nie może / Sákrámentá bez niego nie mo
być / pokármy bez niego ſą nieczyſte. Co ſię pok
zuie nie tylko z owych krzyżykow w modlitwá
náznáczonych : nie tylko z świętego Fránćiſzk
ktory wilki żegnał / áby ludźiom ſzkody nie czyni
iáko czytamy *lib* : *Conformit* : *fol* : 112. ktore° y d
mogliby xięża náśládowáć / á wilki przeżegnáć /
Pōtific: ludźiom wielką ſzkodę czynią: Ale y z Pontifikał

w ktor

w ktorym Biskup święcąc Xiężą/ręce im mażąc/y ná nich krzyże krzyżmem czyniąc/mowi: Rácz poświęćić Pánie te ręce przez to pomázánie y nászę pożegnánie/áby cokolwiek będą żegnáć było przeżegnano / y cokolwiek będą poświącáć było poświęcono. Y z Skárgi/ktory śmiał nápisáć: Znákiem krzyżá bywa poświęcone ćiáło Páńskie. To nie słowy onemi/ To iest ćiáło moie/ iáko twierdźi Bellarminus. To on chleb / ktory Pan dawał vczniom/zowąc go ćiáłem swym/ nie był Sákrámentem; bo go Pan nie żegnał / tylko błogosłáwił / to iest/ dźięki nád nim czynił. Toć one pokármy ktorych Pan Krystus ná puszczy nie żegnał / były nieczyste. A zápomniawszy się/nápisał w kazániu ná Poniedźiáłek Wielkonocny w Częśći pierwszey: Násze ludzkie błogosłáwieństwo/gdy chleb żegnamy/ábo v stołu potráwy/ rzeczy się żegnániem nászym nie mienią: ꝛć. VIII. Sámi sprzećiwnicy/ á ile bácznieyszy/nie każą vfáć w żegnániu/ áni mu mocy iákiey przypisowáć: słowá są Hoziuszowe: My áni w Krzyżmie/ áni w znáku krzyżá nádzieie zbáwienia nie pokłádamy; ále w sámym Krystuśie vkrzyżowánym/ktorego temi znáki widomemi znáczymy. Y dla tegoż też wierzymy/ że bez tych znákow może człowiek zbáwienia wiecznego dostąpić. Bellarminus mowi/ My mocy áni w znákách/ áni w dźwięku/ áni w liczbie syllab / nie pokłádamy. Tenże: Skutek dáleko więcey pochodzi z wiáry/ y z dufnośći/ y z nabożeństwá zewnętrznego/ á niżeli z sámego znáku krzyżá: ꝛć. A przetoż my tę ceremonią opuszczamy/ iáko nie potrzebną/ dla rozmáitych zabobonow/ przykłádem Krolá Ezechiaszá: ktory onego węża zepsował/gdy go niektorzy

Venet. impres.

Skár. Artic:8. fol: 211.

Bel: lib: 4 cap 13. de Euch.

fol: 190.

Hos: li:3 de Tract Bel: li:1. ca:20. de Sacr: in genere. Li:2. c.:0 de imag:

4. Reg: 18. 4.

vżywáli ná báłwochwálstwo: áby ták prawdá y moc Krystusá Páná / byłá zátrzymána / w pismie świętym / á nie w krzyżách.

O święceniu rozmáitych rzeczy.

PYTANIE. Co też rozumieß / o święceniu pokármow rozmáitych / napoiow wßelákich / wody bágná / dzwonow / ágnuskow woskowych / ogniow popiołu / ꝛc. máiąli te rzeczy być święcone dla zgłádzenia grzechow y zbáwienia dußnego / ábo dla przydánia iákiey świątobliwośći / y mocy?

1. Tim: 4. 5. *Pokármy. Napoie.*

ODPOVVIEDZ. Páweł ś. w liśćie do Tymoteußá / vczy poświącáć wßelákie pokármy y napoie słowem y modlitwą / wßákoż nie żegnániem áni kropieniem: słowá iego są: Nie ma być odrzucono / ieśliby z dźiękowániem przyimowano było. Gdyż poświęcono bywa przez słowo Boże y modlitwę: Dla tego / ábyśmy tym poświącániem Páná Bogá o nie prośili / onemu zá nie dźiękowáli / iemu się modlili / żeby nam były ku zdrowiu z łáski iego. Nie każe ich też áni záklináć / dyabelstwá nich wygániáć / áni ich każe dla obrony dußnego dla zbáwienia wiecznego / y odpußczenia grzechow święćić: wiedźiał bowiem / że pokármy należą brzuchowi / nie zbáwieniu (iáko sam zeznawa w liśćie do Koryntow mowiąc: Pokármy są dla brzuchá / á w liśćie do Rzymian mowi: Krolestwo Boże nie iest pokarm áni napoy. Nie każe ich też dla tego święćić / áby miáły być złe y nieczyste: bo támże záraz mowi: Cokolwiek Bog stworzył / dobre iest. A w liśćie do Rzymian mowi: Niemáß nic coby przez się było nieczystego. Zle tedy czynią záwiedźieni Krześćiánie / ktorzy nie pomniąc ná iedynego zbáwićielá Jezusá Krystusá / dla zbáwienia du-

1. Cor: 6. 13. Rom: 14. 17.

Rom: 14. 14.

ßnego świ

ßnego święcą żegnániem/ kropieniem/kádzeniem/ rozmáite pokármy y napoie/ w nich Duchá ś°. zámykáią / one záklináią : ktoby temu wierzyć niechćiał / niech czyta stáre y nowe Agendy y Mßały. A zaż nie są iásne słowá? Záklinam ćię stworzenie soli/ábyś byłá wßytkim ćiebie pożywáiącym/zdrowiem dußnym y ćielesnym. w Agendzie Gnieźnieńskiey iest ták: Aby to stworzenie soli/sstáło się zbáwiennym Sákrámentem:ꝛć. Błogosław Pánie to stworzenie owsá / áby był lekárstwem zbáwiennym. Ktorzybykolwiek z tey słoniny vkuśili/ niech wezmą zdrowie ćielesne/y dußną obronę:ꝛć. Błogosłáwię ćię stworzenie winá/przez wßytkie mocy niebieskie / ábyś było błogosłáwionym wßytkim vżywáiącym ćię / ku zbáwieniu ćielesnemu y dußnemu. Pánie pośli Duchá świętego / w to stworzenie iáiec: ꝛć. Co się tknie inßych rzeczy święcenia/święći Apostołowie tego nie czynili / áni nam ná pismie ś. podáli. Wody święcenia postánowił Alexander Papież / y zwał ią Sákrámentem/ zeznawa y sam Bellarm. Ktorą święcą dla omywánia grzechow/ y odganiánia ßátáná / mowiąc: Záklinam ćię stworzenie wody: ꝛć. ábyś się sstáłá wodą poprzyśiężoną ku odegnániu wßelákiey mocy nieprzyiaćioł:ꝛć. Ktorą gdy się kropią/mowią: Wodą święconą niechay będą zgłádzone grzechy náße. Nie pomnią/iż krew Páná Krystusowá sámá omywa grzechy náße. ktorego omyćia sstawamy się vczestnikámi wiárą / czego iest znákiem Krzest. A to wody święcenie/ dla omyćia grzechow/wźięte iest częśćią od Zydow/ ktorą nieczystośći zakonne omywáne / nie grzechy / wyznawa ś. Páweł/ y Bellármin sam. A ono omyćie w

Agend. Missal. Craco. Missal. Cracov. Die Stephani. Die Ioãnis. Die Paschat.

Dist: de Consec. 3 Can. Aquam. Bellar: lib: 2. ca:24. de Sacr: effect.

1. Ioh: 1. 7. Act:15. 9 22. 16.

riegách Moyzeszowych / znáczyło omyćie we krwi
Heb: 9. 10. Páná Krystusowey násze/tenże Apostoł támże ze
znawa. Częśćią też wźięli ie od Pogan: ábowiem
Bell: lib 3. cap: 2. de Cult Sanct. Num: 19. Iustinus Apol: 2. Theod: lib. 3. cap: 15. Lib: de Morbo. Li: 1. de Legib. Lib: 2. Fast: Lact: Lib: 8. Lib: 6. Æneid: Theod. lib: 3. Cap. 14.
pogáni gdy do Kośćiołá wchodźili / kropili śię sá
mi / świádczy *Iustinus*: ábo kápłani stali w
drzwiách kośćielnych/ y kropili wchodzące/ świá
dczy *Theodoretus*. Abowiem nie godźiło śię wniść
do Kośćiołá nikomu / áż pierwey grzechy z śiebie
omył: rozumieiąc że ono kropienie grzechy zmywá
ło: co śię pokázuie z Xiąg Hyppokrátesowych/Ci
ceronowych y Ouidiusowych: ꝛć. Dla ktorego omy
wánia stało naczynie przed Kośćiołem v Pogan
pełne wody/ wspomina *Lactantius*: y kropidło oli
wne/ *Virgilius* wspomina. A nie tylko śię sámi kro
pili/ále domy/miástá/y pokármy/świádczy *Theo*
doretus. Jednego czásu wszedł do Kośćiołá/ktory
zwano *Fortunæ*, *Iulianus* Cesarz Apostátá / y z nim
Valentinianus Woyski Krześćiánin dobry / w tym
według obyczáiu iął ich kropić kápłan: á widząc
Valent: ná száćie swey kropkę wody / rozgniewał
śię/y vderzył onego kápłaná/ mowiąc mu: Nie o
myłeś mię/áleś mię pomázał. Skąd śię pokázuią
dwie rzeczy: Jedná / iáko támże mowi *Theodore*
Lib: 3. cap: 15. *tus*, iż Pogáni rozumieli/że onym kropieniem omy
wáli grzechy. Druga/Iż ten obyczay kropienia nie
był záchowány v práwowiernych Krześćian: bo
gdyby był záchowány / nie obráźiłby śię nim był
Valentinianus, ániby go był przypomniał *Theodo*
retus. A widząc Cesarz co vczynił iego kápłanowi
Valentinianus, kazał go wsádźić do więźienia. Czę
śćią też wźięli święcenie wody y kropienie od He
Hæresi 30. 9. 17. retykow: Abowiem *Ebionitæ*, iáko świádczy *Epi*
phanius, y Sámáritani y *Hemorobaptistæ*, vmárłe

y żywe kro

y żywe kropili/nie dla omyćia ćiáłá/ále grzechow. A ták niechay wie stroná przećiwna/ z kąd ma originał święcenie wody/y kropienie się nią: á to nie od Krystusá/ áni od Apostołow iego; ále od żydow/pogan/y kácerzow. Ktore kropienie nic inszego nie iest/ iedno znieważenie Krztu/ odnowienie/ powtarzánie/y popráwowánie iego; ktore potrzebuie znieśienia y oddalenia. Bo iesli Augustyn onego vmywánia nog z wielą drugich nie pochwalał/ y rádźił ie opuśćić/ áby kto nie rozumiał/ że náleży do krztu: dáleko więcey o tym kropieniu to rozumieć mamy/ ktore się wkrádło ze złego rozumienia. O czym czytay Bellárminá/ ktory mowi: Iż niekiedy przy krzćie niektorzy byli vzdrowieni/ dla tegoż wiele ich vżywáć poczęło/ oprocz krztu/ kropienia: Dokłáda iednák ná inszym mieyscu: Nie grzeszą ći/ ktorzy się nie kropią. A iż Arfá dowodźi wody/y inszych rzeczy święcenia/przywodząc cudá ktore się dźiały przy kropieniu/ y Elizeuszá/ ktory solą wodę zepsowáną nápráwił: tedy ná to łátwa odpowiedź. Iesli się iákie cudá dźiały przy kropieniu wodą/ tedy się dźiały nie mocą wody święconey/ (bo y teraz choć vżywáią wody záklętey sámisz przećiwnicy/ iednák przećię nic im nie pomaga; á czánoxiężnicy y czárownice ze diabły nárabiáiąc/bez niey nic nie mogą) ále wzywániem imienia Páná Krystusowego/z mocną wiárą. O czym czytay Epiphániusá/ Euzebiusá/ y insze. Co się tycze Elizeuszowego cudu/ tedy tám ten dowod nie pomaga im nic/ y owszem wádźi: bo on wody złe solą nápráwował/ á oni dobre solą: on wody nie záklinał/ oni záklináią: on dla vżywánia ćielesnego one wody nápráwował/ á oni dla omyćia

August. Epi:119.

Bellar. Li:1.cap 6. de Extre. unctio. Lib:4. cap:18. de Rom: Pontifi.

Epiph. Hæresi. 30. Lib: 6. cap: 8. Hist. Tripar: Hist. Lib:9. cap:34. 4. Reg:2

grzechow y zbáwienia.

Bágno. Kwiećie. Missal. Cracov *Dzwony. Agnuski.*

Bágna/kwiećia/ rozg rozmáitych záklinánie y nich dyabłá wyganiánie wźięto od Pogan; o czym pátrz przed Pieśniámi ná kwiáty.

Dzwonow święcenie/ ráczey krzczenie/ bo ie omywáią/ máżą / imioná im dawáią/ nie podobáł się ludźiom pobożnym. Czytay o tym *in Gravam* Grav: 51.

Agnuskow woskowych święcenie/á ráczey krzczenie/ bo ich krzczą/ iáko *liber Ceræmoniar.* zeznawa wynálazł Papież Vrban/ ktorym tę moc przywłaszcza/iż gromy rozganiáią/brzemiennym dopomagáią/ grzechy gládzą / właśnie iáko krew Pána Krystusowá/ ogień gászą/ tonącego rátuią: czytay o tym bluźnierstwie *librum Ceræmon.* Abowiem Agnuski woskowe wymyśliwszy Vrban piąty/ posłał ich trzy Cesárzowi zá wielki vpominek / z temi wierszámi:

Lib: 1. cap: 7. Sectio: 7 Cerem. Roma.

Balsamus & cera munda, cum Chrismatis unda
Conficiunt Agnum, quod munus do tibi magnum,
Fonte velut natum, per mystica sanctificatum;
Fulgura desursum depellit, omne malignum,
Peccatum frangit, ut Christi sanguis & angit:
Prægnans servatur, simul & partus liberatur:
Dona defert dignis, virtutem destruit ignis:
Portatus mundè, de fluctibus eripit undæ.

Te Agnuski krzczą Papieżowie w niedźielę przewodną/ táż xięgá zeznawá mowiąc: A okrzćiwszy wszytkie Agnuski/ Papież modli się nád nimi ꝛć.

Valaf: Lib: de Ritibus. eccl: ca: 19. *Ogien.* Cælius lib: 8.

Valafridus Opát zowie tego Agnuská żydowską ceremonią/ y gáni ią.

Ogniá święcenie vczynionego z ćiernia / wźięte iest od Pogan/nie przy tego *Cælius* y *Gyraldus*, przećiwko iásnemu zákazániu Bożemu / ktory mowi: Nie náśláduy obrzydłośći pogáńskich.

Popiołu święcenie wymyślił Grzegorz 1. Papież/ o czym pisze *Balæus*, ktory ták święcą: Záklinam ćię popiele/ ꝛć. ábyś nas od plugastw grzechow nászych oczyśćił.

Swięcenie Oleiu wynáleźli Biskupowie Rzymscy/ ná wielki czwartek/ *Fabianus* y *Sylvester*: ktory teraz ták święcą/ á ráczey czáruiąc záklináią/ Záklinam ćię Duchu naynieczystszy/ y wszytká náiázdo szátáńska/ ꝛć. ábyśćie odeszli od tego oleiu/ ꝛć. A potym zápaliwszy sosnową szczepkę/ w nim Duchá ś°. topią/ mowiąc: Weźmi Duchá ś°: y przed nim klękáią y chwalą go/ mowiąc: Bądź pozdrowion święty oleiu.

Swięcenia źiela vstáwił Papież *Eutychianus*, powieda *Discipulus*: á *Polydorus* powieda/ że owocow nie źiela. Ktore źiele ták święcą: Ktobykolwiek z tych źioł vżywał/ áby wźiął ták duszne iáko y ćielesne zdrowie. Nie przy tego Wuiek w Postylli ná dźień w niebowźięćia Pánny Máryey: Abowiem te słowá iego są/ Ziele y kwiatki święćimy ku zdrowiu dusznemu y ćielesnemu. á zápomniawszy się/ mowi: Wrzodow dusznych/ áni źiele/ áni plaster/ áni wszytkie Apteki vleczyć nie mogą/ iedno sam naywyższy Doktor Pan Bog wszechmogący.

Opuszczam Gromnice/ Kádźidło z Mirbą/ y insze nieznośne bluźnierstwá/ mękę Syná Bożego znieważáiące.

PYTANIE. Ostátnie pomázowánie oleiem/ ieśli iest Sákrámentem od Páná Krystusá postánowionym?

ODPOVVIEDZ. Nie iest. Co się z tąd pokázu-

Cap: 35. Gyral. de Diis Sintag. 4. Devt. 18. *Popioł.* Balæ. Cent. Missal. Cracov. *Oley.* Plat: in vit Fab: Pius 2. in vit: Sylvestr Pontific Venet. impress. *Ziele.* Discip. Serm: 32. de Sanct. Polyd. lib: 6. Cap: 14. de Invent. Missal. Cracov. Agend. Cracov. Dom: 12. post Trinit: fol: 187. *Ostátnie pomázánie oleiem.*

Nie iest Sákrámentē.

ie. I. Pismá święte y Doktorowie Krześćiáńscy dwá tylko Sákrámenty nowego zakonu vkázuią Krzest y Wieczerzą páńską: o czym czytay wyższey. II. Sákrámentá nowego Zakonu máią być stánowione nie od żadnego stworzenia / ále od sámego stworzyćielá Jezusá Krystusá: ten też sam bowiem postánowił Krzest ś. y świętą Wieczerzą

Amb. Lib:4. cap: 4. de Sacrā Cypr. lib: de Ablut. pedum. Lomb. Lib:4. Dist:23. Cap: Hoc.

własne sákrámentá. Y ztądże *Ambrosius* mowi Vstawcą sákrámentu ktoż iest / iedno Pan Jezus A *Cyprianus* mowi: Nawyższy Biskup Pan Krystus iest vstawcą swego sákrámentu. A iż ostátniego pomázánia Krystus Pan nie postánowił / ále sámi święći Apostołowie / zeznawa *Lombardus*, to / nie áby było sákrámentem vstáwicznym / ále áby służyło tylko do czásu vzdrowieniu ćielesnemu tedyć ostátnie pomázowánie nie iest Sákrámentem. III. Pomázánie / ácz ma element widomy oley iednák nie od Krystusá postánowiony / co własnie należy sámemu Krystusowi elementy sákrámentálne stánowić / ále od Apostołow: Lecz nie ma sákrámentálney obietnice / y znáku vspráwiedliwienia zbáwienia / y odpuszczenia grzechow: Co właśnie służy sákrámentom / ktorą krzest y wieczerza Páńska ma. Tedyć nie iest Sákrámentem. Bo

Iacob. 5. 15.

co się tycze onych słow Jákubá świętego: Podnieśie go Pan; á iesliby się grzechow dopuśćił / będą mu odpuszczone: Tedy tám mowi Apostoł o vzdrowieniu ćielesnym / o podnieśieniu z choroby. A odpuszczenie grzechow záś / przywłaszcza nie pomázániu zwierzchownemu / ále modlitwie y wierze. Bo ták tám / w tymże wierszu mowi: A modlitwá wiáry záchowa niemocnego. IV. On oley / ktorym pomázowáli Apostołowie chore / ktory wspomina

Márek święty/ nie iest Sákrámentem/ ále dárem cudownym vzdrowienia ćielesnego/ zeznawa [a] Ruardus, [b] Iansenius, [c] Bellarminus, [d] Dominicus a Soto. A iż oley ktorym ná on czás Jakub ś. kazał chore pomázowáć / tenże iest á nie inszy o ktorym Márek ś. mowi: zeznawa Theophilactus, Beda, Oecumenius, Concil. Trid. y Polydorus. Co się y z sámego pismá ś. wywieść snádnie może: ábowiem co Márek ś. mowi/ Pomázowáli wiele chorych oleiem/ á bywáli vzdrowieni/ to y Jákub ś. mowi / Pomázuiąc go oleiem w imię páńskie / y podnieśie go Pan; tedyć ostátnie pomázánie nie iest sákrámentem. V. Jesliże ono pomázowánie iest dla tego sákrámentem/ iż/ kogo iedno pomázano / káżdy był zdrow: tedyć zá tym poydźie/ że y wąż miedźiany/ wodá solona Elizeuszowá / plastr figowy Ezáiaszow / sadzáwká Jerolimska / śliny/ y błoto Páná Krystusowe / wkłádánie rąk Apostolskie/ ćień Piotrá ś°. y chustki Páwłá ś°. będą sákrámentem: ábowiem przez te rzeczy mocą Bożą ludźie bywáli vzdrowieni. Ale iáko te rzeczy nie były/ áni są/ sákrámentámi: ták áni ostátnie pomázowánie/ do czásu iáko y insze cudá trwáiące/ nie iest sákrámentem. VI. Apostołowie święći nie przywięzowáli się do pomázowánia ćielesnego oleiem vstáwicznie/ ábowiem rozmáićie vzdrawiáli / czásem sámym słowem Bożym/ w imię Páná Krystusowo/ o czym czytamy/ Act: 3. Czásem wkłádániem rąk. Czásem pomázowániem oleiem. A dla tego dárowi vzdrowienia przydawáli zwierzchowne y widome pomázowánie oleiem: częśćią/ áby się nie zdáli vzdrawiáć chárákterámi czárnoxięskimi: częśćią / iż w onych kráinách oliwá byłá osobliwym

Mar: 6. 13.
a Art: 12.
b In ca: 6 Marci.
c Lib: de Extre. Vnct. cap: 2.
d Dist. 23. q. 1. art: 1.
Theoph in cap: 6 Marci.
In cap: 5 Iacob.
Concil. Triden Can: 1.
Polyd. lib: 5. Cap: 3.
Num: 1.
4 Reg: 2.
4 Reg: 20.
Ioh: 5.
Ioh: 9.
Marc: 16
Act: 28.
Acto: 5.
Acto: 19.
1 Cor: 12
Act: 28. 8.
Mar: 6. 13.

lekárstwem ná choroby: kto chce niech czyta xięg
Isa: 1. Izáiaszowe/ Ezechielowe/ y Ewánielią Lukaszá
Ezech: 16. świętego. VII. Doktorowie Krześćiáńscy áni dá
Luc: 10. wne Concilia, pomázowánia oleiem nie zową sá
Bel: lib: de extr: Vnct: ca 4. krámentem: co y sam Bellármin przyznawa.
August: Ser: 215. de Tép. choć ie niektorzy wspomináią/ y onego vżywáć ká
záli/ poki ieszcze trwał ná on czás w Kośćiele dá
vzdrowienia: iednák wykłádáli słowá Jákubá ś
o vzdrowieniu ćielesnym/nie o dusznym. Augusty
przywiodszy słowá Jákubá ś°/ Odpuszczenie grze
chow modlitwie z wiárą / á vzdrowienie ćielesn
Teoph. in cap: 6 Marci. pomázániu oleiem przywłaszcza. Theophilactu
mowi: Oley znáczy miłośierdźie Boże/y łáskę Du
chá ś°. przez ktorą od choroby bywamy wybáwie
ni. Temi słowy dawa znáć/ że on oley był znákiem
zwierzchownym dáru vzdrowienia ćielesnego. Do
Domin: Dist: 23. q. 1. art 2. Marc: 6. minicus a Soto: Effekt/skutek/ ábo pożytek pomá
zywánia oleiem chorych / vkázuie y twierdźi być v
zdrowienie chorobyćielesney/nie duszney: y słusznie
zgadza się z Márkiem/ y z Jákubem ś. ktorzy má
záć chore kazáli / á ile Jákub ś. dla vzdrowienia
ćielesnego/nie dusznego. A ták ostátnie pomázánie
nie iest sákrámentem; ponieważ tego pomázowá
nia iest obietnicá / vzdrowienie ćielesne nie duszne/
ćiáłu służyło nie duszy: á sákrámentá máią obie
tnicę vzdrowienia dusznego/ nie ćielesnego/ y duszy
służą.

PYT: Máiąli być w chorobie pomázowáni ole
iem y teraz ludźie Krześćiáńscy?

Chorzy iuż teraz nie máią

ODP: Nie máią. Co się z tąd pokázuie. I. Oley/
o ktorym mowią Márek y Jákub ś. był dar cu
downy do czásu trwáiący/ vzdrowienia ćielesne

go/ ktory ná

go/ktory ná on czás trwał z pomázowániem/ iáko y insze cudá/ ktore wspomina Páweł ś. w liśćie do Koryntow/ dla vtwierdzenia y podpárćia wiáry choruiących/iáko mowi Hieronim: Ktorym kogo iedno pomázano / kázdy záraz był ná ćiele vzdrowiony. Co się pokázuie z Márká ś. ktory mowi: Pomázowáli Apostołowie wiele chorych oleiem/ á bywáli vzdrowieni. Y z Jákubá ś. ktory mowi: Pomázuiąc go oleiem w imię Páńskie/ y podnieśie go Pan: ktory dar cudowny vzdrowienia/ iż iuż vstał w Kośćiele Bożym: częśćią dla niewdźięczności ludzkiey: częśćią / iż náuká Ewánieliey ś. ták iest vtwierdzona/ że więcey cudow nie potrzebuie/ iáko świádczy Chryzostom y Augustyn: Vstáło też y pomázowánie oleiem. Gdyby trwał dar vzdrowienia / byłoby potrzebne y pomázowánie/ y trwáłoby y teraz: ále iż vstáło vzdrowienie/ vstáło y pomázowánie: Vstáłá rzecz/vstał y znák: ták długo bowiem ono pomázowánie trwáło / poki y vzdrowienie. Bo iáko / poki on wąż miedźiány/ chustki Páwłá ś. y wkłádánie rąk / miáły moc vzdrowienia/ poty trwáły: á gdy moc z dáru Bożego onych rzeczy vstáłá/nie vżywano ich: ták też poki ono pomazowánie miáło moc vzdrowienia / iáko y insze cudá/było w vżywániu: ktorey mocy iż teraz nie ma/vstáło v Krześćian/nie należy do nich więcey/ iáko y cudá insze według náuki Chrizostomowey: do czego służą one słowá Cypryanowe: Gdy vstáło naczynie Zydowskie / vstáłá łáská / y stánął oley. II. Jesliby kto chćiał náśládowáć tego co mowi Jákub ś. niechayże záraz vkaże effekt tey świątośći/ niechay chorego onym pomázániem vzdrowi od niemocy. Abowiem onego pomázowá-

być pomázowáni oleykiē.

1 Cor.12 Hiero: In cap:6 Marc: Cap:6. 13. Cap:5. 15.

Chriso: Hom:6. in 1. Corint. Aug:lib 22 cap:8 de Civit Dei.

1 Cor:12. Mar:16. Chriso: Hom:49 in Mat. Cypr:li de unct. Chrism.

Vtſupra

nia ſkutek własny był / vzdrowienie ciáłá / iáko świádczy Márek y Jákub ś. y Dominicus á Soto. Niechayże y inſze cudá czyni/ktore ná on czás trwały/ kwitnęły/y ſłynęły. Czego iż Rzymiánie vczynić nie mogą: mocy onych cudow czynienia nie máią ślinámi/ błotem/ chuſtkámi/ záś. chorob nie leczą niechayże y pomázowánia zániecháią: bo to ieſt za bobon/vżywáć znáku ábo ceremonicy/gdźie rzeczy nie máſz/gdyż znáki nie nie ważą bez rzeczy. III. W ſtárym Kośćiele oleiem vmieráiących nie pomázowano: ábowiem iuż zá czáſem vſtáłá była táſká cudowna vzdrowienia ciał. Oleiu ná lekárſtwo ná rátunek duſzny / ná obronę przeciwko ſzátáńſkiemu/y ná zgłádzenie oſtátku grzechow nie vżywáno: ále vmieráiącym tylko Sákrámentu wieczerzy páńſkiey dawano / ſłowem Bożym ie poćieſzywſzy. O czym świádczy Concilium Nicænum: Concilium 4. Carthaginenſe. Ktore vżywániu Sákrámentu zwał Ignatius lekárſtwem nieśmiertelności: á Euſebius potwierdzeniem wiáry. Skąd ſię pokázuie / że ná on czás pomázowánia nie vżywano: wiedźiał bowiem Kośćioł Krześćiáńſki / iuż nie należáło wiecey do Krześćian / ponieważ ſkutek iego vſtał: ktoregoby był nie opuſzczał gdyby był wiedźiał / iż roſkázánie Jákubá ś. záwſze / choć y bez ſkutku / ma być w vżywániu. IV. Gdy po Apoſtolech zá vſtániem dáru vzdrowienia ono pomázowánie nie było w vżywániu/ Innocentius 1. Biſkup Rzymſki wznowił ie/ roſkázuiąc chore pomázowáć: świádczy liſt iego/y Sigebertus. Ktore pomázowánie gdy lud Krześćiáńſki máło dbał/ Felix 4. Biſkup Rzymſki/ kázał go koniecznie vżywáć / świádczy Polydorus y Bergomenſis.

Nicæn. Canon. 12. Carthag Can:76. 77. Ign. Epiſt.ad Epheſ: Euſeb: lib:6. Cap:36. Hiſtor.

Innocē. Epiſt:ad Decent: Sige: in Chroni. Polyd. Lib:5.

A gdy

A gdy przećie y ná vstáwę Felixową nic nie dbano/ y sámi Xięża o nię máło dbáli/ *Carolus* Cesarz roskazał/ áby Xiądz chorego oleiem pomázał/ szedszy do niego. Tu káżdy widźi/ iż gdy vstał dar vzdrowienia/ vstáło było y pomázowánie/ ktore nie rychło po Apostolech Biskupowie Rzymscy do Kośćiołá wnieśli/ ále bez rzeczy y pożytku ábo skutku iego. V. Pomázowánie oleiem bez skutku vzdrowienia/ iest rzecz y ceremonia Heretycka y kácerska. Abowiem Heretycy Wálentiniani/ iáko pisze *Irenæus*, y *Heracleonitæ*, iáko wspomina *Epiphanius*, śmiertelne/ vmieráiące/ z świátá zchodzące/ oleiem pomázowáli/ omywáli/ dźiwnych słow y modlitw vżywáiąc: A czynili to/ iáko ćiż Doktorowie zeznawáią/ áby ie onym pomázowániem odkupowáli od potępienia/ y ná przećiw szátánom vzbroili. Toż/ y tymże vmysłem/ czynią Rzymscy náuczyćielowie. A ták niechay wiedzą/ z iákiey szkoły wyszli/ y kto iest autorem ich tákowego pomázowánia. VII. Oley/ ktorego ná on czás zá Apostołow vżywano/ dla vzdrowienia ćielesnego/ poki łáská y dar vzdrowienia trwał/ nie zgodźi się z tym oleiem/ ktorego dźiś Rzymiánie vżywáią/ pomázuiąc śmiertelne/ y nie iest onym oleiem/ ktory wspomina Márek y Jákub ś. Co się stąd pokázuie: I. Apostołowie chore pomázowáli oleiem prostym/ pospolitym: co od nich wźiąwszy niektorzy ludźie pobożni/ wszelákie choroby vzdrawiáli oleiem prostym/ ná on czás poki ten dar trwał/ dla vtwierdzenia mdłych w Ewánieliey: zeznawáią Historye y sam Bellármin: czegoby byli nie czynili/ gdyby Apostołowie oleiē święconym pomázowáli. Rzymiánie záś pomázuią oleiem nie prostym/ ále/ iáko

cap: 3. de Inven. Berg: in Chron. l: 1. c. 156 de Leg. Franc.

Iren: lib 1. cap: 18. Epiph: Hær: 36.

Nie zgodźi się oley Papieski z Apostolskim.

NOTA.

Histor: Trip. l. 8. cap: 1. Bell: li:

oni mowią/

de extre Vnct. ca. 6. 9.

oni mowią/święconym: ktory dziwnie święcą/po
zdrawiáią/ rozmáitych zabobonow vżywáiąc.
święći go nie ledá Xiądz/ále sam Biskup: nie led
kiedy/ále tylko w wielki Czwartek/tym sposobem
Záklinam ćię Duchu nanieczystszy y wszytká náiá
zdo szátáńska/y wszytkie fántázmy:ꝛć. ábyś odszed
od tego oleiu:ꝛć. áby był obroną duszną y ćielesną
ku wyniszczeniu wszytkich boleśći y niemocy. Itē
Prośimy ćię Pánie/wypuść Duchá ś. Poćieszyćie
lá z niebá/ná tę tłustość oleiu:ꝛć. Potym śpiewá
ią:ꝛć. Bądź pozdrowiony święty oleiu. Y ták g
rozsyłáią po Kośćielech: potym co zostánie/ pal
w wielki Czwartek / á inszy znowu święcą. Kto
ich náuczył święcenia tákowego? skądże to wźię
li/ z oleiu dyabłá wygániáć/ oley pozdráwiáć / w
nim Duchá świętego topić? Nie Apostolowie: b
Páweł ś. mowi: Cokolwiek Bog stworzył dobr
iest. Nie Krystus Pan: bo on ludźi pozdrawiał/lu
dźiom Duchá ś°. dawał/nie oleiom. Zacnieyszy ie
v nich oley / niżeli insze Sákrámentá: Xiądz bo
wiem ktorykolwiek może y w prostey wodźie dźi
ćię okrzćić/z chlebá Bogá przetworzyć: á oleiu po
święćić nie może/ tylko sam Biskup/ iáko twierdz
Lombardus y *Bellarminus*. II. Apostołowie dla v
zdrowienia ćielesnego / nie dusznego / chore oleiem
pomázowáli/áby ozdrowieli ná ciele/z choroby p
wstáli / do zdrowia przyszli / áby w oney chorobi
nie vmieráli. Co się pokázuie / iáko z Márká ś°
ták y z słow Jákubá ś. ktory mowi: Choruie kto
między wámi: ꝛć. y wznieśie go Pan:ꝛć. to iest/
choroby go podnieśie / zdrowie mu pierwsze przy
wroći. Rzymiánie záś chorego pomázuią/ nie dla
zdrowia ćielesnego / bo tego ich oley spráwić ni

Pontificale.

1. Tim: 4 4.
Ioan: 20 22.
Matt: 28 9.

Lomb: li: 4. Distin: 23
Lib: de ext. unct cap: 9.
Marc. 6.
Iaco: 5.

może/ ábo

może / ábowiem z tyśiącá ledwo ieden námázány może się wyleżeć: Ale dla zbáwienia dußnego / bo ták mowi Bellármin: Aby pomázány przez ten Sákráment zbáwion był ten / ktory zgołá jnáczey muśiałby być potępiony: ꝛć. Y dla zgłádzenia grzechow pozostáłych po spowiedzi y po vżywániu Sákrámentu Wieczerzey Páńskiey / iáko mowi tenże Bellármin / *Concilium Tridentinum* y *Lombardus*. Co iest / Naprzod przećiw náuce Jákubá świętego ktory pomázowáć kazał chorego oleiem dla zdrowia ćielesnego / nie dußnego. 2. Przećiw pismu ś. ktore świádczy / że krew Syná Bożego oczyśćia nas od káżdego grzechu / nie oley. 3. Apostołowie kogo onym oleiem pomázáli / káżdy był zdrow zaraz: świádczy Márek święty / y Jákub święty. Rzymiánie kogo iedno pomáżą swym oleiem / trudno áby się miał od śmierći wroćić. Y słußnie ten swoy oley zowie *Concilium Tridentinum*, Sákrámentem świátá zchodzących / y ostátnim pomázániem: bo kto go zákuśi / káżdy vmrzeć muśi: zły to syrop / nie vczeni bárwierze. Jákub ś. niechćiał mieć swego oleiu zá ostátnie pomázánie ku śmierći / ále ku zdrowiu ćielesnemu: bo ták mowi: Wznieśie go Pan. Co nie o podnieśieniu duße ma się rozumieć / iáko wykłáda Bellármin / ále o podnieśieniu chorego z choroby. Co się y z textu sámego / y z Márká ś. pokázuie. *Lombardus* też te słowá / Wznieśie go Pan: wykłáda o vzdrowieniu ćielesnym. Słowá tego są: Sákráment ten postánowiony iest ku podnieśieniu z choroby ćielesney: ꝛć. IV. Apostołowie mázáli oleiem chore wßelákiego stanu / ták stáre iáko y młode / ślepe / chrome / głuche / owrzeźiáłe / powietrzem rußone: ꝛć. bądź byli krzczeni /

Lib: de ex: unct cap: 8.
Ibid: cap: 8.
Concil: Triden. Can: 1.
Lomb: li: 4. dist 23.
Ioh: 17
Mar: 6.
Iacob: 5.
Cō: Tri. Can: 1.
Cap: 3.
Lib: 4. Dist: 23.

bądź niekrzczeni

Mar. cap 6. Iacob:5. Lib:2.capi:4. Histor. Sulpiti: in vita Mart.

bądź niekrzczeni. Co się pokázuie z Márká ś. ktory mowi: Wiele chorych mázáli: ꝛć. y z Jákubá świętego/ ktory mowi: Choruie kto miedzy wámi: ꝛć. Y dla tegoż *Antonius*, iáko świádczy *Rufinus*, iednego człowieká nogi vschłe oleiem pomázawszy vzdrowił. Y Márćin ś. iáko wspomina *Sulpitius* pomázawszy oleiem iedne białągłowę powietrzną/ vzdrowił ią. Wiedzieli bowiem że Apostołowie rozmáite chore mázáli/ y vzdrawiáli/ co y sam Bellármin zeznawa. Rzymiánie záś nie pomázuią niekrzczonych/ roznych wierze swey/ ślepych/ chromych: ꝛć. exkommunikowánych/ choć pokutuiących/ dźieći máłych: ále tylko swoiego nabożeństwá dorosłe/ ná poły vmárłe/ o ktorych nie máß nádźieie zdrowia: zeznawa Bellármin/ y tá roskázuie *Concilium Tridentinum*. V. Apostoł Jákub ś. vzdrowienie przywłaszczał nie oleiowi/ ktory był znákiem zwierzchownym vzdrowienia ćielesnego z dáru Bożego: ále sámemu Bogu/ ktory dla modlitwy wiáry vzdrawiał chorego: słowá są Jákubá świętego. Choruie kto miedzy wámi/ niech wzowie stárszych Kośćielnych/ á niech się modlą zá nim/ pomázuiąc go oleiem w imię Páńskie/ Modlitwá wiáry vzdrowi niemocnego/ y wzniesie go Pan: á ieśliby się grzechow dopuśćił/ będą mu odpuszczone: ꝛć. ktoremi słowy dawa znáć/ iż sam Pan Bog vzdrawia/ grzechy odpuszcza/ dla Jezusá Krystusá/ gdy go ludźie wierni o to z wiárą proszą. Rzymiánie záś vzdrowienie duszne/ oleiowi przywłaszczáią: bo go ná to święcą/ y gdy nim pomázuią chorego/ mowią: Przez to święte pomázánie/ niechayći Pan Bog odpuśći/ czegoś się iedno dopuśćił przez widzenie: ꝛć. Nie pomnią n

Bel: ca: 2. de extrem.

Bel: ca: 9. de Extrem. Concil: Triden. Can: 1. Iacob:5. 14.

ono co m

ono co mowi Sálomon: Ani źiele/ áni plaster/ vzdrowił ie/ále twoie słowo Pánie/ktore vzdrawia wszytkie rzeczy. Toż mowi y Dawid. VI. Apostołowie kiedy chore pomázowáli/ żadnego stworzenia nie wzywáli/ żadnego zmárłego o przyczynę zá chorym nie prośili: ięzykiem nie rozumnym nie mowili. Co się pokázuie z Páwłá ś. ktory zákázuie w zgromádzeniu mowić obcym nie rozumnym ięzykiem: y z sámego Wuyká/ ktory mowi w kazániu wtorym ná dźień Wszech świętych/ iż zá Apostołow/świętych nie wzywano. Rzymiánie záś pomázuiąc chorego/ y świętych wzywáią/ mowiąc: S. Pietrze modl się żań/ etc. Y ięzykiem obcym mowią: Co wźięli od Heretykow dawnych/ktorzy pomázuiąc chorych/ ięzykiem obcym/ nie rozumnym mowili/ świádczy *Irenæus*. VII. O tym ostátnim pomázániu nie zgadzáią się sámi Rzymiánie/choć Ewángeliki iákąś niezgodą zámiátáią. Co iż ták iest/ okażę.

Sap: 16. 12.

Psal: 106 20.

1 Cor: 14

Irren: l. 1. cap: 18.

Naprzod: nie zgadzáią się o Oleiu/ ktory wspomina Márek święty/ zeznawa y sam Bellármin: Jedni mowią/ że był Sákrámentem/ iáko *Valdensis*, *Alphonsus*: Drudzy mowią/iáko *Ruardus*, *Iansenius a Soto*, że nie był. Co słusznie twierdzą ći trzey. Druga. Nie zgadzáią się co iest zá effekt tego pomázánia/zeznawa Bellármin: Jedni mowią/iáko *Dominicus a Soto*, że tylko ćiáło leczy: Drudzy mowią/że grzechy gládźi: Jednák y w tym się nie zgadzáią/co zá grzechy gládźi: Jedni mowią/iáko Arsá/ y inszy/ co zeznawa Bellármin/ iż powszednie grzechy: To nie święcona wodá. Drudzy rozumieią/ iż gládźi/ iáko támże przypomina Bellármin/ skłonność do złego. Trzeći rozumieią/ iż ostátki

Niezgodá Papieska.

Bellar: De extr: Vnct. cap: 2.

Ibidem cap: 6.

Harfa fol: 824.

Bellar. ibi: cap: 8.

grzechow iákich kolwiek / pomázowánie gládźi.
Słowá ſą Bellárminowe: Oſtátki názwáne ſą
grzechy/ktore zoſtawáią po wſzytkich inſzych Sá-
krámenćiech / bądź śmiertelne / bądź powſzednie.
Támże: Te ſą oſtátki prawdźiwe/ ktore tym Sá-
krámentem bywáią zgládzone. ꝛć. A zápomnia-
wſzy ſię mowi káp: 7. W tym Sákrámenćie ieſt
odpuſzczenie grzechow z ſámego miłośierdźia Bo-
żego. Dźiwna rzecz/ powiedáią że gládźi wſzytkie
grzechy pomázánie / á przećię choć grzeſzki y grze-
chy pozoſtáłe onym oleiem zmyli/ſtárli: iednák po-
mázáneᵒ do czyśćá odſyłáią/ zań ſię modlą/mſzą
rocznice ſpráwuią: á ná coż chorego mázáli po-
prożnicy/ponieważ mu to nic nie pomogło? á ieſt
pomogło/to czyśćiec/mſza/obchod wniwecz. Trze-
ćia. Nie zgadzáią ſię/ktore członki mázáć / co ze-
znawa Bellármin: Jedni mowią/iż de eſſentia Sa-
cramenti máią być mázáne śiedm częśći ćiáłá / o-
czy/vſzy/ nozdrze/ vſtá/ ręce/ nerki/ (wſtyd biało-
głowſki kędy) nogi/dźiw że oſmey częśći ćiáłá/ nie
máżą. Drudzy mowią / iż tylko pięć częśći máią
być mázáne/co pochwala Bellármin/nerek ochra-
niáiąc/áby nie były mázáne. Trzeći twierdzą / iż
doſyć ktorekolwiek pomázáć mieyſcá:co gáni Bel-
lármin. Czwarći vczą/ iáko Agendá Krákowſka
ſześć częśći ćiáłá pomázowáć. A Gregorius Turo-
nenſis piſze/iáko Hoſpitius chorym oley lał ná gło-
wę y w vſtá/y ták ich vzdrawiał ná ćiele. A máżą
te członki/ mowią: Pomázuię oczy twe oleiem/ ꝛć.
Przez to mázánie niechayći Pan Bog odpuśći cze-
goś ſię dopuśćił przez widzenie/ꝛć. Czwarta. Nie
zgadzáią ſię kto ma pomázowáć. Innocentius 1. ká-
że pomázowáć y świetckim ludźiom chorego / nie

Ibid: cap:10.

Ibid: cap:10.

Grego: Lib: 6. cap: 8. Hiſt: Agenda.

Inno. Epiſt: ad Decent.

tylk

tylko rzeżey: co o Innocentiuśie zeznawa Beda, Valdenśis, y Concilium Vormatienśe: A Concilium Trydentśkie śámey tylko rzeżey pomázowánie przywłaśczá. Pióra. Nie mogę śię zgodźić/ieśli może być to pomázánie powtárzáne. Gratianus piśząc in Canonem Arianos, y inśzy/mowią/że nie ma być: á Concilium Trydentśkie każe powtárzáć pomázowánie/ ile rázow potrzebá. Náośtátek. Jákub ś. iáko nie opiśał ktore mázáć członki/ták ám formy: á Rzymiánie opiśuią formę/ ktora nie może śię pokázáć z piśmá śº. Co widząc Thomas, mowi: Formá Krztu y Wieczerzy Páńśkiey náyduie śię w piśmie ś. ále ośtátniego pomázánia/ y inśzych świátośći/ nie náyduie śię. A przećię śmiał nápiśáć Bellarmiuus, Choć nie śą wśzytkie słowá formy de eśśentia, iednák nie máią być/ ám też bez grzechu mogą być opuśczone. A wyżśzey támże powiedźiał: W formie nie máią być liczone śyllaby/zć. A ták rzecz táśmiey śtoi: á oley dźiśieyśzych Rzymiánow/z onym Apośtolśkim/ ktory był znákiem pozwierzchnym dáru vzdrowienia/ Kośćiołowi od Bogá ná czás z inśzemi cudámi pozwolonego/nic śpolnego/ y temu nic podobnego nie ma: ktory iednák Rzymiánie oleiem zbáwienia zowią/ wiećey mu niż Apośtolśkiemu/ z vbliżeniem męki zbáwiennej Synà Bożego przypiśuią y przywłaśczáią/ zá co czáśu śądu/ nie vydą karánia wiecznego/ ktore śię iuż tu záczyna: ábowiem/ kogo tym oleiem pomáżą/ći mili Cyrulicy/z tyśiącá ledwie ieden wśtánie.

Beda in cap: 6. Mare: Val: li: 2. de Sacr: Vorm. Can: 72. Grat: Cauśa 1. quæśt: 1. Trident. Can. 1.

In lib: 4. Sent. Diśt: 23. quæśt: 4. Bellar: cap: 7.

Pytanie. Powiedźiałeś mi wyżśzey/ iż śię chleb w ćiáło/ wino w krew uśtotnie nie przemienia/ powiedźże mi też/ co widy rozumieśz o

TRANSUBSTANTIATIEY?

ODPOVVIEDZ. Przez to słowo TRANSUBSTANTIATIA Rzymiánie rozumieią przemienienie/ przewierzgnienie / przeistoczenie iedney rzeczy w drugą/chlebá w ćiáło / winá w krew/ obyczáiem przyrodzonym/po przeżegnániu/y po wyrzeczeniu tych słow/ TO IEST BOWIEM CIAŁOMOIE, TO IEST KREW MOIA. O tym słowku TRANSUBSTANTIATIA y o tákowey mowie/ nie słycháć było przed tyśiącem lat y dáley/w onym dawnym Kośćiele Bożym/ oprocz Duchownego/Sákrámentálnego: Ktore słowo y z wyrozumieniem swoim/Naprzod Concilium Lateranense wynalázło / wymyśliło / y do dwunaśći Artykułow wiáry Krześćiáńskiey zá trzynasty Artykuł przyczyniło/zá powodem Biskupá Rzymskie° Innocentiusá trzećiego: á to się dźiało roku 1200 O czym czytamy Decret. Gregorii IX. lib: 1. Tit: 1. de summa Trinitate, Can: Firmiter. Co przypomina tenże Innocentius Decret: Gregor: lib: 3. Tit: 41. de Celebrat: Mißæ, Can: Cum Marthæ, y Bellarminus lib: 3. cap: 23. de Eucharistia.

II. To słowo y z wyrozumieniē swym / nie ma gruntu w słowie Bożym/ áni się z pismá ś. może pokázáć: Swiádczy Scotus in lib: 4. Distinct: 11. q. 3. mowiąc: Zadne nas pismá święte / áni stárych Oycow sententia przymusza ku stánowieniu te° przemienienia chlebá y winá / ále iest wprowádzone z sámego Dekretu Kośćiołá Rzymskiego / bo ináczey gdyby powagá y dekret Kośćiołá Rzymskiego nie zákroczył/słowá Krystusowe dáleko więcey / prośćiey/ iáśniey y prawdźiwiey rozumiáne mogłyby być / iáko też y sámi Oycowie one ináczey rozumieli y wykłádáli. Toż mowi Gabriel Biel,

briel Biel, in Can: Mißæ, lect: 40.41. Caietanus Kárdynał mowi in 3. Partic. Thomæ quæst: 75. art: 14. Bytność (ćielesna) tá w Sákrámenćie/ktorą wierzy Kośćioł Rzymski/z tych słow Krystusowych/To iestćiáło moie/nie może być pokazána/ꝛć.

III. Otym słowie y z wyrozumieniem iego nie słychano / áni go vżywano przed Concilium Láteráneńskim: świádczy Scotus in 4. distinct: 11. Quæst: 3. y Cameracensis. Nowe tedy iest/ niesłycháne przodkom nászym/y grube.

IV. Tego słowká z wyrozumieniem iego/wolno było przed Innocentiusem 3. nie wyznawáć/áni mu wierzyć / ábowiem ieszcze o tym Kośćioł Rzymski nie postánowił był nic: pisze Tonstallus Baptista lib: de Eucharistia. Lib. 1.

V. To słowo z wyrozumieniem swym nie należy do wiáry/y do zbáwienia: świádczy Cameracensis, Scotus, ná tymże mieyscu náznáczonym / mowiąc: Artykuł o przemienieniu/nie iest ártykułem wiáry.

VI. To słowo z wyrozumieniem swoim iest trudne y niewywikłáne ku zniesieniu ábsurd / ktore z niego rostą / świádczy Kárdynał Petrus de Alliaco in 4. Sentent. Quæst: 6. słowá iego są: On prawdźiwy obyczay (to iest vżywánia Sákrámentu) ktory zeznawa (po poświęceniu) zostawáć chleb chlebem/rozumowi áni iest przećiwny/ áni poważnośći Bibliey: y owszem iest łácnieyszy ku poięćiu / y rácyi zá sobą więcey máiący / á niżli rozumienie o zostawániu osob bez istoty/ ktore iest iedno z trudnych. żył roku 1410.

VII. Temu słowu/y z wyrozumieniem iego/ sprzećiwiáli się Grekowie / áni go przyięli ná Concilium Florentskim: o czym czytamy in ultima Seß: Concil: Floren: y Láćinnikow wielevcząc/pisząc/iż po poświęcániu zo-

Zgoda Papieska.

stawa chleb y wino. iako Iohannes Scotus: ktory żył za Karla wielkiego / o ktorym pisze Lantfrancus lib: de veritat: corporis: także Bertramus Mnich/ ktory żył za Karla Crassa, li. de corpor: & sanguine Domini, ktoremu ksiegi zaleca Abbas Tritemius: także Rupertus Abbas Tuitiensis lib. de divinis offic: cap: 9. ktorego sententią przypomina Dominicus a Soto, in 4. Dist: 9. Quæst: 2. Artic. 2. Także Iohannes Parisiensis, o ktorym pisze Thomas Valdensis tomo 2. de Sacram: cap: 65. Także Durandus in 4. Distinct: 11. Quæst: 3. Także Valeramus lib: de divinis Offic. Innych bárzo wiele było/ ktorzy vczyli y pisáli/ iż chleb y wino po poświęceniu mieráią náturę / istności swey: ále zostawa chleb chlebem/ wino winem. Ktore roznice wspomina Scotus in Repor. dist: 11 quæst: 2. & 3. mowiąc: Pierwsza opinia była/ że istotá chlebá zostawa: druga opinia/ że nie zostawa istotá chlebá/ále ábo się winowcz obráca/ ábo się w pierwszą materyą rozchodźi / &c. Tey opinii wspomina Gratianus, in Can: In Sacramentorum, y in Can: Sicut. de Consecrat: Dist: 2. tymi słowy: A tym co mowią iż chleb przemienia się w ciáło Krystusowe / rozmáite są opinie. y mowi tám: Jedni mowią że się odmienia: Drudzy wierzą/ iż istotá chlebá y winá zostawa. Innocentius 3. Papież lib: de Offic: Altar: mowi: Byli ktorzy vczyli / iż iáko po poświęceniu prawdźiwe osoby chlebá zostawáią / ták y istoty prawdźiwe chlebá/ &c. Kto chce niech czyta Alexandrum Alensem 4. Part: Quæst: 53. membr: 1. Thomam part: 3. Quæst: 75. Art: 6. Guitmundum lib: 1. y 3.

I. Niezgoda Pa-

VIII. Ci ktorzy to słowko/ y z wyrozumieniem iego przyięli / iednák przeciw nie śmieli twierdźić / iáko się chleb ciáłem / wino krwią ostawa / iestliże formaliter, czyli substantialiter vel alterius generis: y byly o tym

miedzy

miedzy nimi rozmáite opinie. Jedni rozumieli że ſię przemienia *formaliter*. Drudzy że *ſubſtantialiter*, o czym wſpomina *Lombardus lib:4. diſtin:11.* Trzeći zdánia ſwego nie śmieli powiedzieć: iáko ſam *Lombardus* ná tymże mieyſcu/ ſłowá iego ſą: Jeſliby pytano iákie to ieſt przemienienie/czyli zwierzchowney figury/ czyli ſámey iſtoty/ czyli czego inſzego / nie śmiem o tym nic pewnego twierdźić. Czwarći mowili / iáko *Gabriel Biel*, piſząc *in Canonem Miſſæ, lect:40.* Pod oſobą chlebá iáko ieſt ćiáło Kryſtuſowe / czyli / przez przemienienie iedney rzeczy w drugą / ábo bez przemienienia poczyna być ćiáło Kryſtuſowe z chlebem / *manentibus ſubſtantia & accidentibus panis*, nie náyduiemy w Bibliey iáśnie. Pięći mowili / iż *accidentia ſine ſubiecto* nie mogą być/ á ſłuſznie: Co zeznawa nie tylko *Ariſtoteles lib: 5. Metaph:* ze wſzytkimi Filozofámi / ále też y Auguſtyn Doktor/*lib:2. cap:12. Soliloqu:* y *Epiſt:57.* o ktorych przypádłośćiách pozoſtáłych nie zgadzáli ſię/ przyczymby miáły zoſtáwáć/ gdy chleb odmieni ſię w ćiáło. *Gloſſator* mowi/*in Canon: Species. Diſt: 2. de Conſecr:* Jedni mowią/iż po poświęceniu przeſtawa tám być chleb y wino / ále ſię y w tym roznią/ ábowiem niektorzy mowią: iż te rzeczy odmieniáią ſię w ćiáło Kryſtuſowe/ á drudzy mowią że ſię wniwecz / ábo w pierwſzą máteryą obrácáią. tym wſzytkim może zádáć kſztałt zwierzchowny /to ieſt okrągłość/ ſmák/ y białość/ y inſze przypadki/ ktorey ſię ſubſtántiey trzymáią. iedni mowią/ iż te przypadki/funduią ſię ná powietrzu: drudzy twierdzą/iż ſą bez wſzelákiey ſubſtántiey cudownie/ꝛć. Tęż roznicę wſpomina *Scotus in Report: diſt: 10. quæſt: 1.* mowiąc: *Fideles tenent corpus Chriſti ibi eſſe ſive accidentia ſint in pane tanquam in ſubiecto, ſive ſubiecto careant. Alii dicunt accidentia panis*

pieſka o przemienieniu chlebá w ćiáło.

aere ut fundamento niti. Szośći mowili / że się chleb przemienia w ćiáło / ále się nie sstawa ćiáłem / słowá są nápisáne w Dekretách Grátiánowych / *in Cano Quia corpus. de Cons: dist: 2.* Chleb przemienia się w ćiáło / ále się nie sstawa ćiáłem / ábowiem ieslibychleb miał się sstáć ćiáłem Krystusowym / ná káżdy dźień nieco przydawáłoby mu się / to co przedtym nie było / y tákby záwsze rosło. K temu / iákożby się iednoczył z Bostwem ten chleb: nád to / iesli chleb iest ćiáłem Krystusowym / tedyć nieco / co się nie národźiło z Pánny / y ták nieco bezdusznego / iest ćiáłem Krystusowym / tedyć nie tylko z Pánny miáło początek / ꝛć. O słowá śmieszne / y bárzo trefne tych miłych Tránsubstántiátiarzow. A śiodmi buduiąc tę Tránsubstántiátią / nie zgadzáią się z sobą. I. O słowie / † *Hoc † est corpus meum,* † To † iest ćiáło moie / do czego się śćiąga y co znáczy / zeznawa *Gabriel Biel in Can: lectio: 48. Quid per Hoc demonstretur, hîc variæ opiniones Doctorum: Sunt qui dicunt, quod demonstrat panem. Sed verbum Est, non capitur substantivè, sed ut valet tantum, id est, significat, ut sit sensus, Hoc est corpus meum: id est, Panis significat corpus meum. Alii dicunt, Signum est Panis, signatum est corpus Christi. Gerson contr: Floretum lib: 4.* mowi: Potrzebá mowić / iż tym słowkiem / Hoc, To / znáczy się istotá chlebá. *Turrianus, tract: 1. cap: 22. fol: 139.* mowi o Tertullianie / Tertullian wykłádał to słowko / Hoc, To / że istotę chlebá znáczyło. *Bonaventura* wspomniawszy rozne opinie Doktorow Rzymskich / mowi *in Lib: 4. Sent: distinct: 8.* To słowo / Hoc, To / vkázuie istotę chlebá *sub accidentibus.* Z tych Scribentow pokázuie się / iż chleb iest ćiáłem Páńskim / nie vtracáiąc istoty swey chlebowey / á słusznie: ábowiem słowo / Hoc, To / nic inszego nie vkázowáło iedno chleb / ktory

Pan w rękách miał/łamał/y rozdawał. Drudzy mowili że to słowo Hoc, To/ śćiąga się do przypadkow chlebá/ to iest/ do białośći/okrągłośći/ smáku. Jesli ták/toć przypadki/pod ktorymi się tái ćiáło/są ćiáłem własnym/ y krwią Páńską: według Grátianá/ ktory mowi in Canon: Hoc est, de Conse: dist: 2. Species, ábo osobá chlebá / pod ktorą się tái ćiáło Krystusowe/ iest Sákrámentem ćiáłá Krystusowego / species, ábo osobá winá / pod ktorą się tái krew Krystusowá / iest Sákrámentem krwie Krystusowey. Trzeći mowili/ że/Hoc, To/należy y śćiąga się do ćiáłá. Occamus in 4. dist: 13. mowi/ to słowko/ Hoc, To/ śćiąga się do ćiáłá Krystusowego. Petrus de Alliaco in 4. dist: 13. to słowko Hoc, To/znáczy ćiáło Krystusowe. Toż y inszy rozumieli. Jesli ták / to on chleb był iuż ćiáłem / nim Pan tych słow wymowił / To iest ćiáło moie: to nie te słowá zchlebá ćiáłá/ z winá krwie/czynią áni poświącáią/ále coś inszego przed wyrzeczeniem tych słow. To ten sens tych słow muśi być: Ciáło Krystusowe / iest ćiáłem Krystusowym/Ciáło moie/ iest ćiáłem moim. A coż to będźie iedno záwykłánie iákieś? Czwarći mowili / zábiegáiąc trudnośćiom / iáko Burgo de Forma verborum cap: 4. Hoc, sub hac specie præsens, vel de propinquo futurum, est corpus meum: á to co iest/iedno/ To ćiáło będźie ćiáłem moim: będąc czym / być záśię onym/iest to głupia rzecz mowić. A pięći vchodząc wszytkiego/mowią/ iż Hoc, To/nic nie waży áni znáczy. Gabriel Biel lection: 48. in Can: Pierwszy ták rozumieli/ gdy te słowá Xiądz mowi/ przez to słowo Hoc, To/ nic się nie znáczy/ ábowiem tych słow Xiądz nie mowi significativè, sed recitativè, iáko te ktore Krystus mowił. Nie iest tedy ten vmysł Xięży / áby przez to słowko Hoc, To/ miał znáczyć rzecz/ ále tylko przypomi-

nác spráwy Krystusowe / ktore czynił / y ktore słow
mowił/gdy ćiáło poświącał. Támże: *per hoc non de*
monstrat corpus Christi, nec aliquid aliud, Sed recit
Christum dixiße hanc propositionem cùm ipse consecr
vit ac discipulis suis dedit. Et secundum hæc præfata or
tio non est consecrativa, & hæc videtur eße intentio In
nocentii 3. & Gloßæ in Canon: Timorem. Toż piße y D
randus lib: 4. Cap: 41. Rational. Do tego wßytkieg
należą y one słowá/ ktore Gloßator położył *in Cano*
Cùm omne: dist: 2. de Consecr. Dicunt quidam quòd n
fit substantiatio, nisi in ultima syllaba totius formæ pr
lata. Alii verò dicunt, quòd cùm dicit, Hoc est corpus m
um, quia transubstantiatiatur sub illa conditione, scilic
si statim subiungat, hic est sanguis meus, aliter non. A
dicunt incertum eße in rerum natura, utrum in contin
ti fit corpus Christi. Wey czemuć zábiegáią / boią
mieć ćiáłá bez krwie / obawiáią sie áby ludźie nie b
trupáchwalcámi/ y dla tegoż twierdzą / że sie chleb
ćiáło nie przemienia/áż sie wino w krew przemieni/
bo áż sie záraz z chlebá ćiáło y krew sstánie: co i
przećiwko Lombárdowi / ktory mowi *lib: 4. dist:*
Nie bywa przemienienie chlebá iedno w ćiáło / á
winá iedno w krew. Toż mowi *Gratian: in Can: Co*
perimus. Toć ono nie prawdá co mowią / kędy ćiá
tám y krew/ gdyż Xiądz káżdą rzecz zosobná poświ
ca y czyni. II. Nie zgadzáią sie / Jestiże ćiáło Páńs
bywa bráne vsty ćielesnymi/ y do żołądká kłádźion
czyli duchownie przez wiárę bywa pożywáne: Jed
mowią że wiárą bywa bráne / iáko *Caietanus Tomo*
Tract: 2. cap: 3. mowiąc: Fałßywa to iest rzecz á
ćiáło Krystusowe miáło być ćieleśnie pożywáne/ áb
wiem mowią Theologowie/iż bywa bráne w Sákr
menćie duchownie/nie vsty ćielesnymi/ále wierząc/

II. Nie zgodá o pożywániu.

ktorzy to są Theologowie/przywodzi ich wiele Gratianus Can: *Quia corpus*. Canon: *Vt quid paras*. Can: *Credere in Iesum. distin: 2. de Consec:* Drudzy mowią/ że vsty ćielesnymi bywa bráne / ále do żołądká nie bywa kłádźione/iáko *Durandus lib:4. cap:41.* Ciáło Krystusowe z vst przechodźi do sercá / á w ten czás vstawa bytność ćielesna/ á zostawa Duchowna. *Gratianus in Canon: Tribus. dist: 2. de Consec: Species in stomachum non descendunt, per secessum non emittuntur, nec incorporantur.* Trzeći mowią iż bywa do żołądká kłádźione/y ták tám długo iest/iáko długo osoby/ ábo *Species* trwáią. *Gratian:* zápomniawszy się co wyższey powiedźiał/támże niżey mowi: Może mowić/iż *species* ábo osoby dobrze zstępuią do żołądká / bo ináczey iákożby przez womit miáły być wyrzucone/ podług onego Kanonu/ *Si quis per ebrietatem evomuerit, &c.* Tenże/ *in Can: Non iste: Species* ábo Osoby dobrze idą w ćiáło: ále izali tám iest Sákráment? nie iest: ábowiem tám przestawa być ćiáło Krystusowe / y ták tám długo iest Sákráment / poki iest ćiáło Krystusowe: ále iáko tám długo iest niewiem: ále choć nie iest Sákrámentem/ gdy iest w ćiele/ iednák iesliby kto przez womit wyrzućił go/ ma być z vczćiwośćią zchowány / ábowiem był Sákrámentem / ꝛć. A nie zgadzáiąc się tám z sobą/tenże *Gratianus* mowi/*in Can: Tribus.* Pewna rzecz iest/że iáko skoro osoby zębámi bywáią tárte/ ták prędko ćiáło Krystusowe do niebá porwáne bywa. To nic nie iedzą? podobni są w iedzeniu onemu Tántálusowi/ ktory się nigdy nie mogł áni ná ieść áni nápić / bo nie mogł ták prętko donieść / piszą Poetowie/do vst wody/iáko mu prętko wodá wybieżáłá. A ták iáko się nie mogł nigdy *Tantalus* nápić / ták Rzymiánie nie mogą się nigdy stáć vczestnikámi ćiá-

NOTA.

łá Krystusowego / iáko wiárą / co názywáią vżyw
niem Kálwińskim/ ták y vsty ćielesnymi/ bo im z gę
bywa wyrwáne: sámiż świádczą. Jesli ták/ á iák
się tu zostoi oná historia niepewna ktorą opisuie D
scipulus In Exem. Exem. 124. o Vdonie Arcybiskupi
ktorego w nocy wźiąwszy z łożá od opáćichy / kaz
Krystus śćiąć w kośćiele Maurycego/á nim go śći
to/pierwey go zá szyię vderzono/ ázby zniego wszytk
hostye wypádły / ktore iedno mszą ziadł / podstáw
wszy kielich w ktory pádáły. Tym sposobem ćiáło n
bywa z vst wyrywáne/ y do niebá donieśione/ k ten
przez wiele lat w człowieku trwáią osoby chlebá. J
sli w żołądku/támby się nie zostáły: Jesli kędy zá sk
rą/potemby wyszły/od czego nie iest y Gratianus pisz
in Cano: Tribus. Tego się nie godźi opuśćić co náp
sał Iohannes de Lapide in Resolutione Dubiorum. Cap
artic: 3. Coż czynić iesliby kto przyiąwszy ćiáło Kr
stusowe záraz miał womit? Niech będą vczćiwie z
bráne osoby chlebá / iesliby mogły być rozeznáne
niech będą położone w przybytku / ábo niech bę
strawione od kogo / by iedno kto był do iedzenia sp
sobny / bez obrzydliwośći / á te rzeczy w ktorych by
náleźione osoby / niech będą spalone / á proch w prz
bytku niech będźie schowány/ ꝛć. Naydźiesz te słowá
we Mszale. Tenże: Quid agendum, si quis post sumpti
nem Sacramenti ex infirmitate statim emittat, per sece
sum, quod sumpsit? (o słowá brzydkie y grube) Recoll
gantur species, & fiat sicut in casu præcedentis dubi
III. Nie zgadzáią się / iesli Sákráment iest stworz
ćielem/ czyli stworzeniem. Jedni mowią że iest stw
rzyćielem; bo tám iest Bostwo/ duszá/ ćiáło/krew/ ꝛ
iáko Concilium Tridentinum mowi Can: 1. de Euchari
Jesliby kto mowił że w nayświętszym Sákrámenć

III. Nie zgodá. co iest

Wieczerzy Páńskiey niemász prawdźiwie/ istotnie/ sámą rzeczą ćiáłá y krwie/ wespołek z duszą y z Bostwem Páná nászego Jezusá Krystusá / á zá tym ćiáłego Krystusá: Aleby mowił/ że tylko iest wnim/ iáko w znáku ábo figurze / ábo w mocy/ niech będźie przeklętym. *Turrianus* Jezuitá mowi *Tract*:1. *cap*:17. *fol*:97. Sákráment/ nie iest stworzenie/ á stworzyćiel Krystus. Tenże/ *Tract*:2. *cap*. 8. *fol*: 105. y *Tract*: 1. *cap*: 13. *fol*:70. Sákráment godźien iest dźiękczynienia y wzywánia. Opuszczam Lochmáirá/ Discypułá / y Stellę/ ktorzy mowią/ iż Kiądz iest stworzyćielem swego stworzyćielá/ ꝛć. y Antoniusá *de Padva*, v Bellárminá *lib*: 3. *cap*: 8. *de Euch*. Ktory przed osłem Sákráment názywał stworzyćielem/ mowiąc: Jmieniem stworzyćielá twego / ktorego w rękách choć niegodny prawdźiwie trzymam/ tobie mowię y roskázuię ośle/ ábyś zaraz przyszedł pokornie obyczáiem twym / y onemu vczćiwość ábyś wyrządźił / áby stąd poznáłá niepráwość heretycka / iż wszelkie stworzenie iest poddáne swemu stworzyćielowi/ ktorego zacność kápłáńska ná ołtarzu piástuie: Zchyliwszy głowę y poklęknąwszy ośieł/ Páná chwalił. Mędrszy to był ośieł/ niżeli one krowy/ co w Botorzu v Kraśniká świątość tę ziádły/ ktorą im dáłá kleszyna/ kupiwszy v Kántorá zá kilká groszy: y stądże śpiewáią; Człowiecze/ nie iest to chleb/ ále Bog/ wybáwićiel moy. *Algerus* nápisał *lib*: 2. *Cap*: 3. *de Eucharist*: Sákráment iáko Bogá chwalimy/ y iáko po rzeczy rozumney mowimy/ y prośimy/ Báránku Boży ktory gládźisz grzechy/ zmiłuy się nád námi. Skárgá záś ináczey *in art*:9. *fol*: 265. mowi: Tá powieść bluźnierska/ Kápłan iest stworzyćiel swe-

Sákráment.

Loch: Serm: 113. de Nova Miss. Discip: Domi. 14. post Trinit. Stel. Clari. B. 1.

go stwo-

go stworzyćielá/nie wyszłá od Kátolikow/ꝛć. A choć
by nowi Scribentowie Rzymscy wszyscy chćieli z wá
Sákráment stworzyćielem/nie tylko od pismá/od r
zumu / ále też y od Doktorow będą przekonáni / kto
rzy Sákráment stworzeniem názywáli. *Ambrosius*
lib:4.*Cap*:3 *de Sacramen.* mowi: Przyszedłeś do ołta
rzá/ y widźiałeś Sákrámentá położone ná Ołtarzu
y dźiwowałeś się stworzeniu: A wszákoż stworzeni
iest święte y zacne. *Irrenæus lib*:4. *Cap*:34. Ofiáruie
my Bogu z rzeczy stworzonych iego. Támże: Poświą
camy stworzenie. *Alcuinus lib*: *de divinis offic*: Xiąd
rzeczy ofiárowáne poświącą; áby/ktore były prosty
stworzeniem/ sstáły się świętym. *Liturgia Chryso*:
IV. Nie zgodá. *Basil*:mowi:*Tua ex tuis tibi offerimus.* IV. Nie mog
się zgodźić/iáko Krystusá z chlebá vczynionego w h
styey pożywáią / czyli głową pierwey / czyli nogám
czyli go w puł połykáią. O czym kto chce niechay cz
ta *Summam Angelicam*,*tit*:*de Eucharistia Cap*:1. *quæ*
32. Do czego służy tu oná trefna bayká Discipułow
ktorą nápisał / *in Exemplis de Eucharistia Exem*: 2
Gdy ieden Xiądz celebrował/ człowiek ieden co
nim stał/widźiał ná pátynie czásu przyimowánia/n
osobę chlebá/ále dźiećiątká;á chcąc Xiądz pożywá
ono dźiećiątko nie dáło mu się pożywáć / ręce y no
rozszerzywszy: Y rzekł Xiądz onemu człowiekowi
zá nim klęczał: Ilekroć chcę wźiąć ćiáło Páńskie w
stá/z trudnośćią mi to przychodźi. Rzekł mu on czł
wiek: Rádzęć/ ábyś popráwił żywotá. á gdy się p
práwił / gdy potym celebrował / trudnośći nie mi
wał/ábowiem dźiećiątko ręce y nogi skurczywszy/ p
dko w vstá xiężę weszło. Táka to iest prawdá/iáko
ono co nápisáli Mniszy/*libro Conformitatum*, *fol*: 7
Dźiećię/ ktore ledwie mowić vmiáło/widźiáło Bi

á Piotrá/ ktory pożywał Krystusá w osobie dźiecie-
cia małego przy Sákrámencie. Jesli ták/tedyć onego
Sákrámentu nie mieli pożywáćzbo ták mowi *Summa*
Angelica de Casibus Conscientiæ, titulo Eucharistia, cap:
quæstione 28. Jesli sie vkaże Krystus w osobie dźie-
cięcia przy Sákrámencie/ nie ma być pożywány. V.
Nie mogą sie zgodzić co myß te/ iesli chleb czyli ciáło:
jedni mowią że ciáło te/ *Alexander Alensis part. 4.*
quæst. 45. membr. 1. pißę: Niektorzy mowią/ gdzieby kol
wiek były położone osoby/ bądź ná czystym/ bądź nie
ná czystym mieyscu/ bądź w żołądku myßym/ y tám
iest ciáło Krystusowe. A w tym nic sie nie vwłacza
ciáłu Krystusowemu/ áni Sákrámentowi. Jesliby
pies ábo wieprz ziadł hostyą poświęconą zupełną/
nie widzę dla czegoby ciáło páńskie nie miáło przeyść
záraz w żołądek psá ábo wieprzá. Toż mowi *Burgo*
de Eucharist. Custod. Cap: 10. y Gerson lib: 4. cont: Flo-
retum, y *Durandus lib: 4. cap: 42.* A *Antoninus* Arcybi-
skup/ *de defectib. Missæ, 3. part: Sum: 3.* mowi: Jesliby
myß/ ábo inße zwierzę/ dla niedbálstwá osoby Sá-
krámentu ziádło/ ten przez ktorego niedbálstwo sie
to stánie/ ma czterdzieści dni pokutować (podług v-
stáwy/ *Concilium 3. Arelat: Can: 6.*) á myß ieśli może
być/ ma być vchwycona y spalona/ á popioł podle ol-
tarzá położony. Ale *Petrus de Palude* mowi: że myß
ma być wywnętrzona (y myß máią spalić/ á popioł do
sadzáwki wrzućić) á część hostyey/ ieśliby człowiek
przydźił sie iey strawić/ ma być w przybytku z vczci-
wością położona/ y tám ták długo iey dáć pokoy/ á-
sie w niwecz sámá obroći. Ale sámá hostya/ żadnym
sposobem nie ma być do sadzáwki wrzucona/ ták
niektory Xiądz vczynił/ nálazßy muchę po poświece-
niu w kielichu. A ieśliby człowiek był ták nabożny/ ie-

V. Nie zgo. dá, co myßie

by się tym nie brzydźił / áleby ią strawił / mogłb
być zálecony/ieśliby iednák pośćił. Tákći błog
sławiony Hugo zálećił Goderaná / ktory cząst
hostyey ziadł / ktore trędowáty z plugáwą śliną
śiebie wyrzućił / mowiąc: Znośnieyszy był ro
Wáwrzyńcá świętego. Jeśliże mysz/bydlę/ꝛć. ćiá
ło Páńskie ie / toć w nich Krystus mieszka / y będ
zbáwione: bo ći ktorzy ćiáłá Páńskiego vżywáią
w nich Pan mieszka/á oni w nim/ták iáko sám Pa
mowi: y Augustyn. Drudzy mowią/że mysz nie
ćiáłá Páńskiego/ ále chleb. Thomas mowi par:
quæst:79.art:3. Niektorzy mowili/iż iák skoro S
kráment bywa brány od myszy y od psá/ tám prz
stáie być ćiáło y krew Krystusowá: ále to mni
mánie vwłacza prawdźie temu Sákrámentowi
ꝛć. A ktorzysz to twierdźili: Innocentius Papież/sło
wá iego są: lib. 4.cap: 11. de Sacramen: Altaris. Cu
downie wráca się istotá chlebá/nie oná ktora pr
szłá w ćiáło / ále iż ná mieysce iey inszy chleb cud
wnie bywa stworzony/ktory bywa gryźiony y g
dány/ ꝛć. Dwoie przemienienie / ćiáłá z chleb
chlebá z wiátru: dźiwny to iákiś Protheus. Bon
ventura mowi in 4. Distin: 13. quæst: 1. Ják prę
ko mysz gryźie/ták też prędko Sákrámentem pr
stawa być. Tá opinia iest vczćiwsza y rozumnie
sza. Toż mowi y Durandus lib: 4. cap: 41. Gratian.
Can: Qui bene. Dist: 2. de consecr. pisze: Ani mam
mowić / żeby mysz miáłá ieść ćiáło Páńskie / ábo
wiem záraz przestáie być Sákrámentem skoro s
go dotknie. Trzeći nie śmieli twierdźić co mysz i
iáko Lombardus, ktorego są te słowá: lib: 4. Dist: 1
To záprawdę może powiedźieć/ że nieme źwierz
tá/ćiáłá Krystusowego nie iedzą/choć się ták zd

Ioan: 6. 56. August: Tractat: 26. in Ioan.

Coż ted

Coż tedy bierze myß? co ie? Bog to wie/ ꝛć. VI. Nie zgadzáią się o wodźie ktorą z winem przy Mßey mießáią/ iesli się też w co przemienia. Innocentius 3. Can: Cum Marthæ: de celebrat: Mißæ, zeznawa. Pytałeś też iesli się wodá z winem w krew przemienia / o tym v Szkolástykow opinie rożnią się/ ꝛć. Jedni mowią że się wprzod w wino / á potym w krew z winem przemienia/ iáko Thomas, ktorego są te słowá/ part: 3. quæst: 74. art: 8. Wodá przemienia się w wino/ á wino w krew. Tegoż byli rozumienia y inßy / zeznawa támże Innocentius. Drudzy mowili/ że się z winem wodá w krew záraz przemienia: piße Gratianus in Canonem, In Sacramentorum, y/ Non oportet. mowiąc: Jnßy mowią/ iż wino y wodá przemieniáią się w krew. Innocentius 3. z temi się zgadzáiąc/ tákową opinią názywa podobnieyßą ku prawdźie. Trzeći mowili / że się wodá nie przemienia áni w krew áni w wino: ále w flegmę/ zeznawa Innocentius ibidem Can: In quadam: y Gratianus ná mieyscu náznáczonym. Czwarci mowili/ że się wodá obráca w niwecz/ to iest/ ginie/ słowá są Grátianowe támże: Dźieie się przemienienie rzeczy/ według niektorych/ iż chleb przemienia się w ćiáło/ wino w krew/ wodá w niwecz. Ostátni mowili/ że wodá y po poświęceniu/ wodą zostawa. tego był rozumienia Bertramus, lib: de Corp: & Sang: Christi, y inßy zeznawáią/ Innocentius y Gratianus ná mieyscách náznáczonych: á Durandus lib: 4. Cap: 42. nie śmie o tym zdánia swego powiedźieć. Nie godźi się tu onego opuśćić / co mowi Honorius Papież III. Can: Perniciosus: Jż więcey trzebá lać winá w kielich á niżeli wody. Dla czegoż? mowi Gloßator támże: Wino rosko- Lib: 3.

Tit: 41. de celeb Miss.

ſznieyſze ieſt do pićia á niżeli wodá/y dla tegoż wię-
cey leią winá á niżeli wody. Abowiem ieſliby wię-
cey lano wody/ nie piłoby ſię ták wdźięcznie / á te
wodá zły żołądek czyni/ ꝛć. Thomas ná mieyſcu ná
znáczonym inſzą rátią dawa mowiąc: Trzebá má-
ło wody lać/áby zá wielkośćią wody/wino w wo-
dę nie odmieniło ſię. Plotki śmiechu godne. VII.
Nie zgadzáią ſię/ ná co y dla czego Xiądz ná trzy
częśći łamie hoſtyą: Jednę część iedzą/drugą w
kielichu topiąc/ trzećią ná pátynie zoſtáwuiąc
przez cząſtkę pierwſzą ziedźioną / ćiáło Kryſtuſo-
we/ ktore po źiemi chodźiło; przez w kielich włożo-
ną/ćiáło ktore zmartwychwſtáło; przez cząſtkę n
pátynie zoſtáwioną / ćiáło ktore w grobie leżáło
Sergius Papież rozumiał/piſze Gratianus Can: Tri-
forme. Jwo Biſkup lib: de Divin: Offic. przez cząſt-
kę ziedźioną/ ćiáło Kryſtuſowe ktore w grobie le-
żáło y zmartwychwſtáło: przez w kielich włożoną
kośćioł boiuiący: przez tę co ná pátynie ieſt/ ko-
śćioł tryumfuiący/rozumiał. Honorius lib: de Gem-
ma Animæ, cap: 56. mowi: Xiądz trzećią cząſtkę dl
chorych do Ciborium chowa. Thomas part: 3. quæſ
83. art: 5. mowi: Cząſtká w kielich puſzczona/znácz
Kryſtuſá / y inſze święte odpoczywáiące: cząſtk
ktorą Xiądz ie/ znáczy ludźi ná źiemi żywiące: czą-
ſtká ktora do końcá Mſzey trwa (tego iuż tera
niemáſz) znáczy duſze czyſcowe. Diſcipulus mow
Serm: de Sanc: Simone: cząſtká w kielich włożona
bywa poświęcona zá żywe: druga zá święte: trze-
ćia zá te co ſą w czyśću/ ꝛć. To troiákie łamánie
1. burzy Tránſubſtántiátią Rzymſką: bo ćiáło
Páńſkie nie może być łamáne / ále znáki bywáią
łamáne/iáko ich y Proſa zeznawa/to ieſt/ chleb by-

VII. Nie zgodá o łamániu.

Czytay kto chce o tey niezgodźie, Durād: lib: 4. cap: 51.

wa łamán

wa łamány/ iáko vczy Lombardus libr. 4. dist: 12. 2. Bluźni święte zá nie ofiáruiąc. 3. Xiężą vkázuie być Judaszámi. ábowiem Pan Krystus cząstki oney omoczoney nie dał iedno Judaszowi / ktora go być zdraycą vkázowáłá: słowá są Juliuszá Papieżá/Can: Cum omne, dist: 2. de consecr. y Lombárdowe/ lib: 4. distin: 11. y Thomásowe / part: 3. quæst: 83. art: 5. Cząstká w kielich wpuszczona/ nie ma być dawána ludowi dla zupełnośći kommuniey/ábowiem chlebá omoczonego/nie podał Krystus iedno Judaszowi zdraycy/ꝛć. Nie tylko tą hostyą omoczoną vkázuie być Judaszámi Xiężą/ále y przedawánie Mszey: słowá są nápisáne in Stella Clericorum: Xiądz ktory zá pieniądze celebruie/ mowi z Judaszem/co mi chcećie dáć / á ia go wam wydam/ꝛć. VIII. Nie zgadzáią się o poświącániu / co poświąca Sákráment / zeznawa Thomas Op: 59. cap: 3. qu: 78. art: 1. y Bellarmin: lib: 4. cap: 12. de Eucharist. Jedni mowią: Iż Canon, Te igitur clementissime, Sákráment poświąca / przez ktorego / iesliby nie był mowiony / Sákráment być nie może / iáko Colonienses in Antididagmate, y Lyndanus in Panoplia lib: 4. cap: 41. Jesli ták / toć Krystus/ Apostołowie / y stáry kośćioł/ nie mieli prawdziwego Sákrámentu / bo o tym Kanonie niewiedzieli. Toć y Papież źle czyni / dopuszczáiąc w Rzymie/we Włoszech/Liturgiey Greckiey: w Mediolanum/ Ambrożego; w Hiszpániey / w Tolećie/ Morárábskiey odpráwowáć / bez tego Kanonu/ co zeznawa Bellarminus lib: 2. cap: 18. de Missa. Drudzy sámym tylko tym słowom / To iest ćiáło moie/ przywłaszczáią poświącánie Sákrámentu / iáko Bellarmin: lib: 4. cap: 13. de Eucharist: á Scotus mowi

NOTA.

VIII. Niezgodá o poświącániu.

in 4. Sentent: distin: 8. qu: 2. 3. art: 2. Hæc Propoſitio, Hoc eſt corpus meum, non eſt conſecrativa. Innocentius 3. Franciſcus Maronis, Gloſator in Can: Timorem, ktorych przypomina y przywodzi *Gabriel Biel, in Can: Miſſ: lect: 48.* twierdzą/ iż Kryſtus Pan/ temi ſłowy/ *Hoc eſt corpus meum,* nie poświęcał Sákrámentu/ ále mocą swą/ powiádáiąc/ iż te ſłowá/ nie poświęcáią/ ále iuż vkázuią być ciáłu Kryſtuſowe. A temu twierdząc/ iż te ſłowá Pan mowił *ſignificativè,* á Xiądz *recitativè,* ábowiem czyta co Kryſtus Pan czynił/ yco mowił/ poświęcáiąc y rozdawáiąc/ y dla tego nie w oſobie swey á nie Kryſtuſowey mowi: *Qui pridie quàm pateretur, &c.* Trzeći rozumieią/ iż Pan poświęcał tym ſłowem *Benedixit,* Błogoſławił/ o ktorych wſpomina *Durandus lib: 4. cap: 42. Ration.* y *Biel lection. 36. in Can: Miſſ.* ktorego mniemánia był y *Scotus in loco citato,* y dawáli tego rátią: Jeſliby ciáłu Kryſtuſowe nie było w Sákrámencie/ przed wymowieniem tych ſłow/ *Hoc eſt corpus meum,* nie ſłużnieby Pan mowił/ *Hoc eſt, &c.* Bo potrzebá było pierwey chleb poświęcić/ toż dopiero rzec/ To ieſt/ &c. Czwarći rozumieli/ iż nie tylko te ſłowá/ *Hoc eſt corpus meum,* ále y te/ *Accipite & edite, hoc facite in meam, &c.* należą do poświęcánia. *Lombardus* mowi *lib: 4. diſtin: 8.* Poświęcánie ktoremi ſię ſłowy dzieie/ ſłuchay ktore ſą ſłowá/ Bierzćie/ &c. Toż mowi *Gratianus in Canon: Timorem. diſt: 2. de conſec.* Opuſczam owych ktorzy vczą/ iáko intentia Xiędza do Cōſekrowánia ieſt potrzebna/ bez ktorey nie może być Sákrament: tego mniemánia ieſt *Lombardus lib: 4. diſtin: 13.* y inſzy. Jeſli ták/ muſzą wątpić o Sákrámencie: bo co wiedzieć miałli ksiądz intentią? nie myślił w te czáſy/ gdy mowił ſłowá páńſkie/ o czym inſzym? Wſzák y ſam *Bellarmin: lib: 1. cap: 27. de Sacram. in genere,* zeznawa/ iż w ten czás gdy rzeczy świete odpráwią ſię/ myśl bywa rozrárgniona/ &c. zá czym w one rzeczy/ o

ktorey my-

ktorey myſli/chleb ſię przemienić może/zá wyrzeczeniim tych ſłow/Hoc eſt,&c. Tenże Bellármin/lib:4.cap:12. de Euchariſt.mowi: Kátholicy niech vważáią/ieſli ktoś teſt święcony/ ábo ieſli ma intentią/ zć. A ktoż to może wiedźieć/ tedno ſam Bog? 1 Cor: 2. v. 11. Toć ieſli nie ma intentiey/ z chlebá ćiáłá nie czyni/ á zá tym ludźi czyni chlebochwalcámi. Niewſpominam Skárgi/fol:211.cont. Volanum, ktory mowi: znákiem krzyżá bywa poświęcone ciáło Páńſkie/zć. Kryſtus nie żegnał/zeznawa Wega Jeſuitá/lib: de Euchar:fol:1. theſi 16. Toć chleb nie był on ciáłem Páńſkim. Scotus in Repor:diſti:8. quæſt:2. Widząc niezgodę ſwoiey drużyny / mowi: Wolna teſt nieumieiętność/ nie wiedźieć wiele ſłow do formy poświęcánia potrzebá/y dla tegoż/ktory wierzy że wie/błędźi/ zć. Nie pomnieli iż ſam Pan Jezus Kryſtus mocą ſwą / ſłowem náświętſzym/y vſtáwą chwalebną Sákrament poświęca/ chleb y winо od poſpolitego vżywánia do świętego/ od ſpráwy przyrodzoney/ do Sákramentálney odłoczáiąc. A czyni to przez vſtáwę Miniſtrow/ktorzy imieniem iego chleb y winо od poſpolitego vżywánia wyłączywſzy/ błogoſłáwią według vſtáwy iego/ czytániem wſzytkiey vſtáwy iego/y modlitwámi/ku vżywániu wierzącym. Co zeznawa Chryſoſtom: Homil: de Prodition. Iudæ. A oto y teraz tenże Kryſtus Pan przytomny teſt / ktory tám ten ſtoł przyozdobił/tenże ſam ſtoł ten poświęca. Abowiem nie człowiekći teſt / ktory położone rzeczy ná ſtole świętym/krwią y ciáłem Kryſtuſowym czyni/ále ten ktory zá nas vkrzyżowány teſt PAN KRYSTVS Szyſtky Kápłáńſkiemi ſłowá bywáią wymowione/ á mocą y łáſką Bożą poświęcone. Toż mowi Homil:2. in 2 Timoth 1.y Epiſt:ad Ceſar. tákże Auguſtinus lib:3. in Levit:cap:84. A Skárgá Dominic:17.po świątkách: Kryſtus tu ná ziemi niewidomie Sam poświęca. Toż mowi Bellármin:lib: 4.cap: 13. de

Eucharist: Toć ono nieprawdá co nápisáli niektorzy / iż
xiądz iest stworzyćielem swego stworzyćielá. Niepomnie-
li iż Doktorowie krześćiáńscy nie tylko sámym piąći sło-
wom przywłászczáli poświęcenie Sákrámentu / ále w-
szytkiey vstáwie Páńskiey / y modlitwom. Augustin: lib: 3.
cap: 4. de Trinit. Ono my ćiáłem y krwią Krystusową ná-
zywamy / co z owocow źiemie wźiąwszy / á modlitwą du-
chowną poświęćiwszy / vczćiwie y przystoynie przyimuie-
my ku dusznemu zbáwieniu / ná pámiątkę męki Páńskiey /
dla nas podiętey. Gregorius Causa 1. quæst: 1. Can: Multi.
Modlitwą duchowną bywa poświęcona ofiárá ná pá-
miątkę śmierći Páńskiey. Iustinus Apolog: 2. Przez słowo
modlitwy y dźiękczynienia / poświęconą od nie[illegible] żywność
bierzemy. Toż mowi Irrenæus lib: 4. cap: 34. Cyrillus Ca-
tech: 3. 4. Mystagog: Hiernym: Epist: ad Evagrium. A Li-
turgia Chrysostomi, Iacobi, Clementis, Basilij, mowi: Boże
sam błogosław ofiárę tę / wzywamy y pokornie prośimy /
wypuść Duchá twego świętego ná nas y ná te dáry poło-
żone / á vczyń ten chleb drogim ćiáłem pomázáńcá twe-
go / ꝛć. Canon Missæ mowi: Ktorą ofiárę ty Boże rácz v-
czynić błogosłáwioną / áby się nam sstáłá ćiáłem y krwią
Syná twego / ꝛć. Tegoż rozumienia byli wszyscy Dokto-
rowie Greccy / iż nie tylko słowy Páńskiemi / ále y inszemi
modlitwámi bywa poświęcony Sákrámenty / zeznawa
Bessárion Kárdynał lib: de Sacram: Euchar. y Bellár-
min lib: 4. cap: 12. de Eucharist. Nie pámiętáli náostátek
ná Grzegorzá wielkiego / lib: 7. Epist: 63. Ná Hieronimá /
lib: 3. cont: Pelagianos. Ná Durándá / lib: 4 Cap: 47. Ná
Wáláfridá / lib: de Reb: Eccles: cap: 23. ktorzy piszą / iż Apo-
stołowie Sákrámenty poświącáli modlitwą Páńską. To
nie kreślániem / chuchániem / rąk rozszerzániem / ꝛć. Opu-
szczam insze niezgody: kto chce niech czyta Bellárminá /
ktory rozmáite niezgody swoichże Rzymian przywodźi /

lib:3.cap: 11,12, 3,14,15,16.de Euchariſt. Otoż káżdy widzi zgodę Papieſką / ktorą ſię częſto przechwaláią/Ewánieliki niezgodą zámiátáiąc: ánoby lepiey wprzod v śiebie zgodę vczynić; iáko niekiedy Philipowi Krolowi Mácedońſkiemu powiedźiał Demaratus, ktory chćiał Greki z Pelopenezyany zgodźić: Ty pierwey idź/á w domu ſwym pokoy vczyń. IX. To ſłowo y z wyrozumieniem ſwym/przećiwne ieſt Wniebowſtąpieniu Páńſkiemu według ćiáłá/ Matth:26.11. Ioh:16.28. 17.10. Ewánieliſtom/ Mar: 16.19. Luc: 24. 51. Act:1.2, 9. Apoſtołom/ Actor:1. 22. 3. 21. 1 Pet:3. 22. 1 Cor: 11.26. 2 Cor: 5.16. Col: 3.1. Hebr:1.3. 4.14. 10. 12. Aniołom/Actor:1.11. Skłádowi Aſtoſtolſkiemu/w ktorym mowimy/Wſtąpił ná niebioſá/ ꝛć. X. To ſłowo y z wyrozumieniem ſwoim / nieſłycháne y ſprzećiwne ieſt/dawnym Conciliom/ktore y po poświęceniu twierdźiły y wierzyły/ że chleb chlebem wino winem zoſtawa/ ćieleſnie ſię w ćiáło y w krew nie odmieniáiąc/ále tylko ſię Sákrámentem ćiáłá y krwie Syná Bożego przez ſłowo Boże ſtawáiąc/to ieſt/táiemnicą/znákiem/y wyświádczeniem ćiáłá y krwie Páńſkiey. Concilium Ancyranum Can:2. mowi: Diákonowie niech nie ofiáruią áni chlebá áni kielichá. Concilium Neoceſarienſe Can: 13. mowi: Preſbiterowie Páráphiey inſzey przy Biſkupách ábo Presbiterách miáſtá/ nie mogą ofiárowáć/ áni dáć chlebá poświęconego/ áni kielichá podáwáć. Concilium Nicœnum act: 1. mowi: Ná ſtole Bożym nie mieymy względu pokornie ná Chleb położony y Kielich, ále podnioſzy myśl / Wiarą rozumieymy położonego ná Onym Stole Báránká onego Bożego gládzącego grze-

Roku było 308.

Roku było 320.

To Conciliũ zrowna do Papie

zá z inßemi Pátriárchámi przy sądziwßy mu tylko Kośćioły przyległe Rzymowi, iákoświádczy Canon 6. u Ruffiná Concil: Nic: Lib: 1. cap: 6. Histo.

chy świátá. Toż mowi Concil: Can: 20. iáko ma Ruffinus: Niechay nie rozdawáią Diákonowie Eucháristyey przy Presbiterách. Concil: Laodiceanum mowi Can: 25. Nie godźi się áby miał Diákon chleb rozdáwáć y kielich błogosłáwić. Concilium Constantinopolitanum VII. mowi/iáko czytamy w Synodźie 2. Niceńskim/Act: 6. Obraz ćiáłá Krystusowego iest chleb. Te Concilia iáśnie dawáią znáć/ że chleb y wino po poświęceniu istoty nátury swey nie vtracáią: ábowiem chleb y wino / winem y chlebem świętym po poświęceniu názywáią: k temu/Sákrámentu chwalić nie każą/ále vczą ábyśmy vmysł wzgorę ku niebu wyćiągáli y podnośili/á tám wiárą ná Krystusá pátrzáli/y onego pożywáli: czegoby byli nie mowili áni zákázowáli/gdyby byli wierzyli/że się chleb w ćiáło istotnie y ćieleśnie przemienia. Do tego/dwie osobie Sákrámentu wspomináią / ktore rozdawáli ßáfárze táiemnic Bożych ludowi. A iż ofiárowánia wspomináią/ ále iednák przez ofiárowánie nie rozumieli ofiáry Mßárskiey/ to iest/ ofiárowánia zá żywe y zá vmárłe, ále częśćią błogosłáwienie / co się pokázuie z Láodiceńskiego Concilium, częśćią Rozdawánie ludźiom/według onego co mowi nie tylko pismo ś. ále y Cyprianus Serm: de Laps. A gdy się obchody świętedokończyły/Diákon kielich począł obecnym ofiárowáć. Ale co przypominam one dawne Concilia: Conciliũ Tridentinum ácz Trán substántiátią zmacniáło y oney broniło / iednák przećię Sákrámentálne y Duchowne pożywánie zálecáło y wprowadzáło. Abowiem Can: 8. Seß: 3. de Euchariſt. mowi: Jesliby kto rzekł/iż Krystus w Sákrámenćie dány / ma być tylko Duchownie

pożywány

pożywány/á nie Sákrámentálnie też y ſámą rzeczą/ niech będzie przeklęty. A Can:8. Seſſ:6. de Miſſa mowi: Jeſliby kto rzekł/iż Mſſe w ktorych ſam Chryſtus Sákrámentálnie kommunikuie/zá Te ſłowá ſáme/ NOTA.
bierzą Tránſubſtántiátią: Bo coż ieſt Duchowne pożywánie/ iedno z Chryſtuſem ſię ziednoczyć przez wiárę/Chryſtuſá do ſercá przypuſzczáć. Wiárą: ináczey rzecz widzieć/á inſzą wierzyć: widzieć chleb/á wierzyć/że nas pan w te czáſy kazmi ciáłem ſwym/ y nápawa krwią ſwoią duchownie / zá ſprawą Duchá świętego przez wiárę. Toć ieſt Duchowne pożywánie/ według Chryſtuſá Páná/ Ioh: 6. 35. y Auguſtyná/ ktory mowi Tract:26. in Ioh. Wierzyć w Chryſtuſá/ ieſt ieść chleb żywy/ kto wierzy weń/ pożywa go/ y niewidomie bywa náſycony. Tenże Serm:ad Infan. Co widzięſie chlebém ieſt/zć. Coż zá ſie ieſt Sákrámentálne pożywánie/ iedno zwierzchowne pożywánie vſty cielesnymi chlebá Sákrámentálnego / ktory nam wyświádcza ciáło Páńſkie w niebie będące/y zwierzchownie w nas pieczętuie Duchowne pożywánie/ták ták o y ſam Auguſtyn zeznawa/mowiąc Tract:26. in Ioh. Kto niemieſka w Chryſtuſie/y w kim nie mieſzka Chryſtus/bez wątpienia nie pożywa duchownie ciáłá / ánі pije krwie iego/chociaż cielesnie y widomie trzęſzębámi ináki ciáłá y krwię páńſkiey. XI. Nie tylko Do- Dan:11.
ktorowie krześćiáńſcy/o tym ſłowku grubym/nowym/ ktore Bogá Maozim vczynilo/ niewiedzieli/ ani ſłychali/ ánі go też vżywali; co przyznawa y ſam Bellármin lib:3. cap:23. de Euchariſt: ále też przemienienia/przewierzgánia/przeiſtoczenia iſtnego/rzeczy iedney w drugą/chlebá wćiáło/winá w Krew/nie vczyli/y owſzem rzecz przećiwną náu-

ce Rzymskiey o Sákrámencie świętym podawáli/y ná piśmie zostáwili: To iest/iż chleb będąc chlebem/wino winem prostym/sstawáią się Sákrámenty ciáłá y krwie Páńskiey/w te czásy/gdy od pospolitego pokármu y napoiu/do Duchownego/zá roskazániem y vstáwą Páńską/słowem Bożym wyłączone y obrocone bywáią/nie vtracáiąc istoty y nátury swey. Dionysius, nie on Areopagita vczeń Páwiá ś. co zeznawa Caietanus, Rotherodomus, Vallain cap: 17. Actor: y insży: ale nieákt Grecki Doktor/co zeznawa Rhenanus in Tertul: de Corona militis, Ten pisząc de Eccles: Hier: cap: 3. mowi: Znáki położone są ná ołtarzu/przez które Christus y znáczy się/y bywa brány. Támże: Stoi Biskup przed naświętszymi znáki/które położone są Támże: Biskup chleb ktory był zákryty y cáły/odkrywszy y ná wiele części połamawszy/y ieden kielich między wszytkie podzieliwszy/rozdawa. To Doktor nie myślił o Tránsubstántiátiey. Bo po nieważ po poświęceniu/chleb iest nákryty; odkryty/łamány/co nie może być rozumiano o ćiele Páńskim/á k temu chleb y kielich názywa znákámi ciáłá y krwie Páńskiey: Tedyć chleb y wino zostawa w swoiey istności/oney nievtracáiąc. Ták ktorą słowá pisząc Maximus Scholast: mowi: Znáki to są nie sámá prawdá.

Ignatius Epist: ad Philadelphienses: Proszę was ábyście stali przy iedney wierze/przy iednym przykazániu/iedney Eucháristyey używáiąc: Jedno iest ciáło Páná Jezusowo/y iedná krew/ktora zá nas iest wylána/ieden też chleb/zá wszytkich połamány/y ieden kielich wszytkiego Kościołá: w rzecie Greckim iest/ Y ieden kielich wszytkim

Ten Doktor zo Grecie Hieroteusßá iákiegoś nauczyćielem ßwoim nie Piotrá ani Páwłá świet. li. de divin. nomin cap 3

Tenże Ibid. cap: 5. Vspomina Clemensá Alexándryiskiego Ktory żył Roku 210. A ták nie Areopágitá to był.

zdawány. Tenże Epist: ad Ephes. Często przystępuyćie do Sákrámentu. Támże: Łamiemy chleb/ ktory iest lekárstwem nieśmiertelnośći. Ten Doktor rozdziela chleb od ćiáłá/ wino odkrwie. Czym dawa znáć/ iż w Sákrámenćie zostawa chleb y wino/ ktory wyświádcza ćiáło Páńskie/ ktore iest rzeczą Sákrámentu: co się y z tąd pokázuie/ gdy wspomina Łamánie chlebá; co nie może być rozumiano o ćiele Páńskim/ ktore nie może być łamáne/ ßárpáne/ kráiáne: świádczy Augustinus Tract: 27. in Ioh: y de Verb: Apostol: Serm: 2. Lombardus lib: 4. dist: 12. Gratianus in Canonem, Ego Berengarius. Ani o osobách czczych: ále o istoćie chlebá właśnie. Ci dwá Doktorowie/ nie tylko o przemienieniu nic niewiedźieli/ iedney rzeczy w drugą/ chlebá w ćiáło: ále też o rospołowiczeniu Sákrámentu nic nie myślili/ áni o ostrzygániu/ y owßem zá ich wieku zupełnego y łamánego vżywáli/ ták duchowni iáko y świeccy/ Sákrámentu.

Iustinus Apolog: 2. A gdy przełożony y wßytek lud dźięki czynić przestánie/ ktorych názywamy Diákony/ káżdemu z osobná będącemu/ dáią cząstkę chlebá/ y kubká rostworzonego/ nád ktoremi stáło się dźiękczynienie: y dopußczáią też odnośić y tym ktorzyby ná ten czás we Zborze nie byli. A tenćiv nas pokarm zowie się Eucháryſtią. Tenże in Dial: cum Triph. Pßeniczna mąká/ ktorą według zwyczáiu/ zá oczyśćionego od trądu ofiárowano/ znaczyłá chleb Euchárystiey (to iest/ Sákrámentálny) ktory Jezus Krystus Pan náß ná pámiątkę męki swey oczyśćiáiącey od káżdego grzechu duße ludzkie podał pozostáłym/ ábyśmy dźiękowáli Bogu/ iáko zá to/ iż świát ze wßytkiemi

Roku 60 żył. Ten Doktor kazał Biskupowi słucháć páná Krystusá Nie Papieżá, y Krystusá Páná zwał Biskupem naświętßym y nawyżßym Epist: ad philad: *Roku 140 żył. Ten Doktor Páwłá sowie Oycē Oycow, autorē mistrzem prawdziwey religiey To nie Piotrá.*

rzeczámi/ dla człowieká stworzył; ták też y zá o
kupienie/ ktorym wybáwieni iestechmy od grz
chow. Támże Krystus podał nam chleb ná pámi
tkę przyiętego ćiáłá/ y kielich ná pámiątkę krw
Támże przy suchym y mokrym pokármie/ przyp
minamy sobie co vczynił Bog/ y co zá nas ćierp
Syn Boży. *Iustinus*: Nie tylko iż zupełne vżyw
nie Sákrámentu/ to iest/ dwu osob/ iáko pospo
ćie mowią/ wspomina: ále też o przewierzgán
istotnym/ chlebá w ćiáło/ winá w krew/ nic nie r
zumiał. Abowiem po poświęceniu/ chleb chlebe
wino winem/ názywa/ tákże pámiątką ćiáłá Pá
skiego. A co więtsza/ Sákrament chlebem such
názywa; nie wierzył concomitánciey. Czegoby b
nie mowił/ gdyby chleb y wino istotę swą vtrá
ły. A iż wspomina odmiánę chlebá y winá/ te
przećię nie táką/ iáką rozumieią Rzymiánie; á
Sákrámentálną: to iest/ Jáko Syn Boży słow
wćielił się nie odmieniáiąc Bostwá w ćiáło; t
chleb ćiáłem Krystusowym sstawa się/ nie odmi
niáiąc substántiey chlebá w ćiáło/ ále wźięćiem
mienia/ áby ták chleb był Sákrámentem ćiáł
páńskiego.

Rokużył 180. Ten Doktor Pásterze Rzymskie zwał presbyterámi. To nie Biskupámi nay-

Irrenæus li: 4. *Cap*: 34. Chleb ktory z ziemie iest
przyiąwszy názwánie Boże/ iuż nie iest pospolitym
chlebem/ ále Sákrámentem dźiękczynienia/ zedwu
rzeczy złożonym/ z ziemskiey y niebieskiey. Tenże
lib: 5. Chleb przyiąwszy słowo Boże/ sstawa się
Eucháristią krwie y ćiáłá Krystusowego. Tenże
lib: 4. *cap*: 32. Ten chleb ktory iest z stworzenia/
wźiął y dźięki czynił/ mowiąc: To iest ćiáło moie.
Tákże y kielich/ ktory iest z tegoż stworzenia/ ktore
iest według nas/ swoią krwią wyznał być. Tenże

lib: 4.

lib: 4. cap: 57. Kryſtus wźiąwſzy chleb/ſwoim ćiáłem wyznał go być/ záć. Ten Doktor názywa chleb ćiáłem Kryſtuſowym/wino krwią: K temu/nie czyni z chlebá y z ćiáłá Páńſkiego iedney iſtnośći/ y oſobnem twierdźi być po poświęceniu dwie rzeczy/ nie iedną. Nádto/nie mowi/áby chleb po poświęceniu przemieniał ſię iſtotnie w ćiáło/ vtráćiwſzy ſtoré ſwą/ále mowi/iż Sákrament ze dwu rzeczy złożony ieſt/z ziemſkiey y z niebieſkiey. Przez ziemſką rzecz rozumie chleb/przez niebieſką ćiáło y krew Páńſką. Zkąd ſię pokázuie/ że ten Doktor niewieśćiał nic o przeiſtoczeniu Papieſkim/chlebá w ćiáło/winá w krew/ ktore czyni ze dwu rzeczy iedną: to ieſt ćiáło Páńſkie z chlebá/ krew z winá: bo tym ſpoſobem iużby nie były dwie rzeczy/ ále iedná: á ſon dwie rzeczy vkázuie tu.

Tertullianus lib. 1. cont: Marcionem. cap: 9. Kryſtus chlebá nie odrzućił/ktorym ćiáłoſwoie repreſentuie. To ſłowo Repræſentat, rozumie ſię Znáczy/ pokázuie/wyráża/okázuie: co ſię pokázuie/nie tylko z Bellárminá ſámego/ ktory mowi lib: 4. cap: 19. de Euchar. Euchariſtia eſt ſignum & repræſentatio mortis Chriſti. y z Lombárdá/ ktory mowi lib: 4. diſt: 12. Fractio z páſſionis Chriſti & morris eſt repræſentatio, y z Fonſeki/ ktory mowi lib: 1. cap: 8. Inſtit: Dialect. Omne quod repræſentat, eſt ſignum eius, quod repræſentat, ále też y z ſámego Tertullianá/ktory nie tylko lib: de Pœnitent. ále też lib: 4. cap: 60. cont. Marcion. ſam ſię wykłádáiąc/przez to ſłowo Repræſentat, nie rozumie rzeczy iſtotney/ ale ſámey rzeczy/ále rzecz znáczącą inną rzecz/ ktorey ieſt znákiem. Słowá iego ſą: Pan Kryſtus wźiąwſzy chleb y rozdźielony Zwolennikom/ ćiáłem go

Wyſyłá miſyą Euſeb: Hiſt: Eccleſ. li: 5 cap: 24.

Roku 210. żył. Tę Doktorſą Gáiádeszy, iż Zephirinus Biſkup Rzymſki był Montániſtą, li: contra Praxeą, ktory Mōtány był hereryką piſze Euſebius hiſt: Eccl: l. 5. c: 17. Tęże li: 4. ca: 23. cō: Mar.

ciõnem, *Kośćioł Ierozoli. mſki ná zywa mátką relligiey ſtudnicą zbáwienia Nie Kośćioł Rzymski. Tenże Kryſtuſá zowie głową Kośćioła. To nie Piotrá.* lib: cõt: Marci. 5. Cap: 37.

ſwym vczynił/mowiąc: To ieſt ćiáło moie: to ieſt figurá (ábo znák) ćiáłá moiego. A figuráby nie byłá/gdyby ćiáło prawdźiwe nie było. Abowiem rzecz prozna/ iáko ieſt *Phantaſma*, obłudá/ figurá nie może mieć: ábo ieſliże dla tego chleb ćiáłem ſobie zmyślił/ iż nie miał prawdźiwego ćiáłá/ to miał chleb wydáć zá nas: byłoby to nieiáką podporą prożnośći Márcyonowey: że chleb ieſt vkrzyżowány. Tenże mowi *lib: 3. cap: 12. cont: Marcion* ktore ma słowá y *lib: adv: Iud: cap: 10.* Abowiem tak w Ewángeliey też wáſzey Bog obiáwił/ názywaiąc chleb ćiáłem ſwoim/ ábyś y ſtąd wyrozumiał że on dawał figurę ćiáłá ſwego/ ktore záś ćiáło w chlebie Prorok figurował/ iáko ſam Pan ten Sakráment potym wyłożyć miał. Ten Doktor ſtáwi chleb poświęcony názywa ćiáłem Kryſtuſowym dla tego/ Iż wyświádcza ćiáło Kryſtuſowe, ktorego ćiáłá Márcyon nie przyznawał Pánu Kryſtuſowi. Z ktorey figury Doktor Tertullian dowodźił prawdźiwego ćiáłá Páná Kryſtuſowego/ kázuiąc to tym chlebem: Jeſli Pan Kryſtus miał obłudne á nie właſne ćiáło/ á iákoż obłudy mogą być chleb figurą? Ale iż Pan Kryſtus dawał znak ćiáłá ſwego vczniom/ chleb z tedyć miał właſne ćiáło. Twárde to ſą słowá ná Rzymiány/nád ktoremi ſię kręći Bellármin: á *Hardingus* nie mogąc ich zgryść/ ták ſię z nich wyśliznąć chce/ *Sect: 1. cont: Ivellum.* Záprawdę nieco od prawdźiwego wyrozumienia słow Kryſtuſowych/ vſtępuie wykład Tertullianow: ꝛć. A on ie lepiey rozumie. ták nie dopiero ſam Kálwin te słowá (To ieſt ćiáło moie) iął ták wykłádáć: To ieſt figurá ábo znak ćiáłá mego: gdyż to nie Kálwinowe ſą wykłádáć

ále dawał

śle dawnego Doktorá Tertulliana/ y inszych; ktoſie nie ćierpią przemienienia iedney istności w drugą: bo inßa iest sámá rzecz / inßa iest znák rzeczy. Rzecz nie może być znákiem / áni znák rzeczą; iáko o tym świádczą Chryſoſtomus in dictum Apoſtoli: Patres noſtri, y Auguſtinus lib: 2. cap: 1. y lib: 3. cap. 7. 9. de doctr. Chriſt. mowiąc: Puszczáć ſię zá ich ſłowá znáki miásto rzeczy/ktore nimi znáczone bywáią przyimowáć / iest to znák niewolniczey ſłábości.

Roku 220. żył, Ten Doktorá żdego Wierne go názy wa opoka. To nie sámego ś. Piotrá Tract: 1 in Matt.

Origenes in cap: 15. Matth. Ten pokarm ktory bywa poświęcony przez słowo Boże y modlitwę/ wedle máteryey tey ktorą ma w sobie / idzie do żołądká y do wychodu bywa wyrzucon. Támże: Mowi ſię de typico ſymbolicoq; corpore. Mogłoby ſię wiele mowić y o sámym słowie / ktore ſię ſstáło ćiáłem y prawdźiwym pokármem/ktorego ktoby pożywał/ná wieki zgołá będźie żył/ktorego żaden ſły nie może pożywáć. Tenże Dialog: 3. de Chriſto: Jeſliże Chrystus Pan ćiáłá y krwie nie miał: á ktoregoż ćiáłá y krwie znáki y figury / chleb y wino rozdawał / y kázał przez nie wſpomináć śmiárcie ſwoię odnáwiáć? Tenże lib: 8. cont. Celſum: Mamy znák Boży/dźiękczynienia/Chleb ktory ſię Euchárıſtią zowie. To iest Sákrámentem dźiękczynienia. Tenże in Cap: 26. Matth. Chleb ten/ ktory Bog wyznawa być ćiáłem swoim / iest słowo obżywiáiące duße. Tenże Homil. 16. in Numeri: Pijemy krew Chrystusową/nie tylko obyczáiem Sákrámentow / ále y gdy słowo iego przyimuiemy. Tenże Homil: 7. in Levit. Vznawaymy ćieß ią figury ſą/ ktore ſą nápiſáne w kśięgách świętych: y dla tego iáko duchowne/ á nie iáko ćieleſne/ exáminuy-

ćie y rozu-

cie y rozumieycie. Abowiem ieſli iáko ćieleſni t
rzeczy przyimuiećie/obrażáią was á nie żywią. B
ieſli według litery poydźieſz zá tym co powiedźia
no: Jeſli nie będźiećie pożywáć ćiáłá mego / y p
krwie moiey: zábija tá literá. Tenże *in cap.* 25. Ma
A ieſliby záwſze miał być obecnym Kryſtus że w
ſzytkiemi ſwemi / á iákoż przypowieśći powiádá
że odſzedł? według nátury ſwoiey Boſkiey nie od
ſzedł? ále według ćiáłá ktore wźiął odſzedł. Te ſł
wá tego Doktorá żadnym ſpoſobem nie dopuſzcz
ią/áby wino y chleb iſtotę ſwą miáły vtráćić/ áb
ſię w iſtotę ćiáłá y krwie przemienić po poświęc
niu: y owſzem ſłowá Páńſkie duchownie nie ćiel
ſnie/kſztałtownie nie iſtotnie wykłáda: ktore ieſl
by ćieleſnie miáły być rozumiáne / Ciáło Páńſk
podpadáłoby niedoſtátkom / y ſkáźie rozmáitey
co o ćiele Páńſkim nie może być rozumiano/Acto
2. Tenże twierdźi / Jż tu z námi Kryſtus Pan n
ieſt ćieleſnie. Chleb y wino názywa znákiem y f
gurą ćiáłá y krwie Páńſkiey/ á Euchárſtią náz
wa *corpus typicum* y *Symbolum*. Tenże powieda/
ćiáłá Páńſkiego źli nie pożywáią. Czegoby był n
mowił/gdyby był rozumiał y wierzył przemieni
nie chlebá w ćiáło.

Roku 245 żył Tego Doktorá Papieżē zwano Epiſto: 3.17.26 30. 31. liſty te ſwiád

Cyprianus Epiſt: *ad Cæcilium*: Nie może być w
dźiána krew Kryſtuſowá/ktorą odkupieni y obży
wieni ieſteſmy/áby miáłá być w kielichu/gdy nie
máſz winá w kielichu / ktorym krew Kryſtuſow
okázuie ſię. Támże: Náyduiemy iż wino było/kto
re Pan krwią ſwoią názwał. Tenże Epiſt: *ad Ma*
gnum. Pan ćiáłem ſwoim chleb zowie z wielu źiar
zgromádzony: krwią ſwoią wino zowie / z wiel
iágod winnych wyćiśnione. Tenże *lib*: *de Vnc*

Chriſ

brism. Dał Pan nász ná stole/v ktorego ostátnie
ieczerzał z swoimi Apostoły/rękámi swemi chleb
wino/á ná krzyżu rękom żołnierskim podał ćiáło
nić. Tenże Serm: de Cœna Domini: Ten Sákrá-
ent niekiedy Krystus ćiáłem y krwią/ niekiedy
lebem názywa. Támże: Jlekroć vżywamy Wie-
rzy Páńskiey/ nie gotuiemy zębow ku iedzeniu/
e wiárą szczyrą chleb ś. łamiemy y dźielimy. Tám
Chleb Anielski pod Sákrámentem iemy ná źie-
: Tenże bez Sákrámentu iáwniey będźiemy ieść
niebie. Támże: Nie ták ćielesnym iáko ducho-
nym przeszćiem z Krystusem się iednoczymy.
nże: Ci ktorzy słownie tylko á sercem suchym y
ysłem twárdym przy tych świątośćiách bywá-
ábo też tych dárow vżywáią/ liżąc wprawdźie
okę/ ále z niey miodu nie wysysáią/ áni oliwy:
áni słodkośćią miłośći/áni buynośćią Duchá
obżywieni bywáią/ gdyż áni się sámi doświád-
ią/áni Sákrámentu rozsądzáią. Támże: Chleb
ktory Pan vczniom podawał/nie kształtem(to
nie istnośćią żeby táki miał być chleb/ iákie iest
o)ále przyrodzeniem przemieniony/(to iest/ od
rodzoney spráwy swey/ktora karmi ćiáło/prze
niony iest do spráwy tey/ktorey nie ma z przyro
nia/áby służył k pokármowi nie ćielesne ále du
)wszechmocnym słowē (to iest/zá spráwą Du-
ś.)stał się ćiáłem. Támże: Osoby Krystusowey
o/gdyby ná sztuki było rozdźielone/nie dostáło
go wszytkiemu narodowi ludzkiemu. Ten Do-
niewiedźiał nic o przemienieniu istotnym/ áni
ożywániu ćielesnym. Abowiem nie mowi żeby
ystus Pan dawał ćiáło swe własne y krew wła
vczniom: ále chleb/ktory názwał ćiáłem/y wi-

cza, y Paulus Diacon⁹ l. de Pas. Cypria: Tenże Epist: 74 Biskupá Rzymskiego Stephaná názywa pysznym, błądzącym, y sprzećiwnym sobie. Tenże ś. Piotrá z inemi Apostoły porównywa. lib: de Vnit. Eccl

no/ktore názwał krwią dla wyświádczenia. K te-
mu po poświęceniu powiáda/ iż w kielichu zosta-
wa wino/ ktore vkázuie krew Páńską; ktorego
gdyby nie było/ krew Páńska nie mogłáby być wi-
dziána. Nád to twierdźi/iż źli ácz vżywáią Sákrá-
mentu/ ále rzeczy Sákrámentu nic/ tylko sámi do-
brzy. Do tego vczy/ iż się z Krystusem iednoczemy
przy tey spráwie świętey/ nie ćielesnie/ále ducho-
wnie/onego wiárą pożywáiąc. A iż wspomina prze-
mienienie chlebá/ iednák nie ćielesne ále Sákrá-
mentálne/ ktore bywa od przyrodzenia własnego
y zwyczáynego do przyrodzenia niezwyczáynego
obrocone: sam się bowiem wykłádáiąc mowi tám
że/ Przed onemi słowy pokarm ten pospolity tylko
ku pośileniu ćiáłá sposobny był/ á tylko ku pośi-
leniu żywotá ćielesnego służył. Ale iáko skoro o
Páná iest powiedźiano: To czyńćie ná pámiątkę
moię/y/To iest ćiáło moie/to iest krew moiá/chle-
ten istotny y kielich błogosłáwieństwem poświę-
cony/ku żywotowi się á zbáwieniu zupełnego cz-
wieká obroćił/y wespoł iest lekárstwem ku vlec-
niu chorob/ ꝛć.

Roku 320 żył. Tego Doktorá Epiphanius *názywa Papieżem,* hæres: 63 72. Nazian. *názywa go okiē świátá y* Archisacerdotē Sacerdotum. Orat: ad Heronē.

Athanasius pisząc ná one słowá/ *Quicunque dixerit verbum in Filium Dei. &c.* Jákieżby to ćiáło było/ ktoregoby ku pokármu wszytkiemu świát dostawáło? ále dla tego Pan swoie wstąpienie do niebáw spomniał/áby vcznie swoie/od ćielesnego myślenia odwiodł/ á iżeby rozumieli/ iż ćiáło ktore iest pokármem názwáne/ iest niebieski y duchowny pokarm/ktory on sam dáie/ ábowiem powiáda: Te słowá ktorem wam mowił/są duch y żywotem: iákoby chćiał rzec: Ciáło moie ktore vkázuie/ y dáie zá świát/ zá pokarm będźie dáne

áby duchownie káżdemu było rozdawano. Temi słowy Athanasius, nie vczy ćielesnego pożywánia/ ále duchownego: k temu vkázuie/ iesliby nie było pożywánie duchowne przez wiárę/ ále ćielesne/ wszytkiemu świátu iednego ćiáłá nie dosyćby było. Ztąd to powiáda/ iż Pan dla tego przypomniał w niebo wstąpienie swoie/ áby vcznie swe odwiodł od ćielesnego rozumienia. Toć ten Doktor niewiedział nic o przewierzgániu chlebá w ćiáło: ktore słowá są ták przećiwne Tránsubstántiátiey/ że ią mocno burzą y wálą; ktorych sophistia Rzymska nigdy nie zwątli/ áni vbiquitárstwo obáli.

Nicephorus lib: 7. cap. 40. Hist. y Eusebius lib: 10. cap: 3. Hist: Czásu poświącánia kośćiołá/ było słowá Bożego przepowiádánie/ y táiemne posługowánia/ pobożnie/ świątobliwie były odpráwowáne/ y zbáwienne y niewypowiedziáne symbola & sigilla/ znáki bráne y vżywáne. Tenże Eusebius mowi lib: 5. cap: 3. de Demonstrat: Evang. Chlebem y winem ćiáłá y krwie Krystusowey táiemnice/ znáczą. Tenże lib: 1. cap: 10. mowi: Pámiątkę przenaświętszey ofiáry ná stole Páńskim ku odpráwowániu per symbola corporis, przez znáki ćiáłá zbáwionego y krwie Krystusowey według nowego Testámentu roskazánie wźięlismy/ ꝛć. Czytay támże więcey sentencyy tym podobnych/ z ktorych się ukáwiß y obaczyß/ iáko ná on czás/ kiedy żył ten Doktor/ o przemienieniu istotnym ćielesnym chlebá w ćiáło nie słychano/ áni wierzono: bo oto Eusebius Testáment Wieczerzy Páńskiey zowie znákiem Krystusowego/ y pámiątką ofiáry iego/ nie rzeczą/ ále pámiątką: á dźiśia tákowe rozumienie/ Kálwinistwem názywáią.

A Arsenius Papieżem y przedniey-ßym Kośćiołá Powßechnego zowie go: czytamy in Apolog: 2. Athana: cap: 15. Tēże Doktor Athanas. Liberiußá Papieżá názywa Aryanem. Epist: ad Solit.

Roku 310 żył. Ten Euseb: piße, iż Iákub ś. był Biskupē Biskupowi: 2. cap. 1. Hist: Vers. Russin. To nie

Piotr ś. Roku 330. żył Ten Doktor po. Wieda, iż ná Wyznániu Piotrowym zbudowány iest Kośćioł, l. 2 6. de Tri. To nie ná Pietrze.

Hilarius lib: 8. de Trinitate. Przyrodzenie ćiáłá swego / Pan ku przyrodzeniu wiecznośći pod Sákrámentem / nam ku vżywániu ćiáłá swego przyłączył. Támże: My prawdźiwie pod táiemnicą ćiáłá/ćiáło iego bierzemy. Támże: Chlebá ktory niebá zstąpił / nie może bráć iedno ten ktory Pánemá/ y iest członkiem Krystusowym. Według tego Doktorá/ chleb w ćiáło: wino w krew istotnie nie przelewa się: ponieważ go źli nie vżywáią / tylko dobrzy / á k temu w táiemnicy sstawamy się vczestnikámi ćiáłá Krystusowego/nie w rzeczy sámey iáko dołożył Augustin: distinct: 2. Can: Hoc est. Do tego/ pod Sákrámentem/ktory iest znákiem rzeczy świętey/iáko mowi Bernardus Serm: 1. de cœna Domi. to iest/ ćiáłá Krystusowego: gdyż żadna rzecz sámá sobie nie może być Sákrámentem/ ále inszey rzeczy; iáko szeroko wywodźi Augustin: Epist: Nie słusznie tedy mowi Bellarminus, ábychmy mieli mieć nic zá swoią sententyą z Hiláryusza Mamy.

Roku 360. żył. Ten Doktor był ták zácny, że niektorzy mężowie uczeni, poskazáney sentencyey w Rzymie, áppellowáli do

Ambrosius in 1 Cor: 11. Eucháristia iest lekárstwo duchowne: ábowiem iest pámiątką odkupienia nászego. A iż śmierćią Páńską wybáwieni iesteśmy/ ná to pámiętáiąc/w iedzeniu y w pićiu/ ćiáło y krew/ktore zá nas ofiárowáne są/znáczymy. Tenże lib: 4. cap: 4. de Sacramentis: A iesli táka moc Krystusowá iest/ áby te rzeczy sstáły się / ktore nie były: iáko dáleko więcey vczynić to może / áby te rzeczy trwáły tym / czym przedtym były / á w insze dnák/áby się przemieniły. Támże: Jáko ná Krzyż podobieństwo śmierći wźiąłeś / ták też w Sákrámenćie/podobieństwo drogiey krwie piiesz. Támże/ cap: 5. Tá ofiárá iest figurá ćiáłá y krwie

ná nász

ná nászego Jezuſá Krystuſá. Tenże / de Myſtertis iniciandis cap: 9. Wżdyć prawdźiwe ćiáło Krystuowe iest / ktore vkrzyżowáne iest / ktore y pogrzebione iest / prawdźiwie też onegoż ćiáłá Sákrámentem iest: bo sam Pan mowi / To iest ćiáło moie. Przed błogoſłáwieńſtwem / inſza oſobá bywa náznáczona: ále po poświęceniu / ćiáło znáczy ſię. Ktory dał krew ſwoię przed poświęceniem inſzą ſię rzeczą rozumie / po poświęceniu krwią ſię zowie / á ty mowiſz Amen / to iest prawdá: co vſtá mowią / twoy ſámi mechány wyznawa. Tenże / lib: 4. cap: 3. Euchárystyą zowie ſtworzeniem: mowiąc / Euchárystyą ſtworzeniem. Tenże / lib: 10. cap: 24. in Luc. am. Nie ná ziemi / áni według ćiáłá Krystemamy ćiáłá / teſli ćie chcemy náleść: Márya / ktora ſzukáłá ná ziemi / nie mogłá ſię dotknąć: Szczepan ſię dotknął / iż ná niebie ſzukał. Tenże / Sermon: 57. Błogoſłáwiony ktory tám ſzukał Krystuſá Páná / áby znáłeźrzył że on iest y w Rátu poſtánowiony / y w nie poſádzony / ábowiem temu ktory go w grobie ſzukał: mowią / Czemu ſzukaſz żywego między vmárłymi? To iest / co ſzukaſz tego w grobie ktory ſię ná wyſokość wrocił.

Doktor Ambroży / ácz wiele mowi o przemienieniu chlebá y winá / lib: de Myſter: iniciand: do czego przywodźi y wiele przykłádow: lecz przećie nie mowi o przemienieniu tákim / ktore bywa z iedney istośći w drugą / ktoreby trácić miáło iſtność / á ſpráwiſność chlebá y winá / w ktorymby tylko miáłá zoſtáć oſobá bez iſtoty / to iest / czczy łupież / co być może: (bo tákoweż przykłády przywodźi o przemienieniu wody przy Krzćie / cap: 3. de iis, qui initiantur Myſt: ktora iednák nátury iſtoty ſwey nie trá-

niego, nie przeſtáwáiąc ná rozſądku Rzymſkim: o czym ſá piſże Epi. 79 83. Toć Biſkup Rzymſki nie iest áni był ſędzią ſporow. Tenże piſze, iż Kościołieſt zbudowány, nie ná Pietrze, ále ná wyznániu Piotrowym In cap: 9 Luc: lib: de Incarnat: Domi. ca: 5. In 2. cap Epheſ: Tenże ſpomina

Piotrowe przodkowánie o wierzenie o rzedzie. lib: de In carnat: cap: 4.

Zyl roku 330. Ten Doktor, ácz Piotrá ś. z wał opokaod Krystusá názwána, ale przecię nie ráka, iáko iest Krystus, mowiąc. Sermo. de Pœnitēt. *Ieśli Piotr opoka iest, ię dnák nie iest opoka iáko Kry-*

ćt.) ále o Sákráméntálnym / táiemnym / Sákrá-
mentom zwyczáynym / ktore bywa od vżywánia
pospolitego do świętego / od spráwy przyrodz
ney tey y pospolitey / do spráwy tey ktorey nie má
z przyrodzenia / odłączone y obrocone z á to ſie dzi
ſie przećiwnym obyczáiem: nowe przyrodzenie (p
wſzego nie trácąc / to ieſt / iſtoty chlebá y winá) bi
rzecz błogoſławieńſtwá Páńſkiego / y z vſtáwy
go świętey / zá spráwą wſzechmocną Duchá św
rego / ták iż tuż one rzeczy poświęcone / zwycz
ſwoy przyrodzony przemieniwſzy / nie ćiáłu ku p
kármowi y pośileniu ſłużą / ále przećiwnym ob
czáiem / ku pośilentu y napoiowi duſznemu. Já
to ſą ſłowá / Aby te rzeczy trwáły tym / czym prz
tym były / zć. ktorych ſophiſtá Jezuitſka nie w
kręći / choć przywodzą Lántfránká ták iego / k
ry nie mogąc ſię wykręćić Berengáryuſowi z t
ſłow / nápiſał / iż ich niemáſz w niektorych exemp
rzách Ambrożego. Nie ládá odpowiedź. Do te
w niebie vkázował Krystuſá według ćiáłá / nie
ná ziemi. Nád to / rzeże Doktor chleb poświęco
názywa pámiątką / podobieńſtwem / znákiem ć
łá Krystuſowego y ofiáry iego / ſtworzeniem / i
Bogiem. A ták niewiedźiał nic o przemienieniu
pieſkim / ani o ofierze iſtotney Mſzáńſkiey.

Baſilius in Liturgia: Biſkup podnioſſy chleb m
wi / Pánie Jezu Krystę Boże náſz / weyrzyſz ná
z twego świętego mieſzkánia / á przydź ku poświ
cenią nas / ktory wzgorę w Kyeu śiedźiſz / á tu zn
mi niewidomie ieſteś. Támże: Z dufnością przyb
żamy ſię do twego świętego Ołtarzá / kłádąc
titypá znáki ś. ciáłá y krwie Krystuſá twoieg
Tenże / *lib: de Baptiſm: cap: 3.* Jedząc y piąc

wże pámiętaymy ná tego / ktory zá nas vmárł y zmartwychwstał. Tenże / in Liturgia: Wßyscy my iednego chlebá y iednego kielichá iestechmy vczestniki. Tymi słowy Basilius vżywánie Sákrámentu zowie / nie ofiárę zá żywe y zá vmárłe / ále pámiątkę śmierći / y zmartwychwstánia Páńskiego. K temu / zupełne vżywánie Sákrámentu wspomina. Nád to / iuż y po poświęceniu / táko to zeznawa sam Bellármin lib. 2. cap: 15. de Euchar: Chleb Euchárystyey názywa Antitypon / to iest / symbolum, signum: figurę / znákiem / ßtráktem / piątnem. Toć ten Dokror táko o ofierze Mßárskiey ták y o tránsubstántiátiey Papieskiey / y o rozpołowiczeniu Sákrámentu / nic nie wiedźiał.

Nazianzenus orat: in Gorg: Siostrá moiá Gorgonia chora / Antitypá / znáki ciáłá y krwie Krystusowey wźiąwßy rękę / chowáłá. Z tym sie zgadźiąc Macharius Homil: 27. mowi: Chleb y wino Antitypá / znáki są ciáłá y krwie Krystusowey / y dorzy iedzą z chlebá widomego / duchownie ciáło Páńskie iedzą / cż. Coż może być potężnieyszego ku spurzeniu transubstántiátiey táko te słowá: ktore chleb zowią znákiem ciáłá Krystusowego / y duchowne nie ćielesne pożywánie ciáłá Páńskiego noszą y vkázuią.

Epiphanius in Ancorato: Pan Krystus z łáski dał ludźiowiekowi / to co iest według figury: Widźimy prawiem co wźiął zbáwićiel w ręce swoie. A toć iest okrągley formy & insensibile. Támże: Krystus Pan Niebo wstąpił w ćiele własnym / y śiedźi chwalebnie ná práwicy v Oycá y przyidźie w onymże ciele sądźić żywe y vmárłe. Tenże lib: Anacephal: Iesteć w prawdźie chleb pokármem; ále moc w

Sp: Krystus bo ßiępra vdźi- ßie opoka iest nienáruſzona

Rokużył 340. Tę Doktor Kościoł Cesárienski zßał mátką ßßytkich kościołow

Epist: ad Cesariē ses. Tonie Rzym.

Rokużył 350. Tego Doktorá názy- ßał Papieżem Hieronym.

Epist: ad Pamach adversi: error.

Ioh: Et in Epitaph. Paulæ. Et Apolog. adverſ. Ruffiu.

Rokużył 380 Ten Doktor piſze, iż ná wyznániu Piotrowym zbudowány ieſt Kośćioł, Homil. 55. in Matth: Homil. 20. oper: Imperf: Sermo. de Pẽtec

Tenże mowi, iż kto ná ziemi prágnie przełożenſtwá, naydźie w nie-

nim ieſt ku obżywieniu przez wiárę/ y ſkutek /y ná-
dźieię /y doſkonáłość táiemnic. Támże : Kryſtus
wźięty ieſt do niebá w ćiele. Te ſłowá nie ćierpią
ánı znieść mogą przemienienia iſtotne°: bo iż Kry-
ſtus do niebá wſtąpił w ćiele/ w ktorym nie przyi-
dźie áż ná ſąd. Iż chleb ieſt figurą y formą ćiáłá
Kryſtuſowego y rzeczą zmyſłom niepoiętą / tedy
ſię nie przemienia iſtotnie w ćiáło.

Chryſoſtomus in Matth: Homil: 83. Nie tylko ná
te rzeczy pátrzmy ktore przed námi leżą / ále ſię
ſłow iego trzymaymy : Abowiem ſłowy iego nie
możem być oſzukáni. Iż Kryſtus Pan powiedźiał
To ieſt ćiáło moie / wierzmy mocnie / nic nie wąt-
piąc/y oczymá vmyſłu náſzego obaczaymy to. Bo-
wiem nie dał nam nic Pan ſmyſłom ćieleſnym ná-
ſzym podległego : ále przez rzeczy ſmyſłom podle-
głe/ dał rzeczy tákie/ ktore vmyſłem y wyrozumie-
niem máią być poymowáne. Y dawa tego przy-
kład/mowiąc: Iáko ná krzćie świętym/przez wo-
dę / ktora rzecz ieſt ſmyſłom podległa / podaw
nam on dar : ále co ſię w niey ſtawa/ á zwłaſzcz
odrodzenie y odnowienie/ieſt rzecz/ktora vmyſłem
tylko zrozumiána bywa. A iżby pokazał/ czemu t
zwykł Pan czynić / ták dáley w te ſłowá dokłáda
Gdybyś ty człowiecze był nie ćieleſnym/ zgołáćby
á proſto dáry niebieſkie Pan twoy podał : ále iż
ćiáłem złączona ieſt duſzá twoiá; przeto w rzeczách
ktore pod ſmyſł przypadáią/ te rzeczy/ ktore vmy-
ſłem máią być zrozumiáne / bywáiąc podawáne
Támże: Jeſli Kryſtus nie vmárł / á ktoreyże ofiá-
ry to (rozumie wieczerzą Páńſką) piątno y znák
ieſt támże : Sam też Pan pił z kielichá. Toż mo-
wi Auguſtinus lib: 2. cap: 3. de doctr: Chriſt: Iż Pan

Krystus z Apostołámi Sákrámentu ciáłá y krwie swoiey pierwszy vkusił. Pewnie dla tego/iáko mowi támże Chryzostom/ áby sie nie trwożyli słowy y áżiáństwem/ y áby ich przywiodł do pożywánia támmnie w spokoynym vmyśle. Tenże Hom: 24. in 1. Cor: 10. Ku gorze potrzebá temu sie mieć/ ktory do tego ciáłá przystępuie/ á niechay tu ná ziemi z niczym społu nie mazáni sie po niskościách tłoigáć/ále wzgore wylátywáć/á ná Słońce spráwiedliwości pátrzyć/ oko bystre vmysłu máiąc. Do orłow/ właśny to test stoł/ nie soiek. Támże Chleb coż znáczy? Ciáło Krystusowe. Tenże in Liturgia: Krzyż podnoszęc chleb świety/ mowi: Świete świętym. Tenże Sermo. 3. in Epheſ: y Hom. 1. ad Antioch. Wszyscy ktorzy tego to ciáłá vczestnicy sie stawamy/ y ktorzy krwie iego vkuszamy/ pomyślaymy sobie/ iż ciáłá y krwie onego wzgore w niebie śiedzącego/ y od Aniołow wyspiewalonego/pożywamy. Tenże Hom: 26. in Matth: Eucháriſtia zowie sie dziękczynieniem/ test bowiem rozpámiętywániem bárzo wiela dobrodzieystw. Tenże Hom: 7. in 1. Corint: Sákrámenty zowie sie táiemnicą/ iż inszą rzecz widzimy/ inszą wierzymy/ ábowiem tákowe test nászych táiemnic przyrodzenie. Tenże in Pſal: 22. Pan záwsze ná podobieństwo ciáłá y krwie swey/ chleb y wino/ według porządku Melchiſedekowego nam w Sákrámencie vkázuie. Tenże Homil: 17. in Hebr. To co czynimy/ dzieie sie ná pámiątkę tego/co sie stáło. Tenże Homil: 85. in Ioh: Rzekł Pan Mágdálenie/ nie tykay sie mnie/ wstępuie do oycá mego/áni tu więcey z wámi wespoł będę mieszkał. Tenże w liście ad Cæſarium, ktory List iest w Bibliotece Flo-

bie po-ſtromo-cenie, Diſti. 40 Can: ult

rentſkiey nie drukowány: Przedtym niż bywa po-
święcony chleb/chlebem go zowiemy: á gdy go łá-
ſka Boża poświęći przez kápłaná/ iuż ieſt wyię-
tym od tego názwiſká/ y ma imię ćiáłá Páná Kry-
ſtuſowego/ choćiaż przyrodzenie chlebá w nim zo-
ſtáło. Tenże Homil:11. in Matth: Oper.imperf. Ná-
czynia poświęcone/ do poſpolitego vżywánia o-
brácáć/ ieſt rzecz niebeśpieczna/ choćiaß nie ćiáło
prawdźiwe Kryſtuſowe/ ále táiemnicę ćiáłá iego
máią w ſobie/ ꝛć. Ten Doktor iáſnemi ſłowy da-
wa znáć/ iż chleb y wino nie vtraca iſtoty ſwey/ á-
bowiem Eucháriſtią názywa pámiątką y znákiem
męki Páná Kryſtuſowey. Nád to/ chleb zowie
znákiem y podobieńſtwem ćiáłá y krwie Páńſkiey.
Náoſtátek/do duchownego pożywánia przez wiá-
rę ćiáłá Páńſkiego/ w niebie będącego/ nie tu ná
źiemi/ ludźi wiedźie. Toć nic niewiedźiał o prze-
wierzgániu Papieſkim.

Roku 306 żył. Ten Doktor Rzymſkiego Biſkupá rowna wzacnośći, w urzędźie z inßemi Biſkupy.

Hieronymus in cap:26. Mat: Kryſtus wźiął chleb
ktory pośila ſerce człowiecze/ y do prawdźiwego
Wielkanocy Sákrámentu poſtánowienia prze-
chodźi: áby iáko w wyznámionowániu tey rzeczy
Melchiſedek nawyżßego Bogá kápłan/ chleb y
wino wynioßßy/ vczynił był; ták też ſam prawdę
ćiáłá y krwie ſwoiey wyświádczył. Tenże in Pro-
verb: lib: 1. cap: 9. W chlebie ćiáłá Páńſkiego/ y
w winie krwie iego táiemnicá pokázuie ſię. Tenże
in cap:3. Eccleſiaſt: Pożywamy ćiáłá Páńſkiego y
piiemy krew iego; nie tylko w táiemnicy/ ále też y
w czytániu piſm. Tenże/ præfat: in libr: Regum. Nie
ßukayćie zbáwićielá w grobie/ bo iuż do Oycá
wſtąpił. Tenże lib: 2. adverſ: Iovinian: W znáku
krwie ſwoiey/ nie wodę/ ále wino dał. Tenże Epiſt:

Epiſt: ad Evagr. Tēże powiada że nie tylko ná Pietrze ále ná wßyt-

ad Hedi-

ad Hedibiam, quæst: 2. My słuchamy/ iż chleb ktory łamał Pan/ y dał zwolennikom / iest ćiáłem Zbáwićielá. Támże: Wstąpmy z Pánem ná Wieczernik wielki położony y ochędożony / y weźmmy od niego wzgorę kielich nowego Testámentu. Tenże in 1. Corin: cap: 11. Dzięki czyniąc/to iest błogosłáwiąc / gdy miał ćierpieć / ostátnią nam pámiątkę pozostáwił. Jáko gdyby kto w dálekie strony odieżdżáiąc/nieiáki vpominek temu/ktoregoby miłował/ zostáwił; áby ilekroć nań weyźrzy / mogł iego dobrodźieystwá y miłość pámiętáć : ná ktory vpominek / iesliże on vmiłował tego / ktory go zostáwił/nie może bez wielkiey żądośći pátrzyć. Dla tegoć Zbáwićiel podał ten Sákráment / ábysmy przezeń záwsze sobie przypomináli / iż on zá nas vmárł. Tenże dist: 2. de Consec: Can: De hac. Z tey ofiáry ktora się ná pámiątkę Krystusowę dźiwnie dźieie/ godźi się ieść: ále z oney záś/ ktorą Krystus ná ołtarzu krzyżá ofiárował/według śiebie/żadnemu nie godźi się ieść. Doktor Hieronim niewiedźiał nic o przelewániu iedney istnośći w drugą: y dla tegoż powiáda/iż Pan/chleb/ktory názwał ćiáłem swoim/dawał vczniom swoim/ zowąc go y po poświęceniu chlebem. k temu chleb názywa wyświádczeniem / táiemnicą / znákiem / y pámiątką ćiáłá Krystusowego. Nádto świádczy/ iż tu niemász ćiáłá Krystusowe°/ále w niebie; ktore° wierni tám vżywáć máią/ á nie tu ná źiemi ćielesnie.

Augustinus de fide ad Petrum cap: 19. W onych ofiárách ćielesnych było przeznáczenie ćiáłá Krystusowego/ ktore dla grzechow nászych/ sam będąc bez zmázy/ miał ofiárowáć/ y krwie ktorą on miał ná odpuszczenie grzechow wylać. A w tym záś o-

kich Apostołách iest zbudowány kośćioł. Nie tylko sam vźiał klucze. ále y inszy rowno. li: 1. cap: 27. cont: Iovinian. *Tenże pisze, iż Piotrod opokiná zwány iest Piotrem,* in cap: 26. Matth.

Roku 410 żył. Ten Doktor zwał się sługą sług Krystusowych Epist 107. 121. y lib: 3.

cap:1. de Remiſſion: peccatorum *Ktorego zwano nawyżſzym Biſkupem y błogoſłáwionym Papieżem* Epiſt:11. 13.183.25. 221. *á on zwał inſzych ſynámi:* Epiſt. 182. 185. *do ktorego wielu rzeczáchu ćiekáli ſię o rozſądek. Doktorowie rozmáići: iáko* Hilarius: *o czym czytamy wxięgách Hiláriuſzowych ná koncu,* Hierõ: Ianuari⁹, *y inſzy: o czym czytamy w liśćiech Auguſtyn. Tenże piſze, iż Kośćioł Boży zbudowány ieſt nie ná Pietrze, ále ná ſámym Kryſtuśie: y nie tylko ſam Piotr ś. wźiął klucze, ále y inſzy wſzyſcy Apoſtołowie,*

ſiárowániu ieſt dźiękczynienie y wſpominánie ćiá-
łá Kryſtuſowego / ktore iuż zá nas ofiárował /
krwie ktorą iuż dla nas tenże Bog wylał. W onych
tedy ofiárách / co nam dárowáć miano / iákoby w
figurze naprzod przeznáczono / á w tey záś ofierze
co iuż nam dárowano / oczywiśćie bywa pokazá-
no. W onych ofiárách przepowiedano że Syn Bo-
ży miał być zábity: á w tey záś opowiedáią / że iu
był zá niepobożne zámordowány. Teſz ſłowá ſą
lib: 20. cap: 18. 21. cont: Fauſtum. Tenże de Conſecr
diſt: 2. Can: Qui manducat. Co widźićie / chleb ieſt
kielich / co też y oczy zeznawáią: ále to w czym wiá-
rá potrzebuie náuki / chleb ieſt ćiáło Kryſtuſowe
á kielich krew iego; á te rzeczy bywáią názwáne
Sákrámentem / iż w nich inſzą rzecz widźimy / á in-
ſzą rozumiemy. To co widźimy / oſobę ma ćieleſną
á co rozumiemy / pożytek ma duchowny. Tenże
Serm: ad Infantes: Ktorego dniá chćiał do nieba
wſtąpić Pan / tám podnioſł ćiáło ſwoie / ſkąd ma
przyść / áby ſądźił żywe y vmárłe. Tám teraz ieſt
śiedząc ná práwicy Oycowſkiey: A iákoż chleb ieſt
ćiáłem iego? Te rzeczy bráćia dla tego bywáią
názwáne Sákrámenty / iż w nich inſzą rzecz widźi-
my / á inſzą rozumiemy; to co widźimy / oſobę ma
ćieleſną / á co rozumiemy / pożytek ma duchowny. A
ieſli chceſz rozumieć ćiáło Kryſtuſowe / ſłuchayże
Apoſtołá mowiącego wiernym: Wy ieſteśćie ćiá-
łem Kryſtuſowym y członki. Táiemnicá wáſzá ná
ſtole Páńſkim położona ieſt: táiemnicę Páńſką

bierzećie.

dzierzećie. Támże: Wstąpił ná niebiosá y vśiadł ná práwicy v Bogá Oycá: Tu słuchay/ á iuż go trzymay. Ale odpowie kto: Jákoż go trzymáć mam nieobecnego: ábo ták ręká do niebá wpuszczę/ ábym tám śiedzącego trzymáć mogł? Wiárę pośli/ á trzymaß go. Tę sentencyą wspomina Beda in cap: 10. Cor: piszęc. Tenże in Psal: 98. Duchownie rozumieyćie com wam powiedział. Nie to ciáło ktore widzićie ieść będziećie/ y pić krew ktorą wyleię/ ći co mię vkrzyżuią. Sákrament nieták záleżćiem wam; ktory ieśli duchownie będziećie rozumieć/ obżywi was. Tenże de Consecr: distinct: 2. Can: Hoc est. Niebieski chleb/ ktory ieść ciáło páná Aryśtusowe/ obyczáiem swoim ieść názwány ciáłem/ chociaż ieść táiemnicą ciáłá onego/ ktore było widżiáne/ dotykálne/ śmiertelne/ ná krzyżu położone. Támże dokłáda: Nie w prawdżie rzeczy/ ále w wyznámionowániu táiemnice. Tenże lib: 3. cap: 22. cont: Maximinum. Bo te rzeczy Sákramenty są/ w ktorych nie to co ieść/ ále co ony pokázuią/ záwżdy ma być vpátrowano: ábowiem są znákámi rzeczy/ czym inszym będąc/ á co inszego znácząc. Tenże/ Epist: 23. ad Bonifacium: Gdyby Sákramentá nie miáły tákiego podobieństwá/ rzeczámi temi/ ktorych są Sákramenty/ ábo táiemnicámi y widomemi znáki/ nie byłyby Sákramenty. Z tego bowiem podobieństwá/ częstokroć imioná sámych rzeczy biorą. Jáko tedy według niektákiego sposobu/ Sákrament ciáłá Aryśtusowego/ ieść ciáłem Aryśtusowym/ sákrament krwie Aryśtusowey ieść krwią Aryśtusową: ták Sákrament wiáry (to ieść krześć) ieść wiárą. Tenże in Levit: cap: 57. Zwykłá rzecz/ ktora znáczy/ imieniem oney rzeczy ktorą znáczy/

Lib: 1 ca: 21. Ketr. Serm: 13. de verb. Dom. Tract: 124. 50. in Ioh. Evang. Tract: 10 in Ioh. Epistol. Tęże zo- wie Piotrá s. posrzodku pier- śśym nie zacności, áni urzędzie. Serm: 13. de verb. Dom. Tenże nád Succes- sie, da- śmość, śśielkości, po- śśagę kościelna, cudá, & c śłośśo Boże.

zwáć śię.

przekłádá, lib: cõt: Epi: Mani. c. 4

z wáć się. Tenże mowi Epist: 102. Niech to nikogo nie obruszá/iż pod czás rzecz/ ktora co známionuie/ bierze imię oney rzeczy/ktorą známionuie. A przywodzi tám wiele przykłádow ku podpárciu mowy swey. Tenże *de verbis Domini super Lucam Serm*: 28. Przed słowy Krystusowemi to co bywa ofiárowano/ chlebem bywa rzeczono: á skoro Krystusowe słowá bedą wźięte/iuż nie chlebem/ále ciáłem názywamy. Tenże *lib*: 3. *cap*: 16. *de doctr*: *Christ*. Pan Krystus mowi: Jeśliże nie będźiecie pożywáć ciáłá. &c. Zda się rozkázowáć złą y brzydką rzecz. Figurá tedy iest/ktora vczy że potrzebá nam męki Páńskiey ustáć się vczestniki/ y wdźięcznie á z wielkim pożytkiem wbić to w pámięć/ że zá nas ciáło iego vkrzyżowáne y zránione iest. Tenże *in Psal*: 33. Sam się nosił. *Quodammodo*. Niejákim sposobem/ gdy mowił: To iest ciáło moie. Tenże de *Consecr*: *distin*: 2. *Canon*: *Vtrum*. Jáko we krzćie podobieństwo śmierći iego iuż bierzemy: ták też podobieństwo ciáłá y krwie bierzmy. Tenże *in Ioh*: *Tract*: 26. Sákrámenť ciáłá y krwie Krystusowey z stołu Páńskiego bierze się. Tenże *distin*: 2. de *Consecr*: *Can*: *Semel*. Pámiątká dźieie się káżdego roku/ilekróć Wielkąnoc obchodźimy: Jzali tylekróć Krystus bywa zábit? Nie. Ale vroczyste przypomináńie wyświádcza nam to/ co się dawno stáło/ y ták nas nápomina iákobyśmy widźieli Páná ná krzyżu będącego. Tenże *Serm*: 60. *de verbis Domini*: Jeśliby od nas Pan nie odszedł ciele śnie/ záwszebychmy ciáło iego cielesnie widźieli/ á nigdybychmy go duchownie nie wierzyli. Tenże *Tract*: 80 *in Ioh*: Przystąpi słowo do Elementu/ stánie się Sákrámentem. Tenże *lib*: 10. *cap*: 5. *de Civit*: *Dei*: Sákrámenť iest świętý znák. Tenże *contra Adimantum*: *cap*: 12. Pan nie wątpił powiedźieć/To iest ciáło mo-

że/ gdy dał

/gdy dawał znák ciáłá ſwego. Tenże *in Pſal:3.* Pan przy
ſł Judaßá ná vczte / ná ktorey vczniom zálecił y podał
gure ciáłá y krwie ſwoiey: Tenże *Tract:59. in Ioh:* Zwo-
nnicy poiywáli páná chlebá: á Judaß chlebá páńſkie-
o. Tenże *diſtin:2. de Conſecr. Can: Prima.* Przewße odßcze-
leńſtwo ſtáło ſie miedzy vcznámi Aryſtuſowemi/ zć.
dßczepieńſtwem zowie cielesne poiywánie ciáłá páná
ryſtuſowego. Tenże *Tract:26. in Ioh.* Kto nie mießka
Aryſtuśie/y w kim nie mießka Aryſtus/ bez wątpienia
ie poiywa duchownie ciáłá / ani pije krwie iego/ chociaż
ielesnie y widomie trze zębámi / znáki ciáłá y krwie Páń-
ſkiey. Támże: Nie ten ciáłá Páńſkiego poiywa ktory poiy-
a zwierzchu/ále ten ktory zewnętrznie: y nie ten ktory ze-
em trze/ále ten ktory ſercem poiywa. Támże: Inßa rzecz
ſt Sákrament/ inßa ſkutek Sákramentu. Támże: Chle-
á niebieſkiego duchownie poiywayćie. Y vkázuie/ *Can:*
trum. diſtin:2. de Conſecr: Jáko to rzecz ieſt niepodobna
ębámi gryść ciáło páńſkie. Y dokłáda támże/ *Canon:* Vt
uid. Co gotuieß zeby y brzuch? Wierz/á poiywáleś. Tenże
Serm:33. de verbis Domini: Nie to co widźimy/ále co wie-
rzymy tuczy. Tenże *Serm: ad Neophit. & hab. apud Ivonem*
piſt: ad Haymer: To bierzćie w chlebie / co wiśiáło ná
rzyżu; to bierzćie w kielichu / co wyßło z boku Aryſtuſo-
wego. To ieſt/ iáko ſie indźiey wykłáda; Obyczáiem Sá-
rámentálnym/ duchownie przez wiárę. Tenże *lib:1. quæ,*
3. quæſt: Evangel: Pan przez Sákrament winá / záleca
krew ſwoię. Tenże *lib:3. cap:10. de Trinit.* Chleb ná Oł-
rzu położony / odprawiwßy obchod pobożności / bywa
trawiony: Ale ciáło prawdziwe Aryſtuſowe nie może być
trawione. A przetoż własny ieſt chleb ktory bywa ſtra-
wion/ gdy ſie bierze Sákrament. Gdyby dźiśia ná świe-
śie był Auguſtyn / názwáliby go Kálwiniſtą Rzymiánie:
gdyż ſententia Kálwinowá/ nie tylko ieſt zgodna z ſłowem

Bożymy

Bożym / ále we wszytkim y z Augustynem. Abo
wiem Augustyn / táśnemu słowy vkázuie: Náprzod
iż Euchárystia iest figurą / wyświádczeniem / pod
bieństwem / tátemnicą / pámiątką ciáłá Krystu
wego / ktore iest w niebie / nie tu náziemi z y ofiá
nie powtarzáney / raz ná krzyżu vczyniony. Z
mu / dwie rzeczy w Sákrámencie vkázuie / chleb
wino / ktore widźiemy / y ktore nie są osobámi ty
czczemi / vtráciwszy istotę swoię: ále istotnie b
dąc / osobę máiąc cielesną: drugą záśię ktorą w
rę poymuiemy y rozumiemy duchownie przez wi
rę pożywáiąc / nie zębámi gryząc / ábo kąsáiąc
tá iest ciáło y krew páńska. Náto / odszczepi
stwem názywa cielesne pożywánie. Dotego / d
chownego przez wiárę vczy pożywánia ciáłá pá
ńskiego: przytym twierdźi / iż niewierni nie pożyw
ią ciáłá páńskiego / chociaż znák ciáłá páńskie
gryzą. Náostátek: Słowá páńskie nie cielesnie
figuratę wykłáda: ktore słowá żadnym sposobem
vczą / ani cierpią tránsubstántiátiey Papieskiey

Cyrillus Alexandr. lib: 4. cap: 14. in Ioh. Wier
cym vczniom / odrobiny chlebá dał Pan mowiąc
Bierzćie / iedzćie / to iest ciáło moie. Tenże mow
lib: 6. cap: 14. in Ioh. Choć Krystus bytność ciá
swego z tąd odiął / á wszákże Máiestatem bosk
záwsze iest. Tenże *lib: 9. cap: 21.* Potrzebá áby
rzyli wierni / chociaż z námi nie iest Krystus ci
tem / ále iednák nas y wszytkie rzeczy mocą s
rzodzi. Tenże *lib: 11. cap: 32. in Ioh.* Iudaś / chle
świętym z inszemi vczniámi iadł. Náto te słowá c
może być iáśniey szego: ponieważ chleb dawał
czniom / miánuiąc go ciáłem swoim / ponieważ
niemáś iuż teraz cielesnie / á byłby gdyby się chl

Rok 1570 Ten Cyrillus powiada li: 12 cap: 44. in Ioh. iżonemi słowy, Páśoce moie, Pan Piotrowi śćś. ieżemu urząd ięory bylutrácił zá przenimznowu przywrocił. To nie prze-

ciáło przemieniſ; Toć tedy chleb nie vtraca iſtoſtſwey po poświęceniu.

Euſebius Emiſſenus de Conſecr: diſtin: 2. Can: Quia corpus. Gdy do ołtarzá przyſtępuieß/ dla náſycenia ſie pokármy duchownemi/ ná świete Bogá wego ciáło/y ná krew/pátrz wiárą/ czći/ dźiwuy ſie/vmyſłem go ſięgay/ręką ſerdeczną bierz: á nawięcey czerpániem zewnętrznego człowieká bierz. Też słowá ma Hieronym: Homil: de corpore & ſanguine Chriſti. y Rabanus lib: 1. cap: 31.

Clemens lib: 1. Stromat. Zbáwiciel náß gdy chleb wźiął/wprzod mowił/y dźięki czynił/ á potym gdy chleb połamał/ położył go/ ábyśmy iedli. Tenże lib: 2. cap: 2. Pædag. Táiemnym znákiem piſmo náwiáło świętey krwie wino. Támże: Sám też Pan krwią vżywał. Támże: Allegoricè znáczy ſie ſłowo krwie mowił: Bierzćie/ piyćie/ to ieſt krew moiá. Támże: A iż ono wino było/ ktore było błogoſłáwione/pokázuie/powtore mowiąc Zwolennikom: Nie będę pił z tey máćice winney. Ten Doktor/ rozumiewaiąc ſłowá páńſkie allegoricè rozumiał/ toć też o tránſubſtántiátiey nie myślił.

Cyrillus Hieroſolymitanus Catech: Myſtagog: 3. Iáko chleb Euchárystycy/po wzywániu Duchá ś. iuż więcey nie ieſt chlebem pospolitym/ ále ciáłem Chrystuſowym. Ták y to świete pomázánie/ iuż więcey nie ieſt pomázániem gołym/ ábo pospolitym/gdyż iuż ieſt poświęconezále Krzyżmem Chrystuſowym. A iáko oliwá z ktorey krzyżmo czynią/ nie przemienia ſie ani przetwarza w inſzą rzecz/ choć iuż wedle tego Doktorá/ nie ieſt oliwą proſtą pospolitą: Ták y chleb poświęcony/ choć go náwa ciáłem Chrystuſowym/nie ieſt iſtotnie ciáłem

dkowánie. Rokuszył 320. Tē Doktor przeſzłopłkę nie Piotrále Krzyſtuſá Wykłáda Hō in Peſt: Petr. Rokuszył 201. Ten Clemēs powiáda, iż Iákub ś. był Biſkupem Apoſtolſkim, To nie Piotr. lib 2. cap: 1. apud Eſeb. Rokuszył 350. Piſze o tym Cyrillus ſie Reſſurrexit, iż ſie cze-

sto ſwierze odmieniał lib 1. cap: 23. *Máła tedy ieſt poważá iego.*

Rokuiąc 630. Tę Doktor uczy, iż náſwyętszym Piotrowym zhudowány ieſt Kośćioł. To nie náſámey ſobie. lib: 7 Etymolo.

Krystuſowym/ ále znáktem ćiáłá iego. Bo náſzym mieyſcu mowi Myſtag: 4. W znáku chlebá bywa dawáne ćiáło Krystuſowe/ á w znáku winá krew. Támże: Nie pátrz iákoby náchleb proſty y náwino proſte/ me ſądź z ſmákurzeczy: Jákoby chciał rzec/ chlebći ieſt y wino co y ſmákuieſt/ ále wſzákoż nie proſte/ ále Sákrámentálne. Támże: Ponieważ Krystus twierdźi/ mowiąc o chlebie: To ieſt ćiáło moie: A ktoż będźie śmiał wątpić o Ktoremi ſłowy názywa chleb máteryálny iuż y poświęceniu/ ćiáłem Krystuſowym. Tenże Myſtag: 5. Po vżywániu ćiáłá Krystuſowego/ przyſtąp y do kielichá krwie iego/ mowiąc Amen zá porym poczekay modlitwy/ podźiękuy Bogu/ ktoryć ię godnym vczynił ták zacnych táiemnic vczeſtnikiem. A ták ten Doktor/ o przeiſtoczeniu iſtotnym ćieleſnym/ chlebá w ćiáło/ winá w krew nie mowi/ ále tylko o Sákrámentálnym/ y podobnie dźiał/ ále tylko o Sákrámentálnym/ y pode dwiema oſobámi Sákrámentu káże vżywáć/ o concomitántiey nie myśląc.

Iſidorus lib: 6. Etymolog: Miſſá názwána ieſt tákoby świętá ſpráwá/ bo modlitwą táiemną bywa poświęcona ná pámiątkę śmierći Páńſkiey zá nas podiętey/ y ztądże zá iego roſkazániem/ náſwamy to ćiáłem y krwią Krystuſową. Co iż ieſt żiemie/ bywa poświęcono/ y ſtawa ſię Sákrámentem/ zá ſpráwą niewidomie Duchá świętego. Ktory Sákrament chlebá y winá Grecy názywáią Euchárigtią: co ſię po łácińſku wykłáda/ Dźięknieme. Krzeſt y ćiáło y krew Krystuſową/ dlá tego ſię zową Sákrámentámi/ iż pod zaſłoną rzeczy ćieleſnych/ moc Boża táiemne zbáwienie tych Sákrámentow ſpráwnie. A ták y ten Doktor S

ſtament ćiáłá y krwie Páńſkiey/ názywa y pámiąt
ofiáry zá nas raz ná krzyżu vczynioney. To nie
ſámą własną ofiárą. Y znákiem ćieleſnym rzeczy
ſtiennych). To nie ſáma rzeczą.

Fulgentius in Cap: 26. Matth. Ten kielich ieſt no-
wy Teſtament. To ieſt: Ten kielich ktory wam da-
ſzim/nowy Teſtament znáczy. Te ſłowá tego Do-
torá przypomina Haymo in cap: 26. Matth. y in 1.
Cor: 10. Tenże lib: 2. cap: 5. ad Thraſimundũ: Chryſtus
według ćieleſney ſtnoſći nie był w niebie gdy był
ná ziemi/á opuśćił ziemię/ gdy do niebá wſtąpił.

Vigilius Epiſcopus Trident: con: Eutychen. lib: 1.
cap: 3. Syn Boży według człowieczeńſtwá ſwego
odſzedł od nas. A toć było iáć do Oycá / y od nas
odyść, wźiąć ztego świátá náturę ktorą był wźiął
od nas. Jeſt y z námi/y niemáſz go z námi. A bowiem
ktorych opuśćił/ y od ktorych odſzedł człowieczeń-
ſtwem ſwoim / nie opuśćił ich ánt od nich odbiegł
bóſtwem ſwoim. Tenże lib: 4. cap: 4. Ciáło Chry-
ſtuſowe/ gdy ná ziemi było/nie było go w niebie; y
gdy ná niebie iest/niemáſz go ná ziemi. Y przy-
dáwszy o tym piſmá ś. ktore ná świádectwo, Ioh:
16. 7: 14. 28. Act: 1. 11. dokłáda: To ieſt wiárá y wy-
znánie powſzechne / ktore Apoſtołowie podáli/
Chrześćianie vmocnili: á wierni áż do tego cząſu
przy tym go. Ci Doktorowie ná wſzem przećiwni ſą/
nie tylko Papieſtwu/ktore vkázuie tu ná ziemi ćie-
łeſnego Chryſtuſá z chlebá vczynionego kilko ſłow;
ale też y vbiquitárſtwu/ktoryż twierdzą być wſzę-
dzie Chryſtuſá według ciáłá. Powiádáią bowiem
że Pan Chryſtus w ćiele do niebá odſzedł / tu go
nie ma według ciáłá niemáſz: Ktore odeſzćie ćie-
łeſne/ták o tránſubſtántiátáćy/ták impánátáćy (Ktore

Rokuſzył 1000. Tę Doktor przez Ptoirá rozumie Ś. Cyprjana Kośćioł, li: de Remiſpec: 2. cap: 20. Rokuſzył 500. Nie zgodźi ſię Vigilius Biſkup dá Ś. nym Trydenſkiemu z dźiśiey ſym Concilium Tridentſim o bytności ćieleſney Páná Chryſtuſowey tu ná ziemi: on ciáło iego ubáżaie Ś. niebieá Ś. teiliũ vv Ci-

rey iest zdawná Authorem Rupertus Tuitiensis lib. 2. de divin: offic: cap: 9. á potwierdźićielem Petr. de Alliaco Kárdynał/ in 4. Sent: quæst: 6. art: 2. y Occamus in 4. Sent: quæst: 5. á wznowićielem Brentius iest sprzećiwne/ áni się z nią może zgodźić.

Hisichius in cap: 2. Levit: lib: 2. Gdyby nie był vkrzyżowány Krystus/ ofiáry ćiáłá iego nie pożywálibysmy/ ále teraz pożywamy pokármu/ biorąc pámiątkę męki iego. Tenże in cap: 1. Gdyby ćiáło nie było włożone ná krzyż/ mybysmy byli żadnym sposobem nie vżywáli ćiáłá Krystusowego táiemnie. Tenże in cap: 8. Dla tego mięsá z chlebá ieść roskazał/ ábysmy my rozumieli/ że on tę táiemnicę powiáda/ iż wespoł chleb y ćiáło iest. Ten Doktor cap: 8. powiáda: iż w kośćiele krześćiáńskim zá iego wieku palono ostátki ktore pozostawáły od vżywánia Sákrámentu. Zkąd się pokazuie/ iż iáko zá wieku iego nie trzymano/ áby extrusum miał być Sákráment: boby go było nie palono. Ták też y sam o przewierzgániu istotnym chlebá w ćiáło nic nie myślił; ktory Sákráment nazwa táiemnicą y pámiątką męki Páńskiey: wspomina y chleb ktory po poświęceniu zostawa.

Theodoretus Dialog: 1. Zbáwićiel nász zodmieniał imioná/ y ćiáłu to imię/ ktore było znáku/ dał á znákowi záś to/ ktore należáło ćiáłu. Znáki w dome nazwiskiem ćiáłá y krwie swoiey vczćił/ nie przemieniáiąc záiste sámey nátury/ ále przydawáiąc łáskę do nátury. Tenże Dialog: 2. Znáki táiemne po poświęceniu nie odstępuią od swey nátury: bowiem trwáią w pierwszey swoiey istoćie/ y w figurze/ y w kształćie/ y mogą być widźiáne y dotykáne ie-

borium. y W Mostrancicy y na ołtarzu pod chlebem. Can: 1. Rokużył 350. Ten Doktor uczy, iż kto chce być zbáwion potrzebá áby náuki Apostolskiey náśládował. To nie Papieskiey In cap: 7. Levitic.

Rokużył 430. Tē Doktor pisze li: 1 cap: 7. Hist: Eccl. iako Constātin⁹ Cesarz pismem ś. náuczał Biskupy spory o Wiárę decidowáć: Toć nie z-

ne táko y pierwey. Támże: Boſkie znáki / ciáło
re ieſt prawdźiwe/wyświádczáią. Támże: Zná-
ſo znákámi ciáłá y krwie páńſkiey. Tenże in
al: 110. & in cap: 1. Malach. Kośćioł ofiárunie zná-
ciáłá y krwie. Nád te ſłowá coż może być tá-
ieyſzego? Áto ten Doktor źrzetelnie świádczy/ iż
leb po poświęceniu nie vtraca nátury / ſtoty
ey. A iż też ieſt znákiem ofiáry páńſkiey / toć nie
ną rzeczą?

Bernhardus Sermo: 1. de Cœna Domini: Sákrá-
nt ieſt znák święty / bądź święta táiemnicá.
nże in Prolog: Serm: de Cœna Domi. Pokarm ten
ieſt brzuchá/ále vmyſłu. Tenże in Feſto Marti-
Cnoſź ciáło Krzyſtuſowe áż do dniá dźiśieyſze-
/ vkázuie ſię nam / ále duchownie nie cieleśnie.
owi Apoſtoł: Ználiśmy zć. 2 Cor: 5. 16. Tenże
ſal: 91. Serm: 3. Jáko widźimy kſztałt chlebá w
wchodzący / ták wiedźmy iż P. Krzyſtus wcho-
w nas ku mieſzkániu przez wiárę w ſercách ná-
h / zć. Choć Bernardus był ná on czás / gdy tu
ćioł Boży był zámierzwiony / zápſowány / oſz-
ádzony bálwochwálſtwy y zábobony; táko
n zeznawa Serm. 33. ſuper Cantic: y Epiſt: 237. y in
l: Quis habitabit. iednák przećie do tákowey
y nie przyſzedł był Sákrament zá iego wie-
w / táki teraz widźimy w nabożeńſtwie Rzym-
m: z ktorego vczynił bálwáná po iego śmierći
morius III. y Innocentius III. o czym czytamy lib: 3.
41: in Decr: Gregor: 9. de celebrat: Miſſæ. y de
ſodia Euchariſt. Abowiem oto Bernardus po-
da/ że tu niemáſź cieleśnie Krzyſtuſá. Do tego
poświęceniu chleb chlebem názywa. Nád to
krament názywa znákiem rzeczy / nie rzeczą ſá-

Papież zá zaſię dziwego náwyższego. Rokuiżył 1130. Tę Doktor piſże, iż Papież namiey ſce naſtąpił ſkpyſże Koſtantynowe nie Piotrowe, lib 4. Cońſider. *Tęże mowi, iż Papież ſobie, moc, do ſtatek, zwierzchność przyſwłaſzcza, nie prawę Apoſtolſkim,* li. 2. Conſider. *Tęże mowi iż*

náśáła cu Papieśkim chrześćaśapra Wdlustiniance We, nie Boże lib: 1. Cõsider. *Ten Cesarz Wsi elepisał przeći Wnicenśkiemu* Cõcil: 2. *Ktore ustáWiło y roskazáło obrázy ch Wali: ánie tylko pisał, ále* Concilium *złożył Francofordienśkie, ktore* Concilium *Nicenśkie 2. odrzu*

mo: krtemu powiáda być ten pokarm / pokármu duśnym nie ćieleśnym/ ktorego ludźie wierni d chow nie przez wtárę wywáią: co nie może być zumiano o przewierzgánu ćieleśnym/ ktoregob niewierni pożywáć muśieli. A on dokłáda *ad Ep tres de Monte*: Sákrament táko bierze ku żywo wi godny / ták ná śmierć niegodny: ále rzeczy S krámentu żaden nie przyymuie iedno godny. A wiem Sákrament bez rzeczy Sákramentu / pr muiącemu śmiercią ieśt: lecz rzecz Sákramen oprocz Sákramentu/biorącemu ieśt żywotem w cznym.

XII. Dawnym Cesárzom / Krolom / Pap zom/ Kárdynałom/ Biśkupom / Opátom/ M chom/ tránsubstántiátia dźśieyśża ieśt sprzeći o niey nie wiedźieli / nie ślycháli/ y nie wierzyli ś śie miał chleb przemieniáć ćieleśnie w ćiáło/ krá śie Bogiem. *Carolus Magnus* Cesarz/*Epist: ad Al num*., ktora ieśt w kśięgách Alkuinowych *de di offic*: mowi: Wieczerzáiąc Pan z vczniámi św mi:/ chleb łamał/ y kielich wespołek dał im ná ćiáłá y krwie swoiey/ić. *Carolus Calvus* Krol Fr cuśki/ zá ktorego gdy ieśto wnośić przewierzg chlebá w ćiáło / roskazał Bertrámowi Mnich vczonemu dáć o tym zdánie swoie; ábowiem nowa náuká o przemienieniu ćieleśnym / nie po bálá mu śie: ktory *Bertramus*, pisźmem świet Doktorámi y rátiámi mądrze y vczenie dowie iż chleb y wino po poświęceniu nie vtraćáią iś swoiey/ ále są figurą ćiáłá y krwie Páńskiey: Ki pisánie oddał Krolowi/ mowiąc: Świecone ś/ mądrość wáżá niechay obaczy/iż przywied nemi świádectwy pism świętych / y słowy św

tych

tych Oycow/ráźme się pokazało/ iż chleb ktory się ciałem Arystusowym/ y kielich ktory się krwią Arystusową zowie/figurá iest.

Damasus Papież *apud Theodoretum lib: 5. cap: 11.* Jeśliby kto przał żeby Arystus w ćiele/ ktore wźiął/ śiedźieć nie miał ná práwicy Oycowśkiey/ w ktorym przyidźie ná sąd/ przeklętym niech będźie. Toć są przeklętemi Rzymiáne/ vkázuiąc go tu ná źiemi w monstránćiey/ &c.

Gregorius Papież *Hom: 21.* Arystusá niemáś tu przez bytność ćielesną. Tenże *in Registro*: Gdy bieżemy chleb/ ták przáśny ták y kwáśny/ iednym ćiałem páná zbáwićiełá systawamy się. Tenże *lib: 4. Dial. c.* Krew Arystusową bywa wlewána/ nie w ręce niewiernych/ ále w vstá wiernych. Tenże mowił iedney niewieśćie/ ktora się rozśmiałá gdy ley chleb poświęcony podawał/ zowiąc go ćiałem Arystusowym/ pisze o tym *Paulus in vita illius*, Pan chleb y wino w ćiało y w krew przemieni/ *manente propria specie*: *Durandus* dokłáda *lib: 4. Cap: 41. Rationał.* A widząc to Papież Grzegorz/ pytał niewiásty czemuby się rozśmiałá/ powiedźiałá/ iż ten chleb ktorym ia swemi rękomá piekłá (znáć iż teśćie nie było opłátkow) názywaś ćiałem Páńskim: Tedy Grzegorz/ dla niedowiárstwá oney niewiásty/ modlił się pokleknąwszy: A powstawszy obaczył/ á ono czyśtká onego chlebá zstáłá się ná kształt pálcá/ (w pálec się tylko Arystusow obrocił chleb/ nie w całego Arystusá) y ták do wiáry ná wrocił ono niewiáśtę. Powtore się modlił/ y obaczył/ iż ono ćiało w chleb się przemieniło/ y dał niewieśćie ześć. To ácz nigdy nie było/ ále iednák po zmieśieniu Tránsubstántiátiey należy. A ták y

ćiłoy z-gánilo, czytay kto chce Vrsperg. In Chro y Sabel. lib: 8. Enead: 8.

Rokuiył 360 Ten Papież Damas^o *przez mieczną Papieśkę Gośsedł pisse* Platina in vitailli^o

Rokuiył 590 Ten Grzegorz nie chćiał się z-Gráć á ni kazał po Gśsechnym Biskupe po Gśiadáiąc iż się ták żadē Biskup Rzymski

nie zgᵒᵒ-ał, Dist. 99. Can: Ecce.

Nazyᵒᵒ-ając tego Antikrystę, ktory ſo bie tę ty zuł przyᵒᵒłaſ-cza, li: 6 Epiſt: 30. cap: 94.

Rokuiący ſo Ten Papież ym co ᵒᵒpeᵒᵒ ne dni niechca ieśćmię ſia, kazał aby ſkoſtoᵒᵒać, bo drudzy pod zaſłona poᵒᵒśćiagliᵒᵒości, pokłádaia ᵒᵒ tym grzech, diſtin: 30.

ten Papież nie vkázował tu Krystuſá cielesnie vkázowałby był gdyby trán ubſtántiátię wiedzył. Nie kazałby był Sákrámentu krwie w vſtách wiernym lać/gdyby był o Concomitánćiey myślił. Nie zwałby był po poświęceniu chlebá chlebem gdyby o przewierzgnieniu co trzymał. Coż tedy może być táśnieyſzego przećiwko tránſubſtántiátiey y rozpołowiczeniu Sákrámentu? A iż oſobę chlebá wſpomina/ ktorą zoſtawa po poświęceniu: iednák nie rozumie przez oſobę rzeczy goleyczczey/ále iſtotę chlebá właſną: bo y inſzy Dokthorowie tego ſłowká vżywáią/ ktorym oſobá chlebá y winá/ nie ieſt rzecz cżcza/gołá/chlebá y winá/bez iſtnośći ſwey/ ále właſna iſtność chlebá y winá/ co ſie pokázuie z Ambrożego/ ktory mowi/ *lib: de iis qui init: Myſt:* Cap: 9. Przed poświęceniem/inſzą oſobą bywa miánowánazále po poświęceniu ćiáłá/ znáczy ſie. Támże: oſobá żelázá ieſt ćieżka/ pływáć nie może. Toż mowi Auguſtyn wyżſzey/ ktoż nie mądry będzie rozumiał/ żeby Ambroż miał przed poświęceniem rozumieć gołemi tylko á cżczemi bez iſtoty ſwoiey oſobámi/ chleb y winо/ tákże oſobę cżczą zelázá bez iſtoty? A owßem Dokthorowie iſtotę rzeczy poſpolićie názywáią oſobámi. A iż ták/ tedyć y Grzegorz nie o cżczey oſobie ktoraby tylko po poświęceniu zoſtáć miáłá/ ále o iſtotney mowi/z inßymi ſie zgadzáiąc. A też/ ieſliż ſie godźi wierzyć Durándowi/ ták̀oż powinni mu wierzyć Rzymiánie/táko ſwemu Biſkupowi/tedy o właſney iſtocie chlebá mowi/ nie o cżczym kupieżu/bo oto ono ćiáło/ktore ſie miáło przewierzgnąć z chlebá/ dla niedowiárſtwá oney niewiáſty/ záſie ſie w chleb przemieniło ktory dał niewieście zieść

A ták

A ták istoty chlebá Sákrámentálnego wierni vżywáią/ nie czczego bez istoty/ to iest/ nie przypadkow chlebá/ále sámego chlebá.

Martinus Papież v Grátianá Can: Non oportet. dist: 2. de Consecr. W Sákrámenćie bywa ofiárowány chleb y wino/ ktore w znáku Krystusá bywáią błogosłáwione/ ꝛć. Nie mowi/ ćiáło y krew bywa ofiárowáne/ ále chleb y wino/ zgadza się z Augustynem/ ktory mowi lib: de Fide. cap: 19. Ofiáre chlebá y winá w wierze y w miłośći świętey kośćioł powszechny po wszytkim świećie ofiárowáć nie przestáie/ ꝛć. Nie ná rękę dźiśieyszemu ofiárowániu Rzymskiemu/ ktore nie chleb/ ále ćiáło ofiárowáć chce.

Innocentius I. Epist: ad Arcadium, & hab: apud Gliam in Annal. mowi: Do znákow Páńskich przystępuyćie. Chleb znákiem ćiáłá Páńskie° zowie/ y wino znákiem krwie Páńskiey: to nie tylko Kálwin.

Clemens I. lib: 6. cap: 23. Przypominánie Krystusowey śmierći przez znáki ćiáłá y krwie iego obchodźimy. Tenże lib: 7. cap: 26. y 27. Dźiękuiemy tobie Oycze nász/ zá nadroższą krew Krystusowę/ ktora iest wylana zá nas/ y zá nadroższe ćiáło/ cuius hæc Antitypa conficimus, według iego vstáwy/ abyśmy opowiedáli iego śmierć.

Hilarius Papież mowi distin: 2. de Consecr: Can: Corpus. Ciáło/ ktore bierzemy/ zołtarzá/ figurą iest/ gdy chleb y wino z wierzchu widźimy/ á prawdą/ gdy ćiáłá y krwie Krystusowey w prawdźie ze-

u Grátianá. Can: ultimo.

Roku żył 400. Innocenti usátego Chrysostom názywał Brátem Epist: ad Innocēt: 1. y 2. *nie nawyższym Biskupem Roku 90 żył. Ten* Clemēs Epist: 1. ad Iacobum & hab: Tō. 1. Cōcil: *Iákubá świętego názywał Biskupem Bisku-*

wy y rządźićielē wszytkich kośćiołow. To nie Piotrá. Roku 460 żył. Ten Papież insze wszytkie Biskupy zwał bráćia y towárzyszámi, To nie Synámi, áni niewolnikámi. Vide Epistolas Hila. Tomo 1 Concilior. *Roku 490 żył. Ten* Gelasius *używánie Sákrá-*

mentu podiedna osoba nazywáią wiárą kradzieżem, pisze Gratiá⁹ de Conſecr: diſtin: 2. Can: Cõperim⁹. Rokuiąc 810. Ten Raban⁹ Kryſtuſa Páná nazywa gorą y fundámentem Kościoła, ná ktorym ieſt zbudowány Kościoł wiárą lib: 5. cap: 5. in Eccleſ. To nie Piotr fundámentẽ.

wnętrznie wiárą śięgamy. Temi ſłowy tego ni
przy Hilarius, iż po poświęcenu chleb y wino za
ſtawáią w ſwoiey iſtocie / ktory nam wyświádcz
ciáło y krew Páńſką: ktorego my ſię ſtawamy u
czeſtnikámi wiárą.

Gelaſius piſąc contra Eutych. mowi: Sákrá
mentá ktore przyimuiemy / ciáłá y krwie Páńſkiey
Boſkie rzeczy ſą: á dla tego przez nie ſtawamy
ſię vczeſtnikámi Boſkiey nátury. Wſzákoż iedną
nie przeſtawa być iſtność / ábo przyrodzenie chle
bá y winá: y pewna rzecz ieſt / iż znák y wyobrá
nie ciáłá y krwie Páńſkiey / w ſprawie tych tá
mnic ieſt obchodzone. A toć ieſt regułá Kátho
ckiey wiáry y ſtárożytney náuki. Czegoż więcey
chcą nád te iáſne ſłowá Rzymánie?

Petrus Cardinalis de Alliaco in 4. Sent: Queſt.
On prawdźiwy obyczay: zć. fol: 2.

Rabanus Archiepiſ: lib: 1. cap: 31. Inſtitut: mowi
Iż chleb ciáłá / ſerce poſtła; dla tegoż ſłuſznie
wie ſię ciáłem Kryſtuſowym. A iż wino ſprawu
krew w ciele / dla tegoż też do krwie Kryſtuſowe
ściąga ſię. Támże: Inſza rzecz ieſt Sákrámen
inſza moc Sákrámentu: Sákrámentu bowiem
ſty bywa brány / ále mocą Sákrámentu zewn
trzny człowiek bywa náſycony. Támże odpowia
dáiąc ná quæſtyą tęż Czemu Pan ciáłá y krwie ſw
tey táiemnice w tych rzeczách podał / ktore mog
być ziedźione y ſtrawione / mowi: Chćiał Pan / ciá
łá y krwie ſwoiey znáki / áby były bráne vſty wie
nych / y áby były ku ich pokármowi obrocone / áb
przez widomy vczynek / niewidomy pożytek poká
zał ſię: zć. Tenże lib: de Euchariſt: cap: 48. Ciáł
páńſkie ma być bráne duchownie / nie ćielesznie

Ten Buſto

Ten Biſkup o przemienieniu ſtornym chleba w ciáło nic nie wierzył: y dla tegoż Thomas Waldenſis zá heretyká ták zacnego męża oſądził.

Durandus lib: 6. Cap: 26. Rational. Chociaż Chryſtus ieſt z námi według Boſtwá iednák według człowieczeńſtwá w niebie ieſt ſiedząc ná práwicy Bogá Oycá. Tenże lib: 4. Cap: 41. Jeſli kto ſzuká bytnośći ćieleſney Chryſtuſowey / niechayże ieý ſzuká w niebie / gdzie ieſt ná práwicy Bożey ſiedząc. Nie mamy tu ſzukáć bytnośći ćieleſney / ále duchowney. Tamże: Jáko wino bez chlebá / ták chleb bez winá nie bywa poświęcon. Tenże Cap: 42. Ani krwie pod oſobą chlebá piią / ani ćiáłá pod oſobą winá ſiedzą. Tenże Cap: 54. Kto ſámą hoſtią przyimuie / nie zupełny Sákrament bierze obyczáiem Sákramentálnym: Bo chociaż w hoſtiey poświęconey ieſt / krew Chryſtuſowá / iednák ieý tám nie náż obyczáiem Sákramentálnym; dla tego / iż chleb / ciáło / nie krew / y wino krew / nie ciáło / znáczy. Ten Biſkup / wiywánie Sákrámentu pod dwiemá oſobámi záleca; chleb y wino / znákiem ciáłá y krwie názywa / y ciáło Chryſtuſowe ná niebie / nie tu ná ziemi wkázuie: á czym z gruntu wywráca / ták o Tránſubſtántiátią táż y Concomitáncią / á ná płácu zoſtáwuie Sákramentálne wiywánie.

Lombardus Biſkup lib: 4. diſt: 1. Cap: Sacramentum. Sákrament / ieſt widomy znák niewidomey łáſki. Tenże lib: 4. diſt: 9. Cap: Vt. A táko ſą dwie rzeczy tego Sákrámentu / táż y dwá ſpoſoby pożywáma: ieden Sákramentálny / ktorym dobrzy y źli iedzą: drugi duchowny / ktorym ſámi dobrzy pożywáią.

Rokuszył 1270. Tę Durand. uczył iż ten ktoby rybę kuśił, ma ieść ryby małe typu wolękkie pie, li. 6. Ca. 7. A Hieronim Do ktory rybki máłe miał ſobie zá oſobliwą rzeſzę: Epiſt: ad Paulin. Tęże lib 6. Ca. 78. mowi: Wielki Piątek iedną potrawę iemy, bo też Chryſtus tego dniá iednego ſtrá na wrocił. Na wrocło ſię ich bárzo wiele ſwiadcza Ewánieliſtowie. Toby też trzeba wiele potrawy wſzen dzień u-

ſyſſáć.

Rokuſzył 1140 Tè Lóbardo mowſi: Czegopo ſſwagá piſmáś. zamilczałá, lepiey milczeć á niżeli to uporniey ſſierdzić. l.3 diſt:3 Ná co ábyſmy pámiętáli Rzymiánie day to Boże.

Rokuſzył 880. Tè uczył, iż tylko ſá dwá ſá krámętyKrześćiáńſkie.

zywáią. Támże Cap: Hæc. Nie wątpliwie mamy wierzyć/ iż od dobrych bywa bráne ćiáło páńſkie/ nie tylko obyczáiem Sákrámentálnym / ále też y duchownym / á od złych záś tylko obyczáiem Sákrámentálnym. Tenże mowi lib:4. diſt:12. Cap: Sed: Dzieie ſię łamánie nie ćiáłá / bo ieſt nieſkázone/ á le chlebá. Tenże lib:4. diſt: 11. Cap: Sed. Pomaga do záchowánia y obronienia ćiáłá y duſze / to / co bierzemy. Bo ćiáło Krystuſowe ná zbáwienie ćiáłá/ á krew dla zbáwienia duſze bywa ofiárowána / iáko przeznáczył Moyżeſz/ mowiąc: Ciáło zá ćiáło náſze bywa ofiárowáne / á krew zá duſze / á ták pod obiemá oſobámi bywa brány / gdyż oboygu pomaga ; á też pod obiemá oſobámi bywa brány cáły Krystus. Ale ieſliby pod iedną oſobą był brány/ tylkoby do iedney cześći człowieczey / to ieſt/ ćiáłá ábo duſze / á nie do oboygá zárowno záchowánia/ znáczyłby/ że ieſt pożyteczny. Támże: Chociáż pod obiemá oſobámi ieſt zupełny Krystus / iednák nie bywa przemienienie chlebá / iedno w ćiáło/ áni winá/ iedno w krew. Ten Lombardus, áczſię ſámi z ſobą nie zgadzáią/ bo czego ná iednym mieyſcu przą/ to ná drugim mieyſcu twierdzą / iednák przećię tymi ſłowy táśnie pokázuie / iż chleb iſtotnie ćieleśnie/ nie przemienia ſię/ w ćiáło/ ále ieſt znákiem ćiáłá / ktorego ćiáłá niewierni nie pożywáią.

Paſchaſius Opát lib: de Corpore Domini Cap: 12. Iż Krystuſowi według ćiáłá potrzebá było nieboſką przemknąć / zoſtáwił nam ten Sákrament/ widomą figurę y znák ćiáłá y krwie. Tenże Cap:36. Iż Sákrament táiemnicą ieſt/ nie możemy tego zá przeć/ ábyſmy nie miał być figurą. Tenże Cap:15. Sam

Krystus

Krystus iest/ktory ten chleb łamie/y przez ręce Ministrow rozdawa wierzącym/mowiąc: Bierzćie y piyćie z tego wszyscy/ ták xięża iáko y inszy wierzący. Tenże *cap*: 43. y 57. Wiárą ćiáłá Krystusowego pożywamy. Ten Opát vczył / iż tu niemász ná ziemi ćielesnie Krystusá. Do tego chleb/y wino figurą názywał ćiáłá y krwie Páńskiey. Nád to/słowá Páńskie. Piyćie z tego wszyscy/nie tylko duchownym/ále y świeckim przysądzał/twierdząc iż należą do wszytkich. Z ktorym zgadzáiąc się *Gerardus*, *Lorichius lib*: *de Miss*. *pub*. mowi: Są fałszywi Kátholicy/ktorzy się nie boią odwłoczyć reformátiey Kośćiołá iákimkolwiek sposobem; ći/ áby nie byłá ludźiom świeckim przywrocona druga osobá/żadnym bluźnierstwom nie przepuszczáią: mowią bowiem/ iż Krystus sámym Apostołom rzekł: Piyćie z tego wszyscy. Ale słowá Kanonu máią / Bierzćie y pożywayćie z tego wszyscy. Tu proszę niech powiedzą/ izali y to rzeczono do sámych Apostołow? Jesli ták/tedyć świetcy ludźie/y od osoby chlebá máią się wstrzymáwáć; co mowić / iestći odszczepieństwo y bluźnierstwo zárázliwe y przeklęte. Zátym tedy to idźie/ Iż oboie: Jedźćie y Piyćie/ rzeczono do wszytkiego Kośćiołá.

Angelus Generał *in Summa Angelica de Casibus Conscient*: *tit*: *Eucharistia*, *cap*: 3. *quæst*: 1. Troiákim sposobem bywa brána Eucháristia/niekiedy tylko duchownie / niekiedy tylko Sákrámentálnie / niekiedy Sákrámentálnie y duchownie wespoł. Te trzy sposoby pożywánia / obaláią Tránsubstántiátią. Y ztądże vrosłá oná modlitwá *in Litania totius vitæ & passionis Christi*, *fol*: 98. Vczyń nas prosimy ćię Pánie Jezu Kryste vczestnikámi drogie-

lib: de Cœna Domini cap: 3.

go ćiáłá

go ćiáłá y krwie twoiey: ktore° po wszytkim świe-
ćie Sákrámentálnie y duchownie pożywáią y one
piją / ábyśmy iedli y pili ku czći y chwale Imienia
twego.

Gratianus Mnich in Canon. Hoc est, dist: 2 de Con-
secr. Niebieski chleb / to iest Sákráment / ktory wy-
świádcza ćiáło Páńskie / názwány iest ćiáłem Páń-
skim / ále nie właśnie; y dla tegoż rzeczone iest Páń-
skie ćiáło być w Sákrámenćie / swoim obyczáiem /
nie w sámey prawdźie rzeczy / ále w wyznámiono-
wániu táiemnice. Co się ták rozumie: Chleb iest
ćiáłem Páńskim / To iest: známionuie ćiáło Páń-
skie. Támże: Sákráment nie właśnie zowie się ćiá-
łem Krystusowym; iáko y krzest / nie właśnie zo-
wie się wiárą. Tenże in Canon: Panis est. Nie iest po-
dobna rzecz / żeby chleb był ćiáłem Krystusowym.
Tenże in Canon Comperimus. Osobá chlebá / tylko
známionuie święte ćiáło; osobá winá znáczy krew
świętą. Támże: Wino nie przemienia się w ćiáło
áni chleb / przeistácza się w krew. Innocentius III
lib: 4. cap: 17 de Miss. To ono nieprawdá co mo-
wią / kedy ćiáło tám y krew. A to Xiądz w chlebie
krwie / w winie ćiáłá nie poświąca / ále káżdą rzecz
z osobná poświąca / iáko Mszał świádczy / á po-
święćiwszy wespołek mieszá / mowiąc: Hæc com-
mixtio, &c. Nie przemienia się tedy istotnie chleb
w ćiáło: bo gdyby się przemieniał / musiałby się to
záraz y w krew przemienić / bo ináczey trupby był
á nie ćiáło; ále iż to nie iest / to y owo. Burzą tedy
sámiż sprzećiwnicy Tránsubstántiátią y Conco-
mitántią swoię.

Alexander Alesius Scholástik. Quæst: 32. memb:
Cap: 2. Przyiąwszy Sákráment godnie pod obie-

Rokużył 1150. Tē Gratiā⁹ pisze, iż Papież może błądźić, in Can: A recta. Can 24 Quæ: 1. *Iż go może ládá kto strofowáć.* in Can: Sicut. Dist: 96. *Iż Concilium ważnieysze iest niż Papież.* Dist: 15. in Can: Sicut. Et 10 in Cā Anastasius.

Rokużył 1240 A uczył, iż ćiáło Kośćioła Bożego nigdy

má osobámi / więtszy iest pożytek / á niżeli pod iedną. Tenże Quæst: 31. Ten ktory przyimuie Sákrament pod osobą chlebá / nie przyimuie doskonále Sákrámentu / co się dotycze vżywánia Sákrámentálnego. Tenże in 4. part: Summ. Quæst: 53. Vżywánie ktore iest pod dwiemá osobámi / iest więtszey zasługi / y względem pomnożenia y względem wiáry y względem przyimowánia zupełnieyszego. Ten Doktor Papieski / y vżywánie ćiáłá y krwi Páńskiey názywa vżywániem Sákrámentálnym / iáko y Calvinus, y vżywánie pod obiemá osobámi / przekłáda nád vżywánie pod iedną osobą / co iest w łeb y Tránsubstántiátiey y Concomitántiey.

Drutmarus Mnich pisząc in Cap: 26. Matth. Pan Krystus dał vczniom swoim Sákrament ćiáłá swego ná odpuszczenie grzechow / y ná záchowánie miłośći; áby pámiętáiąc ná iego vczynek / záwsze toż czynili w figurze: y tey miłośći áby nie zápámiętywáli / mowią: To iest ćiáło moie / to iest / w Sákrámenćie. Wino vwesela y krwie przymnaża: y dla tegoż słusznie krew Krystusowá przez wino znáczy się / ábowiem / cokolwiek nam od niego przychodźi / vwesela nas y wzmnaża wszytko dobre násze: Jáko gdy kto w dáleką kráinę odieżdżáiąc: miłośnikom swoim nieiáką zwiąskę miłośći zostáwuie / dla tego / áby ná káżdy dźień to czynili / żeby go nie zápomináli: ták też Pan roskazał czynić / przemieniáiąc duchownie chleb w ćiáło / á wino w krew; ábyśmy przez te dwie rzeczy / (to iest chleb y wino) pámiętáli / co dla nas Pan vczynił ćiáłem y krwią swoią; ábyśmy nie byli niewdźięcznemi ták wielkiey miłośći iego. Ten Mnich temi słowy poraża Tránsubstántiátią Papieską /

nie było bez głowy, ale záwsze głowę miáło Krystusá według Bostwá y według człowieczenstwá. part: 4. Quæ: 4. memb: 2. *To nie Papieżá*

Ten Mnich żył Roku 830. zá Ludowiká Piusá á był uczniē Bedy Doktorá.

Rokużył 790. Tego Bertramá xięgi Rzymiánie odrzućili, potępili, widząc iáko potężnie, uczenie, y prawdźiwie pismem ś. Doktorámi, rátiámi, wáli, znośi náukę ich o przewierzgániu chlebá w ćiáło czytay o tym Cathalog. lib: prohibit: y Indicem expurg.

chleb bowiem zowie y wino figurą y pámiątk
ćiáłá Páńskiego. A iż wspomina przemienieni
ále duchowne nie ćielesne.

Bertramus Presbyter lib: de corpore & sanguin
Domini: ád regem Galliæ Carolum Calvum. Respons
Chleb on y wino figuratè ćiáłē y krwią Krystus
wą iest. Támże: Sákrámentá tych rzeczy imion
wźięły/iże ie zową ćiáłem y krwią Krystusową/
to dla podobieństwá rzeczy ktore okázuią/ zć. y d
wodźi tego. 1. Słowy Páná Krystusowemi on
mi Ioh: 6. 63. 2. Doktorámi/iáko Augustynem/sł
wy onemi ktore nápisał lib: 3. cap: 6. de doctr. Chr
y Epistol: 23. y Isidorem/ktorego słowá są in lib:
Etymolog. dokłádáiąc támże: Ktorzy mowią
się to dźieie w prawdźie (to iest ćiáło moie) á
w figurze/ pismom ś. y Doktorom sprzećiwiá
się. 3. Rátiámi temi: mowiąc: Jeśliże według n
ktorych nic się tu nie bierze figuratè, ále wszytko
prawdźie bywa widźiano/ tedyć tu nic wiárá n
spráwuie. Támże: Widźimy/dotknieniem/biał
śćią/ábo też y smákiem/ że się tu nic nie przemie
ło. Támże: Skosztuy/wino iest: powąchay/wi
iest: weyźrzy/ wino iest/ zć. Tenże Respons: 2. N
iest to pokarm ćielesny/ ále duszny. Támże: T
chleb iestći ćiáłem Krystusowym/ nie ćielesnym
dnák/ ále duchownym. Támże: Ten chleb/y kiel
ktory się zowie ćiáłem y krwią Krystusową/ zn
czy pámiątkę męki Páńskiey/ iáko sam Pan w
wángeliey rzekł: To czyńćie/ zć. Co wykłádá
Páweł ś. mowi: Jlekroć będźiećie ieść. Tám
To co ná stole iest/ iestći figurą. Y dowodźi te
1. Pismem świętym/ ktore się teraz wspomniá
2. Doktorámi: iáko Ambrożym/ Hieronymem/ A

uſtynem/zć. 3. Mſzałem / w ktorym te ſą ſłowá: erficiant in nobis Domine quæſumus tua Sacramenta od continent, ut quæ nunc ſpecie gerimus, rerum ve- tate capiamus. 4. Rátámi / mowiąc: Gdybyś idźiał ćiáło / rzekłbyś / Widzę. Nie mowiłbyś ierzę być ćiáło y krew Krystuſowę / zć.

Thomas Aquinas Mnich in 3. Sum. quæſt: 82. art: 2. rzeſznik bierze ćiáło Krystuſowe Sákrámentál /ále nie duchownie. Tenże in Proſa pro Fe. Corp: od rożnemi oſobámi / znáki tylko / nie rzeczámi / ą ſię rzeczy wielkie. Támże: Żadne ſię tám nie ieie Krzeczy łárgánie / Znáku tylko dzieie ſię ła- ſnie. Támże: Co Krystus ná Wieczerzy czynił / czynić roſkazał ná pámiątkę ſwą. Támże: Zła- wſzy Sákrament / nie wątp / ále pámiętay / zć. ámże: Czego nie poymuieſz / czego nie widźiſz / me- ą wiárá ſtwierdza / zć. Tá Proſa ná głowę po- a Tránſubſtántiátią / ktorą śpiewáiąc wſtáw- ie / nie mogą ſię obaczyć: Przez rożne oſoby / gdy wi / Sub diverſis ſpeciebus, nie rozumie rzeczy go- / cżczey / to ieſt białośći / okrągłośći: ále iſtotę ebá własną: bo záraz dokłáda / znáki tylko / nie czámi / zć. to ieſt / chleb y wino wyświádcza y mtonnie Rzeczy / to ieſt / ćiáło y krew Páńſką: remi ſłowy dawa znáć / iż ná Wieczerzy Páń- y ſą dwie rzeczy / Znák y Rzecz ktora ſię znáczy. ák tylko znákiem ieſt / á nie rzeczą znáczoną. á ecz iſtotna nie ieſt znákiem / ále rzeczą własną. emu / iż ſię nie łamie ſámá rzecz ná Wieczerzy ńſkiey / ále znák rzeczy / to ieſt chleb ktory názy- znákiem: tedyć tám niemáß przemienienia iſto go / ále zoſtawa chleb chlebem. Do tego / pome-

Rokuiąc 1260. Fe ucżył, iż Krystuś ieſt ſłáśnie o- błubieńcem Kościoła. Contra Impugn religio. cap: 4. *y Głoſſa Kościoła.* In Cap: 12. Apoc *To nie Papież.*

waż nie widzimy oczymá ćiáłá y krwie/ ále biorąc chleb y wino poświęcone vsty ćielesnemi / wierzymy że w ten czás vżywamy ćiáłá y krwie Páńskiey duchownie. Toć się tám rzecz iedná w drugą nie wlewa / áni przemienia. Náostátek tá Prosa nie wierzy áby Krystus ten Sákráment miał vstáwić dla ofiáry vblagálney / ále dla pámiątki; to iest/nie áby był ofiárą/ále pámiątką śmierći Páńskiey.

Canisius Jezuitá in parvo Catechismo: Co iest Sákráment? Jest niewidomey łáski znák widomy dla nászego poświęcenia od Páná postánowiony. Abowiem insza iest rzecz/ ktorą w Sákrámencie widźimy/insza ktorą w nim bierzemy. Znák widźimy zwierzchowny/á łáskę záś táiemną y duchowną / ktora się zowie rzeczą Sákrámentu / bierzemy / ꝛć. Coż może być nád te słowá iáśnieyszego zgadza się z Augustynem/á przećię Kálwiná szczypie/ toż wierzącego/á Tránsubstántiátią burzącego. Ponieważ Sákráment iest znákiem widomy rzeczy niewidomey: ponieważ inszą rzecz bierzemy á inszą wierzymy / á iákoż się tu zostáć może Tránsubstántiátia? nie czuią się co mowią / twierdzą to co my wierzymy: nie dziw/y oślicá muśi mowić Gen: 22. y Káiphasz Ioan: 11.

Ten Bellármin twierdzi iż Papież może być heretykiem, y może go z Papiestwa złożyć. li: 2 c. 27 li: 4 ca: 2 de Rom: Pont.

Bellarminus lib: 4. cap: 19. de Sacram: Eucharistia iest znákiem y representátią śmierći Krystusowey/ꝛć. To nie sámą rzeczą/ to się w ćiáło istotnie nie przewierzga: á ieśli się przewierzga to nie iest znákiem/ áni repræsentowániem.

Tē Skárgá pisze w proceśie ná Konfederacią iż Papie

Skárgá Articul. 5. fol: 335. y w kázániu ná Bo wstąpienie fol: 243. My / iáko nie przyznawa zstąpienia (to iest/zwabienia ćiáłá Krystusowe

z niebá pi

niebá pięćią słow (ták też wstąpienia (to iest z ołtarzá przesyłánia do niebá ćiáłá Krystusowego) nie sstánowimy/ ále przemienieniem istoty chlebá/ po poświęceniu ćiáło Krystusowe tám być poczyna gdźie niebyło: á gdy się zepsuią osoby/ tám przestawa być gdźie było/ vczymy y mocno wierzymy. Mowią przećiwnicy/ że się Ewángelicy nie zgadzáią/ choć tego nie dowiodą/ á sámi się nie widzą. Nie zgadza się Skárgá z Discypułem Mnichem/ z Lochmáirem Kánonikiem/ ktorzy vczą/ co się we Mszey pokazáło/ iż kśiądz z niebá pięćią słow wabia Krystusá. Nie zgadza się z Grátianem/ ktory mowi/ co się wyższey pokazáło/ iż się chleb nie stawa ćiáłem/ áni poczyna być ćiáłem. Jesli ná chżegnánie/ chuchánie/ y słow wyrzeczenie/ nie stępuie ćiáło Krystusowe z niebá: tedyć to ćiáło ktore iest z chlebá vczynione/ nie iest onym ćiáłem/ ktore się z P. Máryey národziło/ ále inszym/ ktore dopiero poczyna być/ gdźie nie było/ y záśię przestawa być gdźie było/ co nie może być rzeczono o własnym ćiele P. Krystusowym z Máryey Pánny národzonym. Tenże ieszcze mowi w Postylli w kazániu ná wielki Czwartek fol: 157. Osobno Pan poświęćił ćiáło/ osobno krew. To też iest osobno ćiáło y osobno krew: á zátym trzebá pod dwiemá osobámi vżywáć/ osobno ieść/ osobno pić. XIII. Przećiwna iest Tránsubstántiátia/ nie tylko Pismu świętemu/ W niebowstąpieniu Páńskiemu/ Koncilíom/ Doktorom/ Papieżom/ Kárdynałom/ Biskupom/ Opátom/ Mnichom dawnym; ále też wierze. Bo gdźie sámá iest rzecz/ nie trzebá wiáry/ owu temu Sákráment/ przez ktore/ inszą rzecz widźimy/ inszą wierzymy: Smákowi/ Zapáchowi

żnicy do chowáli Ewángeliey práwey Ewánielikom, y one porodźili, fol. 5. 50. *Chwáłá Bogu, to Ewánielicy máią práwą Ewánielią. Nie dźiw, dochowálić też phárizei Apostołō zákonu.*

chlebá y winá/ ná co oczy pátrzą y vstá czuią/ Wi-
káriystwu Papieskiemu; bo iesli się ćieleśnie prze-
mienia chleb w ćiáło Krystusowo/ y iesli w Sákrá-
mencie iest prawdziwie/ rzeczywiśćie/ istotnie ćiá-
ło y krew/ wespołek z duszą y z bostwem/ á zá tym
zupełny Krystus/ iáko vczy Concilium Trydentski
Can: 1. A iákoż Papież iest Wikáryem obecneg
Krystusá?

Pisze Nauclerus lib: 2. Gen: 37. y Martinus Polonu
in vita illius, y Præmonstratensis lib: 3. cap: 39. iáko
Wiktorá III. Papieżá/ w kielichu przy Mszey
Kárdynali otruli. Dziwna rzecz: krew do śiebie
przypuśćiłá trućiznę. A temu/ żegnánie iey nie o-
degnáło/ áni z winem w krew nie odmieniło. B
iesli żegnánie/ iáko nápisał Skárgá Artic: 8. fol
211: contra Volanum, z chlebá czyni ćiáło/ á czem
też trućizny nie przemieniło? Tenże lib: 2. Genera
44. y Cromerus lib: 11. piszą/ iáko Mnich Dom
nikan w Sákrámenćie otruł Henryká Cesárz
VII. Spytay Rzymiániná/ przy poświęceniu y p
poświęceniu/ przy czym zostáłá trućizná? Czy
przy ćiele? ćiáło nie truie/ nic złego nie przyimuią
przy chlebie tedy zostáłá. A ták chleb nie vtrac
istoty swoiey/ przy ktorym oná trućizná zostáł
Poniewaź tedy ták wielemamy świádectw prze
wko Tránsubstántiátiey nowey/ á przedtym ni
słycháney/ niedbaymyż nic/ choć kośćioł Rzyms
ták wierzące/ iáko wierzył stáry kośćioł/ heretyk
ie. A to y ták niektorzy wierzyli Papieżowie/ Ká

dynal

Tē Nauclerus kilka do wodowodowodzi, iż niewiástá byłá papieżē, ktora iednák mszac, z chlebá ćiáłá uczynić nie mogłá, Gē: 29. A ták byli chlebochwalcámi, ktorzy przed ieystworzeniē á bo świątośćią klękáli, chwalac.

Cromerus *obieránie Biskupow w Papiestwie názywa ćieniē,* li: 7. & Chrō. *Papieże y Krole w tym winuiac, ktorzy się w to obierá Biskupow wdzieráią, ktore należy wszytkiemu Kośćiołowi pod dawnych Conciliy y Doktorow,* Cōcil: Tol: 4. Cā: 18, Cypr: Ep:

dynałowie/Arcymissy/&c. ktorzy miedzy sobą dzia-
ły miedzy nami / á miedzy dzisieyszymi Rzymia-
ny. *Inimici nostri sint Iudices*, Deuter: 32. 31.

PYTANIE. O Mszey / ná ktorey Rzymiánie
założyli zbáwienie swoie / co też rozumiesz?

ODPOWIEDZ. I. To słowo MISSA, Msza/ *I. Słowo* Msza, *nowe iest.*
nowe iest: Nie używáli go świeci Apostołowie/
ani Wieczerzy Páńskiey nie zwáli Mszą / ále Wiecze-
rzą Páńską/ 1 Cor: 11. 20. od oney ostáteczney Wie-
czerzy: Stołem páńskim/ 1 Cor: 10. 21. od Stołow:
łamániem chlebá/ Act: 20. 7. od łamánia: Społe-
cznością / 1 Cor: 10. 16. od społecznego używánia:
chlebem y kubkiem błogosławionym / 1 Cor: 10.
16. od błogosławienia / ábo dziękczynienia: Mszą
nigdy tey spráwy świętey nie názywáli. Nie znáy-
duie się w onych stárożytnych Doktorow y Histo-
rykow/ták Łácińskich iáko y Greckich/ co zeznawa
Bellármin: słowá tego są/Mszowie we-
zeszłu Zydowskim/iáko *Origenes*, *Epiphanius*, Bellar: Lib: 1. Cap: 1. de Missa
Epiphanius, *Hieronymus*, tego słowá nigdy nie używá-
li. Nie wspominaią tego słowá one *Concilia* da-
ne / choć wzmiánkę czynią obchodu Wieczerzy
Páńskiey: iáko *Ancyranum*, *Elibertinum*, *Nicœnum*,
Neocæsarense, *Gangrense*, *Carthaginense* I. *Antioche-*
num, *Sardicense*, *Laodicenum*, *Constantinopolitanũ*,
&c. A iż to słowo znáyduie się *in Sermonibus*,
ktore przypisuią Augustynowi: iednák to ma być
wiádomo káżdemu / iż te *Sermones* nie są Augusty-
nowe / ále od kogoś inszego pod imieniem Augu-
stynowym wydáne: Pokázuie się stąd. I. Te Ser- NOTA. Lib: 2. cap: 15. de bonis
mones nie zgodzą się z Pismy inszymi Augustyno-
wymi. II. Bellármin o tych Sermonach záchá-

operib. mowi: Nie iest rzecz pewna/ ieslize ten Sermonarz iest błogosłáwionego Augustyná. Támże: Te Sermonarze de Tempore, zdádzą sie od inszego poślednieyszego Scriptorá iákiego być zebráne / y według porządku Grzegorzowego spisáne. III. Choć niektore Sermones mogą być Augustynowe/ iednák iż wiele do nich inszych Sermonarzow przymieszano / iáko Erasmus zeznawa / dla tegoż żaden nie może twierdzić / iż te ábo owe są Sermones Augustynowe. Ktemu/ to słowko przeciwnicy vkázuią v Ignátiusá/ Dionyziusá/ Sozomená/ Socrátesá/ Hieronymá: tedy iest łatwia ná to odpowiedź. Commentarz in Proverbia Salomonis nie iest Hieronymow/ ále Bedy/ świádczy Bruno; á Ignatius, Dionysius, &c. po Grecku pisáli: przetoż nie ich to są słowá; ále tłumáczow. Co sie też tycze listow Dekretálnych/ Biskupow dawnych Rzymskich / z ktorych Rzymiánie dowodzą Mszey / tedy to iest rzecz iáwna/ iż te listy są podrzucone / nie są pewnie onych mężow pobożnych: o czym kto chce niechay czyta dowody in Cathalogo testium veritatis: fol: 73. 123. z ktorych y sam Bellármin nie śmiał bráć dowodow ku podpárciu tego słowká. Do czego służą y one słowá v Durándá: Tego słowká Mszá ná on czás/ nie słycháć było / y w piśmie nie znáydowáło sie.

Erasm. Præfat: in Serm: de Tem.

Bruno. Præfat. in Prov. Solom. NOTA.

Durand Lib. 4. ca. 1 Ratio.

II. Słowo Missa, nie iest Zydowskie. Lib. 1. cap. 11. de Missa.

II. To słowo Missa, Msza / nie iest Zydowskie Greckie/ Cháldeyskie/ áni Syryiskie. Co tenże Bellármin zeznawa mowiąc: v Grekow żadney wzmiánki niemász słowá tego Missa. Támże: Syrowie/ Máronitowie / ktorzy Cháldeyskim ięzykiem Boską Ofiáre odpráwuią / nie máią tego názwiská Missa: Támże: Jesliby to słowo było Zydowskie/ n

ſkie / nie *Miſſa*, ale *Miſſáły* miáło być mowiono/ ktorym iednák ſpoſobem żaden nie pyſze áni mowi. Támie: To ſłowo nie było w vżywániu Apoſtołom. Abowiem ieſliby to ſłowo Zydowſkie w vżywániu Apoſtołom było / záprawdę zátrzymáliby ie byli Grekowie y Syrowie / rákże y inſze narody/ ták o zátrzymáli inſze podobne ſłowá: ták o *Amen*, *Alleluia*, *Sabaoth*, *Hoſanna*, *Sathan*, *Sabbatum*, *Pascha*. Názwiſká bowiem Zydowſkie przez Greki do nas przyſzły: gdyż też ſámi Apoſtołowie y Dokto-rowie pierwſzy Kośćioła Bożego po Grecku pi-ſáli/ &c. Jeſt tedy to ſłowo *Miſſa*, Láćińſkie: ktore ſie ná ięzyk Polſki tłumáczy/ nie *Miſſa*/ ale *Poſłáná*, ábo *Poſłanie*. ſłowá ſą Bellárminowe: Dáleko po dobnieyſza ieſt tych ſententia / ktorzy vczą że to ſło-wo *Miſſa*, ieſt Láćińſkie. *Reuchlinus* záś/ ktorego ſłowá przywodźi *Polydorus*, mowi: *Miſſa* ſłowo/ ani Greckie/ áni Láćińſkie/ ale Zydowſkie. Toż y inſzy Pişárze Rzymſcy twierdzą/ ták o o tym świá-dczy *Bellarminus*, y Hárfá *fol*: 90. one ſłowá Dev: 16. 10. do Mszey náćiągáiąc / rozumieiąc iż to ſłowo *Miſſa*, z Zydowſkiego proſto *Miſſah*, co ſię rozumie ofiárą dobrowolną / co názywa Hárfá *fol*: 91. znośnym wykładem. Aleć záprawdę oná o-fiárá dobrowolna/ nie ma nic z ofiárą Mszárſką/ z ktorą ſię żadnym ſpoſobem zgodzić nie może. Abo-wiem to ieſt ofiárá chętna y dobrowolna / ktora ſie dźieie z chęći / dobrowolnie / bez żadnego przy-muſzenia / y obowiązánia wſzelákiego ſpoſobem długu y powinnośći. Lecz Msza nie ieſt ofiárą do-browolną/ ale przymuſzoną/ poniewolną / dłużną/ dobrze ſię opłacáiącą. Biſkupi gdy ią máią/ ſto-rzywią: Kánonicy/ kopą: Xięża proſći/ po ſtá-

Ibidem. *Zgodá*. Polyd. lib: 5. cap: 12. de Invent: Bellar: Ibidem.

remu groſz zá nię biorą: á drudzy długiem fundá-
ciy one w dni pewne/ ábo záwſze odpráwuią/ dár-
mo nic: ktorey gdyby nie miewáli/ grzywny/ kopy
groſze/ fundácye pewnieby vpádły. Słuſznie
Lib: 3. Calamit. prawdziwie Mnich Kármelitá Mantuanę o Mſzey
y o inſzych rzeczách nápiſał:

NOTA. ——————————Venalia nobis
Templa, ſacerdotes, Altaria, Sacra, Coronæ,
Ignes, Thura, preces, cœlum eſt venale Deuſque.

A przetoż z oną Ofiárą Zákonną nie ma nic zgo-
dnego.

III. Zgodá. To ſłowo miſſa, roznie wykłádáia.

III. To ſłowo Miſza, ácz niektorzy rozumieią
być Láćińſkim / á ſłuſznie: iednák przećię roznie
miedzy ſobą wykłádáią. Co przypomina y Bellar-
minus mowiąc: Ktorzy to ſłowo Miſza, Láćińſkim
ſłowem chcą mieć/ nie iednákim ſpoſobem wſzyſ-
wykłádáią ie/ ꝛć.

Bell. l. 1 Cap: 1. de Miſſa *I. Rozpuſzczene* Bellar. Ibidem

Jedni: Przez to ſłowo Miſza, rozumieią rozpu-
ſzczenie ludu wſzytkiego po nabożeńſtwie. Abo-
wiem gdy ſię dokończyło nabożeńſtwo / Dyako-
głoſem mowił do ludu / Ite miſza eſt, to ieſt / iák
wykłáda Bellármin / Już ieſt rozpuſzczenie zgro-
mádzenia: godzi ſię wſzytkim odeść. Tym ſpoſo-
bem Miſza, bierze ſię v Caſſianá/ v Benedyktá/
Alcuiná/ ktorzy tym ſłowem Miſza, zwáli Rozpu-
ſzczenie zgromádzenia po nabożeńſtwie. Słowa
ſą Alcuinowe: Miſza nic inſzego nie ieſt/ iedno Ro-
puſzczenie. Bellarminus przywiodſzy Caſſianá/ Be-
nedyktá/ Alcuiná/ mowi: Napodobnieyſza ieſt tych
ſententia/ ktorzy chcą iż Miſza ieſt názwána od Po-
ſłánia / ábo Rozpuſzczenia ludu/ ták/ iż iedno ieſt
Miſza, co Puſzczenie. Innocentius 3. Dicitur Miſza
dimittendo, quia tunc ad propria fidelis quiſque di-

Alcuin. lib: de. offi Eccl Bellar. Ibid. Inn. li: 6. Cap. 12. de Sacr. altar. Polid.

mittebatur

mittebatur. A wźięli ten obyczay od Pogan/co ze-
znawa Polydorus y Rhenanus: Káplan Isidis, gdy
było po nabożeństwie/stánąwßy we drzwiách/sło-
wy Greckimi do ludu mowił/λαΐς ἄφεσις, Ludo-
wi puszczenie: to iest/ábo się dawa/ábo iest/áby do-
piero w ten czás wßytkim się godźiło odeść. Ten-
że obyczay náßy záchowuią/iż odpráwiwßy nabo-
żeństwo/ Diakon mowi: Ite Mißa est. Co toż iest/
iákoby rzeczono: Godźi się odeść/ ꝛc. Nie pomnią
co Pan Bog powiedźiał: Drog Pogáńskich nie-
chćieyćie się vczyć.

Lib: 5. cap: 12. de Invē. Rhen. in lib: 4. Tertul. contra Marci.

Levit: 18 Deu: 18. Ier: 10.

Drudzy: Przez to słowo Mißa, rozumieią rozpu-
ßczenie Kátechumenow/ to iest/ tych ktorzy się do-
piero wiáry Krześciáńskiey vczą/ opętánych/ nie-
zbożnych/ y tych ktorzy nie máiąc żadney przyczyny
słußney/ do społeczności świętey woley iść nie mie-
li/po nabożeństwie/ iáko po czytániu/ po kazániu/
po Modlitwách/ przy czym wßytkim godźiło się
im być/áż do Rozpußczenia/ y zwano to Mißa Ca-
techumenorum. Ktore nabożeństwo gdy się skoń-
czyło/ á miáłá być vsługá Wieczerzy Páńskiey/
przy ktorey nie godźiło się być/ tylko sámym wier-
nym y pobożnym/ Dyakon wstąpiwßy wzgorę
głosem wołał/ mowiąc: [a] Ktorzykolwiek nie ieste-
śćie wiernymi/ ále Kátechumenámi/ wynidźćie/ á
wierni stoyćie. Abo/ [b] Wynidźćie precz/ ktorzy nie
chcećie przyimowáć Sákrámentu: idźćie Kátechu-
menowie. Abo/ [c] Ktorzy nie są godni przyimowáć
tey ofiáry Bożey niechay wynidą precz. Abo/ [d] Kto-
ry nie ma przystępowáć/ niechay vstąpi/ ꝛc. Y [e]
wychodźili tákowi wßyscy/ sámi tylko wierni zo-
stawáli: ktorzy gdy wyßli/ spráwę Wieczerzy Páń-
skiey záczęto. A iż rozpußczenie Kátechumenow/

II. Rozpußczenie Katechumenow, opętánych, y niezbożnych.

a Balsamon in can: 22. Laodic. Concil.
b Litur. Ætyop. Duran. lib: 4. cap: 1.
c Litur. Armen.
d Greg. l. 2. c. 23. Dialog.
e Liturg Chriso.

& Concil: Agat: Cą 37.

Can: 84.

opstánych/nie pokutuiących/ pokázániu y po zá[illegible]
dnitwách/ przed záczęćiem Wieczerzy páńskiey/ná
zywano Mißą, pokázuie śię ztąd: *Concilium Tár*
thágineńskie 4. mowi: Biskup żadnemu niechaj
nie broni weyścia do Kościołá y słuchánia słowá
Bożego/ bądź Pogánnowi/ bądź Heretykowi/
bądź Żydowi *usq; ad Miβam Catechumenorum*, to
eſt/ áż do Rozpuszczenia Kátechumenow. *Concili*

Can. 4. August: Ser: 237. de Tem: Isidor. Lib: 6. cap: 18. Etymol. Raba. li. 1 Cap: 32 inſtit. Innocēt: de sacrā alta lib. 6. Cap: 12. Rhen: in lib: 4 Tertul. cont. Marcion

um Illerdenſe tákże *Miβam* bierze/ iáko y *Carthagi*
nenſe. *Auguſtinus*: Gdy pokázániu bywa Mißa Cá
techumenow/ zostáno wierni. *Iſidorus*: Mißa czáśt
ofiáry iest / gdy Kátechumeny precz rozpuszczáią
á/ktedy woła Lewitá/ Jeśli kto z Kátechumenow
został/niechay precz wymidzie. Ztądże rzeczono iest
Mißa, iż przy Sákrámentach tych nie mogą być ci/ któ
rzy ieszcze odrodzeni nie są. Tey słowá ma *Rábanus*,
a *Innocentius* b A *Rhenanus* zgadzáiąc śię z tymi w
ßytkimi / mowi: Tego słowá Mißa, on wiek vży
wał / miásto słowá Rozpuszczenie: ztądże ofiarze
to słowko przywłaszczone z tey okázyey Kátechu
meni/ ktorych słuchánim y słuchaiącym Tertul
lian názywa / w Kościele trwáli / áż Ewánielią
wyłożył Biskup: tedy wołał Lewitá/ Kátechume
ni wychodźćie: ábo/ Jeśli kto z Kátechumenow zo
stał/niechay wymidzie. Od tego tedy Rozpuszcze
nia Kátechumenow/pospolity człowiek to słowko
Mißa, ofiarze przywłaszczył. *Bellarminus* te *Concilia*
y Doktory przywiodszy / mowi: Ná ktorym mieyscu Mißa, nie może śię brać zá ofiárę/bądź zá Wie
czerzą ś więtą: ábowiem tá nie byłá Kátechume
now/ ále tylko wiernych/ áni zá Ewánielią/ ktorą
czytano przy Kátechumenách.

Bellar. Libi. cap: 1. de Miſſa.

III. Trzeći: Przez to słowo Mißa, rozumieli záromá-

dzenie

dzenie ná słuchánie słowá Bożego/ ná Modlitwy y ná śpiewánie / ktore rzeczy odpráwowáły się przed vżywániem Wieczerzey Páńskiey/ co się z Cássiáná pokázuie/ ktory ták mowi: *Post mißam vigilarum &c. Post mißam nocturnam &c. Post Mißam orationum &c. Augusti*: też to słowo Mißa, nie tylko zá rozpußczenie ludu/ ále y zá modlitwy y kazánia bierze. *Innocentius* 3. Papież/ tegoż też iest rozumienia/ słowá iego są: wßytko nabożeństwo názywa się Mßą / iákoby przesłánie/ dla tego iż wßytek lud wierny / przez vsługę xiężą (ktory iest Pośrzednikiem miedzy Bogiem á ludźmi) modlitwy y prośby y służby przesyła naywyżßemu Bogu. Toż mowi y *Rabanus*: á *Concilium Milevitanum* powieda: Podobáło się też y to/ áby prośby/ ábo modlitwy/ bądź *Mißæ*, ktoreby były ná *Concilium* vchwalone / bądź Przemowy/ bądź zálecánia/ bądź wkłádánie rąk/ od wßytkich były záchowáne. *Concilium Valentinum* y *Agathense*, *Mißas* biorą zá modlitwy y kazánia: Co y sam Bellármin przyznawa/ *Lib:1. Cap:1. de Miß.*

Czwarći: przez to słowo *Mißa*, rozumieią społeczne vżywánie Sákrámentu ćiáłá y krwie Páná náßego Jezusá Krystusá. *Abdias* mowi: Gdy odpowiedźieli Amen / y táiemnice Páńskie odpráwowáne były/ y *Mißam*, (to iest Sákráment) wßytek Kośćioł przyiął/ ꝛć. Leo Biskup Rzymski mowi: Chcemy też áby tego tákże przestrzegano / żeby/ gdy się w vroczyste świeto więtße zgromádzenie ludu zápowie / á w nieby się zeßłá táka wielkość ludu/ ktoreyby ieden Kośćioł záraz ogárnąć nie mogł/ ofiárá byłá powtarzána: to dla tego/ áby snadź/ gdyby tylko ći/ ktorzy wprzod przyßli do

Zgromadzenie ná nabożeństwo Cassian. lib:2. de Modo Psal. Cap:8. 13. 15. Aug. Serm:91. 237. 251. de Tēp: Innocēt. de Missæ Myster. Cap: 12. Raban. lib: 1. cap:31. Institut: Li: 1. ca: 31. Insti. Can: 12. Can:1. Cā 21.31

IV. Społeczne vżywánie Sákr: Abdi: in vita S. Matth. Leo Epist: 79. ad Dioscorum cap:2.

tego nabożeństwá przypuszczeni byli) ći ktorzy się
pozniey zgromádźili / nie rozumieli się być nieprzy-
puszczonymi: gdyż też to iest rzecz pełna pobożno-
śći y baczenia / áby / ilekroć Kośćioł / w ktorym się
nabożeństwo odpráwuie / nowy lud nápełnia / tyle-
kroć ofiárá byłá ofiárowána: A muśiáłáby iedna
część ludu nabożeństwá swego być pozbáwiona
gdyby iednę tylko Missę záchowawszy / ofiáry nie
mogli ofiárowáć / iedno ći ktorzy się ráno zeszli zć
Z tych słow Leonowych iáśnie się pokázuie. W stá-
tym Kośćiele nie było prywatney / osobney Missæ
ále pospolita / spolna wszytkim / ták duchownym iá-
ko y świeckim / wszyscy wespołek iednáko / ták Du-
chowni iáko y świetcy ofiárowáli. Nie było wiele
przy iednym mieśćie y Kośćiele Xiężey / y ołtarzow
ábo stołow. Náostátek: Leo przez to słowo Missa
nie rozumie dźiśieyszey Mszey Rzymskiey / ále zgro-
mádzenia ná vżywánie Sákrámentu / ktore názy-
wa Missą. Abowiem ná tym mieyscu między tym
słowem Missa, á Ofiárá / czyni rozdźielenie / Missą
názywa zgromádzenie / á ofiárą Wieczerzą Páń-
ską: dla tego iż iest pámiątką oney ofiáry raz ná
krzyżu vczynioney / o czym niżey mieć będźiemy.
Amb. Lib: 5. Epist: 33. in 1 Cor 11. In 1 Tim 3. Lib: 5. cap: 4. de Sacr: In lib: 4. Tert: cōt Marcio.
Ambrosius przez te słowá / *Missam facere cœpi*, nie
rozumiał ofiárowánia zá żywe y zá vmárłe / ále
spráwowánie Wieczerzy Páńskiey / y oney vżywá-
nie społeczne. Co się pokázuie z tych słow iego / Apo-
stoł każe ieden drugiego oczekiwáć / áby ofiárá
wiela / wespołek záraz byłá odpráwowána / áby y
wszytkim rozdawána byłá. *Rhenanus* słowá tego
Doktorá tákże rozumie. *Concilium Toletanum* 4.
Can: 2. y 12. *Can*: 5. *Agathense Can*: 14. *Canones Apo-
stolorum Can*: 10. tym słowem *Missa*, Communią

názywáią. Do tych słow Leonowych należą y one Augustynowe/ ktory ták pisze Epist:118. Gdźie iest więtsze y częstsze zgromádzenie/dwá kroć bywa ofiárowano/ ráno y w wieczor.

Piąći/przez to słowo Mißa rozumieią iáłmużny/ ktore przynoßono y odsyłano do Kośćiołá/ iáko Alcuinus, ktory ták pisze: Ofiárę Xiądz ofiáruie/ ktorą wierni ofiárowáli/ áby byłá Bogu ofiárowána; ábowiem modlitwy y ofiáry(to iest/iáłmużny) ktore wierni Bogu wßechmogącemu ofiárowáć żądáią/przez służbę y modlitwę xiężą do Bogá przesyłáią: y ztądże od wielu názwána iest Missa. Z ktorych to iáłmużn/część do Communiey bráno/ á ostátek vbogim po Communiey rozdawano: świádkiem tego są Concilia y Doktorowie. Concil: Matisconense 2. mowi: Stánowiemy/ áby ná káżdą Niedźielę ofiárá ołtarzna od wßytkich mężow y niewiast byłá ofiárowána/ták chlebá iáko y winá. Concilium Carthaginense 4. mowi: Ofiáry niezgodney Bráćiey niechay nie będą przyimowáne. Liturgia Basilij: Pámiętay Pánie ná tych ktorzy te dáry ofiárowáli/ y przez ktore y zá ktoreć ofiárowáli. Cyprianus: Do Zboru przychodźiß bez ofiáry (to iest/ bez iáłmużny) á przećię z ofiáry ktorą vbogi ofiáruie/ bierzeß. Augustinus: Bonifáciuśie/ zákazałem/ áby xięża ofiáry z domu twe° nie przyimowáli/y tobie społeczności zákázuie. Origenes: My z modlitwámi y z dźiękczynieniem zá dobrodźieystwá wźięte chleby ofiárowáne iemy. Hieronymus: Ci ktorzy się zchodźili do Kośćiołá/ ofiáry swoie káżdy z osobná ofiárowáli/ á po vżywániu/ cokolwiek im z ofiar pozostáło/ támże w Kośćiele spolną wieczerzą iedząc/wespołek trawili. Socra-

V. Przynoßenie iáłmużny.

Alcuin. lib: de offi: Eccl

Concil. Matisc. Can: 4.

Concil: Cartha. Can: 93. Cypr. li: de Eleæmosin. Aug: Epist:187.

Orig: li: 8. contra Celsum. Hier: in 1. Cor: 11 Socr: li: 3 Cap: 21. Theod. lib: 5.

Cap: 17. Clem. dist: 2. de Consecr: Ca. Tribus. Raban⁹ lib: 1. ca. 7 & 8. Instit. Ordo Rom. apud Cassand. t. 51 & 53. Honor. lib. 1. Cap: 24. de Gemma animæ Humb. cont. Nicetā.

tes: Pod wieczor po ofierze / táiemnic vżywáią. Theodoretus: Dáry do stołu świętego Theodosius Cesarz ofiárował. Clemens Papież: Tyle ná ołtarzu ofiar niechay ofiáruią / ná ilu wszytek lud może mieć dosyć. Ambrosius: Apostoł/każe: ꝛć. ut supra. Rabanus: Ofiáry w Kośćiele Bożym od wiernych odbieráią Diákonowie/y ná ołtarzu kłádą/Xiądz one ofiáry poświąca/á oni poświęcone rozdawáią. Ordo Romanus: Spiewacy śpiewáią ofiárę/á lud dawa ofiáry swoie/to iest/chleb y wino/ y ofiáruią wprzod mężczyzny/á potym niewiásty. Tedy wźiąwszy Archidyákon ofiáry / tyle ich kłádźie ná ołtarz/ile ich dla ludźi widźi być potrzebę. Honorius Presbyter: Przedtym Xięża z káżdego zosobná domu mąkę bráli / co y Grekowie dziśia záchowuią y z niey Páńſki chleb czynili: ábowiem zá ludźi ofiárowáli/ ktory potym poświęcony im rozdawáli. Toż y Humbertus o Grekách powiáda.

VI. Posłánie Anyołá z niebá, y Krystusá do niebá.

Lombar. libr: 4. Dist: 13 ca: solet

Szośći: Przez to słowo Mißa, rozumieią posłánie Aniołá z niebá/áby ćiáło Krystusowe poświęćił/obżywił/y do niebá doniosł: posłánie ofiáry do niebá: posłánie ludźiom od Oycá Syná z niebá/ przez wćielenie/ y záś od Xiędzá Oycu/ przez ofiárowánie. Lombardus: Mißa názwána iest ztąd/ iż niebieski Posłániec (to iest Anyoł) y dla poświęcenia / y dla obżywienia ćiáłá przychodźi / według słow Kápłaná mowiącego: Wszechmogący Boże/roskaż te rzeczy odnieść przez ręce świętego Anyołá twego ná ołtarz wysoki twoy: dla tegoż iesliby Anioł nie przyszedł/ Mißa słusznie názwána być nie może. Tenże: Mißa názwána iest: iże niebieski Posłániec przyszedł dla poświęcenia ćiáłá Páńſkiego/ przez ktorego ná ołtarz niebieski bywa od-

Lib: 4. Dist: 24. capite, Ordo

niesiona ofiárá: y stądże rzeczono iest: Idźcie posłána iest. Toż mowi *Thomas*, co Bellármin názywa rzeczą máło podobną. *Innocentius*, nápisał: A ámá ofiárá zowie się *Mißa*, iákoby przesłánie w przod nam oney od Oycá/ áby byłá z námi: potym Oycu od nas/ áby się przyczyniáłá zá námi do niego. Naprzod nam od Oycá przez wćielenie/ potym Oycu od nas przez vmęczenie: A w Sákrámencie przod nam od Oycá przez poświęcenie/ potym Oycu od nas przez ofiárowánie: ꝛć. *Durandus* przyiodßy te słowá Innocentiusowe/ mowi: Gdy Pyákon ná końcu Mßey mowi: *Ite Mißa est*, toż iest/ iákoby mowił: Wroććie się do własnych spraw/ bo/ Idźcie zá Krystusem/ bo posłána ábo ofiárowána iest ofiárá zbáwienna zá nas ku vbłagániu Bogá. Támże: Anyoł bywa posłány/ áby przez ręce iego ofiárá byłá ofiárowána ná wysokim ołtarzu Páńskim. O błędźie nád błędámi! O zgodá ktorą się przechwaláią. Jesli Anyoł zstępuie dla ofiárowánia/ poświęcenia y obżywienia ćiáłá Páná Krystusowego/ to nie Xiądz/ áni intentia/ áni one słowá: To iest ćiáło moie/ áni żegnánie/ poświęcáią ćiáło Páńskie: To nie Xiądz iest stworzyćielem swego stworzyćielá/ ále Anyoł/ ktory gdy z niebá nie zstąpi/ chleb chlebem będźie/ á ci ktorzy on chleb zá Bogá chwalą/ chlebochwalcámi być muszą: To zacnieyßy iest Anyoł/ ktory poświęca/ błogosłáwi ćiáło Páńskie/ niż sámo ćiáło/ ktore nie może być poświęcone/ y święte/ áż ie Anyoł poświęći: co iest przećiwko Páwłowi ś. y rozumowi. Jesli dla tego z niebá Anyoł zstępuie/ áby ćiáło ono obżywił/ co Xiądz martwe/ bezdußne ćiáło czyni żegnániem/ chuchániem/ ßemrániem/

Thomas 3. par: q 83. Art: 4

Bel: lib 1. Cap: 1 de Missa. Innocēt: lib: de Myss: Myst: Cap. 12. Durand. lib: 4. Cap: 1. & lib: 4. Cap: 57. Ration:

NOTA.

Hebr 7. 7, 28.

dopiero Anyoł przyßedßy duße w nie włoży / o
obżywi: á czemuż/ choć to iest żywe/ butwieie y m
ßom sie dopuśći zieść? Jesli to ćiáło przesyłá
do Oycá przez Aniołá/ to go tám w niebie nie by
przed tym: ále iż tám iest prawdźiwe ono ćiáło
Pánny národzone / tedyć to ćiáło dopiero z chleb
vczynione/ nie iest onym ćiáłem / ktore sie z Pán
Ephe:4. národziło/ y ná wßytki niebá wstąpiło/ ále in
10. Jesli ćiáło P. Krystusowe Oycu przesyłáią prz
ofiárowánie: tedyć go znowu krzyżuią/ zábijáią; b
przez tego nie może być ofiárowánie: zá czym Xi
ża ią Krystusowemi mężoboycámi/ ábo Krystusá
mi/ y ofiárą: ktoremu Krystusowi sámemu to ná
Hebr:7. leży/ áby śiebie sámego Bogu Oycu ofiárował/
9. 10. od żadnego nie może być ofiárowány. Jesli też te
wykład Durándow / Innocentego/ Thomaßow
Lombárdow/ tych słow/ Ite mißa est, Idźćie posł
na iest ofiárá vbłagálna do Bogá / iest prawdź
wy: tedy Polydorá Rhenáná/ Bellárminá / y in
ßych iest fałßywy/ ktorzy przez te słowá rozumie
Rozpußczenie ludu po nabożeństwie: o czym wy
ßey było. A gdźież tu oná zgodá? A co więtßa
samże Lombardus przez te słowá/ Ite mißa est, ná in
ßym mieyscu/ nie rozumie ofiáry Mßárskiey/ ále o
ne ofiáre wieczną/ raz ná krzyżu ofiárowáną / kto
Lomb: rey iest pámiątką tylko Mßa: słowá iego są: Miß
Lib: 4. názwána iest/ iż posłána iest ofiárá / ktorey wspo
Dist: 24. minánie dźieie się w onym obrzędźie: stądże byw
Cap: mowiono: Idźćie posłána iest; to iest/ Idźćie zá ofi
Ordo. rą/ ktora iest posłána ná wysokośći/ bieżąc zá nią
VII. Siodmi: Przez to słowo Mißa, rozumieią (iák
Ofiarę wßyscy Rzymiánie teráznieyßy) ofiáre istotną v
ubłagálną gniewu Bożeo: to iest/ ofiárowánie ćiá

z chlebá vczynionego / y krwie z winá przetwo-
oney/zá żywe y zá vmárłe Bogu Oycu: ktorą raz
męką Syná Bożego rownáią / á drugi raz nád
ękę Syná Bożego onę przekłádáią/ w niey Kry-
usá tworzą / ofiáruią / y zań się Bogu Oycu mo-
ą/áby go poświęćił/nań łáskáwie weyźrzał/áby
w łáskę y do chwały swoiey przyiął. Co iż ták
st/słuchaymy y vważmy świádectwá. *Concilium*
rydentskie mowi: Ktoby rzekł ofiárę Mßey być
ko chwały y dźiękczynienia / ábo prostą pámią-
ą ofiáry ná krzyżu vczynioney/á nie vbłagániem:
o/iż sámemu tylko biorącemu iest pożyteczna/ á
nie ma być ofiárowána zá żywe y zá vmárłe / zá
zechy/ zá karánia/ zá dosyćvczynienia/ y zá inße
trzeby / niech będźie przeklęctwem. Toż mowi
ellármin : Ofiárá Mßey iest ofiárą vbłagálną/
vpraßáiącą. *Mißale Cracoviense* y *Breviarium*
anciscano : Ták wiele waży Mßa / iáko śmierć
rystusowá : ábowiem iáko śmierć Krystusowá
kupiłá nas od grzechow/ták Mßa tego/ kto iey
bożnie słucha/zbáwia od niebespieczeństwá ćie-
snego y dußnego. *Antoninus* nápisał:*Hist*:*part*:3.
it: 24. *Cap* : 10. Iż *Tollentinus* widźiał á ono du-
e niektore wybáwiał Mßą nie tylko z Czyścá/á-
y z piekłá. *Breviarium Franciscanorum* mowi:po-
Xiądz Mßą ma / duße / zá ktore Mßą ma / w
zyścu nie czuią męki/ꝛć. Toćby mogli Mßyć bez
zestánku we dnie y w nocy. Támże : Człowiek
ßey słucháiąc nie zstárzeie się:ꝛć. Widźimy prze-
wiele Xiężey zgrzybiáłey : á też ią prędko od-
práwi. Támże : Jesliby kto nabożnie słuchał
ßey/nie wpada w grzech śmiertelny/ꝛć. Jesli to
rawdá: A czemuż Xięża w nierządźie leżą? Tám-

Can : 3. de Missa.

Bellar: Lib: 2. c 2. 3. 6. 7. 8. de Missa.

Impres. Argē. in Anno M. D. X.

że: Więcey waży iedná Mſza/kto iey zá żywotá ſłu-
cha / á niżeli tyśiąc ich po śmierći: A czemuż mſzą
zá duſze vſtáwicznie? Támże: Zá káżdą Mſzą wie-
le duſz z Czyśćá wychodźi: ꝛć. owdźie mowią / nie
czuią mąk/á tu/iż wychodzą. Jeſli ták/toć w Czy-
śću częſto puſtki bywáią: bo częśćiey Mſzą Xię-
ża/ niżeli ludźie vmieráią: zá czym częſto prożno
mſzą: Támże: Choćby człowiek po wſzytkim świe-
ćie pielgrzymował/z miłośći Bogá/y wſzytkę má-
iętność ſwoię rozdałby vbogim / nie ták mu to ieſt
pożyteczno/ iáko iedney Mſzey ſłuchánie: ꝛć. To
prożno zamki/ miáſtá/wśi/role nádano. *Cathari-*
nus Archiepiſcopus: Smierć Páná Kryſtuſá gładź
tylko pierworodny grzech / á Mſza wſzytkie grze-
chy / ktore człowiek po okrzczeniu popełnia / gła-
dźi: ꝛć. *Michael Lochmair*, Kánonik Pátáwieńſki
mowi: Ták wielka ieſt moc Kápłáńſka/iż ſię ſtá-
wa ſtworzyćielem ſwego ſtworzyćielá / y Oycem
ſwego Oycá. Támże: Ktory mię ſtworzył/dał mi
ſię ſtworzyć. *Stella Clericorum* mowi / Ktory mię
ſtworzył bezemnie/ ten bywa ſtworzony przez mię.
Támże: O chwalebna doſtoynośći Kápłáńſka / w
ktorych ręku / iákoby w żywoćie Pánieńſkim Syn
Boży wćiela ſię. Támże: Pod kſztałtem trochę
chlebá / zupełny Bog prawdźiwy y człowiek ieſt.
Lavacrum conſcientiæ: Kápłan ieſt zacnieyſzy nád
Krole / świątobliwſzy nád Anyoły/ y ſtworzyćie-
ſwego ſtworzyćielá. *Diſcipulus* piſze: Vczćił Pan
Bog Kápłany w tym / iż Kápłan ieſt nieiáko po-
dobny Máryey Pánnie: Jáko błogoſłáwiona
Pánná Márya piąćią ſłow poczęłá / ták Kápłan
przez pięć ſłow ćiáło Páná Kryſtuſowe czyni. *In-*
nocentius 3. A ſámá ofiárá: ꝛć. *ut ſuprà*. *Canon mi-*

Cathar: Lib: de Incr: Sacriſi. Lochm: Serm: 113 de Nova Miſſa. Stel: Clericor: in medio. Ierem. 16 20. *Izali ſobie człowiek uczyni Bogá?* Lavacrũ Cap. 5. Diſcip: Dom: 14. poſt Tri. Miſſal: Tomicii fol: 164.

nor: Przyimi Boże te niepokalaną ofiárę/ ktorą ia niegodny ſługá twoy ofiárnie tobie Bogu moiemu/żywemu y prawdźiwemu/ zá nieroźliczne grzechy: ⁊c. Támże: Przyimi Troyco ś. te ofiárę ktorą tobie ofiárnemy / dla pámiątki męki zmartwychwſtánia y w niebowſtąpienia Jezuſá Chryſtuſá Páná nászego/ y ku czci błogoſławioney Máryey: Przez tegoż Chryſtuſá/ Chryſtuſowi / dla Chryſtuſá. Ku czći Pánnie Máryey/ofiárnią. Támże: Przydź niewidomy Poświęćićielu/ wſzechmogący wieczny Boże/y przeżegnay te ofiárę imieniowi twemu náſzemu przez Chryſtuſá Páná nászego: ⁊c. Támże: Poświęć proſimy Páne te ofiárę: ⁊c. Támże: Niechay ſię tobie podoba tá ofiárá: ⁊c. Bog Ofiećź/ nie Xiędz ámi Anyol poświęca Chryſtuſá. Canon Maior: Te dáry / te świętе ofiáry niepokalá-ne/ktore tobie ofiárnemy błogoſław. Támże: Ktoś ofiárę ty Boże ráczyſz vczynić błogoſławioną / áby ſię nam ſtáłá ćiáłem y krwią Synà twoiego. Jeſzcze oná ofiárá nie ieſt ćiáłem y krwią/ále chlebem/według Bellárminá: á coż ofiárnią? coż ofiárą vbłagálną názywáią? A ieſli ieſt ćiáłem oná ofiárá / táko Scholáſtykowie twierdzą / czemu proſzą áby ſię ſtáłá ćiáłem? tedyć bez poświęcenia ćiáłem y ofiárą chleb był? Co ieſt przećiwko Auguſtynowi/ktory mowi: Náſz chleb y kubek nie dá táki / ále pewnym poświęceniem ſtáie ſię nam duchownym / á nie rodźi ſię. Y Ambrożemu/ ktory mowi: Chleb nim będźie poświęcony/ chleb ieſt. Támże w Kanonie: Náktore łáſkáwą y weſołą twarzą ráczyſz weyźrzeć y one przyiąć/ iákoś raczył przyiąć: ⁊c. Támże: Pokornie ćię proſimy Boże wſzechmogący/ roſkaż te rzeczy odnieść przez ręce

Fol:165.

Fol:166.

Fol:187.

Fol:188.

Bellar: Lib: 2. ca: 23. de Miſſa. Vide Bielum: Lećio: 49. Auguſt: Lib: 20. cap: 13. cont: Fauſt: Libr 4. cap:5. de Sacram. Fol: 188.

Fol: 189.

ce świętego Anyołá twego ná ołtarz twoy wysoki.
Fol:192. Támże: Niechay się tobie podoba Troyco świę-
ta posługá służby moiey: á day áby ofiárá/ ktoram
oczom twoiego Máiestatu ofiárował niegodny/
byłá przyiemna tobie/ á mnie y wszytkim zá kto-
rem ią ofiárował/ byłá z łáski twoiey vbłagálną/
przez Krystusá Páná nászego: ꝛc. Krystusá/ Kry-
stusowi/ przez Krystusá ofiáruią. O bluźnierstwo
nád bluźnierstwy: zá Krystusem się modlić/ kto
kiedy słychał tákie szkáráde bluźnierstwo? czego
NOTA. choćby się záprzeć chćieli/ nie mogą. I. Te dáry/ te
ofiáry święte/ niepokaláne są/ według nich ćiá-
łem y krwią Páná Krystusową/ á zgołá Krystu-
sem sámym doskonáłym/ złożonym z Bostwá/ z du-
sze/ y z ćiáłá istotnie: iáko vczy y twierdźi Conciliũ
Can: 1. de Euch. Tridentinum, y przeklina tych/ ktorzyby tego przeli/
ták niewierząc: tedyć modlą się zá Krystusem Bo-
gu Oycu/ czynią się przyczyńcámi v Bogá Oycá
zá Krystusem. Jesli te dáry y te ofiáry są ćiáłem
Krystusowym/ á czemuż się modlą Bogu/ áby ie
poświęćił/ y wdźięcznie przyiął? Izali ćiáło Pá-
Ephes: 5. 2. ná Krystusowe sámo przez się nie iest święte? Bo-
gu Oycu wdźięczne/ ofiárą miłą y woniáiącą: iáko
Mat. 27. 5. świádczy Apostoł/ y sam Bog Oćiec. II. Gabriel
Biel pisząc ná Canon, mowi: Ná ktore/ to iest/ ná
ćiáło y krew Krystrusá Syná twego łáskáwą y we-
Zgodá. sołą twarzą rácz weyźrzeć: ꝛc. Nie zgadza się Du-
Durand: lib: 4. randus z Kanonem: Canon czyni Xiężą Poyśrzedni-
Cap: 1. kámi miedzy Oycem á Krystusem: á Durandus záś
lib: 2. Xiężą czyni poyśrzednikámi miedzy Bogiem y
Cap: 11. ludźmi/ mowiąc: We Mszey Poyśrzednikámi są
Kápłani miedzy Bogiem y ludźmi. Augustyn ná
August: Lib: 2. tákową sententią nigdyby się był nie podpisał/ ták

Durándá/

Durándá/iáko y Kanonu. Abowiem gánił to Pár- cap:8.
menianowi/ktory czynił Biskupá Poyśrzednikiem Cont:
między Bogiem y ludźmi. Gánił y to/ áby się kto Parme.
miał modlić zá Męczenniká/mowiąc: Jest to krzy- Serm.17.
wdá modlić się zá Męczenniká. A ieslić to gánił de verb:
modlić się zá Męczenniki/ y czynić się śmiertel- Apost:
nemu człowiekowi v Bogá zá kogo Poyśrzedni-
kiem/ cożby teraz Papiestwá nie gánił/ ktore się
we Mßey modli zá Krystusem?

Náostátek. Acz niektorzy przez to słowo Mißá, *VIII.*
rozumieli ofiárę zwierzchowną/ ále przećię tego *Pámiątká ofiá-*
rozumienia nie byli/ áby Mßa miáłá być ofiárą *ry raz*
istotną/vbłagálną/ prawdźiwą/ sámą oną ktora *ná krzy-*
się raz ná krzyżu sstáłá: ále tylko *sacrificium com-* *żu uczy-*
memorativum, repræsentativum: to iest/obchod/ pá- *nioney.*
miątkę ofiáry krzyżowey páná Krystusowey y mo-
dlitw/ ofiárą ábo Mßą názywáli. *Rabanus* Arcy- Raban⁹
biskup Moguntyński mowi: Mßa iest poselstwo Lib:1.
między Bogiem y człowiekiem/ ktorą obchodzi cap: 31.
Xiądz/gdy prośby y modlitwy ludzkie (to nie Kry- Institu:
stusá w chlebie y w winie) ofiáruie Bogu: A do-
brze się to pod ten czás ofiáry (to iest Wieczerzy
Páńskiey) dźieie/ gdy pámiątká męki tego bywa
obchodzona. To iest pámiątká Poyśrzedniká one-
go/między Bogiem y ludźmi/ ktory sámego śiebie
(to go nie ofiáruie Xiądz) ofiárował Bogu zá
nas. Támże: Ofiárá názwána iest/ iákoby święta
práwá/ bo modlitwą świętą poświęcona bywa/
ná pámiątkę śmierći Páńskiey. Toż mowi *Isidorus.* Isido.
A *Lombardus* mowi: To co bywa ofiárowano y Lib:6.
poświęcono od Xiędzá/zowie się ofiárą/iż pámią- cap:18.
tką iest/ y okazániem ofiáry prawdźiwey y świę- Etymo.
tego ofiárowánia/ktore się sstáło ná ołtarzu krzy- Lomb.
lib: 4.

dist:12. cap:post

żá. Raz Krystus vmárł iest ná krzyżu/ y tám ofiárowány iest sam w sobie: á ná káżdy dzień bywa ofiárowány w Sákrámenćie: ábowiem w Sákrámenćie dźieie się rozpámiętywánie teo/ co się sstáło Raz. *Amalarius*: Jáwna rzecz iest/ iż Mßa bywa obchodzona/ osobliwie ná rozpámiętywánie męki Páná náßego Jezusá Krystusá/ ná ktorego pámiątkę dźieie się/ z sámych słow/ ktore w Kanonie bywáią czytáne/ iáwnie pokázuie się. *Iacobus Schœpperus* Presbyter: Tu rzecze podobno kto/ Jesliß/ iáko mowiß/ Krystus raz się ofiárował ofiárą Bogu/ á tą ofiárą iedną wykonał ná wieki poświęcenie/ iáko Páweł ś. świádczy/ Coż tedy iest/ że wy Xięża ze Mßey wáßey czynićie ofiárę/ á w niey Krystusá ießcze dźiśia ná káżdy dźień ofiáruiećie? Zeby się tedy to tym lepiey okazáło/ mamy baczyć rozność nieiáką/ między ofiárą ná krzyżu ofiárowáną/ á ofiárą oną ktorą ná ołtarzu ofiáruiemy. Ná krzyżu ofiárowan iest Krystus ćieleśnie: á we Mßey tenże bywa ofiárowan duchownie. Támże: Ofiárá ná krzyżu ná wßytkieo świátá oczyśćienie/ poiednánie/ y odkupienie sstáłá się: á ofiárá we Mßey/ ofiárá rozpámiętánia/ chwały/ y dźiękczynienia iest. Bo tám Krystusá znowu nie krzyżuiemy/ nie zábiiamy: bo iuż vmárł raz/ więcey iuż nie vmiera: Nie ofiáruiemy go tám iáko iednaczá/ á zgłádźićielá grzechow: bo iednák tákim obyczáiem iákośćie słyßeli/ sámego śiebie ofiárował ná krzyżu ofiárą wieczną zá wßytkie/ y ná wßelki czás skuteczną. Jeslibychmy my tedy tym sposobem onego ofiárowáli/ vwłaczálibyśmy przez to męki iego/ zasłudze iákoby nie doskonáley/ coby było rzeczą sprosną. Ale ofiárá ktora się dźie-

Amal. Lib. 4. cap: 40. de Eccl. offic.

Schœp. Cõcio: de S. Nicolao.

NOTA. *Dla czego niektorzy Mßą zowią ofiárą.*

ie ná ołtarzu / dzieie się y dziać się ma tylko ná pámiątkę iego ofiáry / ktorą zá nas Krystus oddał ná krzyżu. Bo iednák / nie mowić Pan/ To czyńćie ná odpußczenie ábo odkupienie grzechow / ále to czyńćie ná pámiątkę moię. Vicelius też mowi: Mßa iest wspominánie męki Krystusowey/ ꝛć. Ci mężowie záwołáni w Papiestwie / według Concilium Trideńtskiego są przeklętymi / iż vczą Mßą być pámiątką ofiáry raz ná krzyżu vczynioney / á nie ofiárą sámą własną. A Concilium záś Trydentskie/ iest według nich przeklęte/ záśludze Syná Bożego vwłaczáiące/ ktore Mßą nazywa ofiárą vbłagálną/ á nie pámiątką. A Bellármin zowie ią y ofiárą y pámiątką: Co się społem z sobą zgodźić nie może. Bo inßa iest ofiárá/ inßa iest pámiątká ofiáry: Gdźie iest ofiárá / tám niemáß pámiątki ofiáry/ gdźie iest pámiątká ofiáry / tám niemáß sámey ofiáry. Nie są bowiem rzeczą iedną pámiątká ofiáry z sámą ofiárą/ ále dwiemá/ y roznymi/ iáko zeznawa Schœpperus. Mußą tedy iednę rzecz vtráćić/ ábo ofiárę / ábo pámiątkę. Skárgá záś Mßą názywa Wznawiániem ofiáry krzyżowey. Słowá iego są: Oná raz krwáwa ofiárá w tey nie krwáwey wznawia się / y do skutku się y pożytku wiernych przywodźi/ ꝛć. Jeśli się wznawia/ toć Krystus Pan znowu często kłoty bywa/ ćierpi/ y vmiera. A ono iáko się zostoi/ co mowi ś. Páweł: Już dáley nie vmiera. Y święty Piotr: Krystus ćierpiał raz zá grzechy. Tenże Skárgá ießcze támże mowi: Mßa iest kluczem do onego skárbu odkupienia/ ꝛć. Jeśli kluczem/ to nie sámą rzeczą? Opußczam Polydorá / ktory się z tymi wßytkimi wyżßey pomienionymi nie zgádzáiąc/ mowi: Mißa est

Vicelius In Exami: Ordinat.

Can: 3. de Missa

Bellar. Lib: 1. cap: 15. de Missa

Skárgá Dominica 17. post Trinit: fol: 397, 398.

Rom: 6. 9.

1 Pet. 3. 18.

Polyd. Lib: 5. cap: 12. de Invē.

corporis & ſanguinis Chriſti conſecratio: Mſza ieſt
ciáłá y krwie Páńſkiey poświęcenie. To nie ofiá-
rowánie/ánі pámiątká.

IV. Złatánie Mſzey. Platina in vita Sixti.

IV. Mſza Rzymſka od rozmáitych ludźi ták ieſt
złatáná z rozmáitych ſtuczek/nie máczey/tedno tá
koby płaſzcz żebráczy z roznego płácia. Co y ſámi
zeznawáią Rzymánie. Plátyná mowi: Proſte rzecz
czy były w nabożeńſtwie z przodku y wſzytko po
proſtu ſprawowano: Piotr ś. przy poświęcániu
Modlitwy Páńſkiey tylko vżywał. Tych táiemnic
przyczynił Jákub Jerozolimſki / przyczynił y Baſi-
lius, przyczynili y inſzy. Abowiem Celeſtinus Intro-
it przydał do Mſzey: Grzegorz/ Kyrie eleyſon: Te-
leſphorus, Gloria in excelſis: Gelaſius Collekty: Hie-
ronym Epiſtołę y Ewánielią: Alleluią z Kośćio-
łá Jerozolimſkiego wźięto: Symbolum wźięto z Con-
cilium Niceńſkiego: Pelagius wynálazł vmárłych
wſpominánie: Leo 3. kádźidło: Innocentius 1. Oſcu-
lum pacis: Sergius Biſkup poſtánowił / áby śpie-
wano Agnus Dei, &c. Toż mowi Volateranus co y
Plátiná. Polydorus mowi: Gołe z początku wſzyt-
kie rzeczy / y po proſtu táiemnice od Kryſtuſá po-
dáne/ v Apoſtołow były/ gdy wſzytek Ceremonij
ſpoſob/ wiecey miał pobożności niżeli ozdoby. A
przywiodſzy Piotrá/ Jákubá/ Bázyliuſá / vkázuie
kto co przydał / nie zgadzáiąc ſię w niektorych rze-
czách z Plátyną/ y przydawáiąc co opuśćił Plátyná. Mowi/ Damaſus Spowiedź poſtánowił/ ktorą
czyni Kiędy pierwey niż do oltarzá przyſtąpi: á
niektorzy Pontiánowi to przypiſuią. Kredá śpie-
wánie w dni świąte poſtánowił Márek Biſkup:
Gelaſius Prefátie przed Canonem. Sixtus poſtáno-
wił áby śpiewano Sanctus, &c. Toż mowi Duran-

Volater lib: 22. Anth.

Polyd. Lib: 5. cap: 1. de In: ē.

Duran. Lib: 4. cap: 1. Valaf. lib: de

dus

Ecc 1: Reb. ca: 22. Bell: li. 2. cap: 16 de Missa Hospi. lib: 3. cap: 3 de Sacram.

Pantal: in vit. Sym. Polid. loco cit:

V. Kto iest authorem Kanonu.

Grego. Lib: 7. Epist: 63. Regist. Hiero. Lib: 3. con: Pelagi. Duran. lib: 4. Cap: 1. Ration.

ius y Valafridus, dokładaiąc obá tego / Ná początku Kościołá ináczey Mszę odprawowano / ánieli teraz / &c. Inszy záś Scribentowie náczey pisą: o czym kto chce niech czyta Bellárminá / y Hospinianá. Stąd sie pokázuie / iż Mszá z swoimi obrzędámi y ceremoniámi / nie iest vstáwą Krystusową / áni Apostolską / ále ludzką / ktorą ledwie za*t Symmachus* Papież / zeznawa Pántáleon ábo Grzegorz / iáko pisze *Polydorus*, ktore iednák trzeby są sáme przez sie dobre y świete; iáko psálmow / Kredá / *Sanctus* śpiewánie / Epistoły y Ewánielie czytánie / &c. gdyby odprawowáne były tym rozumnym / y nie zámierzwione rozmáitym dziwochwálstwem byly.

V. Kanon ktory sie záczyna / *Te igitur clementissime pater*, w ktorym sie rzeczą zá Krystusem przy stáią / w ktorym świętych zmárłych wzywáią / ktorych sie modlą zá tych / ktorzy w wierze prawdziwey pomárli / y w pokoiu odpoczywáią. Nie iest podániem Apostolskim: ábowiem Apostołowie spráwuiąc Wieczerzą Páná Krystusową / tego Kanonu nie vżywáli / ále tylko przy spráwowániu Wieczerzy Páńskiey / słow Krystusowych / y modlitwy Páńskiey vżywáli. Grzegorz Biskup Rzymski o tym świádczy / mowiąc: Obyczay ten był v Apostołow / iż tylko przy sámey modlitwie Páńskiey ofiárowáną Hostyą poświęcáli / &c. Hieronym: Krystus náuczył Apostoły swoie / áby ná káżdy dzień mowili Oycze náß / &c. przy ofierze ciáłá iego. *Durandus* mowi: Apostołowie Mszę rozszerzyli / mowiąc w niey nie tylko słowá Páńskie / ále też y modlitwę Páńską przydáiąc: á ták ci napierwey Piotr ná wschod słońcá iáko powiádáią Mszę od-

Martin. Polonus in vita S. Petri Valafrid lib: de Eccl. Reb. cap: 22.

práwował. *Martinus Polonus* nápisał: Piotr n[ie]schod stołicá napierwßy mßę miał/mowiąc tyk[o] ko Paćierz. Toż y inßy wyznawáią. A *Valafrid* Opát człowiek vczony y záczny dokłáda/Apostołowie y ich namieśtnicy Mßę tylko odpráwowáli z modlitwą Páńską y z słowy Wieczerzy Páńskiey/ táko y teraz bywa Mßa w wielki Piątek. Nie mieli Kanonu/ áni byli zwykli mowić/ofiárując się zá żywe y zá vmárłe. Dośćby y teraz było nie czytániu słow Wieczerzy Páńskiey/ zć. Ponieważ nie iest ten Kanon od Apostołow złożony/ á kto iest iego autorem? Kto? Jákiś Alechá/ Żak/ ábo Rybałt/ zeznawa y sam Gregorz Papież tymi słowy: Rzda mi się zá rzecz bárzo nieprzystoyną/ ábyśmy modlitwę (to iest Kanon) ktorą śkolny zá złożył/ nád ofiárą mowili/ zć. Toż mowi *Innocentius* 3. y *Durandus lib*: 4. *cap*: 47. A iż tu mowi o Kanonie y o Aleśże/ pokázuie się z tych słow Papieża Innocentiusá 3. Powiedáią iż *Gelasius* Papież Kanon napierwey porządził: áleć Żak/ táko błogosłáwiony Grzegorz twierdźi/ tę modlitwę złożył/ zć. Słußnie Grzegorz ten Kanon tákiemuś Aleśże nieumieiętnemu przypisuie: ábowiem w nim iest wielka *Thautologia*: co zeznawa y sam *Micrologus*.

Gregor. Lib: 7. Epist: 63.

Innocē. Lib: 3. cap: 10. de Myst. Missæ.

Lib: de observ. Eccl. ca. 13.

II. Do Kanonu wiele zá czásy mprzydano.

Do tego Kanonu wiele przydano od wielu ludźi rozmáitego czásu/ zeznawáią sámiß Rzymánie. *Polydorus* mowi: Skąd się pokázuie/iż Kanon áni od iednego zupełny/ áni ná ten kßtałt złożony iest/táko teraz iest: czego dowodę to iest/iż Alexánder 1. ktory przed Geláziuśem y Syriciuśem dobrze był położył: *Qui pridie quám paterętur, &c.* Potym Leo przydał/ *Hanc igitur oblationem, &c.* Grzegorz przydał/ *Dieśq; nostros, &c.* Y ták zá-

Lib. 5. cap: 11 de Invē.

myśa-

myka: Ták y inßy inße rzeczy przydáli. Toż twierdźi a Innocentius 3. Isidorus, Valafridus, Durandus, Platina, ꝛć. A iákoż tedy śmie twierdźić Bellarminus, áby Kanon miał być vstáwą Apostolską? á on dobrze po Apostolech iest złatány. Co się y z tych świádkow pokázuie/ y z sámego Kanonu. A co dźiwnieyßego/ przydano tákowych wiele rzeczy/ ktore się w piśmie świętym nie náyduią. Słowá są Durándowe: Słowá niektore są od niektorych Kanonowi przydáne/ ktore się w texćie Ewánieliey świętey nie náyduią/ ꝛć. Jáko wzywánie świętych umárłych przydał Syricius Papież/ świádczy Durandus y Nauclerus. Co iest iáko przećiwko pismu ták y przećiw Augustynowi/ ktory mowi: Swięci ná swoim mieyscu/ swoim porządkiem bywáią mánowáni: wßákoż iednák od Xiędzá ktory ofiáruie/ nie bywáią wzywáni. Ofiárowánie zá vmárłe postánowił y do Kanonu przydał Pelagius Papież/ świádczy Polydorus y Platina: potwierdźił to Gregorius Papież w liśćie do Bonifáciusá/ ktory list iest v Nauclerá: Ktory błąd ten to Bonifacius wielce forytował/ y inßy: o czym kto chce niech czyta Hospiniana. Skąd się pokázuie iáśnie/ iż w stárym Kośćiele nie wßędźie y nie záwße się modlono zá vmárłe przy vżywániu Wieczerzy Páńkiey. A iesli się zá czásem ięto modlić/ y zá nie y ofiáry czynić: tedy iednák nie zá te/ coby mieli być w Czyścu/ bo ießcze ná on czás o Czyścu nie było słycháć/ zeznawa Polydorus: Ale zá ludźi święte/ ktorzy iuż byli w żywoćie wiecznym/ zá Pátryárchy/ Proroki/ ꝛć. Pokázuie się to źrzetelnie z Liturgiey Chryzostomowey/ Bázyliusowey/ Clemensowey/ z Cypriana/ y z sámego tego Kanonu/ ktory mowi/

a Lib: 3. de Miss: Myst: Li. 1. c. 15 de offic. L: de Eccreb: c: 22 L: 5. Ratio. c. 2. y lib: 4. cap: 35. In vita Sixti. Bel: li: 2. Cap: 19. de Miss. Durand. lib. 4. Cap: 35. Rat: Et lib: 4. Cap: 38. Naucl. in vita Syrric. Psal: 51. Exod: 20 Isa: 63. August: Lib: 22. cap: 10. de Civi: Dei. Polyd: li: 6 c. 9. Pla: in vita Sixti. Naucl: in vita Greg: 3. Hospin: li: 3. ca. 9 de Sacr: Polyd.

Memen-

lib: 8. cap. 1. de Invent.

Memento, &c. Pámiętay też Pánie ná sługi y słu-
żebnice twoie/ktorzy nas vprzedźili z znákiem wiá-
ry/y spią snem pokoiu: Onym Pánie y wszytkim w
Krystusie odpoczywáiącym / mieyscá ochłody
świátłośći y pokoiu z łáski vżycz prośimy ćię.
spáć w pokoiu/y odpoczywáć w Krystusie/nie ie
záprawdę w Czyśću być dręczonym/ męczonym
polerowánym. Tedyć ten Kanon nie forytuie á
ofiar/áni modlitw zá duszę/áby były z mąk Czyśc
wych wybáwione y wykupione/ ále tylko Bog
tych porucza/ ktorzy w wierze pomárli/ ktorzy sp
w pokoiu/y w Krystuśie odpoczywáią. Jednák
tych słow/ *Memento, &c.* Pámiętay/ꝛć. niemász
stárych Exemplarzách ręką pisánych. Pokázu
się iáko z Viretá / ták y z xiąg złotymi literámi p
sánych/ ktore są w Bibliothece Tigurskiey / kto
ten tytuł máią : *In nomine Domini : Incipit liber Sa-
cramentorum de Circulo anni, expositus à S. Gregori*

Viretus Li: 5. cap 48. de Adult: cœna.

Dura. li. 4. c. 41. Bell: l. 4 Cap: 14. de Eucharist.

Nákoniec / Przydáli w Kanonie do onych słow
Páńskich czterech *To iest ciáło moie*, piąte/*Abowie*
Ninsze przydátki támże opuszczam / nád ktorym
się kręći Bellármin. O ludzka zuchwáłośći głu-
piał Páná popráwuiesz/do słow iego przydawasz
á co on mowił/y czynić roskazał/ odćinasz. A dla
czegoż to słowo piąte przydáli? Aby ono/ co nápi-
sał *Discipulus*, mogło się zostáć ná plácu swoim:
Jáko Pánná Márya piąćią słow poczęłá / ták y
Xiądz piąćią słow czyni ćiáło Krystusowe/ꝛć.

Discip. Domini ca: 14. Post Trinit.

III. Kanon mowiono nád iáłmużnámi

Ten Kanon/ ácz od Szkolástiká iest dosyć głu-
pie y nieporządnie złożony y vczyniony/iednák prze-
ćię nie mowiono go nád Sákrámentem ćiáłá y
krwie Páńskiey / ále nád onymi iáłmużnámi ná-
zwánymi ofiárámi / ktore lud przynośił dla vbo-

gich.

ch. Co się ztąd pokázuie. I. *Rabanus* Arcybiskup
owi: Ofiáry w Kośćiele Bożym ꝛc. *ut supra*. Cle-
ens: Pánie prośimy ćię ábyś łáskáwie weyźrzeć
czył ná te dáry położone przed oblicznośćią two
. *Amalarius*: Te dáry ktore bywáią Bogu ofiáro-
áne / w ktorych się ofiárá chwały spráwuie / są
leb y wino. *Valafridus* Opát: Nie bez przyczyny
Kanonie się mowi: Ktorzy tobie ofiáruią / nie
owi się / ktorzy ofiárowáli: ábyśmy rozumieli iż
i (to iest lud pospolity) máią przy ofiárowániu
k długo trwáć / áż rzeczy znieśione y ofiárowáne
go doydą / dla czego są ofiárowáne / to iest / áż do
iemnice ćiáłá y krwie Krystusowey / y do społe-
nośći będą przywiedźione. *Liber Sacramentorum*
słowá ma: Modlą się nád ofiárámi: ꝛc. to iest /
d iáłmużnámi. Czytay o tym kto chce ßeroko Ho
inianá. II. Te słowá Kanonowe: Vniżenie ćię
rośimy / ábyś wdźięcznie przyiął y błogosłáwił /
e dáry / te vpominki: ꝛc. Támże: Tę tedy ofiárę po
ugi náßey / ále y wßytkiey czeladki twoiey / pro-
imy ćię Pánie / ábyś łáskáwie przyiął: ꝛc. Támże:
á ktore łáskáwą y wesołą twarzą rácz weyźrzeć
wdźięcznie przyiąć: ꝛc. Támże: Każ te rzeczy prze-
ieść przez ręce Anyołá twoiego ná wysoki ołtarz
woy / przed oblicze Máiestatu twego: ꝛc. Te mo-
ię słowá pokázuią / że ten *Canon* mowiono nád
łmużnámi / nie nád ćiáłem Páńskim: prosząc Pá-
á Bogá / naprzod: áby one ofiáry / ktore dla vbo-
ich przynoßono / poświęćił / ná nie weyźrzał / y one
przyiął zá swoie. Co zeznawa *Amalarius* mowiąc:
Te dáry ktore bywáią Bogu ofiárowáne: ꝛc. Cle-
mens: Modlimy się też zá dar ofiárowány / áby go
Bog przyiął zá przyczyną Krystusá swego / ná nie-

nie nád Sákrá: Raban: lib: 1. ca: 7. 8. Institut. Clemēs lib: 8. cap: 17. & 19. Cō. stit. Valafr: lib: de Eccl: Rebus. cap: 22

Lib: 3. c. 8. fol: 262 de Sacr.

ut supra

Clemēs.

Li: 8. ca: 17. 19. Constit: Chriso in Litur Biel. In Can.

bieski ołtarz swoy/ku wonney wdzięczności. Chry
sostom: Sam poświęć tę ofiárę/ y weźmi ią do nie
bieskiey twoiey świątnice. Támże: Wypuść Du
chá twego ś. ná nas/y ná te położone dáry. A iesli
by te słowá miáły być mowione nád ćiáłem Pán
skim/ y do ćiáłá należeć/ iáko dziś rozumieią Rzy
miánie/ z ktorych iest Biel y Bellarmin: tedyćby si
tu dźiałá wielka krzywdá y zelżywość Pánu Kry
stusowi/modląc się zá nim/áby go Bog Oćiec po
święćił/nań łáskáwie weyźrzał y do niebá wźią
III. Nád ofiárámi modlono się/áby cząstkę/ ktor
brano z onych ofiar dla vbostwá przynieśiony
ná vżywánie świątośći Páńskich/ sam Pan Bo
poświęćił y vczynił Sákráment ćiáłá y krwi
Syná swego Jezusá Krystusá wierzącym y przy
muiącym: to iest/ áby z chlebá prostego y pospo
tego vczynił Eucháryſtią. Co się pokázuie z ty
słow Kanonowych: Ktorą ofiárę/ ty Boże proś
my ćię rácz błogosłáwioną/ skuteczną/rozumną/
przyiemną vczynić/ áby się nam sstáłá ćiáłem
krwią namilszego Syná twego Páná nászego Je
zusá Krystusá. Te słowá do Kanonu wźięli z Am
brożego/ odmieniwszy ie poniekąd/ ktory mowi
Tę ofiárę vczyń nam pewną/rozumną/przyiemn
co iest figurą ćiáłá y krwie Páná nászego Jezus
Krystusá: ꝛć. A nie tylko się to pokázuie z sámeg
Kanonu/ále z modlitw táiemnych/w ktorych Xię
ża proszą Bogá/ áby im z onego chlebá y winá v
czynił Sákráment ćiáłá y krwie Syná swoiego
Prośimy Pánie te dáry poświęć. Támże: Dár
Pánie ofiárowáne poświęć/ áby się nam sstáł
ćiáłem y krwią iednorodzonego twego. Támże
Dar Pánie/posługi nászey/ktory tobie ofiáruiemy

Bellar: Li: 2. ca: 23. 24. de Miss

Ambros: Lib: 4 cap: 5. de Sacr.

Miss: C fol: 124. 135. 47.

ty nam w

y nam vczyń zbáwiennym Sákrámentem. Tákże
własnych Scribentow Rzymskich. *Alcuinus*: Pro-
śimy Bogá / áby ofiárę ná iego ołtarze włożoną/
ták wielkimi modlitwámi zálecona/on sam przez
moc Duchá ś. ták doskonáłą Eucháristią vczynił/
iákoby we wßytkim byłá poświęcona. Támże:
Prośiemy Bogá / áby łáskáwie y wesołą twarzą/
to iest/okazawßy łáski swey przytomność / ná po-
dárki Kośćiołá swego weyźrzał / y przyiemne / to
iest/iemu się podobáiące áby były. Támże: Rzeczy
stworzone / y przed obliczność swoię ofiárowáne
Bog poświąca/ták iż te rzeczy ktore były stworze
niem prostym/świętemi się sstawáią. Tenże: Sko
ro Kápłan włoży rzecz przynieśioną ná ołtarz/
przez táiemną modlitwę spráwuie to / iż nábywa
nazwiská/ábo ofiáry/ ábo dáru/ ábo podárku. A-
malarius toż mowi. A Liturgia Chryzostomowá y
Iákubowá mowi: Vczyń ten chleb ćiáłem Kry-
stusá twego. Támże: Sam poświęć tę ofiárę/ y we
mi ią do niebieskiey Swiątnice twoiey. A Litur-
gia Clemensowá y Bázyliusowá mowi: Vkaż/ iż
iest chleb ćiáłem Páńskim. Zgadzáiąc się z temi w-
ßytkiemi *Bellarminus*, á práwie zápomniawßy się
co miał niżey nápisáć/ mowi: Nie modlimy się zá
Eucháristią poświęconą / ále zá chlebem y winem
ktory ma być poświęcony: y nie prośimy/ áby
Bog błogosłáwił y poświęćił ćiáło y krew Kry-
stusowę/ ále áby poświęćił y błogosłáwił chleb y
wino/iákoby przez to błogosłáwienie y poświęce-
nie sstáły się ćiáłem y krwią Páńską / ꝛć. Ponie-
waż proßą áby sam Bog Oćiec przez Duchá ś.
Sákráment ciáłá y krwie Syná swego vczynił/
toć Xiądz słow piąćią / chuchániem y żegnániem/

Alcuin. Lib: de Div: off.

In præf libro.

Amalar. Lib: 3. cap: 23. de Eccl. offic.

Bellar: Lib: 1. cap: 27. Lib: 2. cap: 23. de Miss.

ciáłá z chlebá/krwie z winá/nie czyni: á zá tym ánie
ma mocy z chlebá czynić ciáłá/ áni iest stworzyćie-
lem swego stworzyćielá.

IV. Missa. Dawnym Theologom byłá, cōmunio, Społeczność.

Z Kanonu to się pokázuie / iż w stárym Kośćie-
le wszyscy ludźie ofiárowáli/poświącáli/ y spolnie
Sákrámentu vżywáli / nie tylko sam Xiądz/ iáko
się dziś dźieie w Papiestwie / gdźie sam Xiądz o-
fiáruie/poświąca y pożywa/á lud tylko pátrzy.
choć śpiewáią: Podźćie/iedźćie/y piyćie wino kto-
regom wam námieszał: iednák nikomu nie dádzą
sámi zieść wolą. Abowiem te są słowá w Kano-
nie: Pámiętay Pánie ná sługi y służebnice twoie
y ná wszytkie w około stoiące/ ktorych wiárá y ná-
bożeństwo tobie wiádome iest/ zá ktore tobie ofiá-
ruiemy/ábo ktorzy tobie ofiáruią tę ofiárę chwał
(ofiárá duchowna / ktora w chwaleniu Bogá y w
dźiękczynieniu zá dobrodźieystwá należy)zá śiebie
sámych/y zá wszytki swoie. Támże: *Communican-
tes & memoriam venerantes, &c.* Támże: Tę ted
ofiárę służby nászey/ále y wszytkiey czeladki twey
prośiemy Pánie ábyś łáskáwie przyiął. Támże
Spraw / áby ilekolwiek nas z tey społeczności ol-
tarzá/ćiáło y krew Syná twego przyimie/ wszyscy
niebieskim błogosłáwieństwem byli nápełnieni
Támże: Cochmy vsty bráli/ to niechay myślą bie-
rzemy: y z dáru docześnego niech się nam sstánie
lekárstwo wieczne. Z Kanonem zgadzáią się/y mo-
dlitwy táiemne te / ktore Xiądz mowi: Weyźrzy
Pánie łáskáwie ná vniżone modlitwy násze / á t
ofiáry sług y służebnic twoich wdźięcznie przyimi
áby to/co wszyscy ofiárowáli ná cześć imieniá twe-
go/wszytkim ku zbáwieniu pomagáło. Nie tylko
z tego Kanonu/ále y z inszych świádectw to się po-

Missale Cra: fol 138 139.

ázuie/że nie było prywatney Mßey/ ále spolne v-
wánie wßytkich Sákrámentu świętego. Litur-
a Jákubowá y Bázyliusowá te słowá ma: Pá-
ętay Pánie ná tych / ktorzy tobie te dáry ofiáro-
áli:y ná te/przez ktore y zá ktore one ofiárowáli.
ámże: Wßyscy communikuią. Liturgia Chrisost:
koro Xiądz przyimie społeczność z inßemi / tedy
amę wielką otwieráią : Xiądz kielich vkázuie
dowi mowiąc:w boiáźni Bożey/y w wierze/y w
iłośći przybliżayćie się. Diákon mowi: Przyst-
yćie w pokoiu:lud odpowieda: W imię Páńskie.
otym Dyákonowie Sákráment przyimuią:á tá-
mnice ná mieysce/ná ktorym lud też ma one przy-
owáć/ bywáią odnoßone. Liturgia Clemenso-
á:Niech bierze Pásterz/zá nim stárßy/y Dyáko-
wie / y Poddyákonowie / y Lektorowie / y śpie-
acy / y osobnego ábo oddzielnego stanu ludźie/ y
ewiásty Diákonow/y dźiewice/y wdowy/potym
latki y wßytek lud porządkiem z pokorą y z vcz-
wośćią/ bez pomießánia. A Pásterz niech dáie
ę ofiárę/mowiąc: Ciáło Krystusowo:á ten kto-
bierze/niech mowi Amen. Dyákon niech trzyma
elich:á kiedy go dáie/niech mowi: Krew Krystu-
wá:á ten co bierze/niech mowi Amen. A gdy ták
dą bráć drudzy / niech Psalm 33. śpiewáią ábo
owią. Liturgia Justynowá: W dźień Niedźiel-
bywa zbor ludźi mieyskich y wieyskich. Támże:
ismá Apostolskie y Prorockie/ ile może być czytá-
Potym gdy Lektor przestánie czytáć/ przełożo-
Nápominánie czyni/ku náśládowániu ták vcz-
wych rzeczy wzywáiąc. Potym záś wßyscy po-
stáiemy y modły ofiáruiemy / ktorych dokończy-
ßy przynoßą chleb/ wino y wodę: Tedy ná ten

czás przełożony / iáko długo może ofiáruie modli-
twy y dźiękczynienie: á lud wßytek Amen przyśpie-
wuie. Y támże poświęcone rzeczy káżdemu zoso-
bná vdźieláne/y niebędącym przez Dyákony posy-
łáne bywáią. Liturgia Augustynowá: Prośby t-
August: Epist: 59. rozumiemy / ktore czynimy przy obchodźie Sákrá-
mentow / przedtym nim się pocznie ono / co iest n-
stole Páńskim błogosłáwić. Modlitwy gdy to c-
iest ná stole Páńskim/ bywa błogosłáwiono y p-
święcono / y ku rozdawániu rozłamano: ktorą t-
pocztę práwie wßytek Kośćioł modlitwą Páńsk-
Distin: 2 de Cõse: Can: Quia passus. zámyka. Tenże mowi: W imię Krystusowe/iuż i-
koby do kielichá Krystusowego przyßliśćie. W-
iesteśćie przy stole/y w kielichu z námi iesteśćie:
bowiem wespoł to przyimuiemy/wespoł pijemy/
wespoł żyiemy. Tenże: Krystus ná káżdy dźień k-
mi/ iego stoł w poyśrzodku iest postáwiony. C-
Serm: 46 in Ioh. Serm: 28. in Luc. iest zá przyczyná/ o słuchácze/ iż stoł widźićie/ á t-
pokármu nie przystępuiećie. Tenże: Kto nie g-
dźień ná káżdy dźień przyimowáć / nie godźien
przez rok przyimowáć. Opußczam tu Dyonizius-
Ambrozyusá/Hieronymá/y inße: ábowiem ná s-
ich mieyscách są położone ich sententie. Przyp-
mnię ießcze Chryzostomá / ktory Mßom pryw-
tnym w brew znácznie dawa/mowiąc: Poprożn-
mamy ná káżdy dźień ofiárę / gdyż nie máß żad-
Chris: in Epi: Eph Hom: 3. Ad Anti och: Hõ: 60. 61. go ktoryby wespoł przyimował. Támże: Ktok-
wiek táiemnic vczestnikiem nie iest/ niewstydliw-
y niezbożnie przy nich stoi. Támże: Gdyby kto-
vcztę będąc proßony ręce vmył y śiadł / á z p-
traw żadney nie vkuśił / izali nie czyni zelżywo-
vcztę spráwuiącemu / od ktorego był wezwán-
ázaż było nie lepiey żeby się mu był táki Gość

stáwił? ták y ty przyszedłeś/ śpiewałeś/ á nie vżywasz. Tenże: Gdy mamy vżywáć strásznych táiemnic / tám niemász rożnice między Xiędzem / á iemu poddánym ludem: ábowiem iednáko wszyscy tych vżywáć / zá godne bywamy poczytáni. Nie ták w stárym Zakonie/ częśći iedney pożywał Kápłan/ á drugiey częśći lud/ y niegodźiło się ludowi vczestnikiem być tych rzeczy / ktorych był vczestnikiem Kápłan: ále teraz nie ták/ lecz przed wszytkie iedno ćiáło bywa położone/ y ieden kielich. Zámyślam Scribentámi Rzymskiemi / z ktorych *Gerhardus Lorichius* mowi: Z obrzędu podnoszenia przywodźim / że Msza nie dobrze bywa spráwowána/ iedno ná pożytek pospolity Kośćiołá / to iest dla ludu / ábo dla tego / ktoryby Sákráment ćiáłá y krwie brał/ ábo ofiárę chwały/ modlitwy/ y dźiękczynienia obchodźił: bo dla tego pożytku Sákráment podnoszą. Msze tedy priwatne/ ktore się dźieią w niebytnośći ludu Krześćiáńskiego / obrzydzeniem prawdźiwiey / niż ofiárą/ rzeczone być máią. Támże: Bywa rozdźielona ofiárá / áby nie tylko Xiądz Mszą odpráwuiący/ ále y ći ktorzy mu przy niey służą: y owszem y wszyscy ludźie obecnie będący/ onę przyimowáli. *Hoffmeisterus* wliśćie iednym mowi: Rzecz sámá woła/ że y w Greckim y Láćińskim Kośćiele/ nie tylko Kápłani ofiáruiący/ ále y drudzy Presbyterowie/ Dyákonowie/ y k temu inszy lud / ábo więc część nieiáka ludu / Sákrámentow ćiáłá y krwie vżywáli. Co iż vstáło / dźiwna rzecz iest: á iżeby on dobry zwyczay Kośćiołowi był przywrocony / stáráć się potrzebá. *Durandus* mowi: W stárożytnym kośćiele ná káżdy dźień/ wszyscy / ktorzy przy odpráwowániu Mszey byli/

In 2. Cor Epi. Homil. 18.

Gerhar: Lib: 3. de Missa publ.

Durand: Lib: 4. cap: 53.

communicowáć byli zwykli: dla tego iż Apostolo-
wie wszyscy z kielichá pili/słucháiąc Páná mowią-
cego: piyćie z tego wszyscy. Támże: Ofiárowáli
chleb wielki/ ná ktorymby wszyscy mogli dosy-
mieć. Tenże: W niektorych Kośćielech/ Xiądz ie-
dnę cząstkę bierze/á drugą ná dwie częśći rozdźie-
li/ktore Diákonowi y Subdiákonowi zieść dawa-
á potym też lud pożywa. Valafridus y Durandus mo-
wią: Muśiemy to zeznáć/ że to iest słuszna y pra-
wdźiwa Msza/ przy ktorey są/ Kápłan/ odpowie-
dácz/ofiáruiący/y communikuiący/iáko sámo zło-
żenie Kanonu ábo Modlitw iásnym dowodem to
pokázuie. Támże: Stárszy nászy to podáli/iż zá da-
wnych czásow / ták się Msze zwykły były odprá-
wowáć/iáko teraz w wielki Piątek (w ktory dźie-
v Rzymian Msze nie bywáią) communicowáći-
chmy zwykli: to iest/iż dawni Krześćiánie zmow-
wszy Paćierz / ćiáło y krew Páńską przyimowáli
ktorym dopuszczono: ꝛć. Micrologus: Nie może by-
właśnie názwána społeczność / iesli więcey lud
niż ieden / iedneyże ofiáry nie przyimuią. Haymo
Kielich názywa się społecznośćią / iákoby vczes-
nictwem/iż wszyscy z niego communikuią. Bernar-
dus: Nie sam Xiądz ofiáruie/nie sam poświąca/
le wszytko zgromádzenie wiernych/ktore stoi z Xią-
dzem/poświąca/y z nim ofiáruie. Rhenanus wywo-
dząc/iáko w stárym Kośćiele wszytek lud comm-
nicował/zámyka. Ztądże ieszcze áż do tego dniá
ostátniey Pieśni społecznośći nazwisko zostáło:
Jáwna tedy rzecz iest / iż nierzkąc áby w stáry-
Kośćiele Duchowieństwo lud prosty od Sákra-
mentow vżywánia odpycháć/á proznuiącym tylk-
spectatorem on czynić miáło / ále też y owszem n-

Ibidem cap: 54.

Lib: de Ec: reb. cap: 22. lib: 4. cap: 1. *Gdźie niemasz cōmuniey, nie mász Mszey.*

Microl: lib: de Eccl off. cap: 22.

Hay: in 1. Cor: 10

Bern: in festo Purific. Mariæ.

Rhen. In libr. Tert: de Coron: Militis.

pospolitego człowieká / ktory pátrząc ná správo-
wánie świętości / do Communiey nie ſzedł / gnie-
wáło ſie / nárzekáło / y ná niektorych mieyſcách lu-
dźi tákowych karano / excommunicowano / z Ko-
ścioła wyganiano / nie dano im áni pátrzyć ná
tych ktorzy communicowáli. Kanony Apoſtolſkie
mowią: Wſzyſcy wierni / ktorzy ſie zchadzáią w v-
roczyſte świętá ná nabożeńſtwo do Kośćioła /
ſłuchánia Apoſtolſkich / y Ewánieliey niechay ſłuchaią.
A ktorzyby nie trwáli w modlitwách áż ſie Mie-
ſzá Páńſka odpráwi / y świętey społeczności
nie przyięli / tákowych godzi ſie / iáko tych ktorzy
Kośćiołowi niepokoy czynią / od społeczności od-
łączić. Calixtus mowi: Odpráwiwſzy poświęcenie /
niechay wſzyſcy communicuią / ktorzyby niechćieli z
Kośćioła być wygnáni. Abowiem ták Apoſtoło-
wie poſtánowili / y święty Kośćioł Rzymſki trzy-
ma. Concilium Toletanum I. O tych / ktorzy do Ko-
ścioła wchodzą á nigdy nie communicuią / to ſtá-
nowimy / áby byli w tym wprzod vpomnieni. A ie-
ſli nie communicuią / niechayże do pokuty przyſtą-
pią. Stądże y Conciliū Nanneſenſe, ktore wſpomi-
náwo in Decretal: Xięży zákázuie / áby bez com-
municántow táiemnic świętych nie celebrowáli
mſzy / ábowiem niektorzy Xięża ſámi communico-
wáli / iáko to dźiś y Rzymiánie czynią / czego to Cō-
cilium zákázało. á Concilium Tridentinum záś do-
dáło / Seſſi: 22. cap: 6. priwatney Communiey ſá-
mego Xiędzá.

Kanon przedtym mowiono ięzykiem nie obcym /
ale rozumnym / nie poſzeptem / ale głoſem / ták iż ká-
dy ſłyſzał y rozumiał go: Co ſie pokázuie z tych
wádkow. Gigas mowi: Przed tym niemal wſzy-

Can: 10.

Calixtꝰ Diſt: 2. de Conſ. Cā. Per. acta.

Concil: Tolet. 1. Can: 13.

Part: 3. cap: 70.

Zgodá.

V.

Kánon głoſem y rozumnym

ięzykiē mowio no. Gigas in Floribus Temp. Durand: lib: 4. cap: 35. Ration: Belet: lib: de Divin: offi: c. 44

icy/zá vstáwicznym powßednim ſłuchániem Kánonu mieli/ábowiem go głoſem mowiono. Toż zeznawa Durandus, Czego potym zákázáno z tey przyczyny doſyć głupiey / o ktorey piße tenże Durandus na mieyſcu náznáczonym / Belet y inßy/ w te ſłowá: przedtym táwnie y głośno Canon mowiono / táż go wßyſcy vmieli/ y po vlicách/ po polách/ śpiewáli. A gdy go niektorzy páſtuchowie náśpiewáli nád chlebem / ktory położyli ná iednym kámieniu/ná ſłowá ich/ chleb w ćiáło ſie obroći á one páſterze ogień z niebá ſpadßy ſpalił: y dla tegoż Gycowie poſtánowili áby Canon mowiono ćicho/ zákázuiąc go pod przeklęctwem głośno mowić/ zć. Oſobliwe bayki/ zeydą ſie owym báboſłowiom/ co śladáią pod kądzielą/ktore twierdzi y Bellarminus, po ſwemu te ochylaiąc. Jeſliże one páſterze ßyrkie ogień ſpalił/á ktoż o oney Trácedicy powdźiał? Jeſli ná ſłowá páſtuſſe odmienił ſie chleb w ćiáło / bez ich święcenia Ołtarzow / Korporałow/ żegnánia / intencicy / zć. toć nie po tych rzeczách y dźiśia/ może być bez nich przemienienie. bowiem oni páſtuchowie bez tych rzeczy chleb mogli poświęćić y ćiáłem vczynić. Tá fábułá podobna ieſt oney fábule o Tullußie Hoſtiliußie Królu/ktory/ iáko piße Plinius, gdy chćiał z riąg Nummy/ráką ofiárą/ iáko y Nummá/Jowißá z nieba zwoláć/iż w oney ofierze nie porządnie ſobie wiedźiał ktorych rzeczách poczynał / piorunem zábity ieſt. Innocentius 3. Papież inßą dawa przyczynę mowienia Kánonu ćicho / poßeptem / Aby święte ſłowá w lekką wagę nie przyßły. A o Páćierz/ ktory głośno śpiewáią/czemu ſie nie boią/áby w lekką wagę nie przyßedł: iżali Kanon Mßeßy ma być z-

Plin. Lib: 28. cap. 2.

Inno. Lib: 3. cap: 10. de Myſt. Miſſæ.

cnieyßy niżeli modlitwá Páńska: Odpowieda Durandus: Iż modlitwá Páńska iest z Ewánieliey/ ꝛc. Chwałá Bogu że to słyßymy / toć ich Canon nie iest z Ewánieliey. A ták tedy prawdźiwa iest oná przypowieść: Iż co w Papiestwie głośno mowią y śpiewáią / to iest czásem prawdá: á co po ćichu milczkiem y poßeptem/ to się ináczey naydźie. Lepiey áby wyználi / iż odpráwowánie nabożeństwá ięzykiem nierozumnym y poßeptem wźięli od Pogan/ od Heretykow / y od Czárnokśiężnikow / áby ták y tym powagi swey ochronili/ y ono przed prostymi zátrzymáli / á ludźie żeby się też w zabobonách nie obaczyli. Abowiem Pogáni y Heretycy nabożeństwá swoie ięzykiem nie rozumnym y poßeptem odpráwowáli. Lactantius piße o Pogániech: Stądże ludźie chytrzy postánowili ćiche nabożeństwá odpráwowánie / áby lud nie wiedźiał co chwali/ ꝛc. Irrenæus zá się o Heretykách: Drudzy/ niektore słowá Zydowskie przydawáią/ áby ich nabożeństwo było w więtßym podźiwieniu v tych ktorzy się w nim obieráią/ ꝛc. Chrisostomus też mowi: Heretyccy Xięża zámykáią drzwi prawdy: Abowiem wiedzą/ iż gdyby prawdá iáwna byłá/ żeby ich Kośćioł był opußczony / á sámi z dostoyności Káznodźieyskiey będąc złożeni / między gmin pospolitego człeká byliby policzeni. O czárnokśiężnikách mowi Cornelius Agrippa: Czárnoxiężnicy z náuką swoią świátłá nienawidzą y obiáwienia/ á kocháią się w ćiemnośćiách: ich náuká milczeniem potwierdzenie / obiáwieniem zniszczenie bierze/ ꝛc. A nie dosyć im ná tym iż nabożeństwo swe ięzykiem nierozumnym y poßeptem odpráwuią / ále ießcze vpornie tego błędu dowieść chcą: Lecz ich

Durand. li. 4. ca: 47. Rat:

Lact. lib: 5. cap: 20.

Irren. li: 1. c. 18.

Chriso: Oper: Imperf. Hō: 44.

Corne. De occul. Phil li: 3. c. 2.

dowody sámy przez się vpadáią: bo są nikczemne dosyć głupie / śmiechu godne / od prawdy słowa Bożego / y od Kośćiołá stárożytnego / iáko słomą spłonieią. Náprzećiw ktorym te dowody zacne święte / y potężne wystáwuią się. I. Syn Boży ięzykiem Apostołom rozumnym / y głośno / spráwił Wieczerzy świętey spráwował / zeznawa Bellármin / y ták czynić roskazał. Ktore roskazánie Páwła ś. pisząc przećiw obcym ięzykom / á chcąc áby w káżdym Zborze ięzykiem rozumnym przyrodzonym nabożeństwo odpráwowano / mowi: Jesli się kto zda Prorokiem / ábo Duchownym / niechże pozna iż to co wam piszę są Páńskie roskazánia. Należy tu oná Historya ktorą wspomina *Æneas Sylvius* ktora iest położona w Przemowie. II. Swięći Apostołowie głośno y ięzykiem rozumnym káżdemu Zborowi vsługę Sákrámentow ś. odpráwowáli / y odpráwowáć tákże wszędzie kazáli. Pokázuie się z tych słow Páwłá świętego / ktory pisząc przećiw ięzykom obcym / roskázuiąc ięzykiem rozumnym służbę Bożą odpráwowáć / mowi: Tákże we wszytkich Zborách świętych náuczam. III. Kośćioł stárożytny Krześćiáński ięzykiem rozumnym głośno / znácznie / y rozdźielnie nabożeństwo / to iest / Pieśni / Modlitwy / y vsługę Sákrámentow odpráwował. Co zeznawa y sam Bellármin / mowiąc: Słowá poświęcánia w Kośćiele Wschodnim głośno mowiono / tego nie przymy / ponieważ się to iáśnie pokázuie z Liturgiey Chryzostomowey / czego y nie gániemy / ꝛć. Toż mowi / Bessárion Kárdynał / *Hardingus*, y inszy / o czym czytay szyroko w Przemowie. IV. Cesárzowie zacni / Krolowie mądrzy / Papieżowie niektorzy / ięzykiem ro-

Bell: lib 2. ca: 11. lib: 2. c. 31. de eff: Sacram. l. 2. c. 16. de verbo Dei. li. 1. 2. ca 12. de Missa. Io: 13. 15. 1 Cor: 14 37.

1 Co: 14. 33. *Pátrz świádectw Prze.* Bell: li: 2. cap: 12 de Missa Bessa li. de Eucharist.

Hard. Sectio: 28: Cont: Ivel.

zumnym / y głośno / Pieśni / Modlitwy y Sákrámentá kazáli odpráwowáć / o czym czytay świádectwá w Przemowie. *Innocentius* 3. mowi: Ponieważ w wielu kráiách / w iednymże mieśćie y Dioceziey pomießáni są ludźie rozmáitych ięzykow / máiący przy iedney wierze rozne obrzędy y obyczáie: przetoż roskázuiemy / áby Biskupi tákowych miast y Dioceziy / obmyślawáli o mężách godnych / y sposobnych / ktorzyby im według rozności ięzykow y obrzędow nabożeństwo odpráwowáli / y Kośćielnymi Sákrámenty służyli. V. W Koronie Polskiey náßey / ięzykiem rozumnym náßym / nabożeństwo odpráwowano: Przypomina z Długoßá Cromer / iáko áż do wieku Długoßowego w Krákowie ná Kleparzu w Kośćiele Krzyżá ś. Słowieńskim ięzykiem nabożeństwo odpráwowano.

Innocēt: in Concilio Lateranen. Can. 9.

Crom. Lib: 15. Rer. Pol.

VI. Mßa Rzymska dziśieyßa wielom ludźiom pobożnym / zacnym / y vczonym nie podobáłá się: oną się brzydźili / przyiąć iey niechćieli / ná nię nie chodźili / gdy ią záczynano / posłuchawßy słowá Bożego / y po modlitwách / wychodźili: od niey ludźi odwodźili / á prowádźili do oney przenadostoynieyßey y wiecznie trwáiącey ofiáry / ktora się raz ná krzyżu sstáłá / y do ceremoniy od sámego Syná Bożego / Apostołow iego / y stárego Kośćiołá postánowionych. A co się gniewáiąc Papieżowie / iednák nie mogąc ießcze ná on czás swą mocą nikomu záßkodźić / Cesárze y Krole dźiwnym sposobem przećiwko tákim podwodźili / ktorzy / choć niektore Kośćioły do niey przymußáli / przećię oni iáko ná ofierze raz ná krzyżu vczynioney / ták y ná stárych Formách z słowem Bożym zgodnych przestawáli / o Mße Rzymskie namniey niedbáiąc: iáko

VI. Rzymska Mßa nie podobáłá się ludźiom pobożnym.

Grekowie/ Syrowie/ Fráncuzowie/ Angielczycy/ Szkotowie/ Hiszpáni/ Mediolánczycy/ Bulgárowie/ ꝛć. Beda mowi o Angielczykách: Pánowie nigdy do Kośćiołá nie przychodźili/ iedno áby się modlili/ y słowá Bożego słucháli/ á Krol máiąc czás/ z piąćią/ ábo z sześćią sług przychodźił/ á po kazániu odchodźił. Ciż Anglikowie nabożeństwá y Ceremoniy Rzymskich niechćieli przyiąć/ pisze Beda, Galafridus, y Balæus, do czego áż ich przymuśił mieczem Krol Edilfridus, wiele ludźi pobożnych pozábiiawszy/ tenże Beda świádczy. Leontius pisze o Janie Elemosináriusie/ kiedy Mszą záczął/ ludźie wychodźili z Kośćiołá/ niechcąc iey áni słucháć: á gdy wychodźili/ on też opuśćiwszy Mszą/ z nimi wychodźił. Toż czynił lud Theodorowi Rawenátskiemu/ pisze Nauclerus, y Cezáriusowi: o co ná słuchácze swe bárzo nárzekał. Conradus Hager co się pokázuie z Buły Othoná Biskupá Herbipolskiego/ przez lat 24. vczył/ że Msza nie iest ofiárą/ nie iest pożyteczną żywym y vmárłym/ nie ma być celebrowána: od ktorey był wiele ludźi odwiodł. dokładáiąc y tego: Choćbym miał izbę pełną złotych czerwonych/ nie dałbym y iednego za Mszą. O co on mąż święty był do ćiemnice wrzucony. Senaldus Arcybiskup Eboráceński/ y Petrus Cantor Páryzyeński/ przećiwko Mszey wiele pisáli/ y tego czásu wyszłá ciąszká ktora y teraz ieszcze iest w Bibliotece Fuldeńskiey/ w ktorey ták sztucznie y mądrze wymálowána iest nágość y szkárádość Papiestwá y Mszey Rzymskiey/ że też y Vicelius choć Apostátá/ śmiał nápisáć/ iż Lutherus nie mogł gorzey nápisáć o tym. Dominicus Chalderinus Mszą názywał błędem pospolitym: ábowiem kiedy mu

Beda Lib: 3. cap: 26. Hist: Angli. Idem Lib: 2. cap: 2. Galafr. lib: 8. Cap: 4. Balæ. Centur. 14. ca. 21 Leo in vita Eleemosin. Cæsar. Hom. 1. Senal. In Breviloqu. Petrus In verbo abbrev. Domin. apud Ludovic.

mowił

mowili tego przyiaćiele/ Podz z námi ná Mßą: on zwykł był mowić/ Podźmy ná błąd pospolity. *Mantuanus* Mnich názywał Mßą Rzymską nabożeństwem niesmácznym/ y nie długo trwáłym. *Gerardus Lorychius*, Mße pryvatne obrzydzeniem názywał: o czym wyżßey iego sententia położona iest. Włodźimierz nabożeństwá Rzymskiego przyiąć niechćiał/ wspomina Miechowitá/ dla tego/ iż mu się ná on czás zdáły ceremonie Rzymskie máło nabożne/ y Kośćioły nie bárzo ochędożne. A Szkotowie zábili Kilianá/ ktory ich odwodźił od ceremoniy dawnych/ á przywodźił ich do Rzymskich/ świádczy *Otho Frisingensis*, y *Trithemius*, y *Balæus*. Fráncuzowie długo ceremoniy Rzymskich nie vżywáli/ dopiero zá Pipiná ięli ich vżywáć/ ktorego Záchárya ß Papież Krolem Fráncuskim vczynił/ zrzućiwßy z Krolestwá Chilperiusá Krolá własnego/ ktorą łáskę nágradzáiąc *Pipinus* Papieżowi/ Mßą Rzymską y z ceremoniámi do Kośćiołow Fráncuskich wprowádźił: Kroniká Fráncuska świádczy/ wydána roku 756. *Saxones* z przymußenia Kárłá wielkiego/ ktore° vczynił Papież *Leo* 3. Cesárzem/ nabożeństwo Rzymskie z Ceremoniámi gwałtem muśieli przyiąć: Kroniká Fráncuska świádczy/ wydána roku 805. Hißpanowie/ oprocz Tholetu/ muśieli swoie dawne Formy y ceremonie opuśćić/ á przyiąć Formy y ceremonie Rzymskie/ z wielkim iednák żalem y płáczem/ piße historia Alphonsowá/ y Roderiusowá/ y Cassander. Liturgią Ambrożego świętego y z ceremoniámi/ Kárzeł Cesarz z napráwy Adryaná Papieżá/ ieżdżąc sam po prowincyách palił/ á do Rzymskiey przymußał/ xiężą do więźienia rzucáiąc/ ktorzy iey przyiąć niechćie-

Mantuã. li: 2. Fast

Miech. li: 2. 6 3. Chrõ.

Otho, lib: 5. cap: 13. Trith. lib: de Origin. Franco. Bal. Cẽtu. 1. ca. 79. y 14. cap: 23.

Cassan. Præf: in Liturg.

Dur. lib: 5. cap: 2. In Legē S. Greg.

li / niechcąc odstąpić Medyoláńskiey od Ambrożego ś. wydáney: piße o tym *Durandus*, *Iacobus de Voragine*, pátrz słow w Przemowie. Ale co przypominam rzeczy dawne? ponieważ tymi czásy Papież *Pius* 5. Liturgie / obrzędy / ceremonie dawne / przyięte / vprzywileiowáne odmienił / zniosł / á swoie Rzymskie pod winą wtrącił y wßrobował / ktore rięża z sarkániem y z wzdychániem / á lud pospolity z nárzekániem y vrągániem / muśieli przyiąć / czego Visitatorowie Biskupi przestrzegáią / stáre Mßały biorąc Xiężey / y paląc / y sáme pœnuiąc / gdyby ich vżywáli / á nie Rzymskich: iednák przećię Kośćioły potężne / ktorych iest bárzo wiele / obrzędow Rzymskich nie záchowuią / ná dawnych swych przestawáiąc / czego nie mogł záprzeć y sam Bellármin / ktorey y Zbory Ewánielickie nie vżywáią / y owßem oną się obrażáią / á słußnie / ábowiem nie máß nic brzydliwßego Bogu y ludźiom pobożnym iáko Mßa / w ktorey báránká niewiem iákiegoś martwego bez krwie ofiáruią / w ktorey iáko oni mowią / wznawiáią mękę Syná Bożego / w ktorey się zá Krystusem z chlebá vtworzonym modlą / y onego z źiemie do niebá przesyłáią / y świętych zmárłych wzywáią / ktora iáko się ziáwiłá / Wieczerza Páńska zginęłá / tylko iey ćień został / ktora chytrze vrosłá z vżywánia spolnego / twierdźi *Cochlæus*. ná co nárzeka *Vicelio* Rzymiánin / mowiąc: O pobożny Kátholiku / dla Bogá proßę / vważ / iáko się od stárożytnego Kośćiołá ßczyrośći obłądźiło: Coż / proßę / wieczerzy Páńskiey społeczności zostáło / iedno ćień? Ktoraż zapłátá dźiś iest napodleyßa / iáko ćiáło chwalebne / á krew nadroższa? Wstyd y żal te rány Kośćiołá wyliczáć. To

Vide Præf. in Missal.

Bellar. Lib: 1. ca. 18. de bonis operibus. lib. 2. cap: 18. de Missa

Cochl. Lib: de Sacrif: Missæ. Vicel. Serm: in festo corporis.

przełożo-

Przełożonym Kośćiołá folguiąc mowię: Dayćie się nápráwić/nápráwuyćie się/ reformuyćie się sámi/ by was kto inßy nie reformował.

VII. O Celebrowániu ábo o Mßeniu nie zgadzáią się Concylia niektore poślednieyße y Papieżowie nie dawni: to iest: Wiele rázow przez dźień ma Xiądz Mßyć/czyli raz/czyli więcey: Jedni mowią: że ieden Xiądz może mieć kilká Mßy przez dźień. Beatus Rhenanus o Leonie Papieżu nápisał: Leo Papież/ iáko sam wyznawa/ przez ieden dźień/ śiedm kroć/ábo ośm kroć Mße miewał. Concilium záśię Sálegunstádieńskie/táki dekret vczyniło: Postánowiono iest/ áby się żaden Xiądz nie ważył więcey przez dźień / iedno trzy Mße celebrowáć. A Concilium Otomeńskie mowi: Zákázuiemy/áby żaden Xiądz Mßey nie celebrował dwá kroć przez dźień / oprocz w dźień Bożego Národzenia / y w dźień Zmartwychwstánia Páńskiego/ábo gdy pogrzebáią kogo. Alexánder Papież nie zgadzáiąc się z tymi wßytkiemi / ták vczy: Dosyć Xiędzu iednego dniá Mßą iednę mieć; Abowiem Krystus raz ćierpiał / y wßytek świát odkupił: á wßákoż niektorzy/iesli tego iest potrzebá/ iednę Mßą máią zá vmárłe / á drugą de die. Innocentius III. Papież/toż twierdźi ták pißąc: oprocz w dźień Bożego národzenia / ábo czásu potrzeby / dosyć Xiędzu raz przez dźień iednę Mßą tylko mieć. O Grekách też nápisał Thomas Valdensis: Grecy / iednę tylko Mßą przez dźień miewáią; Y dla tegoż też ieden Ołtarz máią/co o nich zeznawa y Gentianus Kánonik: W Kośćielech Greckich/ ieden iest tylko ołtarz y to w poyśrzodku choru. A ten ieden ołtarz ábo stoł wspomina y Chrisostom: ták mowiąc: Jeden

Niezgodá o Mßeniu.

I.

Rhenan: in lib: Tertull: de Corō. Militis. Concil: Saleg: Can: 5. Concil: Oxon. Tom: 2. Concil.

Alexan: apud Gratian dist: de celebratione. Cā: Sufficit. Innocēt. in Decretal: Greg cap: Cōsuluisti, de celeb Missæ, lib: 3. Thomas Valden. li: 6. c. 34

Chriso: Hom: 18. in 2 Corint. II. Francis: epist: ad Fratres.

iest stoł y iedná Krzćilnicá. Nie zgadzáią się wiele ma być przez dzień Mszy. Swięty Fránciszek w liśćie do bráćiey Mnichow roskazał/ áby tylko iedne Mszą przez dźień miewáli iednego dniá / choćby ich było wiele. Słowá iego są: Nápominam was w Pánu / áby ná mieyscách / ná ktorych mieszkáią Bráćia / iedná Msza przez dźień bywáłá/ według porządku Kośćiołá świętego Rzymskiego. Co pochwala *Vrbevetanus*, pisząc ná one słowá ktore są *Tom:2.Concil:in vita, Deus dedit*; (Ten postánowił wtorą Mszą między Xiężą) Abowiem ná ten czás przykłádem Grekow nie śpiewano w Kośćiele iednym / tylko podobno iedne Mszą / co więcey budowáło według dawnych Oycow: A

Honor: ca: Cum Creatura, de celebrat: Missæ. l: 3. in Decret. III. Eccius lib: 1. ca: 10. de Sacrif: Missæ. Durã: li: Ration. Bell: li: 1 Cap: 1 & 5 de Miss Lib: 1. c. 13. de Missa. y li: 4 ca: 15. de Sacram.

Honorius III. Papież/ ktory zá Fránćiszká żył/ każe w Kośćielech Collegiáckich nie iedne ále dwie Msze mieć. Nie zgadzáią się o ceremoniách Mszárskich/ iedni mowią / iáko *Ekkius* y *Durandus*, iż do istoty Mszey/ należy odźienie y naczynie poświęcone/ ołtarz/ kámień cáły/ świece/ rozmáite gestá/ iáko żegnánie/ klękánie/ głowy wznoszenie/ náchylánie się/ rąk rozszerzánie y stulánie / od rogu ołtarzá do drugiego biegánie/ raz głosem/ drugi raz poszeptem mowienie/ obrácánie się y tám y sám: Drudzy záśię mowią/ iáko Bellármin/ że te Ceremonie nie należą do istoty Mszy; á iednák przećię pisze że bez grzechu nie mogą być opuszczone. Nie wspominam *Concilium* Agáteńskiego / ktore *Can*: 14. pod karániem zákazáło Mszey miewáć we wśiách y ná polu w vroczyste świętá / iedno w mieśćiech. Nie wspominam *Concilium* Antisiodoreńskiego y Vrbánickiego/ ktore mowią: Nie godzi się ná iednym ołtarzu / iednego dniá dwu Mszy mieć / Y

Telespho: Papieżá/ktory powiedział; Xiężá/ no-
ry świętey národzenia Zbáwićielá/ niechay Mße
celebruią: ále inßych czásow nie máią być Mße ce-
lebrowáne przed trzećią godźiną ná dźień: ábo-
wiem tey godźiny Pan vkrzyżowan iest. Y Grze-
gorzá Papieżá/ ktory w Klaßtorzech zákazał mie-
wáć Mßy publicznych/ pißąc ták: Mßy publicz-
nych koniecznie w Klaßtorzech zákázuiemy. Tenże:
Mßy publicznych w Klaßtorzech nie miewayćie.
A *publica Mißa* Grzgorzowi iest/ ná ktorey/ iáko
pisze Bellármin/ludźi gromádá iest. Y *Canon* Ko-
ćielny/ ktory zákázuie Xiężey Mßey prywatney
mieć/ ná mieyscu iáwnym/ mowiąc: Mße prywa-
tne/ ktore się dźieią w dni vroczyste przez Xiężą/
niechay się dźieią ná mieyscu iáwnym. A *privata*
Mißa Grátianowi iest/ Osobna y nie iáwna. A
Trydentskiemu *Concilium*, ná ktorey sam Xiądz ie
pije. Y Mikołáiá Papieżá/ktory ták náucza: Za-
ten niechay nie słucha Mßey v tego Xiędzá/o kto-
rym wie że wßetecznie żyie. Y Xięgę/ ktorą zową
Stella Clericorũ, w ktorey są te słowá: Xiądz kto-
ry zá pieniądze Mßą ma/ mowi z Judaßem: Co
mi chcećie dáć/ á ia go wam wydam. To dla tego
się przypomina/ iż dźiśieyßy forytarze Mßárscy/
máczey Mßą/ á niżeli oni pierwßy wynálazce
Mßey. Abowiem/ nie godźi się teraz v nich iedne-
mu Xiędzu iednego dniá mieć kilku Mßey oprocz
w dźień Bożego Národzenia; Jednego dniá/ w ie-
dnym mieśćie ábo wśi/nie iedná/ ále kilká y kilká-
dźieśiąt Mßey bywa: W świętá vroczyste/ nie tyl-
ko w mieśćiech/ ále ná polu y we wśiách Mße od-
práwuią: W Klaßtorzech przy wielkiey kupie Mße
miewáią: Lekty/ábo Mße czytáne/ iáwnie bywá-

Euchari IV. Concil: Antisio: Can: 10. Concil: Vrban apud Gratian. de Consecr dist: 2. Can: in Altari. Telesph. apud Gratian dist: 1. de Cõsecr. Can: Nocte. Greg: li: 4. Epist: 43. Lib. 5. Epist: 46 Bell: li: 2. cap: 9. de Miss. Canon. Et hoc. Apud Gratia. dist: 2. de Cõsecr. Gloss. Ibidem. Concil: Triden: Sess: 22. Cap: 6. Niceph.

apud Gratia: dist: 32. Can. Nullus Stell. Cleric: Circa finem.

ią: Ná iednym oltarzu iednego dniá / y trzy Mſſ
czytáią: W nocy Mſſe śpiewáią/táko w Adwen
y ſkoro oświtnie / nie czekáiąc trzećiey godźiny
dźień/ Máturyzáczynáią: Y wſzeteczney Xiędz
Mſſey ſłucháią: Zá pieniądze Mſſy: zć. A ktory
om práwem przeſtępuią vſtáwy przodkow ſw
tich z ſtrony Mſſenia/Mſſąc táko chcą / Tym pr
wem y my niedbamy o ich Mſſe/ták publiczne/i
ko y privatne/ták o śpiewáne táko y czytáne: áb
wiem ſą zniewáżeniem / zeſtromoceniem / podept
niem ofiáry raz ná krzyżu vczynioney: ſą zmieś
niem / zgubieniem y pożárćiem Wieczerzey pá
ſkiey / od páná Krystuſá / dla wſzytkich wierny
vſtáwioney. O ktorey to Mſſey/możemy rzec: R
ligio peperit divitias, & filia devoravit Matrē. C
Coch. lib: de Sacrif: Miſſ. go nie przy y ſam Cochlæus, nieprzyiáciel głow
Luterow/ktorego te ſą ſłowá: Przedtym/ták Ki
ża/táko y láicy / ktorzy iedno byli przy Mſſey / o
práwiwſzy ofiárę / z Xiędzem communikowáli(
ieſt: ſpolnie wſzyſcy Sákrámentu vżywáli) táko ſ
táśnie pokázuie z Canonow Apoſtolſkich/y z kśią
y z liſtow dawnych Doktorow Kościelnych : A
teraz / gdy on porządek ſpolnego vżywánia v n
vſtał / á to dla niedbálſtwá y gnuſności/ták czł
wieká poſpolitego / táko y Xiężey / Ducha świę
(ráczey Ducha nieczyſty) privatne Mſſe wynál
zá lekárſtwo ná ten niedoſtátek. Jeſliże Ducha
wynálazł Mſſe privatne : A czemuż te gánky Co
cilia/y inſzy ludźie pobożni/táko ſmy ſłyſzeli?

VIII. Mſſa Rzymſka nie ieſt ofiárą raubla-

VII. Mſſa Rzymſka nie ieſt ofiárą błagáią
Bogá / y doſyć czyniącą zá grzechy y karánia
wych y vmárłych. Co ſię táśniey ſłońcá ſtąd y
káźnie.

1. Jeſli

I. Jesli iest Mßa ofiárą błagáiącą Bogá/ y dosyć vczynieniem zá grzechy y karánia żywych y vmárłych: tedyć Páweł ś. niesłußnie powiedział/ iż ofiárą iedyną / krwáwą / krzyżową/ (nie nie krwáwą) Krystus Pan Bogá Oycá vbłagał/y zá grzechy wßytkich weń wierzących dosyć vczynił. gal na.

Słowá Apostolskie są/ Hebr:10.12. Krystus spráwiwßy Jedne ofiáre zá grzechy/ná wieki vsiadł ná práwicy Bożey. Támże 14. Abowiem iedną ofiárą doskonáłemi vczynił ná wieki tych / ktorzy bywáią poświeceni. A iż te słowá od Apostołá/ słußnie y prawdziwie Duchē świętym są powiedziáne: Tedyć Mßa nie iest ofiárą błagáiącą/y dosyć czyniącą zá grzechy/ ktora krwáwey ofierze Krystusá Páná vstąpić muśi/ wołku z nią y cząstki nie máiąc. Bo iesliby Mßa zá grzech dosyc czyniłá/toćby/iáko mowi Apostoł/ Krystus dármo vmárł. A iesliby y Mßa y Męká Páńska/ toć śmierć Páńska sámá przez się nie iest doskonáłą ofiárą: co iest przećiwko Páwłowi świętemu. Gal 2.21

II. Jesli we Mßey / ná dosyć vczynienie zá grzechy bywa ofiárowáne ćiáło y krew Krystusowá: tedyć Krystus nie iest Raz ofiárowány zá grzechy wßytkie świátá/ ále ilekroć Mßa bywa/ tylekroć bywa ofiárowány. Ale pismo ś. świádczy/iż Raz iest ofiárowány Krystus: Tedyć we Mßey nie bywa ofiárowány. Swiádectwá Pismá ś. te są: Páweł ś. mowi/ Hebr: 7.27. Krystus nie potrzebuie/iáko inßy Przednieyßy Ofiárownicy/ná káżdy dźień pierwey zá grzechy własne zábitych ofiar spráwowáć/potym zá ludzkie: bo to vczynił Raz sámego śiebie ofiárowawßy. Támże cap: 9.25. Nie iżeby często ofiárował sámego śiebie/iáko przednieyßy Ofiárownik wchodźi do Przybytkow świętych co rok ze krwią cudzą: Boćby mu 26.

trzebá było często cierpieć od záłożenia świátá. Lecz teraz przy skończeniu wiekow Raz okazány iest / ku zgłádzeniu grzechu / przez ofiárowánie sámego śiebie. Támże 28. Krystus Raz iest ofiárowan/áby zgłádźił grzechy wiela ich. Drugi Raz krom grzechu okaże się tym ktorzy go oczekawáią ku zbáwieniu. Tenże cap. 10. 10. Przez ktorą wolą iestechmy poświęceni / przez ofiárę ćiáłá Jezusá Krystusá Raz vczynioną. Abo tedy Mßa płáć otrzyma / ábo te pismá ś. twierdzące iż Raz Krystus ná vbłagánie grzechow iest ofiárowány / á więcey áni może być ofiárowány / áni tego potrzebá/ostáć się koniecznie mußą: bo iż Raz ofiárowány iest/ tedyć się dwá rázy nie ofiárował/ krwáwy nie krwáwie.

III. Jesliż Mßa iest ofiárą / tedyć iest ofiárą ábo krwáwą/ ábo niekrwáwą. Jesliż iest krwáwą ofiárą/tedyć krew Krystusowá z ćiáłá tego we Mßy wylewa się / á zá tym Krystus we Mßy bywa prawdźiwie kłoty/ y zábity/y prawdźiwie vmiera: co iest przeciwko náturze ćiáłá vwielbionego / y Pismu ś. ktory mowi Rom: 6. 9. Krystus powstawßy z martwych więcey nie vmiera / śmierć mu więcey nie pánuie. Jesliż iest nie krwáwą ofiárą / toć nie może być ofiárą błagálną zá grzechy ludzkie: poneważ iáko mowi Páweł/Heb:9. 22. Bez wylania krwie nie bywa odpußczenie. Koniecznie tedy zá tym idźie/żeć Mßa nie iest ofiárą żádną.

IV. Jesliż po iedyney Ofierze Krystusá Páná rzná krzyżu vczynioney Mßa Rzymska iest ofiárą grzechy ludzkie: tedyć w nabożeństwie Rzymskim nie máß grzechow odpußczenia skutecznego/á zá tym zbáwienia w nim żaden nie dostąpi. Jż to idźie zá tym pokázuie się z słow Apostolskich. Páweł ś. powiedźiał

wßy/ Heb

wſzy / Hebr : 10. 10. Poświęceni ieſteſmy przez ofiárę ciáłá Jezuſá Krystuſá raz vczynioną / ktorą on spráwiwſzy iedne / vſiadł ná práwicy Bożey : dokłáda mi- 12.
ſſey : Gdźieć ieſt odpuſzczenie grzechow / tuż nie máſz 18.
ofiáry zá grzech. Ktoremi ſłowy Apoſtoł vczy / iż po odpuſzczeniu grzechow / ktore mamy ſkutecznie w nowym Przymierzu / dla iedyney ofiáry krzyżowey / tuż niemáſz inſzey błagáiącey / zá grzechy przeſzłe / teráźnieyſze y przyſzłe / ofiáry. Powtarzam ſłowá Apoſtolſkie : Gdźie ieſt odpuſzczenie grzechow / tuż niemáſz ofiáry zá grzech. W Papieſtwie ieſt ofiárá zá grzech / to ieſt Mſſa : Przetoż w Papieſtwie niemáſz grzechow odpuſzczenia. Abo tedy Mſſey odſtąpić muſzą / ábo mieć odpuſzczenie grzechow z ofiáry krzyżowey Synáá Bożego raz vczynioney / przyznawáiąc iż krom niey niemáſz inſzey ofiáry zá grzech. Powtarzam znowu ſłowá Apoſtolſkie : Gdźie ieſt odpuſzczenie grzechow / tuż nie máſz ofiáry zá grzech. W nowym Teſtámenćie / z iedney ofiáry krzyżowey / ieſt wierzącym ſkutecżne odpuſzczenie grzechow : Przetoż w nowym Teſtámenćie / po ofierze krzyżowey raz vczynioney / niemáſz inſzey ofiáry vbłagálney zá grzechy.

V. Wſzelka Ofiárá / ktorą ſpráwuią Káplani tákowi / ktorzy nie tylko zá ludzkie / ále też y zá ſwe grzechy muſzą ofiárowáć / ktorzy dla śmierći ćieleſney w drzedźie ſwym po ſobie namieſtniki máią / y wſzelka ofiárá ktora może być powtarzána / nie może być ofiárą doſkonáłą / ſkuteczną / vbłágálną zá grzechy. A iż Mſſa ieſt ofiárą tákową / ktorą ſpráwuią Káplani grzeſzni / śmiertelni / ieſt ofiárą tákową / ktora ná kády dzień ná wielu mieyſcách powtarza ſię : Tedyć Mſſa nie ieſt ofiárą vbłagálną zá grzech. Ten dowod Piſmem ś. obiáśnić ſię może w ten ſpoſob : Apoſtoł

páweł ś. vkázuiąc niepotężność / niedoskonáłość onych ofiar stározakonnych/ á chcąc wywieść y zálećić iedyną ofiárę krzyżową/ná wieki skuteczną/Krystusá Páná/w liśćie do Zydow/między inszemi rátiámi/ tymi dwiemá ná Zydy stározakonnych się ofiar trzymáiących idźie. I. Wásze ofiáry spráwuią Kápłani śmiertelni/grzechem splugáwien ; tedyć nie są doskonáłe:násze záś spráwić raczył Kápłan wiecznie trwáiący/od grzechu wolny;tedyć iest nadoskonálsza. Słowá Apostolskie są/Heb:7.23. A onych wiele się ofiárowniki sstawáło/ dla tego iż im śmierć nie dopuśćiłá przetrwáć: Ale ten iż ná wieki trwa/ma Kápłáństwo ktore ná inego przyść nie może: Abowiem tákowy się nam godził przednieyszy Kápłan pobożny / bez zdrády/niepokalány/odłączony od grzesznikow/y ktory się sstał wyższy ná niebiosá. Ktory nie potrzebuie ná káżdy dźień / iáko inszy przednieyszy Ofiárownicy / pierwey zá grzechy własne / potym zá ludzkie zábitych ofiar spráwowáć: Bo to vczynił raz sámego śiebie ofiárowawszy. II. Idźie tym bowodem. Wásze ofiáry ná káżdy rok bez przestánku bywáią powtarzáne / w nich ná káżdy rok bywa przypominánie grzechow Przetoż nie są doskonáłe/nie są vbłagálne zá grzechy. Słowá Apostolskie są/ cap:10.1. Zakon nie może ofiárámi tymi / ktore ná káżdy rok vstáwicznie ofiáruią/ doskonáłemi vczynić tych / ktorzy k nim przystępuią: Bo ázażby nie przestáły być ofiárowáne: Dla tego iżby więcey nie mieli żadnego sumnienia zá grzechy ći/ ktorzyby przez nie Bogu służyli / będąc raz oczyśćionemi: Ale w nich bywa przypominánie grzechow ná káżdy rok. Jesliż te dowody Páwłá świętego ważyły przećiwko niepotężnośći y niedoskonáłośći ofiar stározakonnych/ktore miáły do czásu mándat sámeo Bo

gá: y czymuż

gá: y czemuż nie máią ważyć ku podwroceniu Mßey/ ktora iest wymysłem ludzkim / nie ofiárą vbłagálną skuteczną zá grzechy ludzkie/ ktora się vstáwicznie powtarza przez Xiężą śmiertelną?

VI. Jesliż Krystus ná káżdy dźień we Mßey bywa ofiárowány/ tedyć ná káżdy dźień zá grzech dosyć czyni. A iż Krystus zá grzechy ná káżdy dźień dosyć nie czyni: ále spráwiwßy grzechow odpußczenie przez śiebie sámeº vśiadł ná práwicy Bożey: Tedyć we Mßey ná káżdy dźień nie bywa ofiárowány/ á zá tym Mßa nie iest ofiárą vbłagálną zá grzechy. Ten dowod źrzetelnym pismem ś. obiáśnić się może. Pismo święte gdziekolwiek wspomina ofiárowánie Krystusá Páná/ to iest śmierć iego nadrożßą/ záraz y skutek nierozdźielny tego ofiárowánia iego przypomina / to iest/ grzechow odpußczenie/zá grzech dosyć vczynienie/Bogá vbłagánie: zá iednę rzecz biorąc / ofiárowáć się Krystusowi/á dosyć vczynić zá grzech: iáko ono 1 Tim: 2. 6. Krystus sámego śiebie wydał okupem zá wßytki. Rom: 5. 10. Poiednáni iesteśmy z Bogiem przez śmierć Syná iego. Heb: 10. 10. Poświęceni iesteśmy przez ofiárę ćiáłá Krystusowego raz vczynioną. A iż Boż Pismo ś. świádczy / iż to raz vczynił ná krzyżu doskonále/á vczyniwßy vśiadł ná práwicy Bożey/ iáko ś. Páweł świádczy / Heb: 1. 3. Spráwiwßy oczyśćienie grzechow przez śiebie sámego/ vśiadł ná práwicy Bożey. Tenże/ Heb: 10. 12. Jedyną zá grzech ofiárę spráwiwßy/ vśiadł ná práwicy Bożey: Tedyć Krystus Pan we Mßey ná káżdy dźień nie bywa ofiárowány. Abowiem ná krzyżu ofiárowawßy się/ ábo doskonále zá nas y zupełnie Bogu dosyć vczynił/ábo nie doskonále y nie zupełnie. Aby Krystus nie doskonále miał dosyć vczynić/żaden tego prawdźiwy Krześćiá-

heb 1.2.

nin/máiąc sobie Krystusá Páná zá doskonáłego sprá-
wcę zbáwienia / náwet nie pomyśli / nie rzkąc áby to
miał twierdźić: gdyż sam woła/Wypełniło się. Po-
Ioh 19. 30. świádcza y Apostoł/iż doskonále Cyrográf/ktory by-
ná przećiwko nam / zmázał/ y ná wieki doskonáłym
Col 2.14 vczynił tych ktorzy bywáią poświęceni. Jesliż dosko-
heb 10. 14. nále zá grzech ná krzyżu ofiárowawszy się dosyć vczy-
nił / tedyć nie potrzebá áby ná káżdy dźień we Mszey
był ofiárowány / á zá tym Msza nie iest ofiárą vbłá-
gálną zá grzechy.

VII. Jesliż tá iest conditia ofiáry vbłagálney w
nowym Testámenćie/iż ofiárá y Kápłan iedno są/ to
iest ofiśrá co y Kápłan / tenże iest Kápłanem ktory
ofiárą: á Mszey nie iest tá conditia/ ále w niey insza
Kápłan/insza ofiárá: Tedyć Msza nie iest ofiárą vbłá-
gálną zá grzechy w nowym Testámenćie. Ten do-
wod wźięty iest z szczyrego pismá świętego / ktore iá-
ko vczy / iż iedyna iest ofiárá nowego Przymierza v-
błagálna/Krystus ná śmierć wydány: ták też poká-
zuie/iż tey ofiáry żaden nie mogł/áni może ofiárowáć
iedno sámász śiebie/Pan nász Jezus Krystus. Stąd
Apostoł Ephes: 5. 2. mowi: Krystus vmiłował nas/
wydał Sámego śiebie zá nas ná ofiárę Bogu ku wo-
nośći dobrey woniey. Tenże/ Heb: 7. 27. Raz Sámego
go siebie ofiárował. Toż mowi Heb. 1. 3: 9. 14: 25. 26
1 Tim: 2. 6. Nie przypisuie tego Pismo ś. áni Zydom
ktorzy go wydáli / áni Rzymiánom ktorzy go krzyżo-
wáli / żeby mieli Krystusá ofiárowáć: ále mowi Pi-
smo ś. iż sámego siebie sam ofiárował / vkázuiąc/ iż
tey ofiáry błagáiącey nowego Testámentu / nikt nie
może ofiárowáć z ludzi śmiertelnych / áby tá dostoy-
ność nie náruszona Krystusowi Pánu zostáłá/iż Sam
iest ofiárą vbłagálną/samże też iest y Kápłanem. Já-

ko z Pismem ś. zgodnie Ambroży Doktor mowi: Krystus Pan iest wieczną ofiárą przez krew swoię zá grzechy náße. Tenże tedy iest Kápłanem/ tenże y ofiárą. Toż mowi y *Chrisostom*: On sam y ofiárował y ofiárowan był: ofiárował według Duchá/ ofiárowan był według ćiáłá. Nie Krystusá tedy/ ktory od żadnego stworzenia/ ile teraz będąc vwielbiony/ Xięża we Mßey ofiáruią/ ále coś inßego/ to iest/ chleb y wino: y w ten vrząd Kápłáński/ względem ofiáry pozwierzchney vbłagálney zá grzech/ nie słußnie się wdźieráią/ bez práwá się zá namiestniki w vrzędźie Ofiárowniczym Krystusowe vdawaią. Według Páwłá świętego/ tám Successorowie być mußą/ gdźie Antecessor z vrzędu przez śmierć bywa odięty: ále iż Krystus trwa ná wieki/ á iuż więcey nie vmiera/ tedyć bez Successorá ma Kápłáństwo/ ktore ná innego przypáść nie może. Jáwna tedy rzecz iest/ iż áni Xięża są Kápłanámi/ áni we Mßey Krystusá Bogu ofiárowáć mogą: á zá tym y Mßa nie iest ofiárą vbłagálną zá grzechy.

Amb. Lib: 3 cap 5 de Fide

Chrys. Homil. de Cruce & latro.

Hebre: 28. 23.

VIII. Jesliż Krystus Pan wykonawßy spráwę zbáwienia náßego/ chwalebne ćiáło swoie do niebá wnieść raczył/ y tám śiedźi ná práwicy Bożey/ áż do skończenia wieku tego/ tedyć we Mßey nie może być ofiárowány. A iż to pewna rzecz iest/ że on náturę vwielbioną wniosł do niebá/ y tám śiedźi ná práwicy Bożey/ z támtąd nie przyidźie áż ná sąd żywych y vmárłych: Tedyć we Mßey nie może być ofiárowány. Tego dowodu podpieráią iásne świádectwá Pismá świętego. Sam Syn Boży mowi v Janá ś. cap: 16. 28. Opußczam świát/ á idę do Oycá. Łukaß ś. mowi Act: 1. 9. Podnieśion

11. iest Krystus wzgorę/ á obłok go podiął od oczu ich. Támże: Aniołowie mowią: Ten Jezus ktory wzgorę wźięt iest od was do niebá/ tákći przyidźie iákośćie go widźieli idącego do niebá. Piotr ś. Act: 3. 21. Potrzebá Krystusowi w niebie być/ á do czásow náprawienia wszytkich. Nuż Apostoł Páweł ś. tym wywodźi zacnośc Kápłáństwá Krystusowego nád Aaronowę: Nawyższy Kápłan porządku Aaronowego / ná káżdy rok raz cudzą krwią wchodźił do Przybytku ręką vczynionego: ále Krystus/Kápłan według porządku Melchisedekowego / raz wszedł do Przybytku nie ręką vczynionego / ále do tego Przybytku ktory rozbił Pan/á nie człowiek/ to iest do niebá/ y tám vśiadł ná práwicy stolice wielmożnośći. Támże mowi Apostoł: Jesliby był ná źiemi/nie byłćiby Kápłanem. A iż iest Kápłanem Krystus Pan wiecznie trwáiącym: tedyć go tu niemász ná źiemi: á ponieważ go według ćiáłá niemász ná źiemi / tedyć ánowe Mszey nie może być ofiárowány.

Heb:8.1, 2,4.9.24 25.

IX. Jesliż Msza iest ofiárą vbłagálną y w niey ćiáło y krew syná Bożego iest ofiárowána: tedy tá ofiárá bywa spráwowána/ábo ná powtorzenie ofiáry krzyżowey / ábo ná odnowienie/ ábo ná pámiątkę/ ábo ná dokonánie/ ábo náprzywłaszczenie wierzącym y do skutku przywiedźienie teyże ofiáry krzyżowey. Nie bywa Msza spráwowána ná powtorzenie ofiáry krzyżowey: bo iż Krystus więcey cierpieć/ vkrzyżowan być nie może/ ták iáko mowi Piotr ś. 1 Petr: 3. 18. Krystus ćierpiał raz zá grzechy/ ꝛć. tedyć oná iedyna ofiárá krzyżowa powtorzona być nie może. Ná odnowienie nie dźieie się też/ bo tenże iest Krystus z łáską swą / co y wczorá/

y iuż

iuż więcey śmierci swey nie odnawia / raz vmár-
ßy: Ták bowiem vczy Páweł ś. Jezus Krystus
wczorá y dziś / tenże też iest y ná wieki. Rom: 6. 9.
Krystus powstawßy zmartwych / iuż dáley nie v-
miera / śmierć nád nim więcey nie pánuie. Nie iest
też Mßa / pámiątką ofiáry krwáwey / bo ktoryby
ták wierzył / tego Concilium Tridentskie zá przeklę-
tego osądzą / Can: 3. de Mißa. Nie może też być sprá- He: 9. 28
wowána ná dokonánie teyże ofiáry krwáwey / bo 7. 28.
krwáwey ofierze Krystusowey / przywłaßcza do- 10. 10, 12
konáłość táką Páweł ś. iż grzechy gládźi / poświą-
ca / doskonáłymi ludźi wierzące czynił; ták iż ze
Mßey / do iey doskonáłośći / nic przybyć nie może.
Nie może też być we Mßey krew y ćiáło Krystu-
sowe ofiárowáne / áby tám tá ofiárá krwáwa wier-
zym ápplicowána / przywłaßczona / y do skutku
przywiedźiona byłá. Co się stąd pokázuie: 1. Jáko
Pánu Krystusowi nie potrzebá się znowu wćielić /
áby pożytki wćielenia iego wierzącym ápplicowá-
ne były: ták też áby ofiárá iego krwáwa do skutku
wierzących byłá przywiedźiona / nie potrzebá zno-
wu się ofiárowáć. 2. Gdyby Mßa byłá ápplicá-
ną y do skutku przywiedźieniem ofiáry vbłagál-
ney / tedyć sámá nie może być ofiárą vbłagálną: á
gołá nie może być áni ofiárą / bo w ofierze / co / Bo-
gu ofiáruiemy; á gdyby Mßa byłá ápplicowá-
niem ofiáry krzyżowey / tedyby nie my Bogu / ále
Bog nam Syná swego ofiárował. 3. Sámey tyl-
ko wierze prawdźiwey / ktorą Duch ś. w sercách
naßych z słuchánia Ewánieliey zbáwienney mno-
ży / Pismo ś. to przywłaßcza / iż przez nię sstawamy
się vczestnikámi / iáko Krystusá Páná / ták wßyt-
kich pożytkow ofiáry iego: ták iáko Apostoł Heb: 3.

14. mowi: sstálichmy się vczestniki Krystusá/ieśliż po-
czątek podstáći/ (to iest wiárę/ według niższych
słow cap: 11. 1. Wiárá iestći podstáćią czego się ná-
dziewamy) áż do końcá mocny zátrzymamy. Wiá-
rą tedy z słuchánia słowá Bożego przez Ducha ś.
w sercá wlaną/ przez vżywánie częste Sákrámen-
tow vtwierdzoną/iest ápplicátią/ to iest przywła-
szczeniem/y do skutku przywiedźieniem ofiáry krzy-
żowey krwáwey/ nie Mszá. Poniewaź tedy Mszá
dla żadney z tych námienionych przyczyn spráwo-
wána być nie ma/tedyć nie ma żadnego społku z o-
fiárą krwáwą Syná Bożego/y nie iest ofiárą/ á-
iey więcey mieysce zostawa w Kośćiele Bożym.

Hofmeister in cap: 24. Lucæ.

X. Jeśliż Pismo ś. Wieczerzy Páńskiey tego ni-
przywłaszcza / áby miáłá być ofiárą zá grzechy v-
błagálną/ále iż iest tylko pámiątką ćiáłá náśmierć
wydánego/ y krwie ná odpuszczenie grzechow wy-
laney / y opowiedánie śmierći Páńskiey / tedyć dá-
leko mniey Mszá wymysł ludzki / nie iest vbłagál-
ną ofiárą. A iż to pewna rzecz/ że Wieczerza Páń-
ska iest tylko pámiątką/nie sámą ofiárą: Tedyć dá-
leko więcey Mszá nie może być tą ofiárą vbłagál-
ną. To się Pismem ś. dowieść może. Krystus Pan
vstáwiwszy Wieczerzą swoię świętą / powiedźiá-
wszy/Bierzćie/iedźćie/ꝛć. Piyćie z tego wszyscy: do-
kłáda/ iáko Lukasz ś. pisze/ cap: 22.19. To czyńćie
ná pámiątkę moię. Z ktorym się zgadzáiąc Apo-
stoł / 1 Cor: 11. mowi: Jlekroć będźiećie iedli ten
chleb / y kubek będźiećie pić/ Smierć Páńską opo-
wiedáć będźiećie áżby przyszedł. Coć iest pámiąt-
ką ofiáry y przypominániem / toć nie iest sámą o-
fiárą: Wieczerza Páńska iest pámiątką y przypo-
minániem ofiáry vbłagálney : tedyć Wieczerza

ańska nie iest ofiárą vblagáią: á dálekо mniey
ssa / do ktorey / dziwna rzecz że tych słow Pań
ich/To czyńćie ná pámiątkę moią/náćiągáią. B.
liż to Pan rzekł o Mszey/ To czyńćie ná pámiąt-
moią: tedyć Msza iest pámiątką ofiáry vbłá-
ney: á zá tym zbłądźiło Concilium Tridentskie/
ore ták wszystkich przeklina. Jeśliż też według te-
oż Concilium Msza nie iest pámiątką ofiáry vbłá-
álney / tedyć nie słusznie Páńskich słow/ To czyń-
ie ná pámiątkę moią / do Mszey náciągáią/y nie-
słusznie/ To czyńćie/przez te słowá/ To ofiáruyćie/
tykłádáią: poneważ Mszey/ pámiątką ofiáry/
oncilium Trydentskie mieć niechce.

Zostawa tedy ná placu/vtwierdzona dowodámi
otrzymi z Pisma ś°/prawdá sententiey Kościo-
powszechnego/ ktory vczy/ Iż Msza Rzymska/
e iest ofiárą błagáiącą Bogá / y zá grzechy ży-
ych y vmárłych dosyć czyniącą. Ale sámá tylko
ofiárá / śmierć / y krew Páná nászego Jezusá Ary-
usá o ktorey Prorocy prorokowáli/ Gen: 49. Isa:
53. Psal: 22. 68. Zach: 11. 12. 13. Dan: 9. 4. Ezd: 7.
figury zakonne/ Num: 21. Gen: 22. Ofiáry Aarono-
e krwáwe/ Levit: 16. Num: 28. znáć dawáły. To
ko Páweł ś. Heb: 9. 10. ták y Augustyn zeznawa/
owá tego sa/ lib: de Fide. cap: 2. y 19. W onych o-
rách przepowiedźiano/ że Syn Boży miał być
bity. Tenże mowi/ lib: 1. cap: 18. contra Adversa:
gis & prophet: Przyszłá iedyna ofiárá/ktorey cie-
m wszytkie inśe były / nie znácząc tey iedy-
y/ále one znácząc. Toż mowi cōt: Faustum Ma-
ch: lib: 20. cap: 21. y lib. 6. cap: 5.

IX. Nie tylko Pismo ś./ ále też y Doktorowie
weściáńscy / ták tylko do iedynego Kápłaná

Can: 3. de Mis:

IX. Doktoro
wie sa-
mego
Kryssa Ka-

Jezusá

plane, mękiego, o fiara znaczą

Jezusá Krystusá/rák też y do tedyney ofiáry vblaganey/śmierći y krwie nadroższey tego/grzechy przeszłe rázmieyśze/y przyszłe gładzącey/ználi śię y do mieyszkázowáń: ktorych sententie przywodzę/naprzod Grzeckie Doktory/potym Łáćińskie położę śię. *Origen*: Homil. 5. *in Levit.* Częstokroć vkázuiemy z pism świętych Krystus iest y ofiárą/ktora śię zá grzechy świátá ofiarowálá/y Káplanem ktory ofiárę ofiárował. Tákże: Krystus sam iest ofiárą zá grzechy/y on sam iest ofiárą świętą świętych. *Chrisostomus* Homil: 2. *in Sybo*: Krystus sámego śiebie zá nas ofiárował ná ofiárę wdzięczney woniey/áby z więźniow wolne vczynił. Tenże/Hom: 13 *in* Epist: *ad Heb*: Nie rozumieyże tedy/gdy słyszysz iż Krystus iest Ofiárownikiem/áby miał vstáwicznie Ofiárowniczy vrząd wykonywáć. Abowiem Krystus raz Káplańśki vrząd wykonawszy/potym vśiadł z Oycem. Támże: Niemáß inszey ofiáry/iedná ć nas oczyśćiłá/po niey ogień y piekło. Támże: Jeden Káplan/iedná też y ofiárá. Támże: Káplanem śię ostátkiedy ciáło przyiął/ kiedy ofiárę ofiárował. Támże: Dla tego tedy zbáwia Krystus/iż więcey nie vmiera/ále záwße żyie/y nie ma namieśtniká: á ieśliż nie ma namieśtniká/ tedyć może być wßytkim przytomny. Tenże *Homil*: 11. *in Epist*: *ad Hebr*: W niebie mamy świątnicę/w niebie Káplaná/w niebie ofiárę. Tenże Hom: 17. *in Ioh*: Krystus nietylko gdy vmęczon náße grzechy zgládźił/ále z teyże męki ießcze gládźi. Nie záwße był wa krzyżowány/ábowiem iedney tylko zá grzechy ná wykonał ofiárę/ále záwße przez nię nas oczyśćia. *Basilius in cap*: 1. *Isa*. Má tym skończeniu wiekow vchwalona iest iedyna ofiárá raz ofiárowána ná zgládzenie grzechu: Abowiem Báránek Boży zgládźił grzechy świátá/ sámego śiebie ofiárowawßy ofiárę wdzię-

czney w

ney woniey: Jedná iest ofiárá Krystus/iedno zgłádzenie
zechu / krew oná ktora iest wylana ná zbáwienie świátá
rillus Alexandrinus de excommunic: ad Nestorium Epist:
Oprocz sámeº Krystusá/ innemu iákiemu człowiekowi
dz nazwiská(to iest Kápłáńskieº) bądz rzeczy sámey nie
ypisuiemy. Abowiem sstał się Poyśrzednikiem miedzy
ogiem á ludźmi: á czyniąc pokoy ten iednácz / śiebie sá-
go Bogu y Oycu ku zapáchowi dobrey woniey ofiáro-
ł. Tenże lib:5. in cap:17. Ioh. Raz iest ofiárowány Kry-
s/y iuż nigdy nie będźie ofiárowan. Epiphanius Hæres:
Krystus dla nas postánowiony iest Kápłanem według
rządku Melchisedekowego / ktory nie ma namiestniká:
owiem trwa ná wieki: dáry zá nas ofiáruiąc. A naprzod
nego śiebie ofiárował / áby oddalił ofiárę stárego Te-
mentu/gdyż doskonálßą y żywą zá wßytek świát ofiá-
ał: Samże ofiárą / samże Kápłanem / sam ołtarzem/
n Bogiem/sam człowiekiem/ sam Krolem/ sam Bisku-
/sam owcą / sam Báránkiem: Wßytko we wßytkim
ł się zá nas / áby się nam żywotem wßelákimi sposoby
ł/ y áby nieodmienne Kápłáństwo swe vtwierdźił ná
ki wiekow / iuż dáley successyey Kápłáństwá według
olenia nie dźieląc.
enże Hæres: 42. Mowi Pan Bog: Jzali przez czter-
śći lat ofiárowáliśćie mi ná pußczy? ꝛc. áby wiedźie-
Bog przez przyßćie Pomázáńcá swego wßelkie sprá-
wánie ofiar miał oddalić / zá iedyną ofiárą/ ktora w-
kie przeßłe wypełniłá/y onych dokonáłá: á táć iest Ká-
ństwo y ofiárá Krystusá. Abowiem ofiárá náßá wiel-
ocna/ ofiárowána iest/ Krystus.
Theophilactus in cap: 9. Hebr: Ták y Krystus raz ofiá-
wány iest. A od kogoż ofiárowány? Od śiebie sámego/
od żadnego inßego człowieká: ktory ácz iest Kápła-
n / iednák sam też iest y ofiárą. Tenże in cap: 10. Hebr:

Sam Kry-

Sam Krystus iednę tylko y raz ofiárę ofiárował/ to iest
ćiáło swoie zá grzechy nászę/ ktora nam będźie záwsze w
żna ku zbáwieniu/ ták iż drugiey niepotrzebuiemy. Támże
A nászá ofiárá iedynać iest/ y raz ofiárowána/ iáko w tym
ták w onym żywoćie zupełna y nád insze doskonálsza trw

Athanasius cont: Arrian: Orat: 3. Zbáwićielowá ofiá
raz ofiárowána/ odpráwiłá wszytko / y wiernie ná wsze
czás trwa. Aaronowi dáni są namiestnicy / y kápłáństw
zakonne dla śmierći y postępku czásu / co raz to insze k
płany miáłá : ále Pan máiąc Kápłáństwo bez successo
ktore ná niego przyść nie może/ wiernym y wiecznie trw
iącym Kápłanom się sstał ná wieki.

Evsebius lib: 1. cap: 3. Hist. Krystus nie linią y spadki
pokolenia/ (iáko był obyczay v Zydow) vrzędu nawyższe
Kápłáństwá dostał.

Láćińscy Doktorowie spolnym zezwoleniem / toż stá
cznie twierdzą / iż w Nowym Przymierzu/ iáko ieden
tylko Kápłan sam Krystus Pan : ták też y iedyna ofiá
doskonále vbłagálna / y wiecznie ku zbáwieniu wszyt
wierzących skuteczna / męká y śmierć Krystusá Páná i

Ambrosius in cap: 10. Hebr. W Krystuśie raz ofiáro
na iest ofiárá potężna/ ku wiecznemu zbáwieniu: ꝛć. T
że Krystus Pan/ *&c. ut supra.*

Augustinus lib: ad Petrum Diaconum cap: 2. Zá nas sá
go śiebie sam Syn Boży według ćiáłá miłośiernie o
rował. Támże: Ten tedy/ ktory w sobie iednym wszy
wykonał/ co rozumiał być potrzebnego ku skutkowi ná
go odkupienia/ samże iest Kápłanem y ofiárą : samże
giem y Kośćiołem: Kápłanem iest/ przez ktoregosmy p
iednáni: ofiárą iest/ przez ktorąsmy poiednáni: Kośćio
iest/ w ktorym iestesmy poiednáni; Bogiem iest/ ktore
smy przeiednáni : A wszákże sam przećię Kápłanem / o
rą / y Kośćiołem. Tenże *lib: 4. cap: 13 de Trinit.* Kry

śmi

mierćią swoią / iáko to iedyną ofiárą naprawdziwszą / zá
as ofiárowáną / cokolwiek w nas było grzechow / dla kto-
ych nas przełożeństwá ku wiecznym mękom w mocy trzy-
máły: to wszytko oczyśćił / oddalił / y zgłádźił: y swym zmar
wychwstániem nas przeyźrzánych ku nowemu żywotowi
ezwał / wezwánych vspráwiedliwił / vspráwiedliwio-
ych vwielbił. Támże: *cap*: 14. Cztery rzeczy trzebá vwa-
ć w káżdey ofierze. Pierwsza / komu się ofiáruie: Druga /
o ofiáruie: Trzećia / co się ofiáruie: Czwarta / zá kogo się
iáruie. Tenże sam y ieden prawdźiwy Poyśrzednik / przez
iárę pokoiu iednáiąc nas z Bogiem / iedno trwa z tym kto-
mu ofiárował / iedno vczynił w sobie tych / zá ktorych o-
rował. Jeden tymże iest / ktory ofiárował / y tym / co o-
rował. Tenże *in Psal*: 132. Ktoż iest inszy Kápłanem / ie-
o ten / ktory był y ofiárą y Kápłanem; iedno ten / ktory
y ná świećie nie nálazł nic czystego ku ofierze / sámego
bie ofiárował. Tenże: *Lib*: 3. *cap*: 6. *cont*: *duas Epist*: Pe-
: Ofiáry w zakonie zá grzech zwáły się vbłagálnemi /
re wszytkie były Figurámi ćiáłá Krysłusowego / ktore
prawdźiwą y iedyną ofiárą / nie tylko zá te grzechy kto-
ná krzćie bywáią zgłádzone / ále y zá te / ktore z krewko-
żywotá tego / po krzćie się wkradáią: dla ktorych wszy-
kośćioł w modlitwie ná káżdy dźień woła: Odpuść
m násze winy; y bywáią nam przez tę osobliwą ofiárę
puszczone. Tenże *in Levit*. *quæst*: 57. Támtemi zakon-
ni ofiárámi tá się iedyna znáczyłá / w ktorey iest odpu-
enie grzechow. Tenże *lib*: 1. *cap*: 18. & 20. *cont*. *advers*. le-
W iedyney y w sámey prawdźiwey ofierze / zá nas Kry-
sowá krew wylaná iest. Tenże *Serm*: 130. *de Temp*: Kry-
s y ofiárą był y Kápłanem: ofiárą według ćiáłá / á Ká-
nem według Duchá. Tenże *lib*: 10. *cap*: 20. *de Civit*: Dei.
ystus iest y Kápłanem / ktory sam ofiárował / sam też y
árą.

Nie godzi się tu opuśćić Rzymskich pisárzow. ábo-
wiem czásem y w gnoiu náyduie się perłá kosztowna
Thomas de Aquino mowi in cap:6.Hebr. Dosyć iest n
iedyney Krystusowey ofierze ku zgłádzeniu grzecho
wszytkiego rodzáiu ludzkiego / y przywodzi tám o
pismá/ Isa: 53. 1. Petr: 2. Lombardus lib: 3 Dist:19.ca
Nunc. Krystus śmierćią swoią/iedyną prawdziwą
fiárą/cokolwiek było grzechow/zgłádził. Támże. D
cap: Christus 20. Krystus iest Kápłanem/ tenże y ofiárą y zapłá
nászego poiednánia / ktory śiebie sámego ná ołtar
krzyżá/ nie czártowi/ ále Bogu ofiárował : zá wszy
kie/ względem dostátecznośći zapłáty : ále zá prz
rzáne tylko względem skutku/ ábowiem sámym tyl
przeyrzánym zbáwienie spráwił. Toż mowi Gratian
in Can: Semel immolatus. Dist: 2. de Consecr. Scotus li
4. Sent: Dist: 15. Zá grzech nie może być dosyć vczyn
no/tylko w mocy męki Krystusowey.

Bellarminus lib:1. cap:3. de Missa. Ofiárá krzyżow
to iest/ Krystusowá męká y śmierć/nayprawdziw
ynadoskonálsza iest ofiárárć. y przywodzi sámże o t
pismá y Augustyná. Tenże lib:1.cap:25.de Missa. Ofi
rá krzyżowa/wszytkie grzechy/ przeszłe/teráznieysze
przyszłe/odpuśćiłá. Ponieważ zapłáty dostáłá do
teczney zá grzechy wszytkiego świátá / y dla tegoż
wykonániu teyofiáry/y po odpuszczeniu grzechow/
pozostawa insza podobna zá grzech ofiárá/ to iest/
nábyćiu zapłáty/ku odpuszczeniu grzechow. A toć i
co pisze Apostoł : Gdźie iest odpuszczenie grzecho
uźći niemász ofiáry zá grzech. Tenże lib ; 1. cap: 6.
Missa. Ofiárá krzyżowa iest ofiárą ze wszech nayd
skonálszą / náwet y nád ofiárę Mszey dáleko zacnie
szą. Tu się sam vłowił/y ná się miotłę przyniosł: c
muż inszych gáni/ktorzy się naydoskonálszey ofiáry v

muią/

muią/ o niedoskonáłą nic niedbáiąc?

Inße Scribenty Rzymskie opußczam/ ktorzy niech będą sędźiámi miedzy námi prawdę mowiącemi/ á chwały Bożey broniącemi/ á kośćiołem dźiśieyßym Rzymskim/ fałß forytuiącym/ y zasługę á mękę Syná Bożego lżącym y zniewáżáiącym/ wtrącáiąc iákąś ofiárę nową chlebową/ nie pomniąc ná one słowá Izáiaßowe cap:66.) według wykłádu Básyliusá in Asceticis cap: 29. y Cyrillá in cap:66. Esai. y Leopolitus) ktory ofiáruie chlebową ofiárę/ iáko ten/ ktory świnią krew ofiáruie.

X. Doktorowie Krześćiáńscy iż wieczerzą Páńską ofiárą názywáli/ nie dla tego iednák/ y nie tym vmysłem/ áby mieli rozumieć/ żeby wieczerza Páńska miáłá być ofiárą istotną/ vstáwiczną/ powtarzáną/ zá grzechy żywych y vmárłych dosyć czyniącą/ gniew Boży błagáiącą: boć to oni iedyney ofierze krzyżowey vbłagálney/ niepowtarzáney/ przywłaßczáli. Ale/ Częśćią iż iest pámiątką ofiáry raz ná krzyżu vczynioney Bogu/ ku zgłádzeniu grzechow náßych wßytkich przeszłych/ teráźnieyßych/ przyßłych: co się pokázuie z Augustyná/ ktory mowi lib:10. cap:5. de Civit: Dei. Ofiárá widoma/ iest Sákrámentem ofiáry niewidomey/ to iest/ znákiem świętym: Támże: To co ludźie názywáią ofiárą/ iest Znákiem prawdźiwey ofiáry. Tenże: contr: Faustum lib:20. cap:18. Krześćiánie ofiáry oney ná krzyżu vczynioney/ pámiątkę obchodzą (nie mowi/ onę ofiárę ofiáruią/ ále/ pámiątkę obchodzą) świętym ofiárowánim á rozdźielániem ćiáłá y krwie Páńskiey. Tenże in Psal:21 Præf:2. Abyśćie nie zápomnieli tego co się raz sstáło/ tego się pámiątká/ nákáżdy rok dźieie/ ilekroć wielkanoc obchodźimy. Izali tylekroć Krystus bywa zábity? Nie: ále vroczysta pámiątká to

X. Doktorowie Wieczerzą Páńską zwáli Ofiárą

nam representuie y przed oczy wystáwia/ co się iuż dawno
sstáło/ y ták nas vpomina / iákobyśmy ná Páná ná krzy-
żu będącego pátrzáli. Tenże *apud Gratianum de Consecr.*
Dist: 2. Can. Cum. Gdy bywa rozłámywána ofiárá/ gdy
kielichá krew w vstá wiernych leią: coż się inszego znáczy
iedno Páńskiego ćiáłá ofiárowánie / y krwie iego z boku
wylanie? Támże v tegoż Grátianá tenże mowi *Can: Hoc*
est. Jáko niebieski chleb/ktory iest ciáłem Krystusowym
swoim obyczáiem zowie się ćiáłem Krystusowym / gdy
sámą rzeczą iest Sákrámentem ćiáłá Krystusowego / o-
nego ktore widome/ dotykálne / śmiertelne/ ná krzyżu by-
ło: y zowie się sámym ofiárowániem ćiáłá/ ktore się dźie-
przez ręce rieże/męką/śmierćią/vkrzyżowániem/nie wpr-
wdźie sámey rzeczy/ále w wyświádczeniu táiemnice. *Glos-*
sa marginalis ná słowá Augustynowe/ktore ma y Prospe-
pisząc mowi: Bywa Krystus ofiárowány, to iest/ ofiáro-
wánie tego się representuie / y dźieie się pámiątká męki i-
go. Tenże *Serm: de verb: Evangelii.* Tę ták wielką Páńskie
ofiáry táiemnicę/ z iáką mamy pobożnośćią y miłośći
obchodźić/sam Pan záleca mowiąc: Jlekroć to będźiećie
czynić/ná moie wspominánie czynić będźiećie. Co wykł-
dáiąc Páweł ś. do Koryntow/ mowi: Jlekroć będźiećie
pożywáć/chlebá tego y kubek Páński będźiećie pić/śmierć
Páńską opowiedáć będźiećie. *Onego tedy chlebá y wina o-*
fiárowánie, śmierći Krystusowey iest wspominánie y opowie-
dánie, ktore nie ták słowy/ iáko spráwámi táiemnemi by-
wa czynione/ przez ktore vmysłom nászym droga o-
śmierć głębiey y mocniey bywa zálecona. Co bowiem ie-
śmierći Krystusowey wspominánie/ iedno miłośći ie-
zá ecenie? Dla tegoż idąc ná mękę/ á máiąc z tego świá-
przez chwałę zmartwychwstánia y wniebowstąpien-
iść/ten ostátni Sákráment vczniom swym podał/áby p-
miątkę ták wielkiey miłośći / przez ktorą sámę / bywa-

zbáwien

zbáwieni/ tym mocniey w ich vmysły mogł wbić. Ambrosius in Cap: 11. Corinth: 1. Eucharistia iest lekárzstwo duchowne/ ꝛć. Hieronymus in cap: 11. Epist: 1. ad Corinth. Pan Krystus gdy miał ćierpieć ꝛć. Tych sententiy pátrz w Tránsubstántiátiey.

Gregorius de Consecr: Dist: 2. Can. Quid sit. Krystus sam w sobie nieśmiertelnie żyiąc / powtore w tey táiemnicy vmiera / ćiáło iego ná zbáwienie ludu ćierpi. Ná te słowá pisząc Gratian: mowi: w tey táiemnicy vmiera y ćierpi / to iest / śmierć y męká się Krystusowá representuie. Opuszczam Lombárdá: ktory lib: 4. Dist: 12. Doktory o tymże przywodźi / y swoię sententią dawa / ktora iest położona wyżßey. Toż mowią Greccy Doktorowie. Chrysostomus Homil: 17. in Epist: ad Hebr: To/ co czynimi/ ná przypominánie się tego dźieie/ co się iuż sstáło; bo mowi: To czyńćie ná pámiątkę moię. Nie drugiey ofiáry / iáko naywyżßy Kápłan/ ále też sámę spráwuiemy/ á ráczey pámiątkę ofiáry czynimy. Tenże: Hom: 83. in Matth. Jesliż Krystus nie vmárł / ktoreyże rzeczy háslem y znákiem / tá ofiárá iest? Przypátrz się iáko Pan pilnie się o to stárał / ábysmy záwße ná to pámiętáli/ iż on zá nas vmárł. Też słowá ma y Ambrosius, pisząc in cap: 10. Hebr.

Basilius Serm: de Bapt: Cap: 3. Coż tedy są pożyteczne te słowá: Bierzćie/ iedźcie/ ꝛć. Bierzćie/ piyćie/ ꝛć? Abysmy iedząc y piiąc / záwße pámiętáli ná tego / ktory vmárł zá nas/ y z martwych powstał. Tenże in Liturg: Krystus zostáwił nam pámiątkę zbáwienney męki swoiey/ ktorąsmy przed się wźięli według iego náuki. Eusebius lib: 1. cap: 10. Demonstr: Evang: Krystus dla zbáwienia wßytkich nas/ dźiwne ofiárowánie spráwił / y zacną ofiárę ofiárował/ záwßy nam też pámiątkę/ ktorą miásto ofiáry záwße Bogu ofiáruiemy. Cyrillus Alexandrinus lib: 12. Cap: 58. in Ioh: Używánie Sákrámentu / iest nieiákim prawdźiwym wy-

znániem y przypominániem / iż dla nas / y zá nas Pan v
márł / zmartwych powstał / y dla tegoż Boskim błogosłá
wieństwem nas nápełnia.

Theodoretus in cap: 8. Epist: ad Hebr. Jesli Kápłáństw
stározakonne koniec wźięło / y Kápłan wedle porządk
Melchisedeká ofiárował ofiárę / y vczynił áby insze ofiár
nie były potrzebne / czemuż kápłani nowego Testáment
táiemną służbę ábo ofiárę spráwuią? Odpowiádam:
iásna rzecz iest náuczonym w Boskich rzeczách / że my n
inszą ofiárę ofiáruiemy / ále oney iedyney y zbáwienne
pámiątkę czynimy / bo nam to sam Pan roskazał / mowią
To czyńćie ná moie wspominánie: ábysmy przez tych figu
przypátrowánie / y ná one męki / ktore zá nas są podięt
wspomináli: á przećiwko dobrodźieiowi wdźięczność zá
chowawszy / przyszłych dobr wźięćia oczekywáli. *Theoph*
lactus in cap: 10. Hebr. Jzaż y my sámi bez krwie ofiáru
my? tákći iest wprawdźie / ále w ten czás śmierć Kryst
sowę przypominamy / ábowiem tegoż záwsze ofiáruiem
ábo ráczey ofiáry oney pámiątkę spráwuiemy / nie ináczey
iedno iákoby w ten czás był ofiárowány.

Druga. Wieczerzą Páńską názywáli ofiárą / iż ná ni
bywa rozdawány Sákráment ćiáłá y krwie Páńskiey l
dowi ku vżywániu / ktore rozdawánie (ácz nie właśnie) n
zywáli ofiárowániem. *Cyprianus Serm: de Lapsis Cap: 2*
A gdy się obchody święte dokończyły / á kielich Diaká
ofiárowáć obecnym począł / przyszedł też czás inszym brá
tedy pámienká / ꝛć.

Augustinus Epist: 23. W Sákrámenćie nie tylko ná káż
święto wielkonocne / ále ná káżdy dźień ludowi bywa of
rowány Krystus / dokłáda *Epi: 59.* ku rozdawániu / y iedz
niu. *Ambro: in 1. Tim: 3.* Ná káżdy tydźień ofiárowáć p
trzebá: iesliż nie co dźień przychodniom / á obywátelo
dwákroć w tegodniu.

Iacobus Schœpperus Concione de S. Nicolao. Gdy Doktorowie mowią/że Krystus sam/ábo iego ćiáło y krew w tym świętym nabożeństwie bywáią ofiárowáne/przez one słowá rozumieią/że tám Krystus bywá opowiedány/ y nam ćiáło iego y krew ná pokarm y ná napoy bywa rozdawáne/ꝛć.

Trzećia. Dla iáłmużn od ludu znoßonych / ktore pismo ś. ofiárámi zowie/z ktorych cząstkę ná Sákráment brano / á część ná vbogie obrácano. Co wyżßey z Doktorow y z Canonu wywiodło. Heb:13. 16. Phil:4. 18.

Czwarta y ostáteczna / dla ofiar duchownych/ ktore przy tym vżywániu świętym były Pánu Bogu ofiárowáne/ iáko Modlitwy / Dziękczynienia dobrodzieystwá / y ofiárowánie Bogu sámych siebie/ co wßytko iáko pismo ś. ták y Doktorowie/ wáli ofiárą chwały/ ábo ofiárą nie krwáwą. Psal:50. 14. Rom:12. 1. Heb:13. 15.

Eusebius lib: de Demonstrat: 1. cap: 6. & 10. Wspomniawßy ofiárę nie krwáwą / mowi: Wzniećiliśmy mu ołtarz nie krwáwych y rozumnych ofiar/ według nowych táiemnic/ y wykłáda támże sámego śiebie/ co to są ofiáry nie krwáwe. Ofiáruiemy obiáty czynimy/ częśćią czyniąc pámiątkę wielkiey oney ofiáry w obchodzeniu Sákrámentow od Páná vstáwionych / z dziękowániem Pánu Bogu zbáwienie náße/ przez pieśni nabożne/ y prośby święte. Częśćią też wßyscy się zupełnie onemu naywyżßemu Kápłanowi poświącáiąc/ y słowu się iego ćiáłem y dußą oddawáiąc.

Clemens lib: 6. cap: 23. Instit. Krystus przyßedßy na świát/ofiárę inßym sposobem odmienił. Abowiem ná mieysce ofiar bydlęcych/ rozumną / táiemną / y nie krwáwą ofiárę postánowił / ktorą ná pámiątkę śmierći Krystusowey / przez znáki ćiáłá

y krwie iego odpráwuiemy.

Lithurgia Basilij. Przyimi nas przystępuiące do ołtarz twego/ według wielkiego miłośierdźia twego / ábyśm godni byli ofiárowáć ofiárę niekrwáwą/ꝛc. y támże zár vkázuie ktora to iest ofiárá nie krwáwa / mowiąc: Ofi ruiemyć ofiárę chwały.

Lithurgia Chrysost. Ofiáruiemy tobie tę rozumną y n pokaláną służbę: wzywamy/y prośimy/y przed tobą vp damy. Wypuść Duchá twego świętego ná nas / y ná położone dáry.

Iustinus Apolog: 2. Przełożony (przy spráwie wieczer Páńskiey) chwałę y dźiękczynienie Oycu wszytkich rzec przez imię Syná y Duchá ś. ofiáruie. Tenże *in Dialog: c Triph* Jezus Krystus podał Ofiáry/to iest/ Eucháris Dźiękczynienie chlebá y winá. A modlitwy y dźiękczyn nia / gdy bywáią przez ludźi godne / sámy zá doskonáł Bogu wdźięczne są miáne: bo tylko te sámy ofiáry Kr śćiánie wzięli/ áby przy suchym y mokrym pokármie pr pomináli to sobie / co im vczynił Bog/ y co zá nie ćierp Syn Boży.

Basilius in cap: 1. *Isai:* Odrzućiwszy Pan Bog ták wi ofiar zakonnych / iedney ofiáry chce/ á zwłaszczá / áby káżdy iednał z Bogiem / y ofiárował Bogu / śiebie sán go/stáwiąc Bogu ná ofiárę żywą/Bogu się podobáią przez rozumną służbę ofiáruiąc Bogu ofiárę chwały.

Cyrillus in Epist: cont: Nestor. Opowiedáiąc śmierć dnorodzonego Syná Bożego według ćiáłá / y wyznaw iąc zmartwychwstánie y w niebowstąpienie/nie krwáw w kośćielech spráwuiemy służbę ofiáry / y przystępuie do táiemnego błogosłáwieństwá/y bywamy poświęce y sstawamy się vczestnikámi ćiáłá świętego / y drog krwie wszytkich nas Zbáwićielá. Tenże: *Cont. Iulianum* 10. My opuśćiwszy grubą służbę Zydowską / mamy ros

zánie/ ábyśmy subtelną/ duchowną ofiárę spráwowáli. A ták ofiáruiemy Bogu ku woniey wdźięczney/ wßelákie cnoty/ wiárę/ nádzieię/ miłość/ posłußeństwo y chwałę.

Augustinus in Psal: 94. 130. My iesteśmy kośćiołem Bożym / ołtarzem Bożym dußá náßá iest/ ofiárą Bożą coż iest? Tym sposobem to odpráwuiemy: kłádźiemy ná ołtarz ofiárę kiedy Bogá chwalimy. Abowiem vczy nas Dawid mowiąc/ Ofiárá chwały vczći mię. A ieśliż potrzebuieß Kápłaná/ ná niebiosách iest/ y tám się zá tobą przyczynia/ ktory zá ćię ná źiemi vmárł. Toż mowi *Origenes lib. 8. cont: Celsum.* y *Nazianzenus Orat: cuius exordium, Desiderabam.* Tenże Augustyn *lib: cont: Iud: Cap: 9* Rękomá nie ofiáruiemy ćiáłá/ (w łeb Mßey) ále zupełnym sercem y vsty ofiáruiemy chwałę/ według onego co w Psálmie powiedźiano/ Ofiáruy Bogu chwałę. Opußczam *Conciliũ Constantinop: 6.* ktore *Can: 28.* zowie rozdawánie y społeczne vżywánie Sákrámentu niekrwáwą (to iest duchowną) ofiárą. Niesłußnie tedy do swey Mßey Rzymiánie náćiągáią tego názwiská *Incruentum Sacrificium*, to iest / niekrwáwa ofiárá / ktorym názwiskiem iáko się wyżßey pokazáło/ nie Mßą priwátną sámego Xiędzá / ále spolne vżywánie wieczerzy Páńskiey w zgromádzeniu / Doktorowie ozdobić chćieli. Bo ieśliż Mßa iest *Incruentum Sacrificium*, niekrwáwą ofiárą / tedyć nie iest vbłagálną zá grzechy ofiárą/ y grzechow (iáko się wyżßey dotknęło) zgłádźić nie może: y fałß iest co mowią / iż nie wino/ ále Krew ofiáruią/ (we krwi nie krwáwa ofiárá.) Jeden błąd stánowiąc/ drugi sámiż wálą: iednego vchodząc / w drugi wpadáią. Nie dźiw/

puścili się słowá Bożego.

XI. Wykład mieysc Pismá ś°. ktoremi Rzymiánie Mszey dowieść vśiłuią.

Niemász tákowego błędu żadnego / ktoregoby szátan bárwą słowá Bożego nie miał vbárwić. Opuściwszy wiele błędow / Mszą zdobią Rzymiánie / (bo v nich Pismo woskowy nosek / da się im ná ćiągnąć przed temi ktorym go czytáć zákázuią) Figurámi / Proroctwy / y świádectwy: ále prożno.

Censur: Coloniens: fol. 7. Canisi° in Cate: fol. 44.

1. Przywodzą ono mieysce / gdźie mowi Dawid: Psal: 110. *Tu es Sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedec.* Ty iesteś Kápłanem ná wieki / według porządku Melchisedekowego. Z ktorego ták Mszey dowodzą: Ponieważ Krystus iest Kápłánem według porządku Melchisedekowego; á Melchisedek nic nie ofiárował Bogu iedno chleb y wino: tedyć y Krystus pod osobą chlebá y winá / wypełniáiąc Kápłáństwo Melchisedekowe / ná ostátniey wieczerzy ćiáło swoie nie krwáwie ofiárował / y ná potym ofiárowáć Apostołom kazał. Co y czynią ich namiestnikowie. Ná co się ták odpowiáda.

VVyniosł, nie ofiárował.

I. Pismo ś. nie mowi / áby miał Melchisedek chleb y wino ofiárowáć / ále mowi / że *protulit*, nie *obtulit*; wyniosł / nie ofiárował / słowá są Duchá ś. Gen: 14. Melchisedek Krol Salem wyniozszy chleb y wino / 2ć. nie mowi ofiárowawszy. Ták czyta Cyprianus Serm: de Cœna y Epist: 63. Augustinus lib: 1. Cap: 20. con: adv. legis. Pagninus. Vulgata. A Chryzostom Homil: 36. in Gene. czyta *attulit*, przyniosł. Bellármin też y to przyznawa / że wszyscy máią *proferens*, lib: 1. cap: 6. de Mis. Iż tedy Melchisedek nie ofiárował chlebá y winá: tedyć Krystus tey figury

ofiáro

ofiárą niekrwáwą pod osobą chlebá y winá nie wypełniał/ áni sie ták ofiárował.

II. Wyniosł chleb y wino Melchisedek. Komuż: Acz pismo iáśnie nie wspomina/ iednák/ iáko z okoliczności textu ták y z Doktorow to sie pokázuie/ że nie Bogu ofiárowáć/ ále Abráhámowi y sługom iego/ áby sie pośilili z pracey po porażce nieprzyiaćielskiey. *Flavius Iosephus* dawny Historyk ták pisze *l:b:* 1. *Antiqu: Cap:* 18. Dał Melchisedek woysku Abráhámowemu wielki dostátek rzeczy potrzebnych/ dawszy mu státią ábo pocztę. *Tertullianus lib: cont: Iudæos: Cap:* 2. Melchisedek Abráhámowi z woyny sie wrácáiącemu/ chleb y wino ofiárował. *Ambrosius lib:* 4. *cap:* 3. *de Sacram:* Z zwycięstwem sie wráca Abráhám/ zábiega mu Melchisedek Kápłan/ y ofiárował mu chleb y wino. *August: Quæst:* 109. *ex utroq, mixt:* Melchisedek Kápłan Bogá nawyższego/ Abráhámowi z poráki Krolow wrácáiącemu sie/ wyniosł chleb y wino/ y ofiárował mu/ y błogosłáwił go. *Epiphanius Hæresi:* 55. Melchisedek sámemu Abráhámowi ofiárował chleb y wino. Támże: Zábiegł mu drogę/ y położył przed Abráhámá chleb y wino. *Chrisostom: Homil:* 36. *in Genesin:* Gdy Melchisedek Krol Salem chleb y wino przyniosł/ od niego Abráhám rzeczy dáne przyiął. *Basilius in Psal:* 109. Melchisedek Abráhámowi chleb y wino przyniosł. *Lombardus lib:* 4. *Dist:* 8. *Cap: post.* Melchisedek chleb y wino Abráhámowi ofiárował. *Leopolita* w swey Bibliey *in margin:* mowi: Melchisedek Kápłan zwyćięzcy Abráhámowi ofiáruie dáry. Toż twierdzą y Rábinowie Zydowscy/ ktorych wykład y rozumienie przywodzi Ambroży *in cap:* 7. *Hebr.* pi-

Abráhámowi, nie Bogu.

ßąc/ á namniey go nie gáni: Twierdzą Zydowie (mowi Ambrosius) iż Melchisedek był Sem pierworodny syn Noego. Nie iest to rzecz nowa/ iesliż Melchisedek zwyćiężcy Abráhámowi drogę zá-ßedł/ y ná pośilenie iáko sámego Abráhámá tá-też iego Zołnierzow/ chleb y wino wyniosł/ ꝛć. Prawdziwe to iest rozumienie/ y wykład tych mężow iż Melchisedek Abráhámowi wyniosł chleb y wino: nie iżeby tego potrzebowáć miał Abráhám máiąc z sobą z łupu wßytkiego dosyć/ ále to vczynił Melchisedek/ chęć swą/ wdzięczność y ludzkość okázuiąc przećiwko Abráhámowi. Ktory obło-

Bellar: Lib: 1. cap: 9 de Missa.

świádkow widząc Bellármin/ powiedźieć muśiał Nie przymy tego/ iż chleb y wino dány był ku pokármowi Abráhámowi y towárzyßom iego/ á mowimy/ iż był pierwey ofiárowány Bogu ꝛć. Zapomniał co był wprzod nápisał/ lib: 4. cap: 24. de Eucharist: Nie iest rzecz wiádoma/ iesliż Melchisedek chleb y wino ku pokármu dał Abráhámowi czyli go tylko Bogu ofiárował/ ꝛć. Aleć się mogą spráwić z Doktorow/ ktorzy mowią/ iż Melchisedek to co wyniosł/ Abráhámowi ofiárował/ nie Bogu. Ponieważ tedy Melchisedek Abráhámowi wyniosł chleb y wino/ nie Bogu ná ofiárę/ tedy według rozumienia Rzymskiego Krystus pan nie krwáwie ofiárował się/ nie Bogu Oycu/ ále vczniom/ wypełniáiąc figurę Melchisedekowę.

Vulgatá błądźi.

III. Vulgatá w tym błądźi/ iż te słowá kłádźi Erat enim sacerdos Dei altißimi: Abowiem był Kápłanem Bogá nawyżßego: á ma być po periodźie Et erat sacerdos dei altißimi, & benedixit ei. A był Kápłanem Bogá nawyżßego/ y błogosłáwił mu Ták czyta Cyprianus Epistol: 63. ták y Epiphani

Hæres:55. ktorych te słowá są/ Y był Kápłanem nawyżßego ná on czás ktory błogosłáwił Abráhámowi. Ták czyta y Pagninus. Text też Zydowski nie ma tego słowá Enim, Abowiem, sámże Bellármin lib: 1. cap: 6. de Mißa zeznawa. A ták te słowá/ Y był Kápłanem Bogá nawyżßego/ należą y zćiągáią się nie do chlebá wynieśionego/ ále do błogosłáwienia: to iest/ wyniosł chleb y wino Melchisedek iáko Krol; błogosłáwił Abráhámowi błogosłáwienstwē kápłáńskim/ y od nie° wźiął dźieśięćinę/ iáko Kápłan. Co się obiáśnia z Páwłá ś°/ ktory Kápłáństwo Melchisedekowe nie do wynieśienia chlebá/ ále do błogosłáwienia Abráhámowi referuie/ Heb: 7.1.6. vkázuiąc Melchisedekowę zacność w tym/ iż mnieyße od więtßego bywa błogosłáwione/ Heb: 7.7. Chrysostomus zgadzáiąc się z Páwłem ś. mowi/ Orat: 4. adver: Iudæ: Melchisedek dáleko zacnieyßy był nád Abráhámá. Naprzod/ iż mu dał dźieśięciny/ bo lud pospolity Kápłanom dźieśięćinę dawał. Druga/ iż błogosłáwieństwo od niego wźiął: Abowiem ludźie świeccy od Kápłánow błogosłáwieństwo biorą. Tegoż rozumienia iest y Turrianus Tract: 2. cap: 15. Jezuitá.

IV. Pismo ś. zowie P. Krystusá Kápłanem/ wedle porządku Melchisedekowego. nie dla tego iż wyniosł chleb y wino Melchisedek: bo toż czynili Kápłani porządku Aaronowego/ Exod: 29. Num. 28. czym nie byłby Krystus áni Melchisedek rożny od nich/ á on z nimi nie miał nic spolnego w ofiárowániu. Páweł też ś. wykłádáiąc ono Kápłáństwo Melchisedekowe/ á vkázuiąc/ iż się w Krystuśie wypełniło/ nie wspomina ofiáry chlebá y wi-

Dla czego iest Krystus Pan Kápłanem Wedle porządku Melchised:

ná / czegoby był nie opuścił ám zámilczał pisząc do Zydow wiernych/y okrzczonych/ś wiádczą Chryzostom y Theophilactus, gdyby porządek tego Káplánstwá w ofierze chlebá y winá należał. Wypisał im rzeczy trudnieyßze/ o osobie y vrzędzie Páná Krystusowym / tey łácnieyßey o ofierze pod osobą chlebá y winá / nie zánechałby był/ ieśliby to było należáło do rożnice między Káplánstwem Aaronowym á Melchisedekowym.

Chriso & Teoph Prefat: in Epist: Hebr.

Lecz dla tego Krystus Pan iest Káplanem według porządku Melchisedekowego / ták Páwel ś. vkázuie. Naprzod: Jáko Melchisedek był Królem pokoiu y spráwiedliwości y Káplanem záraz w Figurze: ták y Pan Krystus iest tymże co Melchisedek w prawdzie. Druga: Jáko Melchisedek był bez oycá bez mátki: (to iest/ z osobliwey woley Bożey/áby był figurą Krystusá/iego Geneálogiey Duch ś. zámilczał) ták Pan Krystus iest bez oycá względem człowieczeństwá / bez mátki względem Bostwá. Trzećia: Jáko Melchisedek był bez początku dni y dokończenia żywotá: (tego też dla tey że przyczyny Duch ś. zámilczał) ták y Pan Krystus był bez początku dni y dokończenia/ w sámey prawdzie od wieczności ná wiek wiekow trwáiąc. Czwarta: Jáko Melchisedek był Káplanem w swym vrzędzie/y przodká y namieśtniká nie máiącym: (bo pismo dla figury/ komu on/á kto temu succedował w vrzędzie/zámilczało) ták y Pan Krystus iest sam Káplanem wiecznym (w pleß Rzymskim Káplánicom) namieśtniká nie máiącym. Piąta: Jáko Melchisedek błogosławił Abrahámowi Káplánskim błogosławieństwem: ták y Pan Krystus nam błogosławi jáko Káplan iedyny y wie-

Heb: 7. 2, 3.

czny / zdiąwßy z nas ono wieczne przeklęctwo / w tych rzeczách / y według tego porządku Apostoł vkázuie Krystusá páná być Kápłanem według porządku Melchisedekowego : to iest miánowićie / z strony wieczności y zacności Kápłáństwá / nie z strony ofiáry chlebá y winá / iáko Xięża przećiwko Apostołowi twierdźić śmieią. Z Apostołem / *Chrysostomus, Theophilactus, in cap.* 7. *Hebr:* pißąc / y *Epiphanius Hæres:* 55. *Basil: in Psal:* 100. y inßy w wykłádźie porządku Kápłáństwá Melchisedekowego zgadzáią się toż rozumieiąc.

V. Doktorowie niektorzy puśćiwßy się słow y compáráciy Apostolskich / rozumieli / iż gdy Melchisedek chleb y wino wyniosł / figurował ćiáło y krew Páńską: á ie iednák kiedy / y iáko / tę figurę pan Krystus wypełnił / rożnie vkázuią. A naprzod twierdzą / iż onę figurę Pan wypełnił / sámego śiebie ofiáruiąc ná krzyżu krwáwie. O czym Cypryan Doktor ták nápisał / *Epist:* 63. Ktoż iest właśniey Kápłanem Bogá nawyżßego / iáko pan náß Jezus Krystus / ktory ofiárę Bogu Oycu ofiárował : á ofiárował też sámę / ktorą Melchisedek ofiárował był / to iest chleb y wino : to iest swoie ćiáło y krew / ꝛć. To iest : co Melchisedek ofiárował w figurze / to Krystus Pan ná krzyżu w prawdźie. Tákże *Ambros:* o tym mowi : *in cap:* 5. *Hebr:* Kápłanem náwan iest Krystus / ktory raz się ofiárował ná ofiárę Bogu / (w brew częstey nie krwáwey ofierze) iáko Raz o Melchisedeku czytamy w piśmie ś. y o iego Kápłáństwie / ꝛć. Coby źle mowił Ambroży / gdyby się y ná wieczerzy ś. nie krwáwie / y ná krzyżu krwáwie Bogu ofiárował. A ták te słowá tych Doktorow błąd Rzymski burzą / ktorzy śmieią

Rozumienie Doktorow o wynieśionym chlebie Melchisedeká

twierdźić /

twierdzić/ iż się dwá rázy Pan Krystus ofiárował Bogu: Raz ná wieczerzy pod osobą chlebá niekrwáwie/ á drugi raz ná krzyżu krwáwie: á ci Doktorowie powiedáią/ że Raz/zgadzáiąc się w tym z Páwłem ś. ktory mowi Heb: 9 28. Raz iest ofiárowány Krystus: y twierdzą/ że nie ná wieczerzy/ále ná krzyżu te figure wypełnił. bo teśliby rozumieli/ że się dwá rázy ofiárował Pan/ zádawáliby/ co ich nie godzi się rozumieć/ Páwłowi ś. kłamstwo/ktory pisze/ iż Pan się raz ofiárował/ co y sámi twierdzą/ że raz á pewnie ná krzyżu/ nie ná oney wieczerzy ś rozumieli. Po drugie: Doktorowie teßcze vkázuią/iż one figurę Pan wypełnił ná Wieczerzy/ wßákoż nie w tákim niekrwáwie ofiárowániu chlebá y winá/ábo ciebie sámego pod przypadkámi chlebá y winá Bogu/ táko mniemáią przeciwnicy/ále w rozdawániu chlebá y winá vcznionym/ y nam w osobie ich. Jáko Clemens Alexandr: lib: 4. Stromat: Melchisedek Krol Salem/ kápłan Bogá nawyższego/ wino y chleb poświęcony dał/ (nie mowi ofiárował/ ku żywności/ (nie ku ofiárowániu) w figurze sákrámentu. Toż mowi Hieron Ep: ad Marcell: Et in cap: 26. Mat: Euseb: lib: 5. Demońst Evá cap: 3. Cyprianus serm: de cœna Dni Ambr: lib: 5. c: 1. de Sacr Wiemy to/ iż tych Sákrámentow figurą/ zá czásow Abrá hámowych vprzedziłá/ kiedy Melchisedek ofiárę ofiárował. Tenże mowi in cap: 5. Heb. One ofiáry bydlęce vstáły ktore według porządku Aaronskiego były/nie wedle Melchisedekowego/ále to trwa postánowienie/ktore powßyłkim świecie w rozdawániu Sákrámentu bywa obchodzone. Chrisost: in Psal: 22. mowi: Pan záwße ná podobieństwo ciáłá y krwie swey/ chleb y wino/ według porządku Melchisedekowego/nam vkázuie. Potrzećie: Doktorowie ofiárowánie Melchisedekowe wykłádáli o chlebie sákrámentálnym/ ktory ludowi ku iedzeniu rozdawáli/ y ktory názywáli ofiárą dziękczynienia/ á nie o ciele istotnym/ á

o ofiec

ofierze vbłagálney. *Augustinus lib.17. cap:17. de Civ. Dei* pisał: Wßędźie ofiárowáno bywa pod káplanem Krystusem/co wyniosł Melchisedek/ kiedy błogosłáwił Abráhámowi. Tenże *lib:1.ca:20.cont:adv. legis:* Wiedzą ći/ktory czytáią co wyniosł Melchisedek / kiedy błogosłáwił Abráhámowi/y iuż są vczestniki tego/ widzą/ iż táka ofiára po wßytkim świećie teraz bywa spráwowána. y vkázuie/co to zá ofiárá/*lib: de fide ad Petrũ, ca:19.* Ofiáry chleba y winá / w wierze y w miłośći/ Kośćioł powßechny po wßytkim świećie ofiárowáć nie przestawa. Komuß? Lutrom: Abowiem ták ná inßym mieyscu mowi: W sákrámenćie/ nie tylko ná káżde święto/ꝛć. Toż mowi y *Ambro:* ná káżdy tydźień/ꝛć. A *Cypr:* pißе/ A gdy się obchody/ ꝛć. *Sup:* Ci tedy Doktorowie twierdzą / iż on chleb y wino/ kurował sákráment wieczerzy Páńskiey / ktorego wierni bywáią/ przy nim Bogu modlitwy y dźiękczynienia ofiáruiąc: nie ofiárę istotną / pod przypadkámi chlebá y winá żywe y vmárłe. Ktey/ Doktorowie wynieśienia chlebá y winá/ w tym vkázowáli wypełnienie w Krystuśie / iż iáko Melchisedek wyniosł chleb y wino Abráhámowi / y ieo towárzystwu/ku pośileniu: ták P. Krystus wiernym swoim dawa ćiáło y krew mocą Bostwá swego duchownie/ ku pośileniu dußney/ czego iest znákiem widomy sákráment. Jákożkolwiek: ponieważ Rzymiánie trzymáć się chcą Doktorow / ktorzy w onym wynieśionym chlebie y winie od Melchisedeká/ figurę nieiáką (dla zálecenia wieczerzy P.) ukázuią/niechayże powiedzą/ tá figurá/ czyli iest od Páná wypełniona/bądź ná Wieczerzy/ bądź ná krzyżu/ czyli nie? Jesliż iest wypełniona/ vpada ofiárá mßey: bo niepotrzebá áby tę figurę vstáwicznie wypełniał/ ktora raz wypełniona iest. iesliż nie wypełnił/toć się one słowá niezostoią/ *consumatũ est.* Iż tedy wßytki figury przez krwáwą Krystusá P. ofiárę są wypełnione: tedyć chleb y wino/ figurą

ofiáry

ofiáry będąc/ są oddalone. Ktemu: Iż Rzymiánie trzy
się niektorych Doktorow/ ktorzy wynieśienie chleb
ná/ofiárowániem názywáią/ niechayże powiedzą
ofiárá Melchised: iáka byłá/czy vbłagálna/czyli
niąca? nie byłá vbłagálna/ále dźiękczyniąca Bogu
ćięstwo: co się obiáśnić może z słow Melchised: ktory
wi: Błogosłáwiony Bog naywyższy/ktory podał nie
iaćioły twoie w rękę twą: Gen: 14. 20. zá tym tedy id
Mszá/ áby respondowáłá figurze swey/muśi być tyl
fiárą dźiękczyniącą/nie vbłagálną zá żywe y vmárłe

VI. Mogliby Rzymiánie figury Melchised: do M
swey nie náćiągáć: bo się z sobą nie zgodzą. Iáko iest
ćiwny ogień wodźie/ták figurá Melchisedek: Mszey.
przod: Melchisedek chleb y wino wyniosł/ ábo cho
dług nich ofiárował: á oni nie chleb/ ále ćiáło y krew
ruią. Nie vważáiąc tego co mowi Augustyn/ iż chleb
no/ nie ćiáło áni krew/ przykłádem Melchised: Ko
ma ofiárowáć: nie pomniąc też y ná Rábiny Zydows
ktorych śmieci/ tá figurá chlebá y winá/wźiętá iest) k
przywodźi Bell·l:1.c.6.de Miß: ktorzy powiádáią/iż zá
syaszá miano ofiárowáć (ludźiom) chleb y wino/ nie ć
áni krew istotną. Słowá ich są: Zá czásu Messyaszow
wszytkie ofiáry vstáną/ ále ofiárá chlebá y winá nie v
nie. Ná ktore pátrząc Eucherius, mowi/lib:2.c.18.in G
Ofiárę chlebá y winá/ to iest/ ćiáłá y krwie iego Sá
ment/ná ofiárę ofiáruymy. Druga/Melchisedek wino
niosł/ábo iáko oni mowią/ ofiárował: á oni wino z w
roztworzone ofiáruią/ nie pátrząc ná to/iż się nie zgod
figurą Melchised. Trzećia: Melchisedek/iáko mowi B
l.1.c.6.de Miß. ofiárowawszy on chleb y wino wprzod
gu/dał ono Abráámowi y sługom iego/ ku pokármu y
poiowi: á oni sámi poświęćiwszy/ofiárowawszy/ziedz
ludźie zębámi dzwonią/ ná nich pátrząc. Czwarta: M

chis

dek ofiárował pod dwiemá osobámi: A om
ię / iáko Grodźicki Jezuitá / Biel / y inßy / iż
osobie nie należą do Mßey. Mßa tedy ich z
guro zgodźić ſię nie może / á zá tym oná figu-
ßey nie figurowálá.

Przywodzą ſłowá / ktore mowił Pan Bog
z Málách iaßá cap: 1. Ná káżdym mieyſcu ofiá-
imieniowi memu ofiárę czyſtą / y one o Mßey
ſtey wykłádáią. Aleć záprawdę ſłowá te o ich
ßey nie mogą ſię rozumieć / bo tu wſpomina o
e czyſtą / ktora Mßą być nie może. Abowiem
elka ofiárá / ktora nie ma po ſobie świádectw
ná świętego / obrzydliwością ieſt przed Bo-
m. Mßa nie ma Piſmá ś. po ſobie / bo ieſt wy-
ſłem ludzkim: Tedyć Mßa nie ieſt czyſtą ofiá-
lecz obrzydliwością przed Bogiem. Do tego:
nhá / ktorą wſpomina Málách iaß / ieſt ofiárá
bowa / ábo rzecz duße w ſobie nie máiąca. Iż
ßa / (według wykładu Rzymian) ieſt Minhą:
dyć ieſt ofiárą chlebową / ábo rzeczy nie żywych.
zym vpada ich Tránſubſtántiátia / y prawdzi-
go ábo całego Krzyſtuſá pod przypadkámi chle-
y winá ofiárowánie. Ktemu: Ta ofiárá czyſta /
być po wßytkim świećie / ná káżdym mieyſcu
rowána / y káżdego czáſu. Mßa nie po wßyt-
świećie / iedno gdźie Papieżowi pochlebuią /
ná káżdym mieyſcu / tylko ná święconym / nie
dego czáſu / tylko przed południem náczczo / by-
ſprawowána. Zá tym idźie / że Mßa nie ieſt
árą czyſtą. Nád to: Gdyby Mßa byłá ofiárą
Málách iaßá przepowiedźiáną / według Pro-
ctwá / ſprawowáliby ią byli Apoſtołowie / y po
ch Doktorowie Krześćiáńſcy. Lecz iż żaden A-

Grodźicki ſᵒ kazánniu o ie dney oſobie. Biel. apud Bellarmi. li. 4. cap 24. de Sacr. Euchariſtia.

II. Mßa nie ieſt ofiárą ona czyſtą Málách iaßeᵒᵒa.

postoł iey nie sprowował / náwet o ofiárách / ná
wielu mieyscách pisząc / namnieyszey wzmiánki o
ney nie czynią / tákżey Doktorowie krześćiáńscy: zá
czym idźie / żeć Msza nie iest ofiárą od Máláchiá
szá przepowiedźiáną. Náostátek / po iedyney ofie
rze Krystusá Páná / sáme duchowne wewnętrzne
ofiáry / są czyste y przyiemne ofiáry przed Bogiem
iáko się wnet pokaże. Lecz Msza nie iest ducho
wną / dźiękczyniącą / ále powierzchną / istotną / v
błagálną (według náuki Rzymian) ofiárą: ꝛć. Te
dyć Msza nie iest czystą y przed Bogiem przyiem
ną ofiárą.

Ofiará Duchowna Máláchiaszowá.

Mowi tu tedy Pan Bog o ofierze duchowney
ktorą mieli ofiárowáć y Pogáni náwroceni: iák
iest chwalenie Páná Bogá / wzywánie imieniá i
go / dźiękczynienie z sercá vprzeymego Pánu /
świętego dobrodźieystwá. Ktore ofiáry czyste
Pánu Bogu przyiemne są / nie względem nas lud
nieczystych y grzesznych: ále cześćią względem a
torá ich Bogá / ktory iáko ie sam ku chwale sw
postánowił / ták ie w nas przez Duchá świętego
spráwowáć raczy / my z śiebie sámi onych bych
spráwowáć nie mogli: bo wszelka rzecz / ktora
od Bogá naświętszego ku chwale iego postán
wiona / iż iest spráwą Duchá świętego / sámá p
się czystą y świętą być muśi. Cześćią też wzg
dem Kápłaná nászego Krystusá Páná / przez k
rego bywáią ofiárowáne / ktory y nas krwią sw
ią przez Duchá świętego czystymi czyni / iáko m
wi Páweł ś. Ephes: 5. 25. Y dla niego ofiárá chw
ły / przezeń Bogu ofiárowána / iest czystą y przy
mną Panu Bogu. Co vważáiąc Irrenæus Dokt
lib: 4. cap: 34 mowi: Ofiárá Kośćiołá Bożeg

2. Cor: 3. 5.

ktorą B

ktorą Bog kazał po wßytkim świećie ofiárowáć/ zá czystą ofiárę poczytána iest v Bogá/ y iest iemu przyiemna. Tęć ofiárę Duchowną názywa Duch ś. Minhá/ słowem Zydowskim/ ktore słowo znáczyło pewny rodzay ofiar niekrwáwych/ iáko był obyczay Duchá ś. ktory przez Proroki pod nazwiski y figurámi stározakonnymi/ wiele rzeczy Duchownych nowozakonnych opisowáć zwykł. czytamy v tegoż Máláchiaßá cap: 3. Wyczyśći syny Lewi/ á przepłáwi ie by złoto y iáko srebro/ á będą Pánu ofiárowáć ofiáry wspráwiedliwośći. Gdźie Prorok áccommoduiąc się nazwiskom y figurom stározakonnym/ iáko przez Lewity rozumie lud Krześćiáński/ Kápłáństwo Krolewskie/ ták tez przez ofiáry/ rozumie Duchowną chwałę Bożą ktorą wßytek lud Krześćiáński/ krwią syná Bożego oczyśćiony; Bogu ofiáruie. Iż Máláchiaß ca: 1. mowi o tákich ofiárách/ pokázuie się z pismá ś°. Dawid w Psálmie 140 mowi/ vżywáiąc tychże słow ktorych Máláchiaß: Niech się ma k tobie modlitwá moiá/ iáko kádzenie przed oblicznośćią swoią/ podnoßenie rąk moich/ iáko ofiárá wieczorna. Słowá te zgadzáią się z Máláchiaßowemi: bo text Zydowski y Grecki te słowá ma: *Incensum offertur nomini meo, & sacrificium mundum*: Kádzenie ofiáruie się imieniowi memu/ y ofiárá czysta. Anoż syn Boży mowi Ioh: 4. Przyidźie godźiná/ y teraz iest/ gdy prawdźiwi chwalcy będą chwalić Oycá w Duchu y wprawdźie: bo y Oćiec tákowych ßuka/ ꝛć. Jan ś. w Obiáwieniu cap: 5. iaśnie wykłáda co to iest *incensum*, kádzenie: mowiąc: Stárßy vpádli przed Báránkiem/ máiąc káżdy Bárfy y báńki złote/ nápełnione kádzenia/ ktore

℣ 2.

℣ 27.

℣ 8.

℣ 3. są modlitwy świętych. Tenże/ cap: 8. Dano Anio-
łowi wiele kádzenia / áby oddał z modlitw świę-
tych wszytkich/ ná Ołtarz złoty/ ktory iest przed sto-
licą/ y wstąpił dym kádzenia z Modlitw świętych
z ręki Aniołá przed oblicznośćią Bożą. Piotr ś. o-
fiáry Duchowne ludźi Krześćiáńskich/ ktore przy-
iemne są Bogu przez Syná iego / wspomina/ mo-
℣ 5. wiąc w liśćie 1. cap: 2. Wy/ iáko żywe kámienie bu-
duyćie się/ dom Duchowny/ Kápłánstwo święte
ku przynoszeniu Duchownych ofiar / przyiemnych
Bogu przez Jezusá Krystusá. Z ktorymi zgadzá-
℣ 16. iąc się y Páweł ś. mowi Rom: 15. Dána mi iest łá-
ská ku temu/ ábych był sługą Jezusá Krystusá mię-
dzy Pogány / świątobliwie spráwuiąc Ewánie-
lią Bożą / áby byłá ofiárá Pogánow przyiemna
poświęcona przez Duchá świętego. Tenże vkázu-
℣ 15. ie ktora to ofiárá/ Heb: 13. Przez Krystusá vstáw-
cznie ofiáruiemy Bogu ofiárę chwały/ to iest/ owo
wárg nászych wyznawáiących imieniowi iego. A
℣ 8. mieyscu tey ofiáry mowi/ 1 Tim: 2. Chcę áby mężo-
wie się modlili ná káżdym mieyscu podnosząc czy-
ste ręce bez gniewow y swarow/ ꝛc. O tych Duch-
Rozumienie Doktorowo o ofierze Máláchiaszowey. wnych ofiárách celnieyszy Doktorowie Krześćiáń-
scy / to mieysce Máláchiászowe zgodnie rozumie-
ią. Irrenæus lib: 4. cap: 33. Ná káżdym mieyscu ká-
dzenie ofiáruie się imieniowi memu y ofiárá czy-
sta : á te kádzenia Jan w Obiáwieniu powie-
być modlitwy świętych. Tertullianus lib: 3. cont:
Marcion: cap: 15. Od wschodu słońcá áż do zachodu/ ofiáruią mi ná káżdym mieyscu ofiárę czystą
to iest/ chwáły oddánie/ błogosłáwienie/ chwałá
Piosneczki. Tenże lib: 4. cont: Marcion: cap: 2. Ná
káżdym mieyscu bywa mi ofiárowána ofiárá czy-

sta / to iest modlitwá prosta z czystego sumnienia. Tenże lib: cont: Iud: cap: 4. Lecz o Duchownych ofiárách mowi Bog: A ná wßelkim mieyscu ofiáry czyste / będą spráwowáne imieniowi memu. Augustinus lib: 1. cap: 20. cont: advers: legis: kádzenie ktore się zowie po Grecku thymiama, iáko wykłáda Jan ś. w Obiáwieniu / sąć modlitwy świętych. ábowiem pan Bog mowi: Nie przyimę z domu twego Cielcow / ofiáruy Bogu ofiárę chwały. Co się zá pewne dźiać miáło / to on iákoby się iuż sstáło mowi przez Proroká: Od Wschodu słońcá áż do Zachodu / ofiáruią imieniowi memu kádzenie y ofiárę czystą. Hieronymus in cap: 1. Malach. Mowi Bog: Ná wßelkim mieyscu / ꝛć: áby Zydowie wiedźieli / iż ná mieysce ćielesnych ofiar / Duchowne máią nástąpić: y nie krew ćielcow ábo kozłow / ále kádzenie / to iest świętych modlitwy Bogu máią być ofiárowáne. Eusebius lib: 1. cap: 6. de Demonstrat: Modlitwy náße czystą ofiárą Prorok zowie. Támże: Ofiáruiemy Bogu ofiárę chwały / ofiáruiemy ofiárę / ktorą wspomina Prorok / serce vpokorzone / Duchá skrußonego / zápalamy mu kádzenie Prorockie ná wßelkim mieyscu / ofiáruiąc mu wdźięczny owoc náßego nabożeństwá / modlitwy náße do niego. Támże: Iż ná wßelkim mieyscu Prorok mowi / ofiárá y kádzenie ofiáruie się Bogu / coż inßego znáczy / iedno to że nie w Jeruzálem / áni ográniczenie ná tym ábo ná owym mieyscu / to miáło być / ále w káżdey kráinie y we wßytkich narodźiech / modlitw kádzenie / y ofiárá / ktorą czystą názywa / nie przez krew / ále przez pobożne spráwy / Bogu miáłá być spráwowána? Chrysostomus Orat: 2. cont: Iud: Nie przez dym y swąd / nie przez

krew y odkupienia zapłáty/ ále przez łáskę Duchá ofiárá czysta bywa ofiárowána.

Co się tycze Doktorow: Prawdáć to iest/ że Proroctwo Máláchiaszowe wykłádáli o Wieczerzy Páńskiey/ ále iednák nie o Mszey/ czego chcą Rzymiánie. A nie tylko o Wieczerzy Páńskiey/ ále y przepowiedániu Ewánieliey wszędźie ná káżdym mieyscu/ iáko Tertullian: lib: cont: Iud: cap: 4. á ma to z pismá onego Rom: 15. 16. O Iáłmużnách/ iáko Irrenæus lib: 4. cap: 34. á ma to z pismá onego Heb: 13. 16. O ofiárowániu śiebie sámych/ iáko Euseb: lib: 1. cap: ult: de Demonstr: Evang. á ma to z pismá Rom: 12. 2. A dla tego to Proroctwo o Wieczerzy Páńskiey wykłádáli/ zdobiąc y zálecáiąc tę sprawę świętą/ iż przy vżywániu świętym/ zbor krześćiáński/ ofiáruie ofiárę Bogu czystą/ to iest/ ofiárę chwały/ y dźiękczynienia zá dobrodźieystwo stworzenia/ wykupienia/ y poświęcenia/ znoszą też iáłmużny dla ludźi vbogich/ y śiebie sámych ofiáruiąc ná ofiárę wdźięczney woniey: Nie dla ofiárowánia cáłego Krystusá pod przypadkámi chlebá y winá/ co się wyższey ich świádectwy wywiodło. Opuszczam Ariæ Montanum, ktory to mieysce Máláchiaszowe wykłádał/ nie o Mszey/ ále ofierze iuż ná on czás zá Máláchiaszá duchowną od Pogan Bogu ofiárowáney.

Izáiaszowe ofiáry duchowne. ℣ 21. ℣ 6. ℣ 7.

3. Przywodzą one słowá nápisáne v Izáiaszá cap: 66. Wezmę z nich zá Kápłany: y one v tegoż Proroká położone cap: 61. Wy Kápłani Páńskimi będźiećie názwáni: tákże/ y te v tegoż Proroká cap: 56. Zápalone y inne ich ofiáry/ będą mi przyiemne ná ołtarzu moim. Te słowá máią być rozumiáne o ofiárách/ nie Mszárskich zwierzchownych

ále o d

ále o duchownych ná ołtarzu sercá Bogu ofiárowánych/iáko Páweł święty wykłáda Heb:13. y Iustinus mowiąc: Izáiaß nie obiecuie krwáwych ofiar przywrocenia / ále prawdziwe y duchowne ofiáry chwały y dziękczynienia. Y dla tegoż wßytki Krześćiány nazywa Jan święty Kápłanámi/mowiąc: Jezus Krystus vczynił nas Kápłany. A Piotr święty mowi: Wy iesteśćie Krolewskim Kápłáństwem. Ambrosius też nápisał: Wßyscy iesteśmy Kápłany spráwiedliwośći / ktorzy pomázániem rádośći ná Kápłáństwo bywamy poświęceni. Hieronym/y ten wykłádáiąc te słowá/mowi: Chwalcy Boży/ ktorzy vmysłem ná Bogá pátrzą/ ofiáruią ofiáry duchowne z owocámi y z cnotámi duße swey / w naczyniu czystym / to iest/ w świętym ćiele.

Iustin. dialog. cũ Tryphon.

Apoc: 1. 6. y 5. 10. 1. Pet: 2. 9. Ambro: in cap: 17. Luc. Hieron: in cap: 66. Isa:

4. Przywodzą Proroctwo Dánielowe z Kápituły 8. 11. 9. 27. 11. 3. 12. 11. o odięćiu ábo o znieśieniu ofiáry vstáwiczney / y ono o Mßey wykłádáią. Ná ktorym wykłádźie bárzo się mylą y oßukywáią. Abowiem Mßa ich nie zgodźi się z oną ofiárą vstáwiczną/ ktorą wspomina Dániel: ktora ofiárá vstáwiczna na iednym mieyscu byłá ofiárowána / to iest w Jeruzalem dwá rázy przez dzień/ ráno y w wieczor/iáko czytamy Exod:29. Num: 28. 1. Paral:16. A Mßa ná wielu mieyscách bywa spráwowána raz przez dźień ráno/ináczey nie godźi się Mßyć/Dist:1. de Consecr: Can: Sufficit. Mßa tedy nie iest ofiárą vstáwiczną o ktorey Dániel mowi. To mieysce Dániełowe wykłádáią pismá święte/ y Doktorowie / nie o Antykryśćie/nie o Mßey/ ále o ofierze zakonney / y o Antyochu z Wespczyanem/ ktorzy onę ofiárę znieśli y odieli:2ć. iáko sam Syn

IV. Daniel o ofierze zakonney mowi.

Boży zeznawa Matth: 24. 15. Luc: 21. 20. Theophylactus też mowi in ca: 24. Matth. Niektorzy o dniách Antykrystowych to rozumieią / ále tego rozumieć nie trzebá o Antykryśćie / ále o zburzeniu Jerozolimskim. Chrysostomus Antyochowi y Wespesyanowi odięćie ofiáry vstáwiczney / y obrzydzenie spustoszenia przypisuie / y przywodźi zá sobą słowá Páná Krystusowe y Jozefowe / słowá iego są Orat: 2. cont: Iud: Mieli ten obyczay Zydowie y w wieczor y ráno / y ná káżdy dzień Bogu ofiárę spráwowáć: y dla tey przyczyny one ofiárę vstáwicznośćią názywáli. A ták przyszedszy Antyoch / ten obyczay zniosł / y odmienił. Támże: A iż to y o Rzymiániech powiedźiano: y sam Jozef to twierdźi / Hieronymus ácz według nieiákiey táiemnice odięćie to Antykrystowi przypisuie / ále przećię nie mowi áby miał Mszą Antykryst odiąć: ále mowi / Antykryst zábroni chwały Bożey / nie Mszey; ktora Msza / Wieczerzą Páńską niektorym odięłá / zniosłá / y odmieniłá / iáko Antyoch ofiáry zakonne odiął y zodmieniał.

Hiero. in cap: 12. Daniel.

V. Czyńćie rozumie się iedźćie, piyćie, nie ofiáruyćie. Vide Sade: de Mis. Hospi. Histo. Sacra.

5. Przywodzą one słowá Páńskie / To czyńćie ná pámiątkę moię: ktorych do Mszey náćiągáiąc / powiádáią że to słowko Facite, Czyńćie, ma się rozumieć Offerte, Ofiáruyćie, dawáią rátią iż w pismie ś. Facite, Czyńćie, znáczy często ofiáruyćie. Wytrząśnienie słow zostáwiwszy inszym Theologom / ktorzy to wywodzą / iż słowo Greckie ποιεῖν, ktorego Ewánielistowie y Apostoł vżywáią / nigdy nie znáczy ofiárowáć: Opuśćiwszy y to / że nie idźie zá tym / iesliż słowko Facite, Czyńćie / ná niektorych mieyscách z okolicznośći rzeczy / znáczy ofiáruyćie / tedy y w tey spráwie też znáczy. Bo ácz

ná niektor

ná niektorych mieyſcách to ſłowko Facite, znáczy/ Ofiáruyćie; ále ná tym mieyſcu przez to ſłowko nie rozumie ſię ofiáruyćie/ ále Czyńćie: To ieſt/ Jedzćie/ piyćie ná pámiątkę moię. A iż to ſłowko ná tym mieyſcu bierze ſię zá iedzenie/ pićie/ nie zá ofiárowánie/ pokázuie ſię z tych wywodow.

I. Nie może nam tego nikt prawdźiwiey wyłożyć/ iáko Apoſtoł Páweł ś. ktorego prawdziwemu wykłádowi Rzymſkie Glozy vſtąpić muſzą; ten wpráwuiąc w klubę ſwą vſługę Wieczerzey Páńſkiey/ á wźiąwſzy poſtánowienie authorá iey ſámego Kryſtuſá Páná/ áby náuczył iáko/ y ku ktoremu celowi/ tá ſpráwá świętá ma być wykonywána/ vkázuie/ iż Czynić/ nie ieſt/ Kryſtuſá pod przypadkámi chlebá y winá ofiárowáć/ ále ieść z chlebá poświęconego/ pić z kielichá Páńſkiego ná opowiádánie y przypominánie śmierći Kryſtá Páná. Słowá iego ſą/ 1. Cor: 11. 25, 26. Pan wźiąwſzy kubek po Wieczerzey/ rzekł: Ten kubek ieſt nowy Teſtáment we krwi moiey; To czyńćie/ ilekroć będźiećie pić ná pámiątkę moię. Abowiem ilekroćbyśćie iedli ten chleb/ y kubekbyśćie ten pili/ (nie mowi: Jlekroćbyśćie ćiáło y krew pod przypadkámi chlebá y winá ofiárowáli) śmierć Páńſką opowiádáć będźiećie/ áż Pan przyidźie. Znáć że pátrzył Apoſtoł ná vſtáwę Syná Bożego/ ná cel/ y vważył to/ iż ſłowá/ To czyńćie/ śćiągáią ſię do wyżſzych/ Bierzćie/ iedzćie/ piyćie/ między ktoremi niemáſz Ofiáruyćie. Vważył y to/ że ſię ſam Syn Boży wykłáda w tych ſłowiech: To czyńćie/ ilekroć będźiećie pić (nie mowi Syn Bozy ofiárowáć) ná pámiątkę moię.

II. Przy Apoſtole celnieyſzy Doktorowie zgo-

dnie się popisuią / stoiąc státecznie przy iego wy-
kłádźie/ ktorych tylko kilku przypomnię. *Augusti-
nus de verbis Evangelij*, mowi: Tę táiemnicę świę-
tą záleca sam Pan mowiąc: Jlekroćbyśćie to czy-
nili/to czyńćie ná pámiątkę moię. Co wykłádáiąc
Páweł ś. do Koryntow/mowi: Jlekroć będźiećie
pożywáć chlebá tego / y kubek Páński będźiećie
pić/śmierć Páńską opowiádáć będźiećie/áż przyi-
dźie. *Basilius Serm: de Bapt.* Coż zá pożytek máią te
słowá/ To czyńćie ná pámiątkę moię? Abyśmy ie-
dząc y piiąc (nie ofiáruiąc) záwsze pámiętáli ná
tego ktory zá nas vmárł. *Chrysost: Serm: 3. Epist.
Ephes.* Czterdźieśiątnicá nie czyni godnymi tych
ktorzy przystępuią: ále szczyrość y czystość vmysłu
z ktorą záwsze przystępuy/ á bez niey nigdy: Jle-
kroć bowiem / mowi Apostoł / to czynićie / śmierć
Páńską opowiádaćie/ To iest/ Pámiątkę zbáwie-
nia / ktore się dla was sstáło / y dobrodźieystwá
mego/czynićie: vśiądź á pożyway/ to iest/iáko ná
inszym mieyscu mowi / *Homil: 61. ad Antioch.* Day
Bogu chwałę á pożyway. *Bertramus* Mnich/y ten
tegoż iest rozumienia: ábowiem ták pisze *Lib: de
Carne & Sanguine Domini, Resp: 2.* Pan Krystus w
Ewánieliey mowi: To czyńćie ná pámiątkę moię.
Co wykłádáiąc Páweł święty mowi: Jlekroć bę-
dźiećie iedli: ꝛc. *Bernardus ad Fratres de monte Dei.*
Nie táyna rzecz iest káżdemu/pobożnemu/iáko iest
rzecz pożyteczna / wdźięczna y potrzebna / áby ie-
dney przez dźień godźiny vważáć y przypominá-
sobie męki y odkupienia / Páńskiego dobrodźiey-
stwá / co nic inszego nie iest / iedno duchownie po-
żywáć ćiáłá Krystusowego y pić krew iego / ná
pámiątkę tego / ktory wszytkim wierzącym roská-

zuie/ mowiąc:

zuie/mowiąc: To czyńćie ná pámiątkę moię: ꝛc. Opuſzczam inſze Doktory/á też żaden ſię z Doktorow nie znáyduie/ktoryby ſłowá Kryſtuſowe/To czyńćie/ przez te ſłowá / To ofiáruyćie pod przypadkámi chlebá y winá/ rozumiał y wykłádał.

III. Aczćiby ludźiom ſłowu Bożemu poſłuſznym doſyć było ná tym wykłádźie Apoſtolſkim: wſzákże iż Rzymiánie nań niedbáiąc/przy ſwey omylney Głośie vpornie ſtoią / to zá trzećią rzecz pámiętáć potrzebá: Kryſtus Pan iż ná wieczerzy ſwoiey śiebie ſámego nie ofiárował/ pod przypadkámi chlebá y winá / tedyć też nie roſkazał śiebie ſámego pod przypadkámi chlebá y winá ofiárowáć. Bo to czynić roſkazał w tey ſpráwie świętey / co ſam czynił: tego ſam nie czynił/ áby ſię miał pod przypadkámi chlebá y winá ofiárowáć. Tedyć tego czynić nie roſkazał: zá czym te ſłowá / To czyńćie/ nie mogą ſię rozumieć/ To ofiáruyćie. To ſię wywodźi temi dowody. 1. W ofierze káżdey / ći ktorzy ofiáruią Bogu/ przynoſzą co/ nie Pan Bog ofiáruiącym. W ſpráwie wieczerzy Páńſkiey/Apoſtołowie Bogu nic nie przynieśli ku dárowániu; ále náprzećiwko / Bog ráczey karmił ich ćiáłem y nápawał krwią Syná ſwego. Tedyć tá ſpráwá święta nie byłá ofiárą: A zá tym Kryſtus Pan śiebie ſámego niekrwáwie ná Wieczerzy ſwey nie ofiárował. 2. Kto Teſtáment ſpráwuie/ten komu co ná Teſtámenćie odkázuie/nie kto Teſtatorowi. Bog Oćiec przez Kryſtuſá Páná ná oney Wieczerzy Teſtáment czynił: Tedyć on ſam ná Teſtámenćie vczniom dobrá duchowne odkazał / nie Apoſtołowie ofiárowáli iemu Syná. A też cokolwiek ieſt Teſtámentem/to nie ieſt ofiárą. Wiecze-

rza Páńska iest Testámentem/ *Lucæ* 22. 20. Tedyć nie iest ofiárą / á zá tym Krystus Pan sámego śiebie w niey istotnie ofiárowáć nie kazał. 3. Jesliż Krystus Pan ná Wieczerzy swey śiebie sámego pod przypadkámi chlebá y winá ofiárował / tedyc muśiał mieć dwoie ćiáło / iedno widome w ktorym śiedźiał zá stołem / drugie niewidome ktore ofiárował pod przypadkámi chlebá y winá: iedno dawáiące y ofiáruiące / od ktorego Apostołowie bráli/ drugie dáne y ofiárowáne / ktore Apostołowie po ofiárowániu potym bráli: iedno z Pánny národzone / drugie z chlebá przewierzgnione: iedno niećiepiące / drugie ćierpiące. A iż ták rozumieć / iest bluźnierstwo: Tedyć zátym idźie / iż sámego śiebie Krystus Pan ná Wieczerzy swey Bogu nie ofiárował. 4. Jesliż Krystus Pan sámego śiebie w oney spráwie świętey ofiárował / tedyć nie słusznie Apostoł twierdźi / iż Krystus Raz śiebie sámego ofiárował/ *Hebr*: 7. 9, 10. Nie słusznie wywodźi/ iż Krystusowá ofiárá iest iedyna/ nieográniczoney mocy/ y wiecznie skuteczna: Nie słusznie mowi/ iż Krystusowo kápłáństwo/ przeto iż on sam ná wieki trwa / ná kogo inego przypáść nie może: bo krom iedyney ofiáry krzyżowey / byłáby druga ofiárá w Eucháryſtiey: krom iedynego kápłaná Krystusá / byłoby wiele kápłanow do ktorych rzeczono / To czyńćie/ to iest (według Rzymskiey Glozy) To ofiáruyćie/ ná ktorychby ten vrząd kápłáński/ ktory sam Krystus Pan odpráwował / przypadł. A iż to zádáć Duchowi ś. iest bluźnierstwo: Tedyć zá tym idźie / że Krystus Pan ná Wieczerzy ostátniey sámego śiebie nie ofiárował.

Lecz Rzymiánie ofiárowánie Krystusá Páná ná Wieczerzy iego chcą wywieść/ z tąd/ iż Krystus Pan mowi/ iáko wszyscy Ewánielistowie trzey / y Apostoł w Greckim texćie máią / *in præsenti*; Ktore się ćiáło dawa/ ktora się krew wylewa ná odpuszczenie grzechow. Y concluduią:

Tedyć

Tedyć się iuż ná ten czás ofiárował. Ná co odpowiáda się. Naprzod/ Greckim textem Rzymiánom nie trzebá się zásłániáć/ Vulgaty we wßytkich controversiách/ według Dekretu Concilium Tridentskiego/ powinni vżywáć/ y ná niey przestáć/ ktora Vulgata wßędźie kłádźie *in futuro*, Będźie dáne/ Będźie wylane/ iáko y Leopolita w Bibliey Polskiey położył/ y sam Wuiek Jezuitá.

Ktemu/ iż w Greckim texćie iest *in præsenti*, ktore się wydawa/ ktora się wylewa/ tedy tám *tempus præsens*, bierze się *pro futuro*, dla rzeczy/ ktora miáłá być prędko/ ktorych słow ten iest sens: Ktora się wylewa/ to iest/ ná krzyżu będźie wylana/ ná odpußczenie grzechow wáßych. Co często ma w obyczáiu Duch ś. iż czás teráznieyßy bierze zá przyßły/ iáko *Matth*:21. Wesel się corko Syońska/ oto krol twoy przychodzi. *Ioh*. 10. Ja kłádę dußę moię zá owieczki moie. *Luc*: 22. Jeßcze Judaß śiedźiał z Pánem v stołu/ á Pan mowił: Biádá temu/ przez ktorego się Syn człowieczy wydawa. Z tądże wiele iest Doktorow/ ktorzy czytáią *in futuro*, Będźie wylana. *Chrysostomus* Homil:83. *in Matth*: y *in* 1. *Cor*:11. *Origenes in Matth*: *Tract*: 35. *Cyprianus* Epist: 63. Náwet Kanon ich włásny czyta/ Będźie wylana. Poniewaź tedy y według Vulgaty,/ y z okoliczności rzeczy/ y z Canonu sámego Rzymskiego pokázuie się/ iż ku ofierze/ ná Wieczerzy swey Krystus Pan nie dawał ćiáłá swego/ y nie wylewał krwie swoiey/ (ácz tym częstował vcznie swoie miłe/ ktorzy to bráli przez wiárę duchownie) ále to miał vczynić názáiutrz ná krzyżu: tedyć ná Wieczerzy swoiey/ ćiáłá y krwie swoiey/ pod przypadkámi chlebá y winá nie ofiárował. A iż się nie ofiárował/ tedyć w Eucháristiey śiebie sámego ofiárowáć nie kazał: záczym nieomylnie fałßywa iest Glozá Rzymiánow wykłádáiących/ To czyńćie/ przez te słowá/ To ofiáruyćie.

6. Przywodzą one słowá Łukaßá ś. *Actor*: 13. ktory

pisze: A gdy Pánu służyli/y pościli/zć. Co wykładáią: Gdy oni ofiárowáli Pánu. Y concluduią: Tedyć ofiárę Mszey spráwowáli. Ná co sie ták odpowiáda.

1. Są przeklętemi Rymiánie według *Concilium Tridentskiego*/ iż odstąpiwszy Vulgaty/ ktora z Greckiego λειτουργούντων, ma *Ministrantibus*, gdy służyli Pánu/ wymuią sie sámego Erásmá/ ktory ma *Sacrificantibus*, gdy ofiárowáli: A w czymże służbá ich należálá? Nie w ofiárowániu Krystusá Bogu/ pod przypadkami chlebá y winá; (nigdźiey sobie tego Apostołowie vrzędu nie przypisowáli/ Kápłany sámych siebie/ odstrychnąwszy lud wierny/ nie zwáli:) ále w przepowiádániu słowá Bożego/ ktore nie Bogu przepowiádáli/ (iáko sądząc bluźnią Rymiánie) ále ludowi Bożemu ku chwale Bożey/ y ták Bogu służyli: ktore przepowiádánie słowá Bożego/ służbą zowie Krystusową Apostoł/ *Epheſ*: 3. 4. Możećie wyrozumieć czytáiąc báczność moią w posłudze Krystusowey. Tenże *Rom*: 15. 16. Abym był służebnikiem Jezusá Krystusá między Pogány. A w czymże? Sam sie wykłáda *Rom*: 1. 1. mowiąc: Páweł sługá Jezusá Krystusá/ powołány Apostoł/ odłączony ku Ewángelicy Bożey. Zkądże Chryzostom pisząc ná to mieysce Dźiełow Apostolskich/ mowi: Coż to iest/ Gdy służyli? to iestż Gdy słowo Boże przepowiádáli: zć. nie mowi/ ofiárowáli.

II. Choćiabysmy też tego pozwolili/ (czego nie pozwalamy) iż gdy mowi Łukasz ś. Gdy służyli/ ma sie rozumieć/ Gdy ofiárowáli: tedy iednák do Mszey nic nie concluduią. Bo coż to będźie zá dowod: Apostołowie ofiárowáli; Tedyć ofiárowáli Krystusá we Mszey pod przypadkámi chlebá y winá? Jákoby tych ofiar nie było/ ktore Apostołowie w zgromádzeniu iawnie Pánu Bogu mogli ofiárować? Mogli ofiárować ofiáry/ ktore sámi minąwszy Mszą/ záleceáią. Ktoreż? Vczy Apostoł *Heb*: 13. 15. Ofiá-

rutemy przez Krystusá ofiárę chwały/ owoc warg wyznawáiących imieniowi Bożemu. Bez tey ofiáry wonney służby Bożey tám być nie mogło: bo Lukaß ś. wspomina post / ktory bez modlitwy nic nie iest: ten iż táwny y pospolity wßytkiego zboru był / tedyć też y modlitwy táwne y pospolite wßytkiego zboru były / ktory też Post bywa ku służbie Bożey odpráwowány / táko mowi Apostoł Rom:14. 6. Ktory nie ie/ Pánu nie ie / ile iest przygotowániem do spraw świętych / á bywa obchodzony według przykładu ludźi świętych/y roskazánia Bożego ku czći ie.

III. Bellármin lib:1. cap: 15. de Mißa. Acz tych słow náciąga ku podpárćiu ofiáry Mßárskiey; wßákże musiał to przyznáć / iż z tego mieyscá żadna pewna ofiárá/ ábo osobna służbá wywieść się nie może. Słowá tego są: Jest to sententia probabilis, iż tu mowi Lukaß o posłudze przepowiedánia: ábowiem słowá Lukaßá ś. są powßechne/y nie máią wyráźnie pewney iákiey posługi: ábowiem nie mowi Lukaß/Gdy ofiárowáli (w brew Erásmowi) Pánu ofiárę ciáłá Krystusowego: (w brew sámymże Krzymiánom) ále mowi in genere, Gdy służyli Pánu. A tym ktory przepowiáda słowo Boże nie z drogi możem rzec / iż służy Pánu. Támże cap: 13. mowi: Przez tę służbę Lukaß ś. nie rozumie nic prywatnego y wewnętrznego / ále coś pospolitego y pozwierzchnego / zć. A iż Mßa nie iest pospolita/ ále prywatna/ sámego kśiędzá kommunia: Tedyć ley przez służbę Lukaß ś. nie rozumiał.

7. Przywodzą też mieysce z Páwłá ś. ktory Heb: 5. mowi: Káżdy przedmieyßy Biskup z ludźi wźięty/ zá ludźi bywa postánowion w spráwách Bożych / áby przynosił y dáry y zábite ofiáry zá grzechy / zć. Ktorych słow náciągáiąc do Mßey ták árgumentuią: Gdźie iest kápłan/ tám musi być ołtarz y ofiárá. W nowym Testámeńćie wspomina Apostoł kápłaná z ludźi wźiętego / á do spraw Bo-

żych odłączonego: Tedyć muśi być y ołtarz y ofiárá / to iest Mßa. Abo oczy ábo wstyd stráćili Rzymiánie/ iż ták iásnego mieyscá do swoiey Mßárskiey ofiáry náćiągáią/ ktore mieysce z gruntu Mßą obala. Apostoł Páweł ś. nie tylko w tym piątym rozdźiale/ ále w cáłym liśćie czyni collátią/ porownánie figury z prawdą / onych kápłanow nawyżßych stározakonnych z Krystusem Pánem/ áby wyniosł zacność vrzędu ieo nád Aaroná / y wywiodł/ iż támto zakonne kápłáństwo figurą było Krystusowego. A czyni w tym rozdźiale porownánie w tych rzeczách. I. Jáko naywyżßy kápłan stározakonny (ießcze nie było przez Wespesyaná z gruntu wywrocone Aaronowe kápłánstwo) bywa z ludźi wźięty/ y zá ludźi postánowiony w spráwách Boskich / iednák żaden nie bywa sámoposłáńcem/ále bywa wezwan/iáko Aaron. Ták też nawyżßy kápłan nowego Testámentu / iest ná ten vrząd wysádzony/ áby był Poyśrzednikiem między Bogiem y ludźmi/ná ktory vrząd ma wezwánie od Bogá Oycá / ktory mu rzekł: Tyś iest kápłanem ná wieki / wedle porządku Melchisedechowego. Y dla tegoż támże dokłáda v:5. Ták y Krystus nie sam się/ꝛć. II. Jáko kápłan nawyżßy ofiárował Bogu dáry y zábite ofiáry zá grzechy swoie y ludzkie: Ták też naywyżßy kápłan nowego Testámentu Krystus Pan/ ácz nie zá się/bo żadnym grzechem nie zmázan (tym też zacnieyßy będąc nád wßytkie stározakonne kápłany (wßák że zá lud ofiárował zábitą ofiárę / to iest śiebie sámego ná śmierć wydawßy. III. Jáko kápłan stározakonny / iż sam był obtoczony krewkośćią / mogł miernie znośić nieumieiętne y błądzące: ták Krystus Pan nawyżßy kápłan/ iest we wßytkim skußony oprocz grzechu / y vczestnikiem się sstał krewkośći náßych/ áby nam był miłośćiwym kápłanem / ktory mocen y gotow iest wßytkich przystępuiących do Bogá przez się zbáwić. Nie mowi tu tedy o ká-

płaniech y ofiárách nowozakonnych / ále o stározakonnych/ pokázuie się z tych słow: Ták y Krystus / ꝛc. ktore wźięły koniec w Krystuśie / częśćią conferuiąc figurę z prawdą / częśćią też przekłádáiąc w wielu rzeczách kápłáństwo Krystusowe. Co zeznawáią y Doktorowie: Origenes Homil: 2. in Levit: Theophilactus in cap: 5. Hebr: y Ambrosius in cap: 5. Hebr. ktorego te słowá są: Kłádźie tu Apostoł niektore spolne rzeczy Krystusowi z kápłany stározakonnemi / niektore też zacnieyße/ ꝛc. Coż mogło bárźiey poráźić Mßą y inße błędy Papieskie/ nád to mieysce? Naprzod sámemu Krystusowi przypisuie kápłáństwo nawyżße / toć vpada primat Rzymski/ ábowiem Pan Vikáryego mieć nie może y Successorá/ bo nie vmiera / lecz trwa ná wieki. Hebr: 7. 24. Druga: Ofiáry inßey z ofiárámi zakonnemi nie conferuie Apostoł / iedno zábitą / ábo krwáwą / to iest krzyżową. Záczym Mßa nie iest ofiárą Krystusową. Trzećia: Sámemu to Krystusowi przypisuie / iż iest postánowiony ná vrząd pośrzednicy między Bogiem á ludźmi. A przetoż vpada *prærogativa* Rzymskich kápłáńcow / ktorzy to sobie przypisuią. Náostátek: Apostoł opisuie nam Krystusá Páná/iż on iest tákim Kápłanem/ ktory skuśił wßelákich / krom grzechu / krewkośći / dla czego gotow iest y mocen wßytkich przez się do Bogá przystępuiących zbáwić. Tedyć vpáda wzywánie ludźi świętych zmárłych / ktorych wzywáć każą Rzymiánie/ ábo rozumieiąc / iż oni są miłośiernieyßemi w krewkośćiách náßych / niż Krystus / ábo nie vfáiąc áby przyczyná Krystusowá zá wßytkie mogłá sprostáć / ták iżeby mogł tych / ktorzy przez niego sámego do Bogá przystępuią/ zbáwić. Ná czym się wielce według náuki Apostolskiey mylą. Lecz iesliż vpornie do kápłáństwá swego Rzymiánie tych słow Apostolskich chcą náćiągáć / tedyć mußą zábite ofiáry zá grzech spráwowáć / Zydowstwo w

nowe przymierze wprowádzić. Abowiem y tu Hebr: 5.1. y 8.3. wspomniawszy Kápłaná/wspomina zabitą zá grzech ofiárę/ y mowi: Káżdy przednieyszy kápłan bywa postánowion ku ofiárowániu/ y dárow y ofiar zábitych:) skąd potrzebá było: áby y Krystus miał coby ofiárował. Bo iesli by był ná ziemi/ (niemász Krystusá według ćiáłá ná ziemi/á iákoż może być ofiárowány? nie był ćiby Kápłanem. Czego iż nie czynią/niechayże tego mieyscá y inszych do swego zmyślonego kapłáństwá nie náćiągáią. K temu/ iesli vpornie chcą te słowá o swoiey Mszey rozumieć/ Msza ich nizacz nie będzie stałá: ábowiem powiedziawszy Apostoł/Káżdy przednieyszy Biskup:ꝛć. dokłáda:Káżdy Biskup stoi ná káżdy dzień posługuiąc/ y też ofiáry zábite częstokroć ofiáruiąc/ ktore nigdy nie mogą zgłádzić grzechu. Ergo Msza grzechow nie gládzi. A iáko te słowá sámi Rzymiánie o ofierze stározakonney rozumieią/ták y te o ofierze teyże zakonney właśnie máią być rozumiáne.

Heb:10. 11.

Wywiodło się tedy to zá pomocą Bożą/ iż nowego przymierza/ ofiárá vbłagálna prawdziwa/ rzeczywista/ iest tylko iedyna/ raz vczyniona/ wiecznie skuteczna/ y przeto nie powtorzona/ ktorey pámiątką iest społecznie vżywánie Sakrámentu Wieczerzey Páńskiey/ to iest/ śmierć Syná Bożego: vkazáło się y to/ iż iedyny iest nowego Testámentu właśnie tym tytułem názwány/Kápłan namiestniká w Kápłáńskim vrzędzie nie máiący/Jezus Krystus/ ktorego figurował on nawyższy kápłan stározakonny/ świádczy Augustyn Tract: 25 in Ioh. ktoremu to nawyższemu kápłanowi/niechay będzie wieczna cześć y chwałá; á inszym kápłanom/ y ofiá-

nom/ y ofiárom vblagánym pohánbienie/ zá-
wſtydzenie y zeſromocenie. A Rzymſkánom/ták z
tego błędu/ták y z inſzych zabobonow Pánie Bo-
że day vpámiętánie. Nam też dwalcom ſwoim/
ná śmierć Syná twoiego ſedynym á ſkutecznym
źrzodłu zbáwiennym/ przeſtawáiącym/ day do
końcá przy prawdźie twey ſtáteczne wy-
trwánie y żywot wieczny/

AMEN.

PSAL: LXVIII.

Vtwierdzże to, o Boże, coś ſam w nas ſpráwić raczył, Amen, Amen.

BIBLIOTEKA OSOLINEUM

